Isabel Allende

PAULA

CAN

2. BASIM

İspanyolca'dan
çeviren
İNCİ KUT

Isabel Allende
PAULA

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

1. basım: Ekim 1995, Can
2. basım: Aralık 1995, Can

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Eko Basımevinde basıldı ve ciltlendi. (1995)

ISBN 975-510-666-9
© Isabel Allende / Agencia Literaria Carmen Balcells S.A /

Isabel Allende
PAULA

İspanyolca aslından çeviren
İNCİ KUT

ROMAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
[illegible] 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
Paula

ISABEL ALLENDE'NİN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖBÜR KİTAPLARI

AŞKTAN VE GÖLGEDEN / *roman*
EVA LUNA / *roman*
EVA LUNA ANLATIYOR / *öykü*
PAULA / *roman*
RUHLAR EVİ / *roman*
SONSUZ DÜZEN / *roman*

1942 yılında Lima kentinde doğdu. Şili'nin eski Cumhurbaşkanı Salvador Allende'nin yeğeni olan Isabel Allende 17 yaşında gazeteciliğe başladı. General Pinochet'nin faşist bir askeri darbeyle yönetime el koymasından sonra ülkesinden ayrılmak zorunda kaldı. San Francisco'ya yerleşti. 1982'de yazdığı ilk romanı *Ruhlar Evi* büyük yankılar uyandırdı. Sürgünde yazdığı bu romanı kadar öteki kitaplarında da ülkesinin acılarını, ülkesine ve yitirdiklerine duyduğu özlemi masalsı, gizemli bir anlatımla dile getirdi. Yapıtlarının bir bölümü sinemaya da aktarılmıştır.

1991'in Aralık ayında, kızım Paula, ağır bir hastalıkla yatağa düştü, kısa bir süre sonra da komaya girdi. Bu sayfalar, Madrid'teki bir hastanenin koridorlarında ve aylarca yaşadığım bir otel odasında geçmek bilmez saatler boyunca, ayrıca 1992 yazı ve sonbaharında, Kaliforniya'daki evimizde, onun yatağının yanıbaşında yazıldı.

Dinle Paula, uyandığında aklın fazla karışmasın diye sana bir öykü anlatacağım.

Ailemizin serüveni, geçen yüzyılın başlarında, iriyarı bir Bask denizcisinin, kafası büyük tasarılarla dopdolu olarak, boynunda annesinin onu tehlikelerden koruyan muskasıyla Şili kıyılarında bir gemiden inip karaya ayak basmasıyla başlar, ama o kadar gerilere gitmeye ne gerek var, bu denizcinin torunlarının, coşkulu kadınlar ve çalışacak bilek gücüyle duygulu yüreklere sahip erkeklerden oluşan bir ırk olduğunu söylemek yeterli. Bunların öfkeli yaradılışta olan bazıları, ağızlarından köpükler saçarak ölmüşler, ama belki de ölüm nedenleri, kimi dedikoducuların söyledikleri gibi kuduz değildi de yöresel bir salgın hastalıktı. Başkentin yakınlarında, zamanla değer kazanan topraklar satın almışlar, incelip yol yordam öğrenmişler, ağaçlıklı parklar içine malikâneler dikerek, kızlarını varlıklı Kreol'lerle[1] evlendirip, çocuklarını din eğitimi veren disiplinli okullarda eğitmişler, ve böylece, yıllar akıp gittikçe, büyük toprak ağalarından oluşan ve bir yüzyıldan fazla sürüp giden gururlu bir aristokrasinin üyeleri olmuşlardı, ta ki modernizm rüzgârları iktidara onların yerine teknogratlarla tüccarları geçirene kadar. İşte onlardan biri, benim büyükbabamdı. Varlıklı bir evde doğmuş, ama babası, nereden geldiği bilinmeyen bir tüfek kurşunuyla vakitsiz ölmüştü; o uğursuz gece olan bitenlerin ayrıntıları hiçbir zaman ortalığa yayılmamıştı, belki bir düelloydu, belki de bir intikam ya da aşk kazası, her ne olmuşsa olmuş, ailesi on parasız kalmış, büyükbabamın da en büyük evlât olması nedeniyle okulu bırakıp annesine bakmak ve küçük kardeşlerini okutmak için bir iş araması gerekmişti. Çok sonraları, önünde herkesin şapka çıkardığı zengin bir beyefendi olduğunda, yoksulluğun en kötüsünün kılık kıyafet yoksulluğu olduğunu itiraf etmişti bana, çünkü bunu belli etmemek gerekiyordu. Üstüne uydurulmuş babasının giysisiyle tertemiz dolaşırdı, gömleğinin yakaları kaskatı, kumaşın yıpranmışlığı belli olmasın diye giysisi kalıp gibi ütülü olurdu. O yokluk dönemi, karakterini yumuşatmıştı, yaşamın yalnızca iş ve alınterinden oluştuğunu sanıyor,

1. *Kreol*: Sömürgelerde doğup büyümüş Avrupa kökenli kimse. (Çev.)

onurlu bir insanın bu dünyada başkalarına yardım etmeden yaşayamayacağına inanıyordu. O sert yüz ifadesi ve dürüstlük, ta o zamanlar onun özelliklerini oluşturmuştu, atalarının yapıldığı aynı taş gibi sert maddeden yapılmıştı o da ve onların pek çoğu gibi ayakları sağlam toprağa basıyor, ama ruhunun bir bölümü, hayallerin uçurumuna doğru kaçıp gidiyordu. İşte bu yüzden anneanneme vuruldu; on iki çocuklu bir ailenin en küçüğüydü o; hepsi de deli denecek kadar acayip ve harika insanlardı; örneğin Teresa'nın, hayatının sonlarında âdeta azize olup kanatları çıkmaya başlamış, öldüğünde de Japon Parkındaki gül fidanlarının tümü bir gecede kurumuştu; hergele ve büyük zampara Ambrosio ise, cömertlik damarları kabardığında, giysilerini yoksullara vermek için sokağın ortasında soyunurdu. Anneannemin, geleceği haber verme, başkalarının aklından geçenleri okuma, hayvanlarla konuşma ve bir bakışıyla eşyaları yerinden oynatma yeteneği üzerine anlatılanları dinleyerek büyüdüm ben. Bir keresinde bir bilardo masasının salonda nasıl yer değiştirdiğini anlatırlardı, ama doğrusu onun bakışları önünde hareket ettiğini gördüğüm tek şey, çay saatinde masanın üzerinde başıboş dolaşmayı âdet edinmiş önemsiz bir şekerlikti. Onun bu yetileri biraz da kaygı uyandırıyor, genç kızın bütün çekiciliğine rağmen, olası tâlipleri onun yanında korkuya kapılıyorlardı; ama büyükbabam için telepati ve telekinezi masum eğlencelerdi ve evlenmeye hiçbir zaman ciddi bir engel oluşturmuyordu; onu tasalandıran tek şey aralarındaki yaş farkıydı; kız kendisinden çok küçüktü, onu ilk tanıdığında daha bebekleriyle oynuyor, kirli bir küçük yastığı kucaklayarak dolaşıyordu. Onu küçük bir kız olarak o kadar çok görmüştü ki, günün birinde üzerinde uzun bir giysiyle ve saçları tepesine toplanmış olarak görene kadar içindeki tutkunun farkına varamadı; o zaman da yıllarca içinde taşıdığı bu aşk onu öyle bir çekingenlik krizine itmişti ki, kızı bir daha ziyaret edemez oldu. Büyükbabam kendi duygularının yumağını henüz çözemeden onun bu ruh halinin farkına varan anneannem, ona bir mektup yolladı, yaşamlarının kritik anlarında ona yazacağı daha pek çok mektubun ilkiydi bu. Zemin yoklayan, parfüm kokulu bir mektup değil, defter kâğıdına kurşun kalemle yazılmış ve, hiç girizgâh yapmadan, kocası olmayı isteyip istemediğini, yanıtı olumlu ise bunun ne zaman olacağını soran kısa bir tezkereydi. Aylar sonra evlilik gerçekleşti. Gelin, fildişi renginde dantelden giysisi içinde, topuzuna dolanmış

balmumundan yapılma karmakarışık portakal çiçekleriyle, başka dönemlerden kalma bir hayal gibi duruyordu mihrabın önünde; görür görmez, onu ömrünün sonuna kadar inatla seveceğine karar vermişti büyükbabam.

Bu çift, benim için her zaman Tata ile Memé olmuştu. Onların çocukları arasında yalnızca annem bu öyküyle ilgili, çünkü klânın geri kalanını anlatmaya başlayacak olsam asla sonunu getiremeyiz, üstelik hâlâ hayatta olanlar çok uzaktalar; sürgün böyledir işte, insanları dört bir yana savurur, sonra da dağılanları yeniden bir araya getirmek çok zor olur. Annem, iki dünya savaşı arasında, yirmili yıllarda bir ilkbahar günü doğmuş; formol dolu kavanozlarda saklamak üzere fare avlamak için evin tavanarasında koşturan erkek kardeşlerine katılmaya yanaşmayan, duygulu bir çocukmuş. Gizemli kadınlarla dolu bu ailede o zamana kadar görülenlerin en güzeli diye ün salıp, romantik kitaplar ve hayır işleriyle oyalanarak, evinin ve okulun duvarları arasında koruma altında büyümüş. Daha ergenlik çağından başlayarak, çevresinde atsineği gibi dönen pek çok âşığı olmuş, babası onları kızından uzak tutar, annesi ise Tarot kartlarıyla incelermiş, ta ki bu masum cilveleşmeler, öteki rakipleri zahmetsizce yok edip ruhunu kaygıya boğan, yetenekli ve kendisine uygun olmayan bir erkek çıkagelene kadar. Senin büyükbaban Tomás'dı bu erkek ve sisler arasında yok olup gitti, adını da sırf sen de onun kanından bir parça taşıyorsun diye anıyorum Paula, başka hiçbir nedenle değil. Keskin zekâlı ve sivri dilli bu adam, o taşra toplumu için fazlasıyla zeki ve vurdumduymaz, o zamanların Santiago'sunda garip bir kuşmuş. Karanlık geçmişinden söz ediliyor, Masonluğa üye ve dolayısıyla Kilisenin düşmanı olduğu, gayrımeşru bir oğlunu gizlediği söylentileri dolaşıyormuş ortalarda, ama Tata bunların hiçbirini kızını vazgeçirmek için bir silâh olarak kullanamamış, çünkü elinde kanıt yokmuş; başkasının adını asılsız yere lekeleyebilecek bir kimse değildi büyükbabam. O zamanlar Şili, bir milföy pastası gibiydi –bir bakıma hâlâ da öyledir ya–, Hindistan'dakinden daha fazla kast vardı ve insanların her birini yerli yerine oturtacak aşağılayıcı bir sıfat bulunurdu: *cebidelik, züppe, sonradangörme, kibarlık budalası* ve daha insaflılarına varana kadar pek çok başka sıfat. İnsanları doğumları belirlerdi; sosyal hiyerarşide aşağı inmek kolaydı, ama yukarı çıkmak için para, şöhret ya da yetenek yeterli değildi, birkaç kuşaktan gelen bir çabaya gereksinim vardı. Onur-

lu sülalesi Tomás'ın lehine ağır basıyordu, her ne kadar Tata'nın gözünde kuşkulu bir siyasi geçmişi olsa da. Özel mülk, tutucu ahlâk ve patronların egemenliğine karşı nutuklar atan, Sosyalist Partinin kurucusu bir Salvador Allende adı, daha o zamanlar kulaklara aşinaydı. Tomás da, o genç milletvekilinin kuzeniydi.

Bak Paula, bende burada Tata'nın bir resmi var. Sert yüz çizgileri, açık renk gözleri olan, çerçevesiz gözlüklü ve siyah bereli bu adam, senin büyük büyükbaban. Fotoğrafta, bastonuna dayanmış olarak oturur pozda görünüyor, yanında da, sağ dizine dayanmış duran, bayram giysileri içinde üç yaşında bir kız çocuğu var, tıpkı minyatür bir balerin gibi zarif, baygın gözlerle kameraya bakıyor. O sensin, arkada da annemle ben varız, iskemle karnımı gizliyor, erkek kardeşin Nicolás'a hamileydim o zaman. Yaşlı adam, tam önden görünüyor ve gururlu duruşu dikkat çekiyor, kendi kendini yetiştirmiş, yolunda dümdüz yürümüş ve artık hayattan başka bir şey istemeyen birinin abartıya kaçmayan ağırbaşlılığı bu. Onu hep yaşlı olarak, ama ağzının iki kenarındaki iki derin çizgi dışında hemen hemen hiç kırışıksız, aslan yelesi gibi bembeyaz saçları ve sapsarı dişlerini gösteren sert gülüşüyle anımsıyorum. Ömrünün sonlarında zorlukla kımıldayabiliyordu, ama kadınları selâmlamak ve uğurlamak için zahmetle ayağa kalkar, bastonuna dayanarak, ziyaretçileri bahçe kapısına kadar geçirirdi. Elleri hoşuma giderdi, eğrilip bükülmüş meşe dalları gibiydiler, güçlü, boğum boğum; bir de boynundan hiç eksik etmediği ipek eşarbıyla İngiliz lavanta sabunu ve dezenfektan kokusu. Kendi Stoacı[1] felsefesini büyük bir cömertlikle çocuklarına telkin etmeye çalıştı durdu; ona göre, konforsuzluk sağlığa yararlı, kalorifer ise zararlıydı; basit besinleri ister –salçaların ya da karışık yemeklerin lâfı bile olmazdı–, eğlenmeyi bayağı bulurdu. Sabahları soğuk bir duşa katlanırdı, ailede hiç kimsenin taklide yanaşmadığı, ömrünün sonlarına doğru çarpık çurpuk bir ihtiyarcık olduğunda da, buz gibi suyun altında bir iskemleye oturarak gözünü kırpmadan yerine getirdiği bir âdetti bu. Etkileyici atasözleriyle konuşur, herhangi bir sorgulamaya başka sorularla yanıt verirdi, öyle ki onun ideolojisi hakkında pek fazla bir şey bilmiyorum, ama karakterini derinliğine öğrenmişimdir. Bu resimde kırk yaşının biraz üzerinde olan anneme dikkat et, kısa eteğiyle modaya uygun

1. *Stoacılık*: Yunan düşünürü Kıbrıslı Zenon'un M.Ö. IV. yüzyılda kurduğu, doğaya uygun yaşamayı salık veren öğreti ve felsefe kolu. (Çev.)

giyimi ve tıpkı arıkovanını andıran saçlarıyla ihtişamının doruğunda bulunuyor. Resimde gülüyor, kocaman yeşil gözleri de, siyah kaşlarının sivri uçlu kavislerinin altında iki çizgi gibi görünüyor. Ömrünün en mutlu dönemiydi o, çocuklarını yetiştirmişti, âşıktı ve dünyası ona hâlâ güvenli görünüyordu.

Sana babamın da bir fotoğrafını göstermeyi isterdim, ama kırk yıldan fazla oluyor, hepsini yaktılar.

Nerelerdesin Paula? Uyandığında nasıl olacaksın? Aynı kadın mı olacaksın, yoksa iki yabancı gibi birbirimizi tanımayı öğrenmek zorunda mı kalacağız? Belleğin yerinde olacak mı, yoksa hayatının yirmi sekiz, benimkinin de kırk dokuz yılını sana sabırla anlatmam mı gerekecek?

Tanrı kızını korusun, diye zorlukla fısıldıyor Don Manuel, senin yanındaki yatakta yatan hasta. İki kez midesinden ameliyat olmuş, hâlâ da o illete ya da ölüme karşı savaşım veren yaşlı bir köylü. Kucağında çocuğuyla genç bir kadın da dün bana, Tanrı kızınızı korusun, dedi; senin durumunu öğrenmiş, bana umut vermek için hastaneye koşmuş. İki yıl önce bir porfiri[1] krizi geçirip bir aydan fazla komada kalmış, normale dönmesi bir yıl sürmüş, ömrünün sonuna kadar kendine dikkat etmesi gerekiyormuş, ama artık çalışıyormuş, evlenmiş, çocuğu da olmuş. Koma halinin rüyasız bir uyku, insanın hayatında gizemli bir parantez gibi olduğunu yeminle söyledi bana. Artık ağlamayın hanımefendi, dedi, kızınız hiçbir şey hissetmiyor, buradan yürüyerek çıkacak, sonra da neler olup bittiğini anımsamayacaktır. Her sabah, yeni ayrıntıları soruşturmak için uzmah hekimin peşinde, altıncı katın koridorlarını dolaşıyorum. Senin hayatın bu adamın ellerinde ve ben ona güvenmiyorum, dalgın ve telâşlı, rüzgâr gibi geçip gidiyor, enzimler hakkında anlaşılmaz bilgiler ve senin hastalığınla ilgili makalelerin kopyalarını veriyor bana, onları okumaya çalışıyorum, ama bir şey anlamıyorum. Bilgisayarının istatistik verilerini ve laboratuvarının formüllerini çözümlemeye, senin bu yatağa gerilmiş bedeninden daha fazla ilgi duyuyora benziyor. Böyledir işte bu hastalık, kimileri krizi kısa sürede atlatır, kimileri de yoğun bir te-

1. *porfiri*: Organizmada büyük miktarda porfirin oluşmasıyla beliren bir hastalık. Değişik türleri olan bu hastalığın 'akut' ya da 'değişken' porfiri denilen türleri ilerledikçe sinirsel, ruhsal belirtiler ağırlaşır ve soğaniliğin hastalanmasıyla ölüme varabilir. (Çev.)

daviyle haftalar geçirir; daha önceleri hastalar ölüp gidiyordu, ama artık metabolizmaları yeniden işleyene kadar onları yaşatabiliyoruz, diyor bana, gözlerime bakmadan. Peki, eğer öyleyse yalnızca beklemek gerekiyor. Sen dayanırsan Paula, ben de dayanırım.

Uyandığında, geçmişinin kırık parçalarını birbirine yapıştırmamız için aylar, belki de yıllar gerekecek; daha da iyisi, anılarını fantezilerine göre ısmarlama uydurabiliriz; şimdilik ben sana kendimi ve her ikimizin de ait olduğumuz bu ailenin öteki üyelerini anlatacağım, ama benden kesin bilgiler isteme, çünkü yanılgıya düşeceğim kesin, pek çok şeyi unutuyorum ya da değiştiriyorum; yerleri, tarihleri ve adları aklımda tutamıyorum, buna karşılık iyi bir öykü asla gözümden kaçmaz. Senin yanıbaşında oturup, bir ekranda kalp atışlarını belirten ışıklı çizgileri seyrederek, anneannemin büyülü yöntemleriyle seninle iletişim kurmaya çalışıyorum. O burada olsaydı, benim mesajlarımı sana ulaştırabilir, seni bu dünyada tutmama yardımcı olurdu. Bilinçsizliğin kumulları arasında garip bir yolculuğa çıktın. Mademki beni duyamıyorsun, bu kadar söze ne gerek var? Belki de hiçbir zaman okuyamayacağın bu sayfalar ne için? Hayatım, anlattıkça oluşuyor, belleğim yazıyla sabitleşiyor; kâğıdın üzerine sözcükler halinde dökmediklerim, zamanla siliniyor.

Bugün 8 Ocak 1992. On bir yıl önce böyle bir günde, Karakas'ta, büyükbabamla vedalaşmak üzere bir mektuba başlamıştım, arkasında yüzyıllık bir savaşımla son demlerini yaşıyordu. Sağlam kemikleri hâlâ dayanıyordu, oysa eşikten ona el sallayan Memé'nin peşinden gitmek için çoktandır hazırlamıştı kendini. Ben Şili'ye geri dönemiyordum; bu dünyadan huzurla çekip gidebileceğini, çünkü dostluğumuz boyunca bana anlatmış olduğu öykü hazinesinden hiçbir şeyin kaybolmayacağını, benim onların hiçbirini unutmamış olduğumu ona söylemek için, nefret ettiği telefonla onu rahatsız etmem de sözkonusu olamazdı. Kısa bir süre sonra yaşlı adam öldü, ama öyküler beni tutsak etmişti, kendimi durduramadım, başkalarının sesleri benim aracılığımla konuşuyorlardı, bir yün yumağını açıyormuşum gibi bir duyguyla ve tıpkı şimdi yazdığım acelecilikle, trans halinde yazıyordum. O yılın sonunda, yelken bezinden bir torbanın içinde beş yüz sayfa birikmişti ve ben bunun artık bir mektup olmadığını anlamıştım, bunun üzerine bir kitap yazmış olduğumu çekine çekine aileme du-

yurdum. Adı ne? diye sordu annem. Bir ad listesi yaptık, ama hiçbirinde karar kılamadık ve sonunda sen, Paula, bir karara varmak üzere yazı tura attın. Böylece ilk romanım olan *Ruhlar Evi*[1] doğarak adı kondu, ben de vazgeçilemez bir kötü alışkanlık olan öykücülüğe başlamış oldum. O kitap hayatımı kurtardı benim. Yazı yazmak uzun bir içhesaplaşmayı gerektiriyor, vicdanın en karanlık dehlizlerine doğru bir yolculuk, ağır bir meditasyon. Sessizlik içinde elyordamıyla yazıyorum ve yolumun üzerinde gerçeğin zerreciklerini keşfediyorum, bir avuca sığabilen ve benim bu dünyadan gelip geçişimi kanıtlayan küçücük kristaller. Yine bir 8 Ocak günü ikinci romanıma başladım, ondan sonra da bu uğurlu tarihi değiştirmeye artık cesaret edemedim, bir bakıma boş bir inançtan, ama aynı zamanda disiplin nedeniyle; bütün kitaplarıma bir 8 Ocak günü başladım.

Son romanım olan *Sonsuz Düzen*'i[2] bitireli aylar oluyor, o zamandan beri de kendimi bu güne hazırlıyorum. Her şey tamamdı: konusu, adı, ilk cümlesi, ama o öyküyü henüz yazmayacağım, çünkü sen hastalandığından beri gücüm yalnızca senin yanında olmaya yetiyor, Paula. Bir aydır uyuyorsun, sana nasıl ulaşacağımı bilmiyorum, sana sesleniyorum, sesleniyorum, ama adın bu hastanenin çetin yollarında kaybolup gidiyor. Ruhum kumlardan boğulmuş bir halde; hüzün, bomboş bir çöl. Dua etmeyi bilmem, iki düşünceyi bir araya getirmeyi beceremiyorum ki başka bir kitabı yaratmaya girişebileyim. Korkumu yenmek için mantıksız bir çabayla bu sayfaların içinde dönüp duruyorum, bu karmakarışık şeye bir biçim verebilirsem sana da kendime de yardım edebileceğim düşüncesine kapılıyorum, titiz bir çalışmayla yazı yazmak bizim kurtuluşumuz olabilir. On bir yıl önce ölüme uğurlamak üzere büyükbabama bir mektup yazmıştım, bu 8 Ocak 1992'de de sana yazıyorum, Paula, seni yaşama geri döndürmek için.

Şili dünyanın öbür ucunda olduğundan, o zamanlar hayatta yalnızca bir kez yapılabilan zahmetli bir yolculukla Tata, ailesini Avrupa'ya götürdüğünde, annem on sekiz yaşında göz kamaştırıcı bir genç kızmış. Kızını, kültür sahibi olsun, o arada da Tomás'a

1. *Ruhlar Evi*: Isabel Allende'nin, sonradan sinemaya da uyarlanan ilk romanı. Can Yayınları. Türkçesi: Nihal Yeğinobalı. (Yay.)
2. *Sonsuz Düzen*: Can Yayınları. Türkçesi: İnci Kut. (Yay.)

olan aşkını unutsun diye, İngiltere'de bir okula yerleştirmek niyetindeymiş, ama Hitler plânlarını altüst etmiş ve İkinci Dünya Savaşı bir âfet şiddetiyle patlak vererek, onları Côte d'Azur'de yakalamış. Yaya olarak, at sırtında ya da bulabildikleri herhangi bir araçla kaçmakta olan insanlarla tıkım tıklım dolu yollardaki akıntıya karşı ilerleyerek, inanılmaz güçlüklerle Antwerp'e varıp, rıhtımdan yola çıkan son Şili vapuruna binmeyi başarmışlar. Güvertelerle cankurtaran sandalları, eşyalarını –bazı durumlarda da servetlerini–, onlara vizeleri altın fiyatına satan vicdansız konsolosların ellerine bırakarak kaçan onlarca Yahudi ailesi tarafından tutulmuşmuş. Yiyecek karneye bağlı olduğundan açlık çekerek, kamara bulunmadığı için de açık havada uyuyarak sığır sürüleri gibi yolculuk etmişler. Bu zahmetli deniz yolculuğu boyunca, Memé, yitirdikleri yuvaları ve geleceklerinin belirsizliği için gözyaşı döken kadınları avutmaya çalışıyor, o arada Tata da, göçmenler arasında bölüştürmek için mutfakta yiyecek, denizcilerle de battaniye pazarlığına girişiyormuş. İçlerinden, meslekten kürkçü olan bir tanesi, minnettarlığını belirtmek için Memé'ye şahane bir gri astragan manto hediye etmiş. Geceleri geminin ışıkları söndürülmüş olarak, gündüzleri de dua ederek, düşman denizaltılarının cirit attığı sularda haftalar boyunca seyretmişler, ta ki sonunda Atlantik okyanusunu geride bırakıp sağsalim Şili'ye varana kadar. Daha Valparaíso limanına yanaşır yanaşmaz uzaktan seçtikleri ilk şey, Tomás'ın, beyaz keten giysisi ve Panama şapkasıyla yanılgıya yer bırakmayan görüntüsü olmuş, işte o zaman Tata, kaderin gizemli emirlerine karşı koymanın beyhudeliğini anlamış ve, hiç istemeyerek de olsa, düğüne razı olmuş. Tören, Vatikan elçisinin ve protokol dünyasının bazı şahsiyetlerinin de katılımıyla onun evinde yapılmış. Gelin, satenden sade bir giysi ve çevresine meydan okuyan bir eda içindeymiş; damadın nasıl olduğunu bilmiyorum, çünkü fotoğraf kesilmiş, ondan geriye yalnızca kolu kalmış bizlere. Tata, kızını, güllerden çağlayanlarla süslü bir mihrabın hazırlanmış olduğu salona götürdüğünde, merdivenin dibinde durmuş.

–Henüz nedamet getirecek zaman var. Evlenme kızım, lütfen daha iyi düşün. Bana bir işaret yap, bu güruhu dağıtıp ziyafeti öksüzler yurduna göndermesi benden... –Annem, buz gibi bir bakışla karşılık vermiş.

Tıpkı anneannemin bir ispritizma seansında uyarılmış oldu-

ğu gibi, annemle babamın evlilikleri daha en başından bir fiyasko olmuş. Annem, bu kez Tomás'ın Şili Büyükelçiliğine kâtip olarak atandığı Peru'ya doğru yola çıkmak üzere yeniden gemiye binmiş. İçlerinde çeyizinin ve bir sürü düğün hediyesinin bulunduğu yığınla ağır bavul götürmüş yanında, öyle çok porselen, kristal ve gümüş eşyası varmış ki, aradan yarım yüzyıl geçtikten sonra hâlâ en umulmadık köşelerde rastlıyoruz onlara. Elli yıl boyunca dünyanın değişik bölgelerindeki diplomatik görevler, boşanmalar ve uzun sürgünler bile aileyi bu safradan kurtaramamış; korkarım ki sen de, Paula, tüyler ürpertici pekçok eşyanın yanında, annemin hâlâ sakladığı, üzerinde karmakarışık peri kızlarıyla tombul meleklerin bulunduğu bir lâmbaya da miras olarak konacaksın. Senin evin keşişlere yaraşır bir sadelik içindedir, küçücük dolabının içinde de yalnızca dört bluzla iki pantolon asılı durur, sana durmadan aldığım şeyleri kimlere dağıttığını merak ediyorum, tıpkı Memé gibisin: o da gemiden inip ayağını sağlam toprağa basar basmaz, bir dilenci kadının üstünü örtmek için astragan mantosunu sırtından atmış. Annem, balayının ilk iki gününü Pasifik okyanusunun sallantıları yüzünden öylesine midesi bulanarak geçirmiş ki kamarasından çıkamamış, kendini birazcık iyi hissedip ciğerlerine temiz havayı doldurmak için dışarı çıktığında ise kocası bir diş ağrısıyla yatağa düşmüş. Annem, subaylarla denizcilerin açgözlü bakışlarına aldırmadan güvertede dolaşırken, kocası ranzasında inliyormuş. Batan güneş, uçsuz bucaksız ufku portakal rengine boyuyor, geceleri ışıl ışıl yıldızlar insanı aşka davet ediyormuş, ama onun çektiği acı, romantizmden daha güçlüymüş. Hasta, gemi doktorunun onu bu işkenceden kurtarmak üzere bir kerpetenle müdahale etmesine izin verene kadar aradan bitmek bilmez üç gün geçmesi gerekmiş, ancak o zaman şişi inmiş ve genç çift evlilik yaşamlarına başlayabilmişler. Ertesi akşam, kaptanın masasına davetli olarak, yemek salonunda birlikte boy göstermişler. Yeni evlilerin şerefine usûlen kadeh kaldırmalarından sonra, sofraya antre olarak buzdan yontulmuş kadehler içinde karidesler getirilmiş. Annem, cilveli bir içtenlik havası içinde çatalını uzatıp, kocasının tabağından bir karides alayım derken büyük bir talihsizlik sonucu minicik bir ketçap damlası kravatına damlamış. Tomás, bir bıçak alarak bu küçük düşürücü talihsizliği kazımak istemiş, ama leke yayılmış. Bunun üzerine, sofradakilerin şaşkın bakışları önünde ve karısının rezil olmasına aldırmadan, diplomat

bey parmaklarını tabağın içine sokup kabuklu deniz ürünlerini almış, göğsünün üzerine sürtüştürerek gömleğini, kostümünü ve karavatının geri kalanını berbat etmiş, sonra ayağa kalkıp hafif bir eğilmeyle onları selâmlamış ve kamarasına çekilerek, deniz yolculuğunun geri kalan bölümünü suratsız bir sessizlik içinde geçirmiş. Bütün bu aksiliklere rağmen, ben açık denizde düşmüşüm ana rahmine.

Annem, anneliğe hazır değilmiş; o zamanlar bu tür işler bekâr kızların önünde fısıltılarla konuşulurmuş; Memé'nin de, arılarla çiçeklerin edepsizce çabaları hakkında onu uyaracak fırsatı olmamışmış, çünkü onun ruhu başka havalarda dalgalanıp duruyormuş; hayaletlerin yarısaydam görüntüleri, bu dünyanın bayağı gerçeklerinden daha çok ilgilendiriyormuş onu; yine de annem hamileliğini sezinler sezinlemez çocuğun kız olacağını anlamış, adını İsabel koymuş ve bugüne kadar da arkası kesilmeyen sürekli bir diyalog kurmuş onunla. Annem, karnında büyümekte olan varlığa dört elle sarılıp, kötü evlilik yapmış bir kadın olarak çektiği yalnızlığı gidermeye çalışmış; onun hayal gördüğünü sananları şaşırtarak benimle yüksek sesle konuşurmuş, ben de herhalde onu dinliyor ve yanıtlıyormuşum, ama ana rahmindeki o dönemi anımsamıyorum.

Babamın muhteşem zevkleri varmış. Gösteriş, sadeliğin bir zarafet işareti olduğu Şili'de, kötü gözle bakılan bir kusur olarak kabul edilmiştir her zaman, oysa genel valilerin kenti olan Lima'da, şatafat bir zevk göstergesidir. Babam, büyükelçilik ikinci kâtipliği mevkiiyle bağdaşmayan bir eve yerleşmiş, çevresini yerli hizmetkârlarla kuşatmış, Detroit'e lüks bir otomobil ısmarlamış ve partilerde, gazinolarda, yat gezintilerinde parasını har vurup harman savurmaya koyulmuş, onca savurganlığı hangi kaynaktan karşıladığını kimseler anlayamıyormuş. Kısa bir süre içinde, siyasal ve sosyal çevrenin en kalburüstü kimseleriyle ilişki kurmayı becermiş, her birinin zayıf taraflarını keşfetmiş ve bu ilişkileri sayesinde birtakım gizli konuları, hattâ bazı devlet sırlarını öğrenmeyi başarmış. Lima'daki cümbüşlerin vazgeçilmez davetlisi haline gelmiş; savaş ortasında en iyi viskiyi, en saf kokaini ve en beğenilen fahişeleri buluyor, bütün kapılar onun önünde açılıyormuş. O, mesleğinin basamaklarını çıkadursun, karısı, tümüyle bağımlı olduğu kaypak bir adamla yirmi yaşında hayatını birleştirmiş olarak, çaresiz bir durumda kendini bir mahkûm gibi hissediyor-

muş. Annesine bitmek tükenmek bilmez sayfalar halinde mektuplar yazarak, nemli yaz sıcağında gevşiyor, ikisinin mektupları denizde karşılaşıp posta torbalarında kaybolarak bir sağırlar diyaloğuna dönüşüyormuş. Yazı masasının üzerinde yığılan bu melankolik mektuplar, kızının hayal kırıklığına uğradığına inandırmış Memé'yi; 'Beyaz Kardeşlik' denilen gizli topluluk üyesi üç arkadaşıyla birlikte gerçekleştirdiği ispritizma seanslarına ara vermiş, fal kâğıtlarını bir el çantasına koymuş ve, o savaş döneminde uçaklar askerî amaçlarla kullanıldığından, yolcu taşıyan pek az uçaktan biri olan iki motorlu hafif bir uçakla Lima'ya doğru yola çıkmış. Benim doğumuma yetişmek için tam zamanında varmış oraya. Kendi çocuklarını, kocasının ve bir ebenin yardımıyla evde dünyaya getirmiş olduğundan, klinikteki modern yöntemleri aklı almamış. Doğum yapacak hastayı, olaya katılmasına fırsat vermeden, tek bir iğneyle sersemletmişler, bebek doğar doğmaz da onu mikropsuz bir bakım odasına nakletmişler. Çok sonra, anestezinin sisleri dağıldığında, anneye bir kız çocuk doğurduğunu haber vermişler, ama yönetmeliğe göre onu yalnızca emzirme saatlerinde kucağına alabilirmiş.

–Herhalde bir canavar, bu yüzden onu görmeme izin vermiyorlar!

–Harika bir minik kız –diye karşılık vermiş anneannem, sesine inandırıcı bir ifade vermeye çalışarak, çünkü aslında onun da henüz beni iyice görme fırsatı olmamışmış. Bir camın ardından, kundağa sarılı bir çıkın göstermişlermiş ve onun gözünde pek insana benzer bir görünüşü yokmuş.

Ben, başka bir katta açlıktan yaygarayı basarken, annem, gerekirse şiddet kullanarak kızını geri almaya kararlı bir halde, öfke içinde kıyameti koparıyormuş. Hemen bir doktor gelmiş, bir isteri krizi geçirdiği tanısını koyarak bir iğne yapmış ve onu on iki saat daha uyutmuş. Artık o saatte anneannem, cehennemin bekleme odasında olduklarından iyice emin olmuşmuş; kızı biraz olsun kendine gelir gelmez, yüzünü soğuk suyla yıkayıp giyinmesine yardım etmiş.

–Buradan kaçmalıyız. Hadi giyin de ziyarete gelmiş iki hanım gibi kol kola çıkalım.

–Ama kızı almadan gidemeyiz ki, anne!

–Öyle ya –diye karşılık vermiş anneannem, herhalde bu ayrıntıyı düşünememiş olarak.

Büyük bir kararlılıkla, yeni doğmuş çocukların kaçırıldıkları salona girmişler, oradan bir bebek alıp, kuşku uyandırmadan alelacele çıkmışlar. Çocuğun cinsiyetini belirleyebilmişler, çünkü bileğinde pembe bir kurdele varmış, ama onlarınki olup olmadığını araştıracak vakitleri yokmuş, zaten o yaşta bütün çocuklar aşağı yukarı aynı olduklarından, sorunun geri kalanı da yaşamsal önem taşımıyormuş. Aceleyle beni başka bir bebekle karıştırmış olmaları ve geleceği görme yeteneğiyle ıspanak rengi gözleri olan bir kadının bir yerlerde benim yerimi almış olması mümkün. Sağsalim eve ulaştıklarında, her yanımın eksiksiz olup olmadığını anlamak için beni soymuşlar ve sırtımın alt tarafında bir leke keşfetmişler. Bu leke iyiye işaret, demiş Memé, onun için kaygılanmamıza gerek yok, sağlıklı ve talihli olarak büyüyecek. Ağustosta doğmuşum, Aslan burcundanım, cinsiyetim kadın ve beni klinikte değiştirmedilerse damarlarımda Kastilya-Bask kanı, dörtte bir Fransız kanı, ve benim ülkemde herkeste olduğu gibi, bir miktar da Araucano[1] ya da Mapuche kanı var. Lima'da doğmuş olmama rağmen Şililiyim; Pablo Neruda'nın ülkemi tanımladığı gibi, '*deniz ve şarap ve karlardan oluşan upuzun bir taçyaprak*'tan geliyorum; gerçi büyüdüğün yer olan Karayibler'in o hiç silinmeyen damgasını taşıyorsun ama sen de oradan geliyorsun, Paula. Bizim güneyli zihniyetimizi anlamak sana biraz zor geliyor. Şili'de, bizi kıtanın geri kalanından ayıran dağların ezelî ve ebedî varlığı, ayrıca bu jeolojik ve politik felâketler bölgesinde kaçınılmaz bir şey olan güvensizlik duygusu belirler bizleri. Her şey sarsılır ayaklarımızın altında, güvenlik nedir bilmeyiz, nasıl olduğumuzu sorarlarsa, yanıtımız 'bir yenilik yok' ya da 'şöyle böyle' olur; bir belirsizlikten bir başkasına gider geliriz, yarı karanlık bir bölgede sakınarak yürürüz, hiçbir şey kesin değildir, çatışmalardan hoşlanmayız, pazarlık etmeyi yeğleriz. Koşullar bizi uç noktalara ittiğinde, en kötü içgüdülerimiz uyanır ve trajik tarihimizin yıkıcı olayları yinelenir, çünkü gündelik yaşamda uysal görünen aynı insanların, cezalandırılmıyacaklarından ve iyi bir bahaneden emin olduklarında, kana susamış canavarlara dönüştükleri görülür. Ama normal zamanlarda Şilililer ölçülü, ihtiyatlı, ciddi insanlardır, dikkat çekmekten müthiş korkarlar, onlar için gülünç duruma düşmekle eşanlamlıdır bu. İşte bu yüzden ben, aile için bir yüzkarası olmu-

1. *Araucano*: Mapuche de denilen, bugün Arjantin ve Şili'nin bir bölümünde yerleşik olarak yaşayıp tarımla uğraşan, savaşçı bir yerli kabilesi. (Çev.)

şumdur.

Peki, karısı doğum yapar, kaynanası da ilk torununun gizlice kaçırılması işini becerirken, Tomás nerelerdeydi? Bilmiyorum, babam benim hayatımda büyük bir yokluktur, o kadar erken ve öyle kesin bir biçimde çekip gitmiştir ki, onunla ilgili hiçbir anım yok. Annem, arada iki uzun ayrılık olmak üzere dört yıl birlikte yaşamış onunla ve üç çocuk doğuracak fırsatı olmuş. Öylesine doğurganmış ki, babamın yarım kilometre öteden donunu sallaması onun hamile kalması için yeterliymiş, bu özelliği bana da geçmiş ama ben doğum kontrol hapı dönemine yetişme şansına eriştim. Annemin yaptığı her doğumda kocası ortadan yok oluyormuş, tıpkı önemli herhangi bir sorunla karşılaştığında yaptığı gibi; acil durum atlatıldıktan sonra da karısı için abartılı bir hediyeyle birlikte geri dönermiş. Annem, onca savurganlığın kaynağını anlayamadan, duvarlarda tablolarla konsolların üzerinde Çin porselenlerinin biriktiğini görüyormuş; öteki memurların zorlukla yetiştirebildikleri bir maaşla bütün bu lüksün nasıl yapılabildiğini açıklamak olanaksızmış, ama öğrenmeye kalkıştığında da kocası kaçamak cevaplar veriyormuş, tıpkı geceleri orada olmayışı, gizemli yolculukları ve belirsiz dostlukları hakkında bilgi edinmeye çalıştığında yaptığı gibi. Artık iki çocuk sahibiymiş, üçüncüyü de doğurmak üzereymiş ki masumiyetinin iskambil kâğıtlarından şatosu yerle bir oluvermiş. Bir sabah Lima uyandığında, gazetelerde yayınlanmadan bütün salonlara sızan bir skandal söylentisiyle çalkalanmış. Apartıman dairesini gizli aşk randevuları için yakın dostlarına ödünç veren yaşlı bir milyonermiş sözkonusu olan. Yatak odasında, eski mobilyalarla İran halıları arasında, Barok çerçeveli, aslında bir pencere olan sahte bir ayna asılıymış. Ev sahibi de, bol bol içki ve uyuşturucuyla donatılmış, sırası gelen ve genelde hiçbir şeyin farkında olmayan çiftin oyunlarının zevkini çıkarmaya hazır seçkin davetlilerinden oluşan gruplarla birlikte, aynanın öbür yanına yerleşiyormuş. O gece seyircilerin arasında Hükümette yüksek bir görevde bulunan bir politikacı da varmış. İhtiyatsız âşıkları gözetlemek üzere perde açıldığında karşılaşılan ilk sürpriz, sevişenlerin iki erkek olmalarıymış; ikincisi de, bunlardan dantelli bir korseyle jartiyer giymiş olan bir tanesinin, o politikacının, kendisinden parlak bir meslek yaşamı beklenen genç bir avukat olan oğlu olmasıymış. Bu rezalet karşısında babası kendini kaybetmiş, bir tekmede aynayı indirerek kadın giysilerinden ya-

kalamak üzere oğlunun üzerine atılmış, tutmasalar belki de öldürecekmiş onu. Birkaç saat sonra Lima'daki eş dost toplantılarında olan bitenin bütün ayrıntıları anlatılıyor, her defasında da daha beter ayrıntılar ekleniyormuş. Olayın bir rastlantı olmadığından, birisinin sırf kötülük olsun diye bu sahneyi plânladığından kuşkulanılıyormuş. Korkuya kapılan Tomás, hiçbir açıklamada bulunmadan ortadan kaybolmuş. Annem, ancak aradan günler geçtikten sonra duymuş bu skandalı; sürekli hamileliklerinin verdiği rahatsızlıklar dolayısıyla, hem de ödenmemiş borçları isteyen alacaklılardan kaçınmak için kendi köşesinde yaşıyormuş. Maaşlarını beklemekten usanan hizmetkârlar işi bırakmışlar, aileye ezelden beri hizmet eden, duygularını belli etmeyen yüzü ve taş gibi yüreği olan Şilili hizmetçi Margara kalmış yalnızca. Bu koşullar altında doğumun belirtileri başlamış, dişini sıkarak en ilkel biçimde doğum yapmaya hazırlanmış. Ben üç yaşıma yakınmışım, erkek kardeşim Pancho da yeni yeni yürüyormuş. O gece, koridorda bir yere büzülmüş bir halde, annemin inliltilerini dinleyip, Margara'nın sıcak su ibrikleri ve havlularla doğum yaptırmasına tanık olduk. Juan, geceyarısı dünyaya geldi, zorlukla soluk alabilen, küçücük, buruşuk, tüysüz bir fare yavrusu gibiydi. Çok geçmeden yutkunamadığı anlaşıldı, gırtlağında bir düğüm vardı, yiyecek geçmiyordu; annesinin göğüsleri sütten dolup taşarken o açlıktan ölmeye mahkûmdu, ama onu canlı tutmaya azmeden Margara'nın inatçılığı kurtardı Juan'ı, önce süte batırılmış bir pamuğu damla damla sıkarak, sonra da koyu bir mamayı tahta bir kaşıkla zorla yedirerek.

Babamın yok oluşunu haklı çıkaracak hastalık nedenleri yıllarca kafamın içinde döndü durdu, her önüme gelene sormaktan bıktım usandım, o sözkonusu olduğunda fesat dolu bir sessizlik çöküyor ortalığa. Babamı tanıyıp da hâlâ hayatta olanlar, onu bana çok zeki bir insan olarak tanımlıyorlar ve başka bir şey eklemiyorlar. Çocukluğumda onu bir cani olarak hayal ederdim; daha sonraları, dünyadaki cinsel sapıklıkları öğrendikçe, onların hepsini babama atfettim, ama öyle görünüyor ki onun geçmişini böylesine romansı şeyler süslemiyordu, o yalnızca korkağın tekiydi; günün birinde kendi yalanlarıyla köşeye sıkıştığını gördü, soğukkanlılığını kaybetti ve kaçıp gitti. Dışişlerini bıraktı, bir daha ne annesini gördü, ne ailesini, ne de dostlarını, kelimenin tam anlamıyla yokoldu. Onu, takma saç örgüleri ve üstüste giyilmiş rengârenk

eteklikleriyle Perulu yerli kadın kılığında Machu Picchu'ya doğru kaçarken görür gibi oluyorum –tabii bu da işin şakası–. Bir daha böyle söyleyeyim deme! Bu saçmalıkları da nereden çıkarıyorsun? diye susturdu beni annem, bu olasılıktan ona söz ettiğimde. Her ne olduysa oldu, arkasında hiçbir iz bırakmadan yokoldu, ama benim tahmin ettiğim gibi, bir Aymara[1] köyünde eriyip gitmek üzere And dağlarının saydam yüksekliklerine gitmedi, yalnızca Şili'deki toplumsal sınıfların acımasız merdiveninde bir basamak aşağı indi ve görünmez oldu. Santiago'ya geri dönüp, kentin merkezindeki caddelerden gelip geçmeyi sürdürdü, ama aynı toplumsal çevreye giremediği için sanki ölmüş gibi oldu. Bir daha ne büyükannemi gördüm, ne de o aileden başka birini, sağlam bir sadakat duygusuyla yakınımızdan ayrılmayan Salvador Allende'nin dışında. Babamı da bir daha ne gördüm, ne de adını duydum, dış görünümü hakkında da bir şey bilmiyorum, bu yüzden günün birinde onun cesedini teşhis etmem için beni morga çağırmaları kaderin bir cilvesiydi sanki, ama bu çok sonra oldu. Böyle bir kişiliğin öykünün bu noktasında kaybolmasına üzülüyorum, Paula, çünkü alçaklar öykülerin hep en keyifli yerlerini oluştururlar.

Kadınların ekonomik sorunlara katılmadıkları ayrıcalıklı bir çevrede yetişmiş olan annem, evine kapanmış, terkedilmiş olmakla akıttığı gözyaşlarını kurulamış ve, borçları ödemek için birer birer elden çıkarabileceği gümüş tepsi hazinesine güvenebileceğinden, hiç değilse bir süre için açlıktan ölmeyeceğini hesaplamış. Yabancı bir ülkede, açıklanamaz bir şatafat içinde, çantasında tek kuruşu olmaksızın, üç çocukla tek başına kalmışmış, ama yardım istemek için fazlasıyla gururluymuş. Her ne olursa olsun Büyükelçilik tetikteymiş, Tomás'ın, ailesini beş parasız bırakarak yokolduğu hemen duyulmuş. Ülkenin onuru sözkonusuymuş, Şilili bir görevlinin adının lekelenmesine göz yumulamazmış, hele hele karısıyla çocuklarının alacaklılar tarafından sokağa atılmalarına hiç. Konsolos, onu mümkün olduğunca sessiz sedasız Şili'ye geri yollama talimatıyla aileyi ziyarete gitmiş. İyi bildin, Paula, senin doğrudan İsa'nın soyundan gelen prens büyükbaban, Ramón amcaydı bu. Kendi kuşağının en çirkin erkeklerinden biri olduğunu kendi de söyler, ama bence abartıyor; yakışıklı olduğunu söyleyemeyiz, ama yakışıklılıkta eksik olanı zekâsı ve hoşluğu fazlasıyla ta-

1. *Aymara*: Bolivya ve Peru'nun Titicaca gölü yöresinde yaşayan bir yerli halkı. (Çev.)

mamlıyor, üstelik yıllar ona son derece vakur bir hava da vermiş. Bize yardıma gönderildiği dönemde, mors bıyıkları ve Mefisto'vâri kaşları olan, yeşilimtırak benizli, sıska bir beyefendiymiş, dört çocuk sahibi, dini bütün bir Katolikmiş, sonradan yılanlar gibi deri değiştirerek dönüştüğü efsanevi kişiyle hiç ilgisi yokmuş. Margara, ziyaretçiye kapıyı açıp onu hanımının odasına götürmüş; çevresi çocuklarıyla sarılı olarak onu yatakta karşılayan annem, doğumun etkisiyle hâlâ bitkin, ama gençliğinin bütün o dramatik ihtişamı ve fıkır fıkır kaynayan yürekliliği içindeymiş. Meslektaşının eşini pek az tanıyan konsolos bey –çünkü onu hep hamile olarak ve yanına yaklaşılmasına cesaret vermeyen uzak bir hava içinde görmüşmüş–, bir duygu seli içinde kapının yanında ayakta kalakalmış. Durumunun ayrıntılarıyla ilgili sorular sorar ve onu memlekete geri gönderme tasarısını anlatırken, boğalar boşanmış gibi güm güm atan kalbi onu rahat bırakmıyormuş. Dünyada annemden daha büyüleyici bir kadın olamayacağını düşünerek ve uğruna hayatını verebilecekken kocasının nasıl olup da onu terkedebildiğini anlayamayarak, onu çok geç tanımış olmasındaki müthiş haksızlığın üzüntüsüyle derin bir iç geçirmiş. Annem de ona uzun uzun bakmış.

–Pekâlâ, babamın evine dönerim –diye kabullenmiş sonunda.

–Birkaç güne kadar Callao'dan Valparaíso'ya giden bir gemi kalkıyor, ona bilet bulmaya çalışırım –diye kekelemiş konsolos.

–Üç çocuğum, Margara ve köpeğimle birlikte yolculuk ediyorum. Çok güçsüz doğan bu çocuğun deniz yolculuğuna dayanıp dayanamayacağını bilmiyorum –gözleri yaşlarla parıldadığı halde kendini tutup ağlamamış.

Ramón'un, karısı, çocukları, işaret parmağını sallayarak onu suçlayan babası ve elinde çarmıha gerili İsa heykelciğiyle ona lânet yıldırımları yağdıran piskopos amcası bir anda gözünün önünden geçmişler, kendini afaroz edilmiş olarak Kiliseden, onursuzlukla da Dışişlerinden atılır görmüş, ama o kadının kusursuz güzelliğinden ayrılamazmış artık, ayaklarını yerden kesen bir kasırganın içinde hissetmiş kendini. Yatağa doğru iki adım atmış ve o iki adımda bütün geleceğinin kararını vermiş.

–Bundan böyle senin ve çocuklarının bakımını sonsuza kadar ben üstleniyorum.

Sonsuza kadar... Nedir bu, Paula? Yankıların egemen olduğu, hiç gece olmayan bu beyaz binada zaman kavramını yitirdim. Gerçeğin sınırları silinip gitti; yaşam, karşılıklı aynalar ve çarpılmış görüntülerden bir labirent sanki. Bir ay önce, yine bu saatlerde, ben başka bir kadındım. O zaman çekilmiş bir fotoğrafım var, son romanımın İspanya'da tanıtımı için verilen partideyim, üzerimde patlıcan rengi dekolte bir giysi var, gümüş kolye ve bilezikler takmışım, tırnaklarım uzun, gülüşüm güven dolu, şimdikinden yüz yıl daha gencim. O kadını tanıyamıyorum; acı, dört haftada değiştirdi beni. Tam *Sonsuz Düzen*'i yazmama neden olan koşulları mikrofonla açıklarken, yayın ajanım, kalabalığın arasından kendine yol açıp gelerek, senin hastaneye yatırıldığın haberini kulağıma fısıldadı. Büyük bir felâketin yaşamlarımızın yönünü değiştirdiği biçiminde müthiş bir önseziye kapıldım. İki gün önce Madrid'e geldiğimde sen zaten kendini çok kötü hissediyordun. Her zaman yaptığın gibi beni karşılamak için havaalanına gelmemiş olman tuhafıma gitmişti; valizleri otele bıraktım, Kaliforniya'dan beri yaptığım zorlu yolculuktan yorgun argın senin evine koştum ve orada seni ateşler içinde yanarak kusar bir halde buldum. Yoksul çocuklara yardım etmek için gönüllü olarak haftada kırk saat çalıştığın rahibeler okulunda manevi bir inzivadan yeni dönmüştün, bunun yoğun ve hüzünlü bir deneyim olduğunu anlattın bana, kuşkular seni bunaltıyordu, inancın kırılgandı.

–Tanrıyı arayıp duruyorum, benden kaçıyor, anne...

–Tanrı her zaman bekler, şimdilik bir doktor bulmak daha önemli. Neyin var, kızım?

–Porfiri –diye yanıt verdin, hiç duraksamadan.

Birkaç yıldır, bu hastalığı kalıtımsal olarak aldığını öğrendiğinden beri, kendine çok dikkat ediyor, Avrupa'da bulunan pek az sayıdaki uzmandan birine kontrole gidiyordun. Artık gücünün kalmadığını görünce kocan seni bir acil servise götürmüş, grip tanısı koymuşlar ve seni eve geri yollamışlardı. O gece Ernesto bana, haftalardan, hattâ aylardan beri gergin ve yorgun olduğunu anlattı. Biz bunalım geçirdiğin tahminleri yürütürken, sen, odanın kapalı kapısı ardında acı çekiyordun; porfiri hastalığı seni hızla zehirliyordu ve biz ikimiz de bunun farkına varacak kadar önsezili olamadık. İşimi nasıl yoluna koydum bilemiyorum, içimde istek yoktu, iki röportaj arasında seni aramak için telefona koşu-

yordum. Daha beter olduğun haberini alır almaz, turun geri kalanını iptal ederek seni görmeye hastaneye koştum, o altı katı koşa koşa çıktım, koskoca binanın içinde senin koğuşunu arayıp buldum. İçeri girdiğimde, solgun yüzünde yitik bir ifadeyle yatakta yatıyordun, durumunun ne kadar ağır olduğunu anlamak için şöyle bir bakmam yetti.

–Neden ağlıyorsun? –diye sordun bana, tanınmaz bir sesle.

–Çünkü korkuyorum. Seni seviyorum, Paula.

–Ben de seni seviyorum, anne...

Bu, bana söylediğin son şey oldu, yavrum. Birkaç dakika sonra, gözlerini tavana dikmiş, sayılar sayarak sayıklıyordun. Ernesto'yla ben, perişan bir halde, bulabildiğimiz tek sandalyeyi nöbetleşe kullanarak, bütün gece yanında kaldık; o arada koğuştaki öteki yataklarda yaşlı bir kadın can çekişiyor, bunak bir başkası bağırıyor, besinsiz kalmış ve her yanı çürük içinde bir Çingene kadını da uyumaya çalışıyordu. Gün ağarırken kocanı gidip dinlenmesi için ikna ettim, kaç gecedir uykusuzdu ve bitkin bir haldeydi. Dudaklarına kondurduğu bir öpücükle seninle vedalaştı. Bir saat sonra o korkunç olay patlak verdi, tüyler ürpertici bir şekilde kan kusmanın ardından çırpınmaya başladın; gergin bedenin, geriye doğru bükülmüş olarak, seni yatakta hoplatan şiddetli ıspazmozlarla sarsılıyor, ellerin, sanki bir şeye tutunmak istermişin gibi kasılmış olarak kolların titriyordu, gözlerin korku dolu, yüzün mosmor ve salyalıydı. Seni tutmak için üzerine atıldım, yardım istemek için bağırdım, haykırdım, koğuşa beyaz giysili insanlar doluştular ve beni zorla alıp dışarı çıkardılar. Kendimi dizlerimin üstünde yerde hatırlıyorum, sonra da yüzümde bir şamar patladı. Sakin olun, hanımefendi, susun, yoksa buradan gitmeniz gerekecek! Kızınız daha iyi, içeri girip yanında kalabilirsiniz, diye sarsıı beni bir hemşire. Ayağa kalkmaya çalıştım, ama bacaklarım bükülüyordu; yatağına kadar gitmeme yardım ettiler, sonra beni bırakıp çekildiler, seninle ve her biri kendi derdine gömülmüş olarak sessizce beni seyreden öteki yataklardaki hastalarla başbaşa kaldım. Yüzün hayalet gibi kül renginde, gözlerin yukarı doğru kaymıştı, ağzının yanında kurumuş bir kan sızıntısı vardı, buz gibiydin. Sana çocukluğundan beri verdiğim adlarla seslenerek bekledim, ama başka bir dünyaya doğru uzaklaşıyordun; sana su içirmek istedim, seni sarstım, cam gibi bakan baygın gözbebeklerini bana dikmiş, benim ötemde başka bir ufka bakıyordun, az sonra

da hareketsiz kaldın, cansız, soluk almadan. Bağırarak seslendim ve hemen sana ağızdan suni teneffüs yaptırmaya çalıştım, ama korkudan donmuş gibiydim, her şeyi yanlış yapıyordum, temposuz ve uyumsuz, beceriksizce beş ya da altı kez hava üfledim sana, o zaman kalbinin de atmadığını fark ettim ve göğsünü yumruklamaya başladım. Birkaç dakika sonra yardım geldi, gördüğüm son şey, koridorda asansöre doğru koşa koşa uzaklaştırılan yatağın oldu. O andan itibaren yaşam senin için de durdu, benim için de, ikimiz de gizemli bir eşikten atlayarak daha karanlık bir yere girdik.

–Durumu kritik –diye beni uyardı, Yoğun Bakım Servisindeki nöbetçi doktor.

–Şili'ye babasına haber versem mi? Buraya varması yirmi saatten fazla alır –diye sordum.

–Evet, verin.

Haber duyulmuş, Ernesto'nun akrabaları, arkadaşları ve senin okulundan rahibeler gelmeye başlamışlardı; birisi telefonla Şili, Venezuela ve Birleşik Amerika'ya dağılmış olan ailemize haber verdi. Az sonra kocan geldi, soğukkanlı ve sakin, kendi duygularından çok başkalarınınkinden kaygılı, son derece yorgun görünüyordu. Seni birkaç dakika görmesine izin verdiler, dışarı çıktığında solunum cihazına bağlı olduğunu ve kan nakli yapıldığını haber verdi bize. Söyledikleri kadar kötü değil, Paula'nın kalbinin benimkinin yanında hızla attığını hissediyorum, dedi, o anda bu sözler bana anlamsız gelmişti, ama artık onu yakından tanıdığımdan daha iyi anlayabiliyorum. Her ikimiz de o günü ve ertesi geceyi bekleme odasında oturarak geçirdik, vakit vakit bitkin bir halde uyuya kalıyor, gözlerimi açtığımda onu, hep aynı pozisyonda hareketsiz bekler bir halde görüyordum.

–Yıkıldım, Ernesto –diye itiraf ettim şafak sökerken.

–Hiçbir şey yapamayız, Paula Tanrıya emanet.

–Senin için bunu kabul etmek daha kolay olsa gerek, çünkü hiç değilse dinine güvenin var.

–Ben de senin kadar acı çekiyorum, ama ölümden daha az korkuyorum ve hayata daha fazla umut besliyorum –diye karşılık verdi, bana sarılarak. Yüzümü yeleğine gömdüm, derin korkuyla sarsılarak, onun o genç erkek kokusunu içime çektim.

Saatler sonra Şili'den annemle Michael, Kaliforniya'dan da Willie geldiler. Baban çok solgundu, seni ölü bulacağından emin olarak binmiş Santiago'da uçağa, yolculuk ona hiç bitmeyecekmiş gibi gelmiş olmalıydı. Onulmaz bir kederle anneme sarıldım ve boyu yaşlanmaktan küçülmüş olmasına rağmen hâlâ o muazzam koruyucu varlığını hissedebildim. Onun yanında Willie dev gibiydi, ama başımı dayayabileceğim bir göğüs aradığımda, anneminki kocamınkinden daha geniş ve güvenli geldi bana. Hep birlikte Yoğun Bakım odasına girdik, seni bilincin yerinde ve bir gün öncekinden bir parça daha iyi görebildik; doktorlar, hızla tükettiğin serumu yeniden takıyorlardı, taze kan da seni canlandırmıştı; yine de bu umutlanma yalnızca birkaç saat sürdü, kısa bir süre sonra bir sinir krizi geçirdin ve sana yüklü dozda sâkinleştirici iğne yaptılar, bununla da şimdiye kadar uyanamadığın derin bir komaya girdin.

–Zavallıcık, kızınız bu talihsizliğe uğramamalıydı. Ben zaten yaşlıyım, onun yerine ölsem ne olur sanki? –diyor ara sıra bana, yan yataktaki hasta Don Manuel, can çekişir gibi zorlukla çıkan sesiyle.

Bu sayfaları yazmak çok zor, Paula, bu acı dolu yolculuğun etaplarını yeniden yaşamak, ayrıntılara girmek, daha iyi doktorların eline düşmüş olsaydın nasıl olacağını hayal etmek, eğer seni sakinleştiricilerle sersemletmemiş olsalardı, eğer... eğer... Kabahati üzerimden nasıl atacağım? Bana porfiriden söz ettiğinde abartıtığını düşünmüştüm, daha fazla yardım aramak yerine beyaz gömlekli bu insanlara güvendim ve kızımı hiç koşulsuz teslim ettim onlara. Zamanda geriye dönmek olanaksızdır, geriye bakmamalıyım, ama bunu yapmadan edemiyorum, bende bir saplantı oldu bu. Benim için yalnızca bu Madrid hastanesinin değişmez kesinliği var, varlığımın geri kalanı yoğun bir sis içinde silindi gitti.

Birkaç gün içinde Kaliforniya'daki işine dönmek zorunda kalan Willie, bana güç vermek, birbirimizi sevdiğimizi ve denizin öte yanında mutlu bir yaşantımız olduğunu hatırlatmak için sabah akşam telefon ediyor. Sesi çok uzaktan geliyor, sanki rüya görüyormuşum da, aslında ne San Francisco körfezinin üzerinde asılı duran o ahşap ev, ne de artık uzaklarda kalan kocaya dönüşmüş o ateşli âşık varmış gibi geliyor. Ayrıca oğlum Nicolás'ı, gelinim Celia'yı, zürafa kirpikleriyle küçük Alejandro'yu da rüyada görüyor gibiyim. Yayın ajanım Carmen Balcells, ara sıra editörle-

rin geçmiş olsun dileklerini ya da kitaplarımla ilgili haberleri vermeye geliyor ve daha bilmem nelerden söz ediyor; oysa benim için yalnızca sen varsın, yavrum, bir de ikimizin de yerleştiği bu zamansız boşluk.

O upuzun sessizlik saatlerinde anılar beni yıkıp geçiyor, sanki bütün hayatım anlaşılmaz tek bir görüntüymüş gibi her şey aynı anda gelmiş başıma. Geçirdiğim çocukluğum ve gençliğim, şimdiki kadınlığım, gelecekteki yaşlılığım, bütün bu etaplar aynı coşkulu pınarın suları. Belleğim, her şeyin aynı anda oluştuğu bir Meksika duvar resmi gibi: bir köşede kâşiflerin gemileri, ötekinde yerlilere işkence eden Engizisyon, kana bulanmış sancaklarıyla dörtnala koşan kurtarıcılar ve sanayi döneminin tüten bacaları arasında acı çeken bir İsa'nın karşısında Kanatlı Ejderha; yalnızca benim çözümleyebileceğim ve bir sır gibi yalnızca bana ait olan çokyönlü ve değişken bir fresk. Aklım bunları ayıklıyor, abartıyor, ele veriyor, olaylar uçup gidiyor, kişiler unutuluyor ve sonunda yalnızca ruhun katettiği yol ve açığa vurulduğu o ender dakikalar kalıyor geriye. Başıma gelenler değil, beni damgalayan ve belirleyen yara izleri ilgilendiriyor. Geçmişimin pek az anlamı var, ne bir düzen ve belirginlik görebiliyorum, ne de amaçlar ve yollar; kaderimin çizgisini değiştiren kontrol edilemez olayların ve içgüdünün rehberliğinde körü körüne yapılan bir yolculuk var yalnızca. Hesaplama yok, yalnızca iyi niyet ve benim adımlarımı belirleyen yüce bir tasarının varlığıyla ilgili belirsiz bir kuşku. Şimdiye kadar geçmişimi kimseyle paylaşmadım; orası, en içli dışlı âşığın bile giremediği en son bahçem benim. Al onu, Paula, belki bir işine yarar, çünkü öyle sanıyorum ki seninki yok artık, bu upuzun uykunun içinde kayboldu gitti, oysa anılar olmadan yaşanamaz.

Annem, Santiago'ya baba evine döndü; o zamanlar başarısız bir evliliğe, bir kadının başına gelebilecek en kötü talihsizlik gözüyle bakılıyordu, ama o bunu henüz bilmiyordu ve alnı açık dönüyordu eve. Baştan çıkan konsolos Ramón, onu çocuklarıyla, o korkunç hizmetçi kadın Margara'yla, köpeğiyle, bavullarıyla ve içlerinde gümüş tepsilerin bulunduğu sandıklarıyla birlikte gemiye kadar götürmüştü. Vedalaşırlarken ellerini tuttu ve sonsuza dek onu koruma sözünü yineledi, ama daracık kamaraya yerleşme telâşına dalmış olan annem, onu ancak belirsiz bir gülümsemeyle ödüllendirdi. Erkeklerden iltifat görmeye alışkındı ve hiç de güvenilir bir görünüşü olmayan bu elçilik görevlisinin, kendi geleceğinde öylesine önemli bir rol oynayacağından kuşkulanmasını gerektirecek bir neden de yoktu, öte yandan bu adamın karısı ve dört çocuğu olduğunu da unutmuyordu, üstelik o anda kendisini daha önemli işler bekliyordu: yeni doğan bebek, tıpkı kuru toprakta bir balık gibi soluk soluğa nefes alıyor, öbür iki çocuk korkudan ağlaşıyorlardı, Margara ise hoşnutsuzluğundan gelen o nobran sessizliklerinden birine gömülmüştü. Annem, makinelerin homurtusunu ve geminin yola çıkışını bildiren boğuk düdük sesini duyunca, kendisini yerle bir eden kasırgayı ilk kez sezinledi. Baba evinde kalabileceğini biliyordu, ama artık bekâr bir genç kız değildi ve sanki dul kalmışçasına çocuklarının bakımını üstlenmek zorundaydı. Tam işin içinden nasıl çıkacağını merak etmeye başlarken, dalgaların sallantısı balayındaki karideslerin anısını getirdi aklına, işte o zaman rahatlayarak gülümsedi, çünkü hiç değilse o acayip kocası uzaklardaydı. Yirmi dört yaşını yeni bitirmişti ve geçimini nasıl sağlayacağını bilemiyordu, ama damarlarında ta uzaklarda kalmış o Bask denizcisinin serüvenci kanı boşuna dolaşmıyordu.

İşte böylece büyükbabamın evinde büyümek kısmet oldu bana. Sözün gelişi öyle söylüyorum, aslında pek fazla büyümedim, görülmemiş bir çabayla ancak bir buçuk metreye ulaşabildim, banyodaki aynanın yükselmekte olduğunu fark ettiğim bir ay öncesine kadar koruyabildiğim bir boy ölçüsüydü bu. Saçmalama, boyun kısalmıyor, kilo kaybettin, hem de topuksuz ayakkabıyla geziyorsun da ondan, diye güvence verdi annem bana, ama gözü-

nün ucuyla kaygı içinde beni gözlediğinin farkındayım. Çabalayarak büyüdüm derken benzetme yapmıyorum, boyumu uzatmak için mümkün olan her şey yapıldı, bir tek hormon tedavisi dışında, çünkü o günlerde henüz deney halindeydi, aile doktorumuz ve annemin ezelî ve ebedî platonik âşığı Benjamín Viel de bıyıklarının çıkacağından korkuyordu. Aslında bu o kadar da vahim olmazdı, nasıl olsa tıraş edilirdi. Yıllarca bir jimnastik salonuna devam ettim, orada bir ipler ve makaralar sisteminin yardımıyla, yerçekimi gücüyle iskeletim uzasın diye beni tavana asıyorlardı. Kâbuslarımda kendimi ayak bileklerimden başaşağı bağlanmış görürüm, ama annem bunun tümüyle yalan olduğundan emin, hiçbir zaman öylesine acımasız bir uygulamaya uğramamışım, boğularak aniden ölmeyi engelleyen modern bir cihazla beni boynumdan asıyorlarmış. Ama bu aşırı uygulama yararsız oldu ve yalnızca boynum uzadı. İlk gittiğim okul, Alman rahibelerinin okuluydu, ama orada fazla kalmadım, altı yaşımda sapık diye attılar beni oradan, çünkü donlarımızı gösterme yarışması düzenlemiştim, ama belki de gerçek neden, annemin, kocasız haliyle, iffetli Santiago toplumu tarafından ayıplanmasıydı. Oradan daha anlayışlı bir İngiliz okuluna gittim, bu okulda o tür gösteriler pek önemli sonuçlar doğurmuyordu, tabii duyurmadan yapıldığı sürece. Eminim ki Memé daha fazla yaşamış olsaydı, çocukluğum çok daha başka olacaktı. Anneannem beni bir Işıkçı[1] olarak yetiştiriyordu, bana öğrettiği ilk sözcükler, geleceğin evrensel dili olarak gördüğü, telâffuz edilemez bir taslak halindeki Esperanto dilindeydi; ispritizma masasına oturduğumda daha altım bağlıydı, ama onun gidişiyle bu muhteşem olanaklar sona erdi. Anneannemin entellektüeller, bohemler ve dengesiz insanlarla yaptığı sohbet toplantılarıyla çekip çevirdiği zamanlar harika bir yer olan aile konağı, onun ölümüyle hava akımlarının kesiştiği hüzünlü bir yer olmuştu. O zamanların kokusu hâlâ belleğimdedir: kışın parafin sobası, yazın da yanık şeker kokusu; kocaman bakır bir kazanda karadut pekmezi yapmak için avluda büyük bir ateş yakarlardı. Anneannemin ölümüyle kuş kafesleri boşaldı, piyanodaki sonatlar sustu, saksılardaki bitkilerle çiçekler kurudu, kediler damlara kaçıp orada vahşi canavarlara dönüştüler, geri kalan evcil hayvanlar da yavaş yavaş yok oldular, tavşanlarla tavukları ahçı pişirdi, keçi de gü-

1. *Işıkçılık*: Bireysel sezgiyle tanrısal gerçekliği kavramaya dayanan dinsel-gizemsel öğretilerin genel adı. (Çev.)

nün birinde sokağa kaçıp sütçünün arabasının altında ezilerek öldü. Yalnızca dişi köpek Pelvina López-Pun kalmıştı, salonu yemek odasından ayıran perdenin yanında uyuklardı hep. Ben, ağır İspanyol mobilyaları, mermer heykeller, pastoral tablolar ve her köşede giderek biriken ve geceleri denetlenemez bir basılı kâğıt faunası halinde üreyen kitap yığınlarının arasında anneannemi çağırarak dolaşırdım. Evin, ailenin işgal ettiği bölümüyle, benim zamanımın çoğunun geçtiği mutfak, avlular ve hizmetkârların odaları arasında gözle görülmez bir sınır vardı. Orası, iyi hava almayan, karanlık odalardan oluşan bir aşağı dünyaydı; odalarda tek mobilya olarak derme çatma bir yatak, bir sandalye, bir de köhne bir konsol bulunur, bir takvim ve aziz resimleriyle süslenmiş olurdu. Orası, bir güneşle öbür güneş arasında çalışan o kadınların tek sığınağıydı, birinciler şafakla birlikte kalkanlar, sonuncular ise aileye akşam yemeği servisi yapıp mutfağı temizledikten sonra yatanlardı. İki haftada bir Pazar günleri izinli çıkarlardı; tatilden yararlandıklarını ya da aile sahibi olduklarını hatırlamıyorum; hizmet ederek yaşlanırlar, evde ölürlerdi. Ayda bir gün, yerleri cilâlamak için, iri kıyım, yarı deli bir adam çıkagelirdi. Ayaklarına çelikten raspalar geçirip bağlar, acıklı bir samba yaparak parkeyi raspalardı, sonra dizleri üzerine çöküp bir bezle yere cilâ sürer, en sonunda da ağır bir fırça kullanarak elle parlatırdı. Her hafta çamaşırcı da gelirdi, hep eteklerine asılan iki ya da üç tane küçük çocuğuyla, bir deri bir kemik bu zavallı kadıncağız, kafasının üzerinde dengelediği kirli çamaşır yığınını alır giderdi. Yıkanıp ütülenmiş olarak geri getirdiğinde hiçbir şey eksik olmasın diye çamaşırlar sayılarak teslim edilirdi. Gömleklerin, peçetelerin ve çarşafların o aşağılayıcı sayımına tanık olmak zorunda kaldığım her defasında, sonradan anneanneme sarılmak için salon perdesinin kırmaları arasına gizlenirdim. O zaman neden ağladığımı bilmezdim; ama şimdi biliyorum: utançtan ağlardım. Perdede Memé'nin ruhu yaşardı, herhalde köpek de bu yüzden o yerden ayrılmıyordu. Oysa hizmetçiler, seslerin duyulduğu ve hafif bir ışığın görüldüğü bodrumda dolaştığına inanırlar, bu yüzden oraya yaklaşmaktan kaçınırlardı. Bense o garipliklerin nedenini iyi biliyordum, ama açıklamak hiç işime gelmiyordu. Salonun tiyatrovâri perdeleri arasında anneannemin yarısaydam yüzünü arar dururdum; kâğıt parçalarına mesajlar yazar, özenle katlayarak, onları bulması ve kendisini unutmadığımı anlaması için, çengelli iğneyle perdenin kalın ku-

maşına tuttururdum.

Memé, büyük bir sadelik içinde veda etti yaşama, Öte Yan'a yapacağı yolculuğun hazırlıklarını son dakikaya kadar kimse fark etmedi, o zaman da müdahale etmek için artık çok geç olmuştu. Yerden yükselebilmek için son derece hafif olmak gerektiğinin bilincinde, bütün safralarını atmış, dünyevi varlıklarından kurtulup, gereksiz duygularıyla isteklerini yok ederek yalnızca temel olanla başbaşa kalmıştı, birkaç tane mektup yazdı, en sonunda da bir daha kalkmamak üzere yatağına uzandı. Acı çekmesini azaltmak için elinin eriştiği her türlü ecza kodeksinden yararlanan kocasının yardımıyla bir hafta boyunca can çekişti, o arada yaşam onu bırakıyor, göğsünde boğuk bir hırıltı yankılanıyordu. Kimseye haber verecek vakit olmamıştı, yine de Beyaz Kardeşlik'ten arkadaşları telepatiyle haber almışlar, Perşembe seanslarında üç ayaklı masanın çevresinde yıllarca çağırdıkları iyi ruhlara yönelik mesajları ona vermek üzere son anda çıkagelmişlerdi. Bu olağanüstü kadın, bu dünyadan gelip geçtiğini gösterecek hiçbir maddi iz bırakmadı arkasında, gümüş bir ayna, sedef kapaklı bir dua kitabı, bir de gelin başından arta kalan, balmumundan bir avuç dolusu portakal çiçeğinin dışında. Bana fazla bir anı da bırakmadı, bıraktıkları da o zamanki çocuk görüşümle bozulmuş olsalar gerek, ama ziyanı yok, çünkü onun varlığı her zaman yanımda olmuştur. Astımı ya da kaygısı soluğunu kestiği zamanlar, benim ısımla rahatlamak için sımsıkı sarılırdı bana, aklımda kalan en belirgin görüntü bu: inceçik kâğıt gibi cildi, yumuşacık parmakları, gırtlağında öten soluğu, sımsıkı kucaklaması, kolonya kokusu, bazan da ellerine sürdüğü badem yağının esintisi. Onu bana anlatırlardı, teneke bir kutunun içinde ondan geriye kalan tek tük anıları saklarım, geri kalanını da ben uydurdum, çünkü hepimizin bir anneanneye ihtiyacımız vardır. O, ölümünün getirdiği sakıncaya rağmen bu rolü yalnızca kusursuz oynamakla kalmadı, aynı zamanda kitaplarımda ortaya çıkan tüm kişilikler içinde en çok sevdiğimi de esinledi bana: *Ruhlar Evi*'ndeki o berrak, keskin görüşlü Clara'yı.

Büyükbabam, karısının kaybını bir türlü kabullenemedi. Öyle sanıyorum ki uzlaşmaz dünyalarda yaşıyorlar, kaçamak buluşmalarda acı veren bir sevecenlik ve gizli bir tutkuyla seviyorlardı birbirlerini. Tata, pratik, sağlıklı, sportmen ve tuttuğunu koparan bir insanın canlılığına sahipti, karısı ise bu dünyaya yabancı, uçuk, erişilemez bir varlıktı. Kocası aynı çatı altında yaşamayı ka-

bullenmiş olsa gerekti, ama farklı bir boyutta, ona asla sahip olamayarak. Yalnızca bazı kutsal durumlar dışında: kendi elleriyle alıp çıkardığı çocuklarının doğumunda, ya da ölüm ânında onu kolları arasında tutup gerçekten var olduğu duygusunu tattığında olduğu gibi. Arkasında yıldız tozundan sürekli bir iz bırakarak gözlerinin önünden bir kuyrukluyıldız gibi geçip giden bu uçarı ruhu yakalamayı binlerce kez denemişti, ama hep elinden kaçıp gittiği izlenimine kapılıyordu. Hayatının son günlerinde, yüzyıllık bir ömrü tamamlamaya az kaldığında ve o enerjik aile babasından geriye yalnızlığın yiyip bitirdiği, yılların acımasızca kemirdiği bir gölgeden başka bir şey kalmadığında, gençliğinde kalkıştığı gibi onun kesin efendisi olma fikrini bir yana bıraktı ve ancak o zaman onu eşit koşullar altında kucaklayabildi. Memé'nin gölgesi, belirgin dış çizgilere kavuşmuş, anılarının titizlikle yeniden kurulmasında ve düşkünlük yıllarında onu yalnız bırakmayan, elle tutulur bir varlığa dönüşmüştü. Yeni dul kaldığında, ihanete uğramış gibi hissetmiş, kendisini yarı yolda korumasız bırakmakla suçlamıştı onu; bir karga gibi simsiyah yas kılığına bürünmüş, mobilyalarını siyaha boyatmış ve daha fazla acı çekmemek için varlığındaki başka sevgileri de yok etmeye çalışmıştı, ama bunu hiçbir zaman tam olarak başaramadı, duyarlı yüreğine yenik düşmüş bir adamdı. Evin birinci katında, dolaplı bir saatin saat başlarını hüzünle çaldığı büyük bir odayı işgal ediyordu. Kapısı hep kapalı dururdu, o kapıyı vurmaya pek ender cesaret edebilmişimdir, ama sabahları okula gitmeden önce onu selâmlamak için odasına uğrardım, benim için sakladığı bir çikolatayı aramam için ara sıra odayı elden geçirmeme izin verirdi. Onun şikâyet ettiğini hiç duymadım, kahramanca bir dirence sahipti, ama sık sık gözleri yaşarır, yalnız olduğunu sandığında karısının anısıyla konuşurdu. Yıllar geçip acılar biriktikçe artık ağlamasını tutamaz olmuştu, kendi zayıflığına öfkelenerek yumruklarıyla gözyaşlarını siler, şu işe bak, artık yaşlanıyorum, diye homurdanırdı. Dul kalınca çiçekleri, tatlıları, müziği ve her türlü neşe kaynağını yok etti; sessizlik hem evine girmişti, hem de ruhuna.

Şili'de boşanma olmadığı için, annemle babamın durumları belirsizdi, ama Tomás'ı evliliği iptal etmeye razı etmek zor olmamıştı ve böylece kardeşlerimle ben, bekâr bir annenin çocukları

olmuştuk. Geçim masraflarına katılmaya pek hevesli görünmeyen babam, çocuklarının vesayetini de bırakmış, sonra da sessizce yok olup gitmişti; o arada annemin çevresindeki toplumsal halka da bu rezaleti örtbas etmek için sımsıkı kapanmıştı. Evliliğin iptalini imzalarken şart koştuğu tek iyi şey, mavi bir zemin üzerinde açlıktan ölen üç köpek biçimindeki aile armasının kendisine geri verilmesi olmuştu, bunu da hemen elde etti, çünkü zaten annemle ailenin geri kalanları, armalara kahkahalarla gülerlerdi. Bu gülünç armanın da gidişiyle, talep edebileceğimiz herhangi bir şecere de yok olmuş, bir kalem darbesiyle soyluluk unvanından yoksun kalmıştık. Tomás'ın hayali unutularak silinip gitmişti. Büyükbabam, eski damadından söz edilmesini istemiyor, kendi yanında yakınılmasına da izin vermiyordu; boşuna uyarmamıştı kızını onunla evlenmesin diye. Annem, bir bankada küçük bir iş bulmayı başarmıştı; bu işin en çekici yanı, otuz beş yıllık özverili bir çalışma sonunda tam maaşla emeklilik olanağı, en büyük sakıncası da, onu köşe bucak kovalama âdetinde olan müdürün şehvet düşkünlüğüydü. O koskoca aile konağında, çocukluğumu ani şoklarla doldurmayı iş edinmiş olan bekâr iki dayı da yaşıyordu. Benim favorim, insanlardan kaçan münzevi bir genç olan Pablo dayıydı; esmer teni, tutku dolu gözleri, bembeyaz dişleri, Rudolph Valentino'nunkine oldukça benzeyen, geriye doğru taranmış dümdüz siyah saçları vardı, halk kütüphanelerinden ve arkadaşlarının evlerinden aşırdığı kitapları sakladığı kocaman cepleri olan bir palto giyerdi her zaman. Annemle evlensin diye çok yalvarmışımdır ona, ama aile içi ilişkilerden birbirlerine yapışık Siyam ikizlerinin doğduklarına inandırmıştı beni, bunun üzerine yön değiştirip aynı ricayı, koşulsuz bir hayranlık duyduğum Benjamín Viel'e yöneltmiştim. Pablo dayım, kız kardeşinin büyük bir müttefikiydi, çantasına gizlice banknotlar koyar, çocuklarını büyütmesine yardım eder, dedikodulara ve daha başka saldırılara karşı savunurdu onu. Duygusallığın düşmanı olarak, kimsenin kendisine ne dokunmasına, ne de yakınında solumasına izin verirdi, telefon ve postayı özel yaşantısına bir saldırı olarak görür, herhangi bir sohbet belirtisinde cesareti kırmak için sofraya tabağının yanında bir kitapla oturarak, kaba saba davranışlarla yanında oturanı yıldırmaya çalışırdı, ama hepimiz onun merhamet dolu bir ruha sahip olduğunu ve bu kusurundan kimsenin haberi olmasın diye gizlice gerçek bir yoksullar ordusuna yardım ettiğini bilirdik. Büyük-

babamın sağ kolu ve dostu, koyun yetiştirme ve İskoçya'ya yün ihraç etme işinde de ortağıydı. Evdeki hizmetçiler ona taparlardı, o huysuz sessizliklerine, yaptığı şeytanlıklara ve eşek şakalarına rağmen pek çok dostu vardı. Uzun yıllar sonra, okuma hastalığına tutulmuş bu acayip dayı, köyde büyüyen ve hayatı, aldığı dinsel eğitim çerçevesinde çalışarak öğrenmekte olan çok hoş bir kuzinine âşık oldu. Ailemizin son derece tutucu ve ciddi olan bu kolu, talibin tuhaflıklarına dirençle katlanmak zorunda kalıyordu. Günlerden bir gün dayım çarşıdan bir inek kafası aldı; ömrümüzde bu kadar pis kokulu ve korkunç bir şeyi yakından görmemiş olan bizlerin iğrenmemize aldırmayarak, iki gün boyunca onun içini boşaltıp temizledi; bu iş sona erince de Pazar günü âyinden sonra iki dirhem bir çekirdek giyinip, kafasına da tıpkı bir maske gibi o koca inek kafasını geçirerek nişanlısının evine gitti. Oysa kapıyı açan hizmetçi kız, hiç oralı olmadan, buyrun küçükbey, diye hemen içeri almış onu. Dayımın yatak odasında yerden tavana kadar kitap dolu raflar vardı, tam ortada da, gecenin büyük bir bölümünü okuyarak geçirdiği bir keşiş yatağı. Kitaplardaki kahramanların karanlıkta sayfalardan çıkıp evin içinde dolaştıklarına inandırmıştı beni; ben de aynaların içindeki İblis'in ve odalarda gezinerek serüvenleriyle tutkularını yeniden yaşayan bir sürü kahramanın korkusundan başımı çarşafın altına sokardım: korsanlar, saraylılar, haydutlar, büyücüler, nedimeler. Saat sekiz buçukta ışığı söndürüp uyumak zorundaydım, ama Pablo dayım çarşafın altında kitap okumam için bir fener hediye etmişti bana; o zamandan beri gizli okumaya karşı sapıkça bir eğilimim vardır.

Bir sürü kitap ve zırzop akrabalarla dolu, inilmesi yasak bir bodrumu olan, arka arkaya birkaç batında doğmuş sürüyle kedi yavruları –Margara bunları su dolu bir leğende boğardı– ve mutfakta büyükbabamın yasaklamasına rağmen açılarak son moda şarkıların, korkunç cinayet haberlerinin ve acıklı romanların bangır bangır çalındığı bir radyosu bulunan o evde sıkılmak olanaksızdı. Dayılarım birtakım *kaba oyunlar* uydurmuşlardı, ağlatıncaya kadar çocuklara eziyet etmekten oluşan gaddarca eğlencelerdi bunlar. Başvurdukları yollarda ise her zaman bir yenilik olurdu: bize aylık olarak verdikleri on pesoluk banknotları, görebildiğimiz ama erişemediğimiz tavana yapıştırmaktan tutun da, bir enjektörle içindeki pralini çekip yerine acı sos doldurdukları bombonlar ikram etmeye kadar. Bizi bir sandığın içine koyup merdive-

nin tepesinden aşağı iterler, tuvaletin üzerine tepe üstü asıp sifo nu çekmekle tehdit ederler, lavaboyu alkolle doldurup ateşe vererek, elimizi içine sokarsak bahşiş verirler, büyükbabamın otomobilinin eski lâstiklerini üst üste yığıp bizi de içine koyarlardı, çürümüş kauçuk kokusundan yarı boğulmuş bir halde karanlıkta çığlık çığlığa bağrışırdık. Eski gazocağını elektriklisiyle değiştirdiklerinde, bizleri ocakların üzerinde ayakta durdurarak masal anlatmaya başlarlardı, bakalım ayakkabılarımızın tabanındaki sıcaklık anlatılan öyküye duyulan ilgiden baskın çıkacak mı diye, o arada bizler de bir ayağımızdan öbürüne atlardık. Annem bir dişi aslan yırtıcılığıyla bizleri savunur, ama bizi korumak için her zaman yakınımızda olamazdı, buna karşılık Tata, bu *kaba oyunlar*'ın insanın karakterini güçlendiren bir eğitim biçimi olduğu düşüncesindeydi. Çocukluğun huzurlu bir masumiyet dönemi olması gerektiği teorisi o zamanlar henüz yoktu, Amerikalıların sonradan uydurdukları bir buluştu o; eskiden hayatın acımasız olması beklenir, direncimiz her an sınanırdı, çünkü didaktik yöntemler, dirençlilik esasına dayanıyordu: çocuk, ne kadar çok insanlıkdışı deneylerin üstesinden gelebilirse, yetişkinlik çağındaki tehlikelere karşı o kadar hazırlıklı olurdu. İtiraf etmeliyim ki benim durumumda iyi sonuç verdi, ben de bu geleneği sürdürmüş olsaydım, çocuklarıma eziyet etmiş olmam ve şimdi de torunuma aynı şeyi yapmam gerekirdi, ama ben yufka yürekliyim.

Yazları bazı Pazarlar ailece, kentin göbeğinde eskiden vahşi bir yer, bugün ise bir park olan San Cristóbal tepesine giderdik. Ara sıra Salvador ve Tencha Allende de üç kızı ve köpekleriyle birlikte bize arkadaşlık ederlerdi. Allende artık adı duyulmuş bir politikacıydı, solun en mücadeleci milletvekili ve sağın nefretinin hedef tahtasıydı, ama bizler için bir başka amcaydı yalnızca. Yiyecek sepetleriyle yün şalları yüklenerek, çalılıklarla çayırların arasında belli belirsiz görünen patikalardan zorlukla tırmanırdık. Yukarı varınca, ayaklarımızın altında uzanan kent manzarasına bakan bir açıklık arardık –tıpkı yirmi yıl sonra Askerî Darbe zamanında çok farklı nedenlerle yaptığım gibi–, sonra da tavuk parçalarını, katı yumurtaları ve börekleri köpeklere ve karıncaların önlenemez saldırılarına karşı savunarak piknik yemeğimizi yiyip bitirirdik. Büyükler dinlenirlerken, biz kuzenler, çalılıkların arasına saklanarak doktorculuk oynardık. Ara sıra, tepenin öbür yanında hayvanat bahçesinin bulunduğu yerden, uzak ve boğuk bir aslan

kükremesi gelirdi kulağımıza. Av heyecanı ve adrenalin salgılanması vahşi hayvanları sağlıklı tutsun diye onları haftada bir gün canlı hayvanlarla beslerlerdi; o koca koca kedigiller yaşlı bir eşeği yiyip bitirirler, boalar fareleri yutarlar, çakallar tavşanları mideye indirirlerdi; belediyenin topladığı sokak kedileriyle köpeklerinin de oraya götürüldükleri ve bu dehşet verici gösteriyi seyretmek üzere davet edilmeyi bekleyenlerin her zaman bulunduğu söylenirdi. Bense kocaman etoburların kafeslerine kapatılmış o zavallı hayvanları rüyamda görür, Roma arenasındaki ilk Hıristiyanları düşünerek acıyla kıvranırdım, çünkü inancımdan vazgeçmekle bir Bengal kaplanına yem olmak arasında bir seçim yapmam istenecek olsa, hiç kuşkusuz birinciyi seçeceğimi ruhumun derinliklerinde bilirdim. Yemekten sonra, tepenin en dik yerini çevreleyerek, itişe kakışa ve koşa koşa aşağı inerdik; Salvador Allende köpekleriyle en önde, kızı Carmen Paz'la ben hep en arkada. Ötekiler artık bizi beklemekten yorulduklarında, biz, dizlerimiz ve ellerimiz tırmıklar ve sıyrıklarla kaplı olarak aşağı varırdık. Bu Pazar günlerinin ve yaz tatillerinin dışında, hayatımız özveri ve çabadan oluşuyordu. O yıllar annem için çok zor olmuştu, yoksullara, dedikodulara ve bir zamanlar arkadaşları olan kimselerin burun kıvırmalarına karşı koymak zorundaydı, bankadaki maaşı cep harçlığına bile yetmiyor, şapka dikerek eksiklerini tamamlıyordu. Onu yemek odasının masasında oturmuş –bugün Kaliforniya'da bana yazı masası görevi yapan, meşeden o aynı İspanyol masası–, kadifeler, kurdele ve ipekten çiçeklerle uğraşırken görür gibi oluyorum. Onları yuvarlak kutular içinde gemiyle, en yüksek sosyete hanımlarının satın aldıkları Lima'ya gönderirdi. Yine de Tata'yla Pablo dayının yardımları olmasaydı geçinemezdi. Okulda bana, alacağım notlara bağlı olarak bir burs vermişlerdi, annemin bunu nasıl becerdiğini bilmiyorum, ama boyun bükmekten daha fazlasına mal olduğuna eminim. Küçük kardeşim Juan'la birlikte hastanelerde saatlerce kuyrukta beklerdi; kardeşim, tahta kaşığın zoruyla yutmayı öğrenmişti, ama feci bağırsak bozuklukları çekiyordu ve doktorlar için bir inceleme konusu olmuştu, ta ki Margara onun diş macunu yuttuğunu keşfedip, bu kötü alışkanlığını kayış darbeleriyle iyileştirene kadar. Annem, sorumlulukları altında bunalmış bir kadına dönüşmüştü, onu iki üç gün yatağa seren ve bitkin bırakan dayanılmaz başağrıları çekiyordu. Çok çalışıyordu, kendi hayatının ya da çocuklarının üzerinde pek az söz sahibiydi.

Zamanla, sonunda gerçek bir despot olacak kadar katılaşan Margara, annemi bizden uzak tutmak için her yola başvuruyordu; o, akşamları bankadan döndüğünde, biz çoktan banyomuzu yapmış, yemeğimizi yiyip yatmış oluyorduk. Çocukları ayaklandırmayın, diye homurdanıyordu Margara. Bize de, annenizi rahatsız etmeyin, zaten migreni var, diye emrediyordu. Annem, evde olmadığı saatleri ve romantik bir yaşantının eksikliğini gidermeye çalışarak, yalnızlığının tüm gücüyle sarılırdı bize. Üçümüz onunla aynı odada yatıyorduk; birlikte olabildiğimiz saatler olan geceleri, aile büyükleriyle ilgili fıkralar ve içlerine kara mizah serpiştirilmiş fantastik masallar anlatır, hepimizin mutlu olduğumuz, ne insanların kötülüklerinin, ne de doğanın acımasız yasalarının bulunduğu bir düş dünyasından söz ederdi bize. Her birimiz kendi yatağımızda, ama birbirimize dokunabilecek kadar yakın olarak alçak sesle yapılan bu söyleşiler, o dönemin en güzel yanıydı. İşte orada doğdu benim öykülere olan tutkum, yazı yazmaya oturduğumda hep o anılara el atarım.

Üçümüzün arasında *kaba oyunlar*'a en dayanıklımız olan Pancho, iri yapılı, sakin, sarışın bir küçük oğlandı, ara sıra sabrı taşar, ısırarak et koparacak kadar vahşi bir canavara dönüşürdü. Onu *kral* diye çağıran Margara tarafından öylesine sevilirdi ki, o kadın evden gidince ne yapacağını bilemedi. Ergenlik çağında, acayip bir mezhebin çekiciliğine kapılarak, kuzeydeki çölün ortasında bir toplulukla birlikte yaşamak üzere çekip gitti. Kulağımıza gelen söylentilere göre, sanrı doğurucu mantarlar yiyerek başka dünyalara uçup, anlatılamaz sefahat âlemlerine dalıyorlar ve yöneticilerin kölesi olmaları için gençlerin beyinlerini yıkıyorlarmış; gerçeği hiçbir zaman öğrenemedim, o deneyimi geçirenler bu konuya değinmiyorlar, ama damgalanmış oluyorlar. Kardeşim ailesini terk etti, sevgi bağlarını kopardı ve onu yine de yokluklardan ve belirsizliklerden koruyamayan bir zırhın ardına saklandı. Daha sonraları evlendi, boşandı, aynı kadınlarla yeniden evlendi ve yeniden boşandı, çocukları oldu ve hep Şili'nin dışında yaşadı, artık döneceğinden de kuşkuluyum. Onun hakkında pek az şey söyleyebilirim, çünkü onu tanımıyorum; tıpkı babam gibi, benim için bir sır o. Juan ise, az bulunur bir canayakınlık yetisiyle doğdu; bugün bile, kaderinin olgunluk çağında ciddi bir profesör olarak, istemeden sevdiriyor kendini. Çocukken, yanaklarında gamzeleriyle bir meleği andırırdı, en katı yürekleri bile duygulandıracak ye-

tenekte bir kimsesizlik havası içinde, ihtiyatlı, kurnaz, minicikti; sayısız hastalıkları büyümesini geciktirmiş ve onu sağlıksız bir hayata mahkûm etmişti. Ona ailenin aydını, gerçek bir bilgin gözüyle bakarız. Daha beş yaşında upuzun şiirler okur, bir pesoya sekiz santimlik üç tane karamela alacak olsa paranın üstüne ne vermeleri gerektiğini bir anda hesaplayabilirdi. Birleşik Amerika üniversitelerinde iki master ile bir doktora yaptı, şu sıralarda ilâhiyat diploması almak için öğrenim görüyor. Siyasal bilimler profesörü, bilinemezci[1] ve marksistti, ama ruhsal bir kriz nedeniyle, insanlığın sorunlarına Tanrının içinde yanıt aramaya karar verdi, mesleğini bırakarak ilâhiyat öğrenimine koyuldu. Evli olduğundan geleneğin gerektireceği biçimde Katolik rahibi olamaz; Metodist[2] kilise hakkında pek az şey bilen ve ailenin dâhisinin bir kent meydanında gitar eşliğinde ilâhiler okumaya kadar düştüğünü sanan annemin başlangıçta duyduğu rahatsızlığa rağmen, Metodist olmayı seçti. Bizim klânın anne tarafında bu tür ani dönmeler pek ender değildir, pekçok mistik akrabam var benim. Erkek kardeşimi kürsüde vaaz verirken düşünemiyorum, çünkü onun derin bilgili vaazlarını, hele hele İngilizce olarak, kimse anlamazdı, ama dikkate değer bir ilâhiyat profesörü olacağına eminim. Senin hasta olduğunu öğrenince her şeyi bıraktı, ilk uçağa atlayıp, bana destek olmaya Madrid'e geldi. Paula'nın iyileşeceği umudunu yitirmemeliyiz, sözünü bıktıracak kadar yineliyor bana.

Acaba iyileşecek misin, yavrum? Seni bu yatakta, yarım düzine tüplerle sondalara bağlı olarak, yardımsız soluk bile alamayacak bir halde yatarken görüyorum. Zorlukla tanıyabiliyorum seni, bedenin değişmiş, beynin gölgeler içinde. Aklından neler geçiyor? Yalnızlığından ve korkundan söz et bana, gördüğün çarpık hayallerden, taş gibi ağırlaşmış kemiklerinin ağrısından, yatağının üzerine eğilen o tehditkâr siluetlerden söz et; sesler, mırıltılar, ışıklar, senin için hiçbirinin anlamı olmasa gerek; duyduğunu biliyorum, çünkü herhangi bir metalik âletin çıkardığı sesle irkiliyorsun, ama anlıyor musun bilmiyorum. Yaşamak istiyor musun, Paula? Ömrünü Tanrıya ulaşmaya çabalamakla geçirdin. Yoksa ölmek mi istiyorsun? Belki de ölmeye başladın bile. Günlerinin ar-

1. *bilinemezcilik*: Bilginin görece olduğuna, bu yüzden de kesin olmadığına inanan öğreti; Tanrının ve evrenin niteliklerinin bilinmediğini ve bilinemiyeceğini öne süren öğreti. (Çev.)
2. *Metodizm*: 18. yüzyılda John Wesley tarafından kurulan, katı ilkelere sahip bir mezhep. (Çev.)

tık ne gibi bir anlamı var? Tam bir masumiyetin egemen olduğu o yere geri mi döndün, tıpkı doğmadan önce olduğun balık gibi karnımın içindeki suya mı geri döndün? Günleri sayıyorum, artık çok fazla gün geçti. Uyan, kızım, lütfen uyan...

Bir elimi kalbimin üstüne koyuyorum, gözlerimi yumuyorum ve düşüncelerimi bir noktada topluyorum. İçimde karanlık bir şey var. Başlangıçta gece havası gibi, saydam bir karanlığa benziyor, ama çok geçmeden içine işlenemez bir kurşuna dönüşüyor. Sakinleşmeye ve içimi saran bu siyahlığı kabullenmeye çalışıyorum, o arada geçmişin hayalleri geliyor üstüme. Kendimi büyük bir aynanın önünde görüyorum, geriye doğru bir adım atıyorum, bir adım daha, her adımda onyıllar siliniyor, gitgide küçülüyorum, sonunda ayna yedi yaşlarında bir kız çocuğunun görüntüsünü bana geri verene kadar; benim o kız.

Günlerdir yağmur yağıyor, üstüme fazlasıyla büyük gelen mavi bir palto, sırtımda deriden koca bir çanta, kulaklarıma kadar geçirilmiş keçe bir şapka ve sırılsıklam ayakkabılarımla su birikintilerinin üzerinden atlayarak yürüyorum. Sudan şişmiş ahşap bahçe kapısı sıkışmış, kımıldatabilmek için tüm bedenimin ağırlığıyla yüklenmek zorundayım. Büyükbabamın evinin bahçesinde kökleri açıkta dev gibi bir kavak ağacı var, terk edilmişe benzeyen evi gözleyen yorgun bir nöbetçi sanki; kepenkler menteşelerinden çıkmış, duvarların sıvaları dökülmüş. Dışarıda hava daha yeni yeni kararmaya başlıyor, ama içeride kapkaranlık gece olmuş bile, mutfağınkinin dışında bütün ışıklar sönük. Garajdan geçerek oraya yöneliyorum, büyük bir yer burası, yağdan leke leke olmuş duvarlardaki çengellerde kapkara tencerelerle kepçeler asılı. Sinek lekeleri içindeki birkaç ampul bu sahneyi aydınlatıyor; bir tencere kaynıyor, çaydanlık ötüyor, ortalık soğan kokuyor, kocaman bir buzdolabı da hiç durmadan homurdanıyor. Başına doladığı cılız bir saç örgüsüyle yüzünde belirgin yerli çizgileri taşıyan iri yarı bir kadın olan Margara, radyodaki diziyi dinliyor. Kardeşlerim, önlerinde sıcak kakao fincanları ve tereyağlı ekmekleriyle masaya oturmuşlar. Kadın, gözlerini kaldırmıyor. Git anneni gör, yine yatakta, diye homurdanıyor. Şapkamla paltomu çıkarıyorum. Eşyalarını ortalıkta bırakma, ben senin hizmetçin değilim, onları neden toplamak zorunda olayım, diye emrediyor bana, radyonun sesini

açarak. Mutfaktan çıkıp evin geri kalan bölümündeki karanlıkla karşılaşıyorum, elyordamıyla elektrik düğmesini arıyorum, pek çok kapının açıldığı geniş bir salonu zorlukla aydınlatan soluk bir ışık yanıyor. Aslan pençesinden ayakları olan bir mobilya, düşünceli bir genç kızın mermerden büstünü taşıyor; kalın tahta çerçeveli bir ayna var, ama ben ona bakmıyorum, çünkü camında İblis'in görüntüsü yansıyabilir. Merdiveni titreyerek çıkıyorum, o acayip mimarinin içinde anlaşılmaz bir delikten hava akımları gidip geliyor, tırabzanı tutarak ikinci kata varıyorum, bu çıkış bitmez tükenmez gibi geliyor bana, sessizliği ve gölgeleri algılıyorum, dipteki kapalı kapıya yaklaşıyorum, kapıyı vurmadan, ayaklarımın ucunda yavaşça giriyorum içeri. Tek aydınlık, bir sobadan geliyor; tavan, yanan parafinden yıllarca birikmiş kalın bir is tabakasıyla kaplı. Odada iki yatak, bir ranza, bir divan, iskemleler ve masalar var, onca mobilya arasında zorlukla yürünebiliyor. Annem, ayaklarının ucunda uyuyan köpeği Pelvina López-Pun'la birlikte, bir battaniye yığınının altında yatıyor, yastığın üzerinde yüzünün yarısı seçilebiliyor: biçimli kaşları, kapalı gözlerini belirliyor; burnu düz, elmacık kemikleri çıkık, teni çok solgun.

–Sen misin? –küçücük, buz gibi elini çıkarıp benimkini arıyor.

–Çok ağrıyor mu, anne?

–Başım çatlayacak.

–Gidip sana bir bardak sıcak süt getireyim, kardeşlerime de söyleyeyim de gürültü yapmasınlar.

–Gitme, yanımda kal, elini alnıma koy, iyi geliyor.

Yatağın üstüne oturuyorum, onu bu lânet olasıca ağrıdan nasıl kurtarabileceğimi bilememenin acısıyla içim titreyerek, dediğini yapıyorum; Azize Meryem Ana, biz günahkârlar için şimdi ve ölüm saatimiz geldiğinde duanı bizden eksik etme, amin. O ölürse kardeşlerimle ben mahvoluruz, babamın yanına yollarlar bizi, bu düşünce beni dehşete düşürüyor. Margara, sık sık bana, uslu olmazsam gidip onunla oturmak zorunda kalacağımı söylüyor. Acaba doğru mu? Bunu öğrenmem gerek, ama anneme sormaya cesaret edemiyorum, migreni büsbütün tutar, onu daha fazla kaygılandırmamalıyım, yoksa ağrısı artar ve sonunda başı çatlar; Tata'ya da açamam bu konuyu, onun önünde babamın adını ağza almamak gerekiyor, baba yasak bir sözcük, kim onu ağzına alırsa bütün şeytanları ortalığa salmış demektir. Karnım aç, mutfağa gi-

dip kakaomu içmek istiyorum, ama annemi bırakmamalıyım, ayrıca Margara'yla yüzleşecek cesaretim de yok. Ayakkabılarım ıslak, ayaklarım buz gibi. Hastanın alnını okşuyorum ve zihnimi topluyorum, artık her şey bana bağlı, hiç kımıldamaz da başka şeyle oyalanmadan dua edersem ağrıyı yenebilirim.

Kırk dokuz yaşındayım, bir elimi kalbimin üstüne koyuyorum ve çocuk sesimle şöyle diyorum: ben annem gibi olmak istemiyorum, ben büyükbabam gibi olacağım, güçlü, bağımsız, sağlıklı ve kudretli, kimsenin bana emir vermesini kabul etmeyeceğim, kimseye hiçbir borcum da olmayacak; ben büyükbabam gibi olmak ve annemi korumak istiyorum.

Öyle sanıyorum ki, Tata benim erkek olmayışıma hep üzülmüştür, çünkü öyle olsaydım bana Bask topu oynamayı öğretirdi, âletlerini kullanmayı ve avlanmayı da, her yıl koyunların kırkılma döneminde Patagonya'ya yaptığı o yolculuklarda beni yol arkadaşı olarak yanına da alırdı. O zamanlar güneye trenle gidilirdi, ya da çamur deryasına dönen kıvrım kıvrım toprak yollardan otomobille; tekerlekler bir yapıştı mı arabayı kurtarmak için iki tane öküz gerekirdi. Kayışlarla çekilen mavnalar içinde göllerden geçilir, katır sırtında sıradağlar aşılırdı; zorlu seferlerdi bunlar. Büyükbabam, kalın bir Kastilya battaniyesine sarılı olarak yıldızların altında uyur, doruklardan eriyen karlarla beslenen ırmakların kudurgan sularında yıkanır, nohut ve sardalya konservesi yerdi, sonunda Arjantin tarafına vardığında, kamyonetlerinin içinde bir grup kaba saba adam onu bekliyor olurdu, bir de ağır ateşte kızarmakta olan bir kuzu. Ateşin çevresine sessizce yerleşirlerdi, konuşkan insanlar değillerdi, uçsuz bucaksız ve korumasız bir doğanın içinde yaşıyorlardı, orada rüzgâr, sözcükleri hiçbir iz bırakmadan alıp götürür. Sığırtmaç bıçaklarıyla koca koca et parçaları keserler, gözleri korlara dikili, birbirlerine bakmadan onları yiyip bitirirlerdi. Ara sıra içlerinden biri gitarla hüzünlü şarkılar çalar, bir yandan da o yörelerde çay gibi içilen yeşil renkte, acı ve kokulu bir ottan kaynatılmış demli mate elden ele dolaşırdı. Büyükbabamla güneye yaptığım o tek yolculuktan unutulmaz anılarım vardır, gerçi otomobilin tutmasından neredeyse ölecektim, katır beni birkaç kez sırtından attı, daha sonra da, koyunları nasıl kırktıklarını gördüğümde, sesim soluğum kesildi ve uygarlığa geri döne-

ne kadar bir daha tek söz çıkmadı ağzından. Kırktıkları koyun başına para alan kırkıcılar, bir koyunu bir dakikadan az bir sürede tıraş edebilecek yetenekteydiler, ama bu becerilerine rağmen çok zaman hayvanın derisini parça parça kaldırıyorlardı, ortasından ikiye kesilmiş biçare bir koyuna rastladığım çok oldu, hayvanın bağırsaklarını elden geldiğince karnının içine tıkıp bir yorgan iğnesiyle dikerek, hayatta kaldığı takdirde yün vermeyi sürdürsün diye sürünün içine bırakıyorlardı.

İşte o yolculuktan kalmıştır yükseklere olan sevdam ve ağaçlarla olan ilişkim. Kaç kez geri döndüm Şili'nin güneyine, her defasında da o manzaranın karşısında aynı tanımlanamaz duyguya kapılmışımdır, uzayıp giden And sıradağları, varlığımın anlam kazandığı ender anlardan biri olarak ruhuma kazınmıştır. Şimdi ve daha başka umutsuz zamanlarımda, dua etmeyi hatırlamaya çalışıp da ne sözcükleri ne de ibadet usûllerini bulabildiğimde, yönelebileceğim tek avutucu görüntü, buz gibi ormanın içinde, dev gibi eğreltiotlarıyla göğe doğru yükselen ağaç gövdelerinin arasındaki saydam patikalar, dağlardaki dimdik geçitler ve göllerin zümrüt rengi sularında yansıyan karlı volkanların belirgin çizgileri olmuştur. Tanrıya ulaşmak, o olağanüstü doğanın içinde bulunmak olsa gerek. Büyükbabam, rehber, katırlar, belleğimde hepsi yok oluyor, kayalardan ve bitki örtüsünden oluşan o tapınağın vakur sessizliği içinde tek başıma yürüyorum. Yağmurun buz gibi ve ıslak, tertemiz havasını içime çekiyorum, ayaklarım çamur ve çürümüş yapraklardan bir halıya gömülüyor, toprağın kokusu bir kılıç gibi kemiklerime kadar delip geçiyor. Hafif adımlarla sisli geçitlerden geçerek yürüdüğümü hissediyorum, ama hep o bilinmedik yerde duruyorum, çevresi yüzyıllık ağaçlarla sarılı; gövdeler devrilmiş; kokulu kabuk parçalarıyla kökler, kesilip atılmış bitkisel eller gibi topraktan dışarı çıkmışlar. Yolu bir yandan öbür yana kesen, üzerlerinde çiy damlalarının ve kanatları fosforlu sivrisineklerin inci gibi parladığı, tıpkı dantelden örtüleri andıran sımsıkı örümcekağları yüzümü sıyırıp geçiyor. Işıl ışıl boncuklar gibi ağaçlara dolanarak yükseklerde yaşayan kırmızı ve beyaz küpeçiçekleriyle daha başka çiçekler, orada burada ortaya çıkıp göz kamaştırıyor. Karların, mermerin duygusal kusursuzluğu içinde cilâladığı siyah kayalardan oluşan yüksek duvarların ve uçurumların bulunduğu bu görkemli çevrede, Tanrıların soluğu ve yürek çarpıntıları duyulan gerçek varlıklar hissediliyor. Su, daha fazla su.

Taşların çatlaklarından, tepelerin gizli içlerinden incecik billur yılanlar gibi kayıp giderek, küçük derelerde, şırıl şırıl çağlayanlarda birbirlerine kavuşuyorlar. Birden yakınlardaki bir kuşun çığlığı ya da yükseklerden yuvarlanan bir taşın gürültüsü beni sıçratıyor, ama hemen arkasından o uçsuz bucaksızlığın içindeki kesin huzur geri dönüyor ve mutluluktan ağladığımı fark ediyorum. Engeller, gizli tehlikeler, aranan bir yalnızlık ve tanımlanamaz bir güzellikle dolu bu yolculuk, benim kendi hayatımın yolculuğu gibi. Benim için kutsal bir anı bu, bu anı da benim vatanım, Şili dediğim zaman orayı kastediyorum. Bütün ömrüm boyunca, ormanın bende yarattığı, en kusursuz orgazmdan ya da en uzun alkıştan daha yoğun olan o heyecanı defalarca aradım durdum ben.

Her yıl, kıyasıya serbest güreş mevsimi başlarken, büyükbabam beni Caupolicán Tiyatrosu'na götürürdü. Halkın kaba saba görünümüyle çelişen Pazar giysilerimi ve siyah rugan ayakkabılarımla beyaz eldivenlerimi giydirirlerdi bana. Böylece iki dirhem bir çekirdek giyinmiş ve öfkesi burnunda o ihtiyarın elinden sımsıkı tutmuş olarak, gürültülü seyirci kalabalığının arasından kendime yol açardım. Vahşice bir beklentiyle canlanan Tata'nın dediği gibi, *kanı görmek için* hep en ön sıraya otururduk. Bir keresinde gladyatörlerden biri üstümüze düşmüş, terli bir yırtıcı et yığını bizi hamamböcekleri gibi ezmişti. Büyükbabam kendini o âna o kadar hazırlamıştı ki, sonunda gerçekleştiğinde nasıl tepki göstereceğini bilemedi ve her zaman yapacağını söylediği gibi baston darbeleriyle onu pataklayacağına, dostça bir el sıkışıyla selâmladı; aynı derecede şaşıran adam da çekingen bir gülümsemeyle karşılık verdi. Çocukluğumun en büyük hayal kırıklıklarından biri olmuştur bu: Tata, o zamana kadar tek tahtını işgal ettiği o muhteşem Olympos'dan aşağı inmiş, küçülerek insan boyutlarını almıştı; öyle sanıyorum ki, isyanlarım işte o an başladı. O günün favorisi, beyaz botlar ve edep yerlerini zorlukla örten minnacık gülünç bir şort giyip, üzerinde gümüş rengi yıldızlar bulunan mavi bir pelerine sarınmış, uzun sarı yeleli, yakışıklı bir genç olan Melek'ti. Her Cumartesi o şahane lepiska saçlarını, aslında bir Mapuche yerlisi olan ama Japon pozuna geçerek kimonoyla tahta takunyalar giyen korkunç Kuramoto'ya karşı bahiste ortaya koyuyordu. Gösterişli bir güreşe tutuşarak, birbirlerini ısırıyorlar, boyunlarını bü-

küp cinsel organlarını tekmeliyorlar, parmaklarını birbirlerinin gözüne sokuyorlardı, o arada büyükbabam da, bir elinde beresi, öbür eliyle bastonunu sallayarak, gebert onu! gebert onu! diye hiç ayrım yapmadan haykırıyordu, çünkü kimin kimi öldürdüğü umurunda değildi. Her üç güreşten ikisinde Kuramoto, Melek'i yeniyordu, bunun üzerine hakem koca bir makas çıkarıyor, yalancı Japon savaşçısı da, halkın saygılı sessizliği önünde, rakibinin buklelerini kesmeye koyuluyordu. Melek'in saçlarının aradan bir hafta geçtikten sonra omuzlarına kadar uzaması mucizesi, onun tanrısallığının çürütülemez kanıtıydı. Ama en iyi gösteri, yıllarca gecelerime dehşet saçan Mumya idi. Tiyatronun ışıklarını kısıyorlar, çizik bir plaktan bir ölüm marşı duyuluyordu, ellerinde yanan meşalelerle profilden yürüyen iki Mısırlı çıkıyordu ortaya, arkalarından da rengârenk boyalı bir sandukayı omuzlarında taşıyan dört kişi daha geliyordu. Bu tören alayı, sandukayı ringin üzerine yerleştiriyor ve ölü bir dilde ilâhiler okuyarak birkaç adım çekiliyorlardı. Kalplerimiz buz gibi olarak, tabutun kapağının açıldığını ve içinden sargılara sarılmış bir insan azmanı çıktığını görüyorduk, ama böğürerek göğsünü yumruklamasına bakılırsa sağlığı yerindeydi. Öteki güreşçilerin çevikliği yoktu onda, dehşetli tekmeler savurup kaskatı kollarıyla ölümcül darbeler indirerek, hasımlarını iplere fırlatmak ve hakemi ezmekle yetiniyordu. Bir keresinde yumruklarından birini Tarzan'ın kafasına öyle bir indirdi ki, sonunda büyükbabam eve gidince gömleğinde birkaç kan lekesi gösterebilmişti. Bu ne kan, ne de ona benzer bir şey, domates salçası bu, diye homurdandı Margara, gömleği çamaşır suyuna bastırırken. Bütün bu kişilikler, belleğimde hafif birer iz bıraktılar, aradan kırk yıl geçtikten sonra bir öykümde onları yeniden canlandırmak istedim, ama bende silinmez bir iz bırakan tek kişilik, Dul olmuştu. Talihsiz yaşamının kırklı yaşlarında, kahramanın tam bir karşısavı olan zavallı bir adamdı bu; yüzyılın başlarında beyefendilerin kullandıkları türden, göğüslüğü ve askıları olup dizlere kadar inen siyah yünden örme, eski tip bir mayo giymiş olarak çıkıyordu ringe. Dahası, görünümüne onulmaz bir dokunaklılık havası veren bir yüzme başlığı da giyiyordu. Onu ıslık, hakaret, tehdit ve atılan nesnelerden oluşan bir fırtına karşılıyor, ama çan sesleri ve düdük öttürmelerle sonunda hakem canavarları susturmayı başarıyordu. Dul, incecik bir sesle, bunun son dövüşü olacağını, çünkü sırtından rahatsız olduğunu ve, nur içinde

yatsın, aziz eşinin ölümünden beri kendini bir bunalımda hissettiğini anlatıyordu. Kadıncağız, onu iki küçük çocuğun yükümlülüğüyle başbaşa bırakarak cennete gitmişti. Islıklar bir meydan savaşı boyutlarına ulaştığında, kederli suratlı iki çocuk iplerin arasından ringe tırmanıyor, Dul'un dizlerine sarılarak dövüşmemesi için yalvarıyorlardı, yoksa onu öldüreceklerdi. Birdenbire kalabalık, bir sessizliğe gömülüyor, o sırada ben de o en sevdiğim şiiri onlarla birlikte fısıltıyla okuyordum: *iki küçük öksüz gitmişler kabristana / el ele tutuşmuşlar hep o aynı acıyla / diz çökmüşler babalarının mezarında / dualar ederek yönelmişler Tanrı'ya*. Sussana! diye dirseğiyle dürtüyordu beni Tata, beti benzi sararmış olarak. Dul, gırtlağına takılan bir hıçkırıkla, ekmek parasını kazanmak zorunda olduğunu, bu yüzden Teksas Canavarı'yla boy ölçüşeceğini anlatıyordu. Koskoca tiyatroda bir pire sıçrasa duyulurdu, bir anda o vahşi kalabalığın yumruğa ve kana susamışlığı, gözyaşları içinde bir acıma duygusuna dönüşüyor, metal ve kâğıt paralardan bir merhamet yağmuru biçiminde ringin üzerine yağıyordu. Öksüzler, ganimeti çabucak toplayarak koşa koşa kaçıp gidiyorlar, o sırada, bilmem neden, Romalı bir kürek mahkûmu gibi giyinip kırbacını havada şaklatan koca göbekli Teksas Canavarı, kendine yol açarak ilerliyordu. Tabii ki Dul, her defasında adamakıllı dayak yiyordu, ama galip gelen de, halk onu lime lime etmesin diye jandarmanın koruması altında oradan ayrılmak zorunda kalıyordu; o arada yara bere içindeki Dul ve yavruları, onlara ayrıca şekerlemeler, para ve hayırdualar da dağıtan yardımsever eller tarafından alınıp sırtlarda taşınarak dışarı çıkarılıyorlardı.

–Zavallı adamcağız, dul kalmak kötü şey –diye yorumda bulunuyordu büyükbabam, içtenlikle duygulanarak.

Altmışlı yılların sonlarında gazeteci olarak çalışırken, Tata'nın bu olağanüstü spora taktığı adla 'kapışmaca' hakkında bir röportaj yapmam gerekti. Yirmi sekiz yaşımda ben hâlâ gazetecilikte objektifliğe inanıyordum ve o zavallı güreşçilerin sefil yaşantılarını anlatmaktan, domates salçasından kanları, Kuramoto'nun pençe gibi parmaklarının ucundaki camdan gözleri, o arada 'kör kalan' yenik güreşçinin kırmızıya boyalı ellerini yüzüne kapayarak uluya uluya ve düşe kalka kaçışını ve artık o kadar yaşlanmaktan eminim García Márquez'in en iyi öyküsü olan *Kocaman Kanatlı İhtiyar Adam*'a modellik etmiş olan Melek'in güve yenikleri için-

deki takma saçını ifşa etmekten başka çare bulamamıştım. Büyükbabam röportajımı dişlerini sıkarak okudu ve öfkelenerek bir hafta boyunca konuşmadı benimle.

Çocukluğumun yazları, ailemin denize karşı koskoca köhne bir evinin bulunduğu kumsalda geçerdi. Aralık ayında, Noel'den önce gider, Şubat sonlarında, güneşten kapkara olmuş, meyve ve balıktan mide fesadına uğramış olarak dönerdik. Bugün otoyoldan bir saatte yapılan yolculuk, o zamanlar bütün bir gün süren bir Odysseia[1] idi. Hazırlıklar bir hafta öncesinden başlar, kutulara yiyecekler, çarşaflarla havlular, torba torba giyim eşyaları, kendisine dokunmaya cesaret edenin parmağını bir gaga darbesiyle koparabilecek kadar küstah, kocaman bir kuş olan papağanın kafesi ve bir de tabii Pelvina López-Pun konurdu. Kentteki evde yalnızca ahçı, bir de fareler ve güvercinlerle karınlarını doyuran vahşi hayvanlara dönüşmüş olan kediler kalırlardı. Büyükbabamın tank gibi ağır, siyah renkli bir İngiliz arabası vardı, tepesindeki bagaj yerine eşyalar dağ gibi yığılıp bağlanırdı. Yiyecek sepetlerinin yanındaki kapağı açık kutuda Pelvina yolculuk ederdi, yiyeceklere hiç saldırmazdı, çünkü valizleri görür görmez derin bir köpek melankolisine kapılırdı. Margara, kaplar, bezler, amonyak, bir şişe papatya çayı ve mideyi büzüştürmek gibi belirsiz bir özellik atfedilen iğrenç bir tatlı likör taşırdı yanında, ama bu önlemlerin hiçbiri araba tutmasını engelleyemezdi. Annem, biz üç çocuk ve köpek, daha Santiago'dan çıkmadan gevşer, karayoluna girerken can çekişir gibi inlemeye başlar, dağlardaki virajlı bölgeye gelirken de artık gözümüzü açamaz olurduk. Yarı baygın bir halde arabadan inip temiz havayı içimize çekelim ve bacaklarımız açılsın diye sık sık durmak zorunda kalan Tata, o göçebe arabasını kullanırken, bir yandan da bizi yazlığa götürme talihsizliğine sövmeden edemezdi. Ayrıca keçi peyniri, kavun ve kavanozlar dolusu bal almak için, yol boyunca çiftçilerin tarlalarında da dururdu. Bir keresinde, alıp semirtebileceği canlı bir hindi bulmuştu; doğurmak üzere olan karnı burnunda bir köylü kadın satmıştı hindiyi ona, büyükbabam da, her zamanki centilmenliğiyle, kuşu kendisi yakalamayı önermişti. Midelerimizin bulanmasına rağmen,

1. *Odysseia*: Homeros'a (İ.Ö. IX. yüzyıl) mal edilen ve Odysseus'un ülkesine dönmek için yaptığı, tehlikelerle dolu on yıllık yolculuğu anlatan Yunan destanı. (Çev.)

ortalığı velveleye veren bir kovalamaca içindeki o topal ihtiyarın bu unutulmaz gösterisi karşısında epeyce bir süre eğlenmiştik. Sonunda bastonunun sapıyla onu boynundan yakalamayı başarmış, tanımlanamaz bir toz ve tüy bulutu içinde üstüne atlamıştı. Ayakları sıkıca bağlanmış olan ganimeti, koltuğunun altında, üstü başı pislik içinde arabaya döndüğünü gördük. Köpeğin, gideceğimiz yere varmadan önce bir ısırışta hindinin kafasını koparmak üzere miskinliğini birkaç dakikalığına üzerinden atabileceği hiç kimsenin aklına gelmemişti. Tehlikelerle dolu o yolculukların silinmez bir anısı olarak otomobilin içinde yer eden kan lekelerini çıkarmanın çaresini de bir türlü bulamamıştık.

Kumsal, yazın kadın ve çocuklardan oluşan bir dünyaydı. Büyük Plaj, petrol rafinerisi kurulup da denizin berraklığını sonsuza dek mahvederek, o kıyılarda sesleri bir daha duyulmayan denizkızlarını korkutup kaçırana kadar bir cennetti. Sabahın saat dokuzunda, üniformalı hizmetçiler çocuklarla birlikte gelmeye başlarlardı. Küçüklere arada bir göz ucuyla bakarak, hep aynı yerlerde oturup örgü örerlerdi. Plajın orta yerinde, büyük plaj evlerinin sahipleri olan en eski aileler, tentelerle şemsiyelerin altına yerleşirlerdi; sol tarafta, yeni zenginlerle tepelerdeki evleri kiralayan turistler ve orta halli insanlar bulunurdu; sağ uçta ise, külüstür minibüslerle kentten günü birliğine gelen mütevazı ziyaretçiler. Mayoları içinde herkes az çok aynı görünür, ama yine de her biri plajda kendisi için en uygun olan yeri hemen tahmin ederdi. Şili'de üst sınıf genellikle Avrupalı görünümündedir, ama sosyoekonomik merdivenden aşağı inildikçe yerli çizgileri belirginleşir. Sınıf bilinci öylesine güçlüdür ki, bugüne kadar kimsenin kendi yerinin sınırlarını aştığını görmedim. Öğle vakti, kocaman hasır şapkaları ve o zamanlar çabuk bronzlaşmak için kullanılan havuç suyu şişeleriyle anneler çıkagelirlerdi. Saat iki sıralarında, güneş en tepeye çıktığında, herkes yemek yemeye ve öğle uykusuna giderdi, işte o zaman canları sıkılıyor havasında gençler çıkardı ortaya; işveli kızlarla gözüpek delikanlılar, sigara içmek ve sonunda heyecandan denize atlayıp rahatlamak zorunda kalana kadar birbirlerine sürtünmek için kumlara uzanırlardı. Cuma günleri akşama doğru kentten kocalar gelirler, Cumartesi ve Pazar plajın görünümü değişirdi. Anneler, çocukları dadılarıyla dolaşmaya gönderir, en iyi mayolarıyla şapkalarını giyip başkalarının kocalarının dikkatini çekmek için yarışarak, gruplar halinde toplanırlardı, ama bo-

şuna bir çabaydı bu, çünkü kocalar onlara pek bakmazlar, eve dönüp patlayasıya yiyip içecekleri zamanı hesaplayarak, Şili'de konuşulan tek konu olan politikadan söz etmeyle daha çok ilginirlerdi. Plajın orta yerinin tam ortasında bir imparatoriçe gibi oturan annem, sabahları güneşlenir, öğleden sonraları da oyun oynamaya Casino'ya giderdi; her akşam harcamalarına yetecek kadar para kazanmasını sağlayan bir hile keşfetmişti. Margara, bir yandan kış için bitmez tükenmez yelekler örerken, o güvenilmez denizin dalgalarıyla sürüklenip ölmeyelim diye, beline doladığı bir iple bağlardı bizi; ipin gerildiğini hissedince, hangimizin zor durumda olduğumuzu görmek için şöyle bir başını kaldırır, ipe asılarak onu kıyıya geri çekerdi. Bu aşağılanmaya her gün katlanır, ama kendimizi suya atar atmaz öteki çocukların alaylarını unuturduk. Soğuktan mosmor kesilene kadar denizde kalır, deniz kabuklarıyla şeytanmineareleri toplar, kuma bulanmış yumurtalı ekmekler ve bir sağırdilsizin tuzlanmış buz dolu küçük bir arabada sattığı yarı erimiş limonlu dondurmayı yerdik. Akşamüstleri annemin elini tutarak kayalardan güneşin batışını seyretmeye giderdim. Güneşin tam ufukta kaybolduğu an küçücük bir alev gibi çıkan o son yeşil ışığı gözleyerek bir dilek tutmak için beklerdik. Ben hep annem koca bulamasın diye dilekte bulunurdum, herhalde o da bunun tam tersini isterdi. Bana Ramón'dan söz ederdi, anlattıklarından ben onu, en iyi yanı çok uzakta bulunması olan, büyülü bir prens gibi hayal ederdim. Tata bizi deniz kenarına yaz başlarında bırakır ve hemen Santiago'ya geri dönerdi, kesin bir huzura kavuştuğu tek dönemdi bu, bomboş ev hoşuna gider, Birlik Kulübü'nde golf ve iskambil oynamaya bayılırdı. Herhangi bir haftasonu çıkagelirse, tatil havasına katılıp gevşemek için değil, koca koca dalgaları olan o buz gibi denizde saatlerce yüzerek gücünü denemek, balığa çıkmak ve nemin berbat ettiği evin sayısız dertlerine çare bulmak için olurdu bu. Yakınlardaki bir ağıla, ineğin ayaklarının dibinden taze süt almaya götürürdü bizi; karanlık ve pis kokulu bir barakanın içinde bir işçi, pislik içindeki tırnaklarıyla doğrudan doğruya kaymak teknelerinin içine süt sağardı. Köpüğünde sineklerin yüzdüğü, kopkoyu ılık bir süt içerdik. Hijyene inanmayan ve enfeksiyon yuvalarıyla yakın temas yoluyla çocuklara bağışıklık kazandırma yanlısı olan büyükbabam, sinekleri canlı canlı yutmamızı kahkahalarla karşılardı.

Köy halkı, yazlıkçıların istilâsını hınç ve heves karışımı bir

duyguyla beklerdi. Hemen hepsi de balıkçı, küçük esnaf, ya da ırmağın yakınında birazcık domatesle marul yetiştirdikleri bir parça toprağın sahibi olan sade insanlardı. Oranın çok sakin bir köy olduğunu ve asla kötü bir şey olmadığını söyleyerek övünürlerdi, ama kışın bir şafak vakti tanınmış bir ressamı bir yelkenlinin direğinde çarmıha gerili bulmuşlardı. Fısıltıyla anlatılanları duymuştum, çocuklara göre bir haber değildi bu, ama yıllar sonra bazı ayrıntıları öğrendim. Bütün köy halkı izleri silmeyi, göstergeleri birbirine karıştırmayı ve kanıtları yok etmeyi üstlenmiş, polis de bu karanlık cinayeti açığa çıkarmak için fazla titizlik göstermemiş, çünkü herkes cesedi direğe kimlerin çivilediğini biliyormuş. Sanatçı, klâsik müzik koleksiyonunu dinleyerek ve safkan bir Afgan tazısı olan maskotuyla uzun yürüyüşlere çıkarak, bütün yıl kumsaldaki evinde oturuyormuş; hayvan öylesine sıskaymış ki, insanlar onun köpekle kartal kırması olduğunu sanıyorlarmış. En eli yüzü düzgün balıkçılar, tabloları için ona modellik ediyorlar, çok geçmeden de gece âlemlerinde en yakın dostlarına dönüşüyorlarmış. Geceleri müziğin yankıları köyün sınırlarına kadar ulaşıyor, gençler bazan günlerce ne evlerine gidiyorlarmış, ne de işlerine. Analarla nişanlılar, erkeklerini geri kazanmayı boşuna denemişler, sonunda sabırları taşarak el altından komplo kurmaya başlamışlar. Bir yandan balık ağlarını onarırlarken fısıldaştıklarını, pazar uğraşları sırasında birbirlerine göz kırptıklarını ve cadı kazanı için birbirlerine parolalar verdiklerini görür gibi oluyorum. O gece gölgeler gibi sokulmuşlar kumsala, o büyük eve yaklaşmışlar, sızıp uyumakta olan kocalarını rahatsız etmeden sessizce girmişler içeri ve oraya yapmaya gittikleri işi tamamlamışlar, çekiç tutan elleri titrememiş bile. Dediklerine göre Afgan tazısı da aynı akıbete uğramış. Birkaç kez balıkçıların kömür ateşi ve balık torbaları kokan sefil kulübelerini ziyaret ettiğim olmuş, her defasında da hizmetçilerin odalarında içimi kaplayan o aynı rahatsızlığı yeniden duymuşumdur. Büyükbabamın tıpkı bir tren gibi upuzun evinde, kartonpiyerli duvarlar o kadar inceydi ki, geceleri rüyalar birbirine karışır, su borularıyla metal nesneler kısa sürede paslanıp bozulur, tuzlu hava her şeyi kötü huylu bir cüzam gibi kemirirdi. Yılda bir kez her yeri yeniden boyamak ve nemden çürümeye yüz tutan yünleri yıkayıp güneşte kurutmak üzere şiltelerin içlerini boşaltmak gerekirdi. Ev, bir tepenin yanına yapılmıştı ve Tata, erozyonu düşünmeden, bir pasta gibi kestirmişti onu, oradan

sürekli akan su, her zaman çiçekli olan dev gibi pembe ve mavi ortancaları beslerdi. Tepenin, bitmez tükenmez bir merdivenle çıkılan doruğunda, bir balıkçı ailesi yaşardı. Ailenin, kayalardan kabuklu hayvanları sökme işinin zorluğu yüzünden elleri nasır tutmuş genç bir adam olan oğullarından biri, beni ormana götürmüştü. Sekiz yaşımdaydım. Noel günüydü.

Şimdi, annemin, bizi ilgilendiren tek âşığı olan Ramón'a geri dönelim, çünkü ötekilere hiçbir zaman pek yüz vermedi ve iz bırakmadan geçip gittiler. Ramón, çocuklarını alıp Santiago'ya geri dönen karısından ayrılmıştı ve Bolivya Büyükelçiliğinde çalışarak, evliliğini iptal ettirebilmek için maaşını son santimine kadar biriktiriyordu; evliliğin iptali, boşanma yasasının olmaması nedeniyle hilelere, yalanlara, yalancı tanıklarla yalan yere yeminlere başvurulan Şili'de, olağan bir yöntemdi. Bu gecikmiş aşk yaşamı, Ramón'un kişiliğinin değişmesine yaramış, despot bir adam olan babasının telkinleriyle edindiği suçluluk duygusundan kurtularak, kendisini bir deli gömleği gibi baskı altında tutan dinden uzaklaşmıştı. Tutku dolu mektuplar ve birkaç telefon konuşmasından sonra, son derece güçlü bazı rakiplerini bozguna uğratmayı da başarmıştı; bunlardan biri, boş vakitlerinde sihirbazlık yaparak, içinde kızgın zeytinyağı bulunan geniş bir kaptan canlı bir tavşan çıkarabilen bir dişçiydi; bir de düdüklü tencere kralı vardı, bu tür âletleri ülkeye sokarak Kreol mutfağının huzurunu sonsuza dek bozmuştu; ve üveybabamız olabilecek daha pek çok çapkın erkek ki bunların arasında benim favorim, mızrak gibi ince uzun boyu ve çevresine bulaşan gülüşüyle, o dönemde büyükbabamın evinin düzenli bir ziyaretçisi olan Benjamín Viel'di. Annem, hayatındaki tek aşkın Ramón olduğunu yeminle söyler durur; her ikisi de henüz hayatta olduklarına göre onu yalanlamayı düşünmüyorum. Lima'dan ayrılalı birkaç yıl olmuştu ki, Şili'nin kuzeyine bir kaçamak düzenlediler. Bu gizli randevu, annem için çok büyük bir risk taşıyordu; yasaklanmış yöne doğru kesin bir adım, banka memuresi olarak sürdürdüğü ihtiyatlı hayattan ve baba evindeki özverili dul kadın erdemlerinden vazgeçme anlamına geliyordu, ama bastırılmış arzunun coşkusu ve gençliğin gücü, vicdanını yenmişti. Bu serüvenin hazırlıkları aylar sürmüş ve annemin bu işteki tek suç ortağı, Pablo dayı olmuştu; ne âşığın

kimliğini, ne de başka ayrıntıları öğrenmek istemiş, ama kız kardeşine en güzel yolculuk kıyafetini satın alarak, –dediğine göre, yolun yarısında pişman olur da geri dönmeye kalkarsa diye– cebine bir tomar banknot koymuş, sonra da hiç konuşmadan onu havaalanına götürmüştü. Annem süslenip püslenip, büyükbabama hiçbir açıklamada bulunmadan gitmişti, çünkü onun, aşkın insanı yiyip bitiren nedenlerini asla anlayamayacağını düşünüyordu. Bir hafta sonra tutkusu doyuma ulaşmakla değişmiş olarak geri dönmüş ve uçaktan inince, karalar giymiş ve ölü gibi sessiz bir halde kendisini bekleyen Tata'yla karşılaşmıştı; büyükbabam kollarını açarak onu karşılamış, göğsüne bastırarak sessizce bağışlamıştı. O kaçamak günlerde Ramón, mektuplarındaki ateşli vaatleri fazlasıyla yerine getirmiş olsa gerek, çünkü annemin, onun kendini evlilik bağlarından kurtarmasını yıllarca bekleme kararını ancak böyle bir neden açıklayabilir. O buluşma ve sonuçlarının etkisi, haftalar geçtikçe hafiflemişti. Uzaktan aşka inanmayan büyükbabam, bu konuyu hiç açmıyordu; annem de bunun sözünü etmediğinden, sonunda, acımasız zaman aşımının bu tutkuyu yok ettiğini sanmıştı; bu yüzden de kızının talibinin Santiago'ya aniden çıkageldiğini öğrenmesi, onun için çok büyük bir sürpriz oldu. Bana gelince, sihirli prensin bir masal malzemesi değil de gerçek bir kimse olduğunu anlayınca paniğe kapılmıştım; annemin o hevesle bizi bırakabileceğini düşündükçe korkudan yüreğim ağzıma geliyordu. Ramón, kendinden daha şanslı esrarengiz bir talibin ufukta göründüğünü öğrenmiş –bu kişinin Benjamín Viel olduğunu düşünmek istiyorum ama elimde kanıt yok– daha fazla vakit geçirmeden La Paz'daki görevini bırakarak Şili'ye kalkan ilk uçağa atlamıştı. Yurt dışında bulunduğu sürece karısından ayrı olması pek fazla dikkat çekmiyordu, ama Santiago'ya varıp da evlilik çatısının altına yerleşince iş çığrından çıkmış, bütün akrabaları, dostları ve tanıdıkları, onu yasal yuvasına geri döndürebilmek için seferber olarak bir kampanya başlatmışlardı. O günlerde bir gün kardeşlerimle birlikte Margara'nın elinden tutmuş, sokakta yürüyorduk; şık bir hanım, avazı çıktığı kadar, orospu çocukları diye bağırmıştı bize. Bu dikkafalı kocanın inatçılığı karşısında, piskopos olan amcası kalkıp büyükbabama gelerek onun araya girmesini istemiş. Hıristiyanlık öfkesiyle kendinden geçip, o kutsallık kokusuna bürünerek –on beş yıldan beri yıkanmamıştı–, ölümlüleri yoldan çıkarmak için

İblis tarafından gönderilen bir Batşeba[1] olan kızının günahlarını bir bir anlatmış ona. Büyükbabam, ne ailesinden biriyle ilgili o safsatayı kabul edebilecek bir adamdı, ne de –aziz diye ne kadar ünlü olursa olsun– bir rahibe pabuç bırakacak; ancak çok geç olmadan rezaleti önlemesi gerektiğini anlamış. Sorunu kökünden çözümlemek için Ramón'la bürosunda randevulaşmış, ama orada kendininki kadar sert bir iradeyle karşılaşmış.

–Birbirimize âşığız –diye açıklamış Ramón, son derece saygılı ama kararlı bir tavırla ve, son mektupların bu aşkın karşılıklı olduğu hakkında bazı kuşkular yaratmasına rağmen, çoğul konuşarak–. İzin verin de onurlu bir erkek olduğumu ve kızınızı mutlu edebileceğimi göstereyim size.

Büyükbabam, gözlerini ondan ayırmayarak, en gizli niyetlerini öğrenmeye çalışmış ve gördükleri hoşuna gitmiş olacak ki sonunda,

–Pekâlâ –diye kararını vermiş–. Mademki durum böyle, gelip benim evimde oturun, çünkü kızımın kimbilir nerelerde başıboş dolaşmasını istemiyorum. Bu arada sizi uyarayım, ona çok iyi bakmalısınız. En ufak bir küstahlıkta karşınızda beni bulursunuz, anlaşıldı mı?

–Çok iyi anlaşıldı –diye karşılık vermiş bu beklenmedik nişanlı, birazcık titreyerek, ama gözlerini indirmeden.

Bu olay, o umulmadık kayınpederle gayrımeşru damadı arasında otuz yıldan fazla süren koşulsuz bir dostluğun başlangıcı olmuştu. Kısa bir süre sonra evimize bir kamyon gelerek avluya, içinden sayısız ıvır zıvır çıkan koskoca bir sandık indirdi. Ramón amcayı ilk görüşte, annemin bize şaka yaptığını sanmıştım. Uğruna onca iç geçirdiği prens bu muydu? Ömrümde bu kadar çirkin birini görmemiştim. Kardeşlerimle ben, o zamana kadar annemin odasında yatıyorduk; o gece benim yatağımı, içleri şeytanlarla dolu aynaları olan dolaplarla çevrili ütü odasına koydular, Pancho'yla Juan ise Margara'yla birlikte başka bir odaya taşınmışlardı. Carmelita teyzem ziyarete geldiğinde Ramón'un pencereden kaçıp gitmesine rağmen, aile düzenimizde esaslı bir şeyin değiştiğinin farkına varamamıştım. Gerçeği ancak bir süre sonra, günün birinde vakitsiz bir saatte okuldan gelip, her zaman yaptığım gibi kapıyı vurmadan annemin yatak odasına girerek, onu, Ramón

1. *Batşeba*: İ.Ö. X. yüzyılda İsrail kralı Davut'la evlenmek için kocası Uriya'yı öldüren, güzelliğiyle ünlü Yahudi kadın. (Çev.)

amca diye çağırmamız gereken o yabancı adamla birlikte öğle uykusuna yatmış uyurken bulduğumda anlayabildim. İçimi kemiren kıskançlık, nihayet onu kabul edebildiğim on yıl sonrasına kadar peşimi bırakmadı. Lima'daki o unutulmaz gün söz verdiği gibi bizim bakımımızı üstlendi, sıkı bir disiplinle ve güler yüzle eğitti bizi, duygusal gösterilere girmeden mesajlar verip belirgin sınırlar koydu ve asla ödün vermedi bize; ne benim beğenimi kazanmaya çalışarak, ne de bulunduğu yerden bir milim geri giderek kaprislerime katlandı ve sonunda beni tümüyle kazandı. Sahip olduğum tek babamdı o, şimdi ise bana gerçekten yakışıklı görünüyor.

Annemin hayatı, bana yazmamı yasakladığı bir romandır; onun sırlarını ve gizli yanlarını, ölümünden elli yıl sonrasına kadar açıklayamam, ama o zamana kadar, eğer torunlarım küllerimin denize serpilmesi isteğimi yerine getirmiş olurlarsa, ben de çoktan balıklara yem olmuş olurum. Pek ender olarak anlaşabildiğimiz halde, hayatımın, ana rahmine düştüğüm gün başlamış olup yarım yüzyıldır süren en uzun sevgisidir o, üstelik gerçekten koşulsuz olan tek sevgi, ne evlâtlar, ne de en ateşli âşıklar böyle sevebilirler. Şimdi Madrid'te benimle birlikte. Gümüşi saçlara, yetmiş yaşının kırışıklıklarına sahip, ama şu son aylarda her şeyi donuklaştıran acıya rağmen yemyeşil gözleri hâlâ o eski tutkuyla parlar. Hastanenin birkaç sokak ötesinde, küçük bir ocakla buzdolabından yararlanabildiğimiz iki odayı paylaşıyoruz. Yolda gelirken aldığımız kopkoyu sıcak çikolata ve *churros*'la,[1] ara sıra da, küçük ocağımızda hazırladığımız ve Lazar'ı[2] bile diriltebilecek kadar insana güç veren, sucuklu mercimek çorbalarıyla karnımızı doyuruyoruz. Sabah erkenden, daha ortalık karanlıkken uyanıyoruz, annem yatakta gerinirken ben alelacele giyinip kahveyi hazırlıyorum. Önce ben çıkıyorum, yer yer kirli kar ve buzla kaplı sokaklara; birkaç saat sonra da o gelip hastanede bana katılıyor. Bütün günü, hiç durmadan adımladığımız koridorda, Yoğun Bakım Servisinin kapısının yanında, akşam olana kadar tek başımıza geçiriyoruz; hava kararırken Ernesto işinden çıkıp geliyor ve arkadaşlarla rahibelerin ziyaretleri başlıyor. Yönetmeliğe göre, o uğursuz kapıyı günde yalnızca iki kez aşabiliyoruz; yeşil önlükler giyip ayaklarımıza naylon kılıflar geçiriyor ve, yüreğimiz ağzımızda, senin koğuşuna varana kadar upuzun yirmi bir adım atıyoruz, Paula. On iki yataklı bu odada seninki soldan birinci, yatakların bazıları boş, bazıları dolu: yeni ameliyat edilmiş kalp hastaları, kaza, uyuşturucu ya da intihar kurbanları, orada birkaç gün geçirip sonra yok oluyorlar, kimileri hayata geri dönüyor, kimilerini ise üzerleri bir çarşafla örtülü olarak alıp götürüyorlar. Senin yanın-

1. *churros*: İspanya'da, hamurun, tulumba tatlısı gibi oluklu ve ince uzun biçimde kızgın yağa sıkılarak kızartılmasıyla yapılan ve sıcak çikolatayla yenmesi âdet olan bir hamur işi. (Çev.)
2. *Lazar*: Azir ya da Lazarus olarak da bilinir. İncil'de ölümünden üç yıl sonra Hz. İsa tarafından diriltilmesi dolayısıyla anılır. (Çev.)

da, yavaş yavaş ölmekte olan Don Manuel yatıyor. Ara sıra, sana bakmak için, gözleri acıdan donuklaşmış olarak toparlanıyor, vay canına kızın ne de güzel, diyor bana. Durmadan sana ne olduğunu soruyor, ama kendi hastalığının bahtsızlığına öylesine gömülmüş ki, söyler söylemez unutuyor. Dün ona bir öykü anlattım ve ilk kez dikkatle dinledi beni: bir zamanlar bir prenses varmış, vaftiz günü vaftiz anneleri olan periler onu armağanlara boğmuşlar, ama büyücünün biri, annesi engelleyemeden, bedenine bir saatli bomba koymuş. Genç kızın yirmi sekiz mutlu yılı tamamladığı döneme kadar hepsi bu kötülüğü unutmuşlarmış, ama o saat, dakikaları acımasızca sayıyormuş ve uğursuz bir günde bomba gürültüsüzce patlayıvermiş. Enzimler damarların labirentinde yollarını şaşırmışlar ve kızcağız ölüm kadar derin bir uykuya dalmış. Tanrı prensesini korusun, diye içini çekti Don Manuel.

Sana ise başka öyküler anlatıyorum, yavrum.

Çocukluğum, açığa vurulmamış birtakım korkular dönemiydi: benden nefret eden Margara'nın korkusu, babamın ortaya çıkıp bizi yanına almak isteyeceği korkusu, annemin öleceği ya da evleneceği korkusu, şeytan korkusu, *kaba oyunlar*'ın korkusu, kötü adamların çocuklara yapabilecekleri şeylerin korkusu. Tanımadığın adamın otomobiline bineyim deme sakın, sokakta kimseyle konuşma, kimsenin bir yerine dokunmasına izin verme, sakın Çingenelere yaklaşma. Kendimi hep farklı hissetmişimdir, kendimi bildim bileli hep marjinal olmuşumdur; aileme, toplumsal çevreme, herhangi bir gruba gerçekten ait olmamışımdır. Öyle sanıyorum ki işte bu yalnızlık duygusundan doğuyor insanı yazmaya iten sorular, yanıtları ararken kitapların tohumları atılıyor. Panik anlarımdaki tek avuntum, benimle birlikte olmak için sık sık perdenin kıvrımlarından ayrılan Memé'nin ölümsüz ruhuydu. Bodrum katı, evin karanlık karnı, küçük bir havalandırma penceresinden içeri kayıverdiğim kapalı ve yasak bölümüydü. Bu nem kokulu inde kendimi rahat hisseder, bir mumla ya da geceleri çarşaf altında okumak için kullandığım aynı fenerle karanlıkları yırtarak oyun oynardım. Sessiz oyunlarla, gizli okumalarla ve yalnız çocukların uydurdukları o karmaşık törenlerle saatler geçirirdim. Mutfaktan aşırılmış mumlardan iyi bir stokum, fareleri beslemek için bir kutu dolusu ekmek parçaları ve peksimetim vardı. Toprak altına yaptığım bu gezintilerden kimse kuşkulanmıyor, hizmetçiler gürültülerle ışıkları anneannemin hayaletine yoruyorlar ve as-

la o yana yaklaşmıyorlardı. Bu bodrum, evin kemiklerinin, su borularından oluşan bağırsaklarının ve elektrik kablolarından saçlarının göründüğü, alçak tavanlı, basılmış toprak zeminli iki geniş odaydı; buraya kırık mobilyalar, içleri dışlarına çıkmış şilteler, artık kimsenin hatırlamadığı deniz yolculuklarında kullanılmış ağır eski sandıklar yığılıydı. Babamın adının başharflerini taşıyan metal bir sandığın içinde bir kitap koleksiyonu bulmuş, bu inanılmaz miras çocukluğumun o yıllarını aydınlatmıştı: *Gençlik Hazinesi*, Salgari, Shaw, Verne, Twain, Wilde, London ve daha başkaları. Adı ağza alınamayan o T.A.'ya ait oldukları için yasaklandıklarını tahmin ederek o kitapları gün ışığına çıkarmaya cesaret edemedim ve yasak şeylerin uyandırdığı açgözlülükle yuttum onları, tıpkı yıllar sonra gizli gizli *Binbir Gece Masalları*'nı okuduğum gibi, oysa aslında o evde yasaklanmış kitap hiç olmadı, kimsenin çocuklara bakacak vakti yoktu ki kitap okumalarına baksınlar. Dokuz yaşımdayken, Ramón amcanın ilk hediyesi olan, Shakespeare'in bütün eserlerine gömülmüştüm; edebî niteliğine fazla kafa yormadan, sırf dedikodu ve trajedi zevki için, yani eskiden radyo dizilerini dinlediğim, şimdi de roman yazdığım aynı nedenle sayısız kereler okuduğum güzel bir baskıydı. Her bir öyküyü, sanki kendi hayatımmışçasına yaşıyordum; kahramanların her biri, özellikle de erdemlilerden çok daha çekici olan alçakların her biri bendim. Hayal gücüm, önüne geçilemez bir biçimde korkunç olaylara işliyordu. Düşmanlarının kafa derisini yüzen kızılderililer hakkında bir şey okuyacak olsam, kurbanların hayatta kaldıklarını ve savaşlarını, yüzülmüş kafataslarındaki çatlaklardan dışarı taşan beyinlerini tutmak için bizon derisinden sımsıkı takkeleriyle sürdürdüklerini düşünürdüm; ondan bir adım ötesi, düşüncelerin de o çatlaklardan dışarı kaçtıklarıydı. Kahramanları kartona çiziyor, onları kesip sopalarla tutturuyordum, ilk tiyatro denemelerimin başlangıcı oldu bu. Şaşkına dönen kardeşlerime masallar, günlerini korkuyla, gecelerini de kâbuslarla dolduran korku hikâyeleri anlatıyordum, tıpkı sonradan çocuklarıma ve, iyi anlatılmış bir masalın genellikle güçlü bir afrodiziyak etkisi yaptığı yatağımın mahremiyeti içinde, bazı erkeklere yaptığım gibi.

Kişiliğimin pek çok yönü üzerinde Ramón amcanın çok önemli bir etkisi olmuştur, ama onun öğretileriyle benim tepkilerimin arasında bir ilişki kurabilmem, bazı durumlarda kırk yılımı aldı. Bir arkadaşıyla yarı yarıya paylaştığı külüstür bir Ford araba-

sı vardı; Ramón amca onu Pazartesi, Çarşamba, Cuma günleri ve Pazarları yarım gün kullanır, öteki de ondan geri kalan zamanda alırdı. Arabalı olduğu o Pazarlardan birinde, kardeşlerimle beni ve annemi, Santiago yakınlarında, zararsız delileri kapattıkları bir huzurevi olan *Open Door*'a götürmüştü. O yöreyi iyi tanıyordu, çünkü gençliğinde, sanatoryumun tarımla ilgili bölümünü yöneten bazı akrabalarının davetlisi olarak tatillerini orada geçirirmiş. Kafalarımızın üzerinde yemyeşil bir kemer oluşturan koskoca çınarların iki yana sıralandığı toprak bir yoldan sarsıla sarsıla girdik içeri. Bir yanda çayırlar vardı, öte yanda da bir meyve bahçesinin çevrelediği binalar; bahçede dolaşan, renkleri solmuş gömlekler giymiş birkaç uysal deli, bizi karşılamak için koşup arabanın yanına gelerek, hoşgeldiniz çığlıkları arasında başlarıyla ellerini arabanın penceresinden içeri uzattılar. Bizler korku içinde koltukta büzülürken, Ramón amca onlara adlarıyla seslenerek selâmladı; bazıları çok uzun yıllardan beri oradaymışlar ve gençliğindeki yaz tatillerinde onunla oynarlarmış. Ramón amca, meyve bahçesine girmemize izin vermesi için bekçiyle uygun bir fiyata anlaştı.

–İnin çocuklar, deliler iyi insanlardır –diye emretti–. Ağaçlara tırmanabilir, istediğiniz kadar yiyip şu torbaya doldurabilirsiniz. *Biz korkunç derecede zenginiz.*

Sanatoryumdaki hastaların bize yardım etmelerini nasıl sağlamıştı bilmiyorum. Çok geçmeden korkumuzu unutmuş ve sonunda hepimiz ağaçlara tırmanıp kayısıları sularını akıta akıta yemeye, dallardan avuç avuç koparıp torbaya doldurmaya koyulmuştuk. Şöyle bir ısırıyor, iyice tatlı bulmazsak onu atıp başka bir tane koparıyorduk, birbirimize fırlattığımız olgun kayısılar gerçek bir meyve ve kahkaha tufanı biçiminde üzerimizde dağılıyordu. Patlayasıya yedik ve kaçıklarla öpüşüp vedalaştıktan sonra, o koca torba ağzına kadar dolu olarak, eski Ford'a binip dönüş yoluna koyulduk, sonunda karın ağrısından pes diyene kadar kayısıları hâlâ yiyip yutuyorduk. O gün, hayatın cömert olabileceğinin ilk kez bilincine varmıştım. Yokluğu bir nimet, cimriliği bir erdem olarak gören büyükbabamla ya da ailenin öteki üyelerinden biriyle böyle bir deneyimi asla yaşayamazdım. Tata, ara sıra elinde bir tepsi pastayla görünürdü, pastalar hep sayılı olurdu, herkese birer tane, ne eksik, ne fazla; para kutsaldı ve onu kazanmanın neye mal olduğu biz çocuklara çok küçükten öğretilirdi. Büyükbabam servet sahibiydi, ama çok sonraya kadar öyle olduğu aklıma

bile gelmedi. Ramón amca ise bir kilise faresi kadar yoksuldu, ama o zamanlar onu da bilmezdim, çünkü ne yapar yapar, elindeki azıcık şeyin keyfini çıkarmayı öğretirdi bize. Hayatımın en zor anlarında, bütün kapıların kapandığını sandığımda, o kayısıların tadı aklıma gelir ve bolluğun, eğer insan nerede olduğunu bilirse, elimizin altında bulunduğu düşüncesiyle beni teselli eder.

Çocukluğumun anıları dramatiktir; herhalde herkesinki öyledir, çünkü olağanlıklar unutulur gider, ama benim trajediye olan eğilimimin de bunda rolü var. Derler ki insanın coğrafi çevresi kişiliğini belirlermiş. Çok güzel ama felâketlerin yerden yere vurduğu bir ülkeden geliyorum: yazın kuraklık, kışın seller; kanallar tıkanır, yerliler zatürreden ölür; dağlardaki karlar eriyince ırmaklar yükselir, denizdibi depremlerinde tek bir dalga gemileri karadan içeri vurup onları meydanların ortasına oturtur; yangınlar, patlayan yanardağlar; mavi sinek, salyangoz ve karınca istilâları; kıyameti andıran depremler ve artık kimsenin önemsemediği bitmez tükenmez bir dizi küçük yersarsıntısı; bir de halkın yarısının yoksulluğuna, dünyadan soyutlanmışlığı katarsak, bir melodram için fazlasıyla malzeme var demektir.

Bulaşıcı hastalıklarla allerjilere karşı bana bağışıklık kazandırma düşüncesiyle daha ömrümün ilk günü beşiğime koydukları dişi köpek Pelvina López-Pun, annemin uydurduğu, lâstik don giydirmek gibi, dahiyane önlemlere rağmen, önüne çıkan sokak köpeğinden altı ayda bir gebe kalacak kadar şehvet düşkünü çıkmıştı. Kızıştığı zaman kıçını bahçe parmaklığına dayar, bir sürü sabırsız köpek de, demirlerin arasından onunla sevişebilmek için sırasını beklerdi. Bazen okuldan eve döndüğümde, köpeklerden birini orada sıkışıp kalmış, öteki yanda Pelvina'yı ulur, dayılarımı da gülmekten katılarak soğuk su hortumuyla onları ayırmaya çabalar bir halde bulurdum. Daha sonra Margara, tıpkı kedilere yaptığı gibi, aynı batında yeni doğmuş köpek yavrularını da suda boğardı. Bir yaz tam tatile gitmeye hazırken yolculuğun ertelenmesi gerekmişti, çünkü köpek kızışmıştı ve onu bu koşullar altında götürmemiz olanaksızdı, kumsalda onu bir yere kapatabilmemiz mümkün değildi ve gerçek bir tutkunun coşkusu karşısında lâstik donların yararsız olduğu zaten kanıtlanmıştı. Tata bundan o kadar çok yakındı ki, annem bir gazete ilânıyla köpeği satmaya ka-

rar verdi: "Yurt dışından getirilmiş iyi cins ve iyi huylu bir buldog, onun değerini bilecek sevecen sahipler arıyor." Annem, nedenlerini açıkladı ama yine de bu bize bir alçaklık olarak göründü ve Pelvina'dan ayrılabildiğine göre çocuklarından birine de aynı şeyi yapabileceği sonucuna vardık. Boş yere yalvardık durduk; Cumartesi günü, köpeği evlât edinmeye hevesli bir çift çıkageldi. Merdivenin altında saklandığımız yerden, onları salona götürürken Margara'nın yüzündeki umut dolu gülümsemeyi gördük, o kadın köpekten benden olduğu kadar nefret ediyordu. Az sonra annem, olası alıcılara göstermek üzere Pelvina'yı getirmeye gitti. Evi yukardan aşağı dolaştı ve sonunda biz çocuklar tarafından tıraş edilip etlerinin bazı yerleri tentürdiyotla boyandıktan sonra banyoya kapatılmış olarak buldu onu. Zorlamalar ve tehditlerle kapıyı açmayı başardı ve hayvan merdivenden aşağı ok gibi fırlayarak bir sıçrayışta kanepenin üstüne çıkıp müşterilerin yanına oturdu, kırmızı lekeleri gören çift ise, çığlıklar atarak, hastalık bulaşmadan bir an önce kapıya varabilmek için telâşla yerlerinden fırladılar. Aradan üç ay geçtikten sonra Margara, yarım düzine minik piç köpeği yok etmek zorunda kalırken, bizler suçluluk ateşiyle yanıyorduk. Kısa bir süre sonra da Pelvina esrarengiz bir biçimde öldü, bu işte Margara'nın parmağı olduğundan kuşkulanıyorum.

Aynı yıl, yeni doğan çocukların bir leylek tarafından getirilmeyip, tıpkı kavunlar gibi annelerinin karnında yetiştiklerini, Noel Baba'nın da asla var olmadığını, Noel hediyelerini satın alanların anne ve babalar olduğunu öğrendim. Bu ifşaatın birinci bölümü beni pek etkilememişti, çünkü çocuk yapmayı henüz düşünmüyordum, ama ikincisi yıkıcı olmuştu. Gerçeği keşfetmek için Noel gecesini uykusuz geçirmeye hazırlandım, ama tüm gücüme rağmen uykuya yenik düştüm. Kuşkular içinde acı çekerek, olanaksızı istediğim bir tuzak–mektup yazdım: yeni bir köpek, bir sürü arkadaş ve pek çok oyuncak. Ertesi sabah uyandığımda, içinde boya şişeleriyle fırçalar bulunan bir kutu buldum, bir de el yazısı, kuşku uyandıracak kadar anneminkine benzeyen o alçak Noel Baba'dan zekice bir not vardı, daha az tamahkâr olmayı öğreneyim diye istediğimi getirmediğini, buna karşılık, o köpeğin, arkadaşların ve oyuncakların resimlerini yapabilmem için bana odamın duvarlarını önerdiğini açıklıyordu. Çevreme bakındım, eski ciddi portrelerle İsa'nın o içler acısı Kutsal Kalp tablosunun kaldırılmış olduğunu gördüm ve yatağımın karşısındaki çıplak duvarda, bir

sanat kitabından kesilmiş renkli bir röprodüksiyon bulunduğunu fark ettim. Uğradığım hayal kırıklığı beni birkaç dakika şaşkın bıraktı, ama sonunda meğerse Marc Chagall'ın bir resmi olan o görüntüyü incelemeye koyulacak kadar kendime geldim. Başlangıçta yalnızca anarşik birtakım lekeler gibi göründü bana, ama az sonra, kesilmiş o küçük kâğıt parçasında, sırt üstü uçan mavi kızlar, yedi kollu bir şamdanın arasında dalgalanan solgun yüzlü bir müzisyen, kırmızı bir keçi ve daha başka değişken kişilerden oluşan şaşırtıcı bir dünya keşfettim. O kadar çok renk ve farklı nesneler vardı ki, kompozisyonun o harika düzensizliği içinde hareket edebilmem için epeyce bir süre geçmesi gerekti. Müzik vardı o tabloda: bir saatin tik–takları, kemanların inlemesi, keçi sesleri, kanat çırpmalar, sözcüklerin bitmez tükenmez mırıltısı. Kokular da vardı: yanan mumların, yabani çiçeklerin, kızışmış bir hayvanın, kadın kremlerinin kokusu. Hepsi mutlu bir rüyanın bulutuna sarınmış gibi görünüyordu, bir yanda atmosfer bir öğle uykusu gibi sıcacıktı, öte yanda ise kırlardaki bir gecenin serinliği algılanıyordu. Bu resmi çözümleyebilmek için çok küçüktüm ben, ama şaşkınlığımı ve merakımı hatırlıyorum; o tablo, oyuna bir davetti. Okuldaki resim öğretmenimin bana aşılamaya çalıştığı kompozisyon ve perspektif kurallarına hiç saygı göstermeden nasıl böyle bir resim yapılabileceğini hayranlıkla merak ettim. Bu Chagall canının istediğini yapabiliyorsa, ben de yapabilirim sonucuna vardım, birinci boya şişesini açarak. Yıllar boyu özgürce resim yaptım, çocukluğun isteklerinin, korkularının, öfkelerinin, meraklarının ve büyüme acısının resmedildiği karmaşık bir duvar resmine sahibim. Resmin bir şeref köşesine, olanaksız bir bitki örtüsü ve akıl almaz bir hayvanlar âleminin orta yerine, sanki duvar resmine bakarmışçasına sırtı görünen bir çocuğun siluetini yaptım. Yalnızca çocukların olabildikleri biçimde âşık olduğum Marc Chagall'ın portresiydi bu. Santiago'daki evimin duvarlarına deli gibi resimler yaptığım o dönemde, aşkımın hedefi benden altmış yaş büyüktü, tüm dünyada tanınıyordu, ikinci kez evlenerek uzun bir dul yaşantısına daha veda etmişti ve Paris'in göbeğinde yaşıyordu, ama uzaklık ve zaman, kırılgan koşullardır; ben onun benimle aynı yaşta bir çocuk olduğunu sanıyordum ve uzun yıllar sonra, 1985'in Nisan ayında, Marc Chagall, ölümsüz gençliğinin 93'üncü yaşında öldüğünde, gerçekten de öyle olduğunu anladım. Hep benim hayal ettiğim küçük çocuktu Chagall. O evden ay-

rılıp da duvar resmiyle vedalaştığımda, annem bana eskiden resmini yaptığım şeyleri bu kez yazmam için bir defter verdi: hayatı yazacağım bir defterdi bu. Şunu al da yazarak oyalan, dedi bana. O zaman öyle yaptım, şimdi de bu sayfalarda öyle yapıyorum. Başka ne yapabilirim ki? Vakitten bol bir şeyim yok. Bütün bir gelecekten bol bir şeyim yok. Onu sana vermek istiyorum, yavrum, çünkü sen kendininkini kaybettin.

Burada herkes senden kız diye söz ediyor, okul çocuğununkini andırır yüzünden ve hemşirelerin ördükleri uzun saçlarından olsa gerek. Saçını kesmek için Ernesto'dan izin istediler, saçlarını birbirine dolanmadan temiz tutmak çok zahmetli, ama henüz kesmediler, kıyamıyorlar, onu senin güzelliğinin en önemli belirtisi olarak görüyorlar, henüz gözlerini görmediler de ondan. Öyle sanıyorum ki kocana birazcık âşıklar, onun sana olan onca sevgisi onları duygulandırıyor; yatağının üstüne eğilip, sanki duyabilirmişsin gibi seninle fısıldayarak konuştuğunu görüyor, onlar da öyle sevilmek istiyorlar. Ernesto yeleğini çıkarıp senin hareketsiz ellerine veriyor, dokun Paula, benim, diyor, en sevdiğin yelek bu, onu tanıdın mı? Banda gizli mesajlar kaydetmiş, yalnızken sesini dinleyebilesin diye kulaklığı takıp bırakıyor sana; kendi kolonyasına batırılmış bir pamuk getiriyor, kokusu sana eşlik etsin diye yastığının altına koyuyor. Aşk, bizim ailemizdeki kadınların hayatında bir lodos gibi esiverir, anneme Ramón amcayla öyle olmuş, sana Ernesto'yla, bana da Willie'yle öyle oldu, torunlarla torun çocuklarına da öyle olacağını tahmin ediyorum. Bir yılbaşı günü, ben artık Kaliforniya'da Willie'yle yaşarken, uzaktan seni kucaklayıp, geçip giden yıl hakkında konuşmak ve başlamakta olan 1988 için ne dilediğini sormak için telefonla seni aramıştım. Bir can yoldaşı istiyorum, şimdi senin sahip olduğun gibi bir aşk, diye o anda yanıt verdin bana. Daha aradan kırk sekiz saat geçmemişti ki, sevinç içinde aradın beni.

–Buldum bile, anne! Dün gece bir partide, evleneceğim adamla tanıştım! –ve bunun, daha ilk görüşte büyük bir aşk ateşi olduğunu heyecanla anlattın bana, birbirinize bakmışsınız, birbirinizi yoklamışsınız ve birbiriniz için yaratılmış olduğunuzu anlamışsınız.

–Saçmalama, Paula. Nasıl bu kadar emin olabilirsin?

–Çünkü midem bulandı ve dışarı çıkmak zorunda kaldım. Neyse ki o da arkamdan geldi...

Normal bir anne olsa bu tür tutkulara karşı seni uyarırdı, ama ölçülü olma öğütleri verecek ahlâkî otoritem yok benim, bu yüzden o tipik konuşmalarımızdan biri geçti aramızda.

–Bu harika bir şey, Paula. Onunla birlikte mi yaşayacaksın?

–Önce öğrenimimi bitirmem gerek.

–Öğrenimini sürdürmek niyetinde misin?

–Her şeyi yüzüstü bırakamam ki!

–Evet ama hayatının erkeği sözkonusuysa...

–Dur bakalım, ihtiyar, onu daha yeni tanıdım.

–Ben de Willie'yi yeni tanıdım, görüyorsun şimdi neredeyim. Hayat kısadır, kızım.

–Senin yaşında benimkinden daha kısa. Pekâlâ, doktora yapmam, ama hiç değilse master'ımı bitiririm.

Ve öyle oldu. En iyi derecelerle öğrenimini bitirdin, sonra da Ernesto'yla birlikte yaşamak üzere Madrid'e gittin, orada ikiniz de iş buldunuz: o, elektrik mühendisi, sen de bir okulda gönüllü psikolog olarak; kısa bir süre sonra da evlendiniz. Evliliğinizin birinci yıldönümünde sen komadaydın, kocan sana hediye olarak, yanında diz çökerek kulağına fısıldadığı bir aşk öyküsü getirdi, hemşireler acıyarak seyrediyorlar, yandaki yatakta Don Manuel ağlıyordu.

Ah, o tensel aşk! İlk kez ani bir kriz geçirdiğimde on bir yaşımdaydım. Ramón amca yeniden Bolivya'ya atanmıştı, ama bu kez annemle üç çocuğunu da birlikte götürüyordu. Evlenememişlerdi, hükümet de bu gayrımeşru ailenin harcamalarını ödemiyordu, ama onlar kötü niyetli dedikodulara kulaklarını tıkamışlar, göğüslemeleri gereken korkunç engellere rağmen bu zor ilişkiyi yürütmeye koyulmuşlardı. Bunu da tam olarak başardılar ve aradan kırk yıldan fazla bir süre geçtiği halde bugün de efsanevi bir çift oluşturmaktalar. La Paz olağanüstü bir kent, gökyüzüne öylesine yakın ve hava o kadar ince ki, şafak sökerken melekleri görmek mümkün, insanın kalbi hep patlama noktasında; bakışlar da, rahatsız edecek kadar bozulmamış manzaralara dalıp gidiyor. Dağ silsileleri ile mor tepeler, kayalar ve kalın fırça darbeleriyle safran, eflâtun, narçiçeği rengine boyanmış toprak, bu tezatlar kenti-

nin yayıldığı çanağı çevreliyor. Serpantin gibi inip çıkan daracık sokakları, sefil dükkânları, külüstür otobüsleri, yemyeşil dişleriyle kokain yapraklarından bir topu hiç durmadan çiğneyen, rengârenk yün giysiler içindeki yerlileri hatırlıyorum. Yerli kadınların, bir yandan sinekleri kovup çocuklarını emzirirlerken, bir yandan da kurutulmuş yuka ve mısır karası[1] ile hastalık tedavisinde yakı olarak kullanılan lama ceninleri satmak üzere oturdukları avluları ve çan kuleleriyle yüzlerce kilise. La Paz'ın kokusu ve renkleri, ergenliğimin ağır ve acılı uyanışının bir parçası olarak belleğime kazınmıştır. Çocukluğun belirsizliği, tam büyükbabamın evinden çıktığımız anda sona erdi. Yola çıkmadan bir gece önce usulca yatağımdan kalktım, basamaklar gıcırdamasın diye merdiveni dikkatle indim, alt katı karanlıkta geçip salonun perdesine kadar gittim; orada beni bekleyen Memé, yakınmayı bırakmamı, çünkü benimle birlikte yolculuk yapmaya hazır olduğunu, artık o evde yapacak bir şeyi kalmadığını, Tata'nın yazıhanesinde duran gümüş aynasını alarak yanımda götürmemi söylüyordu bana. Bundan böyle orada olacağım, hep seninle birlikte, diye de ekledi. Büyükbabamın odasının kapalı kapısını açmaya ilk kez cesaret edebildim. Sokağın ışığı, pancurların aralıklarından içeri sızıyordu, gözlerim karanlığa alışmıştı bile; onun hareketsiz siluetiyle sert ifadeli profilini gördüm, sandıklı saat sabahın üçünü çalarken, kasvetli mobilyalarla döşeli bu odada, çarşafların arasında, tıpkı bir ceset gibi hareketsiz ve kaskatı, sırtüstü yatıyordu. Otuz yıl sonra, ilk romanımın sonunu açıklamak üzere rüyama girdiğinde de onu aynı böyle görecektim. Yazı masasına kadar usulca yürüdüm, yatağının o kadar yakınından geçtim ki onun o dul yalnızlığını algılayabildim, uyanıp beni hırsızlık yaparken yakalayacak diye ödüm koparak çekmecelerden birini açtım. Sapı işlemeli aynayı, dokunmaya cesaret edemediğim teneke bir kutunun yanında buldum, iki elimle kavradım onu ve ayaklarımın ucuna basarak geri geri çıktım odadan. Sağ salim yatağıma vardığımda, aynanın, geceleri şeytanların göründüğünü bana kaç kez söyledikleri o parlak camına dikkatle baktım, herhalde on yaşımdaki yuvarlak, solgun yüzümü yansıtmış olsa gerek, ama ben hayalimde bana iyi geceler dileyen Memé'nin o tatlı yüzünü gördüm. Gün ışırken duvar resmime son kez bir ekleme yaparak, elveda sözcüğünü yazan bir el resmi

1. ***mısır karası***: Bir rastek mantarının koçanlarda meydana getirdigi kara urlar, halk hekimliğinde kankesici olarak kullanılır. (Çev.)

çizdim. O gün, kargaşayla, çelişkili emirlerle, alelacele vedalaşmalarla ve kuzeye doğru gemiye binmek üzere bizi limana götürecek olan otomobilin tepesine bavulları yerleştirebilmek için harcanan insanüstü çabalarla geçmişti. Yolculuğun yeri kalanı, bin yaşında bir salyangoz ağırlığıyla Bolivya'nın yüksekliklerine doğru tırmanan dar hatlı bir trenle yapılacaktı. Elinde bastonu, başında Bask beresiyle, yas giysileri içindeki büyükbabam, büyüdüğüm evin kapısında ayakta durmuş, çocukluğumu uğurluyordu.

La Paz'da gün batımı, gökyüzünde bir yangın gibidir, mehtapsız gecelerde de, binlerce yıl önce sönmüş ve yarın doğacaklar da dahil, bütün yıldızlar görülebilir. O uçsuz bucaksız gökyüzünü seyretmek için ara sıra bahçede sırtüstü uzandığımda ölesiye bir başdönmesi hisseder, sonsuz bir uçurumun dibine doğru düşer, düşerdim. Bahçesi ortaklaşa kullanılan üç evli bir yerde oturuyorduk, karşıda ünlü bir göz doktoru, dipte de eşcinsel olduğu fısıltılarla söylenilen Uruguaylı bir diplomat vardı. Biz çocuklar bunun iyileştirilemez bir hastalık olduğunu sanıyor, onu acıyarak selâmlıyorduk, bir keresinde de eşcinselliğin canını çok acıtıp acıtmadığını sormaya cesaret edebilmiştik. Okuldan eve dönünce o koca bahçenin yollarında yalnızlığı ve sessizliği arar, orda hayatı yazdığım defterimi saklayacak yerler, gürültüden uzakta okumak için de gizli köşeler bulurdum kendime. Karma bir okula gidiyorduk; o zamana kadar erkek çocuklarla olan tek ilişkim, kardeşlerimle olmuştu, ama onlar sayılmazdı; bugün bile Pancho'yla Juan'ın cinsiyetleri olmadığı düşüncesindeyim, bakterilere benziyorlar. İlk tarih dersinde öğretmen, on dokuzuncu yüzyılda Şili'nin Peru ve Bolivya'ya karşı yaptığı savaşlardan söz etti. Ben kendi ülkemdeyken, Şilililerin savaşları yılmaz cesaretleri ve komutanlarının yurtseverliği sayesinde kazandıklarını öğrenmiştim, ama o sınıfta benim hemşerilerimin sivil halka karşı yaptıkları gaddarlıkları anlattılar bize. Bir içki ve toz karışımıyla uyuşturulmuş olan Şili askerleri, işgal ettikleri kentlere gözü dönmüş bir çapulcu alayı gibi giriyorlardı. Süngü takılmış tüfekleri ve kasap bıçaklarıyla çocukları delip geçerek, kadınların karınlarını deşiyorlar, erkeklerin cinsel organlarını kesiyorlardı. O sıralarda nelere kadir olduklarını aklımdan bile geçirmediğim Silâhlı Kuvvetlerimizin onurunu savunmaya hazır bir halde hemen elimi kaldırdım ve bir mermi yağmuru karşısında kaldım. Öğretmen beni sınıftan attı ve koridorun bir köşesinde yüzümü duvara dönerek tek ayak üstün-

de durma cezamı yerine getirmek üzere vahşice bir yuhalama altında dışarı çıktım. Aşağılandığımı kimse görmesin diye gözyaşlarımı tutarak, üç çeyrek saat boyunca öfkemi içime attım. Bu kritik dakikalar boyunca, o zamana kadar varlığından haberli olmadığım hormonlarım, bir yanardağ âfetinin gücüyla infilâk etmişlerdi; hiç abartmıyorum, aynı gün ilk kez âdet gördüm. Koridorun aksi köşesinde, süpürge sopası gibi upuzun boylu ve sıska, uzun boyunlu, siyah saçlı, arkadan bakıldığında ona bir Yunan amforası havası veren kocaman yelken kulaklı bir çocuk da benim gibi cezasını çekiyordu. İlk görüşte aşk diye buna denirdi, daha yüzünü görmeden kulaklarına öyle delicesine vurulmuştum ki onu izleyen aylarda iştahtan kesilmiş, onca süre aç oturup iç geçirmekten kansız kalmıştım. Bu romantik coşku, cinsel düşüncelerden yoksundu; çocukluğumda deniz kenarında bir çam ormanında elleri sımsıcak bir balıkçıyla aramda geçen şeyle, şimdi başıma gelen bu olağanüstü değişikliğin esinlediği ilk duygular arasında bir bağ kuramamıştım. İffetli, dolayısıyla da çok daha yıkıcı bir aşk çekiyordum ve birkaç yıl sürdü bu. La Paz'daki o dönemi, evin gölgeli bahçesinde bitmez tükenmez bir fanteziler zinciri, defterlerime yazılan ateşli sayfalar, koca kulaklı delikanlının beni bir ejderhanın dişlerinden kurtardığı abartılı rüyalar olarak hatırlıyorum. Bu yetmiyormuş gibi bütün okul, durumu öğrenmiş, bu aşkım ve örtbas edilemez bir biçimde Şilili oluşum yüzünden beni en acımasız alayların kurbanı haline getirmişlerdi. Fiyaskoyla bitmeye mahkûm bir aşk öyküsüydü bu; tutkularımın hedefi, bana her zaman öylesine kayıtsız davranıyordu ki artık onun yanında göze görünmez olduğum kanısına varmıştım. Bolivya'dan kesin olarak ayrılmadan az önce, teneffüste bir kavga patlak verdi ve nasıl olduğunu bilemeden kendimi, yumruklar, tekmeler ve saç çekmeler arasında, sevgilimle sarmaş dolaş toz toprak içinde yuvarlanır buldum. Benden çok daha iriydi ve Caupolicán Tiyatrosundaki kıran kırana güreş akşamlarında büyükbabamla birlikte öğrendiklerimi uygulamaya koymama rağmen beni yara bere içinde ve burnumdan kanlar akar bir halde bırakmıştı, yine de gözümün hiçbir şeyi görmediği bir öfke ânında kulaklarından biri dişlerimin menzili içinde kalmış ve onu şiddetle ısırabilmiştim. Haftalar boyunca rüyada gibi dolaştım durdum. Uzun yaşantımın bu en erotik buluşması, kucaklaşmanın yoğun zevkiyle dayağın ondan aşağı kalmayan acısının bir karışımı olmuştu. Şehvet düşkünlüğüne bu mazo-

şistçe uyanış karşısında, benden daha az talihli başka bir kadın olsaydı, bugün bir sadistin kamçı darbelerinin zevkten kıvranan kurbanı haline gelmiş olurdu, ama hayatımın akışı içinde, o tür bir kucaklaşmayı uygulama fırsatını bir daha asla bulamadım.

Kısa bir süre sonra Bolivya'ya veda ettik ve o kulakları bir daha göremedim. Ramón amca uçakla doğru Paris'e, oradan da Lübnan'a gitmiş, o arada annemle biz çocuklar, trenle Şili'nin kuzeyindeki bir limana inerek oradan Cenova'ya kalkan bir İtalyan gemisine binmiş, sonra da otobüsle Roma'ya, oradan da uçakla Beyrut'a varmıştık. Yolculuk iki aya yakın sürmüş ve öyle sanıyorum ki annem mucize olarak hayatta kalabilmişti. Trenin en son vagonunu işgal ediyorduk, yanımızda da hiç konuşmayan, omzunda antika tüfeğiyle, bir sobanın yanında yere diz çökmüş, durmadan kokain çiğneyip kaşınarak bitlerini ayıklayan esrarengiz bir yerli vardı. Minicik çekik gözleri gece gündüz anlaşılmaz bir ifadeyle bizi gözlüyordu, onu hiç uyurken görmedik; bizi korumak için tutulmuş olduğuna dair kendisine güvence vermiş olmalarına rağmen annem, bir dalgınlık ânında bizi öldüreceğinden korkuyordu. Tren, kumullarla tuz madenleri arasından geçerek çölde öyle yavaş ilerliyordu ki, kardeşlerim inip yanında koşuyorlardı. Annemi telâşlandırmak için güçleri tükenmiş gibi yapıp gecikerek, tren onları geride bıraktı diye yardım istiyorlardı. Gemideyken Pancho, parmaklarını ağır demir kapılara o kadar çok sıkıştırdı ki, sonunda haykırmalarına artık kimse aldırmaz olmuştu; Juan ise bir gün saatlerce ortadan kayboldu. Meğer saklambaç oynarken boş bir kamarada uyuya kalmış; kendini Atlantiğe atmasın diye güçlü kuvvetli iki tayfabaşı annemi tutarlarken, kaptanın gemiyi durdurup kardeşimi aramak üzere suya cankurtaran sandalları indirmesine ramak kalmış ve geminin sirenleriyle uykudan uyanana kadar onu bulamamışlardı. Bense, hemen hemen o genç Bolivyalının esinlediği kadar şiddetli bir tutkuyla bütün gemicilere âşık olmuştum, ama onların anneme vurulduklarını tahmin ediyorum. O tığ gibi İtalyan delikanlıları hayal gücümü altüst ediyorlar, ama gizli gizli sürdürdüğüm bebek oynama alışkanlığımdan beni vazgeçiremiyorlardı. Kamaraya kapanarak bebeklerimi sallıyor, onlara banyo yaptırıp mama veriyor, yakalanmamak için alçak sesle ninniler söylüyordum, hınzır kardeşlerim ise onları güvertede herkese göstermekle tehdit ediyorlardı beni. Sonunda Cenova'da gemiden indiğimizde, Pancho'yla Juan, büyük bir sadakatle,

her biri koltuğunun altında havluya sarılı kuşkulu bir çıkın taşırken, ben de içim giderek sevgili denizcilerimle vedalaşıyordum.

Lübnan'da, biraz Fransızca öğrenmeme ve, ellili yıllarda, tıpkı şimdi olduğu gibi, Araplara karşı sürekli savaş halinde yaşayan Kutsal Topraklar ve İsrail de dahil olmak üzere, komşu ülkelerin büyük bir bölümünü tanımama yarayan, gerçeküstü bir üç yıl geçirdik. Pek çok kez yaptığımız gibi sınırı otomobille geçmek, tehlikeli bir serüven oluşturuyordu. Modern, geniş ve çirkin bir apartıman dairesine yerleşmiştik. Terastan bakınca, daha sonraları, şiddet hareketleri başladığında, önemli rol oynayacak olan bir pazar yeriyle jandarma karakolunu görebiliyorduk. Ramón amca, bir odayı Konsolosluğa ayırmış ve binaya Şili armasıyla bayrağını asmıştı. Yeni arkadaşlarımın hiçbiri, ömürlerinde bu ülkenin adını duymamışlardı, benim daha çok Çin'den geldiğimi sanıyorlardı. Genellikle o dönemde ve dünyanın o yöresinde kızlar, düğün günlerine kadar evlerinde ve okulda kapalı kalıyorlar, günün birinde evlenmek talihsizliğine uğrayacak olurlarsa, baba evindeki hapishane koca evindekiyle yer değiştiriyordu. Ben çekingendim ve başkalarından uzak duruyordum; ilk filmini gördüğümde Elvis Presley çoktan şişmanlamıştı. Aile yaşantımız karmaşık bir hale gelmişti, annem ne Arap kültürüyle sıcak iklime uyum sağlayabiliyordu, ne de Ramón amcanın otoriter kişiliğine; başağrılarıyla allerjiler çekiyor, sanrılı ani sinir krizleri geçiriyordu; bir keresinde büyükbabamın Santiago'daki evine dönmek üzere bavulları hazırlamak zorunda kalmıştık, çünkü annem, bütün âyin aksesuvarını da üzerinde taşıyan bir Ortodoks papazının banyonun küçücük penceresinden kendisini gözetlediğine dair yeminler ediyordu. Üvey babam ise çocuklarını özlüyordu ve onlarla pek az ilişkisi vardı, çünkü Şili'yle olan iletişim aylarca gecikiyor, bu da insana dünyanın öbür ucunda oturuyormuş duygusu veriyordu. Ekonomik bakımdan dardaydık, para haftalık hesaplarla zorlukla yetişiyordu, bir parça artırılabilirse de ya sinemaya ya da yapay bir buz alanında paten kaymaya gidiyorduk, sahip olabildiğimiz lüksler yalnızca bunlardı. Derlitoplu bir yaşam sürüyorduk, ama Kordiplomatiğin öteki üyelerininkinden ve içinde bulunduğumuz çevreninkinden çok farklı bir düzeydeydik; onlar için geçerli olan şeyler, özel kulüpler, kış sporları, tiyatro ve İsviçre tatiliydi. Annem, resmî davet-

lerde kullandığı ipekli bir tuvalet yaratmıştı, brokar bir kuyrukla, dantelli kollarla ya da belinde kadife bir fiyonkla onu mucizevi bir biçimde değiştiriyordu, ama herhalde hiç kimse onun kılığına bakmıyor, yalnızca yüzüne dikkat ediyordu. Para harcamadan dış görünüşü kurtarma sanatında son derece uzmanlaşmıştı, ucuz yemekler hazırlıyor, onları kendi geliştirdiği soslarla kamufle ederek o ünlü gümüş tepsilerinde sunuyordu; büyükbabamın evinden getirdiği tablolar ve Beyrut'un büyük mağazalarından krediyle satın alınmış halılarla salon ve yemek odasının şık görünmesini becermişti, ama evin geri kalanı son derece gösterişsizdi. Ramón amca, o sarsılmaz iyimserliğini olduğu gibi sürdürüyordu. Annemle çok fazla sorunları vardı, o zamanlar onları neyin bir arada tuttuğunu kendi kendime sık sık sormuşumdur ve aklıma gelen tek yanıt, uzakta doğup romantik mektuplarla beslenen ve gerçek bir sakıncalar yığınıyla güçlenen bir tutkunun azmi olmuştur. Onlar birbirlerinden çok farklı iki insan; yorgun düşene kadar tartışmalarında şaşılacak bir yan yok; kavgalarından bazıları öyle büyüktü ki, ailenin fıkra edebiyatında kayıtlı oldukları kendilerine özgü adları bile vardı. O zamanlar bir arada yaşamayı kolaylaştıracak hiçbir şey yapmadığımı itiraf etmeliyim, o üvey babanın hayatlarımıza kalmak üzere geldiğini anladığımda, ona karşı gizli bir savaş açmıştım. Onu öldürmenin acımasız yollarını tasarladığım zamanları bugün utançla hatırlıyorum. Ramón amcanın işi de kolay değildi, hayatına giren o üç küçük Allende'yi büyütmeyi nasıl becerdiğini bilemiyorum. Ona hiçbir zaman baba demedik, çünkü o sözcük kötü anılar getiriyordu aklımıza, ama bir hayranlık ve güven simgesi olan 'Ramón amca' unvanını kazanmıştı. Bugün, yetmiş beş yaşına geldiğinde, içlerinde hükümetin ve Şili dışişlerinin üyeleri de bulunan, dünyanın beş kıtasına dağılmış yüzlerce kişi, onu hâlâ aynı duygularla Ramón amca diye çağırıyor.

Öğrenimime bir süreklilik kazandırma düşüncesiyle, bir İngiliz kız okuluna gönderilmiştim; hedefi, sertlik deneyleri ve disiplin aracılığıyla kişiliği güçlendirmekti ama beni pek az etkilemişti, o korkunç *kaba oyunlar*'dan boşuna sağ salim çıkmamıştım. Bu eğitimin temel amacı, öğrencilerin İncil'i ezberlemeleriydi: 'Tesniye,[1] bap beş, âyet üç,' diye buyururdu Miss Saint John ve hiç duraksamadan ezbere okumak zorundaydık. Böylece biraz İngilizce

1. *Tesniye*: Musa'nın beşinci kitabı. (Çev.)

öğrenmiş, tohumlarını püfür püfür esen o koca evde büyükbabamın attığı Stoacı hayat görüşümü gülünçlüğe vardıracak derecede törpülemiş oldum. İngiliz dilinin ve aksilikler karşısında dirençliliğin oldukça yararını gördüm. Sahip olduğum öteki becerilerin büyük bir bölümünü ise, kendisi örnek olarak ve modern psikolojinin gaddarca diye niteleyebileceği birtakım didaktik yöntemlerle Ramón amca öğretti bana. Pek çok Arap ülkesine de akredite olmak üzere Beyrut'ta başkonsolostu. O zamanlar Ortadoğu'nun Paris'i olarak kabul edilen şahane bir kent olan Beyrut'ta, develerle şeyhlerin altın tamponlu Cadillac'ları trafiği birbirine katar, göz hizasına kadar peçeleri olan siyah çarşaflarla örtünen Müslüman kadınlar, dekolte giyimli ecnebi kadınlarla pazarda dirsek dirseğe alışveriş ederlerdi. Cumartesi günleri Amerikan kolonisinden bazı ev kadınları, göbeklerinin bir bölümünü açıkta bırakan kısacık şortlarla araba kullanırlardı. Peçesiz kadın görmeye pek alışık olmayan Arap erkekleri de, bu yarı çıplak yabancı kadınların gösterisine katılmak için uzak köylerden eşek sırtında zahmetli yolculukları göze alırlardı. İskemleler kiralanır, sokağın öbür yanına sıra sıra dizilen seyircilere kahve ve komposto satışı yapılırdı.

Yazları nemli bir hamam sıcaklığına katlanırdık, ama bizim okulda, geçen yüzyılın sonlarındaki sisli İngiltere'de Kraliçe Victoria tarafından konulmuş kurallar geçerliydi. Formalarımız, düğmeler fazla süslü kabul edildiğinden kordonlarla bağlanan kalın kumaştan dikilmiş birer Ortaçağ gömleğiydi, ayakkabılarımız ortopedik görünümlü, kaşlara kadar geçirilen kâşif şapkalarımız, en gözükara çapkının bile hevesini kıracak nitelikteydi. Yemekler, kişiliğimizi yumaşatmak için kullanılan bir eğitim malzemesiydi; her Allahın günü sade suya tuzsuz pilav verirler, üstelik haftada iki kez de dibi tutmuş olurdu; Pazartesi, Çarşamba ve Cumaları pilavın yanında bakliyat, Salıları yoğurt, Perşembeleri de haşlanmış ciğer verilirdi. Sıcak suda yüzen bu gri renkli et parçaları karşısında duyduğum mide bulantılarının üstesinden gelmek aylarımı almıştı, ama sonunda onları nefis bulur ve Perşembenin yemeğini dört gözle bekler olmuştum. O zamandan beri, İngiliz yemeği de dahil her türlü yiyeceği sindirebilecek yetenekteyim. Öğrenciler farklı yörelerden geliyorlardı ve hemen hepsi de yatılıydı. Shirley, okulun en güzel kızıydı, formamızın şapkasını giydiğinde bile hoş görünürdü; Hindistan'dan geliyordu, mavimsi siyah saçları vardı, se-

defli bir tozla gözlerine makyaj yapar, yerçekimi yasasına meydan okuyan gazal adımlarıyla yürürdü. Banyoya kapandığımız bir gün bana göbek dansını öğretmişti, ama bugüne kadar hiçbir işime yaramadı, çünkü herhangi bir erkeği bu tür kıvırmalarla baştan çıkaracak kadar cesaret sahibi asla olamadım. On beş yaşını yeni bitirdiği zamanlarda bir gün onu okuldan alıp, anne ve babası tarafından seçilmiş ve ömründe hiç görmediği, elle renklendirilmiş bir stüdyo fotoğrafı aracılığıyla tanıdığı, ellilik bir tüccarla evlendirmek üzere ülkesine geri götürmüşlerdi. En yakın arkadaşım olan Elizabeth, bir roman kahramanıydı: baba mirasından payına düşeni elinden alan kız kardeşleri tarafından hizmetçi olarak büyütülen bir öksüzdü, melekler gibi şarkı söyler, Amerika'ya kaçma plânları yapardı. Otuz beş yıl sonra Kanada'da karşılaştık. Bağımsızlık rüyalarını gerçekleştirmiş, kendi şirketini yönetiyordu, lüks bir evi, telefonlu arabası, dört tane kürk mantosu, şımartılmış iki köpeği vardı, ama Beyrut'taki gençliğini hatırladıkça hâlâ ağlıyordu. Elizabeth Yeni Dünya'ya kaçmak için santim santim para biriktirir, dünya güzeli Shirley de ısmarlama gelin olarak kaderine boyun eğerken, biz geri kalanlar İncil'i öğreniyor, Elvis Presley denilen biri hakkında yorumlarda bulunuyorduk, hiçbirimiz onu ne görmüş, ne de şarkı söylerken dinlemiştik, ama dediklerine göre elektrikli gitarı ve kalça sallamasıyla ortalığı kırıp geçiriyordu. Ben, okulun otobüsüyle gidip geliyordum, sabahleyin ilk otobüse binip, akşam sonuncusuyla dönerek kentte saatlerce tur atıyordum, bu da çok işime geliyordu, çünkü eve gitmeyi pek canım istemiyordu. Yine de er ya da geç eve varıyordum. Çok zaman Ramón amcayı, üzerinde atletiyle bir vantilâtörün altında oturmuş, gazeteyle yelpazelenerek bolerolar dinler buluyordum.

–Rahibeler bugün sana ne öğrettiler bakalım? –diye karşılıyordu beni.

–Onlar rahibe değil, Protestan kızlar. Eyüp'ten[1] söz ediyoruz onlarla –diye yanıt veriyordum ben, idam gömleğini andıran o korkunç formamın içinde ter dökerek ama sakin ve vakur bir tavırla.

–Eyüp mü? Tanrının, her türlü felâketi yollayarak denediği o salak mı?

–Hiç de salak değildi, Ramón amca, bütün acılarına rağmen

1. *Eyüp* (Batı dillerinde Job): Tevrat'ın Eyüp bölümünün, başına gelen felâketler karşısında gösterdiği sabır ve tevekkülle ünlü kahramanı. (Çev.)

Efendimize asla isyan etmemiş bir azizdi o.

–Sence doğru bir şey mi bu? Tanrı kalkıp İblis'le bahse tutuşuyor, zavallı adamı acımasızca cezalandırıyor, üstelik kendisine tapmasını istiyor. Zalim, haksız ve uçarı bir Tanrı bu. Kullarına böyle davranan bir patron, ne sadakate lâyıktır, ne de saygıya, hele tapınılmaya hiç.

Cizvit papazları tarafından eğitilmiş olan Ramón amca, İncil'deki kahramanın aptallığını göstermek için –annemle giriştiği tartışmalarda kullandıklarının benzeri olan– tüyler ürpertici derecede tumturaklı sözler ve acımasız bir mantık kullanıyordu; davranışı, övgüye değer bir örnek oluşturmaktan uzak, bir kişilik sorunu sergiliyordu. On dakikadan az süren bir hitabetle, Miss Saint John'un erdemli öğretilerini yerle bir ediyordu.

–Eyüp'ün beş para etmez biri olduğuna ikna oldun mu?

–Evet, Ramón amca.

–Bunu yazılı olarak doğrulayabilir misin?

–Evet.

Konsolos bey, bürosuyla aramızdaki birkaç metreyi geçiyor, mühürlü bir kâğıda, ben, on dört yaşındaki Şili yurttaşı İsabel Allende Llona'nın, Tevrat'taki Eyüp'ün bir salak olduğunu doğruladığıma dair üç kopya halinde bir belge hazırlıyordu. Herhangi bir şeyi körü körüne asla imzalamamak gerektiğinden, dikkatle okuttuktan sonra imzalatıyor, katlayarak Konsolosluğun kasasına koyuyordu. Sonra yine gidip vantilâtörün altına oturuyor ve can sıkıntısıyla derin bir iç geçirerek bana şöyle diyordu:

–Pekâlâ kızım, şimdi senin haklı olduğunu, Eyüp'ün Tanrının aziz bir kulu olduğunu sana kanıtlayacağım. Düşünmeyi bilebilseydin kullanmış olacağın gerekçeleri göstereceğim sana. Bu zahmete yalnızca sana tartışmayı öğretmek için girdiğimi anlamalısın, hayatta her zaman işe yarar bu.

Böylece, başlangıçta benim kesinlikle inandığım şeye beni ikna etmek için kendisinin daha önceki iddiasını çürütmeye koyuluyordu. Kısa bir süre sonra, bu kez gözyaşlarıma ramak kalmış olarak beni yeniden alt ediyordu.

–Eyüp'ün, başına gelen bütün felâketlere rağmen Efendisine sadık kalmakla doğru davrandığını kabul ediyor musun?

–Evet, Ramón amca.

–Kesinlikle emin misin?

–Evet.

–Bana bir belge imzalamaya hazır mısın?

Ve kaleme aldığı başka bir aşağılayıcı kâğıtta, ben, on dört yaşındaki Şili yurttaşı İsabel Allende Llona'nın, bir önceki ifademi yalanladığım ve buna karşılık Eyüp'ün haklı bir kişi olduğuna inandığım belgelenmiş oluyordu. Kalemini bana uzatıyor ve tam adımı sayfanın altına yazmak üzereyken, bir feryatla beni durduruyordu.

–Hayır! Kaç kez söyledim sana boyun eğme diye? Bir tartışmayı kazanmak için yapılacak en önemli şey, kuşkuların olsa bile, duraksamamaktır, hele yanılgıdaysan, hiç.

İşte böyle öğrendim kendimi savunmayı ve yıllar sonra Şili'de okullararası bir münazarada, ceza avukatı rolündeki beş delikanlıyla onlara talimat fısıldayan iki Cizvit papazının temsil ettiği San İgnacio kolejine karşı böyle yarıştım. Erkekler takımı, iddialarını destekleyip rakiplerini yıldırmak için alıntılar yaptıkları bir yığın kitapla gelmişti. Benim ise tek dayanağım, Lübnan'da Eyüp ve Ramón amcayla yaşadığım o akşamların anısıydı. Tabii ki kaybettim, ama sonunda rakip erkekler bir araba dolusu savlarıyla burunları havada oradan ayrılırlarken, arkadaşlarım beni omuzlarında gezdirdiler. Ergenlik çağımda, tırnaklarımı yemekten tutun da cinsleri tükenmekte olan balinalara kadar çeşit çeşit konularda üçer kopyalı kaç tane kâğıt imzaladığımı bilmiyorum. Öyle sanıyorum ki Ramón amca, örneğin içinde onun yüzünden erkeklerle bir ilişki kurmayacağıma ve evde kalmış bir kız olacağıma dair yemin ettiğim bir tanesi gibi, o tanıklıklardan bazılarını yıllarca sakladı. Bu, Bolivya'da, on bir yaşımdayken, koca kulaklı sevgilimi görmeyi umduğum bir partiye gitmeme izin vermedi diye sözde katılıp kaldığımda olmuştu. Üç yıl sonra, bu kez Beyrut'ta, Amerikan Büyükelçisinin evinde beni başka bir partiye davet etmişlerdi ve ben ne olur ne olmaz diye gitmek istemiyordum; o zamanlar biz kızlar pasif bir koyun sürüsü rolündeydik; aklı başında olan hiçbir çocuğun beni dansa kaldırmayacağından emindim ve bir partide *ekilmek*'ten daha ağır bir aşağılanma düşünemiyordum. Bu kez üvey babam zorladı beni partiye gitmeye, çünkü, dediğine göre, komplekslerimi yenemeyecek olursam hayatta asla başarılı olamazdım. Partiden bir akşam önce Konsolosluğu kapattı ve bana dans öğretmeye koyuldu. Yenilmez bir inatçılıkla, önce bir iskemlenin arkasına dayanarak, sonra bir süpürge sopasıyla, sonunda da kendisiyle birlikte, her yanımı müziğin ritmine göre oy-

natmamı sağladı. O saatler içinde çarlistondan sambaya kadar her şeyi öğrendim, sonra gözyaşlarımı sildi ve yeni bir giysi almaya beni çarşıya götürdü. Beni partiye bırakırken de, hayatımın en kritik anlarında uyguladığım, unutulmaz bir öğüt verdi bana: *unutma ki ötekiler senden daha fazla korkuyorlar*. Ayrıca bir an bile oturmamamı, pikabın yanında ayakta durmamı ve hiçbir şey yemememi de tembih etti, çünkü erkek çocukların, salonu katedip, elinde bir tabak pastayla bir iskemleye firkateyn gibi demir atmış bir kızın yanına yaklaşmak için çok fazla cesarete ihtiyaçları vardı. Dahası, dans etmeyi bilen pek az çocuk, müziği değiştirenlerdi, bu yüzden de plâkların yakınında kalmakta yarar vardı. Elli yılların en berbat stilinde bir beton yığını olan Büyükelçiliğin girişinde, içinde Jamaika şivesiyle İngilizce konuşan koca koca siyah kuşların bulunduğu bir kafes vardı. Beni sefire karşıladı –davetlilere talimat vermek üzere boynunda asılı düdüğüyle amiral kılığındaydı– ve bizleri alıp, çiklet çiğneyen ve kızarmış patates yiyip Coca Cola içen, yüzleri sivilcelerle dolu, uzun boylu ve çirkin bir sürü yeniyetmenin bulunduğu koskoca bir salona götürdü. Oğlanlar kareli ceketler giyip papyon kravat takmışlar, kızlar ise tabak biçiminde etekler, havayı tüylerle dolduran ve göğüslerindeki kıskançlık uyandıran çıkıntıları belli eden angora yelekler giymişlerdi. Benim, sutyen içine koyacak bir şeyim yoktu. Herkes kısa çoraplıydı. Kendimi tümüyle yabancı hissettim, elbisem tafta ve kadifeden rüküş bir şeydi ve kimseyi tanımıyordum. Dehşet içinde, siyah kuşlara pasta kırıntıları vermeye koyuldum, ta ki Ramón amcamın öğrettiklerini hatırlayana kadar, ve tir tir titreyerek ayakkabılarımı çıkarıp pikaba yaklaştım. Az sonra bir erkek elinin bana doğru uzandığını gördüm ve bu derece şanslı olduğuma inanamayarak, dişleri telli, ayakları düztaban olan ve üvey babamın zarafetinin yarısına bile sahip olmayan bir çocukla tatlı bir melodiye uyarak dans etmeye başladım. Yanak yanağa dans ediliyordu –sanıyorum '*cheek-to-cheek*' deniyordu buna– ama benim için olanaksız bir cesaret işiydi bu, çünkü yüzüm genellikle herhangi normal bir erkeğin göğüs hizasına ulaşır, o partide ise, daha yeni on dört yaşımda ve üstelik ayakkabısızken, kavalyemin ancak göbeğine ulaşabiliyordum. O şarkıyı tümüyle *rock'n roll* dolu bir plâk izledi; Ramón amca adını bile duymamıştı bu dansın, ama benim ötekileri birkaç dakika seyretmem ve bir akşam önce öğrendiklerimi uygulamaya koymam yeterli olmuştu. Ufak tefek

oluşum ve eklemlerimin oynaklığı bir kez olsun işe yaramıştı, kavalyelerim beni hiçbir zorluk çekmeden tavana fırlatarak havada akrobat gibi çeviriyorlar, tam boynum kırılmak üzereyken yer hizasında yakalıyorlardı. Kendimi gösterişli atlamalar yapar, artık o saatte kareli ceketleriyle papyon kravatlarını çıkarmış olan değişik bir sürü genç tarafından havaya kaldırılır, sürüklenir, silkelenir ve sarsılır bir halde buldum. Hiç şikâyet edemem, o gece o kadar korktuğum gibi *ekilmedim,* tersine, ayaklarım su toplayana kadar dans ettim ve böylece erkeklerle tanışmanın o kadar da zor olmadığını anladım, bütün bunlardan sonra ve hiç kuşkusuz evde kalmayacaktım, ama bu konuda başka bir belge imzalamadım. Boyun eğmemeyi öğrenmiştim.

Ramón amcamın üç kapılı, sökülebilir bir dolabı vardı, dış göreve giderken yanında götürür, giysileriyle hazinelerini onun içinde kilit altında tutardı. Bunlar, erotik dergilerden bir koleksiyon, karton karton sigaralar, kutu kutu çikolatalar ve içkilerdi. Kardeşim Juan, kıvrık bir tel parçasıyla dolabı açmanın yolunu bulmuştu ve böylece ufak tefek hırsızlıklarda uzman olup çıkmıştık. Birkaç çikolata ya da sigara alsak anlaşılırdı, oysa biz bütün bir sıra bonbonu aşırıyor ve kutuyu öyle kusursuz bir biçimde yeniden kapatıyorduk ki el değmemiş gibi görünüyordu, sigaraları da asla tek tek ya da paketle değil, kartonuyla yürütüyorduk. Ramón amca, ilk kuşkularını La Paz'dayken duymaya başladı. Her defasında birimiz olmak üzere bizleri tek tek çağırarak, itiraf ettirmeye ya da suçluyu ele verdirmeye çalıştı, ama ne tatlı sözler kâr etti, ne de cezalar; suçu kabullenmek aptallık gibi geliyordu bize ve kendi ahlâk yasalarımıza göre kardeşler arasında ihanet bağışlanabilir bir suç değildi. Bir Cuma öğleden sonra, okuldan döndüğümüzde, Ramón amcayı tanımadığımız bir adamla birlikte bizi salonda bekler bulduk.

–Bu aile içinde sürüp giden ahlâk yoksunluğundan bıktım usandım, en azından kendi evimde soyulmamayı istemek hakkımdır benim. Bu bey bir polis dedektifi. Üçünüzün de parmak izlerinizi alıp, dolabımdaki izlerle karşılaştıracak, böylece hırsızın kim olduğunu anlıyacağız. Gerçeği itiraf etmek için son fırsatınız bu...

Korkudan betimiz benzimiz atarak, kardeşlerimle ben gözlerimizi yere indirip dişlerimizi sıktık.

–Suçlulara neler olduğunu biliyor musunuz? Hapislerde çürürler –diye ekledi Ramón amca.

Dedektif, cebinden teneke bir kutu çıkardı. Bunu açtığında içinde siyah mürekkebe batırılmış küçük bir keçe olduğunu gördük. Seremonili bir tavırla, parmaklarımızın her birini ağır ağır mürekkepledi ve izlerini bir kartona çıkardı.

–Siz hiç merak etmeyin, konsolos bey, araştırmamın sonuçlarını Pazartesi günü alabilirsiniz –diyerek veda edip ayrıldı.

Cumartesi ve Pazar, bizim için vicdan azabıyla dolu günler oldu; banyoya ve bahçenin en gizli yerlerine saklanarak bizi bekleyen karanlık gelecek hakkında fısıldaşıyorduk. Hiçbirimiz suçsuz değildik; hepimiz, tıpkı Monte Cristo Kontu'na yaptıkları gibi, bizi pis su ve kuru ekmek parçalarıyla besleyecekleri bir zindanı boylayacaktık. Ertesi Pazartesi, bizim o tariflere sığmayan Ramón amcamız, üçümüzü de çalışma odasına çağırdı.

–Haydudun kim olduğunu artık kesin olarak biliyorum –diye haber verdi, şeytanınkilere benzer o kalın kaşlarını oynatarak–. Yine de, sizin için araya giren annenize saygımdan, bu defalık onu hapse yollamayacağım. Suçlu, onun kim olduğunu bildiğimi biliyor. Bu, onunla aramızda kalacak. Ama bir dahaki sefere bu kadar iyi yürekli olmayacağımı bilmelisiniz, anladınız mı?

Bu kadar büyük bir âlicenaplığa inanamayarak, minnettar bir halde, ayaklarımız birbirine dolanarak çıktık odadan. Uzun bir süre bir daha hırsızlık etmedik, ama birkaç yıl sonra, Beyrut'tayken, bu konuyu biraz daha iyi düşününce, o sözde dedektifin Büyükelçiliğin şoförlerinden biri olduğu kuşkusu girdi içime. Ramón amca bize pekâlâ böyle bir oyun oynamış olabilirdi. Başka bir kıvrık tel kullanarak dolabı yeniden açtım ve bu kez, öngörülen hazinelerden başka, kırmızı deri kaplı dört cilt buldum: *Binbir Gece Masalları*. O kitapların kilit altında tutulmaları için hiç kuşkusuz güçlü bir neden olduğu sonucuna vardım, bu yüzden de bonbonlardan, sigaralardan ya da erotik dergilerdeki jartiyerli kadınlardan çok daha fazla ilgimi çektiler. Ondan sonraki üç yıl boyunca, Ramón amcayla annemin kokteyllere ve akşam yemeklerine gittikleri saatlerde, eski elfenerimle aydınlattığım dolabın içinde onları okudum. Diplomatların yoğun bir sosyal yaşam sürme zorunluluğu çekmelerine rağmen, o harikulâde masalları bitirmeye vakit hiçbir zaman yetmiyordu. Onların geldiğini duyunca, dolabı alelacele kapatıp yatağıma koşarak uyur gibi yapmak zo-

rundaydım. Sayfaların arasına işaret koymak ya da nerede kaldığımı hatırlamak olanaksızdı, üstelik açık saçık yerleri arayarak bölümler atladığımdan, kahramanlar birbirine karışıyor, serüvenler birleşiyordu, böylece egzotik sözcükler, erotizm ve fantezilerden oluşan bir sefahat âlemi içinde masalların sayısız yorumlarını yaratıyordum. Çalışmayı yücelten ve ne bedenin en temel ihtiyaçlarına, ne de hayal gücünün pırıltılarına izin veren okuldaki bağnaz Püritenlikle, o kitaplardaki yaratıcı gevşeklik ve insanı sürükleyici zevk düşkünlüğü arasındaki karşıtlık, derin izler bırakmıştır bende. İçim içimi yiyerek, karmaşık bir istekler ve günahlar denizinde kaybolarak, bu iki eğilim arasında onyıllarca gidip geldim, ta ki sonunda Venezuela'nın sıcacık havasında, kırk yaşımı bitirmeme pek az kala, Miss Saint John'un katı kurallarından kendimi kurtarabilene kadar. Tıpkı çocukluğumun en güzel kitaplarını Tata'nın evinin bodrumuna saklanarak okuyup bitirdiğim gibi, *Binbir Gece Masalları*'nı da, bedenimle aklımın cinsiyetin gizemlerine uyandığı bir sırada, tam ergenlik çağımda gizli gizli okudum. Dolabın içinde, uçan halılarla dolaşan prenslerin, yağ kandillerinin içine kapatılmış cinlerin, gece gibi simsiyah saçlı, iri kalçalı, elma göğüslü, mis kokulu, yumuşacık ve zevke her zaman yatkın olan yasaklanmış kadınlarla bıkmadan usanmadan gönül eğlendirmek için kocakarı kılığında sultanın haremine giren canayakın haydutların büyülü masallarına dalıp gittim. O sayfalarda aşk, hayat ve ölüm, delişmen bir karakter taşıyorlardı; yiyeceklerin, manzaraların, sarayların, pazar yerlerinin, kokuların, tatların ve dokuların tanımlanmaları öylesine zengindi ki, benim için dünya bir daha asla aynı olamadı.

Rüyamda seni on iki yaşında gördüm, Paula. Kareli bir palto giymiştin, saçının yarısı at kuyruğu gibi toplanıp beyaz bir kurdeleyle bağlanmış, geri kalanı da açık olarak omuzlarına dökülmüştü. Yüzlerce güvercinin uçuştuğu, tahıl depolamak için kullanılan silolara benzer, içi boş bir kulenin ortasında ayakta duruyordun. Memé'nin sesi bana şöyle söylüyordu: *Paula öldü.* Paltonun kemerinden seni tutmak için koştum, ama sen beni de kendinle birlikte sürükleyerek yerden yükselmeye başladın, hafifleşmiş olarak uça uça halkalar çizerek yükseliyorduk; ben de seninle geliyorum, beni de götür yavrum, diye sana yalvarıyordum. Anneanne-

min sesi yeniden yankılanıyordu kulenin içinde: *Kimse onunla birlikte gidemez, ölüm iksirini içti o.* Yükseliyor, yükseliyorduk, sen kanatlanmış gibiydin, bense seni tutmaya kararlıydım, hiçbir şey beni senden ayıramazdı. Yukarda, Magritte'in tablolarındakilere benzer bembeyaz kusursuz bir bulutla birlikte mavi gökyüzünün göründüğü küçük bir açıklık vardı, o zaman senin oradan çıkabileceğini, ama bu küçük pencerenin benim için fazlasıyla dar olduğunu dehşet içinde anladım. Seni giysinden tutmaya yelteniyor, adını çağırıyordum, ama sesim çıkmıyordu. Belli belirsiz gülümsüyor, elini sallayarak kaçıp gidiyordun. Benim için çok değerli birkaç dakika boyunca gitgide daha yükselerek nasıl uzaklaştığını görebiliyordum, sonra ben kulenin içinde karmakarışık uçuşan güvercinlerin arasından aşağı inmeye başladım.

Adını haykırarak uyandım, Madrid'te olduğumu hatırlayıp otel odasını tanıyabilmem birkaç dakikamı aldı. Annemin beni durdurmasına fırsat vermeden, alelacele giyindim ve koşa koşa hastaneye gittim. Yolda bir taksi bulabildim, az sonra Yoğun Bakımın kapısını çılgıncasına yumrukluyordum. Bir hemşire, sana hiçbir şey olmadığına, her şeyin aynı olduğuna dair güvence verdi bana, ama ona o kadar çok yalvardım ve beni öyle perişan bir halde gördü ki, seni bir an görmek üzere içeri girmeme izin verdi. O makinenin ciğerlerine hava üflemeyi sürdürdüğünü ve bedeninin soğumuş olmadığını gördüm, alnına bir öpücük kondurarak, günün ağarmasını beklemek üzere dışarı çıktım. Derler ki rüyalar yalan söylemezmiş. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte annem geldi. Bir termos dolusu taze kahve ile yolda gelirken aldığı hâlâ ılık simitler getirmişti.

–Sakin ol, gördüğün rüya kötüye işaret değil, Paula'yla hiçbir ilgisi yok bunun. Rüyadaki kişilerin hepsi sen kendinsin –diye yorumladı annem bana–. Hâlâ özgürce uçabilen o on iki yaşındaki kızsın sen. O yaşta masumiyetin bitti, içindeki çocuk öldü, biz bütün kadınların er ya da geç içtiğimiz ölüm iksirini içtin. Beşikten beri taşıdığımız o amazon enerjimizin ergenlikle birlikte bittiğine ve kısırlaştırılmış, kuşkularla dolu varlıklara dönüştüğümüze hiç dikkat ettin mi? O silonun içine hapsolan kadın da, bir yetişkin olarak hayatın sınırlamalarına tutsak olan sendin. Kadın olmak bir talihsizliktir kızım, ayak bileklerine taşlar bağlanmış gibidir, uçamazsın.

–Ya güvercinler ne anlama geliyor, anne?

–Karmaşa içindeki ruh olsa gerek...

Rüyalar her gece, korkunç görüntülerle, çan kuleleriyle, kanla, hüzünlü ağıtlarla yüklü olarak yatağın altında pusu kuruyorlar bana, ama aynı zamanda kaçamaklı ve mutlu görüntülerle dolu taptaze bir hasat da sunuyorlar. İki yaşantım var, birinde uyanık, öbüründe uyur haldeyim. Rüyalar âleminde önceden tanıdığım manzaralar ve kişiler var, orada cennetleri ve cehennemleri keşfediyor, evrenin simsiyah gökyüzünde uçup, yemyeşil bir sessizliğin egemen olduğu deniz dibine iniyorum, her sınıftan onlarca çocukla, ayrıca olmayacak hayvanlarla ve en sevdiğim ölülerin narin hayaletleriyle karşılaşıyorum. Yıllar geçtikçe rüyaların şifrelerini çözümlemeyi ve anahtar sözcükleri anlamayı öğrendim; şimdi artık mesajlar daha net; gündelik hayatın ve yazının gizemli yanlarını anlamama yardımcı oluyorlar.

Eyüp'e dönelim yine, bu günlerde onun hakkında çok düşündüm. Senin hastalığının, o bahtsızın katlanmak zorunda kaldıklarına benzer bir deney olduğu geldi aklıma. Senin o yatakta, koridoru hiç durmadan adımlayarak bekleyen bizler bundan bazı dersler çıkaralım diye yattığını düşünmem, fazlasıyla iddialı olabilir, ama doğrusu ara sıra buna inanıyorum. Bize neyi göstermek istiyorsun, Paula? Bu bitmez tükenmez haftalar boyunca ben çok değiştim, bu deneyimi yaşayan hepimiz çok değiştik, özellikle de Ernesto, sanki yüz yıl yaşlandı. Ben kendim bu kadar umutsuzken onu nasıl avutabilirim? Acaba yeniden içimden gelerek gülebilecek miyim, bir dâvaya sarılabilecek miyim, zevkle yemek yiyebilecek miyim ya da roman yazabilecek miyim diye merak ediyorum. Tabii ki evet, çok yakında kızınla birlikte eğleniyor olacaksın ve bu kâbustan hiçbir şey hatırlamayacaksın, diye güvence veriyor annem bana; porfiri uzmanı da onu destekleyerek, krizi bir kere atlattılar mı hastaların tamamen iyileştiklerini söylüyor, ama içimde kötü bir önsezi var, yavrum, bunu yadsıyamam, bu iş fazla uzadı ve senin iyiye gittiğini görmüyorum, hattâ bana öyle geliyor ki daha da kötüsün. Anneannen yenilgiyi kabul etmiyor, normal gündelik işlerini, gazete okuma, hattâ alışverişe çıkma hevesini bozmuyor; hayatta pişman olduğum tek şey, satın almadığım şeydir, diyor bu günahkâr kadın. Çok uzun zamandır buradayız, artık eve dönmek istiyorum. Madrid aklıma kötü anılar getiriyor, unutmayı yeğlediğim aşk acıları yaşadım burada, ama senin başına gelen bu talihsizlik içinde bu kentle ve insanlarıyla barıştım,

soylu ve geniş bulvarlarında ve eğri büğrü daracık sokakları olan eski mahallelerinde dolaşmayı öğrendim, İspanyolların keyifle sigara, kahve ve içki içme, şafakla yatma, ölümcül miktarlarda yağ yeme, hiç egzersiz yapmama ve kolesterolü alaya alma âdetlerini kabullendim. Yine de burada insanlar Kaliforniyalılar kadar yaşıyorlar, ama çok daha mutlular. Ara sıra mahalledeki bir aile restoranında yemek yediğimiz oluyor, hep aynı restorana gidiyoruz, çünkü annem sahibine vuruldu, çirkin erkeklere bayılır, bu da bir yarışmaya girse kazanabilir: belden yukarısı iri yapılı, kambur, orangutan gibi upuzun kolları var, belden aşağısı ise sıskacık bacaklarıyla bir cüce gibi. Annem baştan çıkmış bakışlarla izliyor onu, çok zaman kaşığı havada kalmış olarak ağzı açık seyre dalıyor. Yetmiş yıl boyunca gözünün içine bakılan bir kadın olarak ün yaptı, dayanamayacağı korkusuyla ona büyük heyecanlar yaşatmaktan kaçınmaya alıştırmışızdır kendimizi, ama bu kez içindeki güreş boğası kişiliği çıktı günışığına.

Evrenin boyutları içinde ve tarihin çizdiği yolun üzerinde ne kadar önemsiziz, ölümümüzden sonra her şey aynı biçimde sürüp gidiyor, sanki hiç var olmamışız gibi, ama insanlığımızın güvenilmez ölçüleri içinde sen, Paula, benim için kendi hayatımdan daha önemlisin ve hemen hemen bütün başkalarının hayatlarına bedelsin. Her gün yetmiş milyon insan ölüyor, daha fazlası da doğuyor, ama benim için yalnızca sen doğdun, yalnızca sen ölebilirsin. Anneannen senin için kendi Hıristiyan Tanrısına dua ediyor, ben de gülümseyerek iyilikler dağıtan pagan bir tanrıçaya yapıyorum bazen bunu, ceza vermeyi bilmeyen, yalnızca bağışlamayı bilen bir tanrıça, zamanın ötesinden beni duysun ve sana yardım etsin diye konuşuyorum onunla. Ne anneannen bir yanıt alıyor, ne de ben, bu sonsuz sessizliğin içinde kaybolmuşuz. Anneannemin annesini, keskin görüşlü anneannemi, annemi, seni ve Mayısta doğacak olan kız torunumu düşünüyorum; ilk kadına, o evrensel anaya kadar çıkan sağlam bir dişilik zinciri. Senin kurtuluşun için o besleyici güçleri harekete geçirmeliyim. Sana nasıl ulaşacağımı bilmiyorum, sesleniyorum ama beni duymuyorsun, bu yüzden yazıyorum sana. Bu sayfaları doldurma fikri benim değildi, haftalar var ki hiçbir konuda inisiyatifi ele alamıyorum. Senin hastalığını öğrenir öğrenmez yayın ajanım bana destek olmaya geldi. İlk önlem olarak annemle beni bir lokantaya götürdü, midelerimize taş gibi oturan ama gülmeyi bize yeniden hatırlatma hasletine sahip,

fırında kızarmış bir süt domuzu ve bir şişe Rioja şarabıyla bizi baştan çıkardı, daha sonra otelde düzinelerle kırmızı güller, Alicante bademi ezmeleri ve müstehcen görünümlü bir sucukla –mercimek çorbalarımız için hâlâ işimize yarıyan aynı sucukla– otelde bizi şaşkına çevirdi ve bir top çizgili sarı kağıdı dizlerimin üzerine koyuverdi.

–Al şunları, yaz da içini dök, zavallıcık, bunu yapmazsan üzüntünden öleceksin.

–Yapamam, Carmen, bir şey içimi parça parça etti, belki de bir daha hiç yazamam.

–Paula'ya bir mektup yazsana... Uykuda geçirdiği bütün o zaman zarfında neler olduğunu öğrenmesine yardım eder.

Bu kâbusun boş anlarında işte böyle oyalıyorum kendimi.

Acaba uyandığın zaman annen olduğumu bilebilecek misin, Paula? Aile ve arkadaşlar hiç eksik olmuyorlar, akşamları o kadar çok ziyaretçi geliyor ki bir yerli kabilesine benziyoruz, kimileri çok uzaklardan geliyor, burada birkaç gün geçirdikten sonra normal yaşamlarına geri dönüyorlar, Şili'de yarı yarıya tamamlanmış bir inşaatı bekleyen baban da dönmek zorunda kaldı. Hiç durmadan adımladığımız koridorda acıyı paylaştığımız bütün bu haftalar boyunca, gençliğimizin mutlu zamanlarını yeniden hatırladım, küçük düşmanlıklar silinip gitti, Michael'ı eski ve sadık bir dost olarak yeniden değerlendirmeyi öğrendim, onun hakkında abartıya kaçmayan düşüncelerim var, bir zamanlar sevişiğimizi ya da ilişkimizin sonunda ondan nefret eder olduğumu düşünmek bile zor geliyor. Birkaç arkadaşımla kardeşim Juan, Birleşik Amerika'dan geldiler, Ramón amca Şili'den geldi, Ernesto'nun babası da doğrudan doğruya Amazon ormanlarından. Nicolás yolculuk yapamaz, vizesi yeniden Birleşik Devletler'e girmesine olanak vermiyor, ayrıca Celia'yla çocuğu da yalnız bırakamıyor, böylesi daha iyi, erkek kardeşinin seni bu halde görmemesini yeğlerim. Willie de, benimle birlikte bir Pazar geçirmek ve sanki son kezmişçesine sevişmek için iki üç haftada bir dünyayı katedip geliyor. Onunla bir dakikayı bile kaybetmemek için kalkıp havaalanına gidiyorum; bavullarını koyduğu el arabasını sürükleyerek geldiğini görüyorum, herkesin tepesinden bakan kafası, kalabalığın içinde kaygıyla beni arayan mavi gözleri, orada aşağıda beni seçtiğinde ışıldayan gülümsemesiyle; koşup birbirimize sarılıyoruz, beni yerden kaldıran sımsıkı kucaklamasını, deri ceketinin kokusunu, yirmi saatlik sakalının sert sürtünmesini, benimkileri ezen dudaklarını hissediyorum; daha sonra koltuğunun altına büzülmüş olarak takside yol alıyoruz, upuzun parmaklı elleriyle beni yeniden keşfediyor, sesi kulağıma İngilizce olarak fısıldıyor, aman Yarabbi, seni nasıl da özlemişim, ne kadar zayıflamışsın, bu kemikler de ne böyle, ve birdenbire neden ayrı olduğumuzu hatırlayarak başka bir sesle bana seni soruyor, Paula. Dört yıldan fazladır birlikteyiz ve ona karşı hâlâ ilk günün o aynı tanımlanamaz simyasını hissediyorum, zamanın başka duygularla çeşitlendirdiği, ama hâlâ birlikteliğimizin ana maddesini oluşturan o güçlü çekiciliği. Bunun ne

olduğunu, onu nasıl tanımlayabileceğimi bilemiyorum, gerçi başlangıçta öyle sanmıştım ama yalnızca cinsel bir çekicilik de değil; onun iddiasına göre, aynı tür enerjiyle itilen iki güreşçiymişiz biz, bir araya geldiğimizde tam yol ilerleyen bir trenin gücüne sahibiz, herhangi bir hedefe ulaşabiliriz, birlikteyken yenilmez oluyoruz, diyor. Her ikimiz de birbirimize arka çıktığımıza, birbirimize ihanet etmediğimize, yalan söylemediğimize, zayıf anlarımızda destek olduğumuza, yolu şaşırdığımızda dümeni düzeltmeye yardım ettiğimize güveniyoruz. Ayrıca ruhsal bir bileşim olduğunu da sanıyorum; yeniden doğuşa inansaydım, bizim *karma*'mızın,[1] her doğuşta buluşmak ve sevişmek olduğunu düşünürdüm ama şimdi sana bundan da söz etmeyeceğim, Paula, yoksa aklın karışacak. Bu acil buluşmalarda istekle hüzün birbirine karışıyor, zevk ve avuntu arayarak sarılıyorum onun bedenine, acı çekmiş bu adamın vermeyi bildiği iki şey bunlar, ama senin ölümcül bir uykuya dalmış olan hayalin bizleri aşıp geçiyor, yavrum, ve öpücüklerimiz buz kesiliyor.

–Paula uzun bir süre kocasıyla birlikte olamayacak, belki de bir daha hiç. Ernesto henüz otuzuna bile gelmemiş, karısı ömrünün sonuna kadar sakat kalabilir... Neden onun başına geldi de fazlasıyla yaşamış ve sevmiş olan bana olmadı bu?

–Bunları düşünme. Sevişmenin pek çok yolu vardır –diyor Willie bana.

Doğrudur, aşkın umulmadık yolları vardır. Birlikte olabildiğiniz kısacık dakikalarda, hasta yatağında bedenini saran yığınla boruya rağmen, Ernesto seni kucaklayıp öpüyor. 'Uyan Paula, seni bekliyorum, seni özlüyorum, sesini duymaya ihtiyacım var, öylesine aşkla doluyum ki patlayabilirim, lütfen geri gel,' diye yalvarıyor sana. Geceleri o bomboş evine dönüp de, daha önce seninle birlikte yattığı ve senin omuzlarınla kalçalarının izini hâlâ koruyan o yatağa girdiğinde nasıl olduğunu düşünüyorum. Seni yanında hissediyor olmalı, senin o taptaze gülümsemeni, seni okşarkenki tenini, uyum içinde paylaştığınız sessizliği, sevdalıların kısık sesle mırıldandıkları sırları duyuyor olmalı. Birbirinizin adımlarına sanki tek bir bedenmişçesine alışık olarak, sonunda şarkılardan sarhoş olana kadar dans ettiğiniz zamanları hatırlıyordur.

---

1. ***karma*** **(Sanskrit dilinde: yazgı): Hindu dininde, insanın, bir yaşamdan ötekine aktarılıp, daha iyi ya da daha kötü bir yazgıyla sonuçlanan, önceki yaşamlarda yaptığı işlerin ağırlığı. (Çev.)**

Açılmış uzun saçların her ikinizi de müziğin ritmine göre sarmalayarak senin bir saz gibi dalgalanmanı görüyordur, ince kolların onun boynuna dolanmış, ağzın kulağında. Ah senin o zarafetin yok mu, Paula! O yumuşacık havan, o umulmadık gücün, o sıkı entellektüel disiplinin, cömertliğin, sınırsız sevecenliğin. Senin şakalarını, kahkahalarını, sinemadaki gülünç gözyaşlarını, başkalarının acılarıyla duygulandığında içten ağlamalarını özlüyordur. Amsterdam'da sen saklandığında, peynir pazarında Hollandalı satıcıların şaşkın bakışları önünde deli gibi avaz avaz bağırarak seni aramasını hatırlıyordur. Terden sırılsıklam uyanıyor, karanlıkta yatağın içinde oturup dua etmeye, *aikido*'da[1] öğrendiği gibi huzuru bulmak için dikkatini solunumu üzerinde toplamaya çalışıyordur. Belki Madrid'in gökyüzünde yıldızlara bakmak için balkona çıkıyor, umudunu yitirmemesi gerektiğini, her şeyin düzeleceğini, çok geçmeden yeniden yanında olacağını yineliyordur kendi kendine. Kanının şakaklarına toplandığını, damarlarında attığını duyuyor, göğsündeki sıcaklıkla boğuluyordur, o zaman ayağına bir pantolon geçirip bomboş sokaklarda koşmaya çıkıyordur, ama boşa giden arzunun huzursuzluğunu hiçbir şey gideremez. Sizin aşkınız daha yeni başlamıştı, bembeyaz bir defterin ilk sayfasıydı. Ernesto'nun ruhu yaşlanmış, anne, demiştin bir keresinde bana, ama saflığını kaybetmemiş, oyun oynayabilecek, yenilikler karşısında hayranlık duyabilecek, tıpkı çocukların sevgisi gibi, hiçbir önyargıya kapılmaksızın beni sevip kabullenecek yetenekte; birlikte olduğumuzdan beri içimde bir şey açıldı, değiştim, dünyayı başka türlü görüyorum ve kendi kendimi daha çok seviyorum, çünkü kendimi onun gözleriyle görüyorum. Buna karşılık Ernesto da, seni kucakladığında ta içinde hissettiği o esrime duygusunu bulacağını hiç ummadığını, senin kusursuz bir biçimde kendisini tamamladığını, seni acının sınırlarına varacak kadar sevdiğini ve istediğini, ayrı olduğunuz her saat için pişmanlık duyduğunu, en korktuğu anlarda itiraf etti bana. 'Bu kadar az vaktimiz kaldığını nereden bilebilirdim?' dedi titreyerek. 'Onun hayalini kuruyorum, İsabel, yeniden onun yanında olup bilinçsiz kalana kadar onunla sevişmenin hayalini kurmaktan bıkıp usanmıyorum, beni rahat bırakmayan, yalnızca onunla benim tanıdığımız o hayalleri sana açıklayamam, onun bu yokluğu beni yakıp bitiri-

1. ***aikido***: Japonların bir dövüş sporu. (Çev.)

yor, bir an bile onu düşünmeden edemiyorum, anısı beni hiç bırakmıyor, Paula benim için tek kadın, hayal ettiğim ve bulduğum kadın.' Hayat ne garip, yavrum! Yakın zamana kadar ben Ernesto için uzak ve biraz da soğuk bir kayınvaldeydim, oysa bugün sırdaşız, içli dışlı dost olduk.

Hastane, koridorların kesiştiği dev gibi bir yapı, orada hiç gece olmuyor, ısı da değişmiyor; gün, lâmbalara takılıp kalmış, yaz da kaloriferlere. Gündelik işler, aptalcasına bir dakiklikle yapılıyor; burası acıların hüküm sürdüğü bir yer, buraya acı çekmeye geliniyor, hepimiz bunu böyle anlıyoruz. Hastalığın dertleri hepimizi eşit kılıyor, burada ne zenginler var, ne de yoksullar, bu eşikten atlar atlamaz ayrıcalıklar uçup gidiyor ve hepimiz sadeleşiyoruz.

Dostum İldemaro, pilotların bitmez tükenmez bir grevi sırasında Karakas'da bulabildiği ilk uçağa atlayıp gelerek benimle bir hafta kaldı. On yıldan fazla oluyor, bu olgun ve yumuşakbaşlı adam, kendimi sürgünde saydığım zamanlarda, benim için bir kardeş, bir akıl kocası ve bir can yoldaşı olmuştur. Onu kucaklarken anlamsız bir güven duydum, onun varlığının seni harekete geçireceği, sesini duyar durmaz uyanacağın düşüncesine kapıldım. Doktorluğundan yararlanarak uzmanları sorguya çekti, raporları, araştırmaları, röntgenleri gördü, onu başkalarından ayıran o titizliğiyle ve sana karşı özellikle duyduğu o derin sevgiyle seni tepeden tırnağa muayene etti. Dışarı çıkınca elimden tutarak beni hastane civarında dolaşmaya çıkardı. Hava çok soğuktu.

–Paula'yı nasıl buluyorsun?

–Çok kötü...

–Porfiri öyledir. Tamamiyle iyileşeceğini söylüyorlar.

–Seni, yalan söyleyemeyecek kadar çok seviyorum, İsabel.

–Öyleyse ne düşündüğünü söyle. Sence ölebilir mi?

–Evet –diye yanıtladı, uzun bir duraklamadan sonra.

–Uzun süre komada kalabilir mi?

–İnşallah olmaz, ama o da bir olasılık.

–Ya bir daha uyanmazsa, İldemaro...?

Yağmurun altında sessizce durduk.

Senin o hiç sevmediğin duygusallığa düşmemeye çalışıyorum, yavrum, ama birdenbire boşanırsam beni bağışlaman gerekecek. Yoksa aklımı mı kaçırıyorum? Günlerimi şaşırdım, dünya haberleri ilgimi çekmiyor, sonsuz bir bekleme içinde saatler geçmek bilmiyor. Seni göreceğim an kısacık, ama vaktimi onu bekleyerek geçiriyorum. Günde iki kez Yoğun Bakımın kapısı açılıyor, nöbetçi hemşire hastanın adıyla sesleniyor. Paula deyince tireyerek giriyorum içeri, elimde değil, seni hep uyur görmeye, solunum aygıtının mırıltısına, sondalarla iğnelere, sargılanmış bacaklarına ve çürük izleri içindeki kollarına kendimi alıştıramadım bir türlü. Uçsuz bucaksız uzayıp giden beyaz koridordan senin yatağına doğru aceleyle yürürken, Memé'den, Granny'den, Tata'dan ve daha başka pek çok dost ruhlardan yardım istiyorum, daha iyi olman, ne ateşin, ne de kalp çarpıntın olması, huzurla soluk alman ve tansiyonunun normal olması için dua ederek ilerliyorum. Hemşireleri ve günden güne kötüye giden, artık zorlukla konuşan Don Manuel'i selâmlıyorum. Senin üzerine eğiliyorum, bazen kablolardan birini eziyorum, bir alarm duyuluyor, seni tepeden tırnağa inceliyorum, ekranlardaki sayılarla çizgilere, yatağın ayak ucundaki masanın üzerinde açık duran defterdeki notlara bakıyorum, bunların hepsi yararsız işler, çünkü hiçbir şey anlamıyorum, ama umutsuzluğumun içindeki o kısacık seremoniler aracılığıyla yeniden bana ait oluyorsun, tıpkı bebekken tümüyle bana bağımlı olduğun zamanlardaki gibi. Ellerimi başının ve göğsünün üstüne koyarak sana sağlık ve enerji vermeye çalışıyorum; seni, iyileşebileceğin büyülü bir boşlukta, kötülüklerden soyutlanmış olacağın kristal bir piramidin içinde görür gibi oluyorum. Hayatın boyunca vermiş olduğum takma adlarla sesleniyorum sana, binlerce kez seni seviyorum diyorum, Paula, seni seviyorum, tekrar tekrar söylüyorum, ta ki sonunda biri omzuma dokunup ziyaretin sona erdiğini, dışarı çıkmam gerektiğini söyleyene kadar. Sana son bir öpücük konduruyorum, sonra ağır ağır çıkış kapısına doğru yürüyorum. Dışarıda annem bekliyor beni. Başparmağımı yukarı doğru kaldırarak iyimser bir işaret yapıyorum ona ve ikimiz de gülümsemeyi deniyoruz. Bazen bunu başaramadığımız oluyor.

Sessizlik. Sessizliği arıyorum. Hastanenin ve kentin gürültüsü iliklerime işlemiş, doğanın dinginliğini, Kaliforniya'daki evimin huzurunu özlüyorum. Hastanenin içinde gürültüsüz olan tek yer

küçük kilisesi; düşünmek, okumak ve sana yazmak için oraya sığınıyorum. Annemi duaya götürüyorum, genellikle ikimiz yalnız oluyoruz, rahip âyini yalnızca bizim için yapıyor. Mihrabın üzerinde asılı ve çevresi siyah mermerle sarılı bir İsa, başında dikenli tacıyla kanlar içinde, işkence görmüş o zavallı bedene bakamıyorum. Ayin usûllerini tanımıyorum, ama ibadet sözcüklerini onca kez dinlemekten efsanenin gücü beni duygulandırmaya başlıyor: ekmek ve şarap, toprağın ve insanın çabasının meyvesi, İsa'nın bedenine ve kanına dönüşmüş. Hastane kilisesi Yoğun Bakım koğuşunun arkasında kalıyor, oraya ulaşmak için binayı çepeçevre dönmemiz gerekiyor; senin yatağının duvarın tam öbür yanında kaldığını hesapladım, düşüncelerimi düz bir çizgi halinde sana yöneltebiliyorum. Annem ölmeyeceğini öne sürüyor, Paula. Bu konuyu doğrudan doğruya yukarısıyla tartışıyor, hep başkalarının hizmetinde yaşadığını, bu dünyaya daha pek çok iyilikler yapabileceğini, ölümünün saçma bir kayıp olacağını söylüyor. İnanç bir armağandır, Tanrı gözlerinin içine bakarak adını çağırır, böylelikle seni seçmiş olur, ama beni, içimi kuşkularla doldurmak için göstermiş parmağıyla. İçimdeki kuşku, yedi yaşımdayken, ilk Kudas âyinimin yapıldığı gün, başımda bir duvak, bir elimde tespih, öbüründe fiyonkla süslenmiş bir mum, beyazlar giyinmiş olarak kilisenin nefinde ilerlerken başladı. Elli kız çocuk, orgun akorlarıyla rahibe adayları korosuna uyarak iki sıra halinde yürüyorduk. O kadar çok prova yapmıştık ki, bu yürüyüş sırasında her bir hareketi ezberlemiştim, ama Kudas âyininin amacı kaybolmuştu benim için. Kutsanmış mayasız ekmeği çiğnemenin, cehennem kazanlarında yanmaya kesinlikle mahkûm olmak anlamına geleceğini biliyordum, ama ekmekle birlikte İsa'yı da içime aldığımı artık hatırlamıyordum. Mihraba yaklaştığımda elimdeki mum ikiye bölündü. Kendiliğinden kırılmış, üst bölümü ölü bir kuğunun boynu gibi fitilin ucundan aşağı sarkmıştı, bir önceki gün günah çıkartırken itiraf etmeyi belki de unuttuğum herhangi bir kabahatimden dolayı beni cezalandırmak için yukarıdakinin arkadaşlarımın arasında beni mimlediğini hissettim. Aslında rahibi etkilemek için büyük günahlardan bir liste hazırlamıştım, bir sürü fasafisoyla onu sıkmak istemiyordum, ayrıca işlememiş de olsam ölümcül günahlar için nedamet getirirsem, bunların arasında hafif kabahatlerin de bağışlanacağını hesaplamıştım. Bazılarının anlamını bilmediğim halde, akla gelebilecek her suç için günah çıkarttım: cina-

yet, evlilik dışı ilişki, yalancılık, zina, ebeveynime karşı kötü davranışlar, iffetsiz düşünceler, din sapkınlığı, kıskançlık... Rahip, şaşkın bir sessizlik içinde dinledi beni, sonra üzüntüyle yerinden kalkarak rahibeye bir işaret yaptı, bir süre fısıldaştılar ve rahibe hemen beni kolumdan tuttuğu gibi kutsal eşya odasına götürdü, derin bir iç çekişiyle ağzımı sabunla yıkayarak üç tane Ave María okumamı buyurdu. Akşamları hastane kilisesi dilek mumlarıyla belli belirsiz aydınlanıyor. Dün orada Ernesto'yla babasına rastladım, başları ellerinin arasında, geniş sırtları yenik düşmüş gibiydi, yanlarına yaklaşmaya cesaret edemedim. Birbirlerine çok benziyorlar, ikisi de iri yarı, esmer, güçlü kuvvetli, Mağribilerinkine benzer yüz çizgileri, hareket tarzlarında garip bir erkeklik ve zarafet karışımı var. Babasının güneşten kavrulmuş teni, kısacık kır saçları, bıçak yarasını andıran derin kırışıklıkları, balta girmemiş ormanlardaki serüvenlerini ve doğanın içinde geçen kırk yılını anlatıyor. Hiçbir şey onu sarsamazmış gibi görünürdü bana, bu yüzden onu böyle diz çökmüş görmek beni duygulandırdı. Oğlunun gölgesi haline gelmiş, onu hiç yalnız bırakmıyor, tıpkı hiç yanımdan ayrılmayan annem gibi, onu *aikido* derslerine götürüyor, saatlerce kırlarda dolaşmaya çıkarıyor, sonunda her ikisi de bitkin düşene kadar. Enerjini yakmak zorundasın, yoksa patlarsın, diyor ona. Hava açık olduğunda beni de parka götürüyor, yüzüm güneşe dönük olarak oturtuyor, gözlerimi yumup ısıyı tenimde hissetmemi, sakinleşebilmek için kuşların, suyun, uzaktaki trafiğin seslerini dinlememi söylüyor. Gelininin hastalığını öğrenir öğrenmez, oğlunun yanında olmak için Amazonların derinliklerinden uçup geldi; kentleri ve kalabalığı sevmiyor, hastanede sanki boğuluyor, insanlardan rahatsız oluyor, hiç durmadan adımladığımız koridorda kafese kapatılmış bir hayvanın hüzünlü sabırsızlığı içinde gidip geliyor. 'En maço erkekten daha cesursun, İsabel,' diyor bana ciddiyetle, biliyorum ki bıçak darbeleriyle yılan öldürmeye alışık olan bu adamın benim hakkımda söyleyebileceği en övgü dolu sözler bunlar.

Başka hastanelerin doktorları da seni gözlemlemeye geliyorlar, bu kadar karmaşık bir porfiri vakası hiç görmemişler, onlar için bir referans haline geldin, korkarım adın tıp metinlerine geçecek; hastalık, hiçbir yerini esirgemeden bir yıldırım gibi çarpmış seni. Sakin olan tek kişi kocan, geri kalan hepimiz dehşet içindeyiz, ama o da ölümden ve daha kötü olasılıklardan söz ediyor.

–Paula olmadan hiçbir şeyin anlamı yok, hiçbir şeye değmiyor, o gözlerini yumduğundan beri dünyam kararda– diyor–. Tanrı onu benim elimden alamaz, öyleyse ne diye birleştirdi bizi? Daha paylaşacağımız öyle çok hayatımız var ki! Bu çok kötü bir deney, ama onu atlatacağız. Ben kendimi iyi tanıyorum, Paula için yaratıldığımı, onun da benim için yaratıldığını biliyorum, onu asla terk etmeyeceğim, asla başkasını sevmeyeceğim, onu her zaman koruyacağım, ona hep bakacağım. Binlerce şey geçecek, belki de hastalık ya da ölüm bizi fiziksel olarak ayıracak, ama birleşmek ve sonsuza dek birlikte olmak bizim yazgımız. Ben bekleyebilirim.

–Tamamiyle iyileşecek, Ernesto, ama nekahat dönemi uzun sürecektir, kendini buna hazırla. Onu eve götüreceksin, bundan eminim. O günün nasıl olacağını düşünebiliyor musun?

–Her an onu düşünüyorum. Üç kat merdiveni onu kollarıma alıp çıkmam gerekecek... Evi çiçeklerle donatacağım...

Hiçbir şey onu korkutmuyor; kendisini, hayatın ya da ölümün ani değişikliklerinin dışında, senin can yoldaşın olarak görüyor; ne hareketsiz bedenin, ne de burada olmayan aklın telâşlandırıyor onu; senin ruhunla temasta olduğunu, kendisini duyabildiğini, dokunmasını hissedebildiğini, heyecanlandığını, bağlı olduğun makinelerin kanıtladıkları gibi bitkisel hayat yaşamadığını söylüyor. Doktorlar, kuşkuyla omuzlarını silkiyorlar, ama hemşireler bu inatçı aşk karşısında duygulanıyorlar, bazen de yasak saatlerde seni ziyaret etmesine göz yumuyorlar, çünkü senin elini tuttuğunda ekranlardaki belirtilerin değiştiğini gördüler. Belki de duyguların yoğunluğu, kalp atışlarını gözleyen aynı âletlerle ölçülebilir.

Bir gün daha beklemekle umudumuzdan bir gün daha eksilmiş oluyor. Sessizlikle geçen her gün, hayatımızdan bir gün daha götürüyor. Ölüm, koridorlarda başıboş geziyor; benim işim de senin kapını bulamasın diye onu oyalamak.

–Hayat ne kadar uzun ve karmaşık, anne!

–Hiç değilse sen onu anlamaya çalışmak için yazabiliyorsun –diye karşılık veriyor annem.

Ellili yıllarda Lübnan, dört başı mamur bir ülkeydi, Avrupa ile çok zengin Arap Emirlikleri arasında bir köprü, çeşitli kültür-

ler için doğal bir kesişme noktası, bir düzine dil konuşulan bir Babil kulesiydi. Bütün o bölgenin ticareti ve bankacılık işlemleri Beyrut'a haraç ödüyorlardı; tepeleme mal yüklü kervanlar karadan, en son yenilikleri taşıyan Avrupa uçakları havadan, limanda demir atmak için sıra beklemek zorunda kalan gemiler de denizden ulaşıyorlardı oraya. Sırtlarında yük taşıyan kara çarşaflı kadınlar, çocuklarını sürükleyerek, gözleri hep yerde, sokaklarda aceleyle yürürler, o arada aylak erkekler kahvehanelerde sohbet ederlerdi. Merkepler, develer, tıklım tıklım dolu otobüsler, motosikletler ve otomobiller, trafik ışıklarında hep birlikte dururlar. İncil'deki atalarıyla aynı kılıktaki çobanlar, koyun sürülerini mezbahaya doğru güderek caddeleri geçerlerdi. Günde birkaç kez müezzinin tiz sesi, Hıristiyan kiliselerinin çan sesleriyle koro halinde camilerin minarelerinden namaza çağırırdı. Başkentin dükkânlarında dünyanın en kaliteli malları sunulurdu, ama günlük yumurtadan tutun da firavunların kalıntılarına kadar her şeyin satın alınabildiği sayısız dükkânın sıralandığı daracık sokaklardan bir labirent oluşturan kapalıçarşılarda dolaşmak bizim için daha çekiciydi. Ah, o kapalıçarşıların kokusu! Yeryüzünün tüm kokuları dolaşırdı o eğri büğrü sokaklarda; buram buram kokan egzotik ağır yemekler, kuyruk yağında yapılmış kızartmalar, milföy pastaları, ceviz ve bal, çöplerle dışkıların yüzdüğü açık kanallar, hayvan teri, deri boyaları, bayıltıcı günlük ve tefarikotu esansları, kakule tohumlarıyla yeni kaynatılmış kahve, Şark baharatları: tarçın, kimyon, karabiber, safran... Dışardan bakıldığında çarşılar önemsiz görünürdü, ama her biri, değerli madenlerden yapılmış ve kaligrafiye benzer karmaşık desenli lâmbaların, tepsilerin ve amforaların parladığı bir dizi kapalı mekân halinde içerilere doğru uzayıp giderdi. Halılar, kat kat yerleri örter, duvarlardan sallanır, dürülü olarak köşelere yığılmış olurdu; sedef, fildişi ve bronz kakmalı oyma ahşap mobilyalar, işlemeli örtü ve terlik yığınlarının altında kaybolurdu. Satıcılar müşterileri karşılamaya çıkar ve neredeyse sürükleyerek onları hazinelerle tıklım tıklım dolu bu Ali Baba mağaralarının içine götürür, ellerini gülsuyuyla çalkalasınlar diye leğenler sunarlar, dünyanın en iyi kahvesini kopkoyu ve şekerli olarak ikram ederlerdi. Alışverişin en önemli bölümü pazarlıktı, annem daha ilk gününden anlamıştı bunu. Açılış fiyatına bir dehşet çığlığıyla karşılık verir, ellerini gökyüzüne kaldırarak kararlı adımlarla kapıya yönelirdi. Satıcı onu kolundan yakalayarak içeri doğ-

ru çekerken bunun o günün siftahı olduğunu, annem onun bacısı olduğundan kendisine şans getireceği için önerisini seve seve dinleyecegini, aslında bunun bulunmaz bir mal, fiyatının da son derece uygun olduğunu ileri sürerdi. Annem hiç oralı olmayarak fiyatın yarısını önerirken, biz ailenin geri kalanları, utançtan kıpkırmızı, birbirimizi ite kaka dükkândan çıkardık. Dükkân sahibi, Allah'ı tanık göstererek şakaklarını yumruklardı. Beni iflâs mı ettirmek istiyorsun, bacım? Çoluğum çocuğum var, namuslu bir adamım ben... Üç fincan kahveden ve neredeyse bir saat süren bir pazarlıktan sonra, mal el değiştirirdi. Tüccar, mutlulukla gülümser, annem de bir kelepir yakaladığından emin olarak sokakta bize katılırdı. Ara sıra birkaç dükkân daha ötede aynı malı ödediğinden çok daha aşağısına bulurdu, bu da onun bütün gününü berbat eder, ama yeniden satın alma merakını geçiremezdi. Benim gelinliğimin kumaşını da Şam'a yaptığımız bir gezide böyle bir pazarlıkla almıştı. Ben on dördümü yeni bitirmiştim, erkek kardeşlerim, üvey babam ve zengin bir Lübnanlı tüccarın, kendi ana babasıyla benimkilerin gözetimi altında ara sıra beni ziyarete gelen oğlu dışında, karşı cinsten kimseyle bir ilişki içinde değildim. Çocuk o kadar zengindi ki şoförlü bir motosikleti vardı. İtalyan Vespa'larına hastalık derecesinde merak sarınca, babasına bunlardan bir tane aldırana kadar rahat huzur vermemişti, ama ilk gözağrısının bu intihar aracında parçalanması tehlikesini göze almak istemeyen babası, arkasına binen çocuğu oradan oraya taşıyacak bir şoför tutmuştu. Her neyse, ben koca bulamama kaygımı örtbas etmek için rahibe olmaya niyetleniyordum ve bu düşüncemi Şam çarşısındayken anneme de bildirmiştim, ama o ısrar etti: saçmalama, dedi, bu fırsat kaçmaz. İpek iplikle işlenmiş metrelerce beyaz organzayla çıktık çarşıdan, gelecekteki çeyizim için bir sürü örtü ve otuz yıl boyunca sayısız yolculuklarla sürgünlere dayanan bir paravana da cabasıydı.

Bu kelepir malların çekiciliği, annemin Lübnan'dan zevk almasına yetmiyor, kendi içine hapsolduğu duygusuyla yaşıyordu. Kadınlar sokağa tek başlarına çıkamazlardı, en küçük bir kargaşada saygısız bir erkek eli çıkıp onlara kaba davranabilir, kendilerini savunmaya yeltenirlerse erkeklerin hep bir ağızdan saldırgan alayları karşısında kalırlardı. Evden on dakika uzaklıkta bembeyaz kumu ve ılık deniziyle, Ağustos öğle sonralarının kızgın saatlerinde insanı serinlemeye davet eden uçsuz bucaksız bir plaj var-

dı. Öteki yüzücülerin el atmalarından kendimizi korumak için kapalı bir grup halinde bütün aile hep birlikte denize girmek zorundaydık; kumlara uzanmak olanaksızdı, felâkete davetiye çıkarmakla eşanlamlıydı, kafamızı sudan çıkarır çıkarmaz hemen koşup, bu iş için kiraladığımız bir kabine sığınırdık. İklim, kültür farklılıkları, Fransızca konuşma ve Arapça geveleme çabası, aile bütçesini genişletme hünerleri, arkadaşsızlık ve aileden yoksun olma, annemi bunaltıyordu.

Yüzyıllardan beri bölgeyi kasıp kavuran din savaşlarına rağmen, Lübnan barış ve refah içinde hayatta kalmanın yolunu bulmuştu, yine de gitgide büyüyen Arap milliyetçiliği, Süveyş Kanalı krizinden sonra politikacılar arasında derin bir ayrılık yaratmış ve anlaşmazlıklar uzlaştırılamaz bir hal almıştı. 1958'in Haziran ayında Amerikan Altıncı Filosunun karaya çıkmasıyla doruğa ulaşan çok şiddetli karışıklıklar başgöstermişti. Hıristiyan, Müslüman ve Dürzi mahallelerinin birleştikleri yerde bulunan bir binanın üçüncü katına yerleşmiş olan bizler, çatışmaları seyretmek için ayrıcalıklı bir konumda bulunuyorduk. Ramón amcam, serseri kurşunları durdurmak için şiltelerimizi pencerelere koydurmuş, balkondan gözetlememizi de yasak etmişti, o arada banyo küvetini suyla dolu tutmak ve taze yiyecek maddeleri bulabilmek için annemin canı çıkıyordu. Bunalımın en kötü haftalarında güneşin batmasıyla sokağa çıkma yasağı konmuştu, yalnızca askerî personel sokaklarda dolaşma yetkisine sahipti, ama aslında ev kadınlarının karaborsada pazarlığa giriştikleri, erkeklerin de işlerini yürüttükleri bir gevşeme saatiydi bu. Bizim terastan, karşıt gruplar arasında günün büyük bir bölümü süren çatışmalara tanık oluyorduk, ama daha hava kararır kararmaz hepsi sanki sihirli bir değnekle kesilerek, gecenin koruması altında birtakım gölgeler düşmanla alışveriş yapmak üzere öte yana kaçıveriyor, esrarengiz bazı paketler elden ele dolaşıyordu. O günlerde Jandarma karakolunun avlusunda mahkûmları, belden yukarıları çıplak bir halde direklere bağlanmış olarak kırbaçladıklarını görmüştük; Dürzileri yıldırmak için birkaç gün sokak ortasında bıraktıkları, gırtlağı kesilmiş bir adamın üzeri sineklerle örtülü cesedini de seçebildik; ayrıca peçeli iki kadın, peynir zeytin yüklü bir eşeği sokakta bırakıp gittiklerinde, nasıl intikam alındığına da tanık olduk. Tam öngörüldüğü biçimde askerler eşeğe el koymuşlardı, az sonra pencerelerin camlarını tuzla buz eden ve kışlanın avlusunu kan gölü-

ne çevirip insan parçalarıyla dolduran bir patlama işittik. Bütün bu şiddet olaylarına rağmen, Arapların Amerikalıların karaya çıkmasını pek de ciddiye almadıkları izlenimini edindim. Ramón amcam bir serbest dolaşma belgesi edinmiş ve savaş gemileri topları ateşe hazır olarak körfeze girerlerken onları seyretmeye götürmüştü bizi. Rıhtımda, alışveriş etmek ve uçakgemilerine çıkmalarını sağlayacak izin belgelerini elde etmek için istilâcıları bekleyen bir meraklı kalabalığı birikmişti. O çelik canavarlar ağızlarını açarak, içleri tepeden tırnağa silahlı *marine*'lerle[1] tıklım tıklım dolu çıkartma gemilerini kusmuş, karaya çıkanlar kumsalda alkışlarla karşılanmışlardı; savaşa alışık bu askerler, daha karaya ayak basar basmaz, küçük güneş şemsiyelerinden tutun da afyona ve balık biçiminde rengârenk Japon prezervatiflerine kadar, kendilerine her türlü malı satmaya çalışan neşeli bir kalabalıkla çevrelerinin sarıldığını görmüşlerdi. Subayların, birliğin moralini yüksek tutup, düşmanla kardeşçe geçinmelerini engellemelerinin kolay olmadığını tahmin ediyorum. Ertesi gün, yapay patinaj alanında, dünyanın en kudretli savaş gücüyle ilk ilişkim gerçekleşmişti. Bira içen, İngiliz okulunda Miss Saint John'un bana öğretmeye çalıştığından çok farklı, kendine özgü gırtlaktan bir dil konuşan, kafaları tıraşlı, kasları dövmeli, üniformalı yüzlerce iri yarı gencin eşliğinde bütün öğleden sonra paten kaymıştım. Onlarla pek az anlaşabiliyordum, ama aynı dili konuşuyor olsaydık bile birbirimize söyleyecek pek fazla şeyimiz yoktu. O unutulmaz gün ilk kez dudaklarımdan öpülmüştüm, çiklet, bira ve tütün kokulu bir kurbağayı ısırmak gibi bir şeydi bu. Beni kimin öptüğünü de hatırlamıyorum, çünkü ötekilerin arasında onu ayırt edemiyordum, bana hepsi birbirinin eşi gibi görünüyordu, ama o andan sonra bu öpücük konusunu enine boyuna araştırmaya karar verdiğimi çok iyi hatırlıyorum. Ne yazık ki bu konudaki bilgilerimi genişletmek için epeyce beklemem gerekti, çünkü Ramón amcam kentin kızlara hasret *marine*'lerin istilâsına uğradığını keşfeder etmez gözetimini iki katına çıkarmıştı ve tıpkı bir harem çiçeği gibi eve kapatılmıştım.

Şansım varmış ki benim gittiğim okul, kriz patlak verdiğinde kapılarını kapamayan tek okul olmuştu, oysa erkek kardeşlerim dersleri bırakmışlar ve apartıman dairesine kapatılmış olarak kor-

1. *marine*: Amerikan deniz piyadesi. (Çev.)

kunç cansıkıntıları içinde aylar geçirmişlerdi. Miss Saint John, İngilizlerin katılmadığı bu savaşı önemsiz bir olay olarak görüyordu, bu yüzden de görmezlikten gelmeyi yeğlemişti. Okulun önündeki sokak, karşıt grupların, arkalarına girip kendilerine siper aldıkları kum torbaları yığınlarıyla ikiye bölünmüştü. Gazete fotoğraflarında korku veren bir görünümleri vardı, silâhları dehşet saçıyordu, ama binanın tepesinden bakılıp da barikatların arkasından görüldüklerinde piknik yapan yazlıkçıları andırıyorlardı. Kum torbalarının arasında radyo dinleyip, yemek pişiriyorlar, kendilerini ziyarete gelen karılarıyla çocuklarını ağırlıyorlar, iskambil ya da dama oynayarak ve öğle uykusu çekerek vakit öldürüyorlardı. Ara sıra su ya da sigara bulmaya gitmek üzere düşmanla anlaştıkları da oluyordu. Hiç oralı olmayan Miss Saint John, önemli günlerde giydiği yeşil şapkasını başına geçirmiş, hâlâ okula devam eden biz birkaç kızla korku içindeki kadın öğretmenler okulun çatısından onu seyrederken, sokakları engelleyen o insanlarla, okul otobüsünün geçmesine izin versinler diye, o berbat Arapçasıyla pazarlık etmeye çıkmıştı. Ne gibi gerekçeler ileri sürdüğünü bilmiyorum ama okul aracı, hiç öğrencisiz kalana kadar, dakik bir biçimde işlemeye devam etti, sonunda ona yalnızca ben biner olmuştum. Öteki ana babaların kızlarını okuldan aldıklarını evde anlatmamaya özen göstermiş, şoförün bizi geçirsinler diye barikatlardaki adamlarla her gün yaptığı görüşmelerden de hiç söz etmemiştim. Okul boşalana ve Miss Saint John, o tatsız olaylar çözümlenip de insanlar işlerine güçlerine geri dönene dek birkaç günlüğüne okula gitmememi nezaketle söyleyene kadar, derslere devam ettim. O zaman da artık olaylar son derece şiddetlenmiş, Lübnan hükümetinin bir sözcüsü, diplomatlara, güvenliklerini garanti altına alamadıkları için ailelerini ülkenin dışına çıkarmalarını tavsiye etmişti. Bir sürü gizli konuşmalardan sonra Ramón amcam kardeşlerimle beni o günlerde kalkan en son yolcu uçaklarından birine bindirdi. Havaalanı, ülke dışına çıkmaya uğraşan insanlarla kaynıyordu; bazıları karılarıyla kızlarını kargo olarak götürmeye yelteniyorlar, insan olarak görmediklerinden onlara da bilet alınması gereğini anlayamıyorlardı. Pistten daha yeni havalanmışken, tepeden tırnağa koyu renk bir örtüye sarınmış olan bir kadın, Fransız hostesin şaşkın bakışları önünde, bir gaz ocağının üzerinde uçağın koridorunda yemek pişirmeye kalkışmıştı. Annem, Ramón amcayla birlikte Beyrut'ta kalmış, orada birkaç ay

daha geçirdikten sonra Türkiye'ye atanmışlardı. Bu arada Amerikalı *marine*'ler kendi uçakgemilerine geri dönmüşler ve ilk öpücük denememi de birlikte götürerek, arkalarında hiçbir iz bırakmadan ortalıktan kaybolmuşlardı. Böylece dünyanın öbür ucuna, Şili'deki büyükbabamın evine dönüş yolculuğumuza çıkmış olduk. Ben on beş yaşımdaydım ve annemden ikinci kez ayrılıyordum, birincisi Şili'nin kuzeyinde Ramón amcayla aşklarının kutsallaştığı o gizli randevuya gittiğinde olmuştu. O zamanlar hayatlarımızın büyük bölümünü ayrı geçireceğimizi bilmiyordum. Uçakta ona ilk mektubumu yazmaya koyuldum, uzun yıllar boyunca hemen hemen her gün aynı şeyi yapmayı sürdürdüm, o da bana bir o kadar mektup yazdı. Bu yazışmayı bir sepetin içinde biriktiriyoruz ve yıl sonunda renkli bir kurdeleyle bağlayarak bir dolabın üstünde saklıyoruz, böylelikle dağlar oluşturan sayfalar biriktirdik. Onları hiçbir zaman yeniden okumadık, ama biliyoruz ki hayatlarımızın öyküsü zayıf belleklerimize bırakılmaktan kurtulmuş oldu.

O zamana kadar öğrenimim karmakarışık olmuştu, biraz İngilizceyle Fransızca öğrenmiş, İncil'in epeyce bir bölümüyle Ramón amcanın kişisel savunma derslerini ezberlemiştim, ama bu dünyada geçerli olan en temel bilgilerden yoksundum. Şili'ye vardığımda büyükbabam, bir parça yardımla eğitimimi bir yılda bitirebileceğimi düşünmüş ve bana kendisi tarihle coğrafya dersleri vermeyi kararlaştırmıştı. Daha sonra toplama yapmayı bile bilmediğimi anlayarak beni özel matematik derslerine yolladı. Öğretmen, kehribar rengine boyalı saçları ve ağzında pek çok dişi eksik olan yaşlı bir kadındı; bizim evden çok uzakta, eğitime adanmış elli yıl boyunca öğrencilerinin getirdiği armağanlarla süslü ve içeride her zaman haşlanmış karnabahar kokusu dalgalanan mütevazı bir evde oturuyordu. Oraya varmak için iki otobüs değiştirmem gerekiyordu, ama buna değiyordu, çünkü bu kadın, sınavı geçebilmem için, sonradan sonsuza dek aklımdan silinecek olan yeterince sayıyı beynime sokabilecek yetenekteydi. Santiago'da otobüse binmek, azimli bir yaradılış ve bir ip cambazı çevikliği gerektiren tehlikeli bir serüven olabiliyordu; araç asla zamanında gelmiyor, saatlerce beklemek gerekiyordu, ayrıca o kadar tıklım tıklım dolu geliyordu ki, kapılardan sarkan yolcularla yana yatmış

olarak ilerleyebiliyordu. Almış olduğum Stoacı eğitimim ve iki kat güçlü eklemlerim sayesinde o gündelik savaşlardan sağ salim çıkabildim. Dersi beş öğrenciyle paylaşıyordum, bunlardan biri hep yanıma oturur, notlarını bana ödünç verir ve otobüs durağına kadar beni geçirirdi. Güneşin ya da yağmurun altında sabırla beklerken, harita üzerinde yerlerini göstermeyi bilemediğim, ama adlarını büyükbabamın Britannica Ansiklopedisinde araştırdığım yörelere yapılmış yolculuklar hakkında anlattığım abartılı öyküleri hiç sesini çıkarmadan dinlerdi. Otobüs gelince, iki eliyle arkamdan iterek, sahanlıktan sarkan insan salkımının üzerine tırmanmama yardım ederdi. Günün birinde beni sinemaya davet etti. Tata'ya öğretmenle çalışmak üzere orada kalmak zorunda olduğumu söyledim ve flörtümle birlikte bir mahalle sinemasında oynayan korku filmine girdik. Yeşil Gölün Canavarı, o korkunç bin yıllık kertenkele kafasını dalgın dalgın yüzmekte olan kızın birkaç santim ötesinde sudan çıkarıverince ben bir çığlık attım, o da elimi tutmak için bunu fırsat bildi. Elbette delikanlıyı kastediyorum, kertenkeleyi değil. Filmin geri kalanı bir hayal âleminde geçti, ne devâsa sürüngenin sivri dişleri beni ilgilendiriyordu, ne de o sularda yüzen aptal sarışının kaderi, bütün dikkatim, elimi okşamakta olan o elin sıcaklığı ve nemi üzerinde toplanmıştı; neredeyse La Paz'daki sevgilimin kulağında bıraktığım ısırık kadar, Beyrut'taki buz pateni alanında Amerikalı askerin çaldığı öpücükten ise bin kat daha şehvetliydi. Büyükbabamın evine, hayatımın erkeğini bulduğumdan ve birbirine kenetlenmiş o ellerin ciddi bir bağlantısı olduğundan emin olarak uça uça döndüm. Lübnan'da okuldaki arkadaşım Elizabeth'in, bir oğlanla aynı yüzme havuzunda çırpınmayla gebe kalınabileceğini söylediğini duymuştum, mantıksal olarak bütün bir saat boyunca elimizin terini karşılıklı alıp vermenin de aynı sonucu doğuracağından kuşkulandım. Gelecekte onunla evli olarak yaşayacağım hayatı ve bir dahaki matematik dersini hasretle bekleyerek bütün geceyi uykusuz geçirdim, ama ertesi gün erkek arkadaşım öğretmenin evine gelmedi. Bütün ders boyunca üzüntü içinde kapıyı gözledim, ama ne o gün geldi, ne haftanın geri kalan günlerinde, ne de bir başka zaman, öylece yok oldu gitti. Zamanla bu aşağılayıcı terk edilmişliğin üstesinden geldim ve yıllarca o genci bir daha düşünmedim. On iki yıl sonra, babamın cesedini teşhis etmem için beni morgdan çağırdıkları gün onu yeniden gördüğümü sandım. Neden böyle ansızın yok

olduğunu pek çok kez sordum kendi kendime ve bunu kafamın içinde onca evirip çevirmekten dehşet bir sonuca vardım, ama artık daha fazla kafa yormayı istemiyorum, çünkü yalnızca televizyon dizilerinde âşıklar günün birinde kardeş olduklarını keşfederler.

O gelip geçici aşkı unutmamın nedenlerinden biri de başka bir çocuğu tanımam olmuştu ve işte burada, Paula, senin baban giriyor öykünün içine. Michael, İngiliz kökenli; kuşaklardan beri Şili'de doğup yaşamış, İngiltere'den hâlâ *home*[1] diye söz eden, haftalarca gecikmiş İngiliz gazeteleri okuyan ve büyük bir imparatorluğun küstah kulları oldukları on dokuzuncu yüzyıla özgü, ama bugün artık Londra'nın göbeğinde bile kullanılmayan hayat tarzıyla toplumsal yasalarını muhafaza eden o göçmen ailelerinden birinin çocuğu. Senin büyükbaban, Şili'nin kuzeyinde, haritalarda bile pek görünmeyecek kadar önemsiz bir köydeki bir Amerikan bakır şirketinde çalışıyordu. Amerikalıların kamp yeri, etrafı dikenli tellerle çevrili yirmi kadar evden oluşuyor, buranın sâkinleri, klima cihazlarıyla, şişelenmiş içme sularıyla ve konsantre sütten tutun da bahçe eşyasına kadar her şeyi Amerika'ya ısmarlamak için bir yığın katalogla, geldikleri kentlerdeki yaşam tarzlarını olabildiğince yeniden yaratmaya çalışıyorlardı. Her aile, güneşin acımasızlığına ve kuraklığa rağmen büyük bir inatla kendi bahçesini ekip biçiyordu; erkekler kumluklarda golf oynuyorlar, hanımlar da gül ve pasta yarışmalarında boy ölçüşüyorlardı. Tellerin öbür yanında, ortaklaşa kullanılan banyoları olan dizi dizi barakalarda, çölün kaskatı toprağı üzerine sopayla çizilmiş bir futbol sahasıyla, kampın dışında hafta sonlarında kafayı çektikleri bir bardan başka eğlenceleri olmayan Şilili işçiler hayatlarını sürdürüyorlardı. Bir genelev olduğu da söylenirdi, ama ben aramaya çıktığımda rastlayamadım, belki de ben hiç değilse kırmızı bir fener aradığım için göremedim, ama ötekilerin benzeri bir baraka olsa gerekti. Michael, burada doğmuş ve hayatının ilk yıllarını, tüm kötülüklerden korunarak, cennete yaraşır bir masumiyet içinde burada yaşamıştı, ta ki sonunda ülkenin orta yerindeki bir İngiliz okuluna yatılı gönderilene kadar. Öyle sanıyorum ki, Şili'de bulunduğu gerçeğini, uzun pantolon giyme yaşına gelene kadar tam olarak kavrayabilmiş değildi. Hepimizin Granny olarak

1. *home*: (İngilizcede) ev, yuva. (Çev.)

hatırladığı annesinin kocaman mavi gözleri, kötülük nedir bilmeyen bir kalbi vardı. Ömrü mutfakla bahçe arasında geçer, yeni fırından çıkmış ekmek, tereyağ, erik marmelâdı kokardı. Yıllar sonra, hayallerinden vazgeçtiğinde, artık alkol kokar olmuştu, ama pek az kişi öğrendi bunu, çünkü ihtiyatlı bir uzaklıkta durur, konuşurken de ağzını bir mendille örterdi, ayrıca o zamanlar sekiz dokuz yaşlarında olan sen de, Paula, kimse onun bu sırrını öğrenmesin diye boş şişeleri saklardın. Michael'ın babası, Endülüslü görünümlü, esmer, yakışıklı bir adamdı, ama damarlarında gurur duyduğu Alman kanı dolaşıyordu; kişiliğinde Cermen olduğunu kabul ettiği birtakım erdemleri geliştirmiş ve sonunda dürüst, sorumlu ve dakik bir örnek insan olmuştu, ama aynı zamanda katı, otoriter ve duygusuzdu. Karısına asla başkalarının önünde el sürmez, ama onu *young lady*[1] diye çağırır ve ona baktığında gözleri parıldardı. Amerikan kamp yerinde yığınla dolar kazanarak otuz yıl geçirmiş, elli sekiz yaşında emekli olup başkente taşınarak orada bir kulübün golf alanına bitişik bir ev yaptırmıştı. Michael, bir erkek okulunun duvarları arasında, ona duygularını ifade etmeyi öğretebilen tek varlık olan annesinden uzakta, kendini eğitim ve erkek sporlarına adamış olarak büyümüştü. Babasıyla, yalnızca terbiye gereği olan sözcükleri, tatillerde de satranç maçlarını paylaşıyordu. Onu tanıdığımda yirmisini yeni bitirmişti, inşaat mühendisliğinin ilk yarıyılında okuyordu, motosiklet kullanıyor, ona soylu bir küçükbeymiş gibi davranarak hizmetini gören bir hizmetçiyle birlikte bir apartıman dairesinde oturuyordu, ömründe çoraplarını yıkamak ya da bir yumurta pişirmek zorunda kalmamıştı. Çok zayıf ve uzun boylu, karamelâ renginde gözleri olan ve sinirlendiğinde kıpkırmızı kesilen yakışıklı bir çocuktu. Bir kız arkadaşım tanıştırmıştı bizi, bir gün kimya dersi verme bahanesiyle beni görmeye gelmiş ve hemen arkasından beni operaya götürmek için büyükbabamdan resmen izin istemişti. *Madame Butterfly*'ı görmeye gitmiştik; müzik terbiyesinden tümüyle yoksun olan ben, bunun bir mizah gösterisi olduğunu sanmış, şişko bir kadının, tavandan yağan plâstik çiçek yağmuru altında, gözleri bağlı olarak ellerinde bir çift bayrak taşıyan zavallı oğlunun önünde göbeğini bıçak darbeleriyle deşerek avazı çıktığı kadar şarkı söylediğini görünce, kahkahalarla gülmüştüm. Böylece aramızda,

1. *young lady*: (İngilizcede) genç hanım, küçük hanım. (Çev.)

tükenene kadar yıllarca sürecek olan son derece yavaş ve tatlı bir aşk başlamış oldu, çünkü Michael'ın üniversiteyi bitirmesine daha altı yıl kadar vardı, ben de henüz okulu bitirmiş değildim. Çarşamba konserlerinde el ele tutuşana kadar aradan aylar geçmiş, ilk öpüşmemizde de neredeyse bir yıl olmuştu.

–Bu genç hoşuma gidiyor, ırkımızı iyileştirmeye geliyor –diye gülmüştü büyükbabam, sonunda birbirimize âşık olduğumuzu itiraf ettiğimde.

Pazartesi günü ölüm yakaladı seni, Paula. Gelip seni işaret etti, ama annen ve anneannenle karşı karşıya geldi ve bu defalık geriledi. Henüz yenilmiş değil, uçuşan gölgeli paçavralarının hışırtısı ve kemiklerinin takırtısı içinde hâlâ çevrende dolanıyor. Birkaç dakikalığına öbür tarafa gittin, doğrusunu istersen hiç kimse nasıl ve neden geri geldiğini açıklayamıyor. Seni hiç bu kadar kötü görmemiştik, ateşler içinde yanıyordun, göğsünden korku verici bir hırıltı çıkıyor, gözlerinin beyazı yarı kapalı gözkapaklarının arasından görünüyordu, birdenbire tansiyonun neredeyse sıfıra indi ve monitörlerin alarmları çalmaya başladı, odaya insanlar doluştular, çevrendekilerin hepsi öylesine telâş içindeydiler ki bizi unutmuşlardı; böylelikle ruhun bedeninden kaçıp giderken biz de oradaydık, o arada sana ilâçlar enjekte ediyorlar, oksijen veriyorlar, tükenmiş olan kalbini yeniden canlandırmaya çabalıyorlardı. Bir âlet getirip sana elektrik şokları vermeye başladılar, göğsüne verilen ve seni yataktan sıçratan korkunç akımlardı bunlar. Sürekli emirler, telâşlı konuşmalar ve koşuşmalar duyuyorduk, değişik makineler ve şırıngalarla başka doktorlar koşup geldiler, geçmek bilmeyen kaç dakika sürdü kimbilir, saatler gibi geldi bize. Seni göremiyorduk, çevrende uğraşanların bedenleri seni gözümüzden saklıyordu, ama içinde bulunduğun tehlikeyi ve ölümün galip gelen soluğunu net olarak algılayabiliyorduk. Bir an geldi, o heyecanlı koşuşturma, tıpkı bir fotoğraftaymış gibi, birdenbire donup kaldı, işte o zaman annemin, kendini bırakma kızım, diye seni zorlayan, Ernesto'nun, daha yaşayacağın o güzel yılların ve bundan sonra yapacağın iyiliklerin adına, kalbine yoluna devam etmesini emreden belli belirsiz mırıltısını duydum. Zaman, saatlerde durmuştu, makinelerin ekranlarındaki yeşil renkli kavislerle sivri uçlar dümdüz çizgilere dönüşmüş, telâşlı çığlıkların yerini derin bir üzüntünün uğultusu almıştı. Birisi 'yapılacak başka bir şey yok' dedi... bir başka ses de 'Öldü' diye ekledi, insanlar çekildiler, bazıları uzaklaştılar ve seni mermerden bir kız çocuğu gibi solgun ve hareketsiz görebildik. O zaman annemin elinin avucumun içinde beni ileri doğru ittiğini hissettim ve birkaç adım atarak yatağının kenarına yaklaştık, tek bir gözyaşı dökmeden yedekteki bütün gücümüzü, Bask denizcilerinin ve başedilemez Ameri-

ka yetlilerinin içimizdeki en gizli genlerinin tüm sağlığını ve dinçliğini sana sunduk; tanıdığımız ve daha tanıyacağımız tanrılara, atalarımızın iyi ruhlarına ve hayatın en dehşetli güçlerine, senin yardımına koşmaları için sessizce yalvardık. Yakarışımız öylesine yoğundu ki, Ernesto elli kilometre öteden bu çağrıyı bir çan sesi netliği içinde duymuş, bir uçuruma doğru yuvarlandığını anlamış ve hastaneye doğru koşmaya başlamış. O arada yatağının çevresinde hava gitgide donuyor, günün hangi saati olduğu anlaşılmıyordu, saatler yeniden saniyeleri göstermeye başladığında ise artık ölüm için çok geç olmuştu. Yenik düşen doktorlar çekilmişlerdi, hemşireler de boruları çıkarıp senin üstünü bir çarşafla örtmeye hazırlanıyorlardı ki, büyülü ekranlardan biri bir iç geçirdi ve o kaprisli yeşil çizgi senin hayata geri dönüşünü gösterecek biçimde dalgalanmaya başladı. Paula! diye bir ağızdan seslendik annemle ben, hemşireler de bu çığlığı yinelediler ve bütün oda senin adınla doldu.

Ernesto bir saat sonra geldi; bir yıldız gibi kayarak otoyolu geçip, kenti katetmişti. O zamana kadar iyileşeceğinden hiç kuşkusu yoktu, ama bu kez yenik düşerek, hastanenin kilisesinde diz çöküp, bu eziyetin sona ermesi ve artık huzur bulman için dua etti yalnızca. Yine de bir sonraki ziyarette seni kucakladığında, aşkın ateşi ve seni elinde tutma arzusu, bu boyun eğme duygusundan daha güçlüydü. Seni kendi bedeninin içinde hissediyor, klinik tanılarını önceden tahmin ediyor, başka gözlere görünmeyen belirtileri algılıyor, seninle iletişim kurar gibi görünen tek kişi o. Yaşa, benim için, bizim için yaşa, Paula, biz bir ekibiz yavrum, diye yalvarıyordu sana, göreceksin bak her şey düzelecek, sakın gitme, ben sana destek olurum, senin sığınağın, arkadaşın olurum, seni aşkımla iyileştiririm, tanıştığımız ve her şeyin sonsuza dek değiştiği o uğurlu 3 Ocak gününü hatırla, artık beni bırakamazsın, daha yeni başlıyoruz, önümüzde daha yarım yüzyıl var. O uğursuz Pazartesi senin kulağına daha başka ne yalvarışlar, ne sırlar, ne vaatler fısıldadı bilemiyorum, verdiği her öpücükle sana nasıl yaşama arzusu aşıladığını da bilmiyorum, ama eminim ki bugün onun o inatçı sevgisi sayesinde soluk alıyorsun. Hayatın, aşkın gizemli bir zaferi. Krizin en kötü bölümünü atlattın artık, sana gerekli antibiyotiği veriyorlar, tansiyonunu kontrol altına aldılar, ateşin de yavaş yavaş düşüyor. Çıkış noktasına yeniden döndün, bu tür bir dirilmenin ne anlama geldiğini bilmiyorum. İki aydan

fazladır komadasın, ben kendimi aldatmıyorum, yavrum, durumunun ne kadar ciddi olduğunu biliyorum, ama tamamen iyileşebilirsin; porfiri uzmanı beyninde hasar olmadığına dair güvence veriyor, hastalık yalnızca çevresindeki sinirlere saldırmış. İnsanın içine su serpen bu sözleri, sana kurtuluşu getirebilecek bir büyü formülüymüş gibi bir kez daha, bir kez daha yineliyorum. Bugün seni yatakta yan yatırmışlardı, zavallı bedeninin işkence çekmiş görünümüne rağmen yüzün el değmemiş gibiydi, uzun kirpiklerinin altında mavi gölgelerle, uyuyan bir gelin kadar güzel görünüyordun. Hemşireler kolonyayla seni ferahlatmışlar, saçlarını bir gemici halatı gibi yataktan aşağı sarkan kalın bir örgü halinde toplamışlar. Zekândan hiçbir belirti yok, ama yaşıyorsun ve ruhun hâlâ bedeninin içinde. Soluk al, Paula, soluk almalısın...

Annem, Tanrıyla pazarlığı sürdürüyor, şimdi artık seninkine karşılık kendi hayatını öneriyor, yetmiş yılın zaten çok uzun bir süre olduğunu, pek çok yorgunluklar ve acılar anlamına geldiğini söylüyor. Ben de senin yerini almak isterdim, ama bu tür değiş tokuşlara olanak verecek hokkabazlık hünerleri yok, biz her birimiz, anneanne, anne ve kız, kendi yazgımızı yaşamak zorundayız. Hiç değilse yalnız değiliz, üç kişiyiz. Anneannen yorgun, belli etmemeye çalışıyor, ama yıllar ona ağır geliyor, Madrid'te geçirdiğimiz bu acı dolu aylar boyunca kışın soğuğu kemiklerine işledi, onu ısıtmanın yolu yok, dağ gibi tüylü battaniyelerin altında uyuyor, gündüzleri de şallarla atkılara sarınıyor, ama yine de titremeden edemiyor. Şili'ye dönme zamanının geldiğine onu ikna etmem için bana yardımcı olsun diye Ramón amcamla telefonda uzun uzun konuştum. Günlerden beri yazı yazamamıştım, ancak şimdi, can çekişmekten kurtulmaya başladığın şu sıralarda yeniden dönüyorum bu sayfalara.

Michael'la paylaştığımız ölçülü ilişki, Tata'nın evinin salonunda, kışın çay fincanları, yazın da dondurma kupaları arasında, eski usûlde, özenle serpilip gelişmişti. Aşkı keşfetmem ve kendimi kabul edilmiş hissetmemin verdiği mutluluk beni değiştirmiş, sıkılganlığım taşkın denebilecek bir kişiliğe dönüşerek, çocukluk ve ergenlik çağlarımdaki o uzun ve öfkeli sessizlik dönemleri sona ermişti. Haftada bir kez motosikletine atlayıp konser dinlemeye gidiyorduk, iki haftada bir Cumartesi günleri, hep erken dönmem koşuluyla, sinemaya gitmeme izin veriyorlardı, bazı Pa-

zarlar da büyükbabam onu, gerçek birer direnç turnuvası olan aile yemeklerine davet ediyordu. Yemek şöleninin yalnızca kendisi bile başlı başına bir dayanıklılık deneyiydi: deniz ürünlü sandviçler, acılı börekler, tavuk yahnisi ya da mısırlı tepsi böreği, muhallebili tart, meyveyle şarap, koca bir sürahi dolusu da en berbat Şili içkisi olan *pisco sour*.[1] Sofradakiler bu ziyafeti silip süpürme becerisi konusunda yarışırlar, ara sıra, sırf birbirlerine meydan okuma zevki için, tatlıdan önce beykınlı yumurta isterlerdi. Hayatta kalabilenler, böylelikle kendi özel çılgınlıklarını gösterme ayrıcalığını kazanmış oluyorlardı. Kahve saati geldiğinde çoktan avaz avaz bağırarak tartışıyor olurlar, henüz küçük likör kadehlerine geçmeden önce de, bunun aile yemeğiyle geçirilen son Pazar olduğuna yemin ederlerdi, bütün bunlara rağmen bir sonraki hafta aynı eziyet pek az değişiklikle yinelenirdi, çünkü yemekte bulunmamak akıl almaz bir saygısızlık olur, büyükbabam bunu asla bağışlamazdı. Ben bu toplantılardan, neredeyse Salvador Allende'nin evindeki öğle yemeklerinden korktuğum kadar korkardım; o yemeklerde, konuştuklarından bir halt anlamıyorum diye kuzinlerim belli etmemeye çalışarak bana yukardan bakarladı. Sanat eserleri, değerli kitaplar ve hâlâ duruyorlarsa tarihsel birer belge olan fotoğraflarla tıklım tıklım dolu, küçük ve rahat bir evde oturuyorlardı. Bu zeki ve iyi yetişmiş ailede konuşulan tek konu politikaydı. Sohbetler dünya olaylarının üzerinde dönüp dolaşır, ara sıra da ulusal dedikodu âleminin en son ayrıntılarına gelip konardı, ama her ne konuşulursa konuşulsun, ben hep konunun dışında kalırdım. O zamanlar yalnızca bilimkurgu romanları okur, Allende'ler ateşli birer sosyalist olarak ülkenin değişimini tartışadursunlar, ben, anneannemin ektoplazmaları[2] kadar kaygan olan uzay yaratıklarının eşliğinde asteroitten asteroide[3] dolaşırdım.

Annesiyle babasının Santiago'ya bir gelişlerini fırsat bilen Michael, beni onlarla tanıştırmaya götürdü. Gelecekteki kayınvaldemle kayınpederim, beni, çiçek desenli İngiliz porselenleri içinde evde yapılmış minik çöreklerin sunulduğu, kolalı örtülü bir sofrada beş çayına bekliyorlardı. Canayakın bir tavırla karşılamışlardı beni; oğullarına cömertçe verdiğim sevgi için şükran dolu

1. *pisco sour*: Bir tür konyak. (Çev.)
2. *ektoplazma*: (Parapsikolojide) Bazı medyumlar trans halindeyken bedenlerinden çıkıp biçimlendiğine inanılan madde. (Çev.)
3. *asteroit*: (Gökbilimde) Küçük gezegen. (Çev.)

olarak, beni daha tanımadan kabul ettiklerini hissetmiştim. O kısa ziyaretim boyunca babası ellerini yaklaşık on iki kez yıkamış ve yemekten önce elleri kirlenmesin diye sofraya otururken sandalyeyi dirsekleriyle çekmişti. Çayın sonuna doğru Salvador Allende'nin akrabası olup olmadığımı sordu, ben olumlu yanıt verince de yüzünün ifadesi değişti, ama içten gelen nezaketi daha ilk karşılaşmamızda bu konuya ilişkin düşüncelerini ortaya koymasını engellemişti, ilerde bunu yapacak fırsatı nasıl olsa bulacaktı. Michael'ın annesi, daha başlangıçtan beni kendine bağlamıştı, içinde kötü bir niyet besleyemeyen tertemiz yürekli bir insandı; iyilik, akuamarin renkli nemli gözlerinden taşıyordu. Birbirimizi sanki yıllardır tanıyormuşuz gibi içtenlikle karşılamıştı beni ve o akşam, daha sonraki yılların acı dolu deneyimlerinde büyük yararını göreceğimiz, gizli bir karşılıklı yardım anlaşması imzalamıştık. Michael'ın, oğullarına İngiliz kolonisinden sakin ve ölçülü bir kız arzu etmiş oldukları kesin olan anne ve babası için, benim kişiliğimdeki kusurları daha başlangıçtan tahmin etmek pek zor olmadı, bu yüzden kollarını bana bu kadar çabuk açmaları daha da hayranlık vericiydi.

Çalışmaya başladığımda henüz on yedi yaşımı bitirmemiştim, o zamandan beri de hep çalıştım. Okulu bitirdiğimde geleceğim konusunda ne yapacağımı bilemedim; üniversiteye gitmeyi düşünmem gerekirdi, ama aklım karmakarışıktı, bağımsız olmak istiyor, yine de her şeye rağmen erkenden evlenip çocuk sahibi olmayı düşünüyordum; o zamanki kızların yazgısıydı bu. Beni herkesten fazla tanıyan annem, tiyatro öğrenimi görmelisin, diye akıl verdi, ama bu fikir pek saçma göründü bana. Okulu bitirdiğimin ertesi günü kendime hemen bir sekreterlik işi bulayım dedim, çünkü başka bir şey için hazırlıklı değildim. Birleşmiş Milletler'de iyi para verdiklerini duymuştum, İngilizce ve Fransızca bilgimden de yararlanmaya karar verdim. Telefon rehberinin göze çarpan bir yerinde acayip bir sözcüğe rastladım: FAO[1] ve ne olduğunu aklıma bile getirmeden kapısına dayandım, orada solgun benizli bir genç karşıladı beni.

–Buranın sahibi kim? –diye doğrudan doğruya sordum.

–Bilmem... Buranın bir sahibi olduğunu sanmıyorum –diye mırıldandı, biraz da şaşırarak.

–En çok kimin sözü geçiyor?

---

1. FAO: Birleşmiş Milletler'in Gıda ve Tarım Örgütü. (Çev.)

–Don Hernán Santa Cruz'un –diye hemencecik yanıt verdi.

–Onunla konuşmak istiyorum.

–Avrupa'da seyahatte.

–Peki o olmadığı zaman iş vermeye kim yetkili?

Bana bir İtalyan kontunun adını verdi, bir randevu istedim ve bu yakışıklı Romalının göz kamaştırıcı yazı masasının önünde durduğumda, Bay Santa Cruz'un, bana bir iş vermesi için kendisiyle konuşmamı söylediğini uydurdum. Bu soylu görevli, âmirini gıyaben dahi tanımadığımı aklına bile getirmedi ve o örgütün tarihindeki en kötü daktilo sınavını vermeme rağmen beni bir ay denemek üzere işe aldı. Ağır bir Underwood yazı makinesinin önüne oturtarak, üç kopyalı bir mektup yazmamı istediler. Ancak mektubun ticarî olması gerektiğini söylemediklerinden, ben de bir aşk ve hüsran mektubu yazdım; mektup hatâlarla doluydu, çünkü tuşlar sanki kendi kendilerine hareket ediyorlardı, üstelik karbon kâğıdını ters koymuştum, kopyalar sayfanın arkasına çıkmıştı. Benim için, örgüte daha az zarar verebileceğim bir yer aradılar ve görevi yeryüzündeki ağaçların hesabını tutmak olan Arjantinli bir ormancıya geçici sekreter olarak atadılar. Şansımın daha uzun süre yaver gitmeyeceğini anlamıştım, dört hafta içinde makineyle hatâsız yazı yazmayı, telefona cevap vermeyi ve bir profesyonel gibi kahve servisi yapmayı öğrenmeye koyuldum, bir yandan da o korktuğum Santa Cruz'un ölümcül bir kaza geçirerek hiç geri dönmemesi için gizli gizli dua ediyordum. Ama yalvarmalarımı dinleyen olmadı ve tam bir ay sonra FAO'nun sahibi geri döndü; Arap şeyhi görünümlü, gökgürültüsü sesli bu çam yarması gibi iri yarı adamın karşısında, genellikle bütün memurlar, özellikle de o soylu İtalyan, korku demesem de saygıyla eğiliyorlardı. Benim varlığımı başka yollardan öğrenmeden önce, onun o kutsal adını boş yere kullandığımı ve gereken cezalara katlanmaya hazır olduğumu söylemek üzere ben kendiliğimden boy gösterdim bürosunda. Gürültülü bir kahkaha karşıladı bu itirafımı.

–Allende mi?... sen hangi Allende'lerdensin? –diye kükredi, gözyaşlarını silmeyi bitirdikten sonra.

–Galiba babamın adı Tomás'mış.

–Ne demek galiba! Babanın adını bilmiyor musun?

–Kimse babasının kim olduğundan emin olamaz, yalnızca annesini kesinlikle bilebilir –diye karşılık verdim, son derece bilmiş bir edayla.

–Tomás Allende mi? Ha, anladım kim olduğunu! Çok zeki bir adamdı... –sonra da bir sır vermeye içi gider de yapamazmış gibi boşluğa dikti gözlerini.

Meğer Şili bir mendil büyüklüğündeymiş. Şu işe bak ki, sultan tavırlı bu beyefendi, Salvador Allende'nin en yakın gençlik arkadaşlarından biriymiş, üstelik annemle üvey babamı da iyi tanıyormuş; bu nedenlerden beni, Romalı kontun umduğu gibi kapının önüne koymayıp, Tanıtma Dairesine transfer etti; dediğine göre, benimki gibi bir hayal gücüne sahip bir kişi, orman istatistiklerini kopya etmekten daha yararlı işler yapabilirdi orada. FAO'da birkaç yıl katlandılar bana, orada arkadaşlar edindim, gazeteciliğin temel bilgilerini öğrendim ve televizyona çıkmak için ilk fırsatımı yakaladım. Boş vakitlerimde İngilizceden İspanyolcaya pembe aşk romanları çeviriyordum. Hepsi de aynı kalıptan çıkma, erotizm dolu, romantik öykülerdi bunlar: parası olmayan güzel ve masum genç kız, olgun, güçlü, nüfuzlu, mert, aşkta hayal kırıklığına uğramış, yapayalnız bir erkekle ekzotik bir yerde karşılaşır, örneğin kızın mürebbiye olarak çalıştığı, adamın da geniş arazilerinin bulunduğu bir Polinezya adasıdır burası. Kız, dul da olsa, hep bakiredir, yumuşacık memeleri, etli dudakları, baygın gözleri vardır; adamın ise şakakları kırlaşmıştır, yanık tenlidir, kasları çelik gibidir. Toprak sahibi, her konuda kızdan üstündür, ama mürebbiye iyi kalpli ve güzeldir. Altmış sayfa süren ateşli bir aşk, kıskançlıklar ve anlaşılmaz entrikalardan sonra tabii evlenirler ve cüretkâr bir final sahnesinde bu el değmemiş kızın bakireliği o sert erkek tarafından bozulur. Eserin özgün biçimine sadık kalabilmek için insanın güçlü bir kişiliği olması gerekiyor, ama Lübnan'da Miss Saint John'un bütün titizliklerine rağmen benimki o kadara erişemiyordu. Kadın kahramanın imajını düzeltmek için, neredeyse farkına bile varmadan, araya ufak tefek bazı değişiklikler sokuyordum, kızın tam bir geri zekâlı gibi görünmemesi için diyaloglarda bazı değişikliklerle işe başlıyor, sonra kendimi bu esinlenmeye iyice kaptırarak finalleri de değiştiriyordum, öyle ki bazen bakire kahraman ömrünün sonunu Kongo'da silâh satarak geçiriyor, çiftlik sahibi de cüzamlılara bakmak için Kalküta'ya gidiyordu. O işte fazla dayanamadım, birkaç ay içinde beni işten attılar. O zamana kadar annemle üvey babam Türkiye'den dönmüşlerdi ve ben, sıradağların eteklerinde, otobüsle ulaşımın oldukça zor, telefon edinmenin ise imkânsız olduğu, İspanyol stili kerpiç-

ten ve kiremitli büyük bir evde onlarla birlikte oturuyordum. Evin bir kulesi, iki hektarlık meyve bahçesi, asla süt vermeyen melankolik bir ineği, yatak odalarından süpürgeyle kovalamak zorunda kaldığımız bir domuzu, tavuklarla tavşanları, bir de çatıya tırmanmış bir sukabağı sarmaşığı vardı; koca koca meyveleri, aşağıda bulunmak şanssızlığına uğramış olanları tehlikeye atacak biçimde yukardan aşağı yuvarlanır dururdu. Büroya gidip gelmek için otobüsü yakalamak bende bir saplantı haline gelmişti, sabahları işe vaktinde gidebilmek için şafakla birlikte kalkıyordum, akşamları ise otobüs tıklım tıklım dolu geliyordu, bu yüzden ben de kalkıp büyükbabamı ziyarete gidiyor, daha az yolcusu olan bir otobüse binebilmek için orada gece olana kadar bekliyordum. İşte böyle doğdu her gün ihtiyarı görmeye gitme âdetim ve her ikimiz için de öylesine önemli oldu ki, yalnızca çocuklarım doğduğunda, Askerî Darbenin ilk günlerinde, bir kez de saçlarımı sarıya boyamak isteyip de kuaförün bir yanılgısı sonucu kafam yemyeşil çıktığımda gidemedim ziyaretine. Saçımın asıl renginde bir peruka edinene kadar da Tata'nın önüne çıkmaya cesaret edememiştim. Kışın evimiz, tavanları akan buz gibi bir zindana dönerdi, ama baharda ve yazın, içlerinden petunyaların fışkırdığı toprak saksılarıyla, arılarının vızıltısı ve kuşlarının şakımasıyla, meyve ve çiçeklerinin kokusuyla, ziyaretçilerin bacakları arasında dolaşan domuzuyla ve dağlardan gelen mis gibi havasıyla büyüleyici bir yer olurdu. Pazar öğle yemekleri, Tata'nın evinden bizimkine taşınmıştı, bütün klân birbirini yemek için her hafta tam bir dakiklikle orada toplanıyordu. Büyük bir nezaketin hüküm sürdüğü huzur dolu bir yuvadan gelen ve okulda, bir barbar gibi davranmakta özgür olunan spor alanları dışında, duygularını her an bastırmaya koşullandırılmış olan Michael, ailemin ölçüsüz tutkularına sessizce tanık oluyordu.

O yıl Pablo dayım, acayip bir uçak kazasında öldü. Tek kişilik bir uçağın içinde Atacama çölünün üzerinde uçuyormuş, uçak havada infilâk etmiş. Patlamayı ve bir alev topunun gökyüzünü yardığını görenler olmuş, ama geriye hiçbir şey kalmamış; kurtarma ekipleri, yöreyi didik didik taradıktan sonra elleri boş olarak dönmüşler. Defnedilecek hiçbir şey yoktu, cenaze töreni boş bir tabutla yapıldı. O kadar çok sevdiğim bu adamın yok oluşu öylesine ani ve tümden olmuştu ki, o ıssız kumulların üzerinde bir avuç küle dönüşmediği hayalini kurmaya başlamıştım; belki de bir mu-

cize olarak kurtulmuş, ama onulmaz bir travma geçirmişti ve bugün, arkasında bıraktığı genç eşiyle dört çocuğundan habersiz, belleğini yitirmiş, sakin bir ihtiyara dönüşmüş olarak başka yörelerde dolaşıyordur. Acılar içinde çabalayarak kendini arıtmaya adamış saydam bir ruha sahip, o az bulunur kişilerden biriyle evliydi. Büyükbabam, bu acı haberi hiçbir tepki göstermeden karşıladı, dudaklarını sıktı, bastonuna dayanarak ayağa kalktı ve gözlerindeki ifadeyi kimse görmesin diye topallaya topallaya sokağa çıktı. Bu en sevdiği evlâdının bir daha sözünü etmedi, tıpkı Memé'nin adını hiç anmadığı gibi. Bu cesur ihtiyarın yarası ne kadar derinse, acısı da o kadar kişiseldi.

Başkalarınınkine kıyasla edepli denebilecek bir aşk hayatının üçüncü yılını doldurmuştum ki, bürodaki arkadaşlarımın, Avrupa ve Amerika kültürünün bir devrim yaparak geliştirdiği ve artık bazı yerel eczanelerde bulunabilen, gebeliği önleyici harika bir haptan söz ettiklerini duydum. Daha fazlasını araştırmaya çalıştım ve yalnızca doktor reçetesiyle satın alınabildiğini öğrendim, ama artık o zamanlar Şili'deki aile plânlamasının piri haline gelmiş olan o eşsiz doktor Benjamín Viel'e başvurmaya cesaret edemedim, bu konu üzerinde annemle konuşmaya da içimdeki güven duygusu yetmedi. Bekâr kızı için sihirli hapları düşünene kadar, ergenlik çağındaki erkek çocuklarıyla zaten fazlasıyla sorunları vardı. Erkek kardeşim Pancho, kendini Mesih ilân ederek çevresine müritler toplayan bir aziz bozuntusunun peşinden evden çıkıp gitmişti. Aslında bu adamın Arjantin'de bir hırdavatçı dükkânı vardı ve bu azizlik işi tam bir dinsel sahtekârlıkla sonuçlanmıştı, ama gerçekler çok sonraları, kardeşimle öteki gençler bir efsanenin peşinde yıllarını boşuna harcadıktan sonra ortaya çıkacaktı. Annem, oğlunu o gizemli tarikatin pençesinden kurtarabilmek için elinden geleni yaptı, hattâ kardeşim hayal kırıklığının en dibine batıp aileden yardım istediğinde birkaç kez gidip onu aradı. Aç, hasta ve ihanete uğramış bir halde bulduğu pislik içindeki kapkaranlık dehlizlerden onu kurtarıyor, ama o, eski gücüne kavuşur kavuşmaz yeniden ortadan yok oluyordu ve aylarca nerede olduğunu bilmiyorduk. Ara sıra Vudu[1] sanatını öğrenerek

1. *Vudu*: Afrika'da ve Güney Amerika'nın bir bölümünde uygulanan ve Katolik diniyle Afrika inançlarının bir karışımı olan büyü âyinleri. (Çev.)

Brezilya'da dolaştığı, ya da ihtilâlci olmak üzere Küba'da eğitim gördüğü biçiminde haberler geliyordu, ama bu söylentilerin hiçbiri gerçek bir temele dayanmıyordu, aslında onunla ilgili hiçbir şey bilmiyorduk. O arada öbür kardeşim Juan, Havacılık Okulunda pek şanslı denemeyecek birkaç yıl geçirmişti. Okula girdikten kısa bir süre sonra, bu işe dayanmak için yetenek ve dirençten yoksun olduğunu, askerliğin saçma ilkelerinden ve seremonilerinden nefret ettiğini, vatanın kendisinin de ona vız geldiğini ve okuldan hemen ayrılmadığı takdirde ya daha kıdemli öğrencilerin elinde ölüp gideceğini ya da intihar edeceğini anlamıştı. Günün birinde okuldan kaçtı, ama o umutsuzlukla fazla uzağa gidememişti, üniforması lime lime bir halde eve gelerek, okuldan firar ettiğini, yakalarlarsa askerî mahkemeye çıkarılacağını, vatana ihanet suçundan kurşuna dizilmekten kurtulsa bile gençliğinin geri kalanını zindanda geçireceğini söyledi dili dolaşarak. Annem hemen harekete geçti, onu kilere saklayarak, Şili Silâhlı Kuvvetlerinin koruyucu azizesi olan Bâkire Carmen'e yapacağı işte kendisine yardımcı olması için bir adak adadı, sonra çıkıp kuaföre gitti, en iyi giysilerini giydi ve okul müdüründen randevu istedi. Müdürün yanına girer girmez, daha ağzını açmasına fırsat vermeden üstüne yürümüş, yakasına yapışarak, oğlunun başına geleceklerin tek sorumlusu olduğunu söyleyip, yoksa askerî öğrencilerin uğradıkları aşağılanmalarla çektikleri eziyetlerin farkında değil misiniz, Juan'ın başına bir şey gelecek olursa okulun adını yerin dibine batırmak ahdım olsun diye avaz avaz bağırmış ve türlü gerekçelerle onu topa tutarak öyle hırpalamış ki, sonunda onun o panter gözlerine ve içinden boşanan analık içgüdüsüne yenik düşen general, kardeşimin saflarına geri dönmesini kabul etmiş.

Ama biz şimdi o haplara geri dönelim. Michael'la o bayağı ayrıntılardan hiç söz etmiyorduk, aldığımız Püriten eğitimi fazlasıyla ağır basıyordu. Geceleri bahçenin bir köşesinde gerçekleştirdiğimiz okşama seansları her ikimizi de bitkin, ayrıca beni öfke içinde bırakıyordu. Cinselliğin mekanizmasını anlamakta epeyce gecikmiştim, çünkü çocuk pipilerine sahip mermer heykellerin dışında çıplak erkek hiç görmemiştim, ereksiyonun nasıl oluştuğunu da pek anlayabilmiş değildim; sert bir şey hissedince, bunun pantolonunun cebindeki motosiklet anahtarları olduğunu sanıyordum. Lübnan'dayken ***Binbir Gece Masalları***'nı gizli gizli okumalarım, kafamı mecazlar ve şiirsel anlatımlarla doldurmuştu; oy-

sa bana gereken, basit bir elkitabıydı. Daha sonra, erkeklerle kadınlar arasındaki farklılıkları ve penis kadar basit bir şeyin işlevini açık seçik anlayınca, kendimi aldatılmış hissettim. Doyumsuz elleşmelerle geçen o ateşli seanslarla, bir otelde oda kiralayıp insanın fantezilerinin dediğini yapması arasındaki ahlâkî farkı o zaman da göremiyordum, şimdi de göremiyorum, ama ikimiz de bunu önermeye cesaret edemiyorduk. Çevremde benimle yaşıt pek fazla iffetli kız kalmamış olduğundan kuşkulanıyordum, ama o kollektif ikiyüzlülük döneminde bu konu bir tabuydu. Her kız, hormonları altüst olmuş, vicdanı rahatsız bir halde ve işi *sonuna kadar vardırdıktan* sonra delikanlının yalnızca ortadan yok olacağı değil, aynı zamanda kazandığı zaferi ortalığa yayacağı korkusuyla, elinden geldiğince yürütüyordu bu işleri. Erkeğin rolü saldırmak, bizimki de, cinsellikle ilgilenmediğimiz pozunda kendimizi savunmaktı, çünkü kendi baştan çıkışımıza canı gönülden katılıyor gibi görünmek pek hoş olmuyordu. Oysa durum senin için ne kadar farklıydı, Paula! Bir sabah bana gelip seni jinekoloğa götürmemi, çünkü doğum kontrolüyle ilgili bazı şeyler öğrenmek istediğini söylediğinde on altı yaşındaydın. Çocukluğunun sona erdiğini ve artık benim vesayetimden kaçmaya başladığını anladığım için heyecandan konuşamayacak bir halde, seninle birlikte gitmiştim doktora. Bundan kimseye söz etmesek iyi olur, ihtiyar, bu konuda bana yardım ettiğini kimse anlamaz, diye o zaman tavsiyede bulunmuştun bana. Senin yaşındayken ben, anlaşılmaz uyarılarla dehşete kapılmış bir halde, bulanık sularda seyrediyordum: aman içki ikramını kabul ederken dikkatli ol, kızıştırmak için ineklere verdikleri o tozdan içine katılmış olabilir; sakın arabasına binme, sonra seni ıssız bir yere götürür, ondan sonra neler olur bilirsin. Erkek kardeşlerimin, hiç kimsenin onuru kırılmadan geceyi dışarda geçirip şafak sökerken buram buram alkol kokarak eve dönmelerine izin veren bu çifte standartlı ahlâka daha başından isyan etmiştim. Ramón amcam onlarla baş başa odaya kapanırdı, annemle benim fikir yürütme hakkına sahip olmadığımız "erkek işi"ydi bunlar. Geceleyin hizmetçi kızın odasına sızmaları doğal kabul ediliyordu; bu konuda benim için iki kat onur kırıcı şakalar da yapıyorlardı, çünkü erkeklik gücünün üstüne sınıf farklılığını kötüye kullanma da biniyordu. Düşünüyorum da ben bahçıvanı yatağıma davet etmiş olsaydım, acaba nasıl bir skandal patlak verirdi. Tüm isyanıma rağmen, getireceği sonuçların korku-

su elimi kolumu bağlıyordu, hiçbir şey vakitsiz bir gebelik tehlikesi kadar insanı aşktan soğutamazdı. Beyrut'tayken Lübnanlı satıcıların *marine*'lere sundukları tropikal balık biçimindekiler dışında hiç prezervatif görmemiştim, zaten o zaman da onları doğumgünü balonları sanmıştım. Elime geçen ilk prezervatif, Karakas'tayken, cinsellik dersin için elinde ilk yardım çantanla oradan oraya dolaştığın zamanlarda, senin bana gösterdiğin bir prezervatif olmuştur, Paula. Senin yaşında bunun nasıl kullanılacağını bilmemen olacak şey değil, demiştin bana bir gün; kırk yaşımı geçmiş, ilk romanımı yayımlamış, ikincisini yazıyordum. Benim kadar çok okumuş birinde bu derece bilgisizlik şimdi beni de şaşırtıyor. Üstelik çocukluğumda öyle bir şey olmuştu ki bana bazı ipuçları verebilir ya da hiç değilse bu konu üzerinde bir şeyler öğrenmek için merakımı kamçılayabilirdi, ama ben onu belleğimin en karanlık köşesinde bloke etmiştim.

1950'nin o Noel günü, kumsalda, kenarı sardunyalı geniş bir teras biçimindeki gezinti yerinde yürüyordum. Sekiz yaşımdaydım, tenim güneşten yanmış, burnum kıpkırmızı olmuştu, yüzüm çillerle doluydu, üzerimde beyaz pikeden bir önlük, boynumda ipe geçirilmiş deniz kabuklarından bir kolye vardı. Tırnaklarımı kırmızı suluboyayla boyamıştım, parmaklarım çürümüş gibi görünüyordu, içinde yeni bebeğimin bulunduğu hasırdan bir çocuk arabası sürüyordum; biri ağzında, öbürü bacaklarının arasında iki deliği olan, yaramaz bir lâstik bebekti bu, üstten su verince alttan çıkıyordu. Plaj bomboştu, bir gece önce köy sâkinleri akşam yemeğini geç yedikten sonra geceyarısı âyinine katılmışlar ve sabaha kadar Noeli kutlamışlardı, o saatte henüz hiç kimse kalkmış değildi. Terasın sonunda, okyanusun bir köpük ve yosun karmaşası içinde kükreyerek patladığı kayalıklar başlıyordu; ışık öylesine yoğundu ki, sabahın yakıcı beyazlığı içinde renkler silinip gidiyordu. Ben o kadar uzağa pek ender giderdim, ama o gün bebeğime su verip bezini değiştirmek için bir yer arayarak oralara kadar gitmeye cesaret etmiştim. Aşağıda, kayaların arasında, bir adam denizden çıktı, gözünde denizdibi gözlükleri, ağzında lâstik bir boru vardı, sert bir hareketle boruyu ağzından çıkararak derin bir soluk aldı. İyice yıpranmış, siyah renkli bir mayo giymişti, belinde de, kabuklu deniz hayvanları toplamakta kullanılan uçları

kıvrık demirlerin sallandığı bir ip bağlıydı. Elinde üç tane deniz kestanesi > vardı, onları bir torbanın içine koydu, sonra da dinlenmek için bir taşın üstüne sırtüstü attı kendini. Dümdüz, tüysüz teni, tabaklanmış deri gibiydi, saçları simsiyah, kıvırcıktı. Bir şişe çıkardı, yeniden dalmak için gücünü toplamak üzere lıkır lıkır su içti, elinin tersiyle yüzüne düşen saçı kaldırıp gözlerini sildi, işte o sırada bakışlarını kaldırınca beni gördü. Başlangıçta belki de yaşımı kestiremedi de, kollarında bir çıkını sallayan birini seçebildi, sabahın on birindeki yansıma içinde beni kucağında çocuğuyla bir anneye benzetmiş olabilirdi. Islık çalarak beni çağırdı ve elini kaldırarak selâmladı. Pek güvenmeyerek, merakla kalktım yerimden. O zamana kadar gözleri güneşe alışmıştı, beni tanıdı, yeniden selâmladı ve bağırarak korkmamamı, oradan gitmememi, bana göstereceği bir şeyi olduğunu söyledi, çantasından iki tane deniz kestanesiyle yarım limon çıkardı ve kayalara tırmanmaya başladı. Amma da değişmişsin, geçen yıl tıpkı kardeşlerin gibi tıfılın tekiydin, dedi. Birkaç adım geriledim, ama sonra ben de onu tanıdım ve ağzımı elimle örterek gülümsedim, çünkü henüz dişlerimin hepsi değişmemişti. Öğleden sonraları malını satmak için evimize gelir, Tata balıklarla kabuklu deniz hayvanlarını kendisi seçmekte direnirdi. Gel, otur şuraya yanıma, göster bakayım bebeğini, lâstikten olduğuna göre herhalde yüzüyordur, hadi onu denize sokalım, ben ona bakarım, hiçbir şey olmaz, bak, orada aşağıda bir torba dolusu deniz kestanelerim var, öğleden sonra birkaçını büyükbabana götürürüm, tadına bakmak ister misin? Bir tanesini, sert dikenlerine aldırmadan nasırlı koca koca elleriyle aldı, bir kancanın ucunu, hayvanın kabuğunun kıvrımlı küçük bir inci kolye biçiminde olan tepesinden içeri sokarak, kabuğu açtı. Portakal renkli bir boşlukla koyu renkli bir sıvının içinde dalgalanan içorganları göründü. Deniz hayvanını burnuma yaklaştırarak koklamamı söyledi, dediğine göre denizin dibinin, bir de kızıştıkları zaman kadınların kokusuydu bu. O ağır iyot ve tuz kokusunu, önce çekinerek, sonra zevk alarak içime çektim. Deniz kestanesinin yalnızca canlı olduğunda yenmesi gerektiğini, yoksa ölümcül bir zehir olduğunu anlattı bana, kabuğun içine birkaç damla limon damlattı ve asitten etkilenen dillerin nasıl kıvrandığını gösterdi. Bunlardan birini parmaklarıyla tutup çıkardı, başını arkaya atarak ağzının içine kaydırıverdi, koyu renkli suyu kalın dudaklarının arasından bir çizgi halinde sızıyordu. Tadına bak-

mayı kabul ettim, büyükbabamla dayılarımın, kabukları bir kâseye boşaltıp, soğan ve kişniş koyarak iştahla yediklerini görmüştüm; balıkçı bir parça daha çıkararak ağzıma koydu, pürüzsüz ve yumuşaktı, ama aynı zamanda biraz sertti, ıslak havlu gibiydi. Tadı ve kokusu hiçbir şeyinkine benzemiyordu, başlangıçta tiksindirici gelmişti bana, ama hemen arkasından o körpe etin yürek gibi çarptığını hissettim ve ağzımın içine farklı ve birbirinden ayırt edilemez tatlar doldu. Adam, kabuğun içinden pembe renkli et parçalarını birer birer çıkararak, kimilerini kendi yiyor, kimilerini bana veriyordu; arkasından ikinci deniz kestanesini açtı, onu da gülüşerek, suyunu çevreye saçarak, birbirimizin parmaklarını karşılıklı yalayarak yiyip bitirdik. En sonunda kabukların kanlı diplerini kazıyarak, bu deniz hayvanıyla beslenen küçük denizörümcekleri çıkardı, bunların yoğun bir lezzeti vardı. Bir tanesini dilinin ucuna koydu ve içeri doğru yürümesi için ağzı açık olarak bekleyip damağında ezdi onu, sonra yutmadan önce ezilmiş hayvanı gösterdi bana. Gözlerimi yumdum. Kalın parmaklarının dudaklarımın kenarında, burnumun ucunda ve çenemde gezinerek beni gıdıkladığını hissettim, ağzımı açtım ve yengecin kımıldayan minik ayaklarını hissettim hemen, ama tiksintiye engel olamadım ve tükürdüm. Aptal, dedi bana, aynı anda o iğrenç hayvanı kayaların arasında yakalayıp yiyerek. Bebeğinin çiş yaptığına inanmıyorum, göster bakayım küçük deliğini. Bebeğin erkek mi kadın mı? Bilmiyor musun? Pipisi var mı, yok mu? İşte o sırada anlaşılmaz bir yüz ifadesiyle durup bana baktı ve birden elimi alarak organının üzerine koydu. Mayonun ıslak kumaşının altında bir kabarıklık hissettim, kalın bir hortum parçası gibi bir şey kımıldıyordu; elimi çekmeye yeltendim, ama o, elimi sımsıkı tutuyor, bir yandan da çok farklı bir ses tonuyla korkmamamı, bana kötülük etmeyeceğini, yalnızca güzel şeyler yapacağını fısıldıyordu. Güneş daha da ısınmış, ışık daha solgun, okyanusun kükremesi daha amansız olmuştu, o arada elimin altındaki o müthiş sertlik gitgide hayat buluyordu. Tam o sırada Margara'nın çok uzaklardan beni çağıran sesi, o büyüyü bozdu. Adam şaşırarak ayağa fırladı, bir itişte beni kendinden uzaklaştırdı, kabuk toplama kancasını alarak kayalardan atlaya atlaya denize doğru indi. Yolun yarısına geldiğinde bir an durdu, arkasına dönerek bana belden aşağısını gösterdi. Burada neyim var görmek ister misin, anneyle baba nasıl yapıyorlar öğrenmek ister misin? Tıpkı köpekler gibi yapıyorlar, ama onlardan

çok daha iyisini; öğleden sonra beni tam burada bekle, öğle uykusu saatinde, saat dört sıralarında, ormana gideriz, orada bizi kimse görmez. Bir an sonra dalgalar arasında gözden kaybolmuştu. Bebeğimi arabasına koydum, eve doğru yürümeye koyuldum. Titriyordum.

Öğle yemeklerini her zaman, ortancaların bulunduğu avluda, o koskoca asmanın altında, beyaz örtüler yayılı büyük masanın çevresinde yerdik. O gün Noeli kutlamak için bütün aile toplanmıştı, her tarafa çelenkler asılmıştı, sofranın üzerinde çam dalları, içlerinde cevizler ve meyve şekerlemeleri bulunan kâseler vardı. Bir gece önceki hindiden arta kalanlar, domatesli yeşil salata, körpe mısır, bir de tereyağ ve soğanla fırında pişmiş dev gibi bir yılan balığı vardı yemekte. Kuyruğu, yalvarır gibi bakan gözleri ve koçaman kafasıyla, balığı bütün olarak getirmişlerdi sofraya, lekeli gümüşi bir eldiveni andıran el değmemiş derisini annem tek bir hareketle çekip çıkararak nefis etini gözler önüne sermişti. İçine kayısılar atılmış beyaz şarap sürahileriyle henüz ılık olan puf gibi ekmek tepsilerini elden ele geçiriyorlardı. Her zamanki gibi hepsi bağıra çağıra konuşuyordu. Üzerinde bir gömlek, başında bir hasır şapkayla oturan büyükbabam, içini tuzla doldurmak üzere bir acı biberin çekirdeklerini çıkarma işine dalmış olarak, bu kargaşanın dışında kalan tek kişiydi; birkaç dakika içinde tuzlu ve betonu bile delebilecek kadar acı bir sıvı elde ediyor, sonra da bunu zevkle içiyordu. Biz çocuklar masanın bir ucundaydık, en iyi kızarmış ekmekleri biribirimizin elinden kapan yaygaracı beş kuzendik. Ben ağzımın içinde hâlâ deniz kestanelerinin tadını duyuyor ve yalnızca öğleden sonra saat dörtte bir randevum olduğunu düşünüyordum. Hizmetçilerin hazırladığı odalar havalandırılmış ve serindi, öğle yemeğinden sonra aile dinlenmeye çekildi. Biz beş kuzen, aynı odadaki ranzaları paylaşıyorduk, öğle uykusundan kaçmak zordu çünkü Margara'nın tüyler ürpertici bakışları bizi gözlüyordu, ama bir süre sonra o bile bitkin bir halde odasına çekildi. Öteki çocukların uykuya yenik düşmelerini ve evin sakinleşmesini bekledim, işte o zaman usulca kalktım yerimden, önlüğümle sandaletlerimi giydim, bebeğimi yatağın altına saklayarak dışarı çıktım. Ahşap zemin attığım her adımda gıcırdıyordu, ama zaten o evde her şey ses çıkarırdı: tahtalar, su boruları, buzdolabının motoru, su deposununki, fareler ve Tata'nın, bütün yazı tüneğinden bize hakaretler yağdırarak ge-

çiren papağanı.

Balıkçı, koyu renkli bir pantolon, beyaz bir gömlek ve lâstik ayakkabılar giymiş olarak plajın gezinti yerinin sonunda bekliyordu beni. Ben yaklaşınca önden yürümeye başladı, ben de uykuda gezer gibi, hiçbir şey söylemeden izledim onu. Caddeyi geçtik, dar bir sokağa girdik ve ormana doğru tepeyi tırmanmaya başladık. Yukarıda evler yoktu, yalnızca çamlar, okaliptüsler ve ağaççıklar vardı; hava serin, hattâ neredeyse soğuktu, güneş o gölgeli yeşil kubbenin içine zorlukla sızabiliyordu. Ağaçlarla kekik ve nane çalılarının yoğun kokusu, denizden yükselen başka bir kokuya karışıyordu. Çürümüş yaprak ve çam iğneleriyle örtülü yerde, küçük yeşil kertenkeleler koşuşuyordu; o minicik ayakların belli belirsiz sesleri, bir kuşun çığlığı ve meltemin salladığı dalların hışırtısı, duyulabilen tek tük seslerdi. Adam beni elimden tutup ormanın içine götürdü, yeşillikler arasında ilerliyorduk, yönümü saptayamıyor, denizi duyamıyordum, kendimi kaybolmuş hissettim. Artık bizi kimse göremezdi. O kadar korkmuştum ki konuşamıyor, o elden kurtulup bir koşu tutturmaya cesaret edemiyordum, onun benden çok daha güçlü ve hızlı olduğunu biliyordum. Sakın tanımadığın kimselerle konuşma, sana dokunmalarına izin verme, bacaklarının arasına dokunacak olurlarsa büyük günahtır, üstelik gebe kalırsın ha, karnın balon gibi şişer de şişer, sonunda patlar ve ölürsün, diye Margara'nın sesi korkunç uyarılarla beynimi dövüyordu. Yasak bir şey yaptığımı biliyor, ama ne çekilebiliyor, ne de kaçabiliyordum, kendi merakımın ve korkudan daha güçlü bir büyülenmenin içine hapsolmuştum. Tehlike karşısında ömrümde başka defalar da duyduğum ve serüven merakıma karşı koyamadığım için sık sık boyun eğdiğim o aynı öldürücü başdönmesini hissettim. Bu eğilim, askerî diktatörlük zamanında olduğu gibi bazı kereler hayatımı mahvetmiş, Willie'yi tanıdığım ve tehlike zevkinin beni onun peşinden gitmeye ittiği zamanki gibi bazı kereler de hayatımı zenginleştirmiştir. Sonunda balıkçı durdu. Burası iyi, dedi, birkaç dalı bir döşek olacak biçimde yerleştirerek, sen buraya uzan, başını koluma koy da saçlarına yapraklar dolmasın, tamam, kımıldama, şimdi anneyle baba rolünü oynayacağız, dedi, kesik kesik soluyarak, bir yandan da o sert eliyle yüzümü ve boynumu elliyor, dokununca büzülüveren çocuk memelerimi arayarak önlüğümün göğsünden aşağı kayıyor, daha önce kimsenin yapmadığı biçimde okşuyordu beni, çünkü

bizim ailede kimse kimseye dokunmaz. Kemiklerimi ve irademi eriten sıcak bir gevşeklik hissediyordum, içimi bir panik sardı ve ağlamaya başladım. Neyin var aptal çocuk? Sana kötü bir şey yapmayacağım ki, ve adamın eli göğsümü bırakarak bacaklarıma indi, yavaş yavaş yoklayarak, şiddete kaçmayan bir sertlikle onları ayırdı ve gittikçe yukarı çıkarak tam orta yerine vardı. Ağlama, bırak yapayım, yalnızca parmağımla yavaşçacık dokunacağım sana, bunda kötü bir şey yok ki, aç bacaklarını, bırak kendini, korkma, sokmayacağım, aptal değilim ben, sana bir şey yapacak olursam büyükbaban öldürür beni, seni düzecek değilim, yalnızca birazcık oynayacağız. Önlüğümün düğmelerini açıp çıkardı, ama kilotumu bıraktı, herhalde Tata'nın tehditkâr soluğunu ensesinde duyuyordu. Sesi hırıltılı bir hal almıştı, hiç durmadan edepsizce sözlerle sevgi sözcükleri karışımı bir şeyler mırıldanıyordu, gömleği sırılsıklam olmuş, yarı boğulur bir halde, derin derin soluyarak ve üzerime abanarak yüzümü öpüyordu. Yamyassı olup salyalarına bulanarak, kemiklerinin ağırlığı altında ezilerek, ter ve deniz kokusuyla, şarap ve sarmısak kokan soluğuyla tıkanarak öleceğimi sandım, o arada o güçlü ve sıcak parmakları, bacaklarımın arasına bastırıp sürterek ıstakozlar gibi oynuyor, eli, hiç kimsenin dokunmaması gereken o gizli yeri avuçluyordu. Karşı koyamıyor, ta içimde bir şeyin açıldığını, yarıldığını ve binlerce parçaya dağıldığını hissediyordum, bu arada o da, anlaşılmaz bir inleme krizi ve hırıltı furyası içinde bana gittikçe daha aceleyle sürtünüyordu, ta ki sonunda, sanki onun içinden değil de toprağın dibinden gelen boğuk bir çığlıkla yanıma yığılana kadar. Ne olduğunu pak anlayamamıştım, üzerimde el değmemiş mavi pamuklu donumdan başka bir şey olmadan, o adamın yanında ne kadar zaman geçirdiğimi de bilemiyordum. Önlüğümü arayıp bularak beceriksizce geçirdim üstüme, ellerim titriyordu. Balıkçı sırtımdaki düğmeleri ilikledi, saçımı okşadı, sakın ağlama, sana hiçbir şey olmadı, dedi, sonra hemen ayağa kalktı, beni elimden tuttu ve koşa koşa aşağıya, ışığa doğru götürdü. Yarın seni aynı saatte bekliyorum, sakın ha beni ekeyim deme, bundan da kimseye tek söz etme. Büyükbaban öğrenecek olursa beni öldürür, diye uyardı ayrılırken. Ama ertesi gün randevumuza gelmedi.

Bu deneyimin benim bir yerimde bir yara izi bıraktığını tahmin ediyorum, çünkü bütün kitaplarımda, *Sonsuz Düzen*'deki iki herifin zorla yakaladıkları o zenci kızın dışında, hemen hemen

hiç birinde kötülüğe varmadan tecavüze uğrayan çocuklar ya da tecavüzcüler çıkıyor. Balıkçının anısını yeniden yaşadığımda ne tiksinti duyuyorum, ne de korku, aksine, bir zamanlar olduğum o kız çocuğu ve ırzıma geçmeyen o adam için belli belirsiz bir sevecenlik hissediyorum. Bu sırrı aklımın ayrı bir bölmesinde yıllarca öylesine sakladım ki, Michael'a âşık olduğumda cinselliğe uyanışımla o olay arasında bir ilişki kuramadım.

Nörologla ikimiz, seni solunum cihazından bir dakikalığına ayırmaya karar verdik, Paula, ama bunu ailenin geri kalanına söylemedik, çünkü öbür dünyaya gitmene ramak kalan o uğursuz Pazartesinin etkisinden hâlâ kurtulabilmiş değiller. Annem, bundan söz ederken gözyaşlarını tutamıyor, geceleri ölümün senin yatağının üzerine eğilmiş görüntüsüyle uyanıyor. Öyle sanıyorum ki Ernesto gibi o da, artık iyileşmen için değil, daha fazla acı çekmemen için dua ediyor, ama ben senin için savaşımı sürdürme isteğimi hâlâ yitirmedim. Doktor, burnunun ucundaki gözlükleri, sanki öğle uykusundan yeni kalkmış gibi ona uyku sersemi bir hava veren buruşuk gömleğiyle, nazik bir adam. Buralarda, bütün günü adımlayarak geçirdiğimiz hastane koridorunda bizlerin çektiğimiz cefaya duyarsız görünmeyen tek doktor o. Buna karşılık, senin kanını her gün analiz ettiği laboratuvarındaki tüplerle daha fazla ilgilenen porfiri uzmanı, seni görmeye pek az geliyor. Bu sabah seni ilk kez olarak ayırdık solunum cihazından. Nörolog, yaşamsal belirtilerini inceleyip akşamki raporunu okudu, o arada ben de hem kendi anneannemi, hem de seninkini, gideli dört yıl olan o harika Granny'yi, yardımımıza çağırıyordum. Hazır mısınız? diye sordu nörolog, gözlüklerinin üzerinden bana bakarak, ben de başımı eğerek yanıt verdim, çünkü sesim çıkmıyordu. Bir düğmeyi indirdi, boynuna takılı saydam borunun içindeki havanın sıvımsı hırıltısı hemen kesildi. Ben de kestim soluk almayı, bir yandan da elimdeki saatle saniyeleri sayıyordum, sana yalvararak, lütfen soluk al Paula, diye seni zorlayarak. Her bir saniye ağır bir kamçı darbesi gibi iz bırakıyordu üzerimde, otuz, kırk saniye, boşuna, beş saniye daha, göğsün bir parça kımıldıyor gibi göründü, ama o kadar hafif ki bir sanrı da olabilirdi bu, elli saniye... ve daha fazla bekleyemedim, cansız gibiydin, ben de seninle birlikte boğuluyordum. Makine yeniden çalışmaya başladı ve az sonra yüzüne birazcık renk geldi. Titreyerek saati kaldırdım, her yanım cayır cayır yanıyordu, terden sırılsıklam olmuştum. Doktor bana bir gazlı bez uzattı.

–Dudağınız kanlanmış, şununla silin –dedi.

–Öğleden sonra yeniden deneriz, yarın bir kez daha, ve böylece tek başına soluk alabilene kadar azar azar yineleriz –diye ka-

rar verdim, zorlukla konuşarak.

–Belki de Paula bunu başaramaz...

–Başaracaktır, doktor. Onu buradan çıkaracağım, o da bana yardım etse iyi olur.

–Herhalde anneler herkesten daha iyi bilir. Onu kaslarını hareket ettirmeye zorlamak için, solunum cihazının yoğunluğunu yavaş yavaş azaltırız. Merak etmeyin, oksijensiz kalmaz –diye gülümseyerek, sevecen bir hareketle omzuma hafifçe vurdu.

Annemin yanına gitmek üzere buğulu gözlerle dışarı çıktım, herhalde Memé ile Granny senin yanında kalmışlardır.

Willie, bu yeni krizi öğrenir öğrenmez kalkıp geldi, bu kez bürosunu beş günlüğüne bırakabilmişti, onunla birlikte beş bütün gün... buna öyle ihtiyacım vardı ki! Böyle uzun ayrılıklar tehlikelidir, aşk kaygan kumlarda tökezlemeye başlar. 'Seni kaybetmekten korkuyorum,' diyor bana, 'her geçen gün biraz daha uzaklaştığını hissediyorum ve seni nasıl tutabileceğimi bilmiyorum, karım olduğunu unutma canım.' Bunu unutmuş değilim, ama gitgide uzaklaştığım da doğru; acı, tek başına katedilen bir yol. Bu adam bana taze bir esinti getiriyor, felâketler kişiliğini yumuşatmış, hiçbir şey onu şaşırtmıyor, gündelik savaşımlar için tükenmez bir gücü var, huzursuz ve aceleci, ama talihsizliklere katlanmak söz konusu olduğunda bir Budist sükûneti kaplıyor içini, bu yüzden de güçlükler karşısında iyi bir arkadaş. Oteldeki dairemizin minicik alanını tümüyle kaplayarak, gündelik işler konusunda annemle kurmuş olduğumuz nazik dengeyi bozuyor ve dar bir koreografi içinde iki balerin gibi oynatıyor bizi. Willie'nin boyuna bosuna ve özelliklerine sahip bir kimsenin gözden kaçması olanaksız, o geldiğinde dağınıklık ve gürültü oluyor, mutfak da hiç boş kalmıyor, onun o nefis yemeklerinin kokusu bütün binayı sarıyor. Otelde bir oda daha tuttuk, hastaneye annemle nöbetleşe gidiyoruz, böylece onunla birkaç saat yalnız kalabiliyorum. Sabahları Willie kahvaltıyı hazırlıyor, sonra kayınvaldesini çağırıyor; o da şallarına sarınmış olarak, yüzünde yastığın izleriyle, masallardaki tatlı nineler gibi gelip bizim yatağımıza yerleşiyor, kızarmış ekmekler ve kocaman fincanlarda San Fransisko'dan gelme mis kokulu kahveyle başlıyoruz güne. Willie, elli yaşına gelene kadar aile nedir bilmemiş, ama bu boşluğunu benimkiyle paylaşmaya ça-

bucacık alıştı, sabahleyin yatakta üç kişi uyanmak artık garip gelmiyor ona. Dün akşam Plaza Mayor'daki restoranlardan birinde yemeğe çıkarak, tavanları tonozlu taş bir salonda müşterilerini ağırlayan, operadaki kaçakçılar kılığına girmiş yaygaracı birtakım meyhanecilerin bizi baştan çıkarmalarına göz yumduk. Herkes birden sigara içiyordu ve tek bir pencere bile açık değildi. Amerikalıların sağlıklı yaşam saplantısından çok uzaktaydık. Ölümcül bazı yiyeceklerle zehirledik kendimizi: kalamar tava ve sarmısaklı mantar, toprak güveçte nar gibi kızarmış, kıtır kıtır, içinden yağ fışkıran, geleneksel otlarla mis gibi kokan süt kuzusu, bir sürahi de *sangría*, yani su gibi içilen, ama sonra insan ayağa kalkmaya yeltendiğinde ensesine balyoz gibi inen o nefis meyveli şarap. Haftalardır böyle yemek yememiştim, annemle çok zaman sıcak çikolata içerek geçiriyoruz günü. Kara bahtlarına ağlayan, derileri yüzülmüş domuzlarla bacaklarıma tırmanan canlı kalamarların dehşet verici hayalleriyle çok kötü bir gece geçirdim ve bu sabah uyanır uyanmaz kardeşim Juan gibi etyemez olmaya yemin ettim. Artık pisboğazlık yok. Willie'yle geçirdiğim bu günlerde yeniden doğmuş gibi oluyorum; kendimi, haftalardır unutulmuş olan kendi bedenimin içinde hissediyorum yine, göğüslerimi, artık derimin altında belli olan kaburgalarımı, belimi, kalın kaslarımı elleyerek kendimi yeniden tanıyorum. İşte ben buyum, kadınım ben, benim bir adım var, adım İsabel, hava olup gitmiyorum, yok olmuyorum. Anneannemin gümüş aynasında kendimi inceliyorum: gözleri hüzün dolu bu kişi benim, neredeyse yarım yüzyıl yaşadım, kızım ölüyor, ve ben yine de sevişmek istiyorum. Willie'nin yanıbaşımdaki varlığını düşünüyorum, tüylerimin diken diken olduğunu hissediyorum ve içimdeki hüzne rağmen beni ürperten ve ölümü bile geriletebilen arzunun o anlaşılmaz gücü karşısında gülümsemeden edemiyorum. Bir an için gözlerimi yumuyorum ve ilk kez birlikte yatmamızı net bir biçimde hatırlıyorum, ilk öpüşmemizi, ilk kucaklaşmamızı, en aramadığımız bir zamanda ortaya çıkıveren aşkın şaşırtıcı keşfini, tek bir gecelik serüven içinde kendimizi güvende sandığımız bir anda bizi tutsak ediveren sevecenliği, sanki bütün hayatımız boyunca kendimizi bu buluşmaya hazırlamışız gibi daha ilk başından aramızda yaratılan derin içtenliği, sanki binbir geceyi paylaşmış olan yıllanmış bir çift gibi nasıl kolaylıkla, sükûnetle ve güvenle sevişiğimizi hatırlıyorum. Tutkumuzun doyuma ulaşıp aşkımızın yenilendiği her defasından

sonra da, birimizin nerede başlayıp öbürümüzün nerede bittiğine, o ellerin ya da ayakların kime ait olduğuna aldırmadan, birbirimize iyice sokularak uyuyoruz, öylesine kusursuz bir ortaklık içindeyiz ki rüyalarımızda bile buluşuyoruz ve ertesi gün kimin, rüyasında kimi gördüğünü bilemiyoruz; birimiz çarşafların arasında kımıldadığında, öbürümüz köşelerle kıvrımlara rahatça yerleşiyor, birimiz içini çektiği zaman öbürümüz de iç geçiriyor, birimiz uyanınca öbürümüz de uyanıyor. Gel buraya, diye beni çağırıyor Willie, beni yatakta bekleyen bu adama yaklaşıyorum; hastanenin, sokağın, damarlarımda kırağıya dönüşen bastırılmış hıçkırıkların soğuğuyla tir tir titreyerek, gömleğimi çıkarıp onun o kocaman bedeniyle örtünüyor, ısınana kadar onun kollarıyla sarınıyorum. Yavaş yavaş ikimiz de birbirimizin kesik kesik solumasının bilincine varıyoruz, okşamalar, kendimizi zevke kaptırdıkça giderek daha yoğunlaşıyor ve ağırlaşıyor. Beni öpüyor ve, bu dört yıldır her defasında olduğu gibi, ağzının yumuşaklığı ve tazeliği beni bir kez daha şaşırtıyor; güçlü omuzlarına ve boynuna tutunuyorum, sırtını okşuyorum, kulak boşluklarını, sağ kolundaki o korkunç kurukafa dövmesini, karnındaki tüylü çizgiyi öpüyorum, beni hep heyecanlandıran o sağlıklı kokusunu içime çekiyorum, yüreğim şükran dolu olarak kendimi aşka bırakırken, yanaklarımdan süzülen tutamadığım bir gözyaşı ırmağı göğsüne dökülüyor. Sana olan acımdan ağlıyorum, kızım, ama herhalde hayatımı değiştirmeye gelen bu geç aşkın verdiği mutluluk da ağlatıyor beni.

Willie'den önce hayatım nasıldı? Yine büyük heyecanlarla dolu, güzel bir hayattı. Hep aşırı uçlarda yaşadım, pek az şey benim için kolay ya da yumuşak olmuştur, belki de bu yüzden ilk evliliğim onca yıl sürdü, sakin bir vahaydı o, savaşlar ortasında çarpışmasız bir bölgeydi. Geri kalanı ise sırf çabalamaydı, elde kılıçla kalenin her bir burcunun tek tek fethedilmesiydi, bir an bile ateşkes yapmadan ya da canı sıkılacak vakit bulamadan; büyük başarılar ve korkunç fiyaskolar, tutkular ve aşklar, aynı zamanda yalnızlık, didinme, kayıplar, terk edilmeler. Askerî Darbenin olduğu güne kadar gençliğimin sonsuza dek süreceğini sanırdım, dünya bana harikulâde bir yer gibi görünüyordu, insanlar da esas olarak iyiydiler, kötülüğün bir tür kaza olduğunu, doğanın bir yanılgısı olduğunu sanıyordum. Bunların hepsi, hayatın acımasızlığına uyandığım 11 Eylül 1973 günü birdenbire sona erdi, ama bu sayfalarda henüz o noktaya ulaşmadım, anılarımda atlamalarla ne diye

senin aklını karıştırayım, Paula? Ramón amcamın kasasında yatan o dramatik belgelerde söz verdiğim gibi evde kalmadım, tersine, fazlasıyla erken evlendim. Michael'ın babasına verdiği söze rağmen, o daha mühendislik öğrenimini bitirmeden evlenmeye karar verdik, çünkü önümdeki öbür seçenek, ebeveynimle birlikte, üveybabamın Şili'nin Birleşmiş Milletlerdeki temsilcisi olarak atandığı İsviçre'ye gitmem olacaktı. İşim, bir oda kiralayıp zorluklarla hayatımı sürdürmeme yetebiliyordu, ama o devrin Santiago'sunda bir genç kızın, nişanlı ve gözetimsiz olarak on dokuz yaşında bağımsızlığı seçmesi, kabul edilebilir bir şey değildi. Birkaç hafta boyunca kuşkular içinde bocaladım, sonunda annem, tıpkı yirmi altı yıl sonra ikinci kocama da yapacağı gibi, Michael'la konuşma ve onu ayrılıkla evlilik seçenekleri arasında bırakma inisiyatifini ele aldı. Kâğıdı kalemi çıkarıp hesaplar yaptık ve benim maaşımla iki kişinin zorlukla geçinebileceği sonucuna vardık, ama denemeye değerdi. Annem büyük bir hevesle hemencecik hazırlıklara başlamıştı; ilk iş olarak yemek odasındaki o koca İran halısını sattı ve düğünün evi tasfiye etmek için bir fırsat olduğunu, benim düğünümün de göz kamaştırıcı olacağını söyledi. Hiç değilse açlık çekmemizi engellemek için, gizli bir odaya yavaş yavaş erzak depolamaya başladı, sandıkları sofra takımları, havlular, mutfak âletleriyle doldurdu, ayrıca bir ev sahibi olabilmemiz için nasıl kredi sağlayabileceğimizi de öğrenmişti. Annem kredi sözleşmesini önümüze koyup da bizler borcun büyüklüğünü görünce, Michael umutsuzluğa kapıldı. İşsizdi, bu acele karardan rahatsız olan babası da ona yardım etmeye gönüllü değildi, ama annemin ikna etme gücü korkunçtur, sonunda kâğıtları imzaladık. Medeni nikâh, güzel bir ilkbahar günü, ebeveynimin sömürgelere özgü stildeki o güzelim evinde, yalnızca iki ailenin, yani neredeyse yüz kişinin katıldığı samimi bir toplantıda kıyıldı. Ramón amcam, babamı da davet etmemizi üstü kapalı bir biçimde söyledi, hayatımın o kadar önemli bir ânında orada bulunması gerektiğine inanıyordu, ama ben kabul etmedim ve ailemin baba tarafını temsil etmek üzere Salvador Allende geldi, nikâh şahidim olarak defteri imzalamak da ona düştü. Nikâh memuru gelmeden az önce, büyükbabam kolumdan tutarak beni bir kenara çekti ve yirmi yıl önce anneme söylediği aynı sözleri yineledi: Henüz pişman olmaya vakit var, lütfen evlenme, bunu iyi düşün. Bana bir işaret yap, bu yaygaracı kalabalığı dağıtmayı ben üstlenirim, ne dersin?

Evliliğe kadınlar için kötü bir iş anlaşması gözüyle bakıyor, buna karşılık erkek çocuklarına evliliği kesinlikle tavsiye ediyordu. Bir hafta sonra, ben Katolik dininin gereklerini yerine getirmediğim ve Michael da Anglikan olduğu halde, Katolik törelerine göre evlendik, çünkü benim doğduğum çevrede Kilisenin ağırlığı bir değirmen taşının ağırlığı gibi hissedilir. Ramón amcamın kolunda gururla girdim kiliseden içeri; Ramón amcam, çok sonraları, babamı defnetme işi bize düşene kadar, onunla ilgili girişimleri bir daha ağzına almamıştı. O günkü fotoğraflarda biz gelinle damat, kılık değiştirmiş çocuklar gibiyiz, onun üzerinde ısmarlama dikilmiş bir frak var, ben de Şam'daki kapalı çarşıdan alınma metrelerce kumaşa sarınmışım. İngiliz geleneğine uygun olarak, kayınvaldem bana şans getirsin diye mavi bir çorap bağı armağan etti. Gelinliğimin altında göğsümü öyle çok plâstik köpükle beslemiştim ki, daha mihrabın önünde beni kutlamak için ilk kucaklamalarında önüm yassıldı ve göğüslerim içbükey kaldılar. O çorap bağı bacağımdan kaydı ve, törenin uçarılık tanığı olarak, kilisenin nefinde yere düşüp kaldı; bizi düğüne götüren arabanın da bir lâstiği patladı, Michael da kuyruklu frak ceketini çıkarıp lâstiği değiştirmesi için şoföre yardım etmek zorunda kaldı, ama bütün bu ayrıntıların şanssızlık belirtileri olduğunu sanmıyorum.

Annemle üvey babam Cenevre'ye gittiler, biz de, altı aylık kirası Ramón amcam tarafından ödenmiş olarak, annemin de, tıpkı cömert bir saksağan gibi, dünyanın sonunda kıyamet gününe bile yetecek tahıl çuvalları, konserve kavanozları, hattâ şişeler dolusu şarap istif ettiği kileriyle o koca evde ortak hayatımıza başladık. Her şeye rağmen pek de pratik bir çözüm olmamıştı bu, çünkü ne onca odayı dolduracak eşyamız vardı, ne de ısınma, temizlik ve bahçe için paramız, üstelik her ikimiz de sabah karanlığı büroya ve üniversiteye doğru yola çıkınca malikâne terk edilmiş kalıyordu. İneği, domuzu, tavukları çaldılar, ağaçlardaki meyveleri aşırdılar, daha sonra pencereleri kırıp düğün hediyelerimizle giysileri boşalttılar, sonunda gizli kilerin girişini de keşfedip, son bir alay olarak kapıya bir teşekkür notu da bırakarak, içinde ne var ne yoksa alıp götürdüler. İşte hayatımıza onca tat katan o hırsızlıklar dizisi de böylece başlamış oldu, benim hesabıma göre hırsızlar oturduğumuz değişik evlere on yedi kezden fazla girip, üç otomobil de dahil olmak üzere hemen hemen her şeyimizi çaldılar. Anneannemin gümüş aynasına bir mucize olarak hiç el sürül-

medi. Soygunlar, sürgün ve boşanma sırasında öyle çok şey yitirdim ki, şimdi bir şeyi, daha satın alırken, onunla vedalaşmaya başlıyorum, çünkü elimde ne kadar az süre kalacağını biliyorum. Artık banyodaki sabunla mutfaktaki ekmek de yok olunca, örümceklerin tavanlarda danteller ördükleri ve farelerin korkusuzca gezindikleri bu bomboş, özürlü evden çıkmaya karar verdik. O arada büyükbabam, koyunlarını elden çıkararak çalışmayı bırakmış, ihtiyarlığının geri kalanını başkentin gürültüsünden uzakta geçirmek için kumsaldaki köhne eve taşınarak, bu dünyada daha yirmi yıl kalması gerekeceğini aklına bile getirmeden, anılarıyla başbaşa, huzur içinde ölümü beklemeye koyulmuştu. Santiago'daki evini bize bırakmış, biz de oraya yerleşerek, o ağır mobilyalar, ondokuzuncu yüzyıl tabloları, düşünen genç kızın mermer heykeli ve üzerinde Memé'nin şekerliğinin büyüyle kaydığı oval yemek masası arasında yaşamaya başlamıştık. Bu, pek uzun sürmedi, çünkü daha sonraki aylarda, büyük bir cesaret ve krediyle, çocuklarımın doğduğu o küçük evi yaptırdık.

Evlendiğimin birinci ayında karnımın alt tarafında birtakım şiddetli ağrılar başgösterdi, ben de bilgisizlik ve şaşkınlıkla bunları bir zührevi hastalığa yordum. Ne olduğunu pek bilemiyor, cinsellikle, dolayısıyla evlilikle ilgili olduğunu tahmin ediyordum. Michael'la konuşmaya cesaret edemedim, çünkü ailemden ve İngiliz okulundan, insanın bedeniyle ilgili konuların konuşulamayacağını öğrenmiştim; akıl danışmaya kayınvaldeme hiç gidemezdim, annem ise fazlasıyla uzaktaydı; bu yüzden de artık zorlukla yürüyebilir hale gelene kadar ağzımı açmadım. Günlerden bir gün, çarşıda alışveriş arabasını güçlükle iterken, kardeşimin eski sevgilisinin annesine rastladım, pek iyi tanımadığım, tatlı ve ağzı sıkı bir hanımdı. Pancho hâlâ yeni Mesih'in peşinde dolaşıp duruyordu ve o genç kızla olan aşk ilişkisi geçici olarak kesilmişti, yıllar sonra onunla iki kez evlenecek, bir o kadar da boşanacaktı. Kadıncağız nezaketle hatırımı sordu ve daha cümlesini bitirmeden boynuna atılarak, hiçbir giriş yapmadan, frengiden ölmek üzere olduğumu söyleyiverdim. Hayran olunacak bir serinkanlılıkla beni kolumdan tutup yakındaki bir pastaneye götürdü, pastayla kahve ısmarladı, sonra da o ani itirafımın ayrıntıları üzerinde beni sorguya çekti. Pastanın son parçasını da yiyip bitirdikten sonra beni hemen arkadaşı olan bir doktora götürdü, o da, büyük bir olasılıkla o sömürge evindeki buz gibi hava akımlarının ne-

den olduğu, idrar yollarında enfeksiyon tanısını koyarak yatak istirahati ve antibiyotikler verdi ve alaylı bir gülümsemeyle beni uğurladı: bir daha frengi olduğunda bu kadar bekleme, beni görmeye daha önce gel, dedi. O hanımla koşulsuz bir dostluğun da başlangıcı oldu bu. Birbirimizi karşılıklı benimsedik, çünkü benim başka bir anneye ihtiyacım vardı, onun da kalbinde boş bir yer; ona Hilda Nine demeye başladık, o zamandan beri de bu rolünü büyük bir sadakatle üstlendi.

Hayatımı çocuklarım yönlendirdiler, doğduklarından itibaren bir daha kişisel plânda düşünemedim, ayrılmaz bir üçlünün parçası oldum. Yıllar var, bir keresinde bir sevgiliye öncelik vermek istemiştim, ama yürümedi ve sonunda ondan vazgeçerek aileme geri döndüm. Aslında daha ilerde konuşmamız gereken bir konu bu, Paula, şimdilik sessizliğimizi bozmamak daha iyi olacak. Anneliğin isteğe bağlı olduğu hiç aklıma gelmemişti, ben onu, tıpkı mevsimler gibi, kaçınılmaz bir şey sanıyordum. Hamile olduğumu daha bilim tarafından doğrulanmadan anlıyordum; sen bir rüyada görünmüştün bana, tıpkı daha sonra kardeşin Nicolás'ın da bana kendini gösterdiği gibi. Bu yeteneğimi hiç yitirmedim, şimdi de gelinimin çocuklarıyla ilgili kehanette bulunabiliyorum; torunum Alejandro'yu, daha annesiyle babası ona hayat verdiklerini akıllarına bile getirmeden rüyamda görmüştüm, ilkbaharda doğacak olan bebeğin de kız olacağını ve adını Andrea koyacaklarını biliyorum, ama Nicolás'la Celia henüz bana inanmıyorlar ve sonografi yaptırmayı tasarlayarak isim listeleri hazırlıyorlar. Seni rüyamda ilk gördüğümde iki yaşındaydın ve adın Paula'ydı, küçücük zayıf bir çocuktun, koyu renk saçların, kocaman kara kara gözlerin, baygın bakışların vardı, tıpkı bazı kiliselerdeki Ortaçağ vitraylarında görülen din şehitlerininkiler gibi. Sherlock Holmes'in o klâsik kıyafetine benzer, kareli bir paltoyla şapka giymiştin. Daha sonraki aylarda öyle çok şişmanladım ki, bir sabah ayakkabılarımı giymek üzere çömeldiğimde, ayaklarım havada, tepe üstü düştüm, karnımdaki karpuz gırtlağıma doğru yuvarlanarak, yerçekimi merkezini, bir daha kendi özgün konumuna geri dönemeyecek biçimde değiştirdi, çünkü hâlâ dünyada tökezleyerek yol alıyorum. Benim içimde olduğun o süre, kusursuz bir mutluluk süresiydi, kendimi bir daha hiç o kadar iyi bir beraberlik için-

de hissetmedim. Birbirimizle şifreli bir dille iletişim kurmayı öğrenmiştik, hayatın boyunca nasıl olacağını biliyordum, seni yedi, on beş, yirmi yaşında gördüm, saçlarını uzun olarak, neşe dolu gülüşünle gördüm, ayrıca blucinli ve gelinlik giymiş de gördüm, ama seni hiç şimdi olduğun gibi, hareketsiz ve bilinçsiz olarak, boynundaki bir borudan soluk alır bir halde görmemiştim. Aradan dokuz aydan fazla bir süre geçti, yerleştiğin o sakin yuvayı terk etmeye niyetli görünmediğinden, doktor sert önlemler almaya karar vererek, bir 22 Ekim 1963 günü seni dünyaya getirmek üzere karnımı açtı. O trans halimde yanımda olan tek kişi Hilda Nine'ydi, çünkü Michael sinirden ateşler içinde yataklara düşmüştü, annem İsviçre'deydi, her şey olup bitene kadar da kayınvaldemle kayınpederime haber vermek istememiştim. Biraz da tespihböceğine benzer, tüylü bir bebektin, ama ben seni başka hiçbir bebekle değişmezdim, zaten o tüylerin çok geçmeden dökülmesiyle, güzel ve narin bir kız çocuğu çıktı ortaya; annemin eski bir aile geleneğine göre sana armağan etmekte direndiği pırıl pırıl iki inci küpe de kulaklarını süslüyordu. Kısa bir süre sonra işime geri döndüm, ama hiçbir şey eskisi gibi olmadı; vaktimin, ilgimin ve enerjimin yarısı hep sana bağlıydı; senin gereksinimlerini uzaktan bile tahmin edebileceğim antenler geliştirmiştim; büroya ayaklarım geri geri gidiyor, kaçmak için bahaneler arıyordum; işe geç gidip erken çıkıyor, evde kalmak için hasta olduğumu söylüyordum. Senin büyümeni ve dünyayı keşfetmeni görmek, Birleşmiş Milletler'den ve onun gezegenimizin talihini değiştirme yolundaki hırslı programlarından bin kez daha ilginç geliyordu bana; seninle sürekli kalabilmem için Michael'ın mühendislik diplomasını alıp aileyi geçindirebileceği günler henüz çok uzaktaydı. Bu arada kayınvaldemle kayınpederim, bizim yaptırmakta olduğumuz evin bir sokak ötesinde geniş bir eve taşınmışlar, ömürlerinin geri kalanını seni şımartmakla geçirmeye hazırlanıyorlardı. Hayatla ilgili çok saf düşünceleri vardı, çünkü hayatın acımasızlıklarından her zaman korundukları küçük çevrelerinin dışına hiç çıkmamışlardı, onlar için gelecek hayırlıydı, tıpkı bizler için de olduğu gibi. Kötü bir şey yapmayacak olursak başımıza hiçbir kötülük gelemezdi. Ben, nasıl olacağımı pek iyi bilememekle birlikte, örnek bir eş ve anne olmaya hazırdım. Michael, mesleğinde iyi bir iş bulmayı, rahat bir hayat sürmeyi, biraz seyahat etmeyi ve çok sonraları annesiyle babasından kendisine kalacak olan o bü-

yük evde torunlarını çevresine toplayıp, yaşlılığını her zamanki dostlarıyla briç ve golf oynayarak geçirmeyi tasarlıyordu.

Tata, kumsaldaki cansıkıntısı ve yalnızlığa fazla dayanamadı. Deniz banyolarından da vazgeçmek zorunda kalmıştı, çünkü Humboldt akıntısının buz gibi soğuğu kemiklerini fosilleştirmişti; petrol rafinerisi hem tatlı hem de tuzlu su balıklarını yok ettiğinden, balığa çıkmaktan da vazgeçmişti. Gitgide daha çok aksar, daha kolay hastalanır olmuştu, ama hastalıkların doğanın insanlara verdiği cezalar olduğu ve görmezlikten gelinirse acıların duyulmadığı kuramına hep bağlı kalmıştı. Homeopatik hapları onu artık etkilemez olunca, onların yerine aldığı cin ve aspirin zoruyla ayakta duruyordu. Böyle olmasında şaşılacak bir şey yoktu, çünkü çocukken kardeşlerimle ben, gizemli küçük şişelerle tıklım tıklım dolu bu eski ahşap ecza kutusunun çekiciliğine dayanamayarak, yalnızca onun homeopatik ilâçlarını avuç avuç yemekle kalmaz, şişelerin içinde onları birbirine de katardık. Yaşlı adam, aylar süren bir sessizlik içinde anılarını yeniden yaşamış ve hayatın iyi bir halt olduğu ama onu bırakırken fazla korkmamak gerektiği sonucuna varmıştı. Her şeye rağmen ölüme doğru yürüdüğümüzü unutuyoruz, derdi sık sık. Memé'nin hayaleti, asla kışın fırtına ve yağmurları için değil, yaz keyiflerine göre inşa edilmiş olan bu evin buz gibi yollarında kaybolup gidiyordu. Bu yetmiyormuş gibi papağan da fena halde nezleye tutulmuştu; sahibinin bir damlalıkla gagasından içeri akıttığı ne homeopatiler ne de eritilmiş aspirinler bir işe yaramış, bir Pazartesi sabahı, bize hakaretler yağdırarak onca yıl geçirdiği tüneğinin dibinde kaskatı kesilmiş olarak bulunmuştu. Tata, onu buzlar arasında sarılı olarak Santiago'daki bir hayvan doldurma uzmanına yollamış, o da kısa bir süre sonra, yepyeni tüyleri ve hayattayken asla sahip olmadığı zeki bir yüz ifadesiyle, ilâçlanıp içi doldurulmuş olarak kuşu geri yollamıştı. Büyükbabam, evin son kusurlarını da düzeltmeyi bitirip, tepenin kaçınılmaz erozyonuna ve karınca, hamamböceği, sıçan bolluğuna karşı savaşım vermekten yorgun düştüğünde aradan bir yıl geçmişti bile ve yalnızlık onu hırçınlaştırmıştı. Cansıkıntısına karşı umutsuzca son bir önlem olarak televizyon dizilerini seyretmeye başlamıştı, ama farkına varmadan bu kötü alışkanlığa kendini kaptırmış, kısa bir süre sonra bu cansız kahramanların yazgısı onun

için kendi yakınlarınınkinden daha önemli olmuştu. Birçok televizyon dizisini aynı anda izliyor, öykülerini birbirine karıştırıyordu, sonunda başkalarının tutkularından oluşan bir labirentin içinde kaybolmuştu; işte o zaman, ihtiyarlık son kez pençesini atıp onu yarı kaçık bir moruk haline getirmeden önce uygarlığa geri dönme vaktinin geldiğini anladı. Biz yeni evimize taşınmak üzereyken geri döndü başkente; yarım düzine işçi tarafından yalnızca çekiç darbeleriyle kurulmuş, çatısına da ona bir Afrika havası veren samandan bir peruka oturtulmuş prefabrike bir kulübeydi bu. Akşamları işimden çıktıktan sonra eskiden olduğu gibi büyükbabamı ziyaret etme alışkanlığımı yeniden edinmiştim. Araba kullanmayı öğrenmiştim ve arabayı Michael'la ortaklaşa kullanıyorduk; son derece ilkel olan bu plâstik arabanın öndeki tek kapısı açıldığında gösterge tablosuyla direksiyon arabadan ayrılıyordu; zaten iyi bir sürücü değilimdir, o mekanik yumurtayı trafiğin içinden geçirmek ihtihar etmek gibi bir şeydi. Tata'nın evine yaptığım gündelik ziyaretler şimdiye kadar yazdığım ve büyük bir olasılıkla da bundan sonra yazacağım bütün kitaplar için yeterli malzeme olmuştur; en tüyler ürpertici öyküleri kahkahalarla anlatabilen, hainee bir mizahla donatılmış, usta bir öykücüydü. Hayatının uzun yılları boyunca birikmiş anekdotları, yüzyılın başlıca tarihî olaylarını, ailemin çılgınlıklarını ve okuduğu kitaplardan edindiği sonsuz bilgileri hiçbir şey gizlemeden içtenlikle aktardı bana. Onun yanında konuşulması yasak olan tek konu, din ve hastalıklardı; Tanrının tartışma konusu olmadığı, insan bedeniyle ilgili her şey ve onun tüm işlevlerinin de son derece kişisel olduğu düşüncesindeydi, hattâ aynaya bakmak bile ona gülünç bir saçmalık gibi görünür, ezbere tıraş olurdu. Otoriter kişiliğine rağmen eğilip bükülmez bir insan değildi. Gazeteci olarak çalışmaya başlayıp da, o maço kültürü içinde bir kadın olarak uğradığım başarısızlıkları ifade edebileceğim vurucu dili en sonunda yakaladığımda, onun gözünde birer saçmalıktan başka bir şey olmayan, ailenin ve toplumun temellerine karşı kötü niyetli bir saldırı olan gerekçelerime önceleri kulak vermek istemedi, ama çörek yiyip çay içtiğimiz akşam kahvaltılarımızda ikimizin arasına yerleşen o sessizliği fark edince, belli etmeden beni sorgulamaya başladı. Günün birinde, kapağı bana hiç de yabancı gelmeyen bir kitabı karıştırırken yakaladım onu ve zamanla kadın özgürlüğünü adaletin temel sorunlarından biri olarak kabul etti, ama fikirlerindeki bu yu-

muşama, toplumsal değişimlere yetecek ölçüde olmamıştı, politikada bireyci ve tutucuydu, tıpkı din konusunda olduğu gibi. Bir keresinde, ölüm çoğunlukla ağır ve beceriksizce davranıyor diye, ölmesine yardım etmemi istedi benden.

–Bunu nasıl yapacağız? –diye eğlenerek sordum, şaka ettiğini sanmıştım.

–Zamanı geldiğinde görürüz. Şimdilik bana söz vermeni istiyorum.

–Bu yasadışı bir şey, Tata.

–Sen merak etme, tüm sorumluluğu ben alıyorum.

–Sen tabutta olacaksın, beni ise dosdoğru darağacına yollayacaklar. Üstelik günah da olsa gerek. Sen Hıristiyan mısın, değil misin?

–Bana bu kadar kişisel bir şeyi sormaya nasıl cesaret edebiliyorsun!

–Seni ısmarlama öldürürsem çok daha kişisel olmaz mı, ne dersin?

–En büyük torunum ve bana yardım edebilecek tek kişi olarak bunu sen yapmazsan, kim yapacak? İnsanın onuruyla ölmeye hakkı vardır!

Ciddi söylediğini anlamıştım. Sonunda ona söz verdim, çünkü seksen yaşına rağmen onu öylesine sağlıklı ve güçlü görüyordum ki, sözümü yerine getirmemin asla gerekmeyeceğinden emindim. İki ay sonra öksürmeye başladı, hasta bir köpeğinki gibi kuru bir öksürüktü bu. Öfke içinde, gövdesine bir at kolanı bağladı, bana açıkladığına göre, öksürükten boğulacak hale geldiğinde ciğerlerini yerli yerinde tutmak için onu çekiveriyordu. Bunun, sonun başlangıcı olduğundan emin bir halde, yatağa yatmayı istemiyor –yataktan mezara gidilir, diyordu–, doktora görünmeye ise hiç yanaşmıyordu, çünkü Benjamín Viel kendini doğum kontrolü sorununa adamış olarak Birleşik Amerika'da dolaşıp duruyordu, akranları ise çoktan ölmüş ya da kötürüm olmuşlardı, ona bakılırsa gençler de kafaları modern kuramlarla şişirilmiş bir şarlatan sürüsünden başka bir şey değildi. Yalnızca kemiklerini çeke çeke yerine oturtan kör bir ihtiyara güveniyordu, bir de bilgiden çok umutla kullandığı o güvenilmez homeopatik haplar kutusuna. Birdenbire ateşler içinde yanmaya başlamış, koca koca bardaklar dolusu cin ve buz gibi duşlarla kendini iyileştirmeye çalışmıştı, ama birkaç gece sonra kafasının içinde şimşekler çaktığı-

nı ve bir deprem gürültüsünün kulaklarını sağır ettiğini hissetti. Soluğu yerine geldiğinde kımıldıyamıyordu, bedeninin yarısı sanki granite dönüşmüştü. Kimse bir ambülans çağırmaya cesaret edemedi, çünkü işlevini hâlâ sürdüren o yarım ağzıyla, kendisini yatağından ilk oynatacak olanı mirasından yoksun bırakacağını dişlerinin arasından mırıldanıyordu, ama yine de doktordan kurtulamadı. Biri acil servisi aradı ve orada bulunanların şaşkın bakışları önünde, boynunda üç sıra inci kolyesiyle ipekler giyinmiş bir hanımefendi göründü. Hastayı muayene etmek üzere süet eldivenlerini çıkarırken, kusura bakmayın, bir partiye gitmek üzereydim, diye özür diledi. Büyükbabam, kötürüm kalmasının yanı sıra hayal de gördüğünü sanmış, anlaşılmaz bir laubalilikle düğmelerini açıp, o güne kadar aklı başında hiç kimsenin dokunmaya cesaret edemediği yerlerini elleyen bu hanımı durdurmaya çalışıyordu; umutsuzca homurdanarak, kalan azıcık gücüyle kendini savundu, ama birkaç dakikalık bir itişip kakışmadan sonra, hanım, boyalı dudaklarının bir gülümsemesiyle alt etti onu. Muayene sonunda, beyin kanamasının dışında, bu inatçı ihtiyarın zatürreye de yakalanmış ve birkaç kaburgasının da kırılmış olduğunu keşfetti, at kolanını çeke çeke kırmıştı kemiklerini. Sonunu iyi görmüyorum, diye fısıldadı yatağın ayak ucunda toplanmış olan yakınlarına, hastanın kendisini duyabileceğini hesaplamadan. Görürüz bakalım, diye karşılık verdi Tata alçak bir sesle, ne tür bir erkek olduğunu o hanıma göstermeye hazırdı. O sayede, düşünmeden vermiş olduğum bir sözü yerine getirmekten kurtulmuştum. Hastalığın kritik günlerini onun yatağının başında geçirdim. Arkadan bakıldığında, beyaz çarşafların arasında, yastıksız, solgun ve hareketsiz, keskiyle biçimlendirilmiş kemikleri ve dünyadan elini eteğini çekmiş birinin profilden yüz çizgileriyle yatarken, bir lahtin mermerine yontulmuş bir Kelt kralının heykelini andırıyordu. Her bir hareketine dikkat kesilerek, savaşmayı sürdürsün ve ölüm düşüncesini aklına getirmesin diye sessizce yalvarıyordum ona. Uykusuz geçen o uzun bekleyişler boyunca, bunu benden istemiş olsaydı nasıl yapacağımı sık sık sordum kendi kendime ve onun ölümünü asla çabuklaştıramayacağım sonucuna vardım. O haftalar boyunca, insan bedeninin ne kadar dirençli olduğunu ve hastalık ya da yaşlılıkla ne kadar harap olursa olsun hayata nasıl dört elle sarıldığını anladım.

Kısa bir süre sonra büyükbabam oldukça düzgün konuşabili-

yor, yardımsız giyinebiliyor, salondaki koltuğuna kadar zorlukla kendini sürükleyerek, kaslarını hareket ettirmek için elinde lâstik bir topla oraya yerleşip, bir yandan bir rahle üzerine yerleştirilmiş Ansiklopedisini okurken, bir yandan da kocaman bardaklar dolusu suyu ağır ağır içiyordu. Daha sonra bunun su değil, doktor hanım tarafından kesinlikle yasaklanmış olan cin olduğunu keşfettim, ama onu içerek gitgide iyileşir gibi göründüğünden bunu ona ben kendim getirmeyi iş edinmiştim. İçkiyi, sahibesi bu şehvet düşkünü aile babasının rüyalarına giren, köşedeki bir içki dükkânından satın alıyordu; güçlü bir soprano göğsüne ve heybetli kalçalara sahip bu olgun dul hanım, ona gözde müşterisi olarak ilgi gösteriyor, ailenin geri kalanıyla sorundan kaçınmak için de içkiyi maden suyu şişelerine dolduruyordu. Bir akşam yaşlı adam, anneannemin ölümünden söz etti bana, o zamana kadar asla ağzına almadığı bir konuydu bu.

–O hâlâ yaşıyor –dedi– çünkü ben onu bir an bile unutmadım. Hep beni görmeye gelir.

–Yani bir hayalet olarak sana göründüğünü mü söylemek istiyorsun?

–Benimle konuşuyor, soluğunu ensemde, varlığını odamda hissediyorum. Hastayken elimi tutuyordu.

–O bendim, Tata...

–Bunadığımı sanma, ara sıra senin olduğunu biliyorum. Ama bazen de oydu.

–Sen de ölmeyeceksin, çünkü ben seni hep hatırlayacağım. Bütün bu yıllar boyunca bana anlattıklarını hiç unutmadım.

–Sana güvenemem, çünkü her şey değişiyor. Ben ölünce seni frenleyecek kimse kalmayacak, eminim oradan oraya dolaşıp benimle ilgili yalanlar atacaksın –ve mendiliyle ağzını örterek güldü, çünkü yüzünün hareketlerini hâlâ kontrol edemiyordu.

Onu izleyen aylarda, yeniden hareket edebilene kadar inatla egzersiz yaparak tümüyle iyileşti ve neredeyse yirmi yıl daha yaşayıp seni tanıyacak vakti bile oldu, Paula. Sürüyle torun ve torun çocuğu arasında ayırt ettiği tek kişiydin sen, sevecen bir adam değildi ama seni gördüğünde gözleri parlar, bu küçüğün kendine özgü bir yazgısı olacak, derdi. Şimdi seni böyle görseydi ne yapardı acaba? Herhalde doktorlarla hemşireleri bastonuyla kovalar, ölmene yardım etmek için borularla sondaları kendi elleriyle çıkarıp atardı. İyileşeceğinden emin olmasam, belki ben de aynı şeyi

yapardım.

Bugün Don Manuel öldü. Cesedini sedyeyle arka kapıdan çıkardılar ve ailesi köyünde gömülmek üzere onu alıp götürdü. Karısıyla oğlu, hiç durmadan adımladığımız koridorda hayatlarının en kötü zamanını, Yoğun Bakıma yapılan her bir ziyaretin üzüntüsünü, sabırla geçen uzun saatleri, günler ve haftalar süren can çekişmesini bizimle paylaştılar. Bir bakıma onlarla aile gibi olmuştuk. Karısı köyden peynirler ve ekmekler getirip annemle bana paylaştırıyordu; ara sıra da bekleme odasında dizili iskemlelerin üzerine uzanarak, başını dizlerime koyup bitkin bir halde uyuyor, ben de usulca alnını okşuyordum. Yüzü neşeli kırışıklıklarla çizgi çizgi olmuş, hep siyahlar giyen, ufak tefek, tıknaz, esmer bir kadın. Hastaneye gelir gelmez ayakkabılarını çıkarıp terlik giyiyor. Altmışlı yaşlarda olan Don Manuel, beygir gibi güçlü bir adammış, ama geçirdiği üç mide ameliyatından sonra bu rezilliklere direnmekten bıkıp savaşımı bırakmış. Yavaş yavaş sönüp gittiğini gördük onun. Son günlerinde, koğuşa sık sık uğrayan rahibin öğütlerini dinlemeyi reddederek yüzünü duvara dönüyordu. Yakınlarının kollarında öldü, ben de onunla vedalaşacak zamanı buldum; bedeninden kaçıp gitmeden önce ona, öte tarafta Paula için bir şeyler istemeyi unutmayın, diye sessizce hatırlattım. Kızın iyileşince köye bizi ziyarete gelirsiniz, çok güzel küçük bir parça toprağımız var, tertemiz havasıyla besleyici yemekleri Paula'ya iyi gelir, dedi bana dul karısı. Cenaze arabasının peşinden taksiyle gittiler. Kadın küçülmüştü sanki, elinde terlikleriyle gözyaşı dökmeden gidiyordu.

Her defasında bir dakika daha fazla olmak üzere günlerce seni solunum cihazından ayırdık, bedenine alabildiğin azıcık havayla artık on dakikaya kadar dayanabiliyorsun. Ağır ve kesik kesik bir soluma bu, göğüs kasların felce karşı savaşım veriyor ve artık yavaş yavaş hareket etmeye başlıyor. Bir haftaya kadar belki de seni Yoğun Bakım Ünitesinden çıkarıp normal bir koğuşa yatırabiliriz. Ölmek üzere olanların gittikleri numarasız bir oda dışında tek kişilik oda yok; senin sevdiğin gibi kuşların gelip konduğu çiçekli bir penceresi olan güneşli ve sessiz bir odaya götürmek isterdim seni, ama ne yazık ki yalnızca koğuşta bir yatağımız olabilecek. İnşallah annem o zamana kadar dayanır, yıkılmak üzereymiş gibi geliyor bana.

Daha günün ilk ışıkları yansımadan çok önce, şafak vakti gürültüler başlayana kadar saatlerin birer birer geçip gittiğini sayarken, en kötü olasılıklar geceleri rahat bırakmıyor beni ve ancak o saatte, Willie'nin gri kaşmir ceketine sarınarak, ölü gibi derin bir uykuya dalıyorum. Sanki birbirimizden ayrı çok uzun bir zaman geçireceğimizi bilmişçesine, ilk ziyaretinde getirmişti o ceketi bana. Anılarla yüklü bu giysi, tanışmamızın büyülü yanlarını simgeliyor benim için. İlk haftalarda mavi renkli bir hap alıyordum, annemin kendi ölçütüne göre karar verip, ilâçları ezelden beri biriktirdiği o kocaman çantasından büyük bir cömertlikle çıkardığı gizemli pek çok ilâçtan biriydi bu da. Bir keresinde, on dokuz yıl önce Türkiye'deyken edindiği, aşırı zafiyet vakalarında kullanılan bir kuvvet ilâcından iki tertip enjekte etti de az kalsın ölüyordum. O mavi haplar beni belirsiz bir uyuşukluğun içine gömüyordu, gözlerim şaşılaşmış olarak uyanıyor, aklımı başıma birazcık toplayana kadar sabahın yarısı geçiyordu. Daha sonra yakınlardaki dar bir sokakta dolap büyüklüğünde bir eczane keşfettim ve baştan aşağı siyahlar giyip önünü çenesine kadar düğmelemiş, uzun boylu, kupkuru bir kadın olan eczacıya derdimi anlattım. Koyu renk camdan bir şişenin içinde kediotu verdi bana, şimdi de pek az çeşitlemelerle hep aynı rüyayı görüyorum. Rüyamda sen olduğumu görüyorum, Paula, seninkiler gibi uzun saçlarım, kocaman gözlerim, incecik parmaklı ellerim ve hastalandığında hastanede bana teslim ettiklerinden beri taktığım nişan yüzüğün var parmağımda. O dakikaların telâşı içinde kaybetmeyeyim diye takmıştım onu, sonra da artık bir daha çıkarmak istemedim. İyileştiğinde, bir yıldan biraz uzun bir süre önce evlendiğiniz gün yaptığı gibi senin parmağına taksın diye onu Ernesto'ya geri vereceğim. Kilisede evlenmek sana gereksiz bir telâş gibi görünmüyor mu? diye düşüncemi belirtmiştim sana o zaman. Bana sert bir bakış fırlatmış ve öğrencilerine karşı hiç kullanmadığın ama ara sıra bana karşı kullandığın o uyarıcı ses tonunla, Ernesto'yla senin inanç sahibi olduğunuz ve birlikteliğinizi herkesin önünde kutsamak istediğiniz, çünkü özel yaşantınızda birlikte yattığınız ilk gün Tanrının önünde zaten evlenmiş olduğunuz yanıtını vermiştin. Törende bir kır perisine benziyordun. Ailemiz, Karakas'taki bu olayı kutla-

mak için çok uzaklardan gelmişti; ben de, kucağımda senin gelinliğinle, beyaz bir kumaş yığınının altında yarı boğulmuş bir halde kalkıp Kaliforniya'dan gelmiştim. Baban kadar kıvanç dolu olan arkadaşım İldemaro'nun evinde giyinmiş, o vesileyle güzelce yıkanıp parlatılmış olan eski otomobiliyle seni kiliseye onun götürmesini istemiştin. İldemaro, hastalığının ilk günlerinde seni görmeye Madrid'e geldiğinde son derece duygulanarak, 'Paula'yı düşündüğümde onu hep gelinliği içinde, başında çiçeklerden tacıyla görüyorum,' demişti.

Beş günden beri hastanenin temizlik işçileri grevdeler, bina Ortaçağda bir pazar yerini andırıyor, çok geçmeden ortalığı hamamböcekleriyle fareler basıp insanlara salgın hastalık bulaştıracaklar. Çevreleri güvenlik güçlerince sarılı olarak televizyon kameralarına gülümseyen grevciler, binanın girişinde toplanmışlar. Doktorlar, hemşireler, pijamalı ve terlikli hastalarla tekerlekli sandalyedekiler, bunu eğlenmek için fırsat bilerek sohbet ediyorlar, sigara içiyorlar, otomatik makinelerden kahve alıyorlar ve çöpler bir köpük gibi yükseledursun, hiç kimse soruna çare bulmak için acele etmiyor. Yerlerde kullanılmış lâstik eldivenler, kâğıt bardaklar, dağ gibi sigara izmaritleri, iğrenç lekeler görülüyor. Hastaların aileleri koğuşları ellerinden geldiğince temizliyorlar, çöpler, ayaklar altında aynı odalara geri taşınmak üzere koridorlara atılıyor. Çöp kutuları dolup taşıyor, patlayasıya dolu koca koca plâstik torbalar köşelerde birikmiş, iğrenç bir haldeki banyolar artık kullanılamaz hale gelip büyük bir çoğunluğu kapatılmış, ortalık ahır gibi pis kokuyor. Seni özel bir kiliniğe götürüp götüremeyeceğimizi öğrenmeye çalıştım; seni kımıldatmanın çok riskli olduğunu söylüyorlar, ama bence daha başka bir enfeksiyonun riski çok daha kötü.

–Sakin olun –diye öğüt veriyor nörolog, hiç oralı olmadan–. Paula binanın temiz olan tek yerinde bulunuyor.

–İyi ama insanlar ayakkabılarıyla bulaşıcı hastalık taşıyorlar! Pislik içindeki koridorlardan geçerek gelip gidiyorlar!

Annem beni kolumdan tutarak bir kenara çekti ve sabırlı olmanın erdemlerini hatırlattı bana: burası bir devlet hastanesi, devletin de grevi çözümleyecek parası yok, sinirlenmekle elimize bir şey geçmez, zaten Paula da Şili'nin suyuyla büyüdü, birkaç tane sefil Madrid mikrobuna pekâlâ direnebilir, dedi. Tam o sırada hemşire ziyaretçi kabulü için kapıyı açtı ve ilk kez olarak en başta

senin adını söyledi. Üzerimde keten önlük, ayaklarımda naylon kılıflarla yirmi bir adım; oysa hastane personeli bunları kullanmayıp, çöplerin üzerinden elini kolunu sallayarak geçiyor, ama bu bölümde her yerin yeni sabunlanmış gibi göründüğünü kabul etmeliyim. Sana yaklaşırken her zamanki gibi kalbim yerinden fırlayacakmışçasına heyecanla dolu ve grev yüzünden hâlâ öfke içinde, yatağına kadar ilerledim. Sabah hemşiresi karşıladı beni, hani şu Ernesto'nun sana ilânı aşk ettiğini gördükçe ağlayan hemşire.

–Müjde! Paula kendi kendine soluk alabiliyor! –diye selâmladı beni–. Artık ateşi yok ve daha fazla tepki gösteriyor. Konuşsana onunla, konuşulanı duyduğunu sanıyorum...

Seni kollarıma aldım, yüzünü iki elimin arasında tutarak alnından, yanaklarından, gözkapaklarından öptüm, Paula, Paula, diye seslenerek omuzlarından sarstım. Ve işte o zaman, aman Yarabbi... o zaman gözlerini açıp bana baktın!

–Antibiyotiğe iyi yanıt verdi. Artık o kadar sodyum kaybetmiyor. Şansımız yaver giderse bir iki güne kadar onu buradan çıkarırız – diye sâkin bir tavırla haber verdi nöbetçi doktor.

–Gözlerini açtı!

–Bu bir şey ifade etmez, hayale kapılmayın. Bilinç düzeyi sıfır, belki biraz duyuyordur, ama ne anlıyor, ne de tanıyor. Acı çektiğini sanmıyorum.

–Bu harika sabahı kutlamak için hadi gidip *churros*'la çikolata içelim –dedi annem ve pisliklerin üzerinden atlayarak neşe içinde çıktık.

Temizlik işçileri grevinin sonuçlandığı aynı gün Yoğun Bakım Ünitesinden çıktın. Lâstik çizmeli ve eldivenli bir ekip yerleri dezenfektanla fırçalarken, sen, kocanın kendi eliyle ittiği bir sedye içinde Nöroloji Bölümünde bir koğuşa doğru gidiyordun. Burada hepsi de dolu olan altı tane yatak, bir lavabo, kışın son günlerinin görülebildiği iki de kocaman pencere var, eve gidene kadar burası senin yuvan olacak. Artık yanında sürekli kalabiliyorum, ama yanıbaşından ayrılmadan geçirdiğim kırk sekiz saatin sonunda, bu tempoyla gidersem gücümün yetmeyeceğini ve bir yardımcı tutmamın daha iyi olacağını anladım. Annemle rahibeler, sana bakacak iki hemşire buldular; gündüzki, hiç durmadan şarkı söyleyen, tombul ve güleryüzlü, genç bir kız; gece gelen ise, kola-

lı gömleği içinde suskun, işinin ehli bir hanım. Aklın henüz yerinde değil, gözlerini açıp, sanki hayaletler görüyormuşçasına korkuyla bakıyorsun. Nörolog kaygılı, Paskalya tatilinden sonra beyninin durumunu araştırmak için sana bir sürü testler yapacak, en eski anılara varana kadar her şeyin fotoğrafını çekebilecek kapasitede mucizevi bazı makineler varmış. Yarını düşünmemeye çalışıyorum; gelecek diye bir şey yoktur, derler yüksek yaylâlardaki yerliler, deneyim ve bilgi elde etmek için yalnızca geçmişe güveniriz, bir de bir kıvılcımdan başka bir şey olmayan şimdiki zamana, değil mi ki o da aynı anda düne dönüşür. Bedenini denetleyemiyorsun, yerinden kımıldayamıyor, elektrik akımına benziyen şiddetli ıspazmozlar geçiriyorsun, bir bakıma bu hiçbir şeyden habersiz haline şükrediyorum, ne kadar kötü olduğunu anlayabilseydin çok daha beter olurdu. Hatâlar yapa yapa sana bakmayı öğreniyorum, önceleri gırtlağındaki delikle borular ve sondalar bana dehşet veriyordu, ama artık alıştım, seni temizleyebiliyor, yatak çarşafını yardımsız değiştirebiliyorum. Personel arasına karışıp açıklamalardan kurtulmak için kendime beyaz bir önlükle beyaz sabolar aldım. Buralarda hiç kimse porfiriden söz edildiğini duymamış, iyileşeceğine inanmıyorlar. Hâlâ konuşabilen bazı hastalar, kızınız ne güzelmiş, zavallıcık, Tanrıya dua edin de bir an önce onu alsın, diyorlar bana. Koğuşun havası iç karartıcı, bir tımarhaneyi andırıyor; yatağında uluyan, salyangoza dönüşmüş bir kadın var, birkaç yıl önce küçülmeye ve kıvrılmaya başlamış, o zamandan beri de geçirdiği metamorfoz acımasızca ilerliyormuş. Kocası akşamları işten sonra geliyor, ıslak bir bezle onu silip saçını tarıyor, hastayı yatağa bağlayan kayışları gözden geçirdikten sonra yanına oturup, hiç kimseyle konuşmadan onu seyrediyor. Öbür uçta, pencerenin yakınında, benim yaşlarımda güçlü kuvvetli bir köylü kadını olan Elvira debeleniyor; aklı tümüyle yerindeyken sözcüklerin anlamlarını karıştırır olmuş ve hareketlerinin düzeni bozulmuş. Düşünceleri berrak ama onları ifade edemiyor, su isteyeyim derken dudaklarından tren sözcüğü dökülüyor, elleriyle ayakları da ona itaat etmiyorlar, ipleri birbirine dolanmış bir kukla gibi hareket ediyor. Kocasının anlattığına göre, bir gün işten eve döndüğünde, onu bir iskemlenin üzerine yığılmış, dili dolaşarak tutarsız birtakım sözler söylerken bulmuş. Torunlarını eğlendirmek için sarhoş taklidi yapıyor sanmış, ama aradan saatler geçip de çocuklar korku içinde ağlaşmaya başlayınca, onu Madrid'e

getirmeye karar vermiş. O zamandan beri de kimse hastalığının adını koyamamış. Sabahları profesörlerle tıp öğrencileri uğruyorlar ve onu bir hayvan gibi inceleyerek iğneler batırıyorlar, yanıtlayamadığı sorular soruyorlar, sonra da omuzlarını silkerek çekip gidiyorlar. Kızlarıyla kalabalık bir arkadaş ve komşu topluluğu hafta sonlarında birbiri ardından onu ziyarete geliyorlar, meğer köyünün sevgilisiymiş. Kocası, yatağının yanındaki iskemleden bir yere ayrılmıyor, bütün günü orada geçirip gece de orada uyuyor, gücünü hiç kaybetmeden ona bakıyor, bir yandan da durmadan azarlıyor: hadi be, iç şu çorbayı yoksa kafandan aşağı dökerim ha, Allah kahretsin, bu karı beni deli edecek. Bu kaba dilin yanı sıra özenli hareketlerle dünyanın en tatlı bakışlarını yöneltiyor ona. Utançtan yüzü kızararak, Elvira'nın hayatının ışığı olduğunu itiraf etti bana, onsuz hayatının anlamı kalmıyormuş. Çevrendekileri algılayabiliyor musun, Paula? Duyuyor musun, görüyor musun, bu deliler odasında olup bitenlerden bir şey anlıyor musun, ya da acaba beni tanıyabiliyor musun bilmiyorum. Gözlerin açık, kocaman gözbebeklerin ara sıra güvercinlerin kondukları pencereye dikili olarak yalnızca sağa doğru bakıyorsun. Doktorların kötümserliği ve koğuşun pisliği, beni yiyip bitiriyor. Ernesto da çok yorgun görünüyor, ama içimizde en kötü olan annem.

Yüz gün. Komaya girdiğinden beri tam yüz gün geçti aradan. Annemin son gücü de tükendi, dün sabah kalkamadı, bitkin bir haldeydi ve sonunda Şili'ye geri dönmesi için yapılan baskılara boyun eğdi, gidip biletini aldım ve bir iki saat önce onu götürüp uçağa bıraktım. Sakın ölüp de beni sonsuza dek öksüz bırakayım deme, diye uyardım onu vedalaşırken. Otele döndüğümde dağınık yatağımı, bir tencere mercimek çorbası, bir de bana can yoldaşı olsun diye bıraktığı dua kitabını buldum, böylece balayımız sona ermiş oldu. Daha önce birlikte olmak için hiç bu kadar çok vaktimiz olmamıştı; yeni doğan çocuklarımın dışında hiç kimseyle böylesine derin ve uzun bir sıkıfıkılık tatmamıştım. Sevdiğim erkeklerle yaşadığım birlikteliklerde hep tutku, cilveleşme ve edep ögeleri olmuş, ya da ilişkiler apaçık bir bıkkınlıkla yozlaşmıştır, her şeyi bir başka kadınla paylaşmanın ne kadar rahat olduğunu bilmiyordum. Onu özleyeceğim, ama yalnız kalmaya ve enerjimi sessizlik içinde toplamaya ihtiyacım var, hastanenin gürültüsü be-

ni sağır ediyor.

Ernesto'nun babası da yakında gidecek, onun da yokluğunu hissedeceğim, az rastlanır bir incelikle sana bakmak ve yaşadığı serüvenlerle beni oyalamak için yatağının yanına yerleşen bu koca adamla birlikte pek çok saatler geçirdim. İspanya iç savaşı sırasında babasıyla amcalarını kaybetmiş, ailesinden yalnızca kadınlarla küçük çocuklar hayatta kalmışlar. Senin kocanın büyükbabası, bir kilisenin duvarı önünde kurşuna dizilmiş ve o günlerin karmaşası içinde karısı, kucağında üç çocuğuyla dul kaldığından habersiz, açlık ve sayısız yokluklar çekerek köy köy dolaşmış. Kurtarmayı başardığı çocukları, o sağlam cumhuriyetçi inançları asla sarsılmadan Franco İspanya'sında yetişmişler. Ernesto'nun babası on sekiz yaşındayken, baskının doruk noktasında olduğu Franco diktatörlüğü zamanında, genç bir öğrenciymiş. Erkek kardeşleri gibi o da gizli bir Komünist Parti üyesiymiş. Günlerden bir gün bir kız arkadaşı polisin eline düşmüş, hemen ona haber vermişler, genç kız nerede olduğunu ifşa etmeden önce annesi ve kardeşleriyle vedalaşıp kaçmaya vakit bulabilmiş. Önce kuzey Afrika'da dolaşmış, ama ayakları daha sonra onu Yeni Dünya'ya götürmüş ve sonunda Venezuela'ya sığınarak orada çalışmış, evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuş ve otuz yıldan fazla kalmış o ülkede. Franco ölünce, geçmişini aramak üzere Kordoba'daki köyüne dönmüş. Eski yoldaşlarından bazılarını bulmayı başarmış ve böylece, ondan ona sorarak, otuz yıldan beri her gün düşündüğü o genç kızın nerede olduğunu öğrenmiş. Duvarları lekeli yoksul bir apartıman dairesinde, pencerenin yanında iş işleyen bir kadın bekliyormuş onu; kadını tanıyamamış, ama o, onu hiç unutmamışmış, geç de olsa bu ziyarete minnettar olarak elini uzatmış ona. O zaman, yapılan işkenceye rağmen itirafta bulunmadığını öğrenmiş ve kaçışıyla uzun sürgün hayatının boşuna olduğunu anlamış, polis hiçbir zaman onun peşine düşmemiş, çünkü kimse onu ele vermemişmiş. Değişiklikleri düşünmek için artık çok geç, bu adamın alınyazısı böyleymiş, artık İspanya'ya geri dönemez, ruhu Amazon ormanlarında pişmiş bir kere. Hastanede paylaştığımız bitmez tükenmez saatler boyunca, denizler kadar geniş ırmaklarda, insan ayağı hiç basmamış doruklarda, elmasların topraktan tohumlar gibi fışkırdığı ve yılanların yalnızca zehirlerinin kokusuyla avlarını öldürdükleri vadilerdeki gezintilerini anlatıyor bana; yüzyıllık ağaçların altında çırılçıplak dolaşan kabileleri, karı-

larıyla kız çocuklarını sığır satar gibi satan Guajira[1] yerlilerini, uyuşturucu kaçakçılarının paralı askerlerini, canlarının istediği gibi ırza geçen, öldüren, yakıp yıkan sürü hırsızlarını tanımlıyor. Bir gün bir grup işçi ve bir katır sürüsüyle, bitki örtüsü arasından bıçak darbeleriyle kendine yol açarak cangılda ilerliyormuş, adamlardan birinin kolunu yanlış sallamasıyla koskoca bıçak bunun bacağına inerek derin bir yarık açıp kemiğini kırmış. Hemen damarı bağlamalarına ve aldıkları daha başka acil durum önlemine rağmen şakır şakır kan kaybediyormuş. O sırada içlerinden biri katırları sürmekte olan yerliyi hatırlamış, büyücü diye ün yapmış kurnaz bir ihtiyarmış, sıranın öbür ucundan onu bulup getirmişler. Adam sakin bir biçimde yaklaşmış, bacağına şöyle bir bakmış, meraklıları bir yana iterek, ölümle sık sık karşılaşmış birinin telâşsız hareketleriyle büyülerini uygulamaya koyulmuş. Sivrisinekleri kovmak için yarayı şapkasıyla yelpazeleyip tükürük yağmuruna tutmuş ve havaya birkaç kez haç çizmiş, bir yandan da orman yerlilerinin dilinde ilâhiler mırıldanıyormuş. Böylece kanamayı durdurdu, diye sözünü tamamladı Ernesto'nun babası, olağan bir ses tonuyla. Sonra o korkunç kesiği bir bezle sararak, yaralıyı oracıkta uydurdukları bir sedyeye yatırmışlar ve bir damla kanı bile akmadan saatlerce onunla birlikte yol almışlar, ta ki sonunda yarayı dikip bacağını tahta parçalarıyla bağlayabilecekleri en yakın yardım istasyonuna ulaşana kadar. Adamcağız topal kalmış, ama bacağı hâlâ yerinde duruyor. Bu anekdotu her gün seni ziyarete gelen rahibelere anlattım, hiç de şaşırmış görünmediler, onlar mucizelere alışıklar. Bir Amazon yerlisi tükürüğüyle bir kanamayı durdurabilirse, bilim senin için neler yapmaz, kızım. Yardım bulmalıyım. Artık yalnız olduğum için günler daha uzun, geceler de daha karanlık. Yazı yazacak bol bol vaktim var, çünkü senin bakımının gereklerini bir kez yerine getirdim mi, hatırlamak dışında yapacak başka bir şey kalmıyor.

Altmışlı yılların başında işim, orman istatistiklerinden, gazetecilikte düşe kalka atılan ilk adımlara doğru bir ilerleme kaydetmiş, bu da beni bir rastlantı sonucu televizyona götürmüştü

1. *Guajira*: Kolombiya'nın Atlantik kıyısında bir yarımada. (Çev.)

Dünyanın geri kalan bölümünde renkli yayın yapılıyordu, ama Amerika kıtasının en son köşesi olan Şili'de, siyah beyaz deneme yayınlarıyla ilk adımlar daha yeni yeni atılıyordu. Televizyon sahibi olan ayrıcalıklı kişiler, mahallelerinin en nüfuzlu insanlarına dönüşüyorler, ekrandaki hareketsiz geometrik şekli ipnotize olmuşçasına seyretmek ve asansör müziği dinlemek için konu komşu, var olan az sayıdaki cihazın çevresine toplanıyordu. Akşam saatleri, hayatlarının akışını değiştirecek herhangi bir takdiri ilahi bekleyerek ağızlar bir karış açık, gözler aynı noktaya dikili olarak geçiriliyor, ama hiçbir şey olmuyordu, yalnızca o dörtköşe, o yuvarlak ve o aynı sıkıcı melodi vardı. Yavaş yavaş o temel geometriden, bir motörün işlevi, karıncaların çalışkan mizaçları ve cansız bir mankene ağızdan ağza yapay solunum yaptırılan ilk yardım dersleri üzerine birkaç saatlik öğretici programlara geçmiştik. Ayrıca radyodaki gibi görüntüsüz olarak anlatılan haber programları, ara sıra da bir sessiz sinema filmi sunuyorlardı bize. İlginç konu yokluğundan, FAO'daki patronuma dünyadaki açlık sorununu ortaya koymak için on beş dakikalık bir program önermişlerdi. Korkunç kehanetler döneminde yaşıyorduk: insanlık denetimsiz bir biçimde ürüyor, yiyecek maddeleri yetmiyordu, toprak tükenmişti, gezegenimiz yok olmaktaydı ve elli yıla varmadan hayatta kalabilen birkaç kişi en son ekmek kırıntısı için birbirlerini yok ediyor olacaktı. Tam program günü patronum rahatsızlandı, ben de özür dilemek üzere televizyon stüdyosuna kadar gitmek zorunda kaldım. Kusura bakmayın, dedi yapımcı kuru bir ifadeyle, öğleden sonra saat üçte o bürodan birinin kamera önüne çıkması gerekiyor, çünkü böyle anlaşmıştık ve o boşluğu dolduracak başka malzeme yok elimde. Televizyon seyircileri o dörtköşeyle yuvarlağa ve *Altına Hücum*'daki Şarlo'ya haftada beş kez katlanabiliyorlarsa, bu iş pek de ciddi olmasa gerek diye düşündüm. Asya'nın uzak bir köşesinde kuraklıktan çatlamış toprağı süren birkaç raşitik mandanın göründüğü, makas darbeleriyle kırpılmış üç beş filim parçasıyla donatılmış olarak stüdyoda boy gösterdim. Belgesel Portekizce olduğundan, o sıska sığırlara az çok uyan dramatik bir metin uydurdum ve bunu öyle tumturaklı bir ses tonuyla anlattım ki, mandalarla pirincin ve tüm insanlığın sonunun yaklaştığına hiç kimsenin kuşkusu kalmadı. Programı bitirdiğimde yapımcı, rahatlayıp bir oh çekerek, açlığa karşı öğüt vermek üzere her Çarşamba orada olmamı istedi; zavallıcık, yayın programını

doldurmak peşindeydi. İşte böylece, senaryosundan kanıtlayıcı resimlere kadar her şeyini benim yapmam gereken bir programı üstlenmiş oldum. Stüdyodaki işim, oraya tam zamanında varmak, kırmızı bir ışığın karşısına oturup, boşluğa bakarak konuşmaktan oluşuyordu; o ışığın öte yanında bir milyon kulağın benim sözlerimi beklediğinin ve bir o kadar gözün saç tuvaletimi eleştirdiğinin bilincine hiçbir zaman varamadım, bu yüzden de tanımadığım insanlar beni sokakta selâmladıklarında şaşırıyordum. Beni ilk kez ekranda gördüğünde bir buçuk yaşındaydın, Paula, ve anneciğinin bir camın arkasından bakan kesik başını görmenin verdiği şaşkınlıkla uzunca bir süre donup kalmıştın. Kayınvaldemle kayınpederim, bir kilometrelik çevredeki tek televizyonun sahibiydiler ve her akşam salonları, Granny'nin konuk gibi ağırladığı seyircilerle dolup taşıyordu. Bütün sabahı fırında bisküvi yapmakla ve bir dondurma makinesinin kolunu çevirmekle, geceleri de bulaşıkları yıkayıp evinin zemininde kalan sirk çöpünü süpürmekle geçiriyor, bunun için kimse de ona teşekkür etmiyordu. Mahallenin en tanınmış kişisi olmuştum, komşular beni saygıyla selâmlıyorlar, çocuklar parmakla gösteriyorlardı. Bütün ömrümce bu işi sürdürebilirdim, ama sonunda ülke, açlıktan ölecek hallerdeki ineklerle çeltik tarlalarına dadanan zararlılardan bıkmıştı. O zaman da ben, –tabii çok acemi olmakla birlikte– televizyon deneyimi olan az sayıdaki kişiden biri olmuştum ve başka programlar yapmaya karar verebilirdim, ama Michael artık mühendislik diplomasını almıştı ve her ikimizi de bir serüven merakı kemiriyordu, daha fazla çocuk yapmadan önce seyahat etmek istiyorduk. İkimiz de birer burs bulduk, Avrupa'ya doğru yola çıkıp, senin elinden tutmuş olarak İsviçre'ye vardık, neredeyse iki yaşındaydın ve minyatür bir kadın gibiydin.

Ramón amcam, kitaplarımdaki kahramanların hiçbiri için esin kaynağı olmamıştır bana, fazlasıyla mazbut ve sağduyu sahibidir. Oysa romanlar, çılgınlar ve alçaklarla, saplantılarıyla azap çeken insanlarla, kaderin amansız çarklarının kurbanlarıyla oluşur. Öykücünün bakış açısından, Ramón amcam gibi zeki ve iyi niyetli bir kişi hiçbir işe yaramaz, buna karşılık büyükbaba olarak kusursuzdur o, Cenevre havaalanında ilk torununu ona tanıştırır tanıştırmaz anladım bunu ve o zamana kadar bizden sakladığı gizli bir

sevecenlik hazinesinin günışığına çıktığını gördüm. Göğsündeki üç renkli bir kurdelenin boyun kısmına asılı kocaman bir nişanla çıkagelmiş, kadife bir kutunun içinde kentin anahtarlarını teslim ederek, Dört Kanton, İsviçre Bankası ve Calvin Kilisesi adına sana hoş geldin demişti. O anda üvey babamı aslında ne kadar sevdiğimi anlamıştım ve geçmişteki fırtınalı kıskançlıklarla öfkeler bir darbede silinip gitmişti. O gün, sen daha doğmadan önce rüyamda gördüğüm ve Hilda Nine'nin benim kesin talimatıma uyarak kendi dikiş makinesinde ürettiği o Sherlock Holmes şapkasıyla paltosunu giymiştin. Nasıl konuşulacağını biliyor, Granny'nin sana öğrettiği biçimde, tam bir küçükhanım gibi terbiyeli davranıyordun. Ben, bütün gün çalışıyor, nasıl çocuk yetiştirileceği hakkında pek bir şey bilmiyordum, bu işi başkalarına bırakmak rahatıma geliyordu; harika sonuçlarına bakılırsa, kayınvaldemin bunu benden çok daha iyi yaptığını anlıyorum. Granny, o kadar işinin arasında, senin altına bez bağlamamayı da üstlenmişti. İki tane oturak satın almıştı, küçük bir tane sana, büyük bir tane de kendisine, her ikiniz de saatlerce salonda oturağa oturup misafircilik oynuyordunuz, ta ki sonunda sen bu işi öğrenene kadar. Mahallede telefonlu tek evdi onunki, telefonu kullanmaya gelen komşular da, bu tatlı İngiliz hanımı, torununun karşısında kıçı açık oturur görmeye alışmışlardı. Hilda Nine'ye gelince, o da sana yemek yedirmenin yollarını bulmuştu, çünkü bülbüller gibi iştahsızdın. Köpeğinin sırtına bir semer uydurmuştu, eşek kadar çilekeş bu koskoca siyah hayvanın üzerinde sen dörtnala koşarken, o da elinde çorba kaşığıyla seni kovalardı. Avrupa'dayken bu iki örnek büyükannenin yerini Ramón amca almış, Coca Cola'nın evrensel sahibi olduğuna, tüm evrende ve onun da ötesinde kendi izni olmadan hiç kimsenin onu içemeyeceğine seni inandırmıştı. Birleşmiş Milletler konsey toplantılarını yarıda keserek gazoz içmek için iznini almak üzere ona Fransızca olarak telefon etmeyi öğrenmiştin. Aynı biçimde seni hayvanat bahçesinin, televizyondaki çocuk programlarının ve Cenevre gölündeki o ünlü fıskiyenin sahibi olduğuna da inandırmıştı. Fıskiyenin açılıp kapanma saatlerini dikkate alarak kendi saatini ona uydurmuştu ve İsviçre dakikliğine güvenerek, fıskiyenin açılması emrini Cumhurbaşkanına telefonla verir gibi yapıyor, sonra seni pencereye götürerek, suyun görkemli bir sütun gibi gökyüzüne doğru yükseldiği an yüzünde beliren o hayranlık ifadesinin zevkine varıyordu. Seninle öylesi-

ne gerçeküstü oyuncakları paylaşıyordu ki, sonunda senin akıl sağlığından korkmaya başlamıştım. İçinde adları '*Ölüm Mahkûmları*' olan altı küçük bebeğin bulunduğu bir kutusu vardı, oyunun amacı ertesi gün şafakla birlikte onların idam edilmeleriydi. Her gece o anlatılamayacak kadar acımasız cellâdın karşısına çıkıp merhamet diliyor, böylece infazda yirmi dört saatlik bir erteleme sağlıyordun. Sana doğrudan doğruya Hazreti İsa'nın soyundan geldiğini söylemiş, ikisinin de aynı soyadına sahip olduklarını kanıtlamak için de, yıllar sonra Don Jesús Huidobro'nun[1] türbesini görtermek için seni Santiago'daki Katolik Kabristanına götürmüştü. Ayrıca kendisinin bir prens olduğunu da söylemişti sana, doğduğu gün halk sokaklarda kucaklaşırken, kiliselerin çanları bu müjdeli haberi duyurmak için sevinçle çalardı: Ramón doğdu! Ramón doğdu! Bir diplomat olarak meslek hayatı boyunca almış olduğu sayısız nişanları göğsüne takıp, bunların krallığının düşmanlarına karşı yapılmış savaşlarda kazanılmış kahramanlık madalyaları olduğunu söylerdi. Sen de yıllarca bunların hepsine inandın, yavrum.

O yıl zamanımızı, Michael'ın mühendislik, benim de televizyon öğrenimi gördüğümüz İsviçre ile Belçika arasında bölüştürdük. Brüksel'de bir berber dükkânının üst katında minicik bir dairede oturuyorduk. Öteki kiracılar, kısa etekli, iyice açık dekolteli, inanılmaz renklerde perukalar takan ve boyunlarına fiyonk bağlanmış tüylü köpekleri olan kızlardı. Bu yosmaların acceleci müşterileri durmadan girip çıkarlarken, her saat müzik, solumalar ve kavgalar duyulurdu. Asansör doğrudan doğruya bizim dairenin tek odasına açılıyordu, sürgüyü çekmeyi unuttuğumuz zaman da, yatağın yanında Pinky ya da Süzanne'ı soran tanımadığımız biriyle geceyarısı uyandığımız çok olurdu. Benim bursum, Belçika'nın uzun süren vahşi sömürge yılları nedeniyle borçlu olduğu Kongolular için düzenlenen bir programın parçasını oluşturuyordu. Otuz tane zenci erkeğin arasında beyaz tenli bir kadın olarak tek istisnaydım ben. Bir hafta boyunca uğradığım aşağılanmalardan sonra, böyle bir deneye hazır olmadığımı anlayarak, burs parasını almadan çok zor durumda kalacağımız halde, programı bıraktım. Müdür, bu beklenmedik ayrılışımı sınıfa açıklamamı istedi, bu kalabalık öğrenci grubunun karşısına çıkıp, o acınacak Fran-

1. *Jesús*, İspanyolcada İsa adının karşılığıdır. (Çev.)

sızcamla, benim ülkemde erkeklerin pantolon düğmelerini açarak kadınlar tuvaletine girmediklerini, kapılardan hanımlardan önce geçmek için onları itmediklerini, sofraya oturmak ya da otobüse binmek için itişip kakışmadıklarını, kendimi horlanmış hissettiğimi ve bu tür tavırlara alışık olmadığım için çekildiğimi söylemekten başka çarem kalmamıştı. Bu sıkıcı konuşmamı buz gibi bir sessizlik izledi. Uzun bir duraklamadan sonra içlerinden biri söz alarak, ülkesinde aklı başında hiçbir kadının herkesin ortasında tuvalete gitme ihtiyacını göstermediğini, kapılardan da erkeklerden önce geçmeye çalışmayıp birkaç adım geriden yürüdüğünü, annesiyle kız kardeşlerinin onunla birlikte sofraya oturmayıp yemeğin artıklarını sonradan yediklerini söyledi. Benim yüzümden kendilerini sürekli olarak hakarete uğramış hissettiklerini, benim kadar terbiyesiz birini hiç görmediklerini, grupta azınlığı oluşturduğuma göre elimden geldiğince katlanmam gerektiğini de ekledi. Bu kursta bir azınlık olduğum doğru, ama sizler de bu ülkede bir azınlıksınız, diye karşılık verdim; ben uyum sağlamaya hazırım, ama Avrupa'yla sorunlardan kaçınmak istiyorsanız sizler de aynı şeyi yapmalısınız. Hazreti Süleyman'vari bir çözüm olmuştu bu, birlikte yaşamak için temel bazı kurallarda anlaştık ve kursta kaldım. Sofrada ya da otobüste yanıma oturmayı hiçbir zaman istemediler, ama tuvaleti istilâ etmekten ve beni itip kakmaktan vazgeçtiler. Bütün o yıl boyunca, benim feministliğimin içine edilmişti: alçakgönüllü bir tavırla erkek arkadaşlarımın iki metre gerisinden yürüyerek, ne sesimi yükseltiyor, ne de bakışlarımı yerden kaldırıyordum, kapılardan da en son ben geçiyordum. Bir keresinde içlerinden ikisi, bazı ders notlarını almak için bizim daireye geldiler; aynı akşam binanın yöneticisi olan hanım boy göstererek, '*renkli insanlar*'ın oraya giremeyecekleri konusunda bizi uyardı ve Güney Amerikalı olmamıza rağmen tümden koyu renkli olmadığımız için bize bir istisna yapmış olduklarını söyledi. Bu Belçika-Afrika serüvenimin bir anısı olarak sakladığım bir fotoğrafta, erkek arkadaşlarımın ortasında görünüyorum; abanoz renkli otuz yüzün arasında benim bayat ekmek renkli yüzüm kaybolup gitmiş. Burs paramız son derece yetersizdi, ama Michael'la ben, yoksulluğun hoşa gittiği yaşlardaydık. Uzun yıllar sonra, Kral Baudouin'in elinden bir edebiyat ödülü almak üzere yeniden Belçika'ya gittim. Kraliyet resimlerindeki gibi pelerinli ve taçlı bir dev bekliyordum, oysa kendimi ufak tefek, yumuşak, yorgun, hafif ak-

aksayan bir beyefendinin karşısında buldum ve gözlerime inanamadım. Ülkesini tanıyıp tanımadığımı nezaketle sordu bana, ben de yalnızca kızarmış patatesle at eti yiyecek kadar kıt kanaat geçindiğimiz öğrencilik günlerimi anlattım. Şaşırarak baktı bana, onu gücendirmiş olmaktan korktum. Siz at eti sever misiniz? diye sordum, yaptığımı düzeltmeye çalışarak.

O perhiz ve daha başka tasarruflar sâyesinde, tepesinde bir eşya yığınıyla yollarda aksıra tıksıra ilerleyen, Çingene arabasına dönüşmüş dökuntü bir Volkswagen'le Avrupa'yı Endülüs'ten Oslo'ya kadar gezmemize paramız yetmişti. Araba, bir çöl devesi sadakatiyle yolculuğun sonuna kadar işimizi görmüştü, onu bırakma vakti geldiğinde ise öyle berbat bir durumdaydı ki, alıp bir hurda deposuna götürsünler diye üste para vermek zorunda kalmıştık. Aylar boyunca çadırda yaşadık, sen başka türlü bir yaşam biçimi olmadığını sanıyordun, Paula, sağlam bir binaya girdiğimizde, otomobile yüklemek üzere duvarların nasıl katlandığını soruyordun şaşkınlıkla. Seni bir sırt çantasında taşıyıp, Coca Cola ve muzla besleyerek, sayısız şatolar, katedraller, müzeler gezdik. Oyuncakların yoktu, ama turist rehberlerini taklit ede-

rek oyalanıyordun; üç yaşına geldiğinde bir Roma freskiyle bir Rönesans freski arasındaki farkı öğrenmiştin. Benim belleğimde yıkıntılar ve bütün o kentlerdeki meydanlarla saraylar birbirine karışıyor, Floransa'da bulundum mu, yoksa orayı bir kartpostalda mı gördüm, boğagüreşine gittim mi, yoksa o bir at yarışı mıydı pek bilemiyorum, Côte d'Azur'ü Costa Brava'dan ayıramıyorum, sürgünün verdiği sersemlik içinde benim o yerlerden geçişimi kanıtlayan fotoğrafları da kaybettim, bu yüzden de geçmişimin o bölümü, gerçekleri çarpıtan daha pek çokları gibi, yalnızca bir rüya da olabilir. O karmaşa biraz da vakitsiz bir zamanda ortaya çıkan ikinci bir hamileliğe bağlıydı, çünkü o göçebe arabasının sarsıntısıyla çadırı kurma ve yerde dört ayak üstünde yemek pişirme çabaları beni hasta etmişti. Nicolás, soğuk bir ilkbaharın ilk günlerinde, büyük bir olasılıkla Bois de Boulongne'da, on dolara fahişelik yapan büluğa ermemiş kız çocuk kılığındaki eşcinsellerin otuz metre uzağında ve içinden marihuana dumanıyla caz gürültüsü gelen komşu çadırın birkaç adım ötesinde, bir uyku tulumunun içinde ana rahmine düşmüştü. Böyle bir başlangıcı olduğuna bakılırsa, bu oğlanın zaptedilemez bir serüvenci olması gerekirdi, ama insana ilk bakışta güven duygusu veren cinsten uysal bir tip oldu çıktı, daha ana karnındayken hiç zorluk çıkarmadan koşullara uyum sağladı, benim kendi bedenimin dokusunun bir parçasıydı, tıpkı bir bakıma hâlâ olduğu gibi; yine de, en iyisinde bile hamilelik korkunç bir istilâ; sonunda insan görünümüne ulaşana kadar, evrimin –balık, hamamböceği, dinozor, maymun gibi– pek çok aşamasından geçerek, insanın içinde gitgide büyüyen bir amip. Avrupa'daki o zorlu gezi sırasında, Nicolás içimde son derece uslu durmuştu, ama her şeye rağmen onun varlığı düşüncelerimde olumsuzluklar yaratıyordu. Geçmiş uygarlıklara olan ilgimi kaybetmiştim, müzelerde sıkılıyordum, göçebe arabasında midem bulanıyor, pek bir şey yiyemiyordum. Belki de yolculuğun ayrıntılarını bu yüzden hatırlayamıyorum.

Şili'ye Hıristiyan Demokrat iktidarının dorukta olduğu bir sırada döndük; köklü değişikliklere gitmeden reform sözü veren bu parti, pek çoklarının şeytandan korkar gibi korktukları Salva-

dor Allende'nin olası zaferini engellemek üzere sağın desteğiyle seçilmişti. Seçimler, daha başlangıcından itibaren, tüm Lâtin Amerika için bir umut seli halinde boşanan Küba Devriminin zafere ulaştığı son on yılın başından beri sağın yürüttüğü bir terör kampanyasıyla lekelenmişti. Koca koca afişlerde, evlâtlarını Rus askerlerinin pençelerinden korumaya çalışan hamile anneler gösteriliyordu. Güneşin altında değişen hiçbir şey yoktu: bundan otuz yıl önce, Halk Cephesinin zamanında da aynı şeyler söylenmişti, kısa bir süre sonra, 1970 seçimleri sırasında Allende hakkında da aynı şeyler söylenecekti. Hıristiyan Demokratların, bakır şirketlerindeki Amerikalıların desteklediği uzlaşma politikası, ne sağı ne de solu hoşnut ettiğinden, bu politikanın fiyaskoyla sonuçlanması kaçınılmazdı. Halkın 'saksı reformu' adını taktığı toprak reformu tasarısı, sahipsiz ya da kötü işletilen birkaç toprak parçasını köylüye dağıtmış, ama büyük topraklar her zamanki sahiplerinin elinde kalmıştı. Hoşnutsuzluk daha da yayılmıştı, aradan iki yıl geçtikten sonra halkın büyük bir bölümü sola kaymaya başlayacak, gerçek reform vaatlerinde bulunan pek çok siyasi parti bir koalisyon içinde birleşecek ve tüm dünyanın, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin şaşkın bakışları önünde, Salvador Allende, tarihte halkın oylarıyla seçilmiş ilk Marksist başkan olacaktı. Ama o kadar ileriye atlamamalıyım, 1966'da henüz Hıristiyan De

mokratların bir yıl önceki parlamento seçimlerinde elde ettikleri zafer kutlanmaktaydı, bu partinin ülkeyi gelecek elli yıl boyunca yöneteceği, solun, altından kalkamayacağı bir bozguna uğradığı ve Allende'nin bir siyasi ölüye dönüştüğü konuşuluyordu her yerde. Ayrıca kadınların aç kalmış öksüzlere benzedikleri ve popolarını zorlukla örtecek kadar kısa etekler giydikleri bir dönemdi bu. Başkentin en seçkin semtlerinde, Hindistan'dan gelme giysileri içinde, kolyeli, çiçekli, uzun saçlı birkaç hippi görülüyordu, ama Londra'da bulunup da onları Trafalgar Meydanında uyuşturucu almış olarak yarı çıplak dans ederken görmüş olan bizler için, Şili'dekiler acınacak bir haldeydiler. Artık o zamanlar benim hayatım iş ve sorumluluklarla doluydu, bu Çiçek Çocuklarının pastoral tembellikleri kadar mizacıma ters gelebilecek bir şey olamazdı, yine de o kültürün dış görüntüsüne hemen uyum sağlamıştım, çünkü özellikle hamileliğimin yusyuvarlak olduğum son aylarında o uzun giysiler bana çok iyi gidiyordu. Çiçekleri yalnızca giysilerime uyarlamakla kalmamış, evimin duvarlarıyla otomobilimin üstünü de onların resimleriyle süslemiştim, kocaman sarı ayçiçekleriyle rengârenk yıldız çiçekleri, Michael'ın ana babasıyla komşuları şaşkına çeviriyordu. Neyse ki yeni bir inşaat işiyle uzun satranç partilerine dalmış olduğundan Michael bunların farkına varmamış görünüyordu.

Nicolás, birkaç gün süren ve bana Avrupa'da yolculuk yaparak geçirdiğimiz bütün bir yılınkinden çok daha fazla anı bırakan zorlu bir doğumla dünyaya geldi. Her saniye daha fazla güç ve hız kazanarak bir uçurumdan aşağı yuvarlanıyormuşum izleniminin sonunda sanki bir çatırtıyla kemiklerim açılmış, içimden gelen bastırılamaz bir güç çocuğu dışarı doğru itmişti. Sen doğarken böyle bir şey başıma gelmemişti, Paula, çünkü tertemiz bir sezaryen ameliyatı geçirmiştim o zaman. Kardeşininkinin romantik olan hiçbir yanı yoktu, sadece çaba, acı ve yalnızlık vardı. Anneyle babanın doğum olayına bir katkıda bulunabileceklerini duymamıştım, zaten Michael bu zor anda yardım edebilecek yapıda bir adam değildi, iğne ya da kan görse fenalık geçirirdi. O zamanlar doğum bana son derece kişisel bir olay gibi görünüyordu, tıpkı ölüm gibi; ben bir hastane odasında tek başıma acı çekerken, benim yaşıtım olan başka kadınların, evlerinde bir ebenin, kocalarının, arkadaşlarının ve bir fotoğrafçının eşliğinde, marihuana içip Beatles müziği dinleyerek doğum yaptıkları aklımın ucundan bile

geçmiyordu.

Nicolás, kafasında tek bir tel saçı olmadan, alnında bir boynuzla ve bir kolu morarmış olarak doğdu; onca bilim kurgu kitabı okumaktan dünyaya bir başka gezegenden bir yaratık getirdiğimi sanmıştım, ama doktor onun insan olduğuna dair güvence verdi bana. Alnındaki o tek boynuz, doğum sırasında onu benden çekip almak için kullandıkları forsepsin sonucuydu, kolundaki eflâtun leke de kısa zamanda yok olmuştu. Bebekken onu kel olarak hatırlıyorum, ama bir an gelip kıl hücreleri normale dönmüş olmalı, çünkü bugün dalgalı gür siyah saçlarla kalın kaşlara sahip. Kardeşini kıskandıysan da bunu hiçbir zaman belli etmedin ve onun için ikinci bir anne oldun. Duvarlarına masal kahramanlarının resimleri boyanmış, geceleri korkunç pençelerini sallayan bir ejderhanın uğursuz gölgesinin göründüğü bir penceresi olan küçücük bir odayı paylaşıyordunuz. Sen, bebeği sürükleye sürükleye yatağıma gelirdin, onu ne kucağına alabiliyor, ne de bahçedeki canavarın insafına bırakabiliyordun. Daha sonraları, korkunun temellerini o da öğrendiğinde, ablasını korumak için şiltesinin altında bir çekiçle uyur olmuştu. Ejderha gündüzleri kocaman bir kiraz ağacına dönüşüyordu, siz de onun dalları arasına salıncak kuruyor, kendinize sığınak inşa ediyor, yazları kuşlarla pay edemediğimiz ham meyveleri yüzünden hasta oluyordunuz. O minicik bahçe güvenli ve büyülü bir dünyaydı sizin için, orada çadır kurup geceyi geçirerek kızılderililicilik oynar, hazineler gömer, solucanlar beslerdiniz. Avlunun dibindeki uyduruk bir havuzda mahallenin çocukları ve köpekleriyle birlikte yüzerdiniz; çatının üzerinde yabani bir asma yetişirdi, sizler de iğrenç bir şarap üretmek için üzümlerinin suyunu sıkardınız. Kayınvaldemin bir sokak ötedeki evinde, sizler için sürprizlerle dolu bir tavanarası, meyve ağaçları, kusursuz bir büyükanne tarafından daha yeni fırından çıkarılmış çörekler, bahçe çitinde de dört ayak üzerinde golf alanına geçebileceğiniz ve başkasının arazisinde gönlünüzce koşturabileceğiniz bir delik vardı. Nicolas'la sen, Granny'nin İngilizce şarkılarıyla benim masallarımı dinleyerek büyüdünüz. Her gece sizleri yatağınıza yatırdığımda, bana bir konu ya da masalın ilk cümlesini verirdiniz, ben de aradan üç saniye bile geçmeden ismarlama bir masal uydururverirdim; o bir anlık esinlenmenin tadı damağımda kaldı, inşallah yok olup gitmemiştir de gelecekte torunlarım onu canlandırmayı başarırlar.

Şili'de anaerkil bir toplumda yaşadığımızın söylendiğini öyle çok duymuşumdur ki, neredeyse ben de inanmışımdır buna; derebeyivari otoriter efendiler olan büyükbabamla üveybabam bile yüzleri kızarmadan kabul ederlerdi bunu. Anaerkillik efsanesini kim uydurdu ve nasıl oldu da yüz yıldan fazla bir zaman sürüp gitti bilemiyorum; belki de eski devirlerde bir gezgin, kıyılarımızdan geçen o Danimarkalı kâşiflerden ya da Liverpool'lu tüccarlardan biri, Şilili kadınların erkeklerin çoğundan daha güçlü ve daha düzenli olduklarını fark edip, dizginlerin onların elinde olduğunu söyleyivermiş, bu aldatmaca onca kez yinelenmekten sonunda bir dogmaya dönüşmüştür. Oysa onlar, yalnızca evlerinin dört duvarı arasında arada bir söz sahibidirler. Erkekler ise siyasal ve ekonomik iktidarı, kültürü ve görenekleri denetimleri altında tutarlar, yasaları yapıp onları gönüllerince uygularlar; toplumsal baskılar ve yasal kurgu, fazla ileri giden kadınları yola getirmeye yetmediğinde de, yadsınamaz ataerkillik damgasını taşıyan din girer işin içine. Bu durumun bağışlanamaz bir yanı da, girişken oğullarla uysal kızlar yetiştirerek bu sistemi sürdürüp güçlendirme işini bizzat anaların üstlenmiş olmasıdır; oysa bu işi başka türlü yapmak üzere aralarında anlaşabilmiş olsalardı, bir kuşak yetişecek sürede maçoluğun kökünü kazıyabilirlerdi. Yüzyıllar süren yoksulluk yüzünden erkekler geçim derdiyle ülkenin o ince uzun toprağını bir uçtan öbür uca aşındırmak zorunda kalmışlardır; kışın kuzeydeki madenlerin içlerini eşeleyen aynı kişinin, yazın orta kısımdaki vadilerde meyve toplamasına ya da güneyde bir balıkçı teknesinde çalışmasına sık sık rastlanır. Erkekler oradan oraya gidip gelirler, ama kadınlar yerlerinden kımıldamazlar, sağlam toprağa kök salmış ağaçlardır onlar. Kendi evlâtlarıyla yakınlarındaki başka çocukları çevrelerine toplayıp, yaşlılara, hastalara, kimsesizlere bakarlar, toplumun eksenidir onlar. Para ayrıcalığına sahip olanlar dışında toplumun bütün sınıflarında, özveri ve çabaya, kadınlara özgü en büyük erdemler

gözüyle bakılır; özveri ruhu, bir onur konusudur; aileleri için ne kadar çok acı çekerlerse o kadar gurur duyarlar. Daha çok genç yaşlardan başlayarak eşlerini, sarhoşluktan tutun da evde şiddet kullanmaya kadar en büyük kusurlarını bağışladıkları budala bir çocuk olarak kabul ederler, *çünkü o erkektir*. Altmışlı yıllarda, And dağlarının öte yanındaki dünyayı seçebilme şansına sahip çok az sayıdaki bir grup kadın, onlara meydan okuma cesaretini göstermişlerdi. Belli belirsiz yakınmalar söz konusu olduğunda bunları kimse önemsememişti, ama 1967'de içinde otlamakta olduğumuz taşra uyuşukluğunu sarsan ilk kadın yayını çıktı ortaya. Ülkenin en güçlü yayınevinin sahibinin yeni bir kaprisi olarak doğmuştu; bu avare milyonerin amacı vicdanlara seslenmek ya da ona benzer bir şey değil, moda sayfaları için çifte cinsiyetli genç kızların resimlerini çekmekti. Güzel modellerle özel anlaşmalar yaptı; kendi toplumsal çevresinde işin geri kalanını yürütecek birini aradı ve Delia Vergara'da karar kıldı; aristokrat görünümü altında demir gibi bir iradeyi ve isyankâr bir zekâyı gizleyen, yeni mezun bir gazeteci olan bu kadın, o zamanki ve şimdiki onca yayında rastlanan aynı parlak görünüme ve hafifliklere sahip zarif bir dergi çıkardı, ama bunun bir bölümünü kendi feminist düşüncelerinin yayılmasına adamıştı. Çevresine birkaç gözüpek meslekdaşını topladı ve bunlar, ülkede o zamana kadar basmakalıp yayıncılıkta görülmemiş bir stil ve dil yarattılar. Bu dergi, daha ilk sayısından başlayarak ateşli polemiklere neden olmuştu; gençler onu heyecanla karşılamışlar, daha tutucu olan gruplar ise, cinsiyetler arasında eşitlik sorunu karşısında hiç kuşkusuz tehlike altında olan ahlâkı, vatanı ve gelenekleri savunmak üzere ayağa kalkmışlardı. Acayip bir şans eseri olarak Delia, Cenevre'deyken annemin kendisine gösterdiği bir mektubumu okumuş ve böylece benim varlığımdan haberi olmuş. Bazı paragraflardaki üslûbum dikkatini çekmiş, Şili'ye dönünce de bu projesine katılmam için beni aramış. Tanıştığımızda ben işsizdim, tam doğurmak üzereydim, bonservis bakımından da utanılacak bir durumdaydım; üniversiteye adımımı atmamıştım, aklım fantezilerle doluydu ve göçebe eğitimimim sonucu olarak yazı yazarken affedilmez dilbilgisi hatâları yapıyordum; yine de, alaylı bir üslûptan başka bir koşul öne sürmeden, dergide bir sayfa önerdi bana, çünkü onca kavgacı makalenin arasında hafif bir şeye ihti-

yaç vardı. Ismarlama olarak mizah yazısı yazmanın ne kadar zor olduğunu bilmeden, işi kabul ettim. Biz Şilililer, özel hayatımızda gülmeye hazırızdır, şaka yapmak da kolaydır, ama halkın içine girince gülünç duruma düşme korkusuyla felce uğrayan koca avanaklara dönüşürüz; böyle olması da benim işime geldi, çünkü karşımda pek az rakip vardı. Sütunumda erkekleri mağara

adamları yerine koyuyordum, öyle tahmin ediyorum ki herhangi bir erkek karşı cins hakkında böylesine saygısızca yazı yazmaya kalkışsaydı, öfkeden kudurmuş bir sürü kadın tarafından bir meydanın ortasında linç edilirdi, ama beni hiç kimse ciddiye almıyordu. Derginin ilk sayıları, içinde doğum kontrolü, boşanma, kürtaj, ihtihar ve daha başka ağza alınamaz konular hakkında röportajlarla birlikte yayınlanınca, kızılca kıyamet koptu. Dergide çalışan bizlerin adları, bazen hayranlıkla, ama çoğunlukla bir dudak bükülmesiyle birlikte ağızdan ağza dolaşıyordu. Birçok saldırıya dayanmak zorunda kalmıştık ve daha sonraki yıllarda, melez bir İngilizle evli olan benim dışımda hepsi, eşlerinin kavgacı şöhretini hazmedemeyen Kreol kocalarından ayrılmışlardı.

Cinsiyetimden gelen dezavantajın ilk belirtisini, beş yaşımda bir tıfılken, erkek kardeşlerim bahçedeki kavağın üzerinde oyun oynadıkları bir sırada annem büyükbabamın evindeki holde bana yün örmeyi öğrettiğinde fark etmiştim. Beceriksiz parmaklarım şişleri tutup yüne ilmik atmaya çabalarken, ilmikler elimden kaçıyor, yumak dolanıp düğüm oluyordu; dikkatimi verme çabasıyla ter içinde kalmıştım, tam o sırada annem bir de şöyle demez mi: küçükhanımlar gibi bacaklarını bitiştirip doğru dürüst otursana. Örgüyü fırlatıp attım ve o anda ilerde erkek olmaya karar verdim; on bir yaşıma kadar da bu niyetimden sapmadım; o yaşta ilk aşkımın o anıtsal kulaklarını görünce hormonlarım bana ihanet etmiş ve acımasız bir biçimde bedenimi değiştirmeye koyulmuştu. Durumumu kabul etmem ve kimi erkeklerin bazen elde ettiklerinin aynını, iki kat çaba ve onlara gösterilenin yarısı kadar minnettarlık karşılığında elde edebildiğimi anlamam için aradan kırk yıl geçmesi gerekecekti. Bugün onların hiçbiriyle yerimi değişmezdim, ama gençliğimde her gün karşılaştığım haksızlıklar hayatımı karartıyordu. Freud tipi bir kıskançlık değildi söz konusu olan, erkeklerin o kaprisli küçük çıkıntılarından bizde de olsun diye can atmak için bir neden göremiyorum, bende bir tane olsaydı onunla ne yapacağımı bilemezdim. Delia, Amerikalı ve Avrupalı kadın yazarların bir yığın kitabını bana ödünç vermiş, fazlasıyla roman okumaktan zehirlenmiş beynimin romantik sisleri acaba dağılır mı diye onların hepsini alfabetik sıraya göre okumamı istemişti, böylece içimde her zaman var olan o gizli öfkeyi ifade etmenin belirgin bir yolunu yavaş yavaş keşfediyordum. Benimle başedebilmek için en müthiş hitabet tuzaklarına başvurmak zorunda kalan Ra-

món amcamın karşısında zorlu bir rakip olúp çıkmıştım; artık mühürlü kâğıda üç kopya halinde belgeler yazan bendim, onları imzalamayı reddeden ise oydu.

Bir akşam, kariyerini halk için adalet ve eşitlik uğruna savaşım vererek yapmış olan tanınmış bir sosyalist politikacının evine Michael'la birlikte yemeğe davet edilmiştik. Onun gözünde halk, yalnızca erkeklerden oluşuyor, kadınların da bunun bir parçası oldukları aklından bile geçmiyordu. Karısı, büyük bir kuruluşun yönetici kadrosundaydı ve özgür kadının ender örneklerinden biri olarak sık sık basında yer alıyordu; o prototip maçoyla neden evlenmişti bilmem. Öteki davetliler de siyaset ya da kültür hayatının tanınmış kişileriydi, onlardan on yaş küçük olan bizler ise bu gelişmiş gruba hiç mi hiç yakışmıyorduk. Masadakilerden biri, mizah yazılarımdan dolayı beni kutladı, ciddi olarak yazı yazmayı düşünüp düşünmediğimi sordu; ben de, ani bir esinlenmeyle, sadakatsiz bir kadınla bir söyleşi yapmanın hoşuma gideceği yanıtını verdim. Yemek salonuna buz gibi bir sessizlik çöktü, rahatsızlık duyan davetliler gözlerini tabaklarına diktiler ve epeyce bir süre hiç kimseden ses çıkmadı. Sonunda ev sahibesi ayağa kalktı, kahve yapmak üzere mutfağa doğru uzaklaştı, ben de ona yardım etmek bahanesiyle peşinden gittim. İkimiz birlikte fincanları tepsiye dizerken, sırrını saklamaya ve kimliğini asla açıklamamaya söz verecek olursam, o söyleşiyi bana bahşetmeye hazır olduğunu söyledi. Ertesi gün bir kayıt cihazıyla birlikte kalkıp bürosuna gittim, kentin merkezinde cam ve çelikten yapılmış bir binanın içindeki aydınlık bir salonda, gri kostümlü ve çizgili kravatlı kalabalık bir teknograt grubunun arasında yürüttüğü bir yönetim görevinde hiç rakipsiz olarak hüküm sürüyordu. Herhangi bir kaygı belirtisi göstermeden karşıladı beni, kısa eteği ve yüzündeki engin gülümsemesiyle incecik ve zarifti, üzerinde Chanel tayyörü, boynunda kat kat altın yaldızlı zincirleriyle, öyküsünü hiçbir vicdan azabı çekmeden anlatmaya hazırdı. O yılın Kasım ayında derginin Che Guevara'nın öldürülmesiyle ilgili olarak yayınladığı on satırlık bir haberle bütün dünyada yer yerinden oynamış, o sadakatsiz kadınla yaptığım dört sayfalık röportaj ise iffet düşkünü Şili toplumunu derinden sarsmıştı. Bir hafta içinde satışlar iki katına çıkmış, benimle de program personelinin bir parçası olarak yeni bir sözleşme yapmışlardı. Büroya yüzlerce mektup geldi, bunların birçoğu, o utanmazın halka kötü örnek olacağından korkan dinsel örgüt-

ler-
den ve siyasi sağın tanınmış kişilerinden geliyordu, ama kendi maceralarını itiraf eden başka kadın okuyuculardan da mektuplar aldık. Bu kadar sıradan bir şeyin böylesine bir tepki yaratmış olmasını bugün insanın aklı almıyor, ne de olsa sadakatsizlik evlilik kurumunun kendisi kadar eski. Röportajın kahramanının zina yapmak için bir erkeğinkiyle aynı gerekçelere sahip olmasını hiç kimse bağışlayamadı: bu gerekçeler, fırsat, can sıkıntısı, hınç, fettanlık, meydan okuma, meraktı. Söyleşi yaptığım hanımefendi, ne kaba saba bir sarhoşla evliydi, ne de tekerlekli sandalyeye mahkûm bir sakatla, umutsuz bir aşkın acısını çekiyor da değildi; hayatında herhangi bir trajedi yoktu, kendisine aynı biçimde ihanet eden bir kocaya sadık kalmasını gerektirecek haklı nedenlerden yoksundu yalnızca. Pek çokları bu işi düzenlemesindeki kusursuzluk karşısında dehşete kapılmışlardı: iki hanım arkadaşıyla birlikte gözden uzak bir apartıman dairesi kiralıyordu, burasını tertemiz tutuyorlar, hafta boyunca âşıklarını oraya götürmek üzere sırayla kullanıyorlardı, böylelikle tanınabilecekleri otellere gitmenin sıkıntısından da kurtulmuş oluyorlardı. Kadınların da böyle bir rahatlıktan yararlanabilecekleri kimsenin aklına gelmemişti, aşk randevuları için kullanılan bir apartıman dairesi yalnızca erkeklere özgü bir ayrıcalıktı, hattâ bunun bir de Fransızca adı vardı: *garçonnière*.[1] Büyükbabamın kuşağındaki beyefendiler arasında alışılmış bir yöntemmiş bu, ama artık pek az kimse bu lükse dayanabiliyor ve genellikle her kişi, kendi bütçesinin elverdiği biçimde ve yerde evlilikdışı ilişkisini yürütüyor. Yine de kaçamak aşklar için kiralık odalar her yerde vardı, herkes de bunların fiyatlarını ve nerede bulunduklarını çok iyi bilirdi.

[1] *garçonnière*: Garsoniyer. (Çev.)

Aradan yirmi yıl geçtikten sonra, uzun bir geziden dönerken, dünyanın öbür ucunda, Şili'den çok uzakta bir yerde, o Chanel tayyörlü hanımefendinin kocasıyla karşılaştım. Adam, askerî diktatörlüğün ilk yıllarında hapiste yatıp işkence görmüş, hem bedeni hem de ruhu yara izleriyle damgalanmıştı. O sıralar ailesinden ayrı olarak sürgünde yaşıyordu, sağlığı da iyi gitmiyordu, çünkü mahpushanenin soğuğu içine işlemiş, kemiklerini kemiriyordu, yine de ne o çekiciliğini kaybetmişti, ne de o muazzam kibirliliğini. Beni zorlukla hatırlayabildi, belleğinde beni, hayranlıkla okumuş olduğu o söyleşiyle ayırt edebiliyordu yalnızca.

– O sadakatsiz kadının kim olduğunu hep merak etmişimdir –dedi, gizlilik taşıyan bir ses tonuyla–. Bu konuyu bütün dostlarımla konuştum, zaten o günlerde Santiago'da bundan başka bir şey konuşulmuyordu. O apartıman dairesine bir ziyarette bulunmayı çok isterdim, hem de o iki arkadaşıyla birlikte olabilseydi keşke bu. Alçakgönüllü olamadığım için bağışlayın İsabel, ama o üç kadın şöyle esaslı bir maçoyla karşılaşmayı hak etmişler.

– Doğrusunu istersen, öyle sanıyorum ki böyle birinin eksikliğini hiç hissetmemişler.

– Aradan çok zaman geçti, onun kim olduğunu bana söylemeyecek misin?

– Hayır.

– Hiç olmazsa onu tanıyıp tanımadığımı söyle!

– Evet... İncil üzerine yeminle.

Dergideki ve daha sonraları televizyondaki işim, atalarımdan almış olduğum kaçıklık için bir subap kapağı yerine geçiyordu; onlar olmasaydı içimde biriken basınç patlayarak beni dosdoğru bir tımarhaneye yollardı. O zamanlar Şili'deki ölçülü ve ahlâkçı çevre, taşra zihniyeti ve toplum kurallarındaki katılık dayanılır gibi değildi. Büyükbabam çok geçmeden benim halka dönük yaşantıma alışmış ve makalelerimi çöpe atmaktan vazgeçmişti, onlar hakkında yorum yapmıyordu ama ara sıra Michael'ın bu konuda ne düşündüğünü soruyor, onun kadar hoşgörülü bir kocaya sahip olduğum için minnettarlık duymam gerektiğini hatırlatıyordu bana. Ne feminist olarak ün yapmış olmam hoşuna gidiyordu, ne de uzun giysilerimle eski şapkalarım, hele hele

tıpkı bir banyo perdesi gibi resimli eski Citroën'imden hiç hoşlanmıyordu, ama bu aşırılıklarımı bağışlıyordu, çünkü gerçek hayatta ben-bir anne, eş ve ev kadını olarak görevlerimi yerine getiriyordum. Sırf başkalarını şoke etme zevki için, süpürge sopasına geçirilmiş bir sutyenle sokaklarda dolaşabilirdim –tabii tek başıma, kimse benimle birlikte gelmeye razı değildi–, ama özel hayatımda evin içinde sonsuz bir mutluluk için gerekli olan formülleri çok iyi biliyordum. Sabahları kocamın kahvaltısını yatağına götürüyor, akşamları iki dirhem bir çekirdek giyinip martinisinin zeytinini dişlerimin arasına alarak onu bekliyordum, geceleri ertesi gün giyeceği kostümüyle gömleğini bir iskemlenin üzerine koyuyor, ayakkabılarını parlatıyordum, saçını ve tırnaklarını kesiyor, prova etme zahmetine katlanmasına fırsat vermeden giysilerini ben alıyordum ona,

tıpkı çocuklarıma da yaptığım gibi. Bu, benim açımdan yalnızca budalalık değil, aynı zamanda fazlasıyla enerji harcamak demekti.

Hippilerin dış gönünümlerini almıştım, ama aslında faturaları ödeyebilmek için günde on iki saat çalışan bir işçi karınca gibi yaşıyordum. Gerçek bir hippinin ikram ettiği marihuanayı ilk ve son kez içtiğimde bana göre olmadığını anlamıştım. Arka arkaya altı nefes çektim, ama sözünü ettiklerini onca kez duyduğum o sanrılı keyfi değil, yalnızca başağrısı verdi bana; bendeki pragmacı Bask genlerinin, uyuşturucuların verdiği kolay mutluluğa karşı bağışıklığı var. Bu kez mizahi bir kadın programı yapmak üzere televizyona geri dönmüştüm; ülkedeki tek çocuk dergisine de katkıda bulunuyordum, kurucusu beklenmedik bir hastalıkla ölünce sonunda onun da yöneticisi olacaktım. Canilerle, falcılarla, fahişelerle, ölüsevicilerle, playboylarla, ne olduğu belirsiz birtakım mucizeler yaratmış aziz bozuntularıyla, kaçık psikiyatrlarla ve merhametli kişilere kendilerini acındırmak için kiraladıkları takma sakat kolları kullanan kadın dilencilerle yıllarca röportajlar yaparak eğlendim. Anlık esinlenmelerle uydurulmuş yemek tarifleri yazıyor, ara sıra da dostlarımın doğumgünlerinden yola çıkarak yıldız falları uyduruyordum. Astrolog Peru'da yaşıyordu, posta genellikle gecikiyor ya da onun gönderdikleri kaderin dikenli yollarında kaybolup gidiyordu. Bir keresinde Mart ayının yıldız falının elimize geçtiğini, ama Şubatınkinin eksik olduğunu haber vermek için onu aramıştım, elimizde ne varsa onu yayınlamamızı söyleyerek, sorun nedir anlamıyorum, yayınlanma sırası ürünün özelliğini değiştirmez ki, dedi; o günden sonra onları aynı isabet yüzdesiyle kendim üretmeye başladım. En zorlu iş, Francisca Román takma adıyla imzaladığım Aşk Postası'ydı. Kişisel deneyim yoksunluğumdan, Memé'den bana miras kalan önseziye ve günün modası olan bütün televizyon dizilerini seyrederek gönül işlerinde gerçek bir uzman olan Hilda Nine'nin öğütlerine başvuruyordum. Francisca Román'ın mektup arşivi şimdi elimde olsa ciltler dolusu öykü yazmama yarayabilirdi, melodramatik nâmelerle tıka basa dolu o sandıklar nereye gitti acaba? Eve, çocuklara ve kocama nasıl vakit ayırabiliyordum bilmem, ama ne yapıp edip işleri ayarlıyordum. Boş vakitlerimde giysilerimi dikiyor, çocuk masalları ve piyesler yazıyor, annemle de sürekli bir mektup akışını sürdürüyordum. O arada Michael da, kuralları yerine getirdiğimiz takdirde her şeyin sonsuza dek yolunda gideceği biçiminde safça bir gü-

venceyle içinde yaşadığımız o sorunsuz mutluluğun tadını çıkararak, her zaman elimin altında bulunuyordu. Bana âşık gibi görünüyordu, ben de kuşkusuz öyleydim. Her şeye izin veren, pek de ortalarda görünmeyen bir babaydı; zaten bütün cezalar ve ödüller benden çıkıyordu, çünkü çocukları annelerinin yetiştirdiklerine inanılırdı. Bendeki feminizm, ev işlerini paylaştırmama yetmiyordu, aslında bu düşünce aklımın ucundan bile geçmedi, özgürlüğün dünyaya açılıp erkek işlerini yüklenmekten oluştuğunu sanıyor, aynı zamanda benim yükümün bir bölümünü başkalarına yüklemek demek olduğunu düşünemiyordum. Sonuç, bugün feminist hareketleri sorgulayan benim kuşağımdan milyonlarca kadının başına geldiği gibi, büyük bir yorgunluk oldu.

Evdeki mobilyalar sık sık ortadan kayboluyor, onların yerini, Suriyeli bir tüccarın eski püskü eşyaları erkek kostümleriyle değiş tokuş ettiği Acem Çarşısından ne idüğü belirsiz birtakım antikalar alıyordu; Michael bir yandan giysisiz kalırken, evin içi çentikli kâseler, pedallı dikiş makineleri, araba tekerlekleri ve gaz lâmbalarıyla doluyordu. Yuvamızdan gelip geçen bazı kişilerden dehşete kapılan kayınvaldemle kayınpederim, torunlarını olası tehlikelerden korumak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Televizyondaki yüzüm ve dergideki adım, örneğin Marslılarla mektuplaşan bir posta memuru ya da yeni doğmuş kızını büromdaki yazı masasının üzerinde terk edip giden kız gibi bazı sahtekârlar için açık birer davetiye oluşturuyordu. Çocuğu bir süre yanımızda tutmuş ve onu evlât edinmeye tam karar vermiştik ki, bir akşam eve döndüğümüzde yasal büyükanne ve büyükbabasının gelerek polis koruması altında onu alıp götürdüklerini öğrendik. Meslekten falcı ve onca felâket haberi vermekten keçileri kaçırmış olan kuzeyli bir madenci, iki hafta boyunca salonumuzdaki kanepenin üzerinde yatıp kalkmıştı, ta ki sonunda Ulusal Sağlık Hizmetlerindeki işi bırakma sorunu çözümlenene kadar. Zavallıcık, Psikiyatri Hastanesinde bakılmak üzere tam grev kararı alındığı gün gelmişti başkente. Cebinde beş parası olmadan ve hiç kimseyi tanımadan, ama o pırıl pırıl kehanet yetisi sayesinde, kendisini bu yabancı kentte korumaya hazır az sayıdaki kişilerden birinin yerini saptayabilmişti. Granny, büyük bir tedirginlikle, bu adamın bir tahtası eksik, bıçak çekip hepinizi gırtlağını kesebilir, diye uyarmıştı beni. İki torununu kaptığı gibi, falcının ziyareti süresince yanında kalsınlar diye alıp götürdü, oysa sonunda adam tümüyle zararsız çıkmıştı,

hattâ hayatımızı kurtarmış da olabilirdi. Kuvvetli bir depremle evin bazı duvarlarının yıkılacağını haber vermişti bize, Micheal da evin her yanını gözden geçirerek bazı noktaları pekiştirdi; sonunda hafif bir yer sarsıntısı olunca, yalnızca avlunun duvarı yıkılmış ve yıldız çiçekleriyle komşunun tavşanı ezilmişti.

Çocukların bakımına Granny'yle Hilda Nine yardım etmişler, Michael onlara dengeli bir yaşam ve terbiye vermiş, okul onları eğitmişti, geri kalanını da kendi canlılıkları ve doğuştan gelen yetenekleriyle elde ettiler. Bense onları yalnızca eğlendirmeye çalıştım. Sen bilgili bir çocuktun, Paula. Daha küçük yaşta pedagojiye yatkınlığın vardı; erkek kardeşine, köpeklere ve bebeklerine senin öğrencilerin olma görevi düşerdi. Eğitme etkinliklerinden geriye kalan boş vakitlerini, Granny'yle oynadığın oyunlar, yakınlardaki bir huzurevine yapılan ziyaretler ve Hilda Nine'yle dikiş dersleri arasında bölüştürüyordun. Annemin sana İsviçre'den satın aldığı o işlemeli şık giysilerine rağmen, kendi üretimin olan kötü dikilmiş paçavralar içinde tıpkı bir öksüzü andırıyordun. Kayınpederim, emeklilik yıllarını çemberi kareye çevirmeye ya da daha başka bitmez tükenmez matematik problemlerini çözümlemeye çalışarak geçirirken, Granny de bir büyükan-

neye özgü gerçek bir sefahat âlemi içinde torunlarının zevkini çıkarıyordu; haydutçuluk oynamak için tavanarasına çıkıyor, havuzunda yüzmek için gizlice kulübe giriyor, benim geceliklerimi giyip yüz kızartıcı tiyatro oyunları oynuyordunuz. Yazları bisküvi yaparak, kışları da yaşlılar yurdundaki dostların için çizgili atkılar örerek bu harika kadınla birlikte geçiriyordun; daha sonraları, Şili'den çekip gittimizde, o yabancı büyük büyükbabaların en sonuncusu de yalnızlıktan ölene kadar onların her birine mektuplar yazdın. O yıllar, hayatlarımızın en mutlu, en güvenli yıllarıydı. Nicolás'la sen, Şili'ye geri dönelim diye ağlayarak yalvardığınız o zor dönemlerde sizlere destek olan mutlu anılara sahip oldunuz; artık o zamanlar geri dönme olasılığı yoktu, Granny bir yasemin ağaççığının altında yatıyordu, kocası bunaklığın labirentlerinde yolunu kaybetmişti, dostlarımız da ya ölmüşler, ya da dünyanın her yanına dağılmışlardı, o ülkede bize yer yoktu. Yalnızca evimiz vardı. Hâlâ da orada, olduğu gibi duruyor. Bir süre önce orayı ziyarete gittim ve boyutları karşısında şaşırdım kaldım, çatısında yarı kel bir perukayla bir bebek evini andırıyordu.

Michael, bana karşı övülecek derecede sabırlı davranmıştı, benim neden olduğum ne dedikodular ne de eleştiriler şaşırtıyordu onu, ne kadar çılgınca olursa olsun tasarılarıma karışmıyor, yanılgılarımda bile bana arka çıkıyordu, yine de yollarımız gitgide ayrılıyordu. Ben feministler, bohemler, sanatçılar ve enteller arasında gidip gelirken, o, kendini plânlarına, hesaplarına, yapımı süren binalarına, satranç partilerine ve briç oyunlarına veriyordu. Çok geç saatlere kadar bürosunda kalıyordu, çünkü güneş doğduktan batana kadar çalışıp tatil yapmamaya Şilili profesyoneller arasında iyi gözle bakılırdı, bunun tersi bürokrat zihniyetinin bir belirtisi olarak kabul edilir ve özel sektörde kesin bir fiyaskoyla sonuçlanırdı. İyi bir dost ve iyi bir sevgiliydi, ama ondan bana pek fazla anı kalmadı, bulanık bir fotoğraf gibi soldu gitti. Kocanın aileyi geçindirdiği, karının da yuvasıyla çocuklarının bakımını üstlendiği geleneğine göre yetiştirilmiştik, ama bizim durumumuz pek de böyle olmadı; ben ondan önce çalışmaya başlamıştım ve harcamalarımızın büyük bir bölümünü ben karşılıyordum; onun maaşı ise evin borcunu ödemeye ve yatırım yapmaya ayrılmıştı; benimki gündelik yaşamda eriyip gidiyordu.

Her ne olursa olsun, o, kendi kendisine hep sadık kalarak hayatı boyunca pek az değişti, ama ben onu fazlasıyla şaşırtıyor, her yanda haksızlıklar görerek huzursuzluk içinde yanıyordum, dünyayı değiştirmeye özeniyor ve ayrı ayrı öyle çok davaya sarılıyordum ki ben bile ipin ucunu kaçırıyordum; çocuklarım da sürekli bir düzensizlik içinde yaşıyorlardı. Aradan on yıl geçtikten sonra, Venezuela'ya yerleştiğimizde ve benim ideallerim sürgün hayatının dertleriyle oldukça bozulduğunda, –hippiler ve sosyalist düşler döneminde yetişmiş olan– o çocuklara, nasıl yaşamak istediklerini sordum, ikisi de, önceden kararlaştırmadıkları halde, bir ağızdan yanıt verdiler: refah içindeki burjuvalar gibi.

Ramón amcamla annem, İsviçre'den babamın öldüğü aynı yıl döndüler. Üvey babam, diplomatik kariyerin basamaklarında ağır ağır yükselmiş ve Dışişleri Bakanlığında önemli bir göreve ulaşmıştı. Torunlarını Hükümet Sarayına götürerek oranın kendi özel konutu olduğunu söylüyor ve onları, kadife perdelerle devlet büyüklerinin portreleri arasında, beyaz eldivenli garsonların portakal suyu ikram ettikleri o upuzun Büyükelçiler Ziyafet Salonunda oturtuyordu. Yedi yaşındayken okulda, konusu aile olan

bir kompozisyon yazman gerekmiş, sen de tek ilginç akrabanın, doğrudan doğruya Hz. İsa'nın soyundan gelen bir prens ve üniformalı uşaklarla silâhlı muhafızların bulunduğu bir sarayın sahibi olan Ramón amcan olduğunu yazmıştın. Öğretmenin bana bir çocuk psikiyatrının adını vermişti, ama edindiğin bu ün kısa bir süre sonra temize çıkmıştı: bir gün seni dışçiye götürmem gerekirken unutmuştum, sen de okulun kapısında saatlerce beklemiştin. Öğretmen boş yere babanın ya da benim yerimizi saptamaya çalışmış, sonunda da Ramón amcayı aramış. O da, Paula'ya söyleyin bir yere kımıldamasın, hemen onu almaya geliyorum, diye karşılık vermiş; gerçekten de yarım saat sonra motosikletli iki polisin koruması altında bayraklı bir cumhurbaşkanlığı limuzini görünmüş, elinde kasketiyle aşağı inen şoför arka kapıyı açınca, büyükbaban, göğsü madalyalarla kaplı olarak, üzerinde de şiirsel bir esinlenme ânında evden geçip yanına aldığı siyah renkli büyük töreh peleriniyle arabadan inmiş. Seni saatlerce ekmemi hiç hatırlamıyorsun da, yavrum, yalnızca o muhteşem maiyet alayını ve şaşkınlığından Ramón amcayı selâmlamak için yerlere kadar eğilen öğretmeninin yüzünü hatırlıyorsun.

Babam, beklenmedik bir krizle ölmüş, ne kudretinin, ne de sefaletinin hesabını çıkaracak kadar zamanı olmuştu, çünkü bir kan dalgası kalbinin en derin boşluklarını kaplamış ve yoksul bir serseri gibi yolun ortasına serilip kalmıştı. Sosyal Hizmetler tarafından sokaktan kaldırılıp morga götürülmüş, orada yapılan bir otopsiyle ölüm nedeni saptanmıştı. Giysisinin cepleri gözden geçirildiğinde bazı kâğıtlar bulmuşlar, soyadıyla aramızda bir ilişki kurarak, cesedi teşhis etmem için benimle temasa geçmişlerdi. Adını duyunca babamın söz konusu olduğu aklıma bile gelmedi, çünkü uzun yıllardan beri onu hiç düşünmemiştim ve hayatımdan gelip geçmesi bende hiçbir iz bırakmamıştı, bizi terk etmiş olmasına bile hınç duymuyordum, ama göbek adı Tomás olan erkek kardeşim gelmişti aklıma: o dönemde onun, hâlâ o Arjantinli Mesih'in gizemli tarikatinin peşinde nerede olduğu belli değildi. Aylardır ondan hiç haber alamamıştık ve aileme özgü o trajedi duygusu nedeniyle aklımıza en kötüsü geliyordu. Annemin, onun yerini saptamak için başvurmadığı yol kalmamış, en küçük bir sonuç alamamıştı ve oğlunun Kübalı devrimcilere takıldığı söylentilerine artık inanma eğilimindeydi, çünkü öldürülmüş olan Che Guevara'nın izinden gitmiş olması, onun bir aziz bozuntusu tara-

fından ipnotize edildiğini bilmekten daha hoşgörülebilir bir şeydi. Morga gitmeden önce Ramón amcamı bürosundan arayıp, kardeşimin ölmüş olduğunu kekeleyerek haber verdim. O uğursuz binaya ondan önce vardım, vurdumduymaz bir görevlinin karşısına çıktım, o da beni, üzeri çarşafla örtülü bir çıkıntının yattığı bir sedye bulunan soğuk bir odaya götürdü. Örtüyü kaldırdılar, boynundan cinsel organına kadar inen bir yorgancı dikişi bulunan, mosmor kesilmiş, çıplak, şişman bir adam göründü, onunla aramda en uzak bir bağlantı bile hissedemedim. Birkaç saniye sonra Ramón amcam geldi, ona şöyle bir bakarak babam olduğunu söyledi. Yeniden yanına yaklaştım ve yüz çizgilerine dikkatle baktım, çünkü onu bir daha görme fırsatım olmayacaktı.

O gün, yarım kan bir ağabeyimin varlığından da haberim olmuştu; babamın bir başka aşkından olan bu oğlu, on beş yaşımdayken matematik dersinde âşık olduğum delikanlıya şaşılacak derecede benziyordu. Ayrıca üçüncü bir kadından olma ve alay edercesine bizim adlarımızı vermiş olduğu bizden küçük üç çocuğunun daha varlığını öğrendim. Cenaze işini ve o öteki ailenin lehine tüm miras haklarımızdan feragat ettiğimizi bildiren bir belgenin kaleme alınmasını Ramón amcam üstlenmişti; Juan'la ben, imzalarımızı hemen bastık, can sıkıcı gecikmelerden kaçınmak için Pancho'nun imzasını da taklit ediverdik. Ertesi gün Büyük Kabristan'ın patikalarından birinde o tanımadığımız adamın tabutunun ardından yürüyorduk, o sade defin törenine bizden başka kimse katılmadı, babam bu dünyada pek az dost bırakmıştı. Yarım kan kardeşlerimle de bir daha ilişkim olmadı. Babamı düşündüğümde, onu ancak morgun o buz gibi odasındaki derin yalnızlığın içinde hareketsiz yatarken gözümün önüne getirebiliyorum.

Babamın cesedi, yakından gördüğüm ilk ceset değildi. Lübnan'ı yerinden sarsan savaşın patırtısı arasında ve Bolivya'da bir ihtilâl tehlikesi geçirirken, sokakta yatan bazı cesetleri uzaktan seçtiğim olmuştu, ama onlar insandan çok kuklalara benziyorlardı; Memé'yi yalnızca hayattaki haliyle hatırlayabiliyorum, Pablo dayımdan ise hiçbir iz kalmadı. Çocukluğumun tek gerçek ve elle tutulur ölüsü, sekiz yaşımdayken çıktı karşıma ve olayın koşulları onu unutulmaz kıldılar.

1950 yılının o 25 Aralık gecesi, gözlerim plaj evinin gürültüle-

riyle dolu karanlığın içinde açık olarak, saatlerce uyanık yatmıştım. Kardeşlerimle kuzenlerim, aynı odada başka ranzalarda yatıyorlardı; incecik karton duvarların ardından öteki odalarda uyuyanların soluklarını, buzdolabının sürekli mırıltısını ve farelerin pıtır pıtır yürümelerini duyuyordum. Kaç kez yerimden kalkıp, denizden esen tuzlu meltemde serinlemek üzere avluya çıkmayı istedim, ama kör hamamböceklerinin durmak bilmez trafiği beni bundan vazgeçiriyordu. Kıyıdaki sürekli çiyden nemlenen çarşafların arasında bedenimi şaşkınlık ve dehşetle yoklarken, o öğle sonrasındaki olayın sahneleri, ayın penceredeki solgun yansımaları arasında gözümün önünden şimşek gibi geçip gidiyordu. Balıkçının ıslak ağzını hâlâ boynumda hissediyor, kulağımın içine fısıldayan sesini duyuyordum. Uzaklardan okyanusun boğuk çalkantısı geliyordu kulağıma, arada bir de sokaktan bir otomobil geçerek, pancurların aralıklarını kısa bir an aydınlatıyordu. Göğsümde çanlar çalınır gibi bir gürültü, taş gibi bir ağırlık hissediyordum, gırtlağıma doğru yükselen güçlü bir pençe beni boğuyordu. İblis, geceleri aynalarda görünür... O odada hiç ayna yoktu, evdeki tek ayna, banyoda annemin dudaklarını boyadığı paslı bir dikdörtgen aynaydı, o da bana göre fazlasıyla yüksekteydi. Ama Kötülük yalnızca aynaların içinde değildir, demişti Margara bana, insanların günahlarını yakalama peşinde karanlıkta da dolaşır ve bağırsaklarını yiyip bitirmek için yaramaz çocukların içine girer. Elimi, balıkçının koyduğu yere koyuyor, tiksinme ve anlaşılmaz bir zevk karışımı bu duyguya akıl erdiremeden, korkuyla hemen geri çekiyordum. Onun bedenimi keşfeden pürüzlü ve güçlü parmaklarını, tıraşsız yanaklarının sürtünmesini, kokusuyla ağırlığını hissediyor, kulağıma fısıldadığı açık saçık sözleri yeniden duyuyordum. Alnımda günah lekesinin belirdiği kesindi. Nasıl oluyordu da kimse farkına varmıyordu? Eve döndüğümde ne annemin gözlerine bakmaya cesaret edebilmiştim, ne de büyükbabamınkilere; Margara'dan saklanmış, karnımın ağrıdığını bahane ederek, uzun uzun bir duş aldıktan ve mavi renkli çamaşır sabunuyla her yanımı ovaladıktan sonra erkenden kaçıp yatmıştım, ama o lekeleri hiçbir şey çıkaramazdı. Kirliydim, sonsuza dek kirlenmiştim... Yine de o adamın buyruğuna karşı gelmek aklımdan geçmiyordu; hayatım pahasına da olsa, ertesi gün sardunyalı yolda onunla yeniden buluşacak ve kaçınılmaz bir biçimde onun peşinden ormana doğru gidecektim. Büyükbaban öğrenecek olursa beni öldürür, diye uyarmıştı

beni. Benim sessiz kalmam kutsal bir görevdi, onun hayatından ben sorumluydum. O ikinci randevunun yakınlığı içimi korkuyla dolduruyor, ama aynı zamanda beni büyülüyordu, günahın ötesinde ne vardı acaba? Kardeşlerimle kuzenlerimin ritmik solumalarını dinler ve gün ağarmasına ne kadar kaldığını hesaplarken, saatler geçmek bilmiyordu. Güneşin ilk ışıkları görünür görünmez yataktan kalkıp yere basabilirdim, çünkü ışıkla birlikte hamamböcekleri köşelerine çekiliyorlardı. Karnım acıkmıştı, mutfaktaki sütlü pelte kavanozuyla kurabiyeleri düşünüyor, üşüdüğümü hissederek kalın battaniyelere sarınıyordum, ama hemen arkasından o yasaklanmış anıların ateşi ve o bekleyişin heyecanıyla bunalmaya başlıyordum.

Ertesi sabah erkenden, daha ev halkı uyurken, usulca yatağımdan kalktım, giyinip avluya çıktım ve evin öbür yanına dolaşarak arka kapıdan mutfağa girdim. Duvarlardaki kancalarda demir ve bakır tencereler asılıydı, gri renkli granit masanın üzerinde, içi taze deniz tarağı dolu bir kova deniz suyu ile bir önceki günden kalma bir torba dolusu ekmek vardı. Sütlü pelte kavanozunu açamadım, ama bir parça peynirle bir dilim ayva tatlısı kesip, tepenin ucundan akkor halinde bir portakal gibi görünen güneşi seyretmek için yola çıktım. Nedenini bilmeden ırmağın ağzına doğru yürümeye koyuldum, o küçük balıkçı köyünün merkezi olan ırmak ağzında o saatte henüz en küçük bir hareket bile yoktu. Kiliseyi, postaneyi, depoyu geçtim, yeni yapılan evlerin bulunduğu mahalleyi de geçtim, çinko kaplı damları, denize bakan ahşap teraslarıyla hepsi birbirinin eşiydi; gençlerin, yeni ritimler oralara uğramadığından eskileriyle geceleri dans etmeye gittikleri oteli geçtim; meyve sebze tezgâhlarının, eczanenin, *el turco*'nun[1] kumaşçı dükkânının, gazete bayiinin, barın ve bilardo salonunun bulunduğu o uzun sokağı, hiç kimseyi görmeden geçtim. Ahşap kulübeleri, deniz ürünleriyle balık sunulan salaş lokantaları, kurusun diye inanılmaz örümcekağları gibi gerilip asılmış balık ağları, sahipleri Noel gecesinin cümbüşünden kendilerine gelsinler de denize açılsınlar diye kumun üzerinde tersine çevrilmiş olarak bekleyen tekneleriyle, balıkçıların bulunduğu bölgeye vardım. Bazı sesler duydum ve ırmağın denize döküldüğü yerdeki son evlerden

1. *el turco*: İspanyolcada Türk anlamına gelen bu sözcük, bazı Latin Amerika ülkelerinde, vaktiyle Osmanlı topraklarından göçmüş Arap mültecilere ve onların soyundan gelenlere verilen bir lâkaptır. (Çev.)

birinin yanında birkaç kişi gördüm. Güneş artık yükselmiş, sıcak bir karıncalanma halinde omuzlarımı yakıyordu. Peynir ve ayva tatlısının son lokmasıyla birlikte sokağın ucuna vardım, çekinerek o küçük gruba yaklaşıp kendime yol açmaya çalıştım, ama beni geriye doğru ittiler. Tam o sırada bisikletli iki jandarma göründü, bir tanesi düdüğünü çaldı, öteki de, açılın, lânet olasıcalar, kanun namına, diye bağırdı. İnsan çemberi bir anda açıldı ve ırmak yatağının koyu renkli kumları üzerinde, bir gün önce beni ormana götürdüğü zamanki aynı beyaz gömleği ve aynı lâstik ayakkabılarıyla, kolları bir haç gibi iki yana açılmış olarak sırtüstü yatan balıkçıyı görebildim. Jandarmalardan biri, kafasına bir darbe indirilmiş olduğunu söyledi, işte o zaman gördüm kulağında ve boynundaki kurumuş kan lekelerini. Göğsümün içinde bir şeyin patlamasıyla ağzımı ekşi bir greyfrut tadı kapladı, şiddetli öğürtülerle sarsılarak iki büklüm oldum, dizlerimin üstüne çökerek, içimdeki peynir, ayva tatlısı ve kabahat karışımını kumun üzerine kustum. Bu küçüğün burada işi ne? diye bağırdı birisi, bir el de beni kolumdan tutmaya yeltendi, ama ben ayağa fırlayıp umutsuzca bir koşu tutturdum. Böğrümü delen bir ağrı ve ağzımdaki o acı tatla, bizim evin kırmızı kiremitleri görünene kadar hiç durmadan koştum da koştum ve o zaman sokağın kenarına yığılarak birkaç çalının arasına büzüldüm. Acaba kim beni balıkçıyla birlikte ormanda görmüştü? Tata'nın bundan nasıl haberi olmuştu? Hiçbir şey düşünemiyordum, emin olduğum tek şey, o adamın bir daha asla deniz kabukluları çıkarmak üzere denize dalamayacağı, her ikimizin de günahını ödeyerek kumun üzerinde cansız yattığı, benimse artık özgür olup o randevuya gitmek zorunda olmadığım ve beni yeniden ormana götüremeyeceği idi. Uzun bir süre sonra evin içinden sesler duydum, hizmetçiler kahvaltıyı hazırlıyorlar, kardeşlerimle kuzenlerimin sesleri geliyordu. Güğümlerinin tangırtısı içinde sütçünün eşeği, üç tekerlekli bisikletiyle ekmek dağıtıcısı geçti ve Margara homurdana homurdana alışverişe çıktı. Ortancalarla dolu avluya kadar usulca sokuldum, tepeden akan pınarda elimi yüzümü yıkadım, saçlarımı biraz düzelterek yemek odasına girdim; büyükbabam, elinde gazetesi ve dumanı tüten bir fincan sütlü kahveyle koltuğuna oturmuştu bile. Bana neden öyle bakıyorsun? diye gülümseyerek selâmladı beni.

Aradan iki gün geçtikten sonra, adli tıp doktoru izin verince, adamın cenazesi için o yoksul evinde gece duası yapıldı. Yazlıkçı-

lar da dahil olmak üzere bütün köy halkı onu görmek için önünden sırayla geçtiler, oralarda ilginç olaylar pek ender oluyordu ve hiç kimse bir cinayetin getirdiği bu yeniliği kaçırmak istemiyordu, çarmıha gerilen ressamın zamanından beri bu plaj yerinde belleklere kazınan tek cinayetti bu. Annemin bunu tiksindirici bir gösteri olarak kabul etmesine rağmen, Margara beni de götürdü, çünkü –cenaze harcamalarını ödemeyi üstlenmiş olan– Tata, ölümün doğal bir şey olduğunu ve küçük yaşta ona alışmanın daha yerinde olacağını ileri sürmüştü. Akşam olurken tepeyi tırmanarak, kâğıttan çelenkler, bir Şili bayrağı ve kıyıdaki bahçelerden toplanmış gösterişsiz çiçek buketleriyle süslenmiş ahşap bir kulübeye vardık. Biz vardığımızda gitarların âhenksiz melodileri canlılığını kaybetmeye başlamış, açık satılan şaraptan sersemlemiş olan ziyaretçiler, dört mumun aydınlattığı, cilâsız çam tahtasından yapılma basit bir sandık olan tabutun çevresine halka halinde dizili hasır sandalyelerde uyukluyorlardı. Balıkçının yas kılığındaki annesi, alçak sesle hıçkırıklar ve lânetlerle kesilen dualar mırıldanırken, bir yandan da, isten kapkara olmuş bir çaydanlığın kaynamakta olduğu bir odun ocağının ateşini canlandırıyordu. Komşu kadınlar çay ikram etmek için fincanları hazırlıyorlar, saçları briyantinle taranmış ve bayramlık ayakkabılarını giymiş küçük erkek kardeşler, avludaki tavuklarla köpeklerin arasında koşuşuyorlardı. Kırık dökük bir konsolun üzerinde, balıkçının asker üniformasıyla çekilmiş bir fotoğrafı, üzerine siyah bir kurdele geçirilmiş olarak duruyordu. Akrabalarla dostlar, toprağın altına girmeden önce ölüye eşlik etmek için, gitarları tırmalayarak, kadınların kendi mutfaklarından getirdiklerini yiyerek, üzüntüyle kafayı çekip dilleri dolaşa dolaşa merhumu anarak, bütün gece cenazeyi sırayla bekleyeceklerdi. Margara, dişlerinin arasından bir şeyler mırıldanarak ilerledi, gitgide arkada kaldığımdan beni de kolumdan tutmuş sürüklüyordu. Tabutun karşısına geldiğimizde, yanına yaklaşarak bir veda duası okumaya zorladı beni, çünkü ona göre, öldürülen insanların ruhları asla huzur bulamaz, geceleri hayattakileri cezalandırmaya gelirdi. Üç gün önce ormanda oramı buramı ellemiş olan o adamı, beyaz bir çarşafın üzerine yatırılmış gördüm. Ona önce ta içimden kopup gelen bir korkuyla baktım, sonra da bir benzerlik aramak üzere merakla, ama hiçbir benzerlik bulamadım. O yüz, benim günahlarımdaki yüz değil, dudakları boyalı, saçları ortadan ayrılıp briyantinle kaskatı olmuş, burun de-

liklerine iki pamuk parçası tıkılmış ve başının çevresine çenesini tutsun diye bir bez bağlanmış solgun bir maskeydi.

Hastane öğleden sonraları insanlarla dolup taştığı halde, Cumartesi günleri ve Pazar sabahları sanki bomboş. Ben, ortalık henüz karanlıkken varıyorum oraya ve haftanın biriken yorgunluğuyla bitkin bir halde ayaklarımı sürüyüp çantamı yerlerde sürüklediğimi fark ediyorum. Kalp atışlarımın bile yankılandığı, ucu bucağı olmayan ıssız koridorlardan geçiyorum; ters yöne giden bir taşıyıcı bandın üzerinde yürüyormuşum gibi geliyor, hiç ilerlemiyorum, gittikçe daha da yorgun düşerek hep aynı yerdeyim. Kendi uydurduğum sihirli formülleri mırıldanarak yürüyorum; binaya, hiç durmadan adımlanan o uzun koridora, senin odana ve senin yatağına yaklaştıkça, duyduğum kederle göğsüm sıkışıyor. Koca bir bebek olup çıktın, Paula. Yoğun Bakım Ünitesinden çıkalı iki hafta oluyor ve sende pek az değişiklik var. Koğuşa son derece gergin, nerdeyse dehşete kapılmış bir halde geldin, sonra yavaş yavaş yatıştın, ama hiçbir zekâ belirtisi yok, gözlerin pencereye dikili, kımıldamadan yatıyorsun. Henüz umudumu yitirmiş değilim, çok kötümser tahminlere rağmen bize geri döneceğine, o eski zeki ve zarif kadın olamasan bile, belki de neredeyse normal bir hayat sürebileceğine ve mutlu olacağına inanıyorum; bunun böyle olması için elimden geleni yapacağım. Harcamalar aldı başını gitti, bankaya uğrayıp bozdurduğum para, çantamdan öylesine büyük bir hızla yok oluyor ki nereye gittiğinin hesabını bile yapamıyorum, ama hesap yapmamayı tercih ediyorum, sakınmanın zamanı değil şimdi. Bir fizik tedavi uzmanı bulmam gerekiyor, çünkü hastanenin bu hizmetleri son derece yetersiz; ara sıra ilgisiz iki kız çıkageliyor, âmirleri olduğu anlaşılan ve seni yalnızca bir kez görmüş olan enerjik bir posbıyıklının belirsiz birtakım talimatlarına uygun olarak, senin kollarınla bacaklarını on dakika boyunca gönülsüzce hareket ettiriyorlar. Çok fazla hasta, çok az olanak var, bu yüzden egzersizleri ben kendim yaptırıyorum sana. Günde dört kez bedenini elden geçirip hareket ettirmeye zorluyorum, ayak parmaklarından başlıyorum, birer birer, sonra yukarı doğru devam ediyorum, ağır ağır ve zorlayarak, çünkü ellerini açmak ya da dizlerinle dirseklerini bükmek kolay değil; seni yatağa oturtup, ciğerlerini temizlemek için sırtına vuruyorum, kalorifer

havayı kuruttuğundan gırtlağındaki kupkuru deliği su damlalarıyla serinletiyorum, deformasyonu önlemek için de ayak tabanlarına kitap koyarak bantlarla bağlıyorum, ayrıca kauçuk parçalarıyla ellerinin parmaklarını birbirinden ayırıyor, bir seyahat yastığı ve yapışkan bantla yapılmış uydurma bir boyunlukla başını düz tutmanı sağlıyorum, ama bütün bu acil durum çareleri insanı harap ediyor, Paula, sana hemen yardım edebilecekleri bir yere götürmeliyim seni, rehabilitasyonun mucizeler yarattığını söylüyorlar. Nörolog, sabırlı olmamı istiyor, seni henüz hiçbir yere nakledemeyeceğimizi, hele hele uçakla dünyayı katetmemizin mümkün olmadığını ileri sürüyor. Bütün günü, gecenin de epeyce bir bölümünü hastanede geçiriyorum, senin koğuşundaki hastalar ve onların aileleriyle dost olduk. Elvira'ya masaj yapıyorum, sözcüklerin ona ihanet etmeleri karşısında, aramızda iletişim kurabilmek için işaretlerle bir dil geliştirmekteyiz; geri kalanlara öyküler anlatıyorum, karşılık olarak onlar da bana termoslarındaki kahveyle evlerinden getirdikleri jambonlu sandviçlerden ikram ediyorlar. Salyangoz-kadın, numarasız odaya nakledildi, sonu yaklaşıyor. Elvira'nın kocası her dakika bana "kızınız daha bir canlı" diyor, ama buna yürekten inanmadığını gözlerinde okuyabiliyorum. Onlara senin düğün resimlerini göstererek hayatını anlattım, artık seni iyi tanıyorlar, Ernesto seni görmeye gelip sana sarılarak kulağına bir şeyler fısıldadığında bazıları belli etmeden ağlıyorlar. Kocan da benim kadar yorgun, gözlerinin altında mor halkalar var, kilo kaybetmiş, giysileri üstünden düşüyor.

Willie yeniden geldi, sonsuzlaşıyor gibi görünen bu uzun ayrılığı hafifletmek için bunu sık sık yapmaya çalışıyor. Dört yıl önce birleştiğimiz zaman, bir daha hiç ayrılmamaya söz vermiştik, ama hayat, plânlarımızı altüst etmeyi becerdi. Bu adam bir güç anıtı; ne kadar kusuru varsa o kadar da erdeme sahip; çevresindeki tüm havayı emerek beni bitkin bir halde bırakıyor, ama onunla birlikte olmak bana çok iyi geliyor. Onun yanındayken, güven duygusu ve onun bedeninin sıcaklığıyla uyuşturulmuş olarak uyku hapı almadan uyuyorum. Güneş doğarken kahvemi yatağıma getirip, bir saat daha yatakta kalarak dinlenmeye zorluyor beni, kendisi de gece hemşiresinden nöbeti devralmak için hastaneye gidiyor. Üzerinde rengi atmış blucini, oduncu botları, siyah deri ceketi ve Plaza Mayor'dan aldığı, büyükbabamın kullandığının eşi bir bereyle koğuşta boy gösteriyor; bu kılığına rağmen, eski

Cenovalı denizcileri andırıyor, Yeni Dünya'ya doğru seyir yollarını sormak üzere sokakta onu durduracaklarından korkuyorum. Bozuk bir Meksika şivesiyle hastaları selâmlayor ve senin yatağının yanına yerleşerek ellerini okşayıp, Kaliforniya'ya gittiğinde neler yapacağımızı anlatıyor, öteki hastalar da şaşkın şaşkın onu seyrediyorlar. Willie, kaygısını örtbas etmeyi beceremiyor, avukatlık mesleğinde sayısız kazalar görmüş ve senin iyileşeceğinden pek umutlu değil, beni de en kötüsüne hazırlıyor.

–Ona biz bakarız; bir tek biz değiliz ki, pek çok aile öyle yapıyor, Paula'ya bakmak ve onu sevmek bize yeni bir amaç olur, mutluluğun farklı bir biçimini öğreniriz. Biz kendi yaşantılarımıza devam eder, onu da her yere götürürüz, ne var bunda? –diye beni avutuyor, onu tanıdığım zaman beni baştan çıkaran o cömert ve bir parçacık da saf pragmacılığıyla.

–Hayır! –diye karşılık veriyorum, bağırdığımın farkına varamayarak–. Senin o uğursuz kehanetlerini dinlemeye niyetim yok. Paula iyileşecek!

–Sende bir saplantı haline gelmiş bu, yalnızca ondan söz ediyorsun, başka hiçbir şey düşünemiyorsun, bir uçurumdan aşağı öylesine hızla yuvarlanıyorsun ki kendini durdurman mümkün değil. Sana yardım etmeme izin vermiyorsun, beni dinlemek istemiyorsun... Siz ikinizin arasına duygusal açıdan birazcık mesafe koymak zorundasın, yoksa aklını kaçıracaksın. Sen hastalanırsan, kim bakar senin kızına? Lütfen, bırak da ben ilgileneyim seninle...

Öğleden sonraları şifacılar çıkageliyorlar, buraya kadar nasıl geldiklerini bilmiyorum, sana enerji ve sağlık geçirmeye uğraşıyorlar. Gündelik hayatlarında memur, teknisyen, hizmetkâr olarak çalışan sıradan insanlar, ama boş vakitlerinde doğaüstü bilimleri öğreniyor ve inançlarının gücüyle insanları iyileştirmeye talip oluyorlar. Senin hasta bedeninin tükenmiş olan pillerini doldurabileceklerini, ruhunun kendini yenileyerek büyümekte olduğunu ve bu hareketsizlikten farklı ve daha iyi bir kadın çıkacağını ısrarla ileri sürüyorlar. Sana bir anne gözüyle değil, bambaşka bir gözle bakmamı, o zaman seni, bu hastane odasının korku ve acılarının dışında ve onlardan etkilenmeksizin başka bir konumda yüzer bir halde görebileceğimi söylüyorlar; ama aynı zamanda kendimi hazırlamamı da öğütlüyorlar, çünkü bu dünyadaki yazgısını artık tamamladıysa ve ruhu o uzun yolculuğuna başlamaya hazırsa, ge-

ri dönemez, diyorlar. Bu insanlar bir dünya örgütünün üyeleri, sana güç yollamak için başka şifacılarla de iletişim halindeler, tıpkı rahibelerin senin için dua etmek üzere başka tarikatla ilişki halinde olmaları gibi; iyileşmenin senin kendi yaşama iradene bağlı olduğunu, son kararın senin elinde olduğunu söylüyorlar. Bunların hiçbirini Kaliforniya'daki ailemle konuşmaya cesaret edemiyorum, bu tinsel hekimlere iyi gözle bakmayacaklarından eminim. Ernesto da bu şarlatanların istilâsını onaylamıyor ve karısının bir gösteri konusu olmasını istemiyor, ama ben sana zarar verdiklerini sanmıyorum, onları algılamıyorsun bile. Bu seremonilere rahibeler de katılıyorlar, Tibet çanları çalıp ortalığa günlük dumanları yayarak, kendi Hıristiyan tanrılarına ve tüm semavi güçlere yalvarıyorlar; o arada koğuşun öteki sâkinleri bu tedavi yöntemlerini biraz da kuşkuyla seyrediyorlar. Sakın korkma, Paula, ne tüyler takınıp dans ediyor, ne de üzerine kan serpiştirmek için tavuk boğazlıyorlar, yalnızca olumsuz enerjiyi yok etmek için seni biraz yelpazeliyorlar, sonra ellerini senin bedenine değdirip gözlerini kapayarak düşüncelerini bir noktada topluyorlar. Benden kendilerine yardımcı olmamı istiyorlar, bir ışık huzmesinin kafamın içine girip arkamdan geçerek, ellerimden sana doğru çıktığını hayal etmemi, seni sağlıklı olarak gözümün önüne getirmemi ve artık ağlamamamı, çünkü kederin havaya bulaştığını ve ruhu huzursuz ettiğini söylüyorlar. Bunun sana iyi gelip gelmediğini bilmiyorum, ama bir şeyden eminim: odadaki insanların ruhsal durumları değişti, artık daha neşeliyiz. Hüznü başıboş bırakmamaya karar verdik, radyoda Sevilla havaları çalıp kurabiyeler dağıtıyor, ziyaretçileri asık suratla gelmemeleri için uyarıyoruz. Öykü saatleri de uzadı, artık tek konuşan ben değilim, herkes katılıyor. En konuşkanımız, Elvira'nın bir fıkra hazinesine sahip olan kocası; birbirimize sırayla hayatlarımızı anlatıyor, kişisel serüvenler tükendiğinde de yenilerini uydurmaya başlıyoruz, onca ayrıntı ekleyip hayal gücümüzün dizginlerini gevşetmekten artık kusursuz birer öykücü olduk, başka odalardan da bizi dinlemeye gelenler oluyor.

Daha önce salyangoz–kadının yattığı yatakta şimdi yeni bir hastamız var; dört vicdansızın bir parkta ırzına geçtikleri, her yanı kesikler ve çürüklerle kaplı esmer bir kız bu. Eşyaları kırmızı bir yuvarlakla işaretlenmiş, personel ona eldivensiz dokunmuyor, ama biz bu kızı da bu koğuştaki acayip ailenin içine aldık; onu yıkıyor, yemeğini ağzına yediriyoruz. Önceleri bir tımarha-

nede gözlerini açtığını sanmış, kafasını çarşafların altına saklayarak tir tir titriyordu, ama Tibet çanlarıyla radyodaki şarkılar arasında ve herkesin gösterdiği yakınlık sâyesinde yavaş yavaş güven kazanarak gülümsemeye başladı. Rahibeler ve şifacılarla arkadaş oldu, Avrupalı hanedan aileleriyle ve sinema artistleriyle ilgili dedikodu haberlerini ona yüksek sesle okumamı istiyor, çünkü kendisi kafasını kaldıramıyor. Elvira'nın karşısında Psikiyatri Bölümünden yeni gelen bir hasta var, adı Aurelia, arka arkaya çırpınma krizleri geçirdiğinden bir beyin tümörü ameliyatı olması gerekiyormuş. Ameliyat gününün sabahı erkenden giyindi, özenle makyaj yaptı, duygulu bir kucaklamayla her birimizle vedalaşarak çıktı gitti. İyi şanslar, burada hep seni düşüneceğiz, topla cesaretini, diyorduk ona, koridorda uzaklaşıp giderken. Onu o işkence odasına götürmek üzere sedye geldiğinde, artık orada değildi, hastaneden kaçmıştı, polisin onu aramaktan bıktığı iki gün sonrasına kadar da dönmedi. Ameliyat için yeni bir gün saptandı, ama onu bu kez de ameliyat edemediler, çünkü Aurelia, çantasında gizlice getirdiği yarım butluk domuz pastırmasını yiyip bitirmişti, anestezist de bu koşullar altında dünyada bu işe girmeyeceğini söyledi. Şimdi operatör Paskalya tatiline çıktı, ameliyathane de kimbilir ne kadar zamanda boşalır, dostumuz şimdilik kurtulmuş oldu. Hastalığının nedenini kocasının *ihtiyatsız* olmasına yoruyor, ama hareketlerinden *iktidarsız* demek istediğini çıkarıyorum. Adamın zamazingosu bir işe yaramıyor, kalkıp benim beynimi açıyorlar, diye boynunu bükerek içini çekiyor, o görevini yerine getirebilse ben de mutluluktan bayram eder, hastalığı aklıma bile getirmem, krizlerin balayımızda başlamasından belli: radyodan boks maçını dinlemek, dekoltesi kuğu tüyleriyle süslü geceliğimden daha fazla ilgilendiriyordu herifi. Aurelia, Flamenco dansı yapıp şarkı söylüyor, manilerle konuşuyor, biraz dikkatsiz davransam leylâk parfümünü senin üstüne boca edip rujuyla seni boyuyor, Paula. Doktorlarla, şifacılarla ve rahibelerle aynı derecede alay ediyor, onlara bir kasap çetesi gözüyle bakıyor. Çocuk şimdiye kadar anasının ve kocasının sevgisiyle iyileşemediyse, çaresi yok demektir, diyor. O arada polis, tecavüze uğrayan kıza sorular sormak için sık sık uğruyor, ona davranmalarına bakılırsa sanki olayın kurbanı değil de suçlusu: gecenin saat onunda o mahallede ne işin vardı? neden bağırmadın? uyuşturucu almış mıydın? Belânı sen kendin ararsan işte böyle olur, kadın, ne diye şikâyet edi-

yorsun? Polislere karşı koymaya bir tek Aurelia'nın cesareti var, karşılarına geçip ellerini beline dayayarak paylıyor onları. Size bunun için para vermiyorlar, lânet herifler, zaten kabahat hep kadınlara yüklenir. Susun efendim, sizin bu işle bir ilginiz yok, diye sinirlenerek karşılık veriyor polisler, ama biz geri kalanlar onu alkışlıyoruz, çünkü Aurelia yine o trans hallerinden birinde değilse şaşılacak bir zekâya sahip. Yatağının altında üç bavul dolusu striptiz kıyafetleri saklıyor, günde birkaç kez üstünü değişip saçlarını oksijenli buklelerden bir pasta gibi kabartıyor, en küçük bir kışkırtmayla Rönesans tablolarındakileri andıran etlerini göstermek için soyunarak, bizi yaşını tahmin etmeye ve genç kızlığından beri aynen koruduğu bel ölçüsünü almaya davet ediyor, ailesinden geliyormuş bu, annesi de bir güzellik ilâhesiymiş. Sonra da, epeyce hınçlı bir ifadeyle, kocası bir haremağası olduğuna göre onca özelliğin pek de işine yaramadığını ekliyor. Adam, onu ziyarete geldiğinde bir sandalyeye yerleşip uyuklarken, kadın ona hakaretler yağdırıyor, bizler ise farkında değilmişiz gibi yapmak için büyük çaba harcıyoruz.

Willie seni nereye götürebileceğimizi araştırıyor, Paula, daha fazla bilime ve daha az şeytan kovuculuğuna ihtiyacımız var; bir yandan ben de seni bırakmaları için doktorları, durumu kabul etsin diye de Ernesto'yu ikna etmeye çalışıyorum. Senden ayrılmak istemiyor, ama başka seçenek yok. Sabahleyin Rehabilitasyon'dan o iki kız geldiler ve seni ilk olarak aşağı kattaki jimnastikhaneye götürmeye karar verdiler. Ben de beyaz üniformamla hazırdım, tekerlekli sandalyeyi sürerek onlarla birlikte gittim, burada o kadar çok insan var ve o kadar uzun zamandır beni koridorlarda dolaşırken görüyorlar ki artık hiç kimse benim hemşire olduğumdan kuşkulanmıyor. Servis şefinin sana şöyle bir bakması, senin için bir şey yapamayacağına karar vermesine yetti, bilinç düzeyi sıfır, dedi, hiçbir komuta itaat etmiyor, nefes borusunda da delik var, bu koşullar altındaki bir hastanın sorumluluğunu üzerime alamam. İşte bu, seni bu hastaneden ve İspanya'dan bir an önce çıkarma kararını verdirdi bana, gerçi yolculuğu hayal bile edemiyorum, seni birkaç kat için asansöre bindirmek askerî strateji gerektiren bir iş, Madrid'ten Kaliforniya'ya yirmi saatlik uçuş olacak şey değil, ama ne yapıp edip bir çaresini bulacağım. Elime bir tekerlekli sandalye geçirdim ve Elvira'nın kocasının yardımıyla seni oturtarak dürülmüş bir çarşafla arkana bağladım, çünkü

kemiklerin yokmuş gibi yığılıyorsun; seni birkaç dakikalığına hastanenin kilisesine götürdüm, sonra da terasa çıkardım. Aurelia da, ona bir cennetkuşu havası veren mavi kadife sabahlığına sarınarak bana eşlik etti, yolda giderken sana çok fazla baktıklarında meraklılara yüzünü buruşturup dilini çıkarıyordu; aslında görünüşün ağlanacak halde, yavrum. Seni, parkın karşısına, ekmek kırıntılarını gagalamaya üşüşen düzinelerle güvercinin arasına yerleştirdim. Biraz neşemi bulayım Paula, dedi Aurelia ve öyle çekici bir tavırla şarkı söyleyip kalçalarını kıvırmaya başladı ki, çok geçmeden çevremizi seyirciler sardılar. Birdenbire gözlerini açtın, önce zorlukla, onca zamandır görmediğin güneş ışığı ve temiz havadan rahatsız olarak; görüşünü netleştirmeyi başardığında da, uçuşup duran ürkmüş güvercinlerin ortasında tutku dolu bir Sevilla dansı yapan bu mavi giysili tombul hatun çıktı karşına. Bir şaşkınlık ifadesiyle kaşlarını kaldırdın, o anda aklından neler geçti bilmiyorum, Paula, büyük bir hüzünle ağlamaya başladın, güçsüzlük ve korku ağlamasıydı bu. Sana sarıldım, neler olduğunu anlattım: şimdilik kımıldayamıyorsun ama yavaş yavaş iyileşeceksin, konuşamıyorsun çünkü boynunda bir delik olduğundan ağzına hava gelmiyor, ama o deliği kapattıklarında birbirimize her şeyi anlatabileceğiz, şu aşamada senin yapacağın şey yalnızca derin derin soluk almak, dedim, seni çok sevdiğimi söyledim, canım, ve seni asla yalnız bırakmayacağımı. Gözlerini benden ayırmadan yavaş yavaş yatıştın; öyle sanıyorum ki beni tanıdın, ama belki de bana öyle geldi. O sırada Aurelia yine bir çırpınma kriziyle yere yığıldı ve tekerlekli sandalyedeki ilk serüvenimiz böylece bitmiş oldu. Nöroloğun düşüncesine göre, bu ağlamanın hiçbir anlamı yokmuş, neden aynı durumda devam ettiğini anlayamıyor, beynin hasar görmüş olmasından korkuyor, gelecek haftadan başlayarak bir dizi testler yapılacağını da söyledi. Artık daha fazla araştırma istemiyorum, benim tek istediğim, seni bir battaniyeye sarmalayarak, kollarıma alıp koşa koşa çıkıp gitmek, bizi bir ailenin beklediği dünyanın öbür ucuna kadar.

Acayip bir durağanlık deneyimi bu. Günler, sabırla akan bir kum saatiyle tane tane ölçülüyor ve öylesine yavaş ki takvimde kaybolup gidiyorlar; sanki bütün ömrümce kiliseler, heykeller ve görkemli bulvarlar arasındaki bu kış kentindeymişim gibi geliyor bana. Büyü çareleri bir işe yaramadı; başka bir kıyıda biri bulsun da bizi kurtarmaya gelsin umuduyla bir şişe içine konulup denize atılmış mesajlar bunlar, ama şimdiye kadar bir yanıt veren olmadı. Hatırlayamadığım amaçlar peşinde, hep daha ötede olan ve adını bilmediğim bir şeyi kovalayarak, bir eylem ve savaşım içinde, son derece hızlı bir kırk dokuz yıl geçirdim. Şimdi işe sakin ve sessiz kalmak zorundayım; ne kadar koşarsam koşayım bir yere varamıyorum, bağırsam kimse sesimi duymuyor. Bu dünyadan geçişimi sorgulayayım diye bana bir sessizlik verdin, Paula, gerçek geçmişe ve düşsel geçmişe geri döneyim, başkalarının unuttukları anıları geri alayım, hiçbir zaman olmamış şeyleri ve belki de olacak olanları hatırlayayım diye. Kendin burada bulunmadan, dilsiz ve felçli olarak, kılavuzumsun sen benim. Zaman çok ağır ağır geçip gidiyor. Ya da belki zaman geçmiyor da biz geçiyoruz zamanın içinden. Sen, kozasına kapanmış bir böceğin akıl sır ermez durumu içinde varlığını sürdürürken, benim düşünmek için bol bol vaktim oluyor, beklemekten başka yapacak işim yok. Uyandığında ne tür bir kelebek çıkacağını merak ediyorum... Saatlerim, yanıbaşında yazı yazmakla geçiyor. Elvira'nın kocası bana kahve getiriyor ve okuyamayacağın bu bitmek bilmez mektup için neden bu kadar uğraştığımı soruyor. Günün birinde onu okuyacaksın, bundan eminim, ve benim duygusallıklarımı yerle bir etmek için her zaman kullandığın o alaycılıkla benimle dalga geçeceksin. Yazgımın tümüne geriye doğru bakıyorum, biraz şansım varsa sahip olduğum kişiliğe bir anlam verebileceğim. Bütün ömrüm boyunca, hayvanca bir çabayla nehir yukarı kürek çektim; artık yoruldum, geriye dönüp kürekleri bırakmayı ve akıntının beni yavaşça denize doğru götürmesini beklemeyi istiyorum. Anneannem, günlerin kaçıp giden parçalarını toplayarak unutkanlığı kandırmak için defterlerine yazılar yazardı. Bense ölümü oyalamaya çalışıyorum. Düşüncelerim yorulmak bilmez bir girdabın içinde dönüp duruyor; oysa sen, geçmişin kayıplarından ya da gelece-

ğin belirtilerinden tümüyle habersiz, durağan bir şimdiki zamanın içine saplanıp kalmışsın. Korkuyorum. Eskiden de çok korktuğum zamanlar olmuştur, ama hep bir çıkış yolu bulunurdu, Askerî Darbenin terörü içinde bile bir sürgün kurtuluşu vardı. Şimdi ise bir çıkmaz sokaktayım, umuda açılan kapılar yok, bunca korkuyla ne yapacağımı bilemiyorum.

Çocukluğunun en mutlu dönemiyle, Granny'nin hayatta olduğu, annenle babanın henüz birbirlerini sevdikleri ve Şili'nin senin ülken olduğu zamanlarla ilgili şeyler duymak isteyeceğini tahmin ediyorum, ama bu defter, işlerin değişmeye başladığı yetmişli yıllara yaklaşmakta. Tarihin tepetaklak olduğunu çok geç olana kadar fark edememiştim. 1970'in Eylül ayında Salvador Allende, Marksistlerden, sosyalistlerden, komünistlerden, hayal kırıklığına uğramış orta sınıf gruplarından, radikal Hıristiyanlardan ve Halk Birliği'nin bayrağı altında toplanmış binlerce erkek ve kadından oluşan bir cephe tarafından Başkan seçilmişti ve bütün bu insanlar, ülkenin o upuzun burjuvazi ve demokrasi geleneğini değiştirmeden, bir sosyalizme geçiş programını yürütmeye kararlıydılar. Tasarının apaçık görülen çelişkilerine rağmen, mantıksız bir umut dalgası, bu uygulamadan, yüksek ülkülere sahip, daha cömert, merhametli ve âdil bir *yeni insan*'ın doğmasını bekleyen toplumun büyük bir bölümünü harekete geçirmişti. Allende'nin zaferinin ilân edildiği an, karşıtları sabotajı başlatmışlar ve kaderin çarkları trajik bir yöne doğru dönmüştü. Seçim gecesi, Şili'de yeni bir Stalin'in çıkmasından korkan kayınvaldemle kayınpederim ve büyükbabamı gücendirmemek için, Allende taraftarlarıyla birlikte zaferi kutlamaya sokağa çıkmadım. Allende üç kez aday olmuş, fiyaskoyla sonuçlanan daha önceki kampanyalarında şansını yitirmiş olduğu biçimindeki genel kanıya rağmen, dördüncüsünde galip gelmişti. Halk Birliği bile ondan kuşku duyuyordu ve Pablo Neruda'yı kendi adayı olarak seçmesine ramak kalmıştı. Şairin hiçbir politik tutkusu yoktu, kendini yaşlı ve yorgun hissediyordu, ilgilendiği tek şey sevdalısı olduğu şiirdi; yine de, Komünist Partinin disiplinli bir üyesi olarak, emirlere uymaya hazırdı. Partiler arasında pek çok iç çekişmelerden sonra Salvador Allende sonunda resmen aday seçilince, rahatlayarak gülümseyen ve onu kutlamaya koşan ilk kişi Neruda olmuştu. Ülkeyi uzlaşmaz fraksiyonlara ayıran o derin yara, ailelerin bölündüğü, çiftlerin ayrıldığı ve dostların kavga ettikleri seçim kampanyası sırasında açıl-

mıştı. Kayınpederim, evinin duvarlarını sağın propaganda malzemesiyle kaplamıştı; heyecanla tartışıyor, ama işi birbirimize hakarete vardırmıyorduk, çünkü ikimizin de Granny'ye ve çocuklara duyduğumuz sevgi, aramızdaki farklılıklardan daha güçlüydü. O dönemde o hâlâ yakışıklı ve sağlıklı bir adamdı, ama onu unutkanlığın uçurumuna doğru götüren o yavaş yavaş bozulma süreci başlamıştı bile. Sabahlarını matematik problemlerinin içine kapanarak yatağında geçiriyor, öğleden sonranın büyük bölümünü kaplayan üç televizyon dizisini heyecanla izliyordu; ara sıra giyinmeyerek pijama ve terliklerle dolaşıyor, yemeğini tepsiyle götüren karısı ona hizmet ediyordu. Ellerini yıkama saplantısı artık çığrından çıkmıştı, derisi yaralarla kaplanmış, o zarif elleri sonunda akbaba pençelerine dönüşmüştü. Kendi adayının zaferinden emindi, ama ara sıra kuşkunun içini kemirdiğini hissediyordu. Seçimler yaklaştıkça kış uzaklaşıyor, ilkbaharın tomurcukları görünmeye başlıyordu. Mutfakta mevsimin ilk konservelerini yapmakla ve torunlarıyla oyun oynamakla meşgûl olan Granny, politika tartışmalarına katılmıyor, ama bizim heyecanlı seslerimizi duydukça son derece tedirgin oluyordu. O yıl, kayınvaldemin gizli gizli içki içtiğinin farkına vardım, ama bunu öylesine sakınarak yapıyordu ki benden başka kimse anlamadı.

Seçim günü, zafere en fazla şaşıranlar, kazananlar olmuştu, çünkü aslında bunu beklemiyorlardı. Kaybedenler ise, yukarı mahallenin kapalı kapılarıyla pencerelerinin ardında tir tir titriyorlardı, yüzyıllardır birikmiş olan sınıf nefretiyle halk yığınlarının ayaklanacağından emindiler, ama öyle olmadı, yalnızca halkın sevincini ortaya koyan barışçı gösteriler yapıldı. *Birlik içindeki halk asla yenilmez* şarkısını söyleyen bir kalabalık, bayraklar ve flamalar sallayarak sokakları kaplarken, Amerikan Büyükelçiliğindeki personel bir acil durum toplantısındaydı; Amerikalılar, aşırı sağcılara parasal destek vererek ve darbe eğilimli bazı generalleri baştan çıkarmaya çalışarak, daha bir yıl öncesinden komplo hazırlamaya başlamışlardı. Kışlalarda alarm durumundaki askerler talimat bekliyorlardı. Ramón amcamla annem, Salvador Allende'nin zaferiyle sevinç içindeydiler; Tata, yenilgiyi kabul etmiş, Allende aynı gece beklenmedik bir biçimde bizimkilerin evine ziyarete gittiğinde, kalkıp oraya giderek onu centilmence kutlamıştı. Ertesi gün her zamanki gibi işime gittiğimde binayı çelişkili birtakım söylentilerle çalkalanır buldum; yayınevinin sahibi, sessiz sedasız fotoğraf

makinelerini ambalajlıyor, ailesi ve eşyalarının büyük bir bölümüyle birlikte sınırı geçmek üzere özel uçağı hazırlanırken, özel bir muhafız da, sözde taşkınlık içindeki halk güruhu çizmesin diye İtalyan yarış arabasının başında bekliyordu. Delia Vergara, yıllar önce Lübnan'da savaşı görmezlikten gelmeye karar verdiğinde Miss Saint John'un kullandığı aynı ses tonuyla, biz hiçbir şey olmamış gibi işimize devam edelim, dedi. Onu izleyen üç yıl boyunca biz de öyle yaptık. Ertesi gün sabah karanlığında, parasını çekmek üzere bankanın kapıları önünde sıraya ilk girenlerden biri de kayınpederimdi, Kübalı çapulcular karaya ayak basar basmaz ya da Sovyet diktatörlüğü yurttaşları kurşuna dizmeye başlar başlamaz yurt dışına kaçmayı tasarlıyordu. Ben hiçbir yere gitmem, çocuklarla birlikte burada kalırım, diye Granny, kocasına göstermeden ağlayarak güvence verdi bana. Torunları, onun için bir yaşam nedeniydiler artık. Gitme kararı ertelenmiş, biletler şöminenin üzerinde kullanılmaya her zaman hazır olarak kalmıştı, ama hiç kullanılmadı, çünkü en kötü kehanetler gerçekleşmedi; kimse saldırıp ülkeyi ele geçirmedi, sınırlar hep açık kaldı, kayınpederimin korktuğu gibi, bir duvar parçasının önünde kurşuna dizmeler olmadı, Granny de, hiçbir Marksistin onu torunlarından ayıramayacağı, hele hele geliniyle aynı soyadını taşıyan bir tanesinin bunu hiç yapmayacağı düşüncesinde ayak diredi.

Seçimlerde salt çoğunluk sağlanamadığı için, seçim sonuçlarına Kongrenin genel kurulda karar vermesi gerekiyordu. O zamana kadar hep ilk turda çoğunluk kuralına uyulmuştu, tek bir oy avantajı olan kazansın deniyordu, ama Halk Birliği fazlasıyla kaygı uyandırıyordu. Yine de gelenek, parlamenterlerin korkularından ve Amerikan Büyükelçiliğinin gücünden ağır bastı ve uzun tartışmalardan sonra, –Hıristiyan Demokratların çoğunlukta olduğu– Kongre, Allende'nin anayasal haklara saygı göstermesini şart koşan bir belgeyi kaleme aldı; o da bunu imzalayarak, iki ay sonra törenle başkanlık kurdelesini kuşandı. Tarihte ilk kez bir Marksist, demokratik oylamayla seçilmiş oluyordu, bütün dünyanın gözleri Şili'nin üzerindeydi. Pablo Neruda, Paris'e büyükelçi olarak gitti ve iki yıl sonra orada Nobel edebiyat ödülünü kazandığı haberini aldı. İsveç'in yaşlı kralı, ona bir altın madalya sunmuş, şair de, "***çünkü benim şiirim vatanımın malıdır***" diyerek, onu bütün Şili halkına adamıştı.

Başkan Allende, Ramón amcamı Arjantin'e büyükelçi olarak atamış, böylece annem, Buenos Aires'de bulunan tek tepenin üzerindeki anıtsal bir binanın yöneticisi haline gelmişti; pek çok kabul salonları, kırk sekiz kişilik yemek salonu, iki kütüphanesi, yirmi üç banyosu ve daha önceki hükümetlerden kalma sayısız halıları ve sanat eserleriyle, bir tasarruf ve sadelik imgesi yaratma iddiasında olan Halk Birliği açısından açıklanması güç bir debdebeydi bu. Hizmet personeli öylesine kalabalıktı ki –şoförler, ahçılar, garsonlar, hizmetçiler ve bahçıvanlar vardı– yapılacak işleri ve yemek sıralarını düzenlemek için askerî bir strateji gerekiyordu. Büyükelçiliğin mutfağı, kokteyller, yemekler, hanım çayları ve resmî ziyafetlerin yanısıra onca koşuşturmaktan midesi rahatsız olan annem için rejim yemekleri de hazırlayarak, hiç ara vermeden işliyordu. Annem, kendisi ancak bir lokma tadına baktığı halde, Büyükelçilik sofrasına ün katan yemek tarifleri uyduruyordu. Bir hindiyi, gerisinde tüyleriyle ve gözleri açık olarak, eldeğmemiş bir halde sunabilecek yetenekteydi, üzerindeki dört iğne yerlerinden alınınca da derisi bir giysi gibi çıkıveriyor, hindinin özsulu eti ve kendileri de bademlerle dolu küçük kuşlarla doldurulmuş olan içi ortaya çıkıyordu; Lübnan'daki okul yemeklerimde sıcak suyun üstünde yüzen o ciğer parçalarından bin ışık yılı ilerdeydi bu yemek. O şölenlerden birinde, Buenos Aires'in en ünlü falcısını tanımıştım. Sofranın karşı yanından gözlerini bana dikmiş, bütün yemek boyunca da benden ayırmamıştı. Şöyle bir altmış yaşlarında olsa gerekti, soylu tavırları vardı, sade ve biraz da demode bir stilde siyahlar giyinmişti. Yemek salonundan çıkarken, benimle başbaşa konuşmak istediğini gösterecek biçimde yanıma yaklaştı; annem de adının María Teresa Juárez olduğunu söyleyerek beni onunla tanıştırdı ve bizi bir kütüphaneye götürdü. Kadın, tek söz etmeden bir kanepeye oturarak bana da yanındaki yeri gösterdi, sonra ellerimi aldı, ne yapmak istediğini bilmediğimden bana çok uzun gelen bir iki dakika boyunca kendi elleri arasında tuttu ve sonunda, bir kâğıda yazdığım ve asla unutmadığım şu dört kehanette bulundu: ülken bir kan banyosuna dönecek, uzun bir süre hareketsiz ya da felçli kalacaksın, senin için tek yol yazı yazmak ve çocuklarından biri dünyanın pek çok yerinde tanınacak. Acaba hangisi? diye merak etti annem. Kadın, resimlerini görmek istedi, onları birkaç saniye inceledikten sonra seni göster-

di, Paula. Öteki üç kehanet yerine geldiğine göre, sonuncusunun da gerçekleşeceğini tahmin ediyorum, bu da ölmeyeceğin umudunu veriyor bana, yazgın henüz gerçekleşmiş değil, canım. Bu hastaneden çıkar çıkmaz, gelecekte seni neyin beklediğini sormak için, eğer hâlâ hayattaysa, o hanımla temas kurmayı düşünüyorum.

Ramón amcam, Arjantin'deki görevinin coşkusu içinde, Büyükelçiliğin kapılarını politikacılara, aydınlara, basına ve Salvador Allende'nin tasarılarına katkıda bulunabilecek herkese açmıştı. O üç yıl boyunca çok büyük güçlülük, düzenleyicilik ve cesaret örnekleri gösteren annemin de desteğiyle, Şili ile Arjantin arasındaki zor ilişkilerin normalleştirilmesi işine koyuldu; geçmişte aralarında pek çok sürtüşme çıkmış olan bu iki komşu, Şili'nin sosyalist deneyiminden kaynaklanan kuşkuyu artık aşmak zorundaydılar. Ramón amcam, bolluğun ve düzensizliğin ödeneklerde yolsuzluğa meydan vermesini önlemek için, uykusundan çaldığı saatlerde, Büyükelçiliğin envanteriyle sıkıcı hesaplarını gözden geçirirdi. Halk Birliğinin girişimleri, her zaman onu karalamak için en küçük bir bahanenin peşinde olan politik düşmanları tarafından büyülteç altında inceleniyordu. Ramón amcamın uğradığı ilk şaşkınlık, güvenlik bütçesi karşısında olmuştu; kordiplomatikteki meslekdaşlarına sorduğunda, özel korumaların Buenos Aires'de bir sorun haline geldiklerini keşfetti. Bunlar, adam kaçırmalara ve suikastlere karşı koruma amacıyla işe başlamışlar, ama kısa bir süre sonra iş çığrından çıkmıştı; o dönemde sayıları otuz binden fazlaydı ve her geçen gün de artmaktaydı. Ahlâk kuralları, âmirleri, yasaları ve yönetmelikleri olmaksızın, varlıklarını haklı göstermek için terörü kışkırtmayı iş edinmiş, tepeden tırnağa silâhlı gerçek bir ordu oluşturuyorlardı. Bir kimseyi kaçırmanın ya da öldürmenin son derece basit olduğundan da kuşkulanılıyordu; herhangi birinin kendi muhafızlarıyla miktar konusunda anlaşmaya varmak yeterliydi, işin geri kalanını onlar hallediyorlardı. Ramón amcam, tehlikeyi göze alarak kendininkileri işten çıkardı, çünkü bir halk hükümetinin temsilcisi, çevresini maaşlı zorbalarla kuşatamazdı. Kısa bir süre sonra binanın içinde bir bomba patladı; lâmbalarla pencereler tuzla buz olmuş, annemin İsviçre köpeğinin sinirleri de bir daha düzelmemek üzere bozulmuştu, ama yaralanan kimse olmadı. Rezalet çıkmasın diye basında, bunun, eskimiş borularda bir kaçak gaz patlaması olduğu duyuruldu. Annemle üvey babamın o kentte karşılaştıkları ilk terörist saldırısı ol-

muştu bu. Ondan dört yıl sonra, hayatlarını kurtarmak için geceyarısı gizlice kaçmak zorunda kalacaklardı. O görevi kabul ettiklerinde, Şili için Washington'dan sonra en önemli yer olan o büyükelçiliğin ne kadar yoğun bir iş anlamına geldiğini düşünemediler, ama diplomatik hayattaki uzun yıllarında edindikleri deneyimle görevlerini yerine getirmeye koyuldular. Bunu da öylesine canla başla yaptılar ki, sonradan uzun sürgün yıllarıyla karşılığını ödemek zorunda kaldılar.

Daha sonraki üç yıl içinde, Halk Birliği hükümeti, ülkenin, karşılığında sembolik olarak tek bir dolar ödemeye bile yanaşmayan yabancıların ezelden beri ellerinde tuttukları doğal kaynaklarını –bakır, demir, nitrat, kömür– ulusallaştırdı; toprak reformunu dramatik bir biçimde genişleterek, eski ve güçlü ailelerin büyük arazilerini köylülere dağıttı, bu da o güne kadar görülmedik bir nefretin patlak vermesine neden oldu; onyıllardan beri piyasada rekabeti engellemiş olan tekelleri kırarak, mallarını Şili halkının büyük çoğunluğu için uygun bir fiyatla satmak zorunda bıraktı. Okullarda çocuklara süt dağıtılıyordu; ücra yerleşim bölgelerinde sağlık ocakları kurulmuş, en yoksulların gelirleri akla yatkın bir düzeye yükselmişti. Bütün bu değişiklikler, halkın Hükümete destek veren sevinç gösterileriyle birlikte yürütülüyordu, ancak Allende yandaşları kendileri bile, devrimlerin bedelinin ödenmesi gerektiğini ve çözümün daha fazla para basmakta olmadığını kabul etmeye yanaşmıyorlardı. Çok geçmeden ekonomik kaos ve siyasal şiddet başgöstermişti. Bu süreç dışardan merakla izleniyordu, barışçı bir devrimin yolunu seçmiş olan küçük bir Lâtin Amerika ülkesiydi söz konusu olan. Dışarda Allende'nin, işçilerin durumunu düzeltmeye, ekonomik ve toplumsal haksızlıkları aşmaya koyulmuş ilerici bir lider imajı vardı, ama içerde halkın yarısı ondan nefret ediyordu ve ülke uzlaştırılamaz güçler arasında bölünmüştü. Allende'nin fikirlerinin başarıya ulaşması ve sosyalizmin kıtanın geri kalanına da bir daha geri dönülemeyecek biçimde yayılması olasılığı karşısında hop oturup hop kalkan Amerika Birleşik Devletleri, kredileri keserek ekonomik ambargo koydu. Sağın sabotajları ve Halk Birliğinin hatâları, görülmedik boyutlarda bir krize yol açmıştı; enflasyon öylesine inanılmaz sınırlara ulaşmıştı ki hiç kimse sabahleyin satın aldığı bir litre sütün öğleden sonra

kaça mal olacağını bilmiyordu; paradan bol bir şey yoktu ama satın alınacak çok az şey vardı; zeytinyağı, dişmacunu, şeker, araba lâstiği gibi temel maddeleri alabilmek için kuyruklar başlamıştı. Karaborsayı engellemek mümkün değildi. Doğumgünümde iş arkadaşlarım, o sıralarda en değerli maddeler olan iki rulo tuvalet kâğıdıyla bir teneke konsantre süt hediye etmişlerdi. Herkes gibi bizler de mal kıtlığının kurbanları olmuştuk; sonunda karşılığı sarı renkli bir ayakkabı cilâsı olsa bile, bazen sırf fırsatı kaçırmamak için kuyrukta bekliyorduk. Kuyruklarda yer tutan ya da iki katına satmak üzere resmî fiyattan mal bulan profesyoneller türemişti. Nicolás, Granny için sigara bulmakta uzmanlaşmıştı. Annem bana, ta Buenos Aires'den, esrarengiz yollardan birtakım yiyecek kolileri yolluyordu, ama talimatları yanlış anlaşılıyor ve bazen bir galon soya sosu ya da yirmi dört kavanoz soğan turşusu aldığımız oluyordu. Buna karşılık biz de iki üç ayda bir torunlarını onu ziyarete yolluyorduk; adları ve kimlikleri boyunlarına asılı bir kartonda yazılı olarak tek başlarına yolculuk ediyorlardı. Ramón amca, o şahane Büyükelçilik binasının kendi yazlık sarayı olduğuna inandırmıştı onları, öyle ki eğer çocukların onun prens kökenli olduğu hakkında kuşkuları var idiyse bile, bunlar orada giderilmiş oldu. Sıkılmasınlar diye onlara bürosunda iş veriyordu; ömürlerindeki ilk maaşlarını, konsolosluk sekreterlerinin alt sekreterleri olarak gördükleri hizmetler karşılığında bu harikulâde büyükbabanın elinden almışlardı. Kabakulak ve suçiçeğini de, tıbbi tahlil için gaita örneği almasınlar diye o yirmi üç banyoda saklana saklana, orada geçirdiler.

Biz Şili halkı, devlet başkanlarımızın korumasız dolaşmalarından ve başkanlık sarayı La Moneda'nın avlusunun halka açık olmasından gurur duyardık, ama Salvador Allende'yle birlikte sona ermişti bu; ona duyulan nefret çığrından çıkmıştı ve hayatından endişe ediliyordu. Sosyalist başkan, hangisinin içinde olduğu asla bilinmesin diye hepsi birbirinin eşi olan mavi renkli bir otomobil konvoyu içinde, silâhlı yirmi adamın eşliğinde bir yerden bir yere gidebiliyordu. O zamana kadar liderler kendi evlerinde otururlardı, ama onunki çok küçüktü ve bu görev için yeterli değildi. Nefret dolu bir eleştiri vaveylâsı içinde, hükümet devlet başkanlığı için yukarı mahallede bir malikâne satın almış ve bütün aile, Kolomböncesi seramikler, yıllar boyunca biriktirilmiş tablo koleksiyonları, sanatçıların kendileri tarafından armağan edilmiş sanat

eserleri, kitapların yazarlarının eliyle imzalanmış ilk baskıları ve Allende'nin siyasi kariyerinin önemli anlarına tanıklık eden fotoğraflarla birlikte oraya taşındı. Tek sohbet konusunun hâlâ politika olduğu bu yeni konutlarında birkaç toplantıya katılmak bana da kısmet olmuştu. Annemle üvey babam Arjantin'den geldikleri zamanlar, Başkan, başkentin civarındaki tepelerin üstünde yükselen, hafta sonlarını geçirdiği büyük bir kır evine davet ederdi bizleri. Yemekten sonra, onu gevşetip dinlendiren saçmasapan kovboy filimleri seyrederdik. Avluya açılan birkaç yatak odasında, Allende'nin *kişisel dostlarını* dediği, karşıtlarının ise terörist gerillalar ve katiller olarak niteledikleri gönüllü korumaları kalıyorlardı. Kendi bedenlerini ona siper etmeye hazır olarak her zaman silâhlı ve tetikte dolaşırlardı. Kırda geçirdiğimiz o günlerden birinde, Allende, Fidel Castro'nun kendisine armağan etmiş olduğu ve Askerî Darbe günü cesedinin yanıbaşında bulacakları aynı silâhla bize kurusıkı ateş etmeyi öğretmişti. O zamana kadar elime silâh almamış ve Tata'nın ateşli silâhları şeytan doldurur sözüyle büyümüş olan ben, silâhı bir şemsiye tutar gibi yakalamış, beceriksizce çevirerek hiç dikkat etmeden onun kafasına nişan almıştım, o muhafızlardan biri ânında karşımda peyda olarak üstüme atladı ve yere yuvarlandık. Üç yıllık devlet yönetimi boyunca ondan bende kalmış az sayıdaki anılardan biridir bu. Onu eskisinden de az görüyordum, politikaya katılmayarak, ülkede neler olup bittiğini pek anlamadan, onun en büyük düşmanı gözüyle baktığı yayınevindeki işimi sürdürüyordum.

Kimdi Salvador Allende? Bilmiyorum, onu tanımlamaya çalışmam da kendi açımdan fazla iddialı bir şey olurdu; onun karmaşık kişiliği, üstlendiği güç görevler ve tarihte oynadığı rol hakkında bir fikir verebilmek için ciltler dolusu yazı yazmak gerekirdi. Yıllarca onu kalabalık bir ailede bir başka amca ve babamın tek temsilcisi olarak kabul ettim; ancak ölümünden sonra, Şili'den ayrılırken anlayabildim onun o efsanevi boyutlarını. Özel hayatında dostlarının gerçek dostu ve işi ihtiyatsızlığa vardıracak kadar sadık bir insandı, ihaneti aklı almazdı, ihanete uğradığında da bunun farkına varması çok zor oldu. Hazırcevaplığını ve mizah duygusunu iyi hatırlıyorum. Birkaç kampanyada yenilgiye uğramıştı ve bir kadın gazeteci ona mezar taşına neyin yazılmasının hoşuna gidebileceğini sorduğunda henüz gençti; ona hemen şu yanıtı vermişti: ***burada Şili'nin müstakbel başkanı yatıyor***. Bence en

önde gelen özellikleri, dürüstlüğü, önsezi yeteneği, cesareti ve karizmasıydı; pek ender olarak onu yanıltan önsezilerine uyar, tehlike karşısında gerilemezdi; hem kitleleri hem de bireyleri peşinden sürükleyebilecek yetenekteydi. Herhangi bir durumu kendi lehine çevirebilecek güçte olduğu söylenirdi, bu yüzden de Askerî Darbe günü generaller onunla yüz yüze gelmeye cesaret edemeyerek, telefonla ve ulaklar aracılığıyla haberleşmeyi yeğlediler. Başkanlık görevini öylesine vakur bir biçimde üstlenmişti ki kibirliymiş gibi görünürdü, büyük bir hatibin azametli tavırlarına sahipti ve, tıpkı bir dövüş horozu gibi dimdik durup göğsünü ileri çıkararak neredeyse ayaklarının ucuna kalktığı, kendine özgü bir yürüyüş biçimi vardı. Geceleri çok az, yalnızca üç dört saat dinlenir, okuyarak ya da en sadık dostlarıyla satranç oynayarak sabahı ederdi, ama genellikle otomobilde olmak üzere birkaç dakikalığına uykuya dalabilir, zindelikle uyanırdı. İnce zevkleri olan bir adamdı, cins köpeklere, sanat eserlerine, şık kıyafetlere ve güçlü kadınlara âşıktı. Sağlığına çok dikkat eder, yemek ve içki konusunda ölçülü davranırdı. Düşmanları onu ikiyüzlülükle suçlar, burjuva zevklerinin, aşk maceralarının, süet ceketleriyle ipek kravatlarının ayrıntılı hesaplarını tutarlardı. Halkın yarısı, ülkeyi bir komünist diktatörlüğe götüreceğinden korkarak her ne pahasına olursa olsun onu engellemeye koyulurken, öteki yarısı da sosyalizm denemesini çiçekler ve güvercinlerle kutluyordu.

Bütün bunlar olurken ben, hayal âleminde dolaşıyor, karanlıkta hazırlanarak sonunda tepemize inecek olan şiddetin gerçek boyutlarını aklıma bile getirmeden, saçmasapan yazılar yazarak televizyonda delilikler yapıyordum. Ülkenin büyük bir kriz içinde olduğu bir sırada, derginin müdiresi, Noel hakkında ne düşündüğünü öğreneyim diye benden Salvador Allende'yle röportaj yapmamı istedi. Aralık sayısını çok önceden hazırlıyorduk ve aklında acil devlet işleri bulunan Başkana Ekim ayında ulaşmak kolay değildi, ama bizimkilerin evine yaptığı bir ziyaretî fırsat bilerek çekine çekine yanına yaklaştım. Aman bana saçmalıklar sorma kızım, oldu verdiği harbi yanıt. İşte siyasi gazetecilik kariyerim böylece başlayıp bitmiş oldu. Ben yine ev idaresi faturaları, dekorasyon, bahçe ve çocuk yetiştirme konularında kehanetler döktürmeyi sürdürüyor, ekzantrik kişilerle söyleşiler yaparak, Aşk Postasıyla

kültür, sanat ve seyahat haberlerini hazırlıyordum. Delia benden kuşkulanıyor, evimden bir yere ayrılmadan röportajlar uydurmakla ve söyleşi yaptıklarımın ağzından kendi fikirlerimi konuşturmakla suçluyordu, bu yüzden de bana pek ender olarak önemli konular veriyordu.

Temel ihtiyaç maddelerini bulmak zorlaştıkça gerilim dayanılmaz bir hal almış ve Granny daha fazla içmeye başlamıştı. Kocasının talimatına uyarak, yiyecek kıtlığını tencereleri tangırdatarak alışıldık biçimde protesto etmek üzere, komşu kadınlarla birlikte sık sık sokağa çıkıyordu. Kadınlar, tavalar ve kepçelerle kıyámeti koparırlarken, erkekler ortalıklarda görünmüyorlardı. Unutulmaz bir gürültüydü bu: tek bir gong sesi gibi başlıyor, evlerin avlularından gelen takırtıların katılımıyla, sonunda herkese bulaşıp yayılan patırtı insanları kendinden geçiriyordu, çok geçmeden kadınlar sokağa dökülüyorlar ve kulakları sağır edici bir tangırtı kentin yarısını cehenneme çeviriyordu. Granny, göstericilerin başına geçmeyi başararak, onların, Allende ailesinden birinin oturduğunun bilindiği bizim evin önünden geçmelerini engellemek için yolu değiştiriyordu. Yine de, o azgın hanımların bize saldırmaları olasılığına karşı, bahçe hortumu, bir soğuk su banyosuyla onları caydırmak üzere her zaman hazır duruyordu. İdeolojik farklılıklar, kayınvaldemle olan arkadaşlığımızı değiştirmemişti; çocukları, gündelik hayatın yükünü, pek çok tasarı ve umudu paylaşıyorduk onunla ve ikimiz de bizi birbirimizden hiçbir şeyin ayıramayacağına yürekten inanıyorduk. Ona belirli bir bağımsızlık kazandırmak için bankada adına bir hesap açtırmıştım, ama üç ay sonra kapatmak zorunda kaldım, çünkü o mekanizmayı bir türlü aklı almamıştı, çek defterinde yaprak kaldığı sürece hesapta da para olduğunu sanıyor, harcamaları not etmiyordu, bir haftadan az bir sürede paraları torunlarına aldığı hediyelerle yiyip bitirmişti. Siyaset, Michael'la aramızdaki huzuru da bozamamıştı, birbirimizi seviyorduk ve iyi arkadaştık.

Tiyatroya olan tutkum da o dönemde başladı. Ramón amcam, tam Lâtin Amerika'da halkın tanıdığı kişileri kaçırmanın moda olmaya başladığı bir sırada Büyükelçi olarak atanmıştı. Bunun onun da başına gelebileceği olasılığı, bir oyun yazmam için esin kaynağı oldu bana: bir gerilla grubu, siyasi tutuklularla değiş tokuş etmek üzere bir diplomatı kaçırıyordu. Oyunu büyük bir hızla yazmış, makinenin başına oturarak üç gün sonra 'son' sözcüğü-

nü yazana kadar ne uyuyabilmiş, ne de yemek yiyebilmiştim. Saygınlığı olan bir tiyatro topluluğu, eseri sahneye koymayı kabul etti ve böylece bir gece, çıplak bir sahnede yarı karanlıktaki bir masanın çevresinde ve esip duran hava akımlarının ortasında, sırtımızda paltolarımız, yanımızda çay termoslarımızla, kendimi oyuncularla birlikte eseri okur buldum. Her bir oyuncu kendi rolünü okuyup çözümlerken, metindeki korkunç hatâlar gözler önüne seriliyordu. Okuma ilerledikçe iskemlemde büzülüyordum, ta ki masanın altında gözden kaybolana kadar; en sonunda da metinleri utanç içinde toplayıp eve gittim ve, kişiliklere tutarlılık kazandırmak için her birini tek tek inceleyerek, eseri ilk satırından başlayarak yeniden yazdım. Bu ikinci şekli biraz daha iyi olmuştu, ama daha fazla gerilim ve dramatik bir sonuç istiyordu. Provaların hepsine katılarak bana önerdikleri değişikliklerin büyük bir bölümünü esere uyguladım, daha sonraları romanlarımda yararını gördüğüm bazı püf noktalarını da böylece öğrenmiş oldum. On yıl sonra *Ruhlar Evi*'ni yazarken, tiyatroda bir masa çevresindeki o oturumları hatırlayarak, her bir kişiliğin eksiksiz bir biyografisi, belirgin bir karakteri ve kendine ait bir sesi olmasına çalıştım, yine de o kitapta öykünün aşırılıklarıyla ruhların inatçı düzensizlikleri benim niyetlerimi boşa çıkardılar. Oyunun adı mantıksal olarak *Büyükelçi* idi ve onu, Buenos Aires'de bulunduğu için göremeyen Ramón amcama adamıştım. Eserin prömiyeri yapılarak iyi eleştiriler aldı, ama bu başarıyı kendi hünerime yoramam, çünkü işi asıl başaranlar rejisörle oyunculardı, benim özgün düşüncemin dokusundan geriye yalnızca birkaç tel kalmıştı. Üvey babamı kaçırılmaktan kurtarmış olabileceği da aklımdan geçmiyor değil, çünkü olasılık hesabına göre, benim bir sahne üzerinde gösterdiğim şeyin gerçek hayatta onun başına gelmesi mümkün değildi; yine de Uruguay'da kaçırılan ve benim Santiago'daki evimin güvenliği içinde hayal ettiğim deneyimleri geçiren bir başka diplomatı koruyamadı. Artık yazdıklarıma daha fazla dikkat ediyorum, çünkü bugün kesin olmayan bir şeyin yarın öyle olabileceğini çok gördüm. Bir başka tiyatro topluluğu da benden bir senaryo istemiş ve sonunda, türünü tanımlayabilecek bir ad bulamadığımız için *cafe-konser* dediğimiz ve beklenmedik bir başarıyla sahnelenen iki müzikal komedi yazmıştım. Bunlardan ikincisi unutulmaz olmuştu, çünkü gösteriyi şarkı ve danslarıyla canlandıracak bir tombul hanımlar dans grubu da vardı. Sahne üzerinde

gülünç durumlara düşmeye hazır şişman ve çekici kadınlar bulmak kolay olmamıştı; rejisörle birlikte kent merkezinde kalabalık bir köşeye dikilmiş, gördüğümüz her kanlı canlı hanımı durdurarak aktris olmayı isteyip istemediğini soruyorduk. Pek çokları hevesle kabul ediyorlar, ama işin gereklerini öğrenir öğrenmez kaçıp gidiyorlardı; altı istekliyi bulmak haftalarımızı almıştı. Tiyatro salonu başka bir oyunla meşgûl bulunduğundan, provalar, bizim evin, eşyalarını boşaltmak zorunda kaldığımız küçük salonunda yapılıyordu. Bir fantezi esintisi sırasında limon yeşiline boyayıp, üzerine divana uzanmış bir saraylı resmi yaptığım, akordu düşük bir piyanomuz da vardı. O heybetli dans grubu, Yunan tanrıçaları gibi rakseder, bir *rock'n roll* ritmiyle atlar, çılgın bir kankanla jüponlarını gösterir ve *Kuğu Gölü*'nün tatlı nağmeleriyle Çaykovski'yi kalp sektesinden götürebilecek biçimde ayaklarının ucunda sekerken, bütün ev yer sarsıntılarıyla çatırdıyordu. Michael, hipopotam türü memelilerin bu tepinmesi yüzünden çökmesin diye, hem sahnenin, hem de bizim evin zeminini pekiştirmek zorunda kalmıştı. Ömürlerinde beden hareketleri yapmamış olan bu kadınlar, korkulacak biçimde zayıflamaya başlamışlardı ve o şehvetli etleri erimesin diye Granny onları kazanlar dolusu kremalı makarna ve elmalı pastalarla besliyordu. Eserin prömiyeri için fuayeye, dans grubundakilere çiçek buketleri vermek yerine onlara lütfen pizza göndermelerini isteyen bir tabela koymuştuk. Böylece, ülkenin geri kalanında turneler de dahil olmak üzere zorlu bir çalışmayla geçen iki yıl boyunca, o engin tensel arazilerinin yuvarlak tepeleriyle derin vadilerini koruyabildiler. Bu sanat serüvenlerinden heveslenerek sık sık tiyatroya uğrayan Michael, gösterileri o kadar çok seyretmişti ki artık onları ezbere biliyordu ve bir acil durum halinde, dans grubundaki oylumlu tanrıçalar da dahil, oyunculardan herhangi birinin yerini alabilirdi. Nicolás'la sen de öğrenmiştiniz o şarkıları, aradan on yıl geçtikten sonra, ben eserlerin adlarını bile hatırlamazken, sizler hâlâ onları baştan sona oynayabiliyordunuz. Büyükbabam da, önce aileye vefa duygusuyla, sonra da keyif almak için, oyunlara pek çok kez gitmişti; her defasında da perde iner inmez bastonunu sallayarak ayakta alkışlayıp bağırıyordu. Dansçı kızlara da vurulmuştu, güzelliğin bir parçası olan şişmanlık ve moda dergilerindeki iyi beslenmeyen modellerin doğaya aykırı korkunçlukları üzerine bana nutuklar atıyordu.

Onun güzellik ilâhesi, Valkûr'vari[1] göğüslerle dillere destan kalçalara sahip ve ona maden suyu şişeleri içinde gizlice cin satmaya her zaman gönüllü olan, içki dükkânının sahibesiydi; Memé'nin tetikte bekleyen hayaletine yakalanmamak için büyükbabam onu gizli gizli hayal ederdi.

Senin koğuşundaki saralı kadın şair Aurelia'nın, tüyleri dökülmüş etolleri ve leke içindeki giysileriyle yaptığı danslar, o tombul balerinleri ve aynı zamanda kişisel bir serüvenimi hatırlatıyor bana. *Zarzuela*[2] giysileri içindeki süslü püslü Aurelia, hayatının olgunluk çağında, benim gençliğimde sahip olduğumdan çok daha büyük bir zarafetle kıvırıyor. Günlerden bir gün gazetede, genç, uzun boylu ve güzel kızlara bir bulvar tiyatrosunda iş öneren bir duyuru çıkmıştı. Çalıştığım derginin müdiresi, bu işi elde ederek sahne arkasına sokulmamı ve, aşırı feminist sertliğiyle tanımladığı gibi, *o zavallı kadınların* hayatları hakkında bir röportaj hazırlamamı buyurdu. Ben, duyuruda belirtilen koşullara uygun olmaktan çok uzaktım, ama yine kimsenin yapmak istemediği o röportajlardan biriydi söz konusu olan. Tek başıma gitmeye cesaret edemeyerek, yakın arkadaşlarımdan birinden benimle gelmesini istedim. Striptizci kızların sokakta giydiklerini tahmin ettiğimiz gösterişli kıyafetler giydik; bu görev vesilesiyle Fifi adını verdiğimiz, huysuz bir kırma olan köpeğimin tepe tüylerine de yalancı pırlantalardan bir broş oturttuk, oysa asıl adı Drakula'ydı. Bizi bu kılıkta gören Michael, evden korumasız çıkamayacağımıza karar verdi ve çocukları bırakacak kimsemiz olmadığından hep birlikte gittik. Tiyatro, kentin tam göbeğindeydi, arabayı park edecek yer bulmak mümkün olmadı ve birkaç blok yürümek zorunda kaldık. Arkadaşımla ben, Drakula'yı da kucağıma almış olarak, önden yürüyorduk, Michael da iki çocuğunun ellerinden tutmuş, bizi korumak için geriden geliyordu. Tiyatroya varana kadar bir boğa güreşinde gibiydik; erkekler, elleriyle boynuzlar yapıp ole! diye bağırarak coşku içinde peşimize düşmüşlerdi; bu da bize güven vermişti. Gişenin önünde bilet almak için, tabii yalnız erkeklerden oluşan, uzun bir kuyruk bekliyordu; çoğu yaşlıydı, ayrıca izin günlerinde olan birkaç er, bir de bizi görünce hemen sesleri

1. ***Valkûr***: İskandinav ve Cermen mitolojisinde, dünyayı yöneten tanrı Odin'in kızları olan bâkirelere verilen ad. (Çev.)
2. ***zarzuela***: Konuşma ve şarkının dönüşümlü olarak yer aldığı, İspanya'ya özgü, operete benzer bir tiyatro ve müzik gösterisi. (Çev.)

kesilen, okul formaları içinde bir sınıf dolusu gürültücü erkek çocuk vardı. Tiyatronun her yanı gibi dökülen kapıcısı, kırık dökük bir merdivenden bizi ikinci kata çıkardı. Kendimizi, filimlerdeki gibi, parmağında bir elmas yüzük, ağzında çiğnediği bir puroyla, şişman bir gangsterin karşısında bulmayı bekliyorduk, oysa mobilyasız ve toz toprak içinde, yarı karanlık koskoca bir tavanarasında, başında yün takkesi, elinde parmakları kesik eldivenleriyle, gri bir paltoya sarınmış, taşralı teyze havasında bir hanım karşıladı bizi. Bir lâmbanın altında pullu bir giysiyi dikmekle uğraşıyor, tek ısı kaynağı olarak ayaklarının dibinde bir kömür mangalı yanıyordu; öteki iskemlenin üzerinde yatan bir kedi, Drakula'yı görür görmez kirpi gibi kabarmıştı. Bir köşede, çerçevesi çentikli, üçlü bir boy aynası duruyordu; gösterinin kostümleri koca koca naylon torbalar içinde tavandan sarkıyor, bu kasvetli yerde rengârenk tüylü acayip kuşları andırıyordu.

–Duyuru için geldik –dedi arkadaşım, zoraki bir kenar mahalle şivesiyle.

Kadıncağız, yüzünde kuşku dolu bir ifadeyle bizi tepeden tırnağa süzdü, aklının yatmadığı bir şeyler vardı. Bu işte deneyimimiz olup olmadığını sordu, arkadaşım da özgeçmişinin bir özetini yapıverdi: adı Gladys'di, gündüzleri kuaföz, geceleri ise şarkıcı olarak çalışıyordu, sesi iyiydi ama dans etmeyi bilmiyordu, yine de öğrenmeye hazırdı, pek o kadar zor olmadığından emindi. Sonra bir şey söylememe fırsat kalmadan, parmağıyla beni işaret ederek, arkadaşının adının da Salome olduğunu söyledi ve Brezilya'da uzun bir geçmişi olan fettan bir yıldız olduğunu ekledi, orada büyük bir başarıyla yaptığı gösteride sahneye çırılçıplak çıkıyor, terbiyeli köpeği Fifi'nin ağzında getirdiği giysisini iri yarı bir melez giydiriyordu ona. O zenci sanatçı, daha yeni apandisit ameliyatı geçirip hastanede yattığından gelememişti. Arkadaşımın palavraları sona erdiğinde, kadın dikiş dikmeyi bırakmış, ağzı bir karış açık bizi seyrediyordu.

–Soyunun –diye buyurdu bize. Galiba bir şeyden kuşkulanıyordu.

Arkadaşım, zayıf insanlara özgü o utanma duygusu yoksunluğuyla üstündekileri çıkardı, uzun topuklu bir çift lâme ayakkabıyı giyerek, gri paltolu hanımın önünden salına salına geçti. İçerisi dondurucu soğuktu.

–Pekâlâ, göğüslerin yok, ama biz burada her şeyi doldurabili-

riz. Şimdi sıra Salome'de –diyerek parmağını kesin bir tavırla bana doğru uzattı kadın.

Bu ayrıntıyı hiç beklemiyordum, ama reddetmeye cesaret edemedim. Tir tir titreyerek soyundum, dişlerim birbirine vuruyordu, içimde Hilda Ninenin ördüğü yün don olduğunu dehşetle fark ettim. Kediye hırıldamakta olan köpeğimi kucağımdan bırakmadan, ayağıma büyük gelen lâme ayakkabıların üzerine tünedim ve ayaklarımı yaralı bir ördek edasıyla sürükleyerek yürümeye başladım. Birdenbire gözüm aynaya takıldı ve o gülünç manzarayı üç kopya halinde ve çeşitli açılardan gördüm. O aşağılanmayı hâlâ unutamıyorum.

–Senin boyun kısa, ama fena değilsin. Belli olmasın diye başına daha uzun tüyler takarız, önde dans edersin. Köpekle zenciye gerek yok, bizim burada kendi gösterimiz var. Yarın gelin de provalara başlayın. Maaş pek fazla değil, ama beyefendilere nazik davranırsanız iyi bahşiş alırsınız.

İlk denememizde kabul edilmek gibi büyük bir şerefe eriştiğimize inanamayarak, sevinç içinde, sokakta Michael ve çocuklarla buluştuk. Ortalıkta sürekli bir dansçı kız kıtlığı olduğundan ve tiyatro emprezaryolarının umutsuzluktan bir şempanzeyle bile sözleşme yapmaya hazır olduklarından haberimiz yoktu. Birkaç gün sonra, kendimi gerçek bir revü yıldızı giysileri içinde buldum, yani önümde pırıl pırıl pullu bir dikdörtgen parça, göbeğimde bir zümrüt, meme uçlarımda ışıltılı ponponlar, başımın üzerinde de devekuşu tüylerinden yapılma, bir çimento torbası kadar ağır bir miğfer. Arkamda ise hiçbir şey yoktu. Aynada kendime bakım ve halkın beni domates yağmuruna tutacağını anladım, seyirciler sımsıkı etler ve profesyoneller görmek için para veriyorlardı, bu iş için doğal özelliklerden yoksun, iki çocuk anası bir ev kadınınınkileri görmek için değil. Bu yetmiyormuş gibi bir de o geceki gösteriyi filme almak üzere Ulusal Televizyondan bir ekip gelmişti; onlar kameralarını yerleştirirlerken, koreograf da bana, altın yaldıza bulanıp gladyatör giysileri giymiş, ellerinde yanar meşaleler tutan iki sıra adaleli delikanlının arasından merdivenden nasıl ineceğimi göstermeye çabalıyordu.

–Başını kaldır, omuzlarını indir, gülsene yahu, yere bakma, bacaklarını ağır ağır birbiri önüne geçirerek yürü. Sana gülümse dedim! Kollarını çırpıp durma, bunca tüyün arasında kuluçkaya yatmış bir tavuğu andırıyorsun. Aman meşalelere dikkat et, sakın

tüyleri yakayım deme, çok pahalıya mal oldular haberin olsun! Kalçalarını kıvır, karnını içeri çek, soluk al. Soluk almazsan ölürsün.

Emirlerine uymaya çalıştım, ama içini çekerek gevşek bir el hareketiyle gözlerini kapıyor, o arada meşaleler hızla yanıp tükenirken, Romalılar, yüzlerinde sıkılmış ifadelerle gözlerini tavana kaldırıyorlardı. Bir dalgınlık anlarında perdeyi aralayarak halka bir göz attım, onbeş dakika gecikmiş olduğumuzdan sabırsızlanan gürültülü bir erkek kalabalığı toplanmıştı. Onlarla yüz yüze gelecek cesareti bulamadım kendimde, ölmeyi tercih edeceğime karar vererek çıkış kapısına yönelip oradan kaçtım. Televizyon kamerası, prova sırasında, altın yaldızlı atletlerin Olimpiyat meşalelerinin aydınlattığı merdivenden inerken, önden filme almıştı beni; sonra da gerçek bir revü kızının arkadan görünümünü, aynı merdivenden inerken, perde açık olarak ve kalabalığın haykırmalarıyla kaydetmişti. Stüdyoda filmin montajını yapmışlar, yayınlanan programda kendi yüzüm ve omuzlarımla, ama ülkenin en büyük bulvar tiyatrosu yıldızının kusursuz vücuduyla görünmüştüm. Dedikodular sıradağları aşmış, Buenos Aires'deki ebeveynime ulaşmıştı. Sayın Büyükelçi, Başkan Allende'nin yeğeninin pornografik bir gösteride çırılçıplak dans etmediğini, üzücü bir isim benzerliğinin söz konusu olduğunu dedikodu basınına açıklamak zorunda kaldı. Kayınpederim de, en sevdiği televizyon dizisini beklerken beni çıplak olarak ekranda görmüş, şaşkınlıktan soluğu kesilmişti. Dergideki arkadaşlarım şov dünyası hakkındaki röportajımdan dolayı beni kutladılar, ama yayınevinin dini bütün bir Katolik ve beş çocuk babası olan yöneticisi, bunu ciddi bir rezalet olarak gördü. Ben, onca etkinlik arasında piyasadaki tek çocuk dergisini yönetiyordum ve bu skandal, gençliğe çok kötü bir örnek oluşturuyordu. Beni bürosuna çağırarak, bütün ülkenin önünde arkamı neredeyse çırılçıplak göstermeye nasıl cesaret edebildiğimi sordu, ben de ne yazık ki benimki olmadığını ve bunun bir televizyon hilesi olduğunu itiraf etmek zorunda kaldım. Bana yukardan aşağı şöyle bir bakarak hemen inandı. Bunun dışında olayın pek önemli sonuçları olmadı. Nicolás'la sen, pür heves okula giderek, her önünüze çıkana, o tüylü hanımın anneniz olduğunu anlatmıştınız, bunun üzerine alaylar kesilmiş, hattâ birkaç kişiye imza vermek bile nasip olmuştu bana. Michael, keyifle omuzlarını silkmiş ve karısının şahane vücudundan gıptayla söz

eden arkadaşlarına herhangi bir açıklama yapmamıştı. Pek çoğu, ekranda öylesine cömertçe gözler önüne sermiş olduğum o harikulâde fiziksel özelliklerimi upuzun hippi giysilerimin altında nasıl ve neden saklayabildiğime akıl erdiremeyerek, şaşkın gözlerle bana bakakalıyorlardı. Ne olur ne olmaz diye birkaç gün Tata'nın gözüne görünmemiştim, sonunda beni çağırıp gülmekten kırılarak, programın neredeyse Caupolicán Tiyatrosundaki kıran kırana güreşler kadar hoşuna gittiğini ve televizyonda her şeyin gerçek hayattakinden çok daha güzel görünmesinin ne kadar harika bir şey olduğunu söyledi. Granny de, birkaç hafta boyunca sokağa çıkmayı reddeden kocasının tersine, bu marifetimle övünüyordu. Başbaşa kaldığımızda ise, beni çift sıra altın yaldızlı gladyatörün arasından o merdivenden inerken görünce, kendisini tam olarak doyuma ulaşmış hissettiğini, çünkü bunun her zaman en gizli fantezisi olduğunu itiraf etti. O sıralarda kayınvaldem artık değişmeye başlamıştı, huzursuz olduğu görülüyor, sanki korkunç bir karanlığın onun o pamuk ipliğine bağlı mutluluğunu tehdit ettiği önsezisine kapılmış gibi, ara sıra gözleri yaşlarla dolarak çocuklara sarılıyordu. Ülkedeki gerginlikler şiddet boyutlarına ulaşmıştı ve Granny, en masum insanlara özgü o derin duyarlılığı içinde, kötü bir şey olacağını sezinliyordu. En adi konyaktan içiyor, şişeleri stratejik yerlere gizliyordu. Onu sonsuz bir merhametle seven sen, Paula, o gizli yerleri birer birer keşfediyor, tek bir söz söylemeden boş şişeleri götürüp bahçedeki yıldız çiçeklerinin arasına gömüyordun.

O arada, baskılardan ve Büyükelçilikteki işlerden bunalan annem, Romanya'da, ünlü doktor Aslan'ın geriatrik haplarla mucizeler yaratmakta olduğu bir kliniğe yatmıştı. Oradaki bir manastır hücresinde bir ay kalarak, gerçek ve hayalî dertlerini tedavi ettirip, belleğindeki eski yara izlerini elden geçirmişti. Yandaki odayı işgal eden Venezuelalı, çok hoş bir beyefendiydi; annemin yakınmalarını duyunca ona acımış ve günün birinde kapısını vurma cesaretini bulmuştu kendinde. Neyin var, şekerim? Bir parça müzik ve bir yudum romun iyileştiremeyeceği şey yoktur, demişti kendini tanıtarak. Onu izleyen haftalar boyunca, her ikisi de, yaşlı iki matemli gibi, yönetmeliğe uygun sabahlıklarıyla terliklerini giyip, Bükreş'in bulutlu gökyüzü altındaki şezlonglarına uzana-

rak, hiç utanıp sıkılmadan birbirlerine hayatlarını anlatmaya koyulmuşlardı, çünkü bir daha asla karşılaşmayacaklarını sanıyorlardı. Annem geçmişini onunla paylaşmış, buna karşılık o da sırlarını açmıştı anneme; annem ona mektuplarımdan bazılarını, o da ona, hayatının tek gerçek tutkuları olan karısıyla kızlarının resimlerini göstermişti. Terapi sona erdiğinde, vedalaşmak üzere hastanenin kapısında buluşmuşlardı; annem, yemyeşil gözleri onca ağlamakla yıkanıp temizlenmiş ve doktor Aslan'ın mucizevi sanatıyla gençleşmiş olarak, şık yolculuk giysileri içinde; Venezuelalı beyefendi de, yolculuk kılığında ve yüzünde bembeyaz dişlerini gösteren engin bir gülümsemeyle; ve birbirlerini neredeyse tanıyamamışlardı. Duygulanan Venezuelalı, itiraflarını dinlemiş olduğu bu hanım arkadaşının elini öpmeye yeltenmiş, ama bunu yapmasına fırsat kalmadan arkadaşı onu kucaklayıvermişti. Seni hiç unutmayacağım, demişti ona; adam da, her zaman emrine âmadeyim, diye karşılık vermişti. Adı Valentín Hernández'di, ülkesinde nüfuzlu bir politikacıydı ve birkaç yıl sonra, şiddet rüzgârları bizleri farklı yönlere doğru savurduğunda, ailemizin geleceği üzerinde önemli bir rol oynayacaktı.

Dergideki röportajlarla televizyon programları, bana belirli bir göze görülebilirlik kazandırmıştı; sokakta insanlar beni o kadar çok kutluyorlar ya da bana öyle çok hakaret ediyorlardı ki, sonunda bunun bir tür şöhret olduğunu düşünmeye başlamıştım. 1973 kışında Pablo Neruda, beni İsla Negra'da kendisini görmeye davet etti. Şair hastaydı, Paris Büyükelçiliği görevini bırakmış, Şili'de, anılarını dikte ettiği ve denize bakarak son dizelerini yazdığı kıyı evine yerleşmişti. O buluşma için çok hazırlanmıştım; yeni bir kayıt cihazı satın almış, soru listeleri hazırlamış ve eserlerinin bir bölümüyle birkaç biyografisini okumuştum; ayrıca böylesine nazik bir görevde beni yarı yolda bırakmasın diye eski Citro n'imin motorunu da elden geçirttim. Rüzgâr çamlarla okaliptüslerin arasında ıslık çalıyordu, deniz griydi, evlerin kapalı, sokakların da bomboş olduğu köyde yağmur çiseliyordu. Şair, ahşap ve taştan bir labirentte oturuyordu, birbiri üstüne eklenmiş yapılar ve yamalardan oluşan kaprisli bir yaratıydı bu. Avluda bir gemi kampanası, heykeller, denizden kurtarılmış batık gemi tahtaları vardı; kayalık bir yalıyardan da, Pasifiğin yorulmak bilmeden gelip kırıl-

dığı kumsal görünüyordu. İnsanın bakışları, kurşuni bir gökyüzüne karşı sınırsız yayılıp giden koyu renkli sularda kayboluyordu. Gri üzerine grinin bindiği, bir çelik duruluğundaki manzara, heyecan vericiydi. Omuzlarında bir pançe, aslanağzını[1] andıran o kocaman kafasının üzerinde bir takkeyle Pablo Neruda beni resmiyete kaçmayan bir tavırla karşılayarak, mizah yazılarımın kendisini çok eğlendirdiğini, ara sıra fotokopilerini çekip arkadaşlarına gönderdiğini söyledi. Güçsüzdü, ama beni gösterişsiz hazineleriyle tıklım tıklım dolu o mağaranın harikulâde yollarından geçirerek, denizkabuğu, şişe, bebek, kitap ve tablo koleksiyonlarını göstermeye yetmişti gücü. Eşyaya doymak bilmez bir alıcıydı: *Bütün nesneleri severim, yalnızca en görkemlilerini değil, son derece minik olanları da, yüksüğü, mahmuzları, tabakları, vazoları...* Yemekten de zevk alıyordu. Öğle yemeğinde bize fırında yılanbalığı ikram ettiler, Şili denizlerinin kralı olan o sımsıkı beyaz etli balığın yanında soğutulmuş sek beyaz şarap da vardı. Ölüm elinden kapıp götürmeden yazmaya çalıştığı anılarından, benim mizah yazılarımdan –onları bir kitapta toplamamı önerdi– ve eskiden gemilere yol gösteren, bir denizkızının yüzüne ve göğüslerine sahip koskoca ahşap heykeller olan gemi aslanlarını dünyanın çeşitli yerlerinde nasıl bulup çıkardığından söz etti. Bu güzel kızlar, dalgaların arasında yaşamak için doğmuşlar, dedi, karada kendilerini mutsuz hissediyorlar, bu yüzden onları kurtarıp denize bakacak biçimde yerleştiriyorum. İçini hüzünle dolduran siyasi duruma da uzun uzun değindi ve ülkesinin şiddete başvuran aşırı uçlar arasında bölündüğünden söz ederken sesi titredi. Sağcı gazeteler altı sütun üzerinden başlıklar atıyorlardı: Şili halkı, nefretinizi birleştirin! diye, askerleri iktidarı ele geçirmeye, Allende'yi de Başkanlıktan çekilmeye ya da, tıpkı geçen yüzyılda iç savaşı engellemek için Başkan Balmaceda'nın yaptığı gibi, intihar etmeye özendiriyorlardı.

–İsteklerinde daha dikkatli olmalılar, sonunda elde etmesinler de –diye içini çekti şair.

–Şili'de asla askerî darbe olmayacak, Don Pablo. Bizim Silâhlı Kuvvetlerimiz demokrasiye saygılıdır –diye onca kez yinelenmiş basmakalıp sözlerle onu yatıştırmaya çalıştım.

Yemekten sonra yağmur yağmaya başladı, odanın içine göl-

1. ***aslanağzı***: Aslan veya canavar başı biçiminde taştan su oluğu. (Çev.)

geler doluşmuştu, bir pruva heykelindeki harikulâde kadın hayata geri dönmüş, ahşaptan ayrılarak, çıplak göğüslerinde bir ürpertiyle bizi selâmlamıştı. O zaman şairin yorulmuş olduğunu anladım, şarap da başıma vurmuştu, acele etmem gerekiyordu.

–Sizce de uygunsa, şu söyleşiyi yapalım... –diye öneride bulundum.

–Ne söyleşisi?

–Şey yani... bunun için geldim, öyle değil mi?

–Benimle mi? Beni böyle bir deneye sokmana asla izin veremem! –diye güldü–. Sen ülkenin en kötü gazetecisi olmalısın, kızım. Objektif olamıyorsun, her işin içindesin, epeyce yalan söylediğinden de kuşkulanıyorum, haber bulamayınca uyduruyorsun. Daha iyisi, sen neden kendini roman yazmaya vermiyorsun? Bu kusurlar edebiyatta erdem sayılır.

Ben sana bunları anlatırken, Aurelia da özel olarak senin için yazdığı bir şiiri okumaya hazırlanıyor, Paula. Onun dizeleri moralimi bozduğu için bunu yapmamasını söyledim, ama ısrar ediyor. Doktorlara güveni yok, senin iyileşmeyeceğini sanıyor.

–Hepsinin bir olup bana yalan söylediklerini mi sanıyorsun, Aurelia?

–Ay, şekerim, ne kadar safsın! Kendi aralarında birbirlerini hep koruduklarını görmüyor musun? Senin kızını mahvettiklerini asla kabul etmeyeceklerdir, hayatın ve ölümün üzerinde söz sahibi olan sahtekârlar onlar. Hastane hastane dolaşmış biri olarak bunu sana ben söylüyorum. Neler gördüğümü bilseydin...

O acayip şiiri, kanatları taş kesilmiş bir kuşla ilgili. Çoktan öldüğünü ve gitmek istediğini, ama ben seni tuttuğum için bunu yapamadığını söylüyor, ayaklarına bağlı bir çapa demiri gibi sana ağır geliyormuşum.

–Onun için bu kadar uğraşma, İsabel. Aslında ona karşı savaştığını görmüyor musun? Paula artık burada değil, gözlerine baksana, dipsiz kuyu gibi. Anasını tanımıyorsa artık gitti demektir, bunu bir an önce kabul etmelisin.

–Sus, Aurelia...

–Bırak da konuşsun, deliler yalan söylemezler –diye içini çekiyor Elvira'nın kocası.

Hayatın öte yanında ne var acaba? Yalnızca sessiz bir karanlık ve yalnızlık mı? İstekler, anılar ve umutlar olmadığında geriye ne kalıyor? Ölümde ne var? Hareketsiz kalabilseydim, konuşma-

dan ve düşünmeden, yalvarıp ağlamadan, hatırlamadan ya da ummadan, en derin sessizliğe gömülebilseydim, belki o zaman seni duyabilirdim, yavrum.

1973'ün başlarında Şili, savaş halinde bir ülkeye benziyordu; karanlıklarda günden güne gelişmiş olan nefret, aşırı sol ve aşırı sağın birbirlerini karşılıklı suçladıkları grevler, sabotajlar ve terör hareketleri halinde zincirden boşanmıştı. Halk Birliği grupları, yerleşim alanları kurmak için özel arazilere, ulusallaştırmak üzere fabrikalara, işlerine karışmak için de bankalara el koyarak öyle bir güvensizlik havasına yol açıyorlardı ki, muhalefetin panik yaratmak için fazla uğraşmasına gerek kalmıyordu. Allende'nin düşmanları, ekonomik sorunları ağırlaştırarak, yöntemlerini bir bilime dönüştürecek kadar kusursuzlaştırmışlardı; korkutucu söylentiler yayarak insanları paralarını bankalardan çekmeye itiyorlar, ekinleri yakıp hayvanları öldürüyorlar, kamyon lâstiğinden en ileri teknolojideki elektronik âletler için minicik parçalara kadar tüm temel maddelerin piyasadan yok olmasını sağlıyorlardı. İğne ve pamuk bulamayan hastaneler felce uğruyor, makineleri için yedek parça olmayınca fabrikalar çalışamıyordu. Tek bir parçayı yok etmek, bütün bir sanayi kuruluşunun durmasına yetiyor, böylece binlerce işçi sokağa atılıyordu. Buna karşılık emekçiler de komiteler halinde örgütlenerek, âmirlerini atıp yönetimi ele alıyorlar, kapılarda çadırlar kurarak, fabrika sahipleri işyerlerini kapatmasınlar diye gece gündüz nöbet tutuyorlardı. Karşıt gruptan meslektaşları arşivlerdeki kâğıtları birbirine katmasınlar, evrakları yok etmesinler, tuvaletlere bomba yerleştirmesinler diye, banka çalışanlarıyla devlet memurları da nöbetteydiler. Ortaklaşa kararlar alındığı ileri sürülen bitmez tükenmez toplantılarla vakit kaybediliyordu, ama herkes önemsiz şeyler üzerinde kendi görüşlerini ortaya koymak için söz almaya uğraşıyor; pek ender olarak bir anlaşmaya varılabiliyordu; âmirin normal olarak beş dakikada karar verdiği bir şey, çalışanların, Bizans tartışmaları ve demokratik oylamalarla geçen bir haftasını alıyordu. Aynı şey, daha büyük ölçekte Hükümet içinde de oluyordu; Halk Birliği'ni oluşturan partiler, iktidarı kontenjanlar halinde bölüşmüşlerdi; kararlar o kadar çok filtreden geçiyordu ki, sonunda herhangi bir şey onaylandığında özgün tasarıyla uzaktan yakından hiçbir benzerliği kalmıyordu. Allende, Kongrede çoğunluğa sahip değildi; tasarıları muhalefetin sert duvarına çarparak dağılıyordu. Kargaşa daha da

artmıştı, sürekli bir iğretilik ve şiddet havası içinde yaşanıyordu, ülkenin ağır mekanizması çalışamaz hale gelmişti. Geceleri Santiago'nun âfetten çıkmış bir kent görünümü vardı, kimse yayan dolaşmaya cesaret edemediğinden sokaklar karanlık ve neredeyse bomboştu, toplu ulaşım araçları grevler dolayısıyla yarım yamalak çalışıyordu, benzin de karneye bağlıydı. Kent merkezinde, hükümet yandaşlarının birbirlerini çağırdıkları adla, *yoldaş*'ların büyük odun ateşleri yanıyor, bunlar bütün gece binalarla sokakları bekliyorlardı. Genç komünist tugayları, duvarlara rengârenk resimler çiziyorlar, aşırı sağcı gruplar ise koyu renk camlı otomobillerle dolaşarak hedef gözetmeden ateş ediyorlardı. Toprak reformunun uygulanmış olduğu kırsal yörelerde, ağalar, And dağlarındaki upuzun sınırdan kaçak olarak soktukları silâhlarla donatılmış olarak intikam plânları yapıyorlardı. Piyasaya dağıtımını engellemek için, binlerce baş hayvan, güneydeki geçitlerden Arjantin'e götürülmüş, bir o kadarı da telef edilmişti. Bazen ırmaklar kan rengine boyanıyor, süt ineklerinin ve semirtilmiş domuzların şişmiş leşleri akıntıyla sürükleniyordu. Kuşaklar boyunca emirlere uyarak yaşamış olan köylüler, çalışmak için kooperatiflerde birleşiyorlardı, ama girişimcilik, bilgi ve krediden yoksundular. Özgürlüklerini nasıl kullanacaklarını bilemiyorlar, pek çokları, ağanın geri dönmesini gizli gizli özlüyordu; ağa, çoğunlukla nefret edilen otoriter bir babaydı, ama hiç değilse anlaşılır emirler verir ve ihtiyaç halinde onları beklenmedik iklim koşullarına, ekin hastalıklarına ve hayvan salgınlarına karşı korurdu, nüfuzlu dostları olduğundan gerekli her şeyi elde ederdi, oysa kendilerinin bir bankanın kapısından girmeye bile cesaretleri yoktu ve imzalasınlar diye önlerine konulan kâğıtlardaki minicik yazıları çözmekten acizdiler. Hükümetin yolladığı, anlaşılmaz sözcüklerle karmaşık bir dil konuşan danışmanların, ağızlarının içinde ne haltlar geveleliklerini de anlamıyorlardı; tırnakları tertemiz olan bu kent insanları, saban kullanmasını bilmiyorlardı ve ters gelen bir buzağıyı bir ineğin içinden elle çekip çıkarmak zorunda hiç kalmamışlardı. Tarlaları yeniden ekmek için tohumluk saklamamışlar, damızlık boğaları kesip yemişler, ağaçlardaki meyveler olgunluktan dökülür, sebzeler tarlalarda kururken, yazın en yararlı aylarını politika tartışmalarıyla geçirmişlerdi. En sonunda da kamyoncular grev ilân etmişler ve ülke boyunca yük taşımak olanaksız hale gelmişti; bazı kentler yiyeceksiz kalırken, bazılarında da sebzelerle deniz

ürünleri çürümeye bırakılmıştı. Salvador Allende'nin sabote edildiklerini söylemekten dilinde tüy bitmişti, ama kimse ona aldırmadı, düşmanlarına karşı saldırıya geçmek için de ne yeterli adamı vardı, ne de gücü. Amerikalıları grevi finanse etmekle suçladı; her kamyoncu, çalışmadığı takdirde günde elli dolar alıyordu, bu yüzden de anlaşmazlığı çözümleme umudu hiç yoktu; düzeni sağlasın diye orduyu yolladığında ise, motor parçalarının eksik olduğunu ve karayollarını tıkayan kamyon iskeletlerini yerlerinden kımıldatamadıklarını görmüşlerdi, üstelik yerlere saçılmış olan kıvrık çiviler, askerî araçların lâstiklerini delik deşik etmişti. Televizyon, asfalt yollar üzerinde çürümeye bırakılmış o işe yaramaz hurda yığınlarını bir helikopterden göstermişti. Yiyecek maddeleri sağlamak bir kâbus halini almıştı ama kimse açlık çekmiyordu, çünkü yapabilenler karaborsadan alıyorlar, yoksullar da temel maddeleri bulmak için mahalle olarak örgütleniyorlardı. Hükümet, sabırlı olmalarını istiyor, Tarım Bakanlığı da, kentlilere balkonlarında ve banyo küvetlerinde sebze yetiştirmeyi öğretmek için broşürler dağıtıyordu. Yiyecek bulamama korkusundan, ben de kaçakçı kurnazlıklarıyla elde edilmiş gıda maddelerini stoklamaya başlamıştım. Önceleri, tavuk olmazsa makarna yeriz, şeker yoksa daha iyi, böylece zayıflarız, diyerek kayınvaldemle alay ediyordum, ama sonunda vicdan azabına boş vermiştim. Eskiden olsa, nereden geldiği belirsiz bir kilo et kırpıntısı almak için saatlerce kuyrukta beklerdim, şimdi ise karaborsacılar, resmî fiyatın on katına da olsa, en iyi eti eve getiriyorlardı. Ama bu çözüm fazla sürmedi, çünkü çocuklarıma bir yandan akşam yemeğinde karaborsadan alınma pirzolalar sunarken, bir yandan da kafalarını sosyalizm ahlâkı üzerine vaazlarla doldurabilmek için fazlasıyla utanmaz olmam gerekiyordu.

O günlerin ciddi zorluklarına rağmen halk, zaferini kutlamayı sürdürüyordu, Mart ayında parlamento seçimleri yapıldığında da, Halk Birliği oy oranını artırmıştı. İşte o zaman sağ, karayollarında bir yığın kıvrık çivinin varlığıyla piyasadaki tavuk yokluğunun sosyalist hükümeti devirmeye yetmeyeceğini anlayarak, çevirdiği entrikanın son evresine girmeye karar verdi. O andan sonra askerî darbe söylentileri başlamıştı. Halkın büyük bir çoğunluğu gibi bizim de bunun ne olduğu hakkında bir fikrimiz yoktu, kıtanın öteki ülkelerinde askerlerin can sıkacak kadar düzenli aralıklarla iktidarı ele geçirdiklerini duyuyor, Şili'de böyle bir şeyin as-

la olamayacağını söyleyerek övünüyorduk, biz sağlam bir demokrasiye sahiptik, ne Orta Amerika'nın o muz cumhuriyetlerinden biriydik, ne de elli yıldır tüm sivil hükümetlerin askerî ayaklanmalarla devrildiği Arjantin. Kendimize kıtanın İsviçre'si gözüyle bakıyorduk. Genelkurmay Başkanı General Prats, anayasaya saygıdan ve Allende'nin yasal süresini bitirmesinden yanaydı, ama ordunun bir bölümü ayaklanmış, Haziran ayında tanklarıyla sokağa dökülmüştü. Prats, birlikleri yola getirmeyi başardı, ama ok yaydan çıkmıştı bir kere. Parlamento, Halk Birliği hükümetini yasadışı ilân etti, generaller de komutanlarının gitmesini istediler, ama kendi yüzleri tutmadığı için karılarını Prats'ın evinin önünde utanılacak biçimde evlere şenlik bir gösteri yapmaya yolladılar. General istifa etmek zorunda kalmış, Başkan da onun yerine Augusto Pinochet'i atamıştı; o zamana kadar adı hiç duyulmamış, kimsenin tanımadığı bir asker ve Prats'ın da yakın arkadaşı olan Pinochet, demokrasiye bağlı kalacağına yemin etti. Ülke kontrolden çıkmış görünüyordu, Salvador Allende de, yönetime devam etmesi mi, yoksa yeni seçimlere gitmek üzere istifa etmesi mi gerektiğine halkın karar vermesi için plebisit yapılacağını duyurdu; önerilen tarih 11 Eylüldü. Kocalarının yerine harekete geçen asker karılarının oluşturduğu örnek çabucak taklit edilmişti. Pek çok kişinin yaptığı gibi kayınpederim de Granny'yi, ödlekliği bırakıp da vatanı gerektiği gibi savunsunlar diye öğrencilerin kafalarına mısır koçanları atmaya Askerî Akademiye yolladı. Sosyalizmi sonsuza dek yıkma olasılığı karşısında öylesine coşmuştu ki, sokakta protesto gösterileri yapan komşu kadınları desteklemek için kendisi de avluda tencereleri tangırdatıyordu. Sanıyordu ki, Şili halkının büyük bir çoğunluğu gibi yasalara saygılı olan askerler, Allende'yi başkanlık koltuğundan kaldıracaklar, kargaşayı düzene sokacaklar, ülkeyi solculardan ve isyancılardan temizleyerek hemen yeni bir seçime gidecekler, o zaman da, eğer her şey yolunda giderse, saatler ters yönde dönmeye başlayacak ve yeniden muhafazakâr bir başkanımız olacaktı. Hiç hayale kapılmayın, en iyimser hesapla Hıristiyan-Demokrat bir başkanımız olur, diye uyardım onu, o partiye olan nefretinin komünistlere duyduğundan çok daha büyük olduğunu biliyordum. Askerlerin iktidarda sürekli kalabilecekleri düşüncesi, gizli entrikanın içinde olanlardan başka hiç kimsenin, kayınpederimin bile aklından geçmiyordu.

Celia ile Nicolás, dünyaya gelecek bebekleri için Mayısta Kaliforniya'ya dönmemi istiyorlar. Torunumun doğumuna katılmaya davet ettiler beni; ölüm, acı, vedalaşmalar ve gözyaşları içinde geçirdiğim bunca aydan sonra, başını hayatın içine doğru uzattığında bu bebeği karşılamanın bir şenlik olacağını söylüyorlar. Rüyalarımda gördüklerim daha önce de olduğu gibi gerçekleşirse, esmer, sağlam karakterli, sevecen bir kız olacak. Benimle birlikte eve dönüp Andrea'nın vaftiz annesi olabilmen için yakında iyileşmelisin, Paula. Sana neden böyle şeyler söylüyorum ki, yavrum? Daha uzun süre hiçbir şey yapamayacaksın; sabır, çaba ve belirli bir düzen isteyen yıllar bekliyor bizi; en zor yanı da sana düşecek, ama sana yardım etmek için ben hep yanında olacağım, hiçbir eksiğin olmayacak, huzur ve konforla çevrili olacaksın, iyileşmene hepimiz yardımcı olacağız. Rehabilitasyonun çok yavaş olduğunu söylediler bana, belki de ömrünün sonuna kadar buna ihtiyacın olacakmış, ama mucizeler yaratabiliyormuş. Porfiri uzmanı, tümüyle iyileşeceğini iddia ediyor, ama nörolog, dün başladıkları bir dizi testler istedi. Beyin çevresindeki sinirlerin durumunu anlamak için çok acı verici bir test uyguladılar. Seni bir sedyeyle hastanenin dolambaçlı yollarından geçirip binanın öbür kanadına götürdüm, orada kollarınla bacaklarına iğneler batırdılar, sonra da tepkilerini ölçmek için elektrik şoku verdiler. Birlikte katlandık buna, sen, bilinçsizliğin bulutları içinde, ben, elektrikli bir çubukla dürtülerek Şili'de aynı biçimde işkence gören onca erkek, kadın ve çocuğu düşünerek. Elektrik akımının bedenine her girişinde, duyduğum dehşetle daha da şiddetlenmiş olarak kendi bedenimde hissediyordum onu. Celia ile Nicolás'ın doğal doğum kurslarında birlikte yaptıklarını taklit ederek gevşemeye ve seninle birlikte, seninkiyle aynı tempoda soluk almaya çalıştım; bu dünyadan geçerken acı duymak kaçınılmaz, ama derler ki acıya karşı koyulmazsa, içine korku ve keder katılmazsa, hemen her zaman dayanılabilirmiş.

Celia, ilk çocuğunu, kocasının doğum bölümüne girmesine izin vermedikleri için tek başına ve sâkinleştiricilerle sersemlemiş bir halde Karakas'ta doğurmuştu. Bu olayın kahramanları ne anne, ne de bebek değil, doktorun kendisiydi; âyini nasıl ve ne zaman yöneteceğine kendisi karar veren, beyazlar giyip maske tak-

mış bir rahipti sanki; hafta sonu plaja gitmek istediği için doğumu takvimindeki en uygun güne yönlendirmişti; yirmi yıldan fazla oluyor, benim çocuklarım doğduklarında da öyle olmuştu, görünüşe bakılırsa yöntemler pek az değişmiş. Birkaç ay önce gelinimi bir ormanda yürüyüşe çıkarmıştım; orada, ulu sekoya ağaçları ve pınarların şırıltıları arasında, ebelerin o eski sanatları, doğal biçimde gerçekleşen doğum ve annenin dişilik kudretini bedenleştirerek evrene sunduğu o eşsiz deneyimi dolu dolu yaşama hakkı üzerine bir vaaz verdim ona. Bu uzun söylevimi, ara sıra bana yan gözle anlamlı bakışlar fırlatarak, renk vermeden dinledi; uzun giysilerim ve meditasyon yapmak için arabamda taşıdığım minderle yargılıyor beni, bir New Age hayranı olup çıktığımı sanıyor. Nicolás'la tanışmadan önce, aşırı sağcı bir Katolik örgütüne üyeymiş, sigara içmesine ve pantolon giymesine izin yokmuş, kitap ve sinema sansür ediliyormuş, karşı cinsle ilişki en aza indirilmiş ve hayatının her ânı kurallara bağlanmış. O tarikatte erkekler, tensel eğilimlerine kapılmamak için haftada bir kez tahta üzerinde uyumak zorundaymışlar, kadınlar ise, sözde doğaları gereği daha hafifmeşrep olduklarından, her gece öyle yatarlarmış. Celia, Yaradan'a olan aşkıyla kendini yola getirmek ve hem kendi hem de başkalarının kusurlarının kefaretini ödemek üzere, Candelaria[1] rahibelerinin yaptıkları kırbaçlardan ve metal dikenleri olan kıl gömleklerden giymeyi öğrenmiş. Üç yıl önce onunla pek az ortak yanımız vardı; solcuları, eşcinselleri, sanatçıları, başka ırktan ve toplumsal çevrelerden insanları hor görme duygusuyla yoğrulmuştu, ama sonunda engelleri aşan karşılıklı bir sempati kurtardı bizi. Geri kalanını da San Francisco halletti. Önyargılar birer birer kayboldular, kıl gömlekle kırbaç, ailemizin fıkra edebiyatının bir parçası oldular, politika ve tarihle ilgili kitaplar okumaya koyuldu, bunu yaptıkça da düşünceleri altüst oldu, birkaç eşcinselle tanışarak onların kendisine söylendiği gibi insan kılığında şeytanlar olmadıklarının farkına vardı ve sonunda, bazıları burunlarını delip geçen halkalarla ve kafalarının tepesinde yeşil renkli bir tutam saçla süslendikleri halde, benim sanatçı arkadaşlarımı da kabullendi. Birleşik Amerika'da bizlerin beyazlar değil, *İspanyol asıllılar* olduğumuzu ve toplumsal merdivenin en alt basamağını işgal ettiğimizi öğrenince ırkçılığı bir haftaya kalmadan geçiverdi.

1. *Candelaria*: 2 Şubatta kutlanan Günahlardan Arınma yortusu. (Çev.)

Düşüncelerimi ona zorla kabul ettirmeye asla kalkışmıyorum, çünkü buna hiç gelemeyecek vahşi bir dişi aslan o, yalnızca kendi içgüdüsünün ve zekâsının gösterdiği yolda ilerliyor, ama o gün ormanda buna engel olamadım ve doğum için daha az bilimsel ve daha fazla insancıl olan başka yöntemler aramaya onu ikna etmek için Ramón amcamdan öğrendiğim hitabet hilelerinin en güzellerini uygulamaya koydum. Eve döndüğümüzde Nicolás'ı kapıda bizi bekler bulduk. Annene söyle de sana şu evrenin müziği zımbırtısını anlatsın, deyiverdi kocasına benim bu saygısız gelinim, o zamandan beri de Andrea'nın doğumundan *evrenin müziği* diye söz ediyoruz. Başlangıçtaki kuşkuculuklarına rağmen önerimi kabul ettiler, şimdi de yerliler gibi doğum yapmayı tasarlıyorlar. İlerde seni de aynı biçimde ikna etmem gerekecek, Paula. Sen bu hastalığın baş kahramanısın, korkusuzca ve büyük bir güçle, kendi sağlığını dünyaya getirmelisin. Belki de bu, Celia'nın doğurması kadar yaratıcı bir fırsattır; belki sen acının içinden geçerek başka bir hayata doğabilir, bir eşikten atlar, büyüyebilirsin.

Dün Ernesto'yla ikimiz hastanede bir asansörde yalnızken, tanımlanması güç bir kadın bindi, hani şu göze çarpıcı hiçbir özelliği olmayan, ne yaşı belli, ne de belirgin bir görünüme sahip, gölge gibi o insanlardan biri. Birkaç saniye sonra damadımın yüzünün solduğunu fark ettim, düşmemek için duvara dayanmış, gözleri kapalı olarak derin derin soluyordu. Yardım etmek için ona doğru bir adım attım, o anda asansör durdu ve kadın indi. Bizim de inmemiz gerekiyordu, ama Ernesto beni kolumdan tuttu; kapı kapandı ve biz içerde kaldık. İşte o zaman senin parfümünün kokusunu aldım, Paula, bir çığlık kadar net ve şaşırtıcıydı, ve kocanın tepkisini anladım. Asansörü durdurmak için bir düğmeye bastım ve iki kat arasında kalarak, senin o öylesine iyi tanıdığımız kokunun son kalıntılarını da içimize çektik, o sırada Ernesto'nun gözlerinden yaşlar akıyordu. Ne kadar zaman böyle kaldığımızı bilmiyorum, sonunda dışardan kapıya inen yumruklar ve bağrışmalar duyuldu, başka bir düğmeye bastım ve inmeye başladık. Sendeleyerek dışarı çıktık, koridordaki insanların kuşku dolu bakışları altında Ernesto tökezleyerek yürüyor, ben de kolundan tutuyordum. Onu bir kahveye götürdüm, tir tir titreyerek bir fincan çikolatanın önüne oturduk.

–Yarı çıldırmış gibiyim... –dedi–. Kendimi işime veremiyorum. Bilgisayarın ekranında rakamlar görüyorum, Çin alfabesi gibi geliyor bana, benimle konuşuyorlar, yanıt vermiyorum, öyle dalgınım ki büroda bana nasıl dayanıyorlar bilmem, korkunç hatâlar yapıyorum. Paula'yı öyle uzakta hissediyorum ki! Onu ne kadar sevdiğimi ve ona ne kadar ihtiyacım olduğunu bilseydin... Onsuz hayatımın rengi kalmadı, her şey griye dönüştü. Hep telefon çalsın ve senin heyecan dolu bir sesle Paula uyandı, seni çağırıyor diye haber vermeni bekliyorum. O anda, onu tanıdığım ve ilk görüşte birbirimize âşık olduğumuz o günkü kadar mutlu olacağım.

–Boşalmaya ihtiyacın var, Ernesto, bu dayanılmaz bir işkence, enerjini bir parça yakmalısın.

–Koşuyorum, ağırlık kaldırıyorum, *aikido* yapıyorum, hiçbiri yararlı olmuyor. Bu aşk, buz ve ateş gibi.

–Patavatsızlığımı bağışla ama... bir kızla çıkabileceğini hiç düşünmedin mi?

–Kim derdi benim kaynanam olduğunu, İsabel! Hayır, başka bir kadına dokunamam, başka hiç kimseyi arzu etmiyorum. Paula olmayınca hayatımın anlamı kalmıyor. Tanrı benden ne istiyor? Neden bana böyle eziyet ediyor? Neler tasarlamamıştık... Birlikte yaşlanarak doksan yaşımızda da sevişmeye devam etmeyi, gideceğimiz yerleri, nasıl kalabalık bir ailenin çekirdeği olacağımızı ve bütün dostlara açık bir evimiz olacağını konuşurduk hep. Paula'nın yoksul yaşlılar için bir huzurevi kurmak istediğini biliyor muydun? Granny'ye veremediği bakımı başka yaşlılara vermek istiyordu.

–Bu, hayatınızın en zor deneyi, Ernesto, ama onun üstesinden geleceksiniz.

–Öyle yorgunum ki...

Biraz önce senin odana, yanında bir grup öğrenciyle bir tıp profesörü uğradı. Beni tanımıyor, beyaz önlüğüm ve sabolarım sayesinde, seni muayene ettikleri sürece orada kalabildim. Sanki artık bir kadavraymışsın gibi seni saygısızca ellerler ve hastalığından sanki onları duyamazmışsın gibi söz ederlerken kayıtsız bir ifade takınabilmem için, Lübnan'daki okulda öylesine zorlukla elde etmiş olduğum bütün soğukkanlılığımı toplamam gerekti. De-

diklerine göre bu hastalıkta iyileşme normal olarak ilk altı ay içinde olurmuş, sen dört aydır hasta olduğuna göre pek fazla gelişme göstermezmişsin, yıllarca böyle kalman de mümkünmüş ve bir hastane yatağını iyileşemez bir hastaya ayıramazlarmış, seni bir kuruma yollayacaklarmış, herhalde bir bakımevi ya da yurttan söz ediyorlardı. Sen onlara inanma, Paula. Duyduklarını anlıyorsan, lütfen bunların hepsini unut, ben seni asla terk etmeyeceğim, buradan bir rehabilitasyon kliniğine, sonra da eve gideceksin, elektrikli iğnelerle ya da hastalığın sonucu hakkında acımasız tahminlerle sana daha fazla eziyet etmelerine izin vermeyeceğim. Yeter artık. Durumunda bir değişiklik olmadığı da doğru değil; onlar bunu görmüyorlar çünkü odana çok ender geliyorlar, ama seninle her zaman birlikte olan bizler kaydettiğin ilerlemeleri görebiliyoruz. Ernesto senin onu tanıdığından emin; yüz ifaden nasıl da değişiyor, sâkinleşiyorsun, bazen de duygulanmış gibi görünüyorsun, gözlerinden yaşlar akıyor, sanki ona bir şey söylemek ister gibi dudaklarını oynatıyorsun, ya da sanki onu okşamak ister gibi bir elini hafifçe kaldırıyorsun. Doktorlar buna inanmıyorlar, seni gözlemek için vakitleri de yok, adını seslendikleri zaman gözünü bile kırpmayan felçli ve spastik bir hasta görüyorlar yalnızca. Bu sürecin korkunç yavaşlığına rağmen, aylardır içinde kaybolduğun bu uçurumdan adım adım çıkmakta olduğunu ve bu günlerden birinde şimdiki zamanla bir bağ kuracağını biliyorum. Bunu kendi kendime tekrar tekrar söylüyorum, ama ara sıra umutsuzluğa düştüğüm oluyor. Ernesto, terasta derin düşüncelere dalmışken yakaladı beni.

–Düşün bir kere, olabileceklerin en kötüsü nedir?

–Ölüm değil, Ernesto, Paula'nın böyle kalması.

–Bu yüzden onu daha az seveceğimizi mi sanıyorsun?

Kocan her zamanki gibi haklı. Seni daha az değil, çok daha fazla seveceğiz, bir düzen kuracağız, evde bir hastanemiz olacak, ben olmadığımda kocan bakacak sana, kardeşin ya da torumlarım bakacaklar, göreceğiz bakalım, sen kaygılanma yavrum.

Geceleri otelime dönüyor, hastanenin kargaşası içinde dağılan enerjimin kalıntılarını toparlayabilmem için şart olan huzurlu bir sessizliğin içine gömülüyorum. Öğleden sonraları odana pek çok ziyaretçi geliyor, sıcak oluyor, gürültü patırtı oluyor, biz hastalar boğulurken sigara içmeye cesaret edenler de yok değil. Otel odam, düşüncelerimi toparlayabildiğim ve yazı yazabildiğim kut-

sal bir sığınak oldu benim için. Willie'yle Celia her gün Kaliforniya'dan arıyorlar, annem her dakika yazıyor, yalnız değilim. Dinlenebilseydim kendimi daha güçlü hissederdim, ama uykumda hep irkiliyorum, kötü rüyalar da çok zaman gerçeklerden daha canlı oluyor. Kâbusların ve anıların saldırısı altında geceleri bin kez uyanıyorum.

11 Eylül 1973 günü şafakla birlikte Deniz Kuvvetleri ayaklandı, neredeyse hemen arkasından Kara ve Hava Kuvvetleri, en sonunda da Şili'nin polis gücü olan Jandarma Birliği aynı şeyi yaptılar. Salvador Allende'ye hemen haber verilmişti, aceleyle giyindi, karısıyla vedalaştı ve her zaman söylediği şeyi yerine getirmeye hazır olarak bürosuna gitti: 'Başkanlık Sarayından beni canlı olarak çıkaramazlar.' Kızları İsabel ve o zamanlar hamile olan Tati de babalarının yanına koştular. Kötü haber kısa sürede yayılmış, bakanlar, sekreterler, görevliler, aile doktorları, bazı gazeteciler ve dostları da saraya koşmuşlardı; ne yapacaklarını bilemez halde salonlarda dolaşarak savaş taktikleri hazırlayan, başkanın korumalarının karmakarışık talimatlarına uyarak kapıların önüne mobilyalar yığan küçük bir kalabalık birikmişti içerde. Telâşlı bazı sesler, halkı, hükümeti savunan kalabalık bir gösteriye çağırma zamanının geldiğini söylüyordu, ama Allende binlerce kişinin öleceğini hesaplamıştı. O arada haberciler ve telefon aracılığıyla isyancıları caydırmaya çalışıyordu, çünkü ayaklanan generallerden hiçbiri onunla yüz yüze gelmeye cesaret edememişti. Muhafızlar, üstlerinden saraydan çekilme emri almışlardı, çünkü jandarmalar da darbeye katılmışlardı; Başkan onların gitmelerine izin verdi, ama silâhlarını teslim etmelerini şart koştu. Saray korumasız kalmış, dövme demirden menteşeleri olan o kocaman ahşap kapılar içerden kapatılmıştı. Sabah saat dokuzdan biraz sonra Allende, tüm politik becerisinin, o günün trajik yönünü değiştirmeye yetmeyeceğini anlamıştı, aslında sömürgecilik döneminden kalma o eski binanın içine kapanmış olan bu insanlar yalnızdılar, kimse gidemezdi onları kurtarmaya, halk silâhsız ve lidersizdi. Başkan, içerdeki kadınların binadan çıkarılmalarını emretti, muhafızları erkeklere silâh dağıttılar, ama pek azı bunları kullanmayı biliyordu. Haberler Ramón amcama Buenos Aires'deki Büyükelçilikte ulaşmış ve Başkanla telefonla görüşmeyi başarmıştı. Allende, onca yıllık

arkadaşıyla şöyle vedalaştı: *La Moneda'dan ancak başkanlık sürem sona erdiğinde, halk bunu benden istediğinde çıkarım, ya da ölü olarak.* O arada ülkenin her yanındaki askerî birlikler birer birer darbecilerin eline geçiyor, kışlalarda Anayasaya sadık kalanlar arasında bir temizlik hareketi başlıyordu, o gün ilk kurşuna dizilenler üniformalıydılar. Sarayın çevresi askerler ve tanklarla sarılmıştı, tek tük birkaç silâh sesi duyuldu, arkasından da yüzyıllık kalın duvarları delerek birinci kattaki mobilyalarla perdeleri tutuşturan şiddetli bir çatışma başladı. Allende, başında miğfer, elinde silâhla balkona çıkarak silâhını birkaç kez boşalttı, ama az sonra birisi bunun bir delilik olduğuna inandırarak onu içeri girmeye zorladı. Kadınları dışarı çıkarmak için kısa bir ateşkes yapıldı ve Başkan yanındakilerin hepsinden teslim olmalarını istedi, ama pek azı bunu yaptılar, büyük çoğunluğu ikinci kattaki salonlarda siper alırlarken, o da hâlâ yanında olan altı kadınla kucaklaşarak vedalaştı. Kızları onu terk etmek istemiyorlardı, ama artık o saatte olaylar kaçınılmaz bir sona doğru gidiyordu; babalarının emriyle onları zorla dışarı çıkardılar. O kargaşa içinde sokağa çıkarak, kimse onları durdurmaya kalkışmadan, sonunda bir otomobil gelerek kendilerini alıp güvenli bir yere götürene kadar yürüdüler. Tati, o ayrılığın ve hayatında en sevdiği kimse olan babasının ölümünün acısından asla kurtulamadı ve aradan üç yıl geçtikten sonra, Küba'da sürgündeyken, çocuklarını bir arkadaşına emanet ederek, hiç kimseyle vedalaşmadan, bir kurşunla canına kıydı. Bunca direnç beklemeyen generaller, nasıl davranacaklarını bilemiyorlar ve Allende'yi bir kahraman haline sokmak istemiyorlardı; ailesiyle birlikte sürgüne gitsin diye bir uçak vermeyi önerdiler ona. Beni tanımakta yanılmışsınız, hainler, oldu verdiği yanıt. Bunun üzerine hava saldırısının başlayacağını haber verdiler. Çok az vakit kalmıştı. Başkan, isyancı askerlerin ellerine hâlâ geçmemiş olan tek radyo vericisinden, son kez olarak halka seslendi. Sesi öylesine tane tane ve güçlüydü, sözleri öylesine belirgindi ki, o veda mesajı, ölmek üzere olan bir adamın son nefesi gibi değil, sonsuza dek tarihe yazılmak üzere olan birinin vakur selâmı gibiydi: *Eminim, Radyo Macellan susturulacak ve sesimin sâkin tınısı sizlere ulaşamayacaktır. Zararı yok. Sizler onu duymaya devam edeceksiniz. Her zaman yanınızda olacağım. En azından, işçilerin sadakatine sadık kalmış, vakur bir adamın anısı olarak kalacağım... Güç onların elinde, bizlere zorla*

boyun eğdirebilirler, ama toplumsal süreçler, ne suça başvurarak, ne de zor kullanarak durdurulabilir. Tarih bizimdir ve onu halklar yazar... Ülkemin emekçileri, Şili'ye ve onun yazgısına inancım tamdır. İhanetin kendini zorla kabul ettirmeye kalkıştığı bu karanlık ve acı dakikayı, başka insanlar aşacaklardır. Her zamanki gibi bilin ki, özgür insanın daha iyi bir toplum kurmak üzere geçebileceği geniş yollar er geç açılacaktır. Yaşasın Şili! Yaşasın halk! Yaşasın emekçiler!

Bombardıman uçakları, La Moneda sarayının üzerinden uğursuz kuşlar gibi uçarak yüklerini öylesine isabetli bir biçimde boşaltmışlardı ki, patlayıcılar pencerelerden içeri girmiş ve aradan on dakika geçmeden binanın bütün bir bölümü alevler içinde kalmıştı, o arada tanklar da sokaktan göz yaşartıcı bombalar atıyorlardı. Aynı anda başka uçaklarla tanklar da yukarı mahalledeki başkanlık konutuna saldırıyorlardı. Alevler ve duman sarayın birinci katını sarmıştı ve Salvador Allende'yle birkaç yandaşının hâlâ siperde yattıkları ikinci kat salonlarını kaplamaya başlıyordu. Her yanda cesetler, hızla kan kaybeden yaralılar vardı. Hayatta kalanlar, duman ve gazlardan boğulacak halde, silâhların, uçakların ve bombaların gürültüsü arasında seslerini duyuramıyorlardı. Kara Kuvvetlerinin saldırı birliği, yangının arasındaki boşluklardan binaya girerek alevler içindeki alt katı işgal etmiş, içerdekilere megafonlarla, dışardan sokağa inen taş bir merdivenden aşağı inmeleri emrini vermişti. Allende, tüm direnmenin bir katliamla sonuçlanacağını anlamıştı, adamlarına teslim olmalarını emretti, çünkü halka ölüden çok diri olarak yararlı olabilirlerdi. Gözlerinin içine bakarak her biriyle sert bir el sıkışmasıyla vedalaştı. Kollarını yukarı kaldırarak tek sıra halinde dışarı çıktılar. Askerler onları dipçik darbeleri ve tekmelerle karşılayıp aşağı yuvarladılar, aşağıda da yumruklarla sersemlettikten sonra sokağa sürükleyip kaldırımın üzerinde yüzükoyun yatar bıraktılar, o arada deliye dönmüş bir subayın sesi üzerlerinden tanklarla geçmekle tehdit ediyordu onları. Başkan, yerle bir olmuş Kırmızı Salondaki yırtık ve kanlı Şili bayrağının yanında elinde silâhıyla durdu. Askerler silâhları ateşe hazır olarak içeri daldılar. Resmî açıklamaya göre, silâhının ucunu çenesine dayayıp ateş etmiş ve kurşun kafasını parçalamış.

O unutulmaz Salı, her sabah yaptığım gibi büroya gitmek üzere evimden çıkmıştım, Michael da evden çıktı, az sonra çocukların da sırtlarında çantalarıyla, ders yapılmayacağından habersiz, okula gittiklerini sanıyorum. Birkaç blok geçtikten sonra, sokakların neredeyse bomboş olduğu dikkatimi çekti, kapalı ekmekçilerin önünde şaşkın birkaç ev kadını ve otobüsler geçmediği için kollarının altında yiyecek paketleriyle yürüyen birkaç işçi görünüyordu; yollarda yalnızca askerî araçlar gidip geliyordu, bunların arasında benim çiçekli ve tombul bebek desenli arabam onlarla alay eder gibiydi. Kimse beni durdurmadı. Haberleri dinleyecek radyom yoktu, ama olsaydı da bütün haberler zaten sansür edilmişti. Tata'ya uğramayı düşündüm, ne olup bittiğini belki o biliyordu, ama o kadar erken saatte onu rahatsız etmek istemedim. Ergenlik çağımda öylesine hoşuma giden o bilimkurgu kitaplarından birinin sayfaları arasında kaybolduğum duygusuyla büroya doğru yoluma devam ettim; kent, başka dünyalardan gelen bir âfetin içinde dondurulmuşa benziyordu. Yayınevinin kapısını zincir ve asma kilitle kapalı buldum; kapıcı, camın arkasından, oradan gitmem için işaretler yaptı bana, en küçük kabahati ihbar etmek için personeli gözleyen iğrenç bir adamdı. Demek bu bir askerî darbe, diye düşündüm ve Hilda Nine'yle bir fincan kahve içip olan biteni konuşmak üzere geri döndüm. Tam o sırada helikopterleri duydum, az sonra da gürleyerek alçaktan uçan ilk uçakları.

Hilda Nine, evinin kapısında durmuş, yüzünde kederli bir ifadeyle sokağa bakıyordu, o çok iyi tanıdığı rengârenk boyalı arabanın yaklaştığını görür görmez, kötü haberleri vermek üzere beni karşılamaya koştu. Vefakâr bir Fransızca öğretmeni olan kocası için korkuyordu, işine gitmek üzere erkenden çıkmıştı ve ondan bir daha haber alamamıştı. Kızarmış ekmekle kahve içerek, onunla telefonla bağlantı kurmaya çalıştık, ama kimse yanıt vermiyordu. Hiçbir şeyden haberi olmayan Granny'yle ve uslu uslu oynayan çocuklarla konuştum, telâş edilecek bir durum yok gibiydi ve bütün sabahı orada Hilda Nine'yle dikiş dikerek geçirmek esti aklıma, ama o huzursuzdu. Kocasının ders verdiği okul kentin merkezinde, La Moneda sarayından birkaç blok ötedeydi ve haberleri hâlâ veren tek radyodan, kentin o bölümünün darbecilerin elinde olduğunu öğrenmişti. Silâh sesleri duyuluyor, insanları öldürüyorlar, serseri kurşunlar yüzünden sokağa çıkmamak gereki-

yormuş, diye kent merkezinde oturan bir arkadaşım telefonla haber verdi; dediğine göre ölü ve yaralılar varmış, kamyonlar tutuklularla doluymuş, sokağa çıkma yasağı ilân edilmiş, bunun ne demek olduğunu biliyor musun? diye kekeliyordu Hilda Nine. Hayır, bilmiyordum, ama onun bu üzüntüsü bana abartılı geliyordu, ne de olsa hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden sokaklarda dolaşmıştım; gidip kocasını aramayı önerdim. Kırk dakika sonra arabayı okulun önünde park etmiştim, yarı aralık kapıdan içeri girdim ve orada da kimseyi göremedim, avlular ve sınıflar sessizdi. Ayaklarını sürüyerek yaşlı bir kapıcı çıktı ve bir el hareketiyle dostumun nerede olduğunu belirtti. Olacak şey değil, askerler ayaklanmışlar! diye durmadan yineliyordu, inanamayarak. Öğretmeni, sınıflardan birinde, karatahtanın karşısında, masanın üzerindeki bir yığın kâğıdın arasında oturur buldum, radyoyu açmış, yüzü ellerinin arasında, hıçkırıyordu. Dinle bak, dedi. İşte böyle duydum Başkan Allende'nin o son sözlerini. Sonra, La Moneda'nın çatısının seçilebildiği en üst kata çıktık ve neyi beklediğimizi bilemeden beklemeye koyulduk, çünkü artık haberler kesilmişti, bütün vericilerden marşlar yayınlanıyordu. Çok alçaktan uçan uçakları görüp, bombaların gümbürtüsünü duyunca ve gökyüzüne doğru kalın bir duman bulutu yükselince, kötü bir rüyanın içine hapsolmuşuz gibi geldi bize. Şili demokrasisinin kalbi olan La Moneda'ya saldırmaya cesaret edebileceklerine inanamıyorduk. Yoldaş Allende'ye ne olacak? diye sordu arkadaşım, sesi titreyerek. Asla teslim olmayacaktır, dedim. İşte o zaman trajedinin boyutlarını ve içinde bulunduğumuz tehlikeyi anladık, görevini terk etmeyi reddeden kapıcıyla vedalaşarak arabama bindik ve askerlerle karşılaşmaktan kaçınarak yan sokaklardan yukarı mahalleye doğru yola çıktık. Hiçbir olumsuzlukla karşılaşmadan onun evine kadar nasıl ulaşabildiğimizi ve Michael'ın büyük bir kaygıyla, çocukların da bu umulmadık tatilin mutluluğuyla beni bekledikleri kendi evime kadar bütün o yolu nasıl geçtiğimi ben de anlayamıyorum.

İkindi vakti, bir yakınımdan gelen telefonla, Salvador Allende'nin öldüğünü öğrendim.

Hatlar doluydu, uluslararası konuşmalar ise hemen hemen kesikti, yine de o korkunç haberi vermek üzere Buenos Aires'e

bizimkilere telefon etmeyi başardım. Zaten biliyorlardı, Şili'de bize uygulanan sansür, dünyanın geri kalanında geçerli değildi. Ramón amca, yas işareti olarak bayrağı yarıya indirmiş ve derhal Askerî Cuntaya istifasını geri alınamaz biçimde vermişti. Annemle birlikte Büyükelçi konutundaki devlet malının titiz bir envanterini çıkarmış, iki gün sonra da Büyükelçiliği teslim etmişlerdi. Otuz dokuz yıllık diplomatik kariyerleri onlar için böylelikle sona eriyordu. Cuntayla işbirliği yapmaya niyetleri yoktu, belirsizliği ve unvansızlığı yeğlemişlerdi. Ramón amcam elli yedi yaşındaydı, annem de ondan beş yaş küçüktü, her ikisi de kendilerini hayal kırıklığına uğramış hissediyorlardı, ülkeleri çılgınca bir şiddetin içine gömülmüş, aileleri dağılmıştı, çocukları uzaktaydı, dostları ölmüş ya da sürgündeydiler, yabancı bir kentte işsiz ve pek az parayla kalmışlardı, zaten orada da diktatörlüğün korkunç yüzü ve sonradan *Kirli Savaş* diye adlandırılacak olan şey kendini göstermeye başlamıştı. Kendilerine son dakikaya kadar sevgi ve saygı gösteren personelle vedalaşarak, el ele tutuşup, başları dik olarak çıkmışlardı oradan. Bahçede Halk Birliğinin sloganlarını bağıran bir kalabalık birikmişti; yaşlı, genç, binlerce erkek, kadın ve çocuk, Salvador Allende için, onun adalet ve özgürlük düşleri için ağlıyorlardı. Şili, bir simge olup çıkmıştı.

Terör, o aynı Salı, şafakla birlikte başlamış, ama bazıları günler sonrasına kadar bunu anlamamışlardı, bazılarının kabullenmeleri ise çok daha uzun sürdü; ayrıcalık sahibi bir avuç insan da, tüm apaçıklığına rağmen, bunu on yedi yıl boyunca görmezlikten gelebildi ve bugün bile yadsımakta. Silâhlı Kuvvetlerin ve Jandarmanın dört generali, darbeye verdikleri adla, Askerî Müdahalenin nedenlerini açıklamak üzere televizyona çıktıklarında, kenti kateden Mapocho ırmağında düzinelerle ceset yüzüyor, binlerce tutuklu, kışlaları, hapishaneleri ve birkaç gün içinde ülke boyunca kuruluveren yeni toplama kamplarını dolduruyordu. Generallerin en serti Havacılarınki gibi görünüyordu, en önemsizi Jandarmanınki, en renksizi de, hakkında pek az kimsenin bir şeyler duyduğu, Augusto Pinochet diye biriydi. Yufka yürekli bir büyükbaba görünümündeki bu adamın, dünyanın dört bir yanına ulaşan anlamlı fotoğraflardaki göğsü madalyalarla kaplı, Prusya imparatoru pelerinli, kara gözlüklü o meşum kişiye dönüşeceği, kamu önü-

ne o ilk çıkışında kimsenin aklının ucundan bile geçmemişti. Askerî Cunta, uzun saatler boyunca sokağa çıkma yasağı koymuştu, sokaklarda yalnızca Silâhlı Kuvvetler personeli dolaşabiliyordu. O süre içinde hükümet ve kamu binalarını, bankaları, üniversiteleri, sanayi kuruluşlarını, kırsal ve kentsel yerleşim alanlarını didik didik ederek Halk Birliği yandaşlarını arıyorlardı. Solcu politikacılar, gazeteciler, aydınlar ve sanatçılar hemen tutuklanmış, işçi liderleri yargılanmadan kurşuna dizilmişlerdi, onca tutukluya hapishaneler yetmiyordu, okullar ve stadyumlar da bu işe ayrılmıştı. Hiçbir haber alamıyorduk, televizyon çizgi filimler gösteriyor, radyolarda marşlar çalınıyordu, her dakika o günün emirlerini içeren yeni bildiriler okunuyor ve ekranlarda, geri plânda devletin arması ve bayrağıyla, o dört darbeci general yeniden görünüyordu. Vatandaşlara Z Plânı'nı açıklamışlardı; buna göre, devrik hükümet, görülmedik bir katliamla gelecek günler içinde yok etmeyi düşündüğü binlerce muhalifinin adlarını içeren upuzun bir kara liste hazırlamış, ama kendileri daha önce davranarak bunu engellemişlerdi. Onların dediğine göre, vatan, Sovyet danışmanlarla Kübalı gerillaların ellerine geçmişti ve Allende, yalnızca girişimlerinin fiyaskoyla sonuçlanmasının utancıyla değil, özellikle şerefli Silâhlı Kuvvetlerin onun Rus silâhları depolarını, lüks yiyecek maddeleriyle dolu kilerlerini, yolsuzluklarını, hırsızlıklarını ve –terbiyelerinin sergilemelerine izin vermediği bir dizi pornografik fotoğrafın açıkça gösterdiği– sefahat âlemlerini meydana çıkarmış olmasının da verdiği utançla, zilzurna sarhoş bir halde intihar etmişti. Basın, radyo ve televizyon yoluyla, yüzlerce kişiye Savunma Bakanlığına teslim olmaları için gözdağı verilmişti, bazı ihtiyatsız kişiler de iyi niyetle böyle yapmışlar ve bunu çok pahalı ödemişlerdi. Kardeşim Pancho da teslim olması istenenler arasındaydı ve Moskova'da diplomatik görevde olması sâyesinde kurtularak ailesiyle birlikte yıllarca oradan bir yere kımıldayamadı. Başkanın evi, bombalandıktan sonra saldırıyla ele geçirilmiş, ailenin giysilerine varana kadar her şey yağmalanmıştı. Askerler ve konu komşu, kişisel eşyaları, en gizli evrakları ve Allende'lerin ömürleri boyunca biriktirmiş oldukları sanat eserlerini hâtıra olarak alıp götürmüşlerdi. İşçilerin yerleşim alanlarında amansız bir baskı uygulanmış, ülke çapında toplu idamlar, sayısız tutuklama, kayıp ve işkence olayları gerçekleştirilmişti; ne onca kaçağı saklayacak yer vardı, ne de işsiz kalan binlerce aileyi doyurmak mümkündü. On-

ca ihbarcı, işbirlikçi, işkenceci ve katil de nereden çıkmıştı? Belki hep oradaydılar da biz onları görememiştik. Toplumun en aşağı tabakalarından gelip de şimdi aynı sınıftan olan kardeşlerine eziyet eden askerî birliklerin o vahşice nefretine de bir anlam veremiyorduk.

Salvador Allende'nin dul eşi, kızları ve bazı en yakın davâ arkadaşları, Meksika Büyükelçiliğine sığınmışlardı. Akserî Darbenin ertesi günü, Tencha, kocasını adsız bir mezara defnetmek üzere, bir serbest dolaşma belgesiyle ve askerlerin koruması altında dışarı çıktı. Cesedi görmesine izin vermediler. Kısa bir süre sonra da kızlarıyla birlikte Meksika'ya sürgüne gitti, orada Cumhurbaşkanı tarafından törenle karşılanarak, tüm Meksika halkının cömert konukseverliğine eriştiler. Darbecileri desteklemeyi reddederek görevinden alınan General Prats, Şili dışına çıkarılarak bir geceyarısı gizlice Arjantin'e götürülmüştü, çünkü ordu saflarında güçlü bir saygınlığa sahipti ve Silâhlı Kuvvetlerdeki olası bir bölünmenin başına geçmesinden korkuluyordu, oysa bu düşünce asla aklının ucundan bile geçmiş değildi. Buenos Aires'de kabuğuna çekilerek sade bir yaşam sürmeye başladı; aralarında annemle üvey babamın da bulunduğu, güvenebileceği pek az dostu vardı; kızlarından ayrıydı ve hayatından kaygı duyuyordu. Evine kapanarak son yıllara ait acı anılarını sessizce yazmaya koyuldu.

Darbenin ertesi günü yanınlanan bir askerî bildiri, Hıristiyan-Batı uygarlığını komünizmin entrikalarına karşı öylesine kahramanca savunmuş olan yiğit askerlerin bu zaferini kutlamak üzere tüm çatılara bayrak çekilmesi emrini veriyordu. Bu emri neden yerine getirmediğimizi öğrenmek için bir askerî jip durdu kapımızın önünde. Michael'la ben, Allende'yle olan akrabalığımı açıklayarak, yastayız, eğer isterseniz bayrağı siyah bir kurdeleyle gönderin yarısına kadar çekebiliriz, dedik. Subay, şöyle bir düşündü, bu konuda talimatı olmadığından pek bir yorumda bulunmadan çekip gitti. İhbarlar başlamıştı, her an bizi kimbilir nelerle suçlayacak bir çağrı yapılmasını bekliyorduk, ama öyle olmadı, belki de Granny'nin mahallede uyandırmış olduğu sevgi engelledi bunu. Michael, bir grup işçinin, kendi inşaatlarından birinde kapana sıkışıp kaldığı haberini almıştı, sabahleyin oradan çıkamamışlar, sonra da sokağa çıkma yasağı nedeniyle bunu yapamamışlardı, kimseyle haberleşemiyorlardı ve yiyeceksiz kalmışlardı. Granny'ye haber verdik, yere eğilip görünmeden sokağı geçerek torunla-

rının yanına gelmeyi başardı; kilerimizden yiyecekler çıkardık ve acil durumlar için radyodan bildirildiği biçimde, bir sopanın ucuna takılı beyaz mendille ve pencerelerimiz açık olarak arabamıza binip kaplumbağa hızıyla ilerlemeye başladık. Bizi beş kez durdurdular, her defasında da Michael'ın arabadan inmesini istiyorlar, külüstür Citroën'i hoyratça aradıktan sonra yola devam etmemize izin veriyorlardı. Bana hiçbir şey sormuyorlar, beni görmüyorlardı bile, Memé'nin koruyucu ruhunun üstüme bir görünmezlik örtüsü örttüğünü sanmıştım, ama sonradan anladım ki askerliğin yapısı gereği, savaş ganimeti olmanın dışında kadınların esamisi okunmuyordu. Belgelerimi inceleyip soyadımı görmüş olsalardı, o yiyecek sepetini belki de asla yerine ulaştıramayacaktık. O gün korku duymamıştık, çünkü baskı mekanizmasını henüz tanımıyorduk, tehlikenin dışında kalabilmek için hiçbir siyasî partiden olmadığımızı açıklamanın yeterli olacağını sanıyorduk, ama sokağa çıkma yasağı kalkıp da birbirimizle haberleşebildiğimiz çok kısa bir süre sonra gerçekler kendini gösterdi bize.

Yayınevinde, Halk Birliğine etkin olarak herhangi bir katılımda bulunmuş olan herkes derhal işten çıkarılmıştı; ben de tetikte bekliyordum. Delia Vergara, yüzü solgun ama kararlı bir tavırla, üç yıl önce söylediğini yineledi: biz, her zamanki gibi işimize bakalım. Ancak bu kez durum farklıydı, iş arkadaşlarının pek çoğu yok olmuşlardı, ekibin en iyi gazetecisinin ise, erkek kardeşini saklayabilme kaygısıyla aklı başında değildi. Aradan üç ay geçtikten sonra kendisi de kaçmak zorunda kalacak, sonunda Fransa'ya sığınarak yirmi yıldan fazla orada yaşayacaktı. Yetkililer, uymak zorunda olduğumuz sıkı sansür kurallarını bildirmek üzere basın mensuplarını toplamışlardı; yalnızca yasaklanmış konular değil, örneğin *yoldaş* gibi, sözlüklerden silinmiş olan tehlikeli sözcükler de vardı; halk, sendika, kooperatif, adalet, işçi ve solun üslûbuyla özdeşleştirilen daha pek çok başka sözcüğün ise son derece ihtiyatlı bir biçimde kullanılmaları gerekiyordu. Demokrasi sözcüğü, yalnızca bir sıfatla birlikte kullanılabiliyordu: koşullu demokrasi, otoriter, hattâ totaliter demokrasi gibi. Benim sansürle doğrudan ilişkim, bu toplantıdan bir hafta sonra, yönettiğim bir gençlik dergisinin, kapağında dört tane yırtıcı gorilin resmi, içinde de bu hayvanlarla ilgili uzun bir röportajla birlikte gazete bayilerinde görünmesiyle olmuştu. Silâhlı Kuvvetler, bunu Cuntanın dört generaline doğrudan bir gönderme olarak kabul ettiler.

Oysa derginin renkli sayfalarını, bir askerî darbe düşüncesinin henüz epey uzakta olduğu iki ay öncesinden hazırlamıştık, o gorillerin tam o sırada derginin kapağında yer almaları az görülmüş bir rastlantıydı. İlk günlerin kargaşası bir parça yatışır yatışmaz özel uçağıyla ülkeye geri dönmüş olan yayınevi sahibi, beni işten çıkarıp yeni bir müdür atadı; kısa bir süre sonra Askerî Cuntayı haritaları değiştirmeye ikna etmeyi başararak, mübarek vatanımızın sayfanın kıçında değil başında görünmesi için kıtaların altını üstüne getirip güneyi kuzeye çıkaran ve karasularını Asya'ya kadar genişleten aynı adamdı bu. Yayın yönetmeni olarak işimi kaybetmiştim, tıpkı ekibin geri kalanının da başına geleceği gibi çok yakında kadın dergisindeki görevimi de kaybedecektim, çünkü askerlerin gözünde feminizm, Marksizm kadar bozguncu bir hareketti. Askerler, sokaklarda kadınların pantolonlarını makaslıyorlardı, çünkü onların düşüncesine göre yalnızca erkekler pantolon giyebilirlerdi; erkeklerde uzun saç ibnelik göstergesi olarak kabul ediliyor, aralarına komünistler saklanırlar korkusuyla sakallar tıraş ediliyordu. O sorgulanamaz erkek otoritesi günlerine geri dönmüştük. Yeni bir yayın yönetmeninin emirleri altında, dergi aniden çark ederek, kadınlar için zaten var olan düzinelerle fasa fiso derginin tam bir kopyası haline gelmişti. Şirketin sahibi de, o güzeller güzeli genç kız resimlerini yeniden çekmeye başlamıştı.

Askerî Cunta, bir bildiriyle grev ve protesto yürüyüşlerine son vermiş, toprakları eski sahiplerine, madenleri de Amerikalılara geri vererek ülkeyi yabancı sermayeye ve girişimcilere açmış, binlerce yıllık doğal ormanlarla denizdibi faunasını Japon şirketlerine satmış, iştah kabartıcı komisyonlar ve yolsuzluklar sistemini bir yönetim biçimi olarak benimsemişti. Katıksız bir kapitalizmin öğretileriyle yetiştirilmiş ve pırıl pırıl arabalarla dolaşıp ülkenin kaderini acımasız bir soğukkanlılıkla yönlendiren yepyeni bir yönetici genç kadro türemişti. Generaller, ekonomik yeterlilik adına, tarihi buzluğa kaldırmışlar, demokrasiye bir "*yabancı ideoloji*" olarak savaş ilân etmişler ve onun yerine bir "*yasa ve düzen*" doktrinini benimsemişlerdi. Şili tek bir olay değildi, çok geçmeden totalitarizmin uzun sürecek karanlığı tüm Lâtin Amerika'nın üzerine çökecekti.

İKİNCİ BÖLÜM

Mayıs – Aralık 1992

Artık kızım uyandığında aklı fazla karışmasın diye yazmıyorum, çünkü uyanmayacak. Bu sayfalar hiç kimseye seslenmiyor, Paula onları asla okuyamayacak...

Hayır! Aslında inanmadığım halde başkalarının söylediklerini neden yineliyorum? İyileşemez hastaların arasına katarak gözden çıkardılar onu. Beyinde hasar var, dediler... Son testlerin sonuçlarını gördükten sonra nörolog beni bürosuna götürerek, olabildiğince yumuşak bir tavırla, ışığa karşı tuttuğu filimleri gösterdi, kızımın olağanüstü zekâsının işe yaramaz koyu bir lekeye indirgendiği iki büyük siyah dikdörtgen görünüyordu. Elindeki kalemle beynin dolambaçlı yollarını gösterirken, o gölgelerle o çizgilerin korkunç anlamlarını açıklıyordu.

–Paula'da ciddi hasar var, yapılacak bir şey yok, aklı silinmiş. Bunun ne zaman ve nasıl oluştuğunu bilmiyoruz, buna sodyum kaybı, oksijensizlik ya da aşırı ilâç neden olmuş olabilir, ama aynı zamanda hastalığın yıkıcı sürecine de yorulabilir.

–Zihinsel açıdan geri kalabileceğini mi söylemek istiyorsunuz?

–Görülegelen sonuç çok kötü, en iyimser tahminle ancak bir çocuk zekâsı düzeyine erişebilir.

–Bu ne anlama geliyor?

–Şu aşamada bunu söyleyemem, her vaka farklıdır.

–Konuşabilecek mi?

–Sanmıyorum. Büyük bir olasılıkla yürüyemeyecektir de. Hep sakat olarak kalacak –diye ekledi, gözlüklerinin üzerinden üzgün gözlerle bana bakarak.

–Bunda bir yanılgı var. O testleri yeniden yapmalısınız!

–Korkarım ki gerçek bu, İsabel.

–Siz ne dediğinizi bilmiyorsunuz! Paula'yı hiç sağlıklı görmediniz ki, kızımın nasıl olduğundan haberiniz bile yok! Çok zekidir o, ailenin en akıllısıdır, her zaman her yaptığı işte birinci olmuştur. Boyun eğmez bir ruha sahiptir o. Siz onun yenilgiyi kabul edeceğini mi sanıyorsunuz? Asla!

–Çok üzgünüm... –diye mırıldandı, ellerimi tutarak, ama ben artık onu duymuyordum. Paula'nın tüm geçmişi hızlı görüntüler halinde gözümün önünde canlanırken, doktorun sesi çok uzak-

lardan geliyordu. Her yaşta gördüm onu: yeni doğduğundaki çıplak haliyle, gözleri açık olarak, bilinçli hayatının son ânına kadar taşıdığı o aynı dikkatli ifadeyle bana bakarken; küçük bir öğretmen ciddiyetiyle ilk adımlarını atarken; büyükannesinin o hüzün verici şişelerini usulca saklarken; on yaşındayken televizyonun ritmine uyarak çılgın bir kukla gibi dans ederken; adını hatırlayamadığım bir âşıkla fiyaskoyla sonuçlanan bir serüvenden sonra eve döndüğümde, kaskatı bakışlar ve zoraki bir kucaklamayla beni karşılarken; okulun veda partisinde beline kadar inen saçlarıyla, sonra da mezuniyet cüppesi ve kepiyle. Gelinliğinin bembeyaz dantellerine bürünmüş bir peri kızı gibi gördüm onu; daha sonra da, hastalık artık onu vurduğunda, yeşil pamuklu bluzu ve tavşan tüyünden eskimiş terlikleriyle, acıdan iki büklüm olmuş, başı kucağımda yatarken. Tam olarak dört ay, yirmi bir gün önce o akşam, Ernesto'yla henüz bir gripten söz ediyor ve Paula'nın dikkatimizi çekmek için hastalıklarını abartma eğilimini tartışıyorduk. Ve kan kusarak kollarımda ölmeye başladığı o uğursuz geceki haliyle gördüm onu. Bütün bu görüntüler, hepimizin, kaderin ölümcüllüğe doğru hızla dönmekte olan tekerleğini bir anda durdurabilecek bir kaplan hamlesiyle atılmaktan aciz bir halde, sanki denizin dibindeymişiz gibi ağır ağır hareket ettiğimiz, son derece yavaş ve acımasız bir zamanın içinde üst üste çekilmiş karmakarışık fotoğraflar gibiydi. Neredeyse elli yıl boyunca, şiddet ve acıyla, arkamdaki talih güneşinin beni koruduğuna güvenerek boğuşmuş, ama er ya da geç talihsizliğin pençesine düşeceğim kaygısını kalbimin derinliklerinde hep taşımıştım. Yine de o darbenin çocuklarımdan birine ineceğini hiç düşünmemiştim. Yeniden nöroloğun sesini duydum.

–O hiçbir şeyin farkında değil, inanın bana, kızınız acı çekmiyor.

–Evet çekiyor, hem de korkuyor. Onu olabildiğince çabuk Kaliforniya'daki evime götüreceğim.

–Burada sosyal sigorta kapsamında, Amerika'da tıp hizmeti bir soygundur. Üstelik yolculuk da çok tehlikeli, Paula henüz sodyumu bedeninde tutamıyor, tansiyonunu ve ısısını denetleyemiyor, solunum zorluğu var; şu aşamada onu kımıldatmak iyi olmaz, belki de yolculuğa dayanamaz. İspanya'da ona iyi bakabilecekleri birkaç kurum var, kimsenin yokluğunu hissetmeyecektir, kimseyi tanımıyor, nerede olduğunu bile bilmiyor.

–Onu asla bırakmayacağımı anlamıyor musunuz? Yardım edin bana, doktor, ne pahasına olursa olsun onu alıp götürmek zorundayım...

Geriye doğru hayatımın uzun yolculuğuna baktığımda, Şili'deki Askerî Darbenin, yönümü değiştiren en dramatik kavşaklardan biri olduğunu sanıyorum. Aradan birkaç yıl daha geçtikten sonra, belki dünkü olayları da hayatımda iz bırakan başka bir trajedi olarak hatırlayacağım. Benim için artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Paula için çare olmadığını ileri sürüyorlar, ama ben buna inanmıyorum, onu Amerika'ya götüreceğim, orada bize yardım edeceklerdir. Willie, bir klinikte onun için bir yer buldu; gereken tek şey, gitmesine izin vermesi için Ernesto'yu ikna etmek; o bakamaz Paula'ya, onu bir bakımevine de asla koyamayız; Paula'yla birlikte yolculuk etmenin bir çaresini bulacağım, nakledilmesi gereken ilk ağır hasta değil ya; bunun için bir uçak çalmam gerekse bile onu alıp götüreceğim.

İlkbaharın gelişini kutlamak için açtıkları rengârenk yelkenleriyle seyreden binlerce tekne, şortlarıyla Golden Gate köprüsünü yürüyerek geçen insanlar ve altı yıllık bir kuraklıktan sonra nihayet yağmur yağdığından yemyeşil olan dağlarla, San Francisco körfezi hiç bu kadar güzel olmamıştı. Uzun zamandan beri ağaçlar bu kadar yapraklı, gökyüzü bu kadar mavi görünmemişti; manzara, selâm verir gibi, bayramlık giysileri içinde karşıladı bizi. Madrid'in uzun kışı sona ermişti artık. Ayrılmadan önce Paula'yı hastanenin kilisesine götürdüm, hemen her zaman olduğu gibi yarı karanlık ve ıssızdı, ama Anneler Günü için Meryem Anaya sunulmuş süsenlerle doluydu. Tekerlekli sandalyeyi, annemin yüz günlük kâbusu boyunca onca gözyaşı akıttığı o tahta heykelin önüne yerleştirdim ve yaşamı kutlamak için bir mum yaktım. Annem, Meryem Anaya, Paula'yı kendi peleriniyle sarmalayarak onu acıdan ve kederken koruması, alıp götürmeyi düşünüyorsa da hiç değilse ona daha fazla acı çektirmemesi için yalvarıyordu. Ben de Tanrıçaya, Kaliforniya'ya sağ salim varmamıza yardım etsin, başlayan bu ikinci aşamada bizi korusun ve bize güç versin diye yalvardım. Başı önüne eğik, gözleri yere dikili olarak tümüyle spastik bir halde oturan Paula, ağlamaya başladı; gözyaşları, bir piyano alıştırmasının notaları gibi, birer birer dökülüyordu. Acaba kızım

ne anlıyordu? Bazen bana bir şey söylemek istediğini düşünüyorum, öyle sanıyorum ki bana elveda demek istiyor...

Ernesto'yla birlikte bavulunu hazırlamaya eve gittik. O kadar kısa bir süre öylesine mutlu oldukları o tertemiz, düzenli, derli toplu küçük daireye girdim ve her zamanki gibi içinde yaşadıkları o Fransisken sadeliği etkiledi beni. Bu dünyada geçirdiği yirmi sekiz yıl içinde Paula, başkalarının asla ulaşamadıkları bir olgunluğa erişmişti; hayatın ne kadar gelip geçici olduğunu anlamış, ruhun tedirginlikleriyle daha fazla ilgilenerek, neredeyse maddesel olan her şeyden arınmıştı. Bir keresinde bir dükkânda ona üç tane bluz almak istediğimde, mezara bir çarşafa sarınarak gideceğiz, ne diye bu kadar uğraşıyorsun? demişti bana. Beyhudeliğin son kırpıntılarını da gitgide safra atar gibi atmıştı, süs istemiyordu, gereksiz ve yüzeysel olan hiçbir şeyi istemiyordu; aklının berraklığı içinde yalnızca en gerekli olana yer ve sabır gösteriyordu. Komaya girmeden az önce, Tanrıyı arıyorum ve onu bulamıyorum, demişti bana. Ernesto, bir torbaya biraz giyecek, İskoçya'daki balayından birkaç fotoğraf, tavşan tüyünden eski terliklerini, Granny'den kalan gümüş şekerliği ve doğduğunda ona yaptığım ve güve yenikleri içinde bir kutsal emanet gibi her zaman yanında taşıdığı –artık saçının yünleri dökülmüş ve yarı çarpılmış bir haldeki– bez bebeğini koydu. Bütün bu yıllar boyunca ona yazdığım ve onun da, annemin yaptığı gibi, tarih sırasına koyarak sakladığı mektuplar bir sepetin içinde kalmıştı. O mektupları yırtıp atmayı önerdim, ama damadım günün birinde Paula'nın onları kendisinden isteyeceğini söyledi. Apartıman dairesini bir hüzün rüzgârı silip süpürmüştü; 6 Aralık günü Paula, hastaneye gitmek üzere oradan ayrılmış ve bir daha geri dönmemişti. Bizler onun o birkaç parça eşyasını hazırlar ve mahremiyetine el atarken, orada olan ruhu dikkatle bizi gözlüyordu. Ernesto birdenbire dizleri üzerine düşerek belime sarıldı, o uzun aylar boyunca bastırmış olduğu hıçkırıklarla sarsılıyordu. Öyle sanıyorum ki yaşadığı trajediyi o anda tümüyle kavrayabilmiş ve karısının Madrid'teki o daireye bir daha asla geri dönmeyeceğini, kendisine yalnızca âşık olduğu o güzelliğin ve zarafetin anısını bırakarak başka bir yaşama gittiğini anlamıştı.

–Acaba birbirimizi çok mu fazla sevdik de Paula'yla ben hakkımız olan mutluğu oburlar gibi yiyip bitirdik? Kendi hayatımızı mı tükettik acaba? Ona ayrılmış koşulsuz bir sevgi var içimde,

ama galiba artık o sevgiye ihtiyacı yok –dedi.

–Ona her zamankinden fazla ihtiyacı var, Ernesto, ama şimdi bana daha çok ihtiyacı var, çünkü sen ona bakamazsın.

–Bu kadar büyük bir sorumluluğu senin tek başına yüklenmen doğru değil. O benim karım...

–Ben tek başıma olmayacağım, güvenebileceğim bir ailem var. Ayrıca sen de gelebilirsin, benim evim senin evin demektir.

–Ya Kaliforniya'da iş bulamazsam? Senin kanadının altına sığınmış olarak yaşayamam. Ondan ayrılmak da istemiyorum...

–Paula bir mektubunda bana, hayatına girdiğinde her şeyin değiştiğini, kendini tamamlanmış hissettiğini anlatmıştı. Bazen, başkalarının yanında olduğunuzda, karşılıklı konuşmaların gürültüsüyle yarı sersemlemiş bir haldeyken, bir bakışın, birbirinizi ne kadar sevdiğinizi anlatmanıza yettiğini söylemişti. Zaman donuyormuş ve içinde yalnızca onunla senin var olduğunuz büyülü bir boşluk oluşuyormuş. Belki bundan sonra da öyle olacaktır, aranızdaki uzaklığa rağmen aşkınız, hayatın ve ölümün de ötesinde, ayrı bir bölmede el değmeden yaşayacaktır.

Son anda, kapıyı çekip çıkmadan önce, mumla mühürlenmiş bir zarf verdi bana. Kızımın olduğu belli olan el yazısıyla üzerinde şöyle yazılıydı: *Öldüğümde açılmak üzere.*

–Aylar oluyor, balayımızdayken, bir gece Paula bağırarak uyandı –diye anlattı bana–. Rüyasında ne gördüğünü bilmiyorum, ama çok tedirgin edici bir şey olmalıydı ki bir daha uyuyamadı, bu mektubu yazarak bana verdi. Sence açmalı mıyız?

–Paula ölmedi, Ernesto...

–Öyleyse onu sen sakla. Ne zaman bu mektubu görsem göğsümde bir daralma hissediyorum.

Elveda Madrid... Sayısız adımlarla dünyayı kaç kez döndüğüm o koridor, otel odası ve mercimek çorbaları geride kaldı. Elvira'yı, Aurelia'yı ve hastanede vedalaşırken ağlayan öteki dostları, bana Papa tarafından kutsanmış bir tespih veren rahibeleri, Tibet çıngıraklarıyla sanatlarını son kez uygulamaya gelen şifacıları ve, Paula'yı hazırlayıp, havayolları şirketinin onu götürmeyi kabul etmesi için gerekli imzalarla izinleri alarak sonuna kadar yanımda kalan tek doktor olan nöroloğu son kez kucakladım. *First class*'da birkaç koltuk birden alarak bir sedye, oksijen tüpü ve gerekli cihazları yerleştirdim, uzman bir hemşire tuttum ve kızımı bir ambülansla, bizi doğrudan doğruya uçağa götürmek üzere

bekledikleri havaalanına götürdüm. Doktorun bana son dakikada verdiği bir ilâcın birkaç damlasıyla uykuya dalmıştı. Saçını, onun sevdiği gibi, yarım at kuyruğu biçiminde tarayıp bir eşarpla bağladım; o uzun aylar boyunca ilk kez olarak Ernesto'yla birlikte giydirdik onu, benim bir eteğimle onun bir yeleğini giydi, çünkü dolabını aradığımızda, kaskatı bedenini sokmanın mümkün olmadığı iki blucinle birkaç bluz ve bir ceketten başka bir şey yoktu.

Madrid'le San Francisco arasındaki yolculuk, hastayı damla damla beslediğimiz, yaşamsal belirtilerini denetim altında tuttuğumuz ve huzursuzlandığında damlalarla rahat bir gevşeklik içine soktuğumuz, yirmi saatten fazla süren bir safari oldu. Aradan daha bir hafta geçmedi, ama ayrıntılarını unuttum bile; Amerika Birleşik Devletleri'ne girmemizi çabuklaştırmak için Şili Büyükelçiliğinden bir görevlinin bizi beklediği Washington'da birkaç saat kaldığımızı zar zor hatırlıyorum. Ben, görevlilerin bir sedyede baygın yatan solgun kızı görünce hiç soru sormadan damgaladıkları pasaportlarla izin kâğıtları ve bagajlarla havaalanında koşuştururken, hemşireyle Ernesto Paula'yla ilgileniyorlardı. San Francisco'da Willie bizi bir ambülansla karşıladı ve bir saat sonra, tansiyonu çok düşmüş ve buz gibi bir terle sırılsıklam olarak gelen Paula'yı doktorlardan bir ekibin karşıladığı Rehabilitasyon Kliniğine vardık. Celia, Nicolás ve torunum, bizi kapıda bekliyorlardı; Alejandro, beceriksiz minik bacaklarıyla tökezleyerek, kollarını açıp bana sarılmaya koştu, ama havadaki o felâket kokusunu almış olacak ki yarı yolda durarak korku içinde geri çekildi. Nicolás, hastalığın ayrıntılarını günbegün telefonla izlemişti, ama gördüğü şeye hazır değildi. Ablasının üzerine eğilerek alnından öptü, o da gözlerini açtı ve bir an için bakışlarını ona diker gibi oldu. Paula, Paula! diye mırıldandı Nicolás, gözyaşları yanaklarından süzülürken. Dehşet içinde sessiz kalan Celia ise, karnındaki çocuğunu kollarıyla koruyarak, salonun en az ışıklı köşesindeki bir sütunun ardında gözden kaybolmuştu.

O gece Ernesto klinikte kaldı, ben de Willie'yle birlikte eve gittim. Aylardır orada değildim, sanki daha önce o eşikten hiç geçmemişim ve bir zamanlar hevesle satın almış olduğum o mobilyalarla eşyaları hiç görmemişim gibi kendimi yabancı hissettim. Herşey kusursuzdu, kocam vazoları doldurmak için en güzel güllerini kesmişti. Beyaz patiskadan tentesi ve kocaman işlemeli yastıkla-

rıyla yatağımıza, yıllarca bana eşlik etmiş tablolara, dolapta renklerine göre dizili giysilerime baktım, hepsi çok güzel göründü bana, ama tümüyle yabancıydı, benim yuvam hâlâ o hastane koğuşu, o otel odası ve Paula'nın o çıplak küçük dairesiydi. O eve hiç gelmediğimi, ruhumun durmadan adımladığım o koridorda unutulduğunu ve onu bulmamın uzun bir zaman alacağını hissettim. Ama tam o sırada Willie'nin sımsıkı sarılmasıyla, bedeninin sıcaklığı ve kokusu gömleğinin kumaşından geçerek ulaştılar bana, sadakatinin apaçık gücü beni sarmaladı ve en kötüsünün artık geçip gittiğini, bundan böyle yalnız olmadığımı, onun yanında en beklenmedik kötülüklere katlanacak cesareti bulacağımı sezinledim.

Ernesto, Kaliforniya'da yalnızca dört gün kalabildi ve işine geri dönmesi gerekti. Karısına yakın olabilmek için işini Amerika'ya naklettirmeye çalışıyor.

–Bekle beni, aşkım, yakında döneceğim ve bir daha ayrılmayacağız, sana söz veriyorum. Ha gayret, yenilgiyi kabul etme –dedi, gitmeden önce onu öperek.

Sabahları Paula'ya egzersizler yaptırıyor ve karmaşık bazı deneyler uyguluyorlar, ama öğleden sonraları onunla birlikte olmak için boş vakit var. Doktorlar, bedeninin çok iyi durumda olması karşısında şaşırmış görünüyorlar, teni sağlıklı, felce rağmen eklemleri ne biçimsizleşti, ne de esnekliğini kaybetti. Benim ona yaptırdığım uyduruk hareketler meğer onların yaptırdıklarının eşiymiş; benim kitaplarla ve lâstik bantlarla yaptığım destekler, burada onun ölçüsüne göre yapılanlara benziyor; gırtlağındaki deliği nemlendirdiğim su damlaları, ileri teknikle yapılmış bu solunum makineleriyle aynı işe yarıyormuş. Paula, sardunyalı bir avluya bakan penceresiyle ışık içinde tek kişilik bir odada kalıyor; duvarlara aile fotoğrafları astık, hafif bir müzik çalıyoruz, huzur dolu su ve orman görüntüleri gösterdiğimiz bir televizyonu da var. Arkadaşlarım kokulu losyonlar getirdiler, sabahları onu canlandırmak için biberiye yağıyla ovuyoruz, geceleri uykusunu getirmek için lavanta, ferahlatmak için de gül ve papatya kullanıyoruz. Her gün gelen bir adam, hokkabaz gibi upuzun elleriyle ona Japon masajı yapıyor; yarım düzine tedavi uzmanı da onunla nöbetleşe ilgileniyor, kimi ona jimnastik yaptırıyor, kimileri de üzerlerinde harfler ve resimler olan kartonlar göstererek, çalgılar çala-

rak, hattâ tatlara tepki gösterir mi diye ağzına limon ya da bal vererek onunla iletişim kurmaya çalışıyorlar. Var olan az sayıdaki porfiri uzmanlarından biri de geldi; bu ender vaka kimseyi ilgilendirmiyor; bazıları onu referans kitaplarından tanıyorlar, çünkü dediklerine göre vaktiyle İngiltere'de deli diye bilinen, ama aslında porfiri hastası olan bir kral varmış. İspanya'daki hastanenin raporlarını okudu ve muayene ederek beyindeki hasarın hastalığın ürünü olmadığına karar verdi, büyük bir olasılıkla tedavide bir kazaya uğramış ya da bir hatâ yapılmış.

Bugün Paula'yı, sırtını yastıklarla besleyerek bir tekerlekli sandalyeye oturttuk ve kliniğin bahçesinde dolaştırmaya çıkardık. Kokusu onun losyonları kadar ağır yabani yasemin ağaççıkları arasında kıvrımlar yapan bir yaya yolu var. Bu çiçekler hep Granny'yi getirir aklıma, Paula'nın çevresinin onlarla sarılı olması ne büyük bir rastlantı. Onu güneşten korumak için geniş kenarlı bir şapka giydirip koyu renkli gözlükler taktık, bu kılığıyla neredeyse normal görünüyordu. Nicolás sandalyeyi iterken, artık iyice ağırlaşan Celia ve kucağımda Alejandro'yla ben, uzaktan onları seyrediyorduk. Nicolás, birkaç yasemin dalı kesip ablasının eline vermiş, sanki kendisini yanıtlayabilirmiş gibi konuşuyordu onunla. Acaba neler söylüyordu? Aklında berraklık anları olur da o kıvılcımların birinde onunla iletişim kurmayı başarabilir miyiz diye ben de onunla sürekli konuşuyorum; her sabah Kaliforniya'da yaz mevsiminde ailesiyle birlikte olduğunu yineliyorum ona, zaman ve yer kavramlarının dışında havada kalmasın diye günün tarihini de söylüyorum; geceleri bir günün daha sona erdiğini, artık uyuma vaktinin geldiğini anlatıyorum ve hep Granny'den duyarak büyüdüğü onun o tatlı İngilizce dualarından birini kulağına fısıldıyorum. Neler olup bittiğini, benim onun annesi olduğumu, korkmaması gerektiğini, çünkü bu deneyden güçlenmiş olarak çıkacağını, bütün kapıların kapandığı ve kendimizi bir çıkmaz sokakta kapana sıkışmış hissettiğimiz en umutsuz anlarda bile, başımızı uzatabileceğimiz beklenmedik bir aralığın her zaman açıldığını anlatıyorum ona. Şili'de terör ve sürgünde yalnızlıkla geçen en zor dönemlerimizi de hatırlatıyorum; onlar ayrıca hayatlarımızın, bize güç ve azim veren en önemli zamanlarıydı.

Binlerce başka Şilili gibi ben de kendi kendime sık sık sormu-

şumdur, acaba diktatörlük sırasında ülkemden kaçmakla iyi mi ettim, çocuklarımı köklerinden koparıp kocamı yabancı bir ülkede belirsiz bir geleceğe sürüklemeye hakkım var mıydı, yoksa göze batmamaya çalışarak orada kalmamız daha mı iyi olurdu diye, ama bu soruların yanıtları yok. Olaylar, tıpkı Yunan trajedelerindeki gibi, kaçınılamaz bir biçimde gelişti; tehlike gözlerimin önündeydi, ama beni ona götüren adımları engelleyemedim.

23 Eylül 1973 günü, Askerî Darbeden on iki gün sonra, Pablo Neruda öldü. Zaten hastaydı, o günlerin üzücü olayları da onun yaşama isteğini yok etmişti. İsla Negra'daki yatağında, penceresinin altındaki kayalarda patlayan denize görmeyen gözlerle bakarak son nefesini verdi. Karısı Matilde, ülkede olup bitenlerle ilgili haberler giremesin diye onun çevresinde sımsıkı kapalı bir halka oluşturmuştu, ama yine de şairin, tutuklanan, işkence gören ve ölen binlerce kişiden haberi olmuştu. Víctor Jara'nın ellerini parçalamışlar, bir bülbülü öldürmek gibi bir şey bu, dediklerine göre hiç durmadan şarkı söylüyormuş, bu da onları daha deli ediyormuş; neler olup bitiyor, herkes aklını kaçırdı, diye mırıldanıyormuş dalgın bakışlarla. Soluk alamamaya başlamış, onu alıp ambülansla Santiago'da bir kliniğe götürmüşler, o arada dünyanın çeşitli hükümetlerinden Nobel ödüllü şaire sığınma hakkı öneren yüzlerce telgraf geliyormuş; büyükelçilerden bazıları, onu ülkeden ayrılmaya ikna etmek için ayağına kadar gitmişler, ama o, bu felâket zamanında yurdundan uzak kalmayı istememiş. Halkımı terk edemem, kaçıp gidemem, sen de gitmeyeceğine söz ver bana, demiş karısına; o da söz vermiş. Hayata dizeler yazan bu adamın son sözleri şu olmuş: 'Onları kurşuna dizecekler, onları kurşuna dizecekler.' Hemşire ona bir yatıştırıcı vermiş, derin bir uykuya dalmış ve bir daha uyanmamış. Ölüm, dostlarını eğlendirmek için kılık değiştirdiği en mutlu zamanlarındaki o alaycı gülümsemeyi bırakmış dudaklarında. Aynı anda, Ulusal Stadyumdaki hücrelerden birinde, bu yaşlı ve barışsever şairle ilgili kimbilir hangi yararsız itirafı ağzından almak için şoförüne vahşice işkence ediyorlarmış. San Cristóbal tepesinde, askerlerin zorla girip yıkıntı halinde bıraktıkları mavi evinde yapıldı şairin cenaze nöbeti; seramik figürlerinin parçaları, şişeleri, bebekleri, saatleri, tabloları her yana saçılmıştı, götüremediklerini parçalamış ve yakmışlardı. Kırık cam parçalarıyla kaplı yerleri su ve çamur kaplamıştı, basıldığında kemik takırdaması gibi bir ses çıkarıyordu. Matilde,

geceyi bu dökün tünün arasında, kendisi için en güzel aşk şiirlerini yazmış olan bu adamın tabutunun yanında bir iskemleye oturarak, evin çevresini saran polis kordonunu aşıp sokağa çıkma yasağına meydan okumaya cesaret edebilen pek az dostuyla birlikte geçirdi. Onu ertesi gün, kortejin geçtiği sokakların kenarlarına mitralyözlerin yerleştirildiği bir cenaze töreniyle, başkası için ayrılmış bir mezara defnettiler. Bu son yolculuğunda pek az kimse onunla birlikte olabildi, dostları ya tutuklu ya da firardaydı, kimileri de başlarına bir şey geleceğinden korkuyordu. Dergideki arkadaşlarımla birlikte, ellerimizde kırmızı karanfillerle "*Pablo Neruda! Burada, şimdi ve her zaman!*" diye bağırarak askerlerin öfkeli bakışları altında ağır ağır yürüdük, tanınmamak için boyanmış yüzleri, ellerinde titreyen silâhlarıyla, savaş miğferleri altında hepsi birörnekti. Yolun yarısında biri, "*Yoldaş Salvador Allende!*" diye bağırdı ve biz hepimiz hep bir ağızdan karşılık verdik: "*Burada, şimdi ve her zaman!*". Böylece, şairin cenazesi, başka bir kentin mezarlığında adsız bir mezarda yatmakta olan Başkanın ölümünü de anmamıza yaradı. Ölüler adsız mezarlarda huzur bulamazlar, dedi yanımda yürüyen bir ihtiyar. Eve dönünce, anneme cenazeyi anlatan günlük mektubumu yazdım; o mektubu da ötekilerin yanında saklamış, aradan sekiz yıl geçtikten sonra onu bana geri verdi, ben de hemen hemen hiç değiştirmeden ilk romanıma kattım onu. Sonuna kadar dişlerini sıkarak beni dinleyen büyükbabama da anlattım olayı, demir gibi pençeleriyle kollarımdan tutarak, ne halt etmeye mezarlığa gidiyorsun, Şili'de neler olup bittiğinin farkında değil misin, çocuklarının aşkına ve benim hatırım için kendine dikkat et, artık böyle üzüntüler çekecek halim yok, diye bağırdı bana. Soyadımla televizyona çıkmak yetmiyor muydu? Ne diye kendimi sergiliyordum? Benim üstüme vazife değildi bu işler.

–Kötülükler ipini kopardı, Tata.

–Sen hangi kötülüklerden söz ediyorsun?! Senin hayalinin ürünleri onlar, dünya hep aynı.

–İyiliğin gücüne inanmadığımız için mi kötülüğün varlığını yadsıyoruz yoksa?

–Ağzını açmadan evinde oturacağına söz ver bana! –diye zorladı beni.

–Buna söz veremem, Tata.

Gerçekten de veremezdim, böyle sözler verebilmek için ar-

tık çok geçti. Askerî Darbeden iki gün sonra, ilk saatlerdeki sokağa çıkma yasağı kalkar kalkmaz, nasıl olduğunu bilmeden, kaçaklara yardım etmek için hemen oluşuveren o ağın içinde bulmuştum kendimi. Saklanmak zorunda olan aşırı solcu bir gençten öğrenmiştim bunu; bir pusudan bacağında bir kurşunla kaçabilmişti ve peşindekilere yakalanmak üzereydi. Bir arkadaşımın garajına sığınmayı başarmış, orada iyi niyetli bir doktor bacağındaki kurşunu çıkararak ilk tedavisini yapmıştı. Antibiyotiklere rağmen ateşler içinde yanıyordu, onu orada daha fazla tutmak mümkün değildi, hastaneye götürmek de düşünülemezdi, hiç kuşkusuz tutuklanırdı. O koşullar altında, bazılarının yaptıkları gibi güneydeki sıradağ geçitlerinden sınırı aşmak üzere zorlu bir yolculuğa da dayanamazdı, yapabileceği tek şey sığınma hakkı istemekti, ama yalnızca hatırlı kimseler –politik şahsiyetler, gazeteciler, aydınlar ve tanınmış sanatçılar– büyükelçiliklere ön kapıdan girebiliyorlardı, o ve onun gibi binlerce zavallı ise korumasızdı. Sığınmanın ne anlama geldiğini pek bilmiyordum, yalnızca ulusal marşımızda duymuştum bu sözcüğü, o da artık kulağa alaylı geliyordu: *vatan hem özgürlerin olacak, hem de baskıya karşı bir sığınma yeri;* ama bu olay bana bir roman konusu gibi görünmüş, ikinci kez düşünmeden ve tehlikeyi ölçmeden ona yardım etmeyi önermiştim, çünkü o anda terörün nasıl işlediğini kimse bilmiyordu, biz hâlâ normallik ilkelerine göre hareket ediyorduk. Dolambaçlı yollara başvurmaktan kaçınmaya karar vererek dosdoğru Arjantin Büyükelçiliğine gittim, arabamı olabildiğince yakına park ettim ve kalbim yerinden fırlayarak, ama kararlı adımlarla kapıya doğru yürüdüm. Parmaklıkların arasından binanın pencerelerine çamaşırlar asılı olduğu ve insanların dışarı sarkarak bağırdıkları görülüyordu. Sokakta asker kaynıyordu, kapının karşısında bir panzerle mitralyöz yuvaları vardı. Daha yaklaşır yaklaşmaz iki silâhın ucu doğruldu üstüme. Buraya sığınmak için ne yapmak gerekiyor? diye sordum. Belgeleriniz! diye bir ağızdan havladılar askerler. Kimlik kartımı verdim, beni kolumdan tutarak kapının yanındaki nöbetçi kulübesine götürdüler, sesimdeki titremeyi belli etmemeye çalışarak aynı soruyu oradaki subaya da sordum. Adam bana öyle şaşkın bir ifadeyle baktı ki ikimiz de gülümsedik. Ben de zaten sığınılmasını önlemek için buradayım, diye karşılık verdi, belgelerimdeki soyadımı inceleyerek. Bitmek bilmez bir duraklamadan sonra ötekilere çekilmelerini emretti ve daracık kulübenin içinde

ikimiz yalnız kaldık. Sizi televizyonda görmüştüm... herhalde bu da bir röportajdır, dedi. Nazikti, ama kesin konuşuyordu: kendisi orada görevli olduğu sürece kimse o Büyükelçiliğe sığınamazdı, Meksika'nınki gibi değildi burası, oraya insanlar canları istediği zaman girebiliyorlardı, bütün iş vekilharçla konuşmaya bakıyordu. Anlamıştım. Kâğıtlarımı geri verdi, el sıkışarak vedalaştık ve başımı belâya sokmamam için uyardı beni; oradan dosdoğru Meksika Büyükelçiliğine gittim, orada zaten yüzlerce sığınmacı vardı, ama Aztek konukseverliği bir sığınmacıya daha yetebilirdi.

Çok geçmeden bazı kenar mahallelerin ordu tarafından kuşatılmış olduğunu, bazılarında da sokağa çıkma yasağının günün yarısına kadar sürdüğünü öğrenmiştim; açlık çeken pek çok insan vardı. Askerler tanklarla mahallelere girip evleri sarıyor, içerdeki herkesi dışarı çıkmaya zorluyorlardı; on dört yaşından yukarı olan erkekleri, okulun avlusuna ya da genellikle çizgileri tebeşirle çizili boş bir yer olan futbol sahasına götürüyorlar, kadınlarla çocukların gözleri önünde sistemli bir biçimde dövdükten sonra, pek çoğunu ayırarak alıp götürüyorlardı. Birkaçı geri dönerek geçirdikleri kâbusu anlatıp işkence izlerini gösteriyordu; kimilerinin parçalanmış cesetleri ise, isyancıların sonunun ne olduğunu geri kalanlar görsünler diye geceleyin çöplüklere atılıyordu. Bazı mahallelerde erkeklerin çoğu kayıptı, aileler korumasız kalmışlardı. Küçük çocuklara sıcak bir yemek verebilmek amacıyla Kilise tarafından düzenlenen karavanalar için yiyecek ve para toplamak düşmüştü bana. Birkaç ekmek parçası artar umuduyla boş mideyle sokakta bekleyen daha büyük kardeşlerin bu hali, belleğime sonsuza dek kazınmıştır. Yardım isteme konusunda arsız olmuştum; arkadaşlarım telefona çıkmıyorlar, öyle sanıyorum ki beni görür görmez saklanıyorlardı. Büyükbabam, hiç sesini çıkarmadan, verebildiği kadarını veriyor, ama onun parasıyla ne yaptığımı bilmek istemiyordu. Korku içinde, evinin duvarları arasında televizyonun karşısına sinmişti, ama kötü haberler pencerelerden giriyor, yosun gibi köşelerde yeşeriyordu, onlardan kaçmak mümkün değildi. Tata, itiraf ettiğinden fazlasını bildiğinden mi, yoksa seksen yıllık deneyimi ona insanın kötülüğünün sonsuz olanaklarını öğrettiğinden mi bu kadar korkuyordu bilemiyorum. Benim için ise, dünyanın, en güçlünün amansız yasalarıyla yönetilen şiddet ve yırtıcılık dolu bir yer olduğunu keşfetmek şaşırtıcı olmuştu. Türlerin doğal ayıklanması, zekânın gelişip serpilmesine ya da

ruhun evrimine yaramamıştı, elimize geçen ilk fırsatta, fazlasıyla dar bir kutunun içine kapatılmış fareler gibi, birbirimizi yok ediyorduk.

Katolik Kilisesinin, on beş yıl önce tümden uzaklaşmış olduğum dinle beni bir ölçüde barıştıran bir bölümüyle ilişki kurmuştum. O zamana kadar bütün bildiğim, dogmalar, âyin yöntemleri, suç ve ceza, dünyadaki milyonlarca inanç sahibinin kaderini yöneten Vatikan, Papalık bildirilerine rağmen her zaman güçlünün yanında yer alan resmî Kiliseydi. Kurtuluş Teolojisi ve rahip işçiler hareketi diye bir şey kulağıma çalınmıştı, ama kendilerini en muhtaç durumdakilere alçakgönüllülükle ve adlarını vermeden hizmet etmeye adamış binlerce ve binlerce Hıristiyandan oluşan Militan Kiliseden haberim yoktu. Bu insanlar, baskıdan kaçanlara, diktatörlüğün ilk günlerinde Kardinal tarafından bu amaçla kurulmuş olan Dayanışma Masası aracılığıyla yardım edebilen tek örgütü oluşturuyorlardı. Sayısız rahip ve rahibelerden oluşan bir grup, başkalarının hayatlarını kurtarmak ve işlenen suçları ihbar etmek için on yedi yıl boyunca kendi hayatlarını tehlikeye atacaklardı. Siyasî sığınma için en güvenli yolları bana gösteren de bir rahip oldu. Bir duvarı atlamalarına yardım ettiğim bazı kimseler, yüzlerce Şilili sığınmacıyı kabul eden Fransa, Almanya, İsveç, Kanada ya da İskandinav ülkelerine kapağı attılar. Bu işlere bir kez bulaştıktan sonra artık geri dönmek mümkün değildi, çünkü bir olay başka bir olaya ve daha başkalarına sürüklüyordu insanı; böylece insanları saklayarak ya da arabamla taşıyarak, işkence görenler ya da kayıplarla ilgili başkalarından aldığım ve sonunda yayımlanmak üzere Almanya'ya gönderilen bilgileri yerlerine ulaştırarak, o zamanlar pek çok gazetecinin yaptığı gibi, Şili'de olup bitenlerin kayıtlarını tutmak için kurbanlarla röportajlar yapıp banda alarak, yeraltı etkinliklerine karışmıştım. Aradan sekiz yıl geçtikten sonra bütün bu malzemeyi iki roman yazmak için kullanacağım o zamanlar aklımın ucundan bile geçmiyordu. Önceleri tehlikeye aldırmıyor, işimi güpegündüz, Santiago'nun gürültülü göbeğinde, sıcak bir yaz ya da sapsarı bir sonbahar günü yapıyordum; 1974'ün ikinci yarısına kadar da tehlikelerin farkına varamadım. Terörün mekanizmaları üzerinde o kadar az şey biliyordum ki uyarıcı belirtilerini algılamakta çok geciktim; karanlıklar içinde, gerçeğin acımasız bir boyutu olan ikinci bir dünya olduğunu gösteren tek bir belirti yoktu. Kendimi hiçbir şeyden etkilenmez

sanıyordum. Gerekçelerim kahramanlığa falan da dayanmıyordu, yalnızca bu umutsuz insanlara duyduğum merhamet ve –kabul etmeliyim– serüvenin karşı konulmaz çekiciliği vardı. En büyük tehlikeler karşısında, ilk partiye gittiğim gece Ramón amcamın verdiği öğüdü getiriyordum aklıma: *unutma ki ötekiler senden daha fazla korkuyorlar...*

O belirsizlik döneminde insanların gerçek yüzleri ortaya çıkmıştı; en savaşımcı siyasî yöneticiler sessizliğe gömülen ya da ülkeden kaçan ilk kişiler olmuşlar, buna karşılık patırtısız bir hayat sürmüş olanlar olağanüstü bir cesaret göstermişlerdi. İşsiz bir psikolog olarak hayatını dergide fotoğrafçılıkla kazanan yakın bir arkadaşım vardı, Pazarları çocuklarla birlikte aile toplantılarını paylaştığımız ve daha önce politikadan söz ettiğini hiç duymadığım, yumuşak, biraz da saf bir adamdı. Gerçi başka bir adı vardı ama ben ona Francisco diyordum, aradan dokuz yıl geçtikten sonra *Aşktan ve Gölgeden*'deki[1] baş kahramanım için bana modellik edecekti. Erkek kardeşi rahip-işçi olduğundan dinsel gruplarla ilişkisi vardı ve ülkede uygulanmakta olan zorbalıklardan onun aracılığıyla haberi olmuştu; pek çok kez başkalarına yardım etmek için kendini ortaya attı. San Cristóbal tepesinin, bizi kimsenin duyamayacağını düşündüğümüz gizli gezinti yollarında, aldığı haberleri anlatırdı bana. Kimi kez onunla işbirliği yaptım, kimilerinde de yalnız hareket etmem gerekti. Genellikle sonuncusu da olan ilk buluşma için acemice denebilecek bir yöntem bulmuştum: saatini kararlaştırıyorduk, ben yanılgıya yer bırakmayan arabamla İtalya Meydanının çevresinde son derece ağır olarak dönüyor, hafif bir belirti sezince bir an için duruyordum ve birisi çabucak biniyordu arabaya. Hiçbir zaman ne adlarını öğreniyordum, ne de o solgun yüzlerle o titrek ellerin arkasında gizlenen öykülerini, çünkü aldığım emir olabildiğince az konuşmaktı, yanağımda bir öpücük ve kısık sesle bir teşekkür mırıltısıyla kalıyor, o kişi hakkında bir daha bir şey duymuyordum. Çocuklar olduğunda iş daha da zordu. Anne ve babasına kavuşması için uyku ilâcıyla uyutup, kapıdaki nöbetçiyi atlatmak üzere bir sepetteki yeşil salataların altına gizleyerek bir Büyükelçiliğe soktukları bebeğin öyküsünü duymuştum.

Bu etkinliklerimi Michael da biliyordu ve birini evde sakla-

1. ***Aşktan ve Gölgeden***: Isabel Allende / roman / Can Yayınları. Türkçesi: Eren Cendey. (Yay.)

mak söz konusu olduğunda bile hiçbir zaman karşı koymadı. Kendisinin pek ender olarak bir şeylerden haberi olurken, benim önüme onca olay çıkmasını biraz yadırgayarak, tehlikelere karşı soğukkanlılıkla uyarıyordu beni. Bilemiyorum, herhalde gazeteci oluşumun bunda etkisi vardı, ben sokakta insanlarla konuşup duruyordum, o ise, diktatörlük döneminde en kazançlı kast olan müteahhitler arasında dolaşıyordu. Bir keresinde, inşaat şirketindeki ortaklarıyla her gün öğle yemeği yedikleri restorana giderek, tek bir yemekte rahiplerin yemekhanesinde bir ay boyunca yirmi çocuğu doyurmaya yetecek kadar para harcadıklarını anlattım ve onlardan haftada bir gün büroda sandviç yiyerek, tasarruf edecekleri parayı bana vermelerini istedim. Bu sözlerimi buz gibi bir şaşkınlıkla karşılamışlar, garson bile elindeki tepsiyle taş kesilmişti; bütün gözler Michael'a doğru döndü, herhalde karısının densizliklerini denetlemekten aciz ne tür bir adam olduğunu merak ediyorlardı. Şirketin müdürü, gözlüklerini çıkararak mendiliyle ağır ağır temizledi, sonra da kendisinden istediğimin on katı bir çek yazdı bana. Michael, bir daha onlarla yemek yemedi ve bu hareketiyle konumunu açıkça belli etmiş oldu. En soylu duyguların katılığı içinde yetişmiş bir kişi olarak, ona anlattığım korku hikâyelerine inanmak ya da hayatımızdan gelip geçen o zavallılardan herhangi biri tutuklanacak ve işkencenin zoruyla bizim çatımız altında bulunduğunu itiraf edecek olursa, çocuklar da dahil hepimizin mahvolabileceğimizi düşünmek, onun için çok zordu. Kulağımıza tüyler ürpertici söylentiler geliyordu, bazen en belirgin şeyi görmeyi reddeden aklımızın anlaşılmaz bir mekanizması aracılığıyla, bunları abartılı bularak kabul etmiyorduk, ama artık sonunda reddetmeyi sürdürmemiz mümkün değildi. Geceleri sokağa çıkma yasağı sırasında sokakta bir araba durdu diye terleyerek uyanıyorduk, ya da telefon çalıyor ve kimse konuşmuyordu; ama ertesi sabah güneş doğuyor, çocuklarla köpek yatağımıza geliyordu, kahveyi hazırlıyorduk ve her şey normalmiş gibi hayat yeniden başlıyordu. Kanıtlar artık yadsınamaz hale gelene ve sonunda korku bizleri felce uğratana kadar aradan aylar geçmişti. Herşey bu kadar ani ve tümden nasıl değişebilmişti? Gerçekler nasıl bu kadar çarpıtılabilmişti? Biz hepimiz suç ortaklarıydık, bütün bir toplum aklını kaçırmıştı. Aynadaki İblis... Ara sıra, San Cristóbal tepesinin gizli bir yerinde yalnız kalıp da düşünecek birazcık vaktim olduğunda, çocukluğumda Şeytan'ın geceleri içinde gö-

ründüğü aynaların simsiyah sularına yeniden bakıyordum ve camın üzerine eğilince, Kötülüğün benim kendi yüzüme sahip olduğunu dehşetle görüyordum. Temiz değildim, hiç kimse değildi, her birimizin içinde pusuya yatmış bir canavar vardı, hepimizin karanlık ve kötü bir yanımız vardı. Koşullar uygun olsa acaba ben de işkence edebilir ve öldürebilir miydim? Örneğin, diyelim ki biri çocuklarıma bir kötülük yapacak olsa... o durumda ne derece zalim olabilirdim? Şeytanlar aynalardan dışarı kaçmışlardı ve dünyada başıboş dolaşıyorlardı.

Ertesi yılın sonlarında, ülke tümüyle boyun eğdiğinde, işçiler bütün haklarını kaybettiklerinden özellikle müteahhitlerin yararına olan ve ancak güç kullanılarak yerleştirilebilen, katışıksız bir kapitalist sistem uygulamaya konuldu. Sağın genç ideologlarının dedikleri gibi bir arz ve talep sorunu değildi bu, çünkü iş gücü bastırılmış ve patronların merhametine bırakılmıştı. Halkın onyıllarca önce elde etmiş olduğu sosyal sigorta sona ermiş, toplantı ve grev hakkı kaldırılmıştı; işçi liderleri ya ortadan kayboluyorlar ya da öldürülüyorlardı. Acımasız bir rekabet yarışına atılan şirketler, işçilerinden en az ücretle en fazla randımanı istiyorlardı. Fabrika kapılarında iş istemek için kuyrukta bekleyen o kadar çok işsiz vardı ki, artık kölelik düzeyinde iş gücü elde edilebiliyordu. Kimsenin itiraz etmeye cesareti yoktu, çünkü en iyi olasılıkla işini kaybediyordu, ama komünist ya da isyancı olmakla da suçlanabilir ve sonunda siyasî polisin işkence hücresini boylayabilirdi. Büyük bir toplumsal bedel karşılığında sözde ekonomik bir mucize gerçekleştirilmişti, oysa Şili'de daha önce ne bu kadar hayâsızca zenginlik gösterisine rastlanmıştı, ne de aşırı yoksulluk içinde hayatta kalma savaşı veren onca insana. Michael, idarî işler müdürü olarak, yüzlerce işçiyi işten çıkarmak zorunda kalmıştı; elindeki listeye göre onları bürosuna çağırıp, ertesi günden itibaren işe gelmemelerini söylüyor ve, yeni yönetmeliklere göre, tazminat alma hakkını kaybetmiş olduklarını bildiriyordu. Bu adamların her birinin aileleri olduğunu ve başka bir iş bulmalarının mümkün olmadığını, işten çıkarmanın geri alınamaz bir biçimde sefalete mahkûm etme anlamına geldiğini biliyordu. Morali bozulmuş ve üzgün bir halde dönüyordu eve, birkaç ay içinde omuzları çökmüş, saçlarına aklar düşmüştü. Günün birinde şirketteki ortaklarını toplayarak işlerin artık ayıp denecek bir sınıra ulaşmakta olduğunu, ustabaşlarının günde üç litre süt parası kazanabildiklerini

söyledi. Gülüşerek, bunun önemi olmadığı, çünkü "o adamların zaten süt içmedikleri" yanıtını vermişlerdi ona. O zamanlar ben her iki dergideki işimi de kaybetmiş, televizyondaki programımı da stüdyoda mitralyözlü bir muhafızın gözetimi altında banda alabiliyordum. Sansür yalnızca çalışmamı engellemekle kalmıyordu, çok geçmeden Allende ailesinden birinin televizyonda mizah programı yapmasının diktatörlüğün işine geldiğini fark etmiştim, ülkede normalliğin bundan daha iyi kanıtı olabilir miydi? Ben de istifa ettim. Göz altında olduğumu hissediyordum, korkudan geceleri gözüme uyku girmiyordu, derimde kanatıncaya kadar kaşıdığım kabarcıklar çıkmıştı. Dostlarımdan pek çoğu yurt dışına gitmişler, bazıları ise kaybolmuşlardı, sanki hiç var olmamışlar gibi kimse bir daha adlarını ağzına almadı. Bir akşam, aylardan beri görmediğim bir desinatör ziyaretime geldi ve benimle yalnız kalınca gömleğini çıkararak henüz taze olan yara izlerini gösterdi bana. Sırtına bıçakla Allende'nin A'sını kazımışlardı. Annem, ta Arjantin'den, dikkatli olayım ve bir felâkete yol açmamak için patırtı çıkarmayayım diye yalvarıyordu. Ben de falcı María Teresa Juárez'in kehanetlerini unutamıyor, bana haber vermiş olduğu o kan gölünün gerçekleştiği gibi, benim için öngördüğü hareketsizliğe ya da felce mahkûmiyetin de gerçekleşebileceğini düşünüyordum. Acaba yıllarca hapis miydi söz konusu olan? Şili'den ayrılma olasılığını düşünmeye başladım, ama bunu yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordum, çünkü sözcüklere döktüğüm takdirde amansız bir ölüm ve yıkım makinesinin çarklarını harekete geçireceğim gibi geliyordu. Sık sık San Cristóbal tepesinin, yıllarca önce aile piknik lerinde gezindiğim aynı yollarında dolaşmaya gidiyor, göğsüme bir mızrak saplanmışçasına acıyla haykırabilmek için ağaçların arasına saklanıyordum; kimi zaman da bir sepete biraz kahvaltıyla bir şişe şarap koyarak, psikolog olarak, bilgisiyle boş yere bana yardım etmeye çalışan Francisco'yla birlikte tepeye tırmanıyordum. Yalnızca onunla konuşabiliyordum o gizli etkinliklerimi, korkularımı ve itiraf edilemez kaçma isteklerimi. Sen delisin, diye karşılık veriyordu, ne olsa sürgünden iyidir, nasıl bırakırsın evini, dostlarını, yurdunu?

İçinde bulunduğum ruhsal durumun ilk farkına varanlar, çocuklarımla Granny olmuştu. O zamanlar artık on bir yaşında akıllı

bir kız olan Paula ile ondan üç yaş küçük Nicolás, çevrelerinde korku ve yoksulluğun zaptedilemez bir mecra gibi gittikçe kabardığını anlıyorlardı. Sessizleşmiş, ihtiyatlı davranır olmuşlardı. Okuldaki bir öğretmenlerinin, Askerî Darbeden önce Salvador Allende'nin büstünü yapmış bir heykeltraş olan kocasının, paldır küldür atölyesine giren kimlikleri belirsiz üç kişi tarafından tutuklanarak alınıp götürüldüğünü duymuşlardı. Nerede olduğu bilinmiyor, karısı da işini kaybetmemek için bu talihsizliği ağzına almaya cesaret edemiyordu; bir insan kaybolduysa, onun kesinlikle suçlu olduğuna inanılan bir dönemdeydik henüz. Çocuklarımın bunu nasıl öğrendiklerini bilmiyorum, o gece benimle konuştular. Bizim evden birkaç sokak ötede oturan o öğretmeni ziyarete gitmişler ve onu şallara sarınmış olarak karanlıkta oturur bulmuşlardı, çünkü ne elektrik faturalarını ödeyebiliyor, ne de soba için gaz satın alabiliyordu, maaşı üç çocuğunu doyurmaya ancak yetiyordu ve onları okuldan almak zorunda kalmıştı. Biz onlara kendi bisikletlerimizi vermek istiyoruz, çünkü otobüse binecek paraları yok, diye kararını bana bildirdi Paula. Dedikleri gibi yaptılar; o günden sonra da esrarengiz gidip gelmeleri artmıştı; yalnızca büyükannelerinin şişelerini saklamak ve huzurevindeki yaşlılara armağanlar götürmekle kalmıyorlar, aynı zamanda çantalarında o öğretmen için konserve kavanozlarıyla pirinç paketleri de taşıyorlardı. Aylar sonra, heykeltraş işkence ve hapisten kurtulup eve döndüğünde, demir ve bronzdan bir Çarmıhta İsa heykeli yapıp çocuklara hediye etti. O zamandan beri Nicolás onu hep yatağının yanındaki duvara asar.

Çocuklarım, aile içinde konuşulan şeylerin hiçbirini kimseye anlatmazlar, ara sıra evden gelip geçen yabancıların da sözünü etmezlerdi. Nicolás, geceleri yatağını ıslatmaya başlamıştı, utanç içinde uyanıp başı önünde odama geliyor ve titreyerek sarılıyordu bana. Ona her zamankinden fazla sevgi göstermeliydik, ama Michael işçilerinin sorunlarıyla bunalmış bir haldeydi, ben de bir işten öbürüne koşarak, yoksul yerleşim alanlarını ziyaret ederek, insanları saklayarak ve sinirlerim tepemde yaşıyordum; öyle sanıyorum ki ikimiz de çocuklara ihtiyaçları olan güvenlik ve teselliyi veremedik. Bu arada Granny, karşıt güçler arasında ikiye bölünmüştü; bir yanda kocası diktatörlüğün palavralarını göklere çıkarıyordu, öte yanda biz ona baskı rejimini anlatıyorduk; huzursuzluğu paniğe dönüşmüştü, küçük dünyası bir kasırga tehdidi altın-

daydı. Kendi de neden söz ettiğini bilmeden, her dakika bana, dikkatli ol, diyordu, çünkü aklı, büyükanne yüreğinin uyardığı tehlikeleri kabul etmek istemiyordu. Bütün yaşamı o iki torunun çevresinde dönüyordu. Karısı havayı zehirleyen o felâket söylentilerinden ona söz ettikçe. Yalan, bunların hepsi Şili'yi küçük düşürmek için Sovyet komünizminin uydurduğu yalanlar, diyordu kayınpederim. O da, tıpkı çocuklarımın yaptığı gibi, kuşkularını bastırarak, felâketi çağırabilecek yorumlardan kaçınmaya alıştırdı kendini.

Darbeden bir yıl sonra, Askerî Cunta, General Prats'ı Buenos Aires'de öldürttü, çünkü eski Genelkurmay Başkanının ta oradan demokrat askerlerin bir isyanının başına geçebileceğini sanıyordu. Prats'ın, anılarını yayımlayarak generallerin ihanetini ortaya çıkarmasından da korkuluyordu; artık o zamana kadar 11 Eylül olaylarının resmî yorumu ortalığa yayılmış, yapılanlar haklı gösterilerek Pinochet'in imajı kahramanlığa vardırılacak kadar yüceltilmişti. Telefon mesajları ve imzasız mektuplar, General Prats'ı, hayatının tehlikede olduğu konusunda uyarıyordu. Generalin anılarının bir kopyasını sakladığından kuşkulanılan Ramón amcam da aynı günlerde tehditler alıyor, ama onlara pek inanmıyordu. Oysa Prats, meslekdaşlarının yöntemlerini iyi tanıyor, cesetlerle, mahkûmlarla ve kayıpların kimlikleriyle ilgili korkunç bir trafiği Şili'deki diktatörlükle birlikte yürüten ölüm mangalarının Arjantin'de harekete geçmeye başladıklarını biliyordu. O ülkeyi terk edip Avrupa'ya gitmek için boş yere bir pasaport edinmeye çalıştı; Ramón amcam, sürgündeki generale yardım etmesini rica etmek için, yıllarca arkadaşlık ettiği eski bir dışişleri görevlisi olan Şili Büyükelçisiyle görüşmüş, ama hiçbir zaman yerine gelmeyen vaatlerle onu oyalamışlardı. 29 Eylül 1974 günü geceyarısından az önce, ebeveynimle akşam yemeği yedikten sonra eve döndüklerinde, Prats'ların otomobilinde bir bomba patladı. Patlamanın şiddeti, kızgın metal parçalarını yüz metre uzaklığa fırlatmış, Generali parça parça ederek, karısını da bir cehennem ateşi içinde öldürmüştü. Birkaç dakika sonra bu feci olayın gerçekleştiği yere Şilili gazeteciler toplanmış, sanki suikasti köşeyi döner dönmez oracıkta bekliyorlarmış gibi Arjantin polisinden önce ulaşmışlardı oraya.

Ramón amcam, sabahın saat ikisinde beni telefonla arayarak Prats'ların kızlarına haber vermemi istedi ve annemle birlikte ev-

den çıkıp gizli bir yerde saklanmakta olduklarını söyledi. Ertesi gün, acayip bir görevi el yordamıyla yerine getirmek üzere Buenos Aires'e kalkan bir uçağa bindim, çünkü onları nerede bulabileceğimi bile bilmiyordum. Havaalanında beni çok uzun boylu bir adam karşıladı, kolumdan tutup neredeyse sürükleyerek, kapıda beklemekte olan siyah bir arabaya götürdü. Korkma, ben dostum, dedi belirgin bir Alman şivesiyle İspanyolca olarak, mavi gözleri öylesine iyilikle doluydu ki ona inandım. Birleşmiş Milletlerin temsilcisi olan bir Çekoslovakyalıydı, annemle üvey babamı, terörün upuzun kolunun ulaşamayacağı daha güvenli bir yere götürmenin yolunu arıyordu. Onları görmeye kent merkezinde bir apartıman dairesine götürdü beni, orada onları kaçmak için serinkanlılıkla hazırlanır buldum. Bak gördün mü kızım, o katiller neler yapabiliyorlar, sen de Şili'den ayrılmalısın, diye bir kez daha yalvardı annem bana. Bir arada geçirecek fazla vaktimiz olmadı, olan biteni bana anlatıp talimatlarını verecek vakti ancak bulmuşlar ve ayrı gün o Çekoslovak arkadaşları onları ülke dışına çıkarmayı başarmıştı. Bir daha görüşüp görüşemeyeceğimizi bilemeden, umutsuz bir kucaklaşmayla vedalaştık. Bana her gün mektup yazmaya devam et, onları bana yollayabileceğin bir adres çıkana kadar da sakla, dedi annem son anda. Mobilyaları ambalajlayıp faturaları ödemek, annemlerin kiralamış oldukları apartıman dairesini boşaltıp teslim etmek ve Büyükelçilikte patlayan bombanın yarı çılgın hale getirdiği İsviçre köpeğini yanımda götürmek üzere izin çıkarmak için, gözleri merhamet dolu o uzun boylu adamın koruması altında o kentte bir süre daha kaldım. O köpek, sonunda hepimiz terk etmek zorunda kaldığımızda, Granny'nin tek arkadaşı olacaktı.

Birkaç gün sonra Santiago'da, Prats'ların görevi bırakmak zorunda kalana kadar oturdukları Genelkurmay Başkanlığı konutunda, Pinochet'in karısı, General Prats'ı, güpegündüz, çekingen bir ilkbahar güneşiyle aydınlanacak biçimde arkası pencereye dönük olarak, yemek odasının masasında oturur görmüştü. İlk şaşkınlığı geçtikten sonra, bunun vicdan azabının bir görüntüsü olduğunu anlayarak fazla önem vermedi, ama onu izleyen haftalarda, ihanet edilen o arkadaşın hayaleti birçok kereler geri döndü; salonlarda boy gösteriyor, merdivenden gürültülü adımlarla iniyor, kapılardan bakıyordu, onun bu inatçı varlığı sonunda artık dayanılmaz bir hal almıştı. Pinochet, onu ölü ya da diri tüm düş-

manlarından koruyabilecek bir kale duvarıyla çevrili devasa bir sığınak yaptırdı, ama güvenlik görevlileri buranın havadan bombardıman için kolay bir hedef olduğunu anlamışlardı. Bunun üzerine hayaletli evin duvarlarını güçlendirip pencerelerini zırhla kaplattı, silâhlı muhafızları iki katına çıkardı, çevresine mitralyöz yuvaları yerleştirtti ve kimse yaklaşamasın diye sokağı kapattırdı. General Prats'ın bunca gözetimi atlatmak için işini nasıl ayarladığını bilemiyorum...

1975'in ikinci yarısında baskı rejimi artık kusursuz bir hal almıştı, ben de kendi içimdeki terörün kurbanı olmuştum. Telefonu kullanmaktan korkuyor, anneme yazdığım mektupları postada açarlarsa diye sansür ediyor, aile içinde bile yorumlarımı ölçüp biçiyordum. Askerlerle ilişkileri olan arkadaşlarım, adımın kara listede olduğu konusunda uyarmışlardı beni, kısa bir süre sonra da telefonla iki kez ölüm tehdidi aldık. Sırf panik yaratma zevki için insanları rahatsız etmeyi iş edinmiş kimseler olduğunu biliyordum, kim oldukları bilinmeyen o seslere belki de kulak asmamalıydım, ama Prats'ların başına gelenden ve annemlerin mucizevi kurtuluşlarından sonra kendimi güvende hissetmiyordum. Bir kış günü öğleden sonra, Michael ve çocuklarla birlikte, pek çok başkaları gibi ülkeden ayrılmayı seçen birkaç arkadaşımızı geçirmek üzere havaalanına gitmiştik. Avustralya'da yeni göçmenlere arazi verildiğini öğrenmişler, talihlerini çiftçi olarak denemeye karar vermişlerdi. Hareket etmekte olan uçağa bakarken, tanımadığım bir kadın yanıma yaklaşarak benim televizyondaki o kişi olup olmadığımı sordu; bana özel olarak söyleyeceği bir şeyi olduğundan kendisiyle gitmem için ısrar ediyordu. Bir tepki göstermeme fırsat bırakmadan kolumdan tutup tuvaletlere doğru sürükledi ve yalnız kaldığımızda çantasından bir zarf çıkararak elime verdi.

–Bunu yerine götürün, bu bir ölüm kalım sorunu. Ben bir sonraki uçakla gitmek zorundayım, bağlantı kuracağım kimse gelmedi, daha fazla bekleyemem –dedi. Ezberlediğimden emin olmak için adresi iki kez tekrarlattı bana, sonra da koşa koşa uzaklaştı.

–Kimdi o? –diye sordu Michael, tuvaletten çıktığımı görünce.

–Hiç bilmiyorum. Şunu yerine götürmemi istedi, çok önemli olduğunu söyledi.

–Nedir o? Neden aldın onu? Bu bir tuzak olabilir...

Bütün bu sorular ve daha sonra aklımıza gelenler, gecenin büyük bir bölümünde uykusuz bırakmıştı bizi; zarfı açmak istemiyorduk, çünkü içeriğini bilmemek daha iyiydi; kadının belirttiği adrese götürmeye cesaret edemiyorduk, yırtıp atmamız da mümkün değildi. Öyle sanıyorum ki o saatler boyunca Michael, sorunları benim aramadığımı, onların benim yoluma çıktığını anladı. Bir mektubu yerine teslim etmek gibi basit bir iş hayatımıza mal olabiliyor, işkence ve ölüm konusu, tümden kabul edilmiş bir şey gibi gündelik konuşmaların bir parçasını oluşturuyorsa, gerçeklerin ne derece bozulmuş olduğu artık açıkça görülebiliyor demekti. Gün doğarken, nereye gidebileceğimizi görmek için yemek masasının üzerine bir dünya haritası açtık. O zamana kadar artık Lâtin Amerika ülkelerinin yarısı askerî diktatörlükler altında yaşıyordu; pek çok ülkenin Silâhlı Kuvvetleri, komünizmle savaşmak bahanesiyle, ayrıcalıklı sınıfların paralı askerlerine ve yoksulları baskı altında tutacak mekanizmalara dönüşmüşlerdi. Onu izleyen onyıl boyunca askerler kendi halklarına karşı kıyasıya bir savaşa giriştiler, binlerce kişi öldü, kayboldu, sürgüne gitti; tüm kıtada sınırları geçen insan kitlelerinin bu kadar geniş bir hareketi o zamana kadar hiç görülmemişti. O şafak vakti, Michael'la birlikte, sığınabileceğimiz pek az demokrasi kaldığını, Meksika, Costa Rica ya da Kolombiya gibi o demokrasilerin bir çoğunda da, son bir buçuk yıldır çok fazla göçmen gittiğinden, artık vize verilmediğini anladık. Sokağa çıkma yasağı kalkar kalkmaz, çocukları Granny'yle bırakıp, dönmediğimiz takdirde yapılacaklarla ilgili birkaç talimat verdikten sonra, o zarfı bildirilen adrese götürdük. Kent merkezindeki bir sokakta eski bir evin zilini çaldık, blucinli bir adam açtı kapıyı, bir rahip boyunluğu taşıdığını görerek rahat bir nefes aldık. Vaktiyle o ülkede yaşamış olduğumuzdan, konuştuğu Belçika aksanını tanımıştık.

Ramón amcamla annem, Arjantin'den kaçtıktan sonra, yerleşecek bir yer bulamadılar ve aylar boyunca, bavullarını kesin olarak açabilecekleri bir yerleri olmaksızın, yabancı ülkelerdeki dostlarının konukseverliğini kabul etmek zorunda kaldılar. O sırada annemin aklına Romanya'daki geriyatri kliniğinde tanımış olduğu Venezuelalı geldi, yüreğinin sesine kulak vererek, bütün o yıl-

lar boyunca saklamış olduğu kartını arayıp buldu ve olan biteni birkaç sözcükle anlatmak üzere Karakas'a telefon etti. Buraya gelsene, şekerim, burada herkese yetecek kadar yer var, oldu Valentín Hernández'in hemencecik verdiği yanıt. Bu, bize Venezuela'ya yerleşebileceğimiz fikrini vermişti, güvendiğimiz bir dostumuzun bulunduğu ve Şili'de durum değişene kadar bir süre kalabileceğimiz, yemyeşil, cömert bir ülke olduğunu düşünüyorduk. Michael'la birlikte bu yolculuğu tasarlamaya koyulduk; evi kiraya vermemiz, eşyaları satmamız ve iş bulmamız gerekiyordu, neyse ki bunların hepsi bir haftaya kalmadan çözümlendi. O Çarşamba çocuklar okuldan dehşet içinde dönmüşlerdi; tanımadıkları birileri onlara yolda sataşmışlar ve tehdit ettikten sonra bana bir mesaj yollamışlardı: o orospu ananıza söyleyin, günleri sayılı.

Ertesi gün büyükbabamı son kez gördüm. Onu her zamanki gibi, gümüşi yelesi, elinde köylü bastonuyla, yıllar önce ona aldığım koltukta oturur haliyle hatırlıyorum. Gençliğinde uzun boyluydu herhalde, çünkü otururken bile hâlâ öyle görünüyordu, ama yaşlılıkla bedeninin sütunları çarpılmış, temelleri çürük bir bina gibi çökmüştü. Onunla vedalaşamadım, gittiğimi söyleyecek cesareti bulamadım kendimde, ama sezinlediğini tahmin ediyorum.

–Uzun zamandan beri içimi kemiren bir şey var, Tata... Sen hiç adam öldürdün mü?

–Böylesine saçma bir soruyu neden soruyorsun bana?

–Çünkü sen kötü huylusun da ondan –diye imada bulundum, sekiz yaşımın uzak yıllarında, balıkçının kumun üzerinde yüzükoyun yatan cesedini hatırlayarak.

–Sen benim elime silâh aldığımı gördün mü hiç? Onlara güvenmemek için geçerli nedenlerim var –dedi yaşlı adam–. Gençliğimde bir geceyarısı odamın penceresinde bir gürültüyle uyandım. Yataktan fırladım, tabancamı aldım, hâlâ yarı uykulu bir halde pencereden uzanarak tetiği çektim. Kurşunun gürültüsü beni uyandırdı ve o zaman bir eğlenceden dönmekte olan birkaç öğrencinin üzerine ateş ettiğimi dehşet içinde fark ettim. İçlerinden biri şemsiyesiyle pancura çarpmıştı. Allaha şükür ki onu öldürmedim, suçsuz birini öldürmekten kıl payı kurtulmuştum. O zamandan beri de av silâhları garajda durur. Onları kullanmayalı yıllar oluyor.

Doğruydu. Karyolasının direklerinden birinde, Arjantinli sı-

ğır çobanlarının kullandıkları türden bir toplu kement asılı dururdu, taştan iki topu birbirine bağlayan bu uzun deri kayışı, eve hırsız girmesi olasılığına karşı elinin altında bulunduruyordu.

–Birini öldürmek için hiç toplu kement ya da bir sopa kullandığın olmadı mı? Seni kızdıran ya da ailenden birine bir kötülük yapan birini...

–Hangi halttan söz ettiğini anlamıyorum, kızım. Bu ülke katillerle dolu, ama ben onlardan biri değilim.

İlk kez olarak Şili'de içinde bulunduğumuz duruma göndermede bulunuyordu, o zamana kadar benim ona anlattığım öyküleri ağzını açmadan sessizce dinlemekle yetinmişti. Kemik çatırtıları arasında söverek yerinden kalktı, çok zahmetle yürüyebiliyordu ama onun yanında kimse tekerlekli sandalye sözünü ağzına almaya cesaret edemiyordu, kendisini izlemem için işaret etti bana. Anneannemin öldüğü zamanlardan beri o odada çok az şey değişmişti, siyah mobilyalar yerli yerindeydi, sandıklı saat ve dolabında sakladığı İngiliz sabunlarının kokusu da. Hep yeleğinin cebinde taşıdığı bir anahtarla yazı masasını açtı; çekmecelerinden birinin içini karıştırarak eski bir bisküvi kutusu çıkarıp bana uzattı.

–Bu, anneannenindi, şimdi senin oldu –dedi boğuk bir sesle.

–Sana bir şey itiraf etmeliyim, Tata...

–Memé'nin gümüş aynasını aşırdığını söyleyeceksin...

–Benim olduğumu nereden anladın?

–Seni gördüm de ondan. Benim uykum hafiftir. Ayna sende olduğuna göre, geri kalanı da alabilirsin. Memé'den kalanın hepsi bu, ama onu hatırlamak için benim onlara ihtiyacım yok, senin elinde olsun daha iyi, çünkü ben öldüğümde onları çöpe atmalarını istemiyorum.

–Ölümü düşünme, Tata.

–Benim yaşımda başka bir şey düşünülmüyor. Herhalde tek başıma öleceğim, tıpkı bir köpek gibi.

–Ben senin yanında olacağım.

–İnşallah bana bir söz verdiğini unutmazsın. Bir yere gitmeyi düşünüyorsan, zamanı geldiğinde onurumla ölmeme yardım etmek zorunda olduğunu unutma.

–Unutmam, Tata, merak etme.

Ertesi gün, tek başıma Venezuela'ya giden bir uçağa bindim. Büyükbabamı bir daha göremeyeceğimi bilmiyordum. Havaala-

nındaki formaliteleri, Memé'den kalanları göğsüme sımsıkı bastırarak tamamladım. Bisküvi kutusunun içinde, balmumundan yapılmış portakal çiçeklerinden bir tacın kalıntıları, zaman renginde süet bir çift çocuk eldiveni, bir de sedef kapaklı yıpranmış bir dua kitabı duruyordu. Ayrıca, başka bir yerde bir unutmabeni dikme düşüncesiyle bahçemizden alınma bir avuç toprağın durduğu küçük bir naylon torba da vardı. Pasaportumu inceleyen memur, Arjantin'e sık sık giriş çıkış damgalarını ve gazeteci kimliğimi gördü, herhalde adımı önündeki listede bulamamış olmalı ki geçmeme izin verdi. Uçak bir bulut şiltesinin içinden yükseldi, birkaç dakika sonra And dağlarının karla kaplı sivri tepelerini geçiyordu. Kış bulutlarının arasından görünen o beyaz doruklar, yurdumun son görüntüsü oldu benim için. Döneceğim, döneceğim, diye dua eder gibi tekrarlıyordum.

Torunum Andrea, ilkbaharın ilk sıcak günlerinden birinde, televizyonun durduğu odada doğdu. Celia'yla Nicolás'ın dairesi, asansörü olmayan bir apartmanın üçüncü katında; bir acil durum halinde uygun olmadığından, çocuğu dünyaya getirmek için bizim alt katı seçtiler; gündelik hayatın geçtiği terasa bakan kocaman pencereleriyle büyük bir oda burası; berrak günlerde körfezdeki üç köprü görülebiliyor, geceleri de koyun öbür yanında Berkeley'in ışıkları yanıp sönüyor. Celia, Kaliforniya tarzını öylesine benimsedi ki, doğumu aile arasında gerçekleştirmek üzere hastane ve doktor fasıllarını atlayarak, *evrenin müziğini*'ni son ânına kadar uygulamaya karar verdi. İlk belirtiler geceyarısı başlamış, gün doğarken Celia kendini birdenbire amniyos suyunun içinde bulmuştu, az sonra da kalkıp bizim eve gelmişlerdi. Ayaklarında terlikler, yanlarında eşyalarını koydukları yıpranmış siyah bir torba, üstünde pijamalarıyla hâlâ yarı uykudaki Alejandro'yu yüklenmiş olarak, doğal âfet kurbanlarına özgü şaşkın bir hava içinde geldiklerini gördüm. Küçük oğlan, birkaç saat içinde yerini bir kız kardeşle paylaşmak zorunda kalacağını, tek çocuk ve torun olarak totaliter krallığını sonsuza dek kaybedeceğini aklına bile getirmiyordu. Birkaç saat sonra ebe de geldi; iş gereçleriyle yüklü bir kamyoneti süren, şort ve jimnastik ayakkabılarıyla bir yürüyüşçü gibi giyinmiş, evde çalışmanın tehlikelerini göze almaya hazır, genç bir kadındı. Ailenin günlük yaşantısına öyle güzel uyum sağlamıştı ki çok geçmeden mutfakta Willie'yle birlikte kahvaltı hazırlamaya koyulmuştu. O arada Celia, Nicolás'a yaslanarak sükûnetini hiç kaybetmeden dolaşıyordu; sancısı arttığında kısa kısa soluklar alıp veriyor, karnındaki bebek rahat bıraktığında ise dinleniyordu. Gelinimin damarlarında, yürüdüğünde adımlarına tempo tutan gizli şarkılar dolaşır. Sancıları tuttuğunda soluk soluğa nefes alıyor ve içinde karşı konulamaz bir Venezuela ritmine kulak verir gibi sallanıyordu. Sonlarına doğru zaman zaman yumruklarını sıkar ve gözlerinden bir korku gölgesi geçer gibi göründü bana, ama kocası hemen gözlerinin içine bakarak karı kocaya özgü şifreli sözcüklerle bir şeyler fısıldıyordu ona. Böylece geçen saatler benim için başdöndürücü olmuştu, bu deneye hiç yakınmadan, sâkinleştirici ve uyuşturucu almadan katlanan onun için ise

son derece yavaş. Nicolás ona destek olurken, benim bu olaya iddiasız katılımım ona kırık buzla elma suyu sunmaktan oluşuyor, Willie'ninki ise Alejandro'yu oyalamak oluyordu; o arada ebe de ihtiyatlı bir uzaklıktan olayları karışmadan izliyor ve ben, Nicolás doğduğunda, bundan öylesine farklı olan kendi deneyimimi hatırlıyordum. Hastanenin eşiğinden atladığım anda kimlik duygumu kaybetmiş, yalnızca bir numaraya sahip olan adsız bir hasta oluvermiştim. Beni soyarak, elime sırtı açık bir gömlek tutuşturmuşlar ve daha başka aşağılanmalara uğradığım ayrı bir yere götürmüşlerdi, sonra da yalnız kalmıştım. Ara sıra biri gelip bacaklarımın arasına bir el atıyordu; bedenim, yürek gibi atan, sancılar içinde tek bir mağaraya dönüşmüştü; bütün bir gün, bir gece ve ertesi günün de büyük bir bölümünü, bu zahmetli çırpınma içinde, yorgun ve korkudan yarı ölü bir halde geçirmiştim, sonunda çözümün yaklaştığını haber verene kadar; sonra da beni alıp bir doğum odasına götürmüşlerdi. Metal bir masanın üzerinde, kemiklerim un ufak olmuş, gözlerim ışıklardan kamaşmış bir halde yatarken, kendimi acıya terk etmiştim. Artık hiçbir şey bana bağlı değildi, çocuk dışarı çıkmak için kendini zorluyor, kalçalarım benim irademin katkısı olmadan ona yardım etmek için açılıyordu. El kitaplarında ve daha önceki kurslarda öğrendiklerim hiçbir işime yaramamıştı. Öyle bir an gelir ki başlamış olan yolculuk durdurulamaz, bir sınıra doğru yuvarlanırız, gizemli bir kapıdan geçeriz ve öte yanda başka bir hayata uyanırız. Çocuk dünyaya adım atar, anne ise başka bir bilince, ikisi de bir daha aynı olamazlar. Nicolás'la birlikte dişilik âlemine adım atmıştım; daha önceki sezaryen ameliyatı, yalnızca memeli hayvanların dişilerinin paylaştıkları eşsiz bir törenden yoksun bırakmıştı beni. Bir çocuğa hayat verme işleminin mutluluğunu, onu karnında sabırla taşımayı, onu dünyaya getirme güçlülüğünü ve sonuçta ulaşılan o derin şaşkınlık duygusunu, yalnızca bir kitabı yaratmakla kıyaslayabilirim. Kitaplar gibi evlâtlar da, insanın kendi içine yaptığı, bedenin, aklın ve ruhun yön değiştirerek hayatın kendi merkezine doğru döndükleri bir yolculuk.

Andrea doğduğunda evimizde yaşanan o sâkin mutluluk havasının, yirmi beş yıl önce o doğum odasında yaşadığım acıyla hiç ilgisi yoktu. İkindi vakti Celia bir işaret yaptı, Nicolás onun yatağa uzanmasına yardım etti ve aradan bir dakika geçmeden, ebenin kamyonetinde getirdiği cihazlarla âletler odanın içinde beliriver-

di. O şortlu genç kız, birdenbire yaşlanmış, sesinin tonu değişerek, binlerce yıllık kadınlık deneyimi çilli yüzünde yansımıştı. Ellerinizi yıkayıp hazırlanın, şimdi iş size düşüyor, dedi bana göz kırparak. Celia, kocasına sarıldı, dişlerini sıkarak ıkındı. İşte o zaman, bir kan dalgasının içinde koyu renk saçlarla kaplı bir kafa, yassılmış mosmor küçük bir surat çıktı dışarı; onu tek elimle kutsal bir kupa gibi kavrarken, öbür elimin çabuk bir hareketiyle boynuna dolanmış olan mavimsi kordonu ayırıyordum. Annenin yeni bir hayvansal çabasıyla torunumun bedeninin geri kalanı da görünmüştü; kan içindeki bu kırılgan çıkın, dünyanın en olağanüstü armağanıydı. Derin bir hıçkırıkla, dünyaya çocuk getirmenin o kutsal deneyimini, o çabayı, o acıyı, o paniği ta içimde duymuş, gelinimin kahramanca cesaretine ve analık için yaratılmış olan sağlam bedeniyle soylu ruhunun bu mucizesine hayranlıkla minnettar kalmıştım. Bir sisin arasından, bebeği heyecanla ellerimin arasından alarak annesinin kucağına koyan Nicolás'ı görür gibi oldum. O da yastıkların arasında doğruldu, soluk soluğa, terden sırılsıklam, içinden yansıyan bir ışıkla değişmiş olarak, hâlâ seğirmeye ve kanamaya devam eden bedeninin geri kalanına tümüyle kayıtsız bir halde kollarını kızına doladı, o anda uydurulmuş bir dildeki tatlı sözcükler yağmuru altında ona hoşgeldin diyerek, bütün dişilerin yaptıkları gibi öpüp kokladı ve onu insanlığın en eski hareketiyle koynuna aldı. Odanın içinde zaman donmuş, güneş terastaki güllerin üzerinde durmuştu, bütün dünya bu yeni hayatın mucizesini kutlamak için soluğunu tutuyordu. Ebe, bana bir makas uzattı; göbek kordonunu kestim ve Andrea, annesinden ayrı olarak yazgısına başlamış oldu. Nereden geliyordu bu minik bebek? Celia'nın karnında filizlenmeden önce neredeydi? Ona soracak binlerce sorum var, ama korkarım ki bana yanıt verebilecek hale geldiği zaman gökyüzünün nasıl olduğunu unutmuş olacak... Doğmadan önce sessizlik, öldükten sonra sessizlik; hayat, anlaşılmaz iki sessizliğin arasında yalnızca bir gürültü.

Paula, rehabilitasyon kliniğinde bir ay geçirdi, onun içini dışını muayene ederek ölçüp biçtiler ve bize yıkıcı bir rapor verdiler. Michael, kalkıp Şili'den geldi, Ernesto da işinden özel bir izinle burada. Çalıştığı büronun onu New York'a nakletmesini sağladı, hiç değilse aynı ülkedeyiz, bir acil durum halinde altı saatlik

uzaklıkta, içimizi hüzün sardığı her defasında da telefonla ulaşılabilecek bir yerde. O kâbus gibi yolculukla Madrid'ten getirdiğimizden beri karısıyla birlikte olmamıştı; her ayrıntıyı ona sürekli bildirdiğim halde Paula'yı öylesine güzel ve öylesine uzak görmek onu etkiledi. Bu adam, kırılmadan eğilerek kasırgalara dayanan ağaçlara benziyor. Kolları Paula'ya armağanlarla dolu olarak geldi, heyecanla onun odasına girdi, onu kollarına alıp, ne kadar özlediğini ve ne kadar güzelleştiğini mırıldanarak öptü; Paula ise, tıpkı bir bebek gibi, ışıksız kocaman gözleriyle dimdik karşıya bakıyordu. Sonra yanına uzanıp ona balayı resimlerini gösterdi ve geçen yılki mutlu günlerini hatırlattı, sonunda ikisi de, öğle uykusu saatinde normal bir çift gibi uyuyakaldılar. Sağlıklı, Paula gibi iyi ruhlu bir kadın bulması ve buradan uzakta mutlu olması için dua ediyorum; ömrünün geri kalanında bir hastaya bağlı kalmamalı; ama ona henüz bundan söz edemiyorum, daha çok erken. Paula'ya bakan doktorlarla tedavi uzmanları, aileyi toplayarak yargılarını bildirdiler: bilinç düzeyi sıfırdı, bu dört hafta içinde hiçbir değişiklik belirtisi görülmemişti, onunla hiçbir iletişim kuramamışlardı, daha kötüye gideceğini düşünmek gerçekçi olurdu. Bir daha ne konuşabilecek, ne yemek yiyebilecekti, kendi iradesiyle asla hareket edemiyecekti, zamanla birini tanıyabilmesi çok zordu; rehabilitasyonun olanaksız olduğunu, ama esnekliğini kaybetmemesi için egzersiz yaptırmak gerektiğini ileri sürdüler. En sonunda da onu bu tip hastalar için bir kuruluşa yerleştirmemizi tavsiye ettiler, çünkü sürekli bakıma ihtiyacı vardı ve bir dakika bile yalnız bırakılamazdı. Raporun son sözcüklerini uzun bir sessizlik izledi. Masanın öbür yanında, kucaklarında çocuklarla Nicolás'la Celia ve başı ellerinin arasında Ernesto oturuyordu.

–Zatürree ya da başka bir ciddi enfeksiyon durumunda ne yapılacağına karar vermek önemli. Kararınız atak bir tedaviye geçilmesi yönünde mi olur? –diye sordu doktorlardan biri.

Onun bu sözlerinden hiçbirimiz bir şey anlamamıştık.

–Böyle bir şey olduğu her defasında ona yüksek dozda antibiyotik verilir ya da Yoğun Bakıma alınırsa, uzun yıllar yaşayabilir. Tedavi görmezse, daha önce ölür –diye açıkladı doktor.

Ernesto başını kaldırdı ve göz göze geldik. Nicolás'la Celia'ya da baktım, hiç duraksamadan ve üzerinde anlaşmaya varmadan, üçü de bana bir işaret yaptılar.

–Paula bir daha Yoğun Bakım Ünitesine geri dönmeyecek,

yeni kan nakilleri, uyuşturucular ya da acı veren testlerle ona eziyet de etmeyeceğiz. Durumu ağırsa, ölmesine yardım etmek üzere yanında olacağız –dedim, kendiminki olduğunu tanıyamadığım kararlı bir sesle.

Michael, odadan perişan bir halde çıktı ve birkaç gün sonra Şili'ye döndü. Kızımın benim koynuma geri döndüğü, onun hayatından yalnızca benim sorumlu olacağım ve ölüm ânında kararları benim vereceğim, o anda açıkça belli olmuştu. Tıpkı doğduğu gün olduğu gibi, ikimiz birlikte ve başbaşa olacaktık. Bir elektrik akımı gibi bedenimi sarsan bir güç dalgası hissettim ve katettiğim uzun yolda çektiklerimin, bu deney için acımasız bir hazırlık olduğunu anladım. Yıkılmış değilim, daha yapılacak çok işim var, batı tıbbı bu durumlarda tek seçenek değil, onu kurtarmak için başka kapıları çalıp, en inanılmazları da dahil olmak üzere başka yollara başvuracağım. Daha başından beri onu eve götürme düşüncesindeydim, bu yüzden de rehabilitasyon kliniğinde bulunduğu o bir ay boyunca onun bakımını ve fizik tedavi âletlerinin kullanımını öğrendim. Üç günden az bir süre içinde, elektrikli bir yataktan tutun da onu hareket ettirebileceğim bir kaldıraca kadar gerekli bütün donanımı sağladım ve gece gündüz nöbetleşe bana yardımcı olsunlar diye dört tane Orta Amerikalı kadın tuttum. On beş adayla görüştüm ve içlerinden bana en sevecen görünenleri seçtim, çünkü artık yeterlilik aşaması geçti, sevgi aşamasına geldik. Hepsi trajik geçmişlerinin yükünü taşıyor, ama dudaklarında bir ana gülümsemesinin tazeliğini koruyorlar. İçlerinden birinin kollarında ve bacaklarında ustura izleri var; kocasını El Salvador'da öldürmüşler, onu da üç küçük çocuğuyla birlikte bir kan gölünün ortasında öldü diye bırakmışlar. Ne yapmış yapmış, yardım bulana kadar sürünmeyi başarmış, kısa bir süre sonra da çocuklarını büyükanneleriyle bırakarak ülkeden kaçmış. Bir başkası Nicaragua'dan geliyor, beş çocuğunu yıllardır görmemiş, ama onları birer birer getirtmeyi düşünüyor, günün birinde onlara kavuşmak için çalışıp parasını son santimine kadar biriktiriyor. Evin birinci katı Paula'nın krallığına dönüştü, ama yine eskisi gibi, televizyonun, müziğin ve çocukların oyuncaklarının durduğu, ailenin oturma odası olmayı sürdürüyor. Daha bir hafta olmadı, Andrea o odada doğdu, halası da bu dünyada kalmayı arzu ettiği sürece orada yaşayacak. Büyük pencerelerden, yaz sardunyaları ile pek çok talihsiz dönemin sadık dostları olan fıçılara dikili güller görünüyor. Nico-

lás, duvarları beyaza boyadı, yatağının çevresini mutlu yıllarının, akraba ve dostlarının fotoğraflarıyla sardık, bir konsolun üzerine de onun bez bebeğini koyduk. İhtiyacı olan o kocaman âletleri gözden saklamak olanaksız, ama hiç değilse bu oda son aylarda yaşadığı hastane odalarından çok daha canayakın. Kızımın bir ambülansla geldiği o güneşli sabah, ev onu karşılamak için sanki sevinçle kollarını açtı. İlk yarım saat boyunca bir koşuşturma, bir gürültü patırtıdır gitti, ama az sonra telâş sona ermiş. Paula yatağına yerleştirilerek gündelik işler başlamıştı; bütün aile kendi işlerine koyuldu, biz ikimiz yalnız kaldık ve o zaman boşalan evin sessizliğiyle sükûnetini algıladım. Yanına oturup elini elime aldım. Vakit çok ağır geçiyordu, saatler geçti ve körfezin renginin değiştiğini gördüm, sonra güneş gitti ve Haziran ayının geç karanlığı bastırmaya başladı. Daha önce görmediğim kocaman tekir bir kedi, açık duran pencereden içeri girdi, bulunduğu yeri tanımak için odanın içinde birkaç tur attıktan sonra bir sıçrayışta yatağın üstüne çıktı ve Paula'nın ayaklarının dibine uzandı. O, kedileri sever, belki de kendisine arkadaşlık etsin diye düşünceleriyle çağırmıştır onu. Hayatımın telâşlı koşturması benim için sona erdi, artık Paula'nın temposuna girdim, zaman saatlerde sâkin geçiyor. Yapacak bir şey yok. Kızımın yatağının yanında, saatlerini neyi beklediğimi bilmeden geçireceğim günlerim, haftalarım, aylarım var. Onun bir daha asla eskisi gibi olamayacağını biliyorum, aklı kimbilir nereye gitti, ama bedeni ve ruhu burada. Zekâ, onun en parlak özelliğiydi, iyiliği daha ikinci bakışta kendini gösterirdi, o ayrıcalıklı beyninin bir röntgen filmindeki lekeye indirgendiğini, çalışma isteğinin, mizah duygusunun, en küçük ayrıntıları tutan belleğinin sonsuza dek yok olduklarını düşünmek bana zor geliyor. Tıpkı bir bitki gibi, dediler doktorlar. Kedi, kendisine yiyecek vereyim ve yatağın üzerinde uyumasına göz yumayım diye beni tavlayabilir, ama kızım beni tanımıyor, bir şey anlatmak için elimi bile sıkamaz. Ona gözlerini kırpmasını öğretmeye çalıştım, evet için bir kez, hayır için iki kez, ama yararsız bir çabaydı. Hiç değilse yanımda, bu evde güvende, hepimizin koruması altında. Artık bir daha kimse onu iğneler ve sondalarla delik deşik edemeyecek, bundan böyle ona yalnızca sevgi, müzik ve çiçek vereceğiz. Benim görevim onun bedenini sağlıklı tutmak ve onu acılardan korumak, böylece ruhu yeryüzündeki görevinin geri kalanını huzur içinde tamamlayabilecek. Sessizlik. Hiçbir şey yapmadan geçirile-

cek saatlerden bol bir şeyim yok. Bedenimin, soluğumun, iskemlenin üzerine dağılan ağırlığımın bilincine varıyorum, belkemiğim beni tutuyor, kaslarım isteklerime boyun eğiyor. Su içeceğim diye karar veriyorum ve kolum kalkıp gerekli güç ve hızla bardağı tutuyor; suyu içiyorum ve dilimle dudaklarımın hareketlerini, ağzımdaki ferahlatıcı tadı, gırtlağımdan inen soğuk sıvıyı hissediyorum. Benim zavallı yavrum bunların hiçbirini yapamaz, su içmek istese söyleyemez, bir başkasının onun ihtiyacını tahmin etmesini ve midesinin içine sokulmuş bir boruya bir şırıngayla suyu sıkmaya gelmesini beklemek zorunda. Giderilen susuzluğun verdiği ferahlığı hissetmiyor, dudakları hep kuru, onları ancak bir parça nemlendirebilirim, çünkü ıslatacak olursam sıvı ciğerlerine gidebilir. İkimiz de bu acımasız parantezin içine kapatılmışız. Arkadaşlarım, yolun sonuna gelmiş bu tür hastalar konusunda deneyimli ve onlara duygusal yakınlığıyla ünlü doktor Cheri Forrester'i tavsiye ettiler bana; ona telefon ettim, kitaplarımı okumuş olduğunu ve eve gelip Paula'yı görmeye can attığını öğrenmek şaşırttı beni. Yüzünde yoğun bir ifade taşıyan, koyu renk gözlü bu genç kadın, kucaklayarak selâmladı beni ve olan bitenlerin öyküsünü içtenlikle dinledi.

–Benden ne istiyorsun? –diye sordu sonunda.

–Paula'yı sağlıklı tutup rahat ettirmeme yardım et; ölüm ânında yardım et ve başka çareler bulmama yardım et. Doktorların onun için hiçbir şey yapamayacaklarını biliyorum, ben de yardımcı tıbbı deneyeceğim: tarikatçiler, şifalı bitkiler, homeopati, ne olursa.

–Benim kızım olsa ben de aynı şeyi yapardım, ama bu deneylerin bir sınırı olmalı. Hayallerle yaşayamazsın ve burada bu işler bedava değil. Paula bu durumda uzun yıllar kalabilir, gücünü ve olanaklarını iyi kullanmalısın.

–Ne kadar süreyle?

–Diyelim ki üç ay. Bu süre içinde gözle görülür sonuçlar alınamazsa, için rahat eder.

–Pekâlâ.

Beni son derece renkli bir Japon akupunktür uzmanı olan doktor Miki Shima ile tanıştırdı; günün birinde yeniden yazmaya başlayacak olursam onu bir roman kahramanı olarak yedekte tutuyorum. Haber hemen yayılmış ve çok geçmeden hizmetlerini sunan bir şifacılar geçidi başlamıştı: enerji üreten manyetik şilte-

ler satan biri, öyküleri tersine banda alarak onları kulaklıkla Paula'ya dinleten bir iptonizmacı, Evren Ana'yı bedenleştiren bir Hintli azize, büyükbabalarının bilgeliğini kristal kürelerin gücüyle bağdaştıran bir Apaçi yerlisi ve geleceği gören bir astrolog, ama gördükleri o kadar belirsiz ki çelişkili biçimlerde yorumlanabilir. Paula'nın rahatını kaçırmamaya özen göstererek hepsini dinliyorum. Oregon'da ünlü bir ruhbilimciye de ziyarette bulundum, pelüşten yapılmış hayvanlarla dolu bürosunda boyalı saçlarıyla oturan bu beyefendi, hastayı evinden bir yere kıpırdamadan üçüncü gözüyle muayene etmeyi başardı. Hastaya verilmesi oldukça karmaşık bir tozlar ve damlalar karışımı salık verdi, ama bu gibi işlerde son derece kuşkucu olan Nicolás, onun bu reçetesini herkesin kullandığı mülti-vitamin hapları olan bir şişe Centrum'la karşılaştırdı, ikisi neredeyse aynıydı. Bu acayip doktorların hiçbiri kızımı sağlığına kavuşturacağına söz vermedi, ama belki de onun günlerinin niteliğini iyileştirebilir ve onunla herhangi bir iletişim kurmayı becerebilirler. Şifacılar bana dualarıyla doğal çarelerini de sunuyorlar; bunlardan biri, Meksika'daki kutsal bir pınardan kutsanmış su getirtti; bunu ona öyle büyük bir inançla veriyor ki belki de bir mucize olur. Doktor Shima, her hafta gelerek bizi yüreklendiriyor; onu dikkatle elden geçiriyor, incecik iğnelerini kuaklarına ve ayaklarına batırıyor, homeopatik ilâçlar yazıyor. Ara sıra kendi kızıymış gibi saçlarını okşuyor ve gözleri yaşlarla doluyor; ne kadar da güzel, diyor bana, onu sağlıklı tutabilirsek, belki de bilim hasar gören hücreleri yenilemenin, hattâ beyin naklinin yolunu bulur, neden olmasın? Yağma yok doktor, diye karşılık veriyorum, o Frankeştayn deneylerini Paula'ya yapmalarına asla izin vermem. Benim için de doğuya özgü bir takım otlar getirdi, tam olarak çevirisi "aşk acısının neden olduğu kedere karşı" imiş, herhalde onların sâyesinde nispeten normal davranmayı sürdürebiliyorum. Doktor Forrester, bunların hepsini düşüncesini açıklamadan izliyor ve takvimde günleri sayıyor; üç ay, hepsi bu, diye her ziyaretinde hatırlatıyor bana. O da benim sağlığımdan kaygılanmış görünüyor, bir bunalım içinde tükendiğime inanıyor, ölümcül olabileceği için bir taneden fazla almamam uyarısıyla uyku hapları yazdı bana.

Yazı yazmak iyi geliyor, gerçi bazen bunu yapmakta zorlanıyorum, çünkü yazdığım her sözcük içimi yakıyor. Bu sayfalar, çıkışını göremediğim uzun bir tünelde geri dönülemeyecek bir yolcu-

luk, bir çıkışı olması gerektiğini biliyorum; geri dönmek olanaksız, bütün iş sonuna kadar adım adım ilerlemeyi sürdürmekte. Bir işaret bekleyerek, Paula'nın bu amansız sessizliğini bozarak bana bu sarı yapraklarda sessizce yanıt vermesini umarak yazı yazıyorum, ya da belki yalnızca korkumu yenmek ve kötü belleğimden kaçıp giden imgeleri tutabilmek için yapıyorum bunu. Yürümek de iyi geliyor bana. Evden yarım saat ötede, üzüntüden bunaldığımda ya da yorgunluktan bitap düştüğümde gidip derin derin soluk aldığım tepelerle sık ormanlar var. O yemyeşil, nemli, biraz da kasvetli manzara, Şili'nin güneyine benziyor, aynı yüzyıllık ağaçlar, yoğun bir okaliptüs, çam, yabani nane kokusu, kışın çağlayanlara dönüşen dereler, kuşların çığlıkları, cırcır böceklerinin ötüşü. Yeşil ağaç tepelerinin yüksek bir Gotik katedral kubbesi oluşturduğu ve incecik bir suyun kendi müziğiyle taşların arasından sektiği ıssız bir yer keşfettim. Oraya yerleşip suyun sesini ve damarlarımdaki kanın ritmini dinleyerek, sükûnetle soluk almaya ve kendi bedenimin sınırlarına geri dönmeye çalışıyorum, ama huzur bulamıyorum, kafamın içinde önsezilerle anılar birbirine karışıyor. Geçmişin en zor anlarında da bir ormanın içinde yalnızlığı arıyordum.

Şili'nin sınırını belirleyen sıradağları aştığım andan itibaren her şey kötüye gitmeye başlamış, onu izleyen yıllarda daha da beter olmuştu. Ben henüz bilmiyordum ama o Arjantinli falcının kehaneti gerçekleşmeye başlamıştı: önümde uzun yıllar sürecek bir hareketsizlik vardı. Annemle düşündüğümüz gibi bir hücrenin duvarları arasında ya da bir tekerlekli sandalyede değil, sürgün hayatının yalnızlığı içinde olacaktım. Kökler tek bir balta darbesiyle yok edilmişti, belleğimde ve yazacağım kitaplarda başka yeşilliklerin filizlenip gelişmesi altı yılımı alacaktı. O uzun süre boyunca da hayal kırıklığı ve sessizlik benim zindanım olacaktı. Karakas'taki ilk gecemde, küçük bir pencereden sokağın bitmek bilmez gürültüsü içeri girerken, çıplak bir odada yabancı bir yatağın üzerinde oturmuş, kaybettiklerimin hesabını çıkarıyor, önümde engeller ve yalnızlıklarla dolu uzun bir yol uzandığını tahmin edebiliyordum. Oraya varışım, sanki başka bir gezegene düşmüşüm etkisi yapmıştı bende; kış mevsiminden, diktatörlüğün korku dolu düzeninden ve yaygın bir yoksulluktan kalkıp, petrol refahının do-

ruğunda sıcak ve anarşik bir ülkeye, savurganlığın saçmalık sınırlarına dayandığı bir yeni zengin toplumuna geliyordum; ekmeği ve günlük yumurtayı bile Miami'den ithal ediyorlardı, çünkü onları üretmekten daha kolaylarına geliyordu. Elime geçen ilk gazeteden, yüksek sosyeteden bir hanımefendiye ait bir fino köpeğine, sahipleri balo kılığı giyinmiş başka köpeklerin de katıldıkları, orkestralı ve şampanyalı bir doğumgünü partisi yapıldığını öğrenmiştim. Tata'nın evinin tutumluluğu içinde yetiştirilmiş biri olarak, benim için bunca gösteriş inanılmaz bir şeydi, ama zamanla buna yalnızca alışmakla kalmayacak, bundan keyif almayı da öğrenecektim. Venezuelalıların, başlangıçta beni korkutan eğlence düşkünlüğü, gününü gün etme duygusu ve iyimser hayat görüşleri, sonraları o dönemde öğrendiğim en iyi dersler olacaktı benim için. O toplumun kurallarını anlamak ve sürgünün belirsiz dünyasına üstümü başımı fazla sürtmeden kayarak girivermenin yollarını bulmak, uzun yıllarıma mal olmuştu, ama sonunda bunu becerdiğimde, ülkemdeyken sırtımda taşımış olduğum yüklerden kurtulmuş hissettim kendimi. Gülünç düşme korkusunu, toplumsal yaptırımlar korkusunu, büyükbabamın yoksulluğa verdiği adla "küme düşme" korkusunu ve kendi kaynayan kanımın korkusunu atmıştım üzerimden. Şehvet düşkünlüğü, kibarlık uğruna gizlenilmesi gereken bir kusur olmaktan çıkmıştı ve onu mizacımın, daha sonra da yazılarımın, temel ögelerinden biri olarak kabul etmiştim. Bazı eski yaralarımı ve yeni kinlerimi Venezuela'da iyileştirdim, üzerimdeki deriyi atarak, daha dayanıklısı çıkana kadar çıplak etimle dolaştım; çocuklarımı orada yetiştirdim, orada bir gelinle bir damat sahibi oldum, orada üç tane kitap yazdım ve evliliğime orada son verdim. Karakas'ta geçirdiğim on üç yılı düşündükçe, inanamazlık ve neşe karışımı bir duygu kaplıyor içimi. Oraya vardıktan beş hafta sonra, Şili'ye kısa vadede dönmemin olanaksızlığı belli olunca, Michael, evi kiralayamadığından içinde eşyalarıyla bırakıp kapatarak, çocukları alıp uçağa binmişti. O zamanlar o kadar çok insan ülkeyi terk ediyordu ki, kira ödemektense bir mülkü kelepir bir fiyata satın almak çok daha elverişliydi; zaten bizimki de duygusal olmaktan öte bir değeri olmayan rüstik bir kulübeydi. Boş kaldığı süre içinde camlarını kırarak içindeki her şeyi çaldılar, ama bir yıl sonrasına kadar bizim bundan haberimiz olmadı, o zaman da artık bir önemi kalmamıştı. Çocuklarımdan ayrı geçirdiğim o beş hafta benim için bir kâbus olmuştu; Paula'yla Ni-

colás'ın, babalarının elinden tutarak uçaktan indikleri ve o sonsuz yaz mevsiminin sıcak ve nemli buharıyla karşılaştıklarında yüzlerinin halini bir fotoğraf netliğiyle hâlâ hatırlarım. Yünlü giysilerle gelmişlerdi, Paula'nın kolunun altında bez bebeği vardı, Nicolás da öğretmeninin armağanı olan demirden o ağır İsa heykelini taşıyordu, bana daha küçük ve zayıf görünmüştü ve daha sonra benim yokluğumda yemek yemek istemediğini öğrenmiştim. Birkaç ay sonra, Romanya'daki hastanede anneme verdiği sözü unutmayan Valentín Hernández'in yardımıyla alınan vizeler sâyesinde, bütün aile bir araya gelmeyi başarmıştı. Annemler bizimle aynı binada iki kat yukarıya yerleşmişlerdi; zorlu girişimlerden sonra kardeşim Pancho da ailesiyle birlikte Venezuela'ya gitmek üzere Moskova'dan çıkabildi. Juan da kalma niyetiyle gelmişti, ama o sıcağa ve kargaşaya dayanamadı ve bir öğrenci bursuyla Amerika'ya gitmeyi becerdi. Yalnızlık ve acı içinde kıvranan Granny kalmıştı Şili'de, büyüttüğü torunlarını bir gece içinde kaybetmiş ve günlerini yatakta televizyonun karşısında geçiren bir ihtiyara ve annemden kalan sinir hastası İsviçre köpeğine baktığı bomboş bir hayatın içinde bulmuştu kendini. Gitgide daha çok içmeye başlamıştı, artık yanlarında görünüşü kurtarmak zorunda kaldığı çocuklar olmadığı için bunu gizleme kaygısı da taşımıyordu. Kocası görmezlikten gelirken şişeler köşelerde birikiyordu, yemek yiyemez, uyku uyuyamaz olmuştu; gecelerini, elinde bir bardakla, yıllarca torunlarını kucağında uyuttuğu salıncaklı iskemlede avutulamaz biçimde sallanarak, uykusuz geçiriyordu. Hüzün, içini kurtlar gibi kemirip duruyordu, gözlerinin akvamarin rengini yitirmişti, saçları tutam tutam dökülüyordu, teni kaplumbağa derisi gibi kalınlaşıp çatlak çatlak olmuştu, artık yıkanmıyor, giyinmiyordu, gözyaşlarını kolağzına kurulayarak sabahlık ve terliklerle dolaşıyordu. Birkaç yıl sonra, Michael'ın Uruguay'da oturan kız kardeşi, annesiyle babasını alıp oraya götürdü, ama Granny'yi kurtarmak için artık çok geçti.

1975'te Karakas, neşe ve karmaşa dolu bir yerdi, dünyanın en pahalı kentlerinden biriydi. Her yandan yeni binalar ve geniş otoyollar fışkırıyor, ticaret hayatı bir lüks mallar savurganlığını doğuruyordu; her köşede barlar, bankalar, restoranlar, gizli aşklar için oteller vardı; sokaklar, trafiğin düzensizliği içinde yürüyemeyen son moda binlerce araçla sürekli olarak tıkalıydı; kimsenin trafik ışıklarına aldırdığı yoktu, ama dalgın bir yaya geçsin diye

otoyolda duruveriyorlardı. Para sanki ağaçlarda yetişiyordu, banknot destelerı elden ele öyle büyük bir hızla geçiyordu ki saymaya vakit yoktu; erkekler birkaç metres birden tutuyorlar, kadınlar hafta sonlarında Miami'ye alışverişe gidiyorlardı, çocuklar da yılda bir kez Disneyworld'e yolculuğu en doğal hakları olarak görüyorlardı. Şili'deyken karaborsadan aldığım dolarları bozdurmak üzere birkaç gün sonra bankaya gidip de yarısının sahte olduğunu dehşet içinde öğrenmiş, parasız hiçbir şey yapılamayacağını da anlamıştım. Halkın sefalet içinde yaşadığı kenar mahalleler, mikroplu suların tıpkı sömürge dönemindeki gibi insanları kırıp geçirdiği yöreler vardı, ama kolay zenginliğin rehaveti içinde kimse bunları aklına getirmiyordu. Siyasî iktidar, en güçlü iki parti arasında dostça paylaşılmıştı, sol yok edilmiş, altmışlı yıllarda kıtanın en düzenli güçlerinden biri haline gelmiş olan gerillalar bozguna uğratılmıştı. Şili'den gelindiğinde, kimsenin ne politikadan, ne de hastalıklardan söz ettiğini görmek insanın içini ferahlatıyordu. Ekonomik ve cinsel güçleriyle övünen erkekler, altın zincirler ve yüzükler takıyorlar, gözleri hep kadınlarda olarak, bağıra çağıra konuşup şakalaşıyorlardı. Cırtlak sesleri ve küçültme takılarıyla yüklü dilleriyle Şilililer, onların yanında hanım evlâdı gibi kalıyorlardı. Çeşitli ırkların karışımının harikulâde ürünü olan, gezegenin en güzel kadınları, kalçalarını tempoyla çalkalayıp vücutlarını cömertçe sergileyerek dolaşıyor ve bütün uluslararası güzellik yarışmalarını kazanıyorlardı. Havada öyle bir titreşim vardı ki herhangi bir bahane şarkı söylemek için yeterliydi, radyolar mahallelerde, otomobillerde, her yanda gümbür gümbür çalınıyordu. Davullar, *cuatro*'lar,[1] gitarlar, şarkı ve dans. Ülke, petrol cümbüşünün keyfini yaşıyordu. Dünyanın dört bir yanından göçmenler, şanslarını denemeye bu ülkeye geliyorlardı; en çok da, kimsenin istemediği işlerde hayatlarını kazanmak için sınırı geçen milyonlarca Kolombiyalı vardı. Yabancılar başlangıçta isteksizce kabul ediliyor, ama çok geçmeden bu halkın doğuştan gelen cömertliği kapılarını onlara açıyordu. En çok nefret edilenler, Arjantinlilere, Uruguaylılara ve Şilililere taktıkları adla Güneyli Puştlardı, çünkü bunların çoğu siyasi sığınmacılar, aydınlar ve Venezuelalı kadrolarla rekabet halinde olan teknisyenlerle profesyonellerdi. Göç etmekle, insana o zamana kadar destek olan koltuk değ-

1. *cuatro*: Dört telli Venezuela gitarı. (Çev.)

neklerinin kaybedildiğini, çok geçmeden anlamıştım; herşeye sıfırdan başlamak gerekiyordu, çünkü geçmiş, bir çizgide siliniveriyor ve insanın nereden geldiği ya da eskiden ne yaptığı kimsenin umurunda olmuyordu. Ülkelerinde gerçekten yüksek mevkilerde bulunmuş nicelerini tanıdım, meslekî unvanlarını değerlendirmeyi başaramamış ve sonunda kapı kapı dolaşan sigorta bayileri olup çıkmışlardı; diplomalar ve şecereler uydurup bir yolunu bularak yüksek mevkilere yerleşen nice hödüklere de rastladım; herşey gözüpekliğe ve iyi ilişkilere bağlıydı. Bir dost aracılığıyla ya da rüşvetin tarifeli bedelini ödeyerek her şey elde edilebilirdi. Yabancı bir profesyonel, yalnızca adını ödünç verip arkasını kollayacak bir Venezuelalı ortak aracılığıyla bir sözleşme yapabilir, yoksa en küçük bir şansı olamazdı. Bedeli yüzde elliydi; biri işi yapıyor, öbürü de imzasını atıp, daha ilk ödemeler tahsil edilirken peşin olarak yüzdesini alıyordu. Geldiğimizin haftasına, ülkenin doğusunda, toprağın bitmez tükenmez hazineleri sâyesinde gelişmeye başlayan sıcak bir bölgede, Michael'a göre bir iş çıktı. Venezuela tümüyle bir kara altın denizinin üzerinde oturur, bir sopa batırsalar oluk gibi petrol fışkırır, doğal zenginlik açısından cennet gibidir, parça parça altınların ve işlenmemiş pırlantaların tohumlar gibi toprağın üzerine saçılmış oldukları bölgeler vardır. O iklimde her şey yetişir, otoyollar boyunca yabani muz ve ananas ağaçları görülür, yere bir mango çekirdeği atmanız birkaç gün içinde bir ağaç çıkması için yeterlidir; bizim televizyonun çelik anteninden bile çiçekli bir bitki fışkırmıştı. Doğa, henüz masumiyet dönemini yaşamaktadır: bembeyaz kumlu ılık plajlarla birbirine girmiş palmiyeler, Amerika fatihlerinin hayaletlerinin hâlâ başıboş dolaştıkları karlı doruklar, birdenbire mucizevi *tepúi* ağaçlarıyla kesilen uçsuz bucaksız çıplak savanlar, başka gezegenlerden gelme devler tarafından yerleştirilmişe benzeyen silindir biçiminde çok yüksek kayalar, metal kullanmayı hâlâ tanımayan eski kabilelerin yaşadıkları balta girmemiş ormanlar. O büyülü yörede her şey kucaklar dolusudur. Michael'ın kısmetine de, yılan, ter ve suçun bol olduğu, yemyeşil bir bölgede, dünyanın en büyük barajlarından birinin dev ölçülerdeki projesinin bir bölümü düşmüştü. Erkekler, ailelerini yakınlardaki kentlerde bırakarak, geçici kamp yerlerine yerleşiyorlardı, ama benim oralarda iş bulma ve çocukları iyi okullarda yetiştirme olanaklarım sıfırdı, bu yüzden de biz başkentte kaldık, Michael altı ya da yedi haftada bir bizi ziyarete

geliyordu. Kentin en gürültülü ve kalabalık mahallesinde bir apartıman dairesinde oturuyorduk; okula yürüyerek gitmeye, bisikletle dolaşmaya, bahçede oynamaya ve Granny'yi ziyarete gitmeye alışık olan çocuklar için bunun bir cehennemden farkı yoktu; trafiğin ve sokağın şiddeti içine yalnız başlarına çıkamıyorlar, dört duvar arasına kapanıp televizyon seyretmekten sıkılıyor ve her gün ne olur Şili'ye geri dönelim diye yalvarıyorlardı. Onların o ilk yılların sıkıntısına katlanmalarına yardımcı olamadım, aksine, benim keyifsizliğim soluduğumuz havayı tüketiyordu. Yapmayı bildiğim işlerin hiçbirine girememiştim, kazanılmış deneyimin bana hiçbir yararı olmadı, kapılar yüzüme kapalıydı. Hiç kimsenin yanıt vermediği yüzlerce dilekçe yolladım, sayısız gazete ilânlarına gittim, yığınla formüler doldurdum; hiç gelmeyen bir yanıtı beklerken herşey havada kalıyordu. Orada "hayır" sözcüğünün terbiyesizlik olduğunu kavrayamamıştım. Bana yarın gelin dedikleri zaman, bu ertelemenin nezaketle reddetmenin bir yolu olduğunu anlayamadan, yeniden umutlanıyordum. Şili'de televizyonla ve feminist röportajlarımla edinmiş olduğum ufak çaptaki şöhretimden, tanınmazlığa ve iş arayanların her gün uğradıkları horlanmalara düşmüştüm. Şilili bir arkadaşımın sâyesinde, bir gazetede mizah yazılarımı haftada bir yayımlayabildiğim bir sütunum olmuş, basında bir yerim olsun diye uzun yıllar bu işi elimde tutmuştum, ama bunu sırf sanat aşkımdan yapıyordum, yoksa aldığım ücret ancak makaleyi taksiyle oraya götürmeme getiyordu. Bazı çeviriler yaptım, televizyon senaryoları, hattâ bir tiyatro eseri yazdım; bu çalışmalarımdan bazılarına altın fiyatında para ödediler ve hiçbir zaman gün ışığına çıkmadı, bazılarını ise kullandılar ve paramı asla ödemediler. İki kat yukarda Ramón amcam da, her sabah büyükelçi kıyafetini giyerek, iş aramaya çıkıyordu, ama benden farklı olarak o hiç şikâyet etmiyordu. Onun düşüşü benimkinden daha acıklıydı, çünkü o daha yüksekten düşüyordu, pek çok şey kaybetmişti, benden yirmi beş yaş büyüktü, onuru da iki kat ağırlığında olsa gerekti, yine de onu hiçbir zaman bunalmış görmedim. Hafta sonlarında çocuklarla birlikte plaja geziler düzenler, gerçek birer safari olan bu seferlere, kendisi arabanın direksiyonuna geçip, terden sırılsıklam, radyoda bir Karayip müziği, dudaklarında bir şaka, sivrisinek ısırıklarını kaşıyarak ve bizim ***korkunç derecede zengin*** olduğumuzu hatırlatarak azimle katlanırdı, ta ki sonunda kendimizi, aklına aynı fikir gelmiş yüzlerce kişiyle dirsek

dirseğe, o türkuvaz renkli ılık denize atana kadar. Ara sıra bir mübarek Çarşamba günü kıyıya bir kaçamak yapar, işte o zaman o tertemiz ve bomboş plajın zevkini çıkarırdım, ama o yalnız gezintiler de tehlikelerle dolu olurdu. O yalnızlık ve olanaksızlık günlerimde doğayla ilişkiye, bir ormanın huzuruna, bir dağın sessizliğine ya da denizin mırıltısına her zamankinden fazla ihtiyacım vardı, ama orada kadınlar tek başlarına, bırakın her türlü felâkete uğrayabilecekleri tenha bir yere gitmeyi, sinemaya bile gidemezlerdi. Apartıman dairesinde ve kendi bedenimin içinde, tıpkı çocuklarım gibi, ben de kendimi hapsedilmiş hissediyordum, ama Venezuela'nın uçsuz bucaksız boşluklarına sığınmış olarak, hiç değilse diktatörlüğün şiddetinden kurtulmuştuk. Sonunda bahçemin toprağını koyup bir unutmabeni dikebileceğim güvenli bir yer bulmuştum, ama bunu henüz bilmiyordum.

Michael'ın seyrek ziyaretlerini sabırsızlıkla bekliyor, ama sonunda elimin altında olduğunda açıklanamaz bir hayal kırıklığı hissediyordum. İşinden yorgun, kamp yerinde yaşamaktan bıkkın geliyordu, Karakas'ın boğucu gecelerinde yarattığım aynı adam değildi artık. Daha sonraki aylar ve yıllarda söyleyeceklerimiz tükendi, tanıdığımız yerler ve nezaket cümlecikleri serpiştirilmiş suya sabuna dokunmaz sohbetleri yürütmeyi zorlukla başarabiliyorduk. Onu gömleğinden yakalayıp bağıra bağıra sarsmak geliyordu içimden, ama İngiliz okulunda öğrendiğim o katı adalet duygusu beni tutuyor, sonunda, onun geldiğini görünce içimde kendiliğinden doğan, ama birkaç dakika sonra kaybolan bir sevecenlikle karşılıyordum onu. O adam, ailenin ekmeğini kazanmak için cangılın ortasında haftalar geçirmiş, belirsiz bir serüvene peşimden atılmak için Şili'yi, dostlarını, işinin güvenilirliğini terk etmişti, benim duygusal sabırsızlıklarımla onu rahatsız etmeye hakkım yoktu. O dönemdeki tek sırdaşlarım olan annemle Ramón amcam, siz de bizim gibi saç saça baş başa gelseniz çok daha sağlıklı olur, diye öğüt veriyorlardı, ama hiçbir şeye karşı gelmeyen bir kocayla yüzleşmek mümkün değildi; her türlü saldırganlık, ilişkimizin pamuk gibi dokusu içinde can sıkıntısına dönüşüp gözden kaybolana kadar sönüp gidiyordu. O zor koşullara rağmen temelde aramızda hiçbir şeyin değişmediğine kendi kendimi inandırmaya çalıştım. Bunu başaramadım, ama denerken Michael'ı aldatmış oldum. Açık açık konuşmuş olsaydık belki de en sondaki yenilgiyi önleyebilirdik, ama bunu yapacak cesareti bulamadım. Do-

yumsuz arzular ve kaygılarla yanıp tutuşuyordum, yalnızlığımı oyalamak için pek çok aşk macerası yaşadığım bir dönem oldu bu. Kimse beni tanımıyordu, kimseye açıklama yapmak zorunda değildim. Teselliyi en bulamayacağım yerde arıyordum, çünkü ben aslında gizliliğe hiç gelemem, yalanın karmaşık stratejilerinde pek beceriksizimdir; her yanda izler bırakıyordum, ama Michael'ın dürüstlüğü başkasından sahtekârlık ummasını engelliyordu. Bir yanda içimdeki hoşnutsuzluk ve kendi kendime duyduğum öfke, öte yanda o sarsılmaz tutarlılığıyla her zaman nazik ve anlayışlı, o mesafeli ve belli belirsiz minnettar havasıyla hiçbir istekte bulunmadan hizmetini gördüren, habersizlik sisleri arasında vurdumduymazlıkla dalgalanarak seyreden o uzak kocaya karşı beslediğim hınç; bu iki duygu arasında bölünmüş olarak sırlarla boğuşuyor, suçluluk duygusuyla kıvranıyordum. Bu evliliği bir an önce bozmak için bir bahaneye ihtiyacım vardı, ama o hiçbir zaman bunu bana vermedi, tersine, herkesin gözündeki azizlik şöhretini o yıllarda büsbütün pekiştirdi. Herhalde işine öylesine dalmıştı ve bir yuvaya o kadar ihtiyacı vardı ki, benim duygularımı ve yaptıklarımı soruşturmamayı yeğliyordu; ayaklarımızın altında bir uçurum açılıyordu, ama o bunun apaçık belirtilerini görmek istemedi ve her şeyin büyük bir gümbürtüyle yıkıldığı son âna kadar hayallerine sarılmayı sürdürdü. Bir şeyden kuşkulandıysa bile, belki de onu geçici bir bunalıma yordu ve bir günlük hastalık ateşiymiş gibi kendi kendine geçeceğine karar verdi. Gerçekler karşısındaki bu körlüğün onun kişiliğinin en güçlü özelliği olduğunu, uzun yıllar sonrasına kadar anlayamadım, her zaman aşkın başarısızlığının kabahatini tümüyle üstlendim: ben onu, görünürde onun beni sevdiği kadar sevmekten acizdim. O adamın daha fazla ilgiye lâyık olup olmadığını sormuyor, yalnızca bunu ona neden veremediğimi soruyordum kendi kendime. Yollarımız ayrılıyordu, ben değişiyor ve engelleyemediğim bir biçimde uzaklaşıyordum. O, vahşi bir yörenin coşkulu yeşilliği ve sıcak nemi içinde çalışırken, ben, hep güneye doğru bakıp geri dönmek için günleri sayarak, çılgın bir fare gibi Karakas'taki apartıman dairesinin beton duvarlarına atıyordum kendimi. Diktatörlüğün on yedi yıl süreceği hiç aklıma gelmemişti.

1978'de âşık olduğum adam müzisyendi, yetmişli yıllarda güneyden Karakas'a gelen binlercesi gibi o da bir siyasi sığınmacıydı. Ölüm mangalarından kaçarak, arkasında Buenos Aires'de karısıyla iki çocuğunu bırakmış, yerleşebileceği ve elindeki tek bonservisleri olan flütü ve gitarıyla çalışabileceği bir yer arıyordu. Öyle sanıyorum ki paylaştığımız bu aşk, böyle bir şeyi hiç istemediği ve hiç işine gelmediği bir zamanda, bir rastlantı olarak çıkmıştı yoluna, tıpkı bana da olduğu gibi. Petrol refahının çekiciliğine kapılan pek çokları gibi servet peşinde Karakas'a gelen Şilili bir tiyatro yapımcısı, beni aramış ve yerel bir konuda bir komedi yazmamı istemişti. Kaçıramayacağım bir fırsattı bu, işsizdim ve azıcık tasarrufum eriyip gittiğinden oldukça umutsuz bir durumdaydım. Şarkıları yaratmak için bu tür gösterilerde deneyimli bir besteciye ihtiyaç vardı ve nedense emprezaryo, o harika Venezuelalı müzisyenlerden herhangi birini tutacağı yerde, güneyli birini yeğledi. İşte böylece, toz içinde bir kuyruklu piyanonun yanında, âşığım olacak olan o adamı tanıdım. O ilk günü pek az hatırlıyorum, bu cüretkâr ve huysuz Arjantinlinin yanında kendimi pek rahat hissetmemiştim, ama yeteneği beni etkilemişti; benim belirsiz fikirlerimi, en küçük bir zorluk çekmeden, tam yerinde müzik cümleleriyle yorumlayabiliyor ve herhangi bir çalgıyı kulaktan çalabiliyordu. 'Mutlu Yıllar Sana' şarkısını bile söyleyemeyen benim için, adam bir dâhiydi. Güzel kesilmiş sihirbaz sakalı, bir torero kadar zayıf ve gergin bedeni vardı, alaycı ve saldırgandı. Karakas'ta o da benim gibi son derece yalnız, ne yapacağını bilemez haldeydi, herhalde bu koşullar birleştirdi bizi. Birkaç gün sonra, onun şarkılarını meraklı kulaklardan uzak bir yerde gözden geçirebilmek için bir parka gittik; o, gitarını götürmüştü, ben de bir defterle bir piknik sepeti. O ve daha sonraki uzun müzik seanslarının sonuçta bir yararı olmadı, çünkü yapımcı, tiyatroyu kiralanmış, paralarını asla ödemeyeceği dokuz kişiyi de bağlantı yapılmış olarak yüzüstü bırakıp, bir gece içinde kayıplara karışmıştı. Kimimiz vakit ve çaba harcamıştık, kimileri de, arkasında hiçbir iz bırakmadan yok olan yatırımlar yapmışlardı; ama hiç değilse bana hatırlanmaya değer bir serüven kalmıştı. Açık havadaki o ilk piknikte birbirimize geçmişimizi anlattık, ben ona Askerî Darbeden söz ettim, o

da bana *Kirli Savaş*'ın korkunçluklarını ve ülkesinden ayrılma nedenlerini anlattı, sonunda Venezuela'yı onun saldırılarına karşı savunduğumu görerek şaşırmıştım, oysa bir gün önce ben de aynı eleştirileri yapıyordum. Bu ülkeyi beğenmiyorsan neden çekip gitmiyorsun, ben ailemle birlikte bu demokrasi ülkesinde yaşadığım için minnettarım, hiç değilse burada insanları Şili ya da Arjantin'deki gibi öldürmüyorlar, dedim ölçüsüz bir heyecanla. Gülmeye başladı, gitarını eline alıp alaylı bir tango mırıldanmaya koyuldu; ilişkimizde daha sonra pek çok kez olacaktı ya, o sırada da kendimi bir taşralı gibi hissettim. Buenos Aires'in geceleri yaşayan o entellerinden biriydi, eski meyhanelerle kahvelerin müdavimi, tiyatrocuların, müzisyen ve yazarların dostuydu, kitap kurduydu, kavgacı ve hazırcevaptı, dünyayı görmüş, ünlü kişileri tanımıştı, öyküleri ve zekâsıyla beni baştan çıkaran yaman bir rakipti; oysa benim onu fazla etkilediğimden kuşkuluyum, onun gözünde ben, hippi kılığında ama burjuva alışkanlıklarına sahip, otuz beş yaşında Şilili bir göçmendim. Onu tek bir kez şaşırtabilmiştim, o da Che Guevara'nın Cenevre'de annemlerin evinde akşam yemeği yediğini anlattığımda olmuş, o andan sonra gerçekten ilgilenmeye başlamıştı benimle. Zaten Küba devriminin kahraman gerillasıyla yenilen o akşam yemeğinin, erkeklerin büyük bir çoğunluğu için karşı konulmaz bir afrodiziak olduğunu, hayatım boyunca pek çok kez anlamışımdır. Bir hafta sonra yaz yağmurları başlamış ve parktaki o pastoral buluşmalar, baş başa kalmaya hiç de uygun olmayan evimde çalışma seanslarına dönüşmüştü. Günün birinde beni oturduğu apartıman dairesine davet etti, haftalık kiralanan o gürültülü, döküntü odalardan biriydi. Kahve içtik, bana ailesinin resimlerini gösterdi, sonra bir şarkı, bir şarkı daha derken sonunda yatakta flüt çalarak işi bitirdik. Annemin çok ayıpladığı o kaba benzetmelerden biri değil bu, gerçekten o çalgıyla bana bir konser verdi. Bir genç kız gibi âşık olmuştum. Aradan bir ay geçtiğinde iş çığrından çıkmıştı, karısından boşanacağını söyledi, her şeyi bırakıp kendisiyle birlikte İspanya'ya gitmem için beni zorlamaya başladı, Arjantinli başka sanatçılar oraya yerleşip başarılı olmuşlardı, orada kendine iş ve dostlar bulabilirdi. Bu kararları almasındaki çabukluk, benim için duyduğu aşkın yadsınamaz kanıtı olarak görünmüştü bana, ama daha sonra onun biraz kararsız kişiliğiyle İkizler Burcundan olduğunu, benimle birlikte başka bir kıtaya kaçmaya kalkıştığı aynı çabuklukla fikrini değiştirip, baş-

ladığı noktaya geri dönebileceğini keşfetmiştim. Ben biraz daha akıllı olabilseydim, ya da hiç değilse Şili'deki dergide yıldız falları uydururken astrolojiye çalışmış olsaydım, onun karakterini gözlemleyebilir ve daha ihtiyatlı davranabilirdim, ama işler öyle bir gelişti ki, az kalsın çocuklarıma, hattâ hayatıma mal olacak sıradan bir melodramın içine tepeüstü düştüm. O kadar sinirliydim ki her dakika arabayı çarpıyordum; bir defasında kırmızı ışığı atlayarak hareket halindeki üç araca çarptım, yediğim darbe beni birkaç dakika kendimden geçirmişti; oldukça berbat bir halde kendime geldiğimde çevremde tabutlar vardı; meğer hayırsever kişiler beni en yakın yere taşımışlar, orası da cenaze levazımatçısıymış. Karakas'ta trafikte geçiş kuralları yerine kullanılan yazılı olmayan bir yasa vardı: sürücüler bir köşeye vardıklarında birbirlerine bakarlardı ve bir saniyenin bilmemkaçta kaçı bir süre içinde kimin önce geçeceği saptanmış olurdu. Bu âdil bir yöntemdi ve trafik ışıklarından daha iyi çalışıyordu –bilmem değişti mi, herhalde hâlâ öyledir– ama dikkatli olmak ve başkalarının yüzündeki ifadeyi doğru yorumlamayı bilmek gerekiyordu. O zamanlar içinde bulunduğum duygusal durumda, bu sinyalleri ve dünyada dolaşmama yarayan daha başkalarını doğru algılayamıyordum. O arada evimdeki hava da elektriklenmişe benziyordu, çocuklar ayaklarının altındaki zeminin kımıldamakta olduğunu sezinliyorlardı ve ilk kez olarak sorun yaratmaya başlamışlardı. Yaşına göre her zaman fazlasıyla olgun bir kız olan Paula, hayatında ilk kez huysuzluk krizleri geçiriyordu, kapıları çarpıyor, odasına kapanıp saatlerce ağlıyordu. Nicolás da okulda haydut gibi davranıyordu, notları bir felâketti, her yanı bandajlarla doluydu, düşüyor, orasını burasını kesiyordu, kafası patlıyor, kemikleri kuşku verecek kadar sık kırılıyordu. O dönemde yakındaki apartımanlara ve sokaktan geçen insanlara sapanla yumurta atmanın zevkini keşfetmişti. Haftada doksan yumurta tüketmekte olmamıza ve karşı binanın duvarının tropikal güneşte pişmiş devasa bir omletle kaplı olmasına rağmen, komşuların suçlamalarını kabul etmeye yanaşmıyordum, ta ki sonunda bir gün mermilerden biri, pencerelerimizin altından geçmekte olan bir Cumhuriyet Senatörünün başına inene kadar. Ramón amcam diplomatlık yeteneğiyle araya girmemiş olsaydı, belki de vizelerimizi iptal edip bizi ülkeden atarlardı. Benim gece çıkışlarımın ve uzun yokluklarımın nedeninden kuşkulanan annemle üvey babam, beni sorguya çekmişler, sonunda gayrı-

meşru aşklarımı itiraf etmiştim. Annem, beni bir kenara çekip, bakmak zorunda bulunduğum iki çocuğum olduğunu hatırlatarak, içinde bulunduğum tehlikelere karşı uyardı ve, herşeye rağmen, ihtiyaç duyduğumda onun yardımına güvenebilece[illegible]mi söyledi. Ramón amcam da beni bir kenara çekip daha dikk[illegible]olmamı tavsiye ederek –âşıklarla evlenmeye gerek yoktu–, kararım ne olursa olsun yanımda olacağını söyledi. Benim flütçü ise, ya şimdi benimle İspanya'ya gelirsin, ya da bir daha görüşmeyiz, diye beni tehdit etti, iki tutkulu akort arasında; ben bir karara varamayınca da çalgılarını toplayıp gitti. Yirmi dört saat sonra Madrid'ten, beni bütün gün iğne üstünde oturtan, gecenin de büyük bir bölümünü uykusuz geçirten acil telefonları başlamıştı. Çocukların sorunları, otomobilin tamiri ve bekletilemez aşk gereksinimleri arasında günlerin hesabını şaşırmıştım, bu yüzden de Michael'ın bizi ziyarete gelmesi benim için bir sürpriz olmuştu.

O gece, neler olup bittiğini anlatmak üzere kocamla konuşmaya çalıştım, ama ben daha ağzımı açamadan Avrupa'ya bir iş seyahatine çıkacağını haber vererek benim de kendisiyle birlikte gitmemi önerdi; annemler torunlarına bir haftalığına bakabilirlerdi. Aileyi korumak gerek, âşıklar hiçbir iz bırakmadan gelip geçerler, Michael'la git Avrupa'ya, yalnız kalmak size çok iyi gelecektir, diye tavsiyede bulundu annem. Ramón amcam da, insan aynı yatakta bir başkasıyla yakalansa bile sadakatsizliği asla kabul etmemeli, çünkü hiçbir zaman seni bağışlamazlar, diye beni uyardı. Sonunda Paris'e gittik, Michael işiyle uğraşırken ben, Champs Elysées'deki kahvelerde oturup, flüt dinlediğim tropikal yağmurlu o sıcak akşamların anılarıyla içimi kemiren vicdan azabı arasında acı çekerek, içine gömüldüğüm televizyon dizisini düşünüyor, gökten bir yıldırım düşse de kuşkularıma kesin bir son verse diyordum. Önümden geçen her küçük çocukta Paula ile Nicolás'ın yüzlerini görüyordum; bir şeyden emindim: çocuklarımdan ayrılamazdım. Bunu yapmak zorunda değilsin ki, onları da getir, diyordu âşığımın inandırıcı sesi; hangi otelde olduğumu öğrenmiş, Madrid'ten beni arıyordu. Hayatımda belki de sonuncusu olan bu aşka bir fırsat tanımazsam kendimi hiç affetmeyeceğime karar verdim, çünkü otuz altı yaşımda ihtiyarlığın kıyısındaymışım gibi geliyordu bana. Michael, Venezuela'ya geri döndü, ben de, birkaç gün yalnız kalma ihtiyacı duyduğum bahanesiyle, trenle İspanya'ya gittim.

Parke taşlı sokaklarda kol kola yürüyerek, eski tavernalarda

kandil ışığında akşam yemeği yiyerek, birbirimizin kolları arasında uyuyarak ve evrendeki en eşsiz aşka rastlamış olma talihimizi kutlayarak geçirdiğimiz bu gizli balayı, Michael beni almaya gelene kadar, tam üç gün sürdü. Onun solgun ve perişan bir halde geldiğini gördüm, bana sarıldı ve birlikte yaşanmış uzun yıllar, kaçınılamaz bir örtü gibi kaplayıverdi üstümü. Bana sâdık bir aşk sunan, dengeli bir yaşamı ve yuvayı temsil eden bu ölçülü adama karşı büyük bir sevgi duyduğumu anlamıştım. İlişkimiz tutkudan yoksundu, ama uyumlu ve güvenliydi; boşanmayı göze alıp, göçmen olarak zaten yeterince sorunları olan çocuklarıma daha fazlasını yaratacak gücü bulamadım kendimde. Uzun bir kıştan sonra uyanmakta olan Retiro parkının ağaçları arasında bu yasak aşka veda ettim ve Karakas uçağına bindim. Olanların önemi yok, hepsi geçer, bunu bir daha ağzımıza almayız, dedi Michael ve sözünü de tuttu. Daha sonraki aylarda birkaç kez onunla konuşmak istedim, ama mümkün olmadı, sonunda hep bu konudan kaçınıyorduk. Benim sadakatsizliğim, kafalarımızın üzerinde bir bulut gibi asılı kalan itiraf edilemez bir rüya olarak çözümsüz kalmıştı ve Madrid'ten gelen o ısrarlı telefonlar olmasaydı, onu da coşkulu hayal gücümün yeni bir ürünü olarak görecektim. Michael eve geldiği zamanlar huzur ve sükûnet arıyordu, o sâkin yaşantısının içinde hiçbir şeyin değişmemiş olduğuna ve karısının o çılgın serüveni tümüyle atlattığına inanmaya umutsuzca ihtiyacı vardı. İhaneti aklı almıyor, olan bitendeki küçük farklılıkları anlayamıyordu, onunla birlikte geri döndüğüme göre ötekini artık sevmediğimi düşünüyor, bizim eskisi gibi bir çift oluşturabileceğimize ve sessizliğin yaraları kapatacağına inanıyordu. Ama hiçbir şey eskisi gibi olmadı, bir şey kırılmıştı ve onu asla onaramadık. Bağıra bağıra ağlamak için banyoya kapanıyordum, o da yatak odasında, bu ağlamanın nedenini öğrenmek zorunda kalmamak için gazetesini okur gibi yapıyordu. Ciddi bir araba kazası daha geçirdim, ama bu kez çarpışmadan saniyenin bilmemkaçta biri kadar önce, frene basacağıma sonuna kadar gaza bastığımı fark edebilmiştim.

Granny, iki torunuyla vedalaştığı gün ölmeye başlamış, can çekişmesi upuzun üç yıl sürmüştü. Doktorlar bundan alkolü sorumlu tuttular ve karaciğerinin iflâs etmiş olduğunu söylediler; derisi toprak gibi bir renk almış, her yanı şişmişti, ama aslında acı-

sından öldü o. Bir an gelmiş, zaman ve mekân kavramını yitirmişti, günler iki saat sürüyor gibi geliyordu ona, geceler ise hiç yoktu, kapının yanında durup çocukları bekliyor, kendisini çağıran seslerini duyduğu için uyuyamıyordu. Eve bakmaz olmuş, mutfağını kapamıştı, tarçınlı bisküvilerinin kokusu artık bütün mahalleyi sarmıyordu; odaları temizlemeyi ve bahçeyi sulamayı da bırakmıştı, yıldız çiçekleri pörsümüş, artık hiç kimsenin toplamadığı hasta meyvelerle dolu erik ağaçlarını kurtlar sarmıştı. Annemin Granny'yle yaşayan İsviçre köpeği de, yeni sahibesi gibi yavaş yavaş ölmek üzere bir köşeye kıvrılmıştı. Kayınpederim o kışı hayalî bir soğukalgınlığını iyileştirmek için yatakta geçirmişti, çünkü karısını kaybetme korkusuyla yüzleşemiyor, kanıtları görmezlikten gelmekle gerçeği değiştirebileceğini sanıyordu. Granny'ye mahallenin peri kraliçesi gözüyle bakan komşular, önceleri ona arkadaşlık etmek ve onu oyalamak için sırayla geliyorlardı, ama sonraları ondan kaçar olmuşlardı. Kapıları çevredeki çocuklara açık olarak her zaman mutfağının nefasetleriyle uğraşan, çiçek desenli pamuklu giysileri içinde tertemiz, gök mavisi gözlü bu hanımefendi, tutarsız sözler söyleyen ve her önüne gelene torunlarını görüp görmediklerini soran, saçları dökülmüş bir ihtiyara dönüşmüştü çabucak. Artık kendi evinde nerede olduğunu bilemez ve kocasına onu tanımıyormuş gibi bakar olunca, Michael'ın kız kardeşi işe el koymaya karar verdi. Annesiyle babasını ziyarete gittiğinde onları bir domuz ağılında oturur buldu; aylardır kimse temizlik yapmamış, çöpler ve boş şişeler birikmişti; çöküntü, kesin olarak evin içine de girmişti, sâkinlerinin ruhlarına da. Durumun artık sınıra varmış olduğunu dehşetle anlamıştı; yapılacak iş, başlangıçta sandığı gibi, yerleri sabunlayıp ortalığı toplamak ve ihtiyarlara bakacak birini tutmak değil, onları alıp götürmekti. Bazı eşyaları satıp, geri kalanını tavanarasına koydu, evi kapatarak annesi ve babasıyla birlikte Montevideo'ya uçtu. Son saatlerin telâşı içinde köpek usulca evden çıkmış ve bir daha onu kimse görmemişti. Aradan bir hafta geçmeden, Granny'nin son gücünü de harcadığını, artık yataktan kalkmadığını ve bir hastanede yattığını bize Karakas'a haber verdiler. Michael, işinde kritik bir dönem geçiriyordu; cangıl, inşaatı yiyip bitiriyordu, yağmurlarla ırmaklar bentleri alıp götürmüştü, sabah gözlerini açtıklarında temel için kazdıkları çukurlarda yüzen timsahlarla karşılaşıyorlardı. Çocukları yeniden annemlerle bırakarak Granny'yle vedalaşmak üzere uçağa

bindim.

O dönemde Uruguay, satılığa çıkarılmış bir ülkeydi. Askerî diktatörlük, gerillaları yok etme bahanesiyle, zindanları, işkenceyi ve toplu idamları bir yönetim biçimi olarak benimsemişti; binlerce kişi yok olmuş ya da ölmüştü; nüfusun neredeyse üçte biri o zamanların dehşetinden kaçarak başka ülkelere göç etmiş, o arada askerlerle onların bir avuç işbirlikçileri, ganimetlerle zengin olmuşlardı. Gidenler yanlarında fazla bir şey götüremiyorlardı, herşeylerini satmak zorundaydılar, her sokakta satılık ve tasfiye ilânları görülüyordu; o yıllarda mülkleri, mobilyaları, arabaları ve sanat eserlerini kelepir fiyatlara satın almak mümkündü; kıtanın geri kalanından gelen koleksiyoncular, antika peşinde, bu ülkeye piranhalar gibi üşüşüyorlardı. Taksi beni havaalanından alıp, dünyanın güneyinde kış ortası olan hüzünlü bir Ağustos sabahı şafak vakti, evlerin yarısının boş olduğu ıssız sokaklardan geçirerek hastaneye götürdü. Bavulumu kapıya bırakıp iki kat yukarı çıktım, gece nöbetine kalmış bir hemşireye rastladım, beni alıp Granny'nin kaldığı odaya götürdü. Onu tanıyamadım, o üç yıl içinde küçük bir kertenkeleye dönüşmüştü, ama o sırada gözlerini açtı, bulutlar arasında türkuvaz renkli bir kıvılcım seçebildim ve yatağının yanına dizlerimin üstüne çöktüm. Merhaba yavrucum, çocuklarım nasıl? diye mırıldandı ve yanıtı duyacak vakti olmadı, çünkü bir kan dalgası onu bilinçsizliğe itmişti, bir daha da uyanmadı. Gündüz olmasını bekleyerek, midesini emen ve ciğerlerine hava üfleyen hortumların hırıltısını dinleyerek, birlikte olduğumuz mutlu yılları ve trajik olanları yeniden yaşayarak ve o koşulsuz sevgisi için ona minnet duyarak, yanında kaldım. Kendinizi terk edin, Granny, artık savaşımı sürdürmeyin, acı çekmeyi de, lütfen bir an önce gidin, diye yalvarıyordum, bir yandan ellerini okşar ve ateşler içindeki alnını öperken. Güneş doğunca Michael'ı hatırladım ve ona telefon ederek ilk uçağa atlayıp babasıyla kız kardeşininin yanında olmak üzere gelmesini söyledim, o trans halinde oradan uzakta olmamalıydı.

Tatlı Granny, oğlu onu birkaç dakika için hayatta görmeye yetişebilsin diye ertesi güne kadar sabırla dayandı. Son nefesini verdiğinde ikimiz birden yatağının yanındaydık. Michael, kız kardeşini teselli etmeye dışarı çıktı; ben de kayınvaldemi yıkarken hemşireye yardım etmek için ve sağlığında çocuklarımın bakımına cömertçe gösterdigi sayısız özeni ölümünde ona geri vermek üzere

orada kaldım; bedenini ıslak süngerle silerken ve başında kalmış dört tel saçı tarayıp ona kolonyalar sürerek, kızının verdiği geceliği giydirirken, ona Paula'yla Nicolás'ı, Karakas'taki hayatımızı, ters rüzgârlarla sarsılan yuvamızın tehlikede olduğu o talihsiz dönemimizde onu nasıl özlediğimizi ve ona ne kadar ihtiyacımız olduğunu anlatıyordum. Ertesi gün Granny'yi bir İngiliz mezarlığındaki bir yasemin ağaççığının altına, dinlenmek için tam kendisinin de seçeceği bir yere bıraktık. Michael'ın ailesiyle birlikte onunla son kez vedalaşmaya gittim ve onları, ne gözyaşları ne de abartılı davranışlar içinde, Anglosaksonların ölülerini gömerken gösterdikleri o duygulu ağırbaşlılıkla kendilerini tutar görmek, şaşırttı beni. Biri tören sözcüklerini okudu, ama ben onları duymuyor, yalnızca büyükanne şarkıları mırıldanan Granny'nin sesini dinliyordum. Her birimiz tabutun üzerine birer çiçekle bir avuç dolusu toprak attık, sessizce kucaklaştık, sonra ağır ağır çekildik. Granny, yalnız kalarak o bahçedeki uykusuna daldı. O günden beri ne zaman yasemin kokusu duysam, Granny beni selâmlar.

Eve döndüğümüzde, kızı çayı hazırlarken, kayınpederim ellerini yıkamaya gitti. Az sonra, üzerinde koyu renk kostümü, saçları briyantinle taranmış, yakasında bir gül goncası, hâlâ yakışıklı ve genç görünümüyle yemek odasına girip, parmaklarıyla dokunmamak için iskemleyi dirsekleriyle çekerek oturdu.

–Nerde benim *young lady*'m? –diye sordu, karısını göremediğine şaşırarak.

–Artık bizimle birlikte değil, babacığım –dedi kızı ve hepimiz korkuyla birbirimize baktık.

–Çayın hazır olduğunu söyleyin, onu bekliyoruz.

Bu söz üzerine, zamanın onun için donmuş olduğunun ve karısının öldüğünü hâlâ bilmediğinin farkına vardık. Ömrünün sonuna kadar da bundan habersiz olmayı sürdürecekti. Cenazeye, sanki uzak bir akrabasının defin töreniymiş gibi ilgisizce katılmış ve o andan sonra anılarının içine kapanmıştı; gözlerinin önüne bir bunaklık perdesi inmişti ve gerçeğe bir daha adım atamadı. Hayatta sevdiği tek kadın, genç ve neşeli olarak yanında sonsuza dek kalmış, Şili'den ayrıldığını ve herşeyini kaybettiğini unutmuştu. Onu izleyen on yıl boyunca, bunak ihtiyarlar için bir huzurevinde bir çocuk kadar küçülmüş olarak ölene dek, golf sahasının karşısındaki evinde bulunduğundan, Granny'nin mutfakta erik reçeli yapmakta olduğundan ve o gece, kırk yedi yıl boyunca her ge-

ce yaptıkları gibi, birlikte uyuyacaklarından emin olarak yaşadı.

Onca zamandır sustuğumuz şeyler hakkında Michael'la konuşmanın zamanı gelmişti artık; babasının yaptığı gibi, bir hayalin içine rahatça yerleşmiş olarak yaşamayı sürdüremezdim. Yağmurun çiselediği bir öğle sonrası, yün pançolarımıza ve atkılarımıza sarınarak, kumsalda yürüyüşe çıktık. Sonunda ondan ayrılmam gerektiği düşüncesini tam olarak ne zaman kabul ettiğimi hatırlamıyorum; belki de Granny'nin yatağının yanında onu ölürken görünce olmuştu bu, ya da onu yaseminlerin arasına bırakarak mezarlıktan ayrılırken, belki de haftalar önce karar vermiştim buna; onunla birlikte Karakas'a dönmeyeceğimi, talihimi denemeye İspanya'ya gideceğimi ve çocukları da götürmek niyetinde olduğumu Michael'a nasıl söylediğimi de hatırlamıyorum. Bunun onlar için ne kadar zor olacağını bildiğimi ve onların bu yeni deneyi yaşamalarını engelleyemediğim için çok üzgün olduğumu, ama çocukların annelerinin yazgısına uymaları gerektiğini söyledim. Onu olabildiğince az yaralamak için sözcükleri tartarak dikkatle konuşuyor, vicdan azabının ve bende uyandırdığı acıma duygusunun altında eziliyordum, bu adam birkaç saat içinde hem annesini, hem babasını, hem de karısını kaybediyordu. Yanıt olarak, aklımın başımda olmadığını, karar verecek halde bulunmadığını, bu yüzden de, beni ve çocukları korumak için, benim yerime kendisinin karar vereceğini söyledi; istiyorsam İspanya'ya gidebilirdim, bu kez beni almaya gelmeyecekti, bunu engellemek için de bir şey yapmayacaktı, ama çocukları asla bana vermeyecekti, tasarruflarımızın bir bölümünü de yanımda götüremezdim, çünkü yuvayı terk etmekle bütün haklarımı kaybediyordum. İyice düşünmem için yalvardı, bu çılgınca düşünceden vazgeçecek olursam herşeyi bağışlayacağına söz verdi, hepsini silip yeni baştan başlayabilirdik. İşte o zaman yirmi yıl boyunca çalıştığımı ve hesaba vurduğumda hiçbir şeyimin olmadığını anladım, bütün çabam gündelik harcamalarda uçup gitmişti, oysa Michael kendi parasını akıllıca yatırmıştı ve sahip olduğumuz pek az şey de onun üstüneydi. Babaları gitmelerine izin verse bile, çocuklara bakacak param olmadan onları yanımda götüremezdim. Sesimizi yükseltmeden, düşüne taşına yapılan bu tartışma ancak yirmi dakika sürdü ve içten bir veda kucaklaşmasıyla sona erdi.

–Paula'yla Nicolás'a beni kötüleme –diye rica ettim ona.

–Seni asla kötülemeyeceğim. Unutma ki biz üçümüz seni çok seviyoruz ve seni bekliyor olacağız.

–İş bulur bulmaz gelip onları alacağım.

–Onları sana vermeyeceğim. İstediğin zaman görebilirsin, ama eğer şimdi gidersen, onları sonsuza dek kaybedersin.

–Orasını görürüz...

Aslında telâşlanmış değildim, Michael'ın çok geçmeden pes diyeceğini tahmin ediyordum, çocuk büyütmenin ne demek olduğu hakkında hiçbir fikri yoktu, çünkü o zamana kadar babalık görevlerini rahat bir uzaklıktan yerine getirmişti. Çalışma hayatı da işleri kolaylaştırmıyordu, çocukları alıp vaktinin büyük bir bölümünü geçirdiği o yarı vahşi çevreye götüremezdi, onları Karakas'ta yalnız başlarına da bırakamazdı; bir aya kalmadan onları üstlenmem için bana umutsuzca yalvaracağından emindim.

Montevideo'nun kasvetli kışından çıkıp, ertesi gün, aşkı sonuna kadar yaşamaya hazır bir halde, Madrid'in cayır cayır yanan Ağustosuna girdim. Gizli buluşmalarda ve alelacele yazılmış mektuplarda yaratmış olduğum o romantik hülyadan uyanıp, yoksulluğun, gece gündüz bıkmadan usanmadan kucaklaşmaların bile yumuşatamadığı o katı gerçeğiyle yüz yüze gelmiştim. Kentin varoşlarındaki bir işçi mahallesinde, kırmızı tuğladan yapılmış birbirinin tıpatıp eşi bir düzine apartımanın arasında, küçücük, ışıksız bir daire kiralamıştık. O taraflarda hiçbir yeşillik yoktu, bir tek ağaç bile yetişmiyordu, yalnızca toprak zeminli avlular, spor alanları, beton, asfalt ve tuğla görünüyordu. Bu çirkinliği yüzümde bir şamar gibi hissediyordum. Sen çok şımarık bir burjuvasın, diye gülümseyerek benimle alay ediyordu âşığım, bir öpücükle öbürü arasında; ama aslında bu siteminde ciddiydi. Bitpazarından bir yatak, bir masayla üç iskemle, birkaç tabakla tencere edinmiştik ve iri yarı, aksi bir adam, külüstür kamyonetiyle onları eve taşımıştı. Karşı konulamaz bir kaprisle bir vazo da aldım, ama ona çiçek koymak için hiçbir zaman para artıramadık. Sabahları iş aramaya çıkıyor, öğleden sonraları bitkin bir halde, ellerimiz boş olarak dönüyorduk. Arkadaşları bizden kaçıyorlardı, verilen sözler hava cıva oluyor, kapılar yüzümüze kapanıyordu, kimse dilekçelerimize yanıt vermiyor, paramız hızla azalıyordu. Sokakta oynayan her çocukta benimkileri görür gibi oluyordum, çocuklarımdan ayrı olmak fiziksel bir acı veriyordu bana; midemdeki o sürekli yanmaların ülser ya da kanser olduğunu düşünmeye başlamıştım.

Öyle anlar oldu ki, ekmek almakla anneme yazdığım mektuba pul almak arasında seçim yapmak zorunda kaldım, aç geçirdiğim günler oldu. Onunla birlikte bir müzikal yazmaya çalıştım, ama parktaki o pikniklerde paylaştığımız sevimli suçortaklığı ve Karakas'taki tiyatronun tozlu piyanosunun başında geçirdiğimiz o akşamlar tükenmişti; üzüntü bizi birbirimizden ayırıyordu, farklılıklar gitgide daha gözle görülür oluyor, her birimizin kusurları gözümüzde büyüyordu. Çocuklarımızdan söz etmemeyi yeğliyorduk, çünkü onları her ağzımıza alışımızda aramızda bir uçurum açılıyordu; ben, hüzünlüydüm, o, suratsız. Bir incir çekirdeğini doldurmayan şeyler kavga nedenlerini oluşturuyor, barışmalar, bizleri yarı serseme çeviren heyecanlı birer gerçek turnuva oluyordu. Böylece üç ay geçti. Bu süre içinde ne iş bulabildim, ne de arkadaş; son tasarruflarım da suyunu çekmiş, hiç kuşkusuz daha iyi bir şansa lâyık bu adama olan tutkum tükenmişti. Yanımda olmayan çocuklarım için çektiğim acıya, durmadan postaya gidip gelmelerime, dâhi bir Şililinin bedava uluslararası konuşmalar sağlayacak biçimde telefonlara teller takmayı becerdiği havaalanına geceleri yaptığım yolculuklara katlanmak, ona bir cehennem hayatı yaşatmış olsa gerek. Biz yoksul Güney Amerikalı göçmenler –küçümseyerek bize verdikleri adla, *Günameler*, dünyanın öbür ucundaki ailelerimizle konuşabilmek için polise çaktırmadan havaalanında buluşuyorduk. İşte böyle öğrenmiştim Michael'ın işine geri döndüğünü ve çocukların, iki kat yukardaki dairelerinden annemlerin gözetimi altında tek başlarına kaldıklarını, Paula'nın hem ev işlerini hem de kardeşinin bakımını bir çavuş sertliğiyle üstlendiğini, Nicolás'ın da kolunu kırdığını ve yemek yemek istemediği için gözle görülür derecede zayıfladığını. O arada aşkım, sefaletin ve hasretin sakıncalarıyla lime lime eriyerek, yok olmaktaydı. Çok geçmeden âşık olduğum adamın gündelik sorunlar karşısında kolaylıkla moralinin bozulduğunu ve bunalıma girdiğini ya da öfke krizlerine kapıldığını anlamıştım; çocuklarımı böyle bir üvey babayla düşünemiyordum, bu yüzden de Michael sonunda çocuklara bakamadığını kabullenip onları bana göndermeye hazır olduğunu bildirince, artık ayağımın dibe değdiğini anladım; kendimi peri masallarıyla aldatmayı daha fazla sürdüremezdim. Tıpkı Fareli Köyün Kavalcısı'ndaki fareler gibi, iptonize edilerek trans halinde flütçünün peşine düşmüştüm, ama ailemi de aynı yola sürükleyemezdim. O gece, diktatörlüğün en şiddetli zamanında içine atıl-

dığım ve beni Şili'den ayrılmak zorunda bırakan saçma tehlikelerden tutun da, Michael'la aramıza giren o terbiyeli sessizliklere ve hiçbir açıklama yapmadan, bir boşanmanın temel yönleriyle de yüzleşmeden, ihtiyatsızca evden kaçış biçimime varana kadar, son yıllardaki sayısız hatâlarımı bir bir inceledim. O gece gençliğim sona ermiş ve hayatın başka bir aşamasına girmiştim. Yeter artık, dedim. Sabahın saat beşinde havaalanına gittim, bedava bir telefon konuşması yapmayı becerdim ve uçak bileti için bana para yollasın diye Ramón amcamla konuştum. Onu bir daha görmeyeceğimden emin olarak âşığıma elveda dedim ve on bir saat sonra, bagajsız olarak ve çocuklarıma sarılıp onları bir daha asla bırakmamaktan başka hiçbir plânım olmayarak, yenik bir halde Venezuela'ya indim. Havaalanında beni Michael bekliyordu, alnıma kondurduğu masum bir öpücük ve gözlerinde yaşlarla karşıladı beni; bütün bunların, benimle yeterince ilgilenmediği için kendi yüzünden olduğunu söyledi duygulanarak, paylaştığımız yılların ve ailemizin hatırına, kendisine bir fırsat daha vermemi ve yeni baştan başlamamızı istedi. Zamana ihtiyacım var, diye karşılık verdim, onun soyluluğu altında ezilerek ve neden olduğunu bilmeden öfkelenerek. Arabayı Karakas'a doğru yokuş yukarı sessizce sürdü ve eve vardığımızda istediğim tüm zamanı bana vereceğini söyledi, kendisi ormandaki işine geri dönecekti ve birbirimizi görecek pek az fırsatımız olacaktı.

Bugün benim doğumgünüm, yarım yüzyılı geride bırakıyorum. Belki öğleden sonra arkadaşlarımız bizi ziyaret ederler, insanlar buraya hep önceden haber vermeden gelirler; burası, ölülerle dirilerin el ele dolaştıkları, herkese açık bir ev. Burayı bundan birkaç yıl önce, Willie'yle ben, ilk görüşte başlayan aşkımızın azalma belirtileri göstermediğini ve onunkinden daha büyük bir eve ihtiyacımız olduğunu anladığımızda edindik. Bu evi görünce, bizi bekliyormuş, daha doğrusu bizi çağırıyormuş gibi geldi. Yorgun bir görünümü vardı, tahtaları kabuk kabuk soyulmuştu, pek çok onarım gerekiyordu, içi de karanlıktı, ama harika bir körfez manzarası ve iyi huylu bir hayaleti vardı. Bize eski sahibesinin birkaç ay önce burada öldüğünü söylemişlerdi, biz de bu duvarların arasında mutlu olduğunu düşündük, çünkü odalar hâlâ onun anısını taşıyorlardı. Hiç pazarlık etmeden, yarım saat içinde evi satın

aldık ve onu izleyen yıllarda, İspanyolca ve İngilizce sözcüklerin yankılandığı, mutfakta acılı yahni tencerelerinin kaynadığı ve sofraya pek çok konukla birlikte oturulan, gerçek bir Anglo–Lâtin klânının sığınağı haline geldi. Odalar, bütün gelenleri ağırlayacak biçimde sürekli genişleyip çoğalır: büyükbabalar, torunlar, Willie'nin çocukları, şimdi de Paula, yavaş yavaş bir meleğe dönüşmekte olan o tatlı kız. Evin temellerinde bir kokarca kolonisi yaşıyor, her akşam da, görünüşe göre bizi evlât edinen o esrarengiz tekir kedi çıkageliyor. Birkaç gün önce, kızımın yatağının üzerine, hâlâ kanı akan, yeni avladığı mavi kanatlı bir kuşu bıraktı, herhalde ilgiye karşılık vermesinin zarif bir yolu bu. Son dört yıl içinde ev, güneş ve yıldızlar girsin diye açılan koca koca tepe pencereleri, beyaz halılar ve duvarlar, Meksika tarzı yer karoları ve küçük bir bahçeyle epey değişiklik geçirdi. Eve bir sandık odası yapmak üzere bir Çinli ekip tutmuştuk, ama İngilizce bilmiyorlardı, verdiğimiz talimatları yanlış anlamışlardı ve farkına vardığımızda bir de baktık ki aşağı kata iki oda, bir banyo, bir de, sonunda Willie'nin marangoz atelyesine dönüşen, acayip bir yer ilâve etmişler. Bodruma torunlar için korkunç sürprizler sakladım: alçıdan bir iskelet, define haritaları, içlerinde korsan kıyafetleri ve hayal ürünü mücevherler olan sandıklar. Uğursuz görünümlü bir mahzenin, hayal güçleri için iyi bir özendirici olması umudunu taşıyorum, en azından büyükbabamınki benim için öyle olmuştu. Geceleri ev sarsılıyor, inliyor ve iç geçiriyor, odalarında eski sâkinlerinin anılarının, kitaplardan ve rüyalardan kaçan kahramanların, evin eski sahibesinin tatlı hayaletinin ve ara sıra bedeninin acı veren bağlarından kurtulan Paula'nın ruhunun dolaştığını düşünüyorum. Evlerin yuva olabilmeleri için doğumlara ve ölümlere ihtiyaçları vardır. Bugün bir kutlama günü, bir doğumgünü pastamız olacak, Willie de işinden kolları market torbalarıyla yüklü ve öğleden sonrasını gül fidanlarını toprağa dikmeye ayırma niyetiyle gelecek eve. Onun bana doğumgünü hediyesi bunlar. Fıçılar içindeki o zavallı bitkiler, işler sarpa saracak olursa kaçabilmek için hep bir kapıyı açık bırakan sahiplerinin göçebeliğini simgeliyorlar. Daha önceki ilişkilerinde hep öyle olmuş, bir noktaya geliyor, pılısını pırtısını toplayıp, fıçılarını sürükleyerek başka bir yere gidiyormuş. Öyle sanıyorum ki burada uzun zaman kalacağız, artık güllerimi bahçeye dikmenin zamanı geldi, diye bana haber verdi dün. Koca koca adımlarla yürüyen, gürültüyle gülen, kalın bir sesle ko-

nuşan, yemek için tavukları balta darbeleriyle parçalayıp fazla titizlenmeden onları pişiren, sevdiğim öteki erkeklerden öylesine farklı olan bu adam hoşuma gidiyor. Onun erkeksi güç gösterilerini saygıyla karşılıyorum, çünkü bunları, her zaman el atabileceğim tükenmez bir nezaket rezerviyle telâfi edebiliyor. Çok büyük talihsizlikleri, vurdumduymazlığa düşmeden atlatabilmiş; bugün de hiçbir kısıtlamaya gitmeden kendini bu geç aşka ve artık baş köşeyi işgal eden bu Lâtin klânına verebiliyor. Daha geç vakit ailenin geri kalanı da gelirler, Celia'yla Nicolás televizyon seyretmeye otururlarken Paula sandalyesinde uyuklar; sessiz halasına artık alışmış olan Alejandro oynasın diye terastaki plâstik havuzu suyla doldururuz.

Elli yaşımdayım, hayatımın son yarısına girmiş bulunuyorum, ama yirmi yaşımdaki aynı gücü hissediyorum, bedenim bana henüz ihanet etmiyor. İhtiyar... Paula, sevgisinden beni böyle çağırırdı. Artık bu sözcük beni bir parça korkutuyor, et benli, varisli bir kocakarı geliyor aklıma. Bazı başka kültürlerde yaşlı kadınlar siyahlar giyerler, kafalarına başörtüsü bağlarlar, bıyıklarına el sürmezler, kendilerini dindarlığa vermek, ölülerinin yasını tutmak ve torunlarına bakmak için dünyanın heyecanlarından ellerini eteklerini çekerler; oysa Kuzey Amerika'dakiler her zaman sağlıklı ve mutlu görünmek için olmayacak çabalar gösterirler. Geçmişteki kahkaha ve gözyaşlarımdan kalma hafif yara izleri olan incecik kırışıklıklardan birer yelpaze var gözlerimin kenarında; falcı anneannemin fotoğrafındaki haline benziyorum, hüzünle koyultulmuş aynı yoğun ifade var yüzümde. Şakaklarımdan tutam tutam saçlar dökülüyor; Paula'nın hastalandığının haftasına saçım dökülüp para gibi yuvarlaklar açıldı, dediklerine göre üzüntüden olurmuş ve sonra yeniden saç çıkarmış, ama umurumda bile değil. Paula'nın o upuzun saçlarını kesmek zorunda kaldım, şimdi kafası bir oğlan çocuğununki gibi, çok daha genç görünüyor, çocukluğuna geri döndü. Daha ne kadar ve ne için yaşayacağımı soruyorum kendi kendime. Yaşlılık ve hayat koşulları, kızımı bekleyeyim diye beni bu tekerlekli sandalyenin yanına oturttu. Ben onun ve ailemin gardiyanıyım... Gevşemenin tüm avantajlarını büyük bir hızla öğrenmekteyim. Acaba bir daha yazı yazabilecek miyim? Yolun her bir aşaması birbirinden farklı, belki de edebiyatınki tamamlanmıştır. Bunu birkaç ay içinde, 8 Ocak günü, yeni bir romana başlamak üzere makinemin önüne oturup da ruhların

varlığını ya da sessizliğini anladığımda öğrenebileceğim. Şu son aylarda giderek boşaldım, esin kaynağım tükendi, ama öykülerin gizemli boyutlarda gölgelerin içinde yaşayan canlı varlıklar olmaları da mümkün; eğer öyleyse, bütün iş, içime yeniden girebilmeleri ve kendilerini gönüllerince biçimlendirerek sözcüklere dönüşmüş olarak dışarı çıkmaları için kendimi yeniden onlara açabilmemde. Onlar bana ait değiller, benim yaratılarım değil hiçbiri, ama içinde hapsolduğum bu hüznün duvarlarını yıkmayı başarabilirsem, onlara medyumluk görevi yapabilirim. Bu mümkün olmazsa, mesleğimi değiştirmem gerekecek. Paula hastalandığından beri, eskiden özgürce dolaşabildiğim hayal dünyasının önüne bir sis perdesi indi; gerçekler amansız bir hal aldı. Bugünün deneyimleri, yarının anıları; eskiden belleğimi besleyecek coşkulu olayların yokluğunu hiç hissetmezdim ve oradan doğmuştur bütün öykülerim. Üçüncü kitabımın sonunda Eva Luna şöyle der: *yazı yazdığım zaman, hayatı, olmasını istediğim biçimde, bir roman gibi anlatırım.* Katettiğim yol olağanüstü müydü, yoksa bütün o kitapları alelâde bir yaşamdan yola çıkarak mı yazdım, bilemiyorum, ama belleğimde yalnızca serüvenler, aşklar, sevinçler ve acılar var; gündelik işlerin bayağılıkları yok olup gidiyor. Geriye baktığımda sanki bir melodramın baş oyuncusuymuşum gibi görünüyor bana; oysa bugün artık herşey durdu, anlatacak hiçbir şey yok; şimdiki zamanda trajedinin katı kesinliği var. Gözlerimi yumuyorum, bakışlarını denize dikmiş, ufkun ötesine, ölümün başladığı yere bakan, tekerlekli sandalyedeki kızımın acı dolu görüntüsü dikiliyor karşıma.

Dönüştüğüm bu büyük boşluk ne olacak? Hiçbir tasarı, hiçbir şey, tutkunun zerresi bile kalmadığında, içimi neyle dolduracağım? Emme gücü beni kara bir deliğe indirgeyecek ve yok olup gideceğim. Ölmek... Büyüleyici bir düşünce olan bedeni terk etmek. İçim ölmüş olarak yaşamayı sürdürmek istemiyorum; bu dünyada devam edeceksem, önümdeki yılları tasarlayabilmeliyim. Belki de yaşlılık başka bir başlangıçtır; insanın, evreni bir çılgının abartılı heyecan duygularıyla algılayıp inanılmaza inanmakta ve daha sonra, akıl döneminde, yokolan dünyaları keşfetmekte özgür olduğu, basmakalıp düşüncelerden ve önyargılardan önceki çocukluk döneminin sihirli günlerine geri dönülebilir belki. Benim kaybedeceğim fazla bir şeyim yok, savunacağım hiçbir şeyim yok, özgürlük bu mu acaba? Bence biz büyükannelere koruyucu

büyücülük rolü düşüyor; daha genç kadınları, çocukları, toplumu ve, neden olmasın, bunca tecavüzün kurbanı olan bu hırpalanmış gezegeni bizler gözetmeliyiz. Bir süpürge sopasına binip uçmak ve öteki pagan büyücülerle birlikte bir ormanda ayışığında dans ederek toprağın güçlerini çağırıp şeytanları kaçırmak hoşuma giderdi; bilge bir ihtiyara dönüşüp eski büyüleri ve şifacıların sırlarını öğrenmeyi isterdim. Az şey değil bu istediklerim. Büyücüler, azizler gibi, kendi ışıklarıyla parlayan yalnız yıldızlardır, hiçbir şeye ve hiç kimseye bağlı değillerdir, bu yüzden de korkuları yoktur ve parçalanmak yerine uçacaklarından kesinlikle emin olarak kendilerini körü körüne atabilirler boşluğa. Dünyayı yukardan görebilmek için bir kuşa, ya da içerden görebilecek bir kurtçuğa dönüşebilirler, başka boyutlarda yaşayabilirler ve başka galaksilere gidebilirler, bilincin ve bilginin sonsuz okyanusunda seyreden denizcilerdir onlar.

Kararsız bir Arjantinli müzisyen yüzünden tensel tutkudan kesinlikle vazgeçince, gözlerimin önünde bitmez tükenmez bir bıkkınlık ve yalnızlık çölü uzanıvermişti. Otuz yedi yaşımdaydım ve, genel anlamdaki aşkı özel anlamdaki âşığımla karıştırıp yanılgıya düşerek, işin aslına bakılırsa bana yalnızca sorun yaratmış kötü bir huy olan âşık olma alışkanlığımı iyileştirmeye karar verdim. Neyse ki bunu tümüyle başaramadım ve o eğilimim, iki metre kalınlığında kutup buzunun altında ezilip, ilk ılık esinti karşısında inatla filizlenen bir tohum gibi, içimde gizli kaldı. Kocamla birlikte Karakas'a döndükten sonra, âşığım bir süre daha ısrar etti, ama bana öyle geliyor ki başka bir nedenden çok nezaketinden. Telefon çalıyor, uluslararası konuşmalara özgü tık diye bir ses duyulunca ben konuşmadan kapatıyordum; aynı kararlılıkla mektuplarını da açmadan yırtıp attım ve sonunda flütçü, iletişim kurma niyetlerinden vazgeçti. Aradan on beş yıl geçti, o zamanlar bana günün birinde onu unutacağımı söyleseler di asla inanmazdım, çünkü trajik sonlarıyla opera malzemesi oluşturan o az bulunur kahramanca aşklardan birini paylaştığımızdan emindim. Şimdi ise artık daha iddiasız bir görüşüm var, yolun dönemeçlerinden birinde yeniden karşılaşacak olursak, onu hiç değilse tanıyabilmeyi bekliyorum yalnızca. Bu başarısız ilişki, iki yıldan fazla bir süreyle açık bir yara gibiydi; kelimenin tam anlamıyla aşk hastasıydım, ama bunu kimse bilmedi, beni yakından gözleyen annem bile. Bazı sabahlar, hayal kırıklığından bitkin bir halde yataktan kalkacak gücü bulamıyordum kendimde, bazı geceler ise, büyükbabamınkiler gibi soğuk duşlarla karşı koyduğum yakıcı arzular ve anılar bunaltıyordu beni. Geçmişi silme humması içinde, onun şarkılarının notalarıyla kendi tiyatro eserimi bile yırtıp atmıştım, bundan pişmanlık duyduğum zamanlar oldu, çünkü düşünüyorum da belki de o kadar kötü değillerdi. Michael'ın öğrettiği aptalca bir çareyle tedavi ettim kendimi: aşkı bir sessizlik çölünün içine gömdüm. Sonunda bana acı vermez olana kadar olan bitenleri yıllarca ağzıma almadım ve en tatlı okşamaların anısı da dahil herşeyi yok etme çabamda ölçüyü kaçıracak kadar sert davrandım: belleğimde öyle korkunç bir göl oluştu ki, içinde yalnızca o dönemin talihsizlikleri değil, mutluluklarının büyük bir bölümü de boğu-

lup gitti.

Bu serüven, çocukluğumun, nasıl olup da unuttuğumu anlayamadığım ilk dersini hatırlattı bana: ekonomik bağımsızlık olmadan özgürlük olmaz. Evlilik yıllarım boyunca, hiç farkına varmadan, annemin büyükbabamın hayırseverliğine bağımlı olduğu zamanlar, içinde bulunduğu aynı nazik duruma düşürmüştüm kendimi. Oysa çocukken böyle bir şeyin bana olmayacağına kendi kendime söz vermiştim, kimseden hiçbir şey istemek zorunda kalmamak için, aile reisimiz gibi güçlü ve üretken olmaya kararlıydım; bunun birinci bölümünü yerine getirdim, ama çalışarak kazandığımı kendim yönetmek yerine, tembelliğimden onu, azizlik şöhretini yeterli güvence olarak gördüğüm bir kocanın ellerine bıraktım. Duygularını kusursuzca denetleyebilen ve görünüşe göre haksız ve pek dürüst olmayan herhangi bir şey yapmak elinden gelmeyen, bu aklı başında ve deneyimli adam, kendi yararlarımı gözetmekte benden daha yetenekli gibi görünmüştü bana. Böyle bir fikri nereden edindiğimi bilemiyorum. Ortak yaşantımızın ve benim savurganlığa olan eğilimimin kargaşası içinde, her şeyi kaybettim. Onun yanına geri dönünce, başlamakta olan bu yeni aşamada atılacak birinci adımın, güvenli bir iş bulmak, olabildiğince para biriktirmek ve onun kazancının gündelik harcamalara, benimkinin de yatırımlara ayrılması için ev ekonomimizin kurallarını değiştirmek olduğuna karar verdim. Niyetim, boşanmak için para biriktirmek değildi, böyle hınzırca stratejilere ihtiyacım yoktu, çünkü âşık ozan ufukta gözden kaybolunca kocanın öfkesi geçmişti ve hiç kuşku yok ki Montevideo'daki o kış plajında ortaya konulmuş olanlardan daha âdil koşullarda bir ayrılık pazarlığı yapılabilirdi. Biraz şansla ve çokca çabayla, mihrap önünde verilmiş sonsuzluk vaatlerini yerine getirebileceğimizi düşünerek, tümüyle iyi niyete dayanan bir dokuz yıl geçirdim onun yanında. Yine de, benim sadakatsizliğimle pek az ilgisi olan ve sonraları keşfettiklerim türünden eski hesaplarla daha çok ilgisi bulunan nedenlerle, karıkoca ilişkimizin lifleri kopmuştu. Yeniden bir araya geldiğimizde, terazinin kefesinde iki çocuğumuz, hayatımızın ilişkimize adanan yarısı, tutkusuz bir sevgi ve bizi birleştiren ortak yararlar ağır basıyordu. Kendi tutkularımı hesaba katmıyordum, oysa sonunda o ihtiyatlı niyetlerden daha güçlü çıkacaklardı. Uzun yıllar boyunca o adama karşı içten bir sevgi beslemiştim; son zamanlardaki kötü olayların gençliğin anılarını da mahvetme

sine üzülüyorum.

Michael, işini tamamlamaya ve daha az özveri isteyen bir iş aramaya kararlı olarak, sabahları temel çukurlarında timsahların görüldüğü o uzak eyalete geri dönmüş, ben de, yokluğumda çok değişmiş olan çocuklarımla başbaşa kalmıştım; yeni ülkelerine kesin olarak yerleşmiş görünüyorlar ve artık Şili'ye geri dönmekten söz etmiyorlardı. O üç ay içinde Paula çocukluğunu geride bırakmış, öğrenme inadıyla tutuşan güzel bir genç kız olmuştu: sınıfta en yüksek notları alıyor, en küçük bir yeteneği olmadan gitar çalmayı öğreniyordu, İngilizceyi iyice öğrendikten sonra plâklar ve sözlüklerin yardımıyla Fransızca ve İtalyancayı da konuşmaya başlamıştı. O arada Nicolás da bir karış uzamış ve günün birinde pantolonu dizlerinde, ceketinin kolları da dirseklerinde ve tıpkı büyükbabasıyla babasının modeli olarak ortaya çıkmıştı; kafasında bir dikiş, pek çok yara izleri ve kentin en yüksek gökdelenine ipsiz tırmanmanın gizli tutkusunu taşıyordu. Doğa bilimi dersinin hiç de hoş olmayan ev ödevi gereği, insanların ve çeşitli hayvanların dışkılarını toplamak için kocaman metal kapları sürüklerken görüyordum onu. O kokuşmuş gazların yakıt olarak kullanılabileceğini ve atıkların, lâğımlar yoluyla okyanuslara gönderilmek yerine, yeniden değerlendirme işlemiyle mutfakta kullanılmasının mümkün olduğunu gösterme iddiasındaydı. Araba kullanmayı öğrenmiş olan Paula, bu deneyin ana maddesini toplamak üzere onu arabayla ahırlara, kümeslere, domuz ağıllarına ve arkadaşlarının tuvaletlerine götürüyordu; o da bu topladıklarını, sıcaktan gazların patlaması ve bütün mahallenin boka bulanması tehlikesi altında evde saklıyordu. Çocukluktaki oyun arkadaşlığı, Paula'nın son bilinçli gününe kadar onları birbirlerine bağlayan sağlam bir kafadarlığa dönüşmüştü. Büyüyüp olgunlaşan bu iki genç, hayatlarımızın o acı veren bölümünü kuma gömme niyetimi kendiliklerinden anlamışlardı; herhalde onlarda derin yara izleri bırakmış ve onlara ihanet ettiğim için bana karşı kimbilir ne kadar hınç duymuşlardı, ama ikisi de aradan dokuz yıl geçene kadar olan biteni ağızlarına almadılar; sonunda üçümüz oturup konuştuğumuzda, olayın ayrıntılarını hiç birimizin hatırlamadığını ve hepimizin üvey baba olmasına ramak kalmış olan o âşığın adını bile unuttuğumuzu anlamak bizi eğlendirmişti.

İnsanın alınyazısında belirtilen yolda yürümesi sırasında hemen her zaman olduğu gibi, bir dizi rastlantı, tasarılarımı uygulamaya koymamda bana yardımcı oldu. Üç yıl boyunca Venezuela'da ne arkadaş, ne de iş bulmayı becerebilmiştim, ama tüm enerjimi uyum sağlama ve hayatta kalma çabası üzerinde yoğunlaştırır yoğunlaştırmaz, bir haftaya kalmadan bunu başardım. Annemin Tarot kâğıtları, daha önce bıyıklı esmer bir adamın karşıma çıkacağı biçiminde klâsik bir kehanette bulunmuşken –herhalde flütçüyü kastediyorlardı–, yeniden ortaya çıkarak bu kez sarışın bir kadını haber vermeye başlamışlardı. Gerçekten de, Karakas'a döndükten birkaç gün sonra, lepiska saçlı bir öğretmen olan Marilena hayatıma girerek bana bir iş önerdi. Sanat öğretmenliği yaptığı bir Enstitünün sahibesiydi ve öğrenme sorunları olan çocuklara ders veriyordu. Enerji dolu bir İspanyol hanımı olan annesi akademiyi sekreter olarak yönetirken, Marilena, günde on saat ders veriyor, bir on saatini de, Venezuela'da ve, neden olmasın, bütün dünyada eğitim sistemini değiştirmeyi amaçlayan birtakım iddialı yöntemler üzerinde araştırmalara ayırıyordu. Benim işim, öğretmenleri denetlemesine ve sınıfları düzenlemesine, reklâm kampanyasıyla öğrenci çekmeye ve ebeveynlerle iyi ilişkiler yürütmeye yardımcı olmaktı. Duygusal karmaşa içine düştükçe ya da vatan hasretine kapıldıkça beni katı gerçekleri kabullenmeye zorlayan ve kendime en küçük bir acıma duygusu gösterme niyetimi kökünden yok eden, pragmacı, dürüst, altın renkli saçları kadar berrak bir kadındı. Onunla sırlarımı paylaştım, yeni bir iş öğrendim ve beni uzun süre felce uğratmış olan o bunalımı üzerimden attım. Çözümlemek için kendi Şili ölçütümü kullandığımdan o zamana kadar anlayamadığım Karakas toplumunun kodlarını ve nazik şifrelerini öğretti bana; birkaç yıl sonra öyle güzel uyum sağlamıştım ki, bir tek Karayip aksanıyla konuşmam eksikti. Günlerden bir gün bir bavulun dibinde, bir avuç toprakla dolu küçük bir naylon torba buldum ve onu, içine belleğin en güzel tohumlarını ekme düşüncesiyle Şili'den getirdiğimi hatırladım, ama bunu yapamamıştım, çünkü oraya yerleşme niyetinde değildim, hep geri dönmek için diktatörlüğün devrilmesini bekleyerek, güneyden gelen haberlere bağımlı yaşamıştım. Yeterince beklediğime karar verdim ve sade bir kişisel törenle eski bahçemin toprağını Venezuela toprağıyla karıştırarak bir saksıya koydum ve içine bir unutmabeni diktim. O iklime yatkın olmayan, raşitik bir bitki

filizlendi ve çok geçmeden kuruyup öldü; zamanla onun yerine diktiğim coşkulu bir tropikal ağaççık ise, bir ahtapot arsızlığıyla büyüyüverdi.

Çocuklarım da uyum sağlamışlardı. Paula, Sicilya kökenli bir gence âşık olmuştu, hâlâ kendi toprağının geleneklerine sadık kalan, Paula gibi ilk kuşaktan bir göçmendi. İnşaat malzemesiyle servet sahibi olan babası, düğünü yapabilmek için Paula'nın okulu bitirmesini –mademki kendisi de öyle istiyordu– ve hamur işleri yapmayı öğrenmesini bekliyordu. Bense, kalbimin derinliklerinde o iyi huylu delikanlıya ve son derece tatlı hısım akrabasına karşı engellenemez bir sempati duyduğum halde, acımasız bir sertlikle karşı koydum; metafizik ya da entellektüel hiçbir sorunları olmayan bu neşeli ve kalabalık aile, her Allahın günü bir araya gelip, İtalyan mutfağının en leziz ziyafet yemekleriyle hayatın tadını çıkarıyordu. En büyük evlât ve ilk torun olan damat adayı, vaktini yatındaki sâkin eğlencelerde, kumsaldaki yazlığında, otomobil koleksiyonunun başında ya da masum partilerde geçiren, Polinezyalı mizaçlı, sarışın, uzun boylu, iri yarı bir çocuktu. Benim tek itirazım, bu olası damadın ne çalışıyor, ne de okuyor olmasıydı; babası ona cömert bir maaş bağlamış ve Paula'yla evlendiğinde dayalı döşeli bir ev sözü vermişti. Günün birinde, beti benzi atmış ve tir tir titreyerek, ama kararlı bir ses tonuyla benimle yüzleşerek, dolambaçlı yolları bırakıp açık konuşmamızı, ağzını arayan sorularımdan bıktığını söyledi. Dediğine göre, onun gözünde çalışmak bir erdem değil, bir gereksinimdi, insan çalışmadan karnını doyurabiliyorsa çalışmak için aptal olmak gerekti. Bizdeki özveri ve alınteri saplantısını anlamıyordu; Ramón amcanın övündüğü gibi "korkunç derecede zengin" olsaydık bile yine şafakla birlikte kalkıp vaktimizi günde on iki saat çalışarak geçireceğimize emindi, çünkü bizim gözümüzde bu, dürüstlüğün tek yoluydu. İtiraf etmeliyim ki büyükbabamdan kalan o Stoacı değerler merdiveninin sarsılmasına neden oldu, onun bu düşünceleri; o zamandan beri de çalışmaya biraz daha delişmen bir gözle bakar oldum. Düğün ertelenmişti, çünkü Paula okulu bitirince, tencerelerin başına geçmeye henüz hazır olmadığını, buna karşılık psikoloji öğrenimi görmeyi düşündüğünü söyledi. Nişanlısı da sonunda kabul etti, zaten bunu ona danışmış değildi, ayrıca o meslek, yapmayı düşündüğü yarım düzine çocuğu daha iyi yetiştirmesine yarayabilirdi. Bununla birlikte, Paula'nın bir cinsellik seminerine yazılma ve

elinde bir bavul dolusu utanç verici nesneyle gezerek penislerle orgazmları ölçme düşüncesini bir türlü içine sindiremedi. Bana da iyi bir fikir gibi görünmemişti bu, ne de olsa İsveç'te değildik ve insanlar herhalde böyle bir uzmanlığı onaylamazlardı, ama fikrimi açıkça söylemedim, çünkü Paula, ta küçüklüğünden beri kafasına soktuğum aynı feminist gerekçelerle beni alt edebilirdi. Yalnızca dikkatli olmasını söylemeye cesaret edebildim, çünkü seksolog olarak ünlenecek olursa kimse kendinde ona kur yapacak cesareti bulamazdı, erkekler kıyaslanmaktan korkarlardı; ama Paula profesyonelce bir bakışla bana ateş püskürdü ve konuşmamız burada sona erdi. Cinsellik seminerinin sonlarına doğru Hollanda'ya bir yolculuk yapmam gerekmişti; Paula da, Venezuela'da bulunması zor olan bazı didaktik malzeme ısmarladı bana. Böylece bir gece kendimi, Amdsterdam'ın en pis mahallelerindeki uygunsuz dükkânlarda, sipariş listesindeki, lâstikten teleskopik organlar, altları delikli şişme bebekler, sözde belden aşağısı tutmayan kadınlarla ya da şehvetli köpeklerle birleşme fantezileriyle dolu videolar türünden malzemeyi arar buldum. Onları satın alırken duyduğum utanç, Karakas havaalanında bavullarımı açtıklarında, öteki yolcuların alaylı bakışları önünde görevliler o acayip nesneleri elden ele dolaştırdıklarında ve onlara bunların kendi kişisel kullanımım için değil, kızım için olduğunu söylediğimde duyduğum utancın yanında hiç kalırdı. Bu, Paula'nın o iyi yürekli Sicilyalıyla olan nişanlılığının sonu olmuştu. Çocuğun zamanla aklı başına gelmiş, okulunu bitirerek babasının şirketinde çalışmaya başlamış ve evlenerek bir çocuk sahibi olmuştu, ama ilk aşkını da hiçbir zaman unutamamıştı. Paula'nın hastalığını öğrendiğinden beri, onlara kötü haberleri verdiğimde ağlayan yarım düzine başka erkeğin yaptığı gibi, bana destek olmak üzere sık sık telefon ediyor. Ne bu tanımadığım insanların kim olduklarını ve kızımın talihinde ne gibi bir rol oynadıklarını biliyorum, ne de onun onların ruhlarında ne derinlikte izler bıraktığını. Paula, başkalarının hayatlarından sağlam tohumlar ekerek geçip giderdi, bunların meyvelerini acıyla dolu bu bitmek bilmez aylar boyunca gördüm. Bulunduğu her yerde arkasında dostlar ve aşklar bırakırdı, her yaştan ve sınıftan insanlar onu sormak için benimle ilişki kuruyorlar, onun başına bunca talihsizliğin geldiğine inanamıyorlar.

O arada Nicolás, And dağlarının en yüksek tepelerine tırma-

nıyor, köpekbalıklarının resimlerini çekmek için denizaltı mağaralarını araştırıyor ve kemiklerini öyle düzenli aralıklarla kırıyordu ki her telefon çalışında titremeye başlıyordum. Kaygılanmam için gerçek nedenler çıkmazsa, doğal gazlar deneyinde kullandığı aynı dehâyla onları kendisi yaratıyordu. Bir gün öğleden sonra bürodan dönerek evi karanlık ve görünürde boş buldum. Koridorun sonunda bir ışık olduğunu fark ettim, biraz da dalgın bir halde, seslenerek o yana doğru yürüdüm ve banyo kapısının eşiğinde birdenbire boynunda bir iple sallanan oğluma çarptım. Taş gibi yere yığılmadan önce, dili dışarı sarkmış, gözleri kaymış olarak yüzündeki idam mahkûmu ifadesini görecek vaktim oldu. Bilincimi kaybetmemiştim ama kımıldayamıyordum, buz kesmiştim. Tepkimi görünce Nicolás, kendisini güzelce asmış olduğu koşum kayışından kurtularak yardımıma koştu, pişmanlıkla beni öpücüklere boğuyor, böyle bir korkuyu bana bir daha yaşatmayacağına yeminler ediyordu. Bu iyi niyetleri birkaç hafta sürüyor, sonunda onu boğulmuş bir halde bulayım diye küvetin içine dalıp ince bir cam tüpten soluk alarak yatıyor, ya da bir kolu askıda, gözünün üzerinde bir bantla çıkıyordu karşıma. Paula'nın psikolojiyle ilgili el kitaplarına bakılırsa, bu kazalar sinsi bir intihar eğilimini ortaya koyuyor ve korkunç şakalarla bana işkence etme çabası, içindeki itiraf edilemez bir hınçtan kaynaklanıyordu, ama ders metinlerinin genelde yanıldıkları sonucuna varmak hepimizi rahatlatmıştı. Nicolás oldukça yaramaz bir çocuktu ama kendi kendine zarar verecek bir deli değildi, bana olan sevgisi de öyle apaçıktı ki annem onda Oidipus kompleksi[1] olduğu tanısını koymuştu. Zaman, bu kuramımızı kanıtlamış ve oğlum on yedi yaşındayken bir sabah erkek olarak gözünü açmış, deney kaplarını, darağaçlarını, dağlara tırmanma iplerini, köpekbalığı öldürme zıpkınlarını ve ilk yardım çantasını garajın dibinde bir sandığa koyarak, kendini bilgi sayma işine adamayı düşündüğünü haber vermişti. Bugün onun, yüzünde soğukkanlı bir entellektüel ifadesiyle, iki kolunda birer çocukla geldiğini gördükçe, ev yapımı bir darağacında sallanırkenki o korkunç görüntüsünü acaba rüyada mı gördüm diye merak ediyorum.

O yıllarda Michael ormandaki işini bitirmiş ve kendi inşaat şirketini kurma düşüncesiyle başkente taşınmıştı. İlişkimizin yır-

1. *Oidipus*: Yunan mitolojisinde, bir dizi olaylar sonunda öz annesiyle evlenen Thebailikahraman. Psikanalizde, Oidipus kompleksi, çocuğun ana ve babasına karşı duyduğu istekle ilgili verilerin tümü. (Çev.)

tık dokusunu büyük bir dikkatle yavaş yavaş yamamaya koyulmuştuk ve sonunda o kadar sevecen ve uyumlu bir hal almıştı ki dışardan bakıldığında birbirimize âşık gibi görünüyorduk. Göz açıp kapayana kadar yeni gökdelenler dikip otoyollar açmak için her Allahın günü ağaçların kesildiği, tepelerin yontulduğu ve evlerin yıkıldığı o patlama halindeki Karakas'ta Michael kendine yapacak sözleşme ararken, benim işim bir süre için bizi geçindirmeye yetiyordu; ama arkadaşımın akademisindeki iş o kadar istikrarsızdı ki, bazen ay sonunda iki yakamızı bir araya getirebilmek için Michael'ın annesinin emekli maaşına ya da tasarruflarımıza el atmak zorunda kalıyorduk. Öğrenciler, finallerden az önce akın ediyorlar ve özel dersler sayesinde ders düzeyine yetişebiliyorlardı, ama sorunu kökünden çözümlemek için çalışmaya devam etmek yerine, sınavları atlatır atlatmaz yeniden gözden kayboluyorlardı. Giriş kayıtları aylarca değişken olmuştu. Enstitü zorlukla ayakta durabiliyordu; o hafif yelkenliyi seyir halinde tutabilmek için çocukların yeterli sayıda kayıt yaptırmaları gereken Ocak ayını kaygıyla bekliyorduk. O yıl Aralıkta durum kritik bir hal almıştı, işin yönetim faslıyla görevli olan Marilena'nın annesiyle ben, muhasebe defterini tekrar tekrar gözden geçirerek olumsuz rakamları boş yere dengelemeye çalışıyorduk. Tam biz bu işle uğraşırken, masamızın önünden temizlikçi kadın geçti; bize hep kendi elleriyle yaptığı nefis peynir tatlısıyla ziyafet çeken, canayakın bir Kolombiyalıydı. Umutsuzlukla hesap yaptığımızı görünce, içten bir ilgiyle sorunun ne olduğunu sordu ve derdimizi kendisine anlatmamızı istedi.

–Öğleden sonraları bir cenaze levazımatçısında çalışıyorum, müşteri gelmez olunca, lokali *Cinkov*'la yıkarız –dedi.

–Nasıl şey o?

–Bir büyü. İyice bir temizlik yapmak gerekiyor. Önce, kötü talihi kovmak için, dipten başlayıp kapıya doğru yerler siliniyor, sonra da işleri yoluna koyacak iyi ruhları çağırmak için kapıdan başlayıp içeriye doğru.

–E, sonra?

–Sonra ölüler gelmeye başlıyorlar.

–Bize burada ölü değil çocuk gerek.

–Aynı şey, *Cinkov* her işi yoluna koymaya yarar.

Ona biraz para verdik, ertesi gün içinde ne olduğu belirsiz, kötü kokulu bir sıvı bulunan bir bidonla geldi: dibinde sarımtırak

süt gibi bir şey, onun üstünde kabarcıklı bir bulamaç tabakası, en üstünde de yeşilimtırak bir yağ vardı. Kullanmadan önce çalkalamak ve burunlarımızı mendille tıkamak zorundaydık, çünkü kokusu bizi sersemletebilirdi. Aman kızım bu saçmalığı duymasın, diye içini çekti Marilena'nın annesi; yetmişine merdiven dayamıştı ama onu otuz yıl önce doğduğu yer olan Valencia'yı bırakıp sadakatsiz bir kocanın peşinden Yeni Dünya'ya gelmeye, kapatmasıyla yaşarken onunla yüzleşip boşanma zorunda bırakmaya ve hemen arkasından da onu çarçabuk unutmaya iten canlılığından ve neşesinden bir şey kaybetmemişti. Kendini ömründe ilk kez özgür hissettiği bu bolluk ülkesine bağlanarak kızının yanında kalmış ve her ikisi de azim ve yaratıcılıkla ayakta durmayı başarmışlardı. İşte bu kadıncağızla ikimiz, büyü sözcüklerini mırıldanarak, dört ayak üstünde yerlere tahta bezleriyle o sıvıyı sürüyor, bir yandan da gülmemizi zor tutuyorduk, çünkü açıkça alay edecek olursak her şey suya düşebilirdi, büyüler yalnızca ciddiyet ve inançla bir işe yarardı. Bu işle birkaç gün uğraşmıştık, sırtlarımız tutulmuş, dizlerimizde yaralar açılmıştı ve ne kadar havalandırdıysak da içerdeki berbat kokuyu çıkaramadık, ama zahmetimize değmişti; Ocak ayının ilk haftası kapıda çocuklarının ellerinden tutmuş ana babalardan oluşan uzun bir kuyruk vardı. Bu kadar gözkamaştırıcı bu sonuç karşısında, bidonda kalanı Michael'ın talihini düzeltmek için kullanmak geldi aklıma ve akademide yaptığımız gibi baştan aşağı silmek üzere geceleyin usulca bürosuna girdim. Büroda acayip bir koku olduğu yolunda birtakım yorumların dışında, günlerce hiçbir haber çıkmadı. Temizlikçi kadına danıştım, asıl *cinli*'nin kocam olduğunu, onu Kutsal Dağ'a götürüp profesyonel bir büyücü tutmanın her şeyi çözümleyebileceğini söyledi, ama bu tavsiye benim olanaklarımın dışındaydı. İngiliz eğitiminin, mühendislik öğreniminin ve satranç merakının kusursuz bir ürünü olan onun gibi bir adam, büyü âyinlerine asla katılmazdı, ama büyünün mantığını düşünmeye koyulmuş ve o mucizevi sıvının, yerleri silmeye yaradığına göre, bir insanı iyice ıslatmakta kullanılmaması için hiçbir neden olmadığı sonucuna varmıştım. Ertesi sabah, Michael duştayken, arkasından yaklaştım ve bidondakinin geri kalanını başından aşağı döktüm. Bir şaşkınlık çığlığı attı, az sonra da derisi yengeç rengi almış, birkaç tutam tüyü dökülmüştü, ama aradan tam iki hafta geçtikten sonra Venezuelalı bir ortak bularak harikulâde bir sözleşme yaptı.

Arkadaşım Marilena, o yıl işlerin olağanüstü iyi gitmesinin nedenini hiçbir zaman öğrenemedi, ama bunun kalıcı olduğunu sanmıyordu; bütçeyle uğraşmaktan bıkmış, yön değiştirmenin olanaklarını düşünüp duruyordu. Konuyu tartışırken, –zeminin çatlaklarından hâlâ yayılan cin kovma kokularından esinlenerek– enstitüyü bir okula dönüştürme düşüncesi çıktı ortaya, böylece öğrenme sorunlarını ciddi olarak çözümleyebilecek o harika eğitim kuramlarını uygulamak ve o arada bizim muhasebe defterinin neden olduğu şokları da atlatmak mümkün olacaktı. Bu düşünce, birkaç yıl içinde kentin en saygın okullarından biri haline gelecek olan sağlam bir kuruluşun da başlangıcı oldu.

Bu Kaliforniya sonbaharında düşünecek çok vaktim oluyor. Kendimi kızıma alıştırmalıyım, ne onu eskisi gibi zarif ve neşeli bir genç kız olarak hatırlayıp, ne de kendimi gelecekle ilgili kötümser görüntülere kaptırarak, her günü, mucizeler beklemeden, geldiği gibi kabul etmeliyim. Paula, hayatta kalabilmek için bana bağımlı, yeniden bana ait, yeni doğduğu zamanki gibi yine kollarımın arasında, hayatın sevinçleri ve dertleri onun için artık sona erdi. Onu şallara sararak, San Francisco körfezinin ve Willie'nin, fıçılardan çıkıp da sağlam toprağa kök saldıklarından beri çiçeklerle dolan gül fidanlarının karşısına oturtuyorum. Kızım ara sıra gözlerini açıyor ve bakışlarını suyun rengârenk yüzeyine dikiyor; bakışlarının dümdüz çizgisi önünde duruyorum, ama beni görmüyor, gözbebekleri dipsiz kuyulara benziyor. Onunla yalnızca geceleri, rüyalarımda beni ziyarete geldiğinde iletişim kurabiliyorum. İrkilerek uyuyorum ve sık sık beni çağırdığından emin olarak uyanıyorum, telâşla kalkıp odasına koşuyorum, hemen her zaman yolunda gitmeyen bir şeyle karşılaşıyorum: ateşi ya da tansiyonu fırlamış oluyor, ya terliyor ya üşüyor, ters yattığından bir yerine kramp girmiş oluyor. Ona geceleri bakan kadın, İspanyolca televizyon programları sona erince genellikle uyuyakalıyor. O zaman Paula'nın yanına uzanıyorum, benden daha iri olduğu için onu olabildiğince rahat ettirerek bağrıma basıyorum ve onun için huzur diliyorum, mistik bir sükûnet içinde huzur bulması, o kısacık yolculuğu sırasında onca aradığı Tanrıyı bulması için yalvarıyorum. Onun ihtiyaçlarını sezinlemek için bir esin kaynağı, ruhunun hiçbir rahatsızlığa uğramadan o buluşma yerine doğru yolcu-

luğu sırasında onu rahat yaşatmak için yardım istiyorum. Acaba neler hissediyor? Sanki cehennem manzaraları görüyormuşçasına yerinden uğramış gözlerle tir tir titreyerek korktuğu çok oluyor, oysa bazen orada değilmiş gibi, sanki artık oradan uzaklaşmışçasına hareketsiz oturuyor. Hayat bir mucize; ona, gençliğin başdöndürücü hızı içinde ileri doğru atılıp giderken, vedalaşmak ya da hesap çıkarmak için vakit bırakmadan, ansızın sona eriverdi. Her şeyin anlamını kendi kendine sormaya başlarken sekteye uğradı, yanıtları bulmanın yükünü de bana bıraktı. Geceleri bazen, kedinin yemeğini yemek için yukarı çıkan bodrumdaki o esrarengiz kokarcalar, ya da benimle gevezelik etmek için aynasından kaçıp çıkan anneannemin hayaleti gibi, evin içinde dolaşıyorum. O uyuyunca yatağıma dönüyorum ve gözlerim saatin yeşil rakamlarına dikili olarak Willie'ye arkasından sarılıyorum, saatler şimdiki zamanı tüketerek acımasızca geçip gidiyor, gelecek oldu bile. Doktor Forrester'in verdiği hapları almalıydım, onları annemin mektup sepetinin içinde biriktirerek neden hazine gibi saklıyorum bilmem. Bazı sabahlar Paula'nın odasındaki kocaman pencerelerden güneşin çıktığını görüyorum; her bir şafakta dünya kendini yeniden yaratıyor, gökyüzünü turuncu tonlarına boyuyor ve suyun üzerindeki buhar, narin bir Japon resmindeki gibi, manzarayı sisli dantellere sarmalayarak yükseliyor. Acılar denizinde başıboş seyreden bir sal gibiyim. Bu uzun aylar boyunca tıpkı bir soğan gibi kat kat soyularak değiştim, artık aynı kadın değilim; kızım, kendi içime bakma ve daha önce hiç görmemiş olduğum o bomboş, karanlık ve acayip bir biçimde huzur dolu iç mekânlarımı keşfetme fırsatını verdi bana. Kutsal yerler onlar ve oraya ulaşmak için daracık, engellerle dolu bir yoldan geçmem ve hayal gücümün önüme çıkan canavarlarını yenmem gerekiyor. Korkudan felce uğradığımda gözlerimi yumup, dalgaların öfkeli darbeleri arasında, çalkantılı sulara gömülme duygusuna bırakıyorum kendimi. Aslında sonsuza dek süren bir an için, ölmekte olduğumu sanıyorum, ama her şeye rağmen hâlâ hayatta olduğumu yavaş yavaş anlıyorum, çünkü o amansız girdabın içinde bana acıyarak soluk almama izin veren bir aralık var. Hiçbir direnç göstermeden kendimi sürüklenmeye bırakıyorum ve içimdeki korku yavaş yavaş geriliyor. Suda dalgalanarak bir denizaltı mağarasına giriyorum ve felâketin ejderjalarından kurtulmuş olarak orada bir an dinleniyorum. Belki de hayvanların ağladıkları gibi, içim burula-

rak, hıçkırmadan ağlıyorum, ama o sırada güneşin çıkışı sona eriyor, kedi kahvaltısını istemeye geliyor ve Willie'nin mutfakta dolaştığını duyuyorum, kahvenin kokusu bütün evi sarıyor. Yeni bir gün başlıyor, bütün öteki günler gibi.

1981'in Yılbaşı günü. O gün, Ağustosta kırk yaşımı bitireceğimi ve o zamana kadar gerçekten önemli hiçbir şey yapmadığımı hesaplamıştım. Kırk yaş! İhtiyarlığın başlangıcıydı bu, kendimi bir salıncaklı iskemleye oturmuş çorap örerken hayal etmek hiç de zor değildi. Büyükbabamın evinde yalnız ve öfke dolu bir kızken ne kahramanlıklar hayal ederdim: ünlü bir artist olacak, kendime kürkler ve mücevherler alacağıma bütün paramı bir yetimhaneye verecektim, kırık kemiklere karşı bir aşı bulacak, bentteki deliği tek parmağımla tıkayarak başka bir Hollanda köyünü kurtaracaktım. Tom Sawyer olmak istiyordum, Kara Korsan ya da Sandokán; Shakespeare'i okuyup trajediyi repertuvarıma kattıktan sonra da, abartılı hayatlar sürerek son sahnede ölen o harika kahramanlar gibi olmak istiyordum. Adsız bir rahibeye dönüşme düşüncesi çok daha sonraları geldi aklıma. O dönemde kendimi kardeşlerimden ve öteki çocuklardan çok farklı hissediyor, dünyayı başkaları gibi göremiyordum; nesnelerle kişiler saydamlaşıyor, kitaplarla rüyalardaki öyküler gerçeklerden daha gerçek gibi geliyordu bana. Bazen kafamda korkutucu bir berraklığın kıvılcımları çakıyor, sanki tüm zamanlar aynı yerde aynı anda üst üste geliyorlarmış ve birdenbire saniyenin bilmemkaçta kaçında açılıveren küçük bir pencereden ben başka boyutlara geçiyormuşum gibi, geleceği ya da doğumumdan çok önceki uzak geçmişi görebildiğimi sanıyordum. Ergenlik çağımda, rock n'roll yapıp gizlice sigara içen gürültülü oğlan çetelerinden birine ait olmak için neler vermezdim, ama buna kalkışmadım, çünkü onlardan biri olmadığımdan emindim. Çocukluğumdan beri sürüklediğim yalnızlık duygusu daha da belirginleşmişti, ama günün birinde kendini gösterecek olan özel bir yazgı tarafından mimlendiğim biçiminde belirsiz bir umutla teselli buluyordum. Daha sonra evliliğin ve anneliğin olağan işlerine balıklama dalmış, o arada ilk gençliğimin mutsuzluk ve yalnızlıkları silinerek o büyük tasarılar unutulmuştu. Gazetecilikle, tiyatro ve televizyonla uğraşıyordum, Askerî Darbe beni gerçeklerle aniden yüz yüze getirene kadar alınyazımı bir daha düşünmedim. Kendi kendimi Venezuela'ya sürgüne yolladığım o yıllar, benim için bir mahkûmiyet kadar ağır olan tek bir sözcükle özetlenebilirdi: sıradanlık. Kırk yaşım sürprizler için artık çok iler-

lemiş bir yaştı, vadem hızla kısalıyordu, kesin olan tek şey hayatımın niteliksizliği ve can sıkıntısıydı, ama gururum bunu kabul etmemi engelliyordu. Anneme –bunu öğrenmek isteyen bir tek o vardı–, kusursuz olan bu yeni hayatımda her şeyin iyi gittiğine yeminler ediyordum, fiyaskoyla sonuçlanan aşkımı Stoacı bir disiplin içinde iyileştirmiştim, güvenli bir işim vardı, ömrümde ilk kez para biriktiriyordum, kocam hâlâ bana âşık görünüyordu ve ailem normal yoluna girmişti, hattâ kendi halinde bir öğretmen gibi giyinir olmuştum, daha ne istenebilirdi? Saçaklı şallardan, uzun eteklerden ve saçımdaki çiçeklerden eser kalmamıştı, yine de onları bir bavulun dibinden usulca çıkarıp aynanın karşısında birkaç dakikalığına giyiyordum. Aklı başında burjuva rolümün içinde boğuluyor, gençliğimdeki aynı arzular beni yiyip bitiriyordu, ama şikâyet etmeye en küçük bir hakkım yoktu, elimdeki her şeyi bir kerede oynamış ve kaybetmiştim, hayat bana ikinci bir fırsat veriyordu, talihime şükretmekten başka yapacak şeyim yoktu. Annem, bir gün, rahat bir nefese benzemeyen bir iç çekişiyle ve bana alaylı gelen bir ses tonuyla, 'Bu başardığın bir mucize, yavrum, evliliğinin ve hayatının kırık parçalarını bir araya getirebileceğini hiç ummuyordum,' dedi. Belki de Pandora[1] kutumun içindekileri sezinleyen tek kişiydi o, ama kapağını açmaya cesaret edemiyordu. 1981'in o Yılbaşı günü, ötekiler bunu şampanyayla kutlarlar ve dışarda yeni yılın doğumunu duyuran havai fişekler patlarken, üzüntümü yenip, hemen herkesinki gibi hiçbir pırıltısı olmayan bir hayata alçakgönüllülükle razı olmayı kendime amaç edindim. Karşılığında kocamla soylu bir arkadaşlığa sahip olabilirsem aşktan vazgeçmenin çok zor olmadığına, gazetecilikteki ya da tiyatrodaki belirsiz serüvenlerin yerine okuldaki istikrarlı işimin kuşkusuz çok daha iyi olduğuna ve gezegenin en ucunda ülküleştirdiğim bir anayurdu düşünerek iç çekmeyi sürdürmek yerine Venezuela'ya kesin olarak yerleşmem gerektiğine karar verdim. Bunlar akla yatkın düşüncelerdi, her ne olursa olsun yirmi ya da otuz yıl içinde, tutkularımın yatışıp, başarısız aşkın tatsızlığını ya da üzüntüsünü artık aklıma bile getirmediğimde, Marilena'nın işinde edinmekte olduğum hisse senetlerinin satışıyla rahat rahat emekli olabilirdim. Bu akla yatkın tasarı bir haftadan fazla

1. *Pandora*: Yunan mitolojisinde, tanrılar tarafından güçlü ve kendini beğenmiş erkekleri cezalandırmak için yaratılan kadın. Zeus, içinde insanlığın tüm iyilikleriyle kötülüklerinin saklı olduğu bir kutu armağan ederek onu yeryüzüne Epimetheus'un yanına yollar. Onun kutuyu açmasıyla, Umut dışında, içindekilerin hepsi dünyaya dağılır. (Çev.)

sürmedi. 8 Ocak günü Santiago'dan telefon ederek büyükbabamın çok hasta olduğunu haber verdiler ve bu haber akıllı uslu davranma vaatlerimi unutturarak beni beklenmedik bir yöne savurdu. Tata artık yüz yaşına merdiven dayamıştı, kuş kadar bir iskelete dönüşmüş, yarı kötürüm ve kederliydi, ama aklı tümüyle yerindeydi. Britannica Ansiklopedisinin son harfini de okumayı ve Kraliyet Akademisi Sözlüğünü ezberlemeyi bitirdiğinde, televizyon dizilerindeki tanımadığı insanların talihsizliklerine duyduğu ilgiyi de tümden yitirince, artık ölme vaktinin geldiğini anlamıştı ve bunu onuruyla yapmayı istiyordu. Yıpranmış siyah kostümünü giyip, dizlerinin arasında bastonuyla koltuğuna yerleşerek, torunu kendisini öylesine olmayacak biçimde yarı yolda bıraktığına göre, hayatının son ânında yardım istemek için anneannemin hayaletini çağırmaya koyulmuştu. Bütün o yıllar boyunca benim sürekli mektuplarım, onun da tek tük yanıtlarıyla ilişkiyi sürdürmüştük. Ona son kez yazarak, kendisini asla unutmayacağımdan, anısını da çocuklarıma ve çocuklarımın çocuklarına miras olarak bırakmayı düşündüğümden, huzur içinde çekip gidebileceğini söylemeye karar verdim. Bunu kanıtlamak için de, ilk nişanlısı olan büyük teyzem Rosa'nın bir öyküsüyle başladım mektuba; evlenmeden az önce, yanlışlıkla ya da kötü bir niyetle zehirlenerek esrarengiz bir biçimde ölen bu olağanüstü güzellikteki genç kızın soluk kahverengi tonundaki fotoğrafı, o değişmez güzelliğinin içinden gülümseyerek, hep evdeki piyanonun üzerinde dururdu. Tata, yıllar sonra, Rosa'nın küçük kız kardeşi olan anneannemle evlenmişti. Daha ilk satırlardan başlayarak mektuba başka istekler egemen olmuş ve beni ailemin belirsiz öyküsünden uzaklara götürerek, roman kurgusunun güvenilir dünyasını keşfe yönlendirmişti. Bu yolculuk sırasında amacımı şaşırmamla, gerçekle hayal arasındaki sınırlar silinmiş, kahramanlar canlanarak kendi çocuklarımdan daha kaprisli bir hal almışlardı. Aklım bir karış havada olarak okulda sabahın yedisinden akşamın yedisine kadar çift mesai çalışıyor, okul yönetiminde felâkete yol açabilecek hatâlar yapıyordum; o yıl nasıl iflas etmedik bilmiyorum; muhasebe defterlerini, öğretmenlerle öğrencileri ve dersleri gözümün ucuyla denetlerken, tüm dikkatimi geceleri çiziktirdiğim sayfaları taşıdığım yelken bezinden bir torbaya vermiştim. Bedenim işlevlerini bir otomat gibi yerine getiriyor, aklım kelime kelime doğmakta olan o âlemin içinde kaybolup gidiyordu. Eve hava kararırken va-

rıyor, ailemle birlikte akşam yemeğini yiyip bir duş aldıktan sonra, yorgunluk beni yatmaya zorlayana kadar, mutfakta ya da yemek odasında küçük bir portatif yazı makinesinin karşısında oturuyordum. Hiç zorlanmadan ve düşünmeden yazıyordum, çünkü falcı anneannem dikte ediyordu bana. İşe gitmek için sabahın altısında kalkmak gerekiyordu, ama o birkaç saatlik uyku bana yetiyordu; trans halinde dolaşıyor, sanki içimde yanar bir lâmba varmış gibi enerjim dışarı taşıyordu. Ailem tuşların tıkırtısını duyuyor, bulutlar içinde kendimi kaybettiğimi görüyordu, ama kimse bir şey sormadı, belki de verecek bir yanıtım olmadığını tahmin ediyorlardı, gerçekten de ne yaptığımı pek bilmiyordum, çünkü büyükbabama bir mektup yollama niyetim çabucak silinmişti, bir roman yazmaya koyulduğumu da kabul etmiyordum, bu fikir bana fazlasıyla iddialı görünüyordu. Yirmi yıldan fazladır, gerçek eğilimimi itiraf etmeye cesaret edemeden, –gazetecilik, öyküler, tiyatro, televizyon senaryoları ve yüzlerce mektup arasında– edebiyatın çevresinde dolanıyordum; bir formüler doldururken meslek hanesine 'yazar' diye yazmadan önce birkaç dilde üç roman yayımlamış olmam gerekiyordu. Kâğıtlarımı, kaybolmalar ya da ev yanar korkusuyla, her yana taşıyordum; bir kurdeleyle bağlı bu kâğıt tomarı benim için yeni doğmuş bir evlât gibiydi. Torbanın çok ağırlaştığı bir gün, içinde beş yüz sayfa saymıştım; beyaz bir sıvıyla öyle çok düzeltmeler tekrar tekrar yapılmıştı ki bazıları karton gibi kalınlaşmıştı, bazıları ise çorba lekeleri içindeydi ya da haritalar gibi kat kat açılıveren, zamkla yapıştırılmış eklemeler taşıyordu; bugün tertemiz düzeltmeler yapmamı sağlayan bilgisayardan Allah razı olsun. Bu bitmez tükenmez mektubu yollayacak kimsem yoktu, büyükbabam artık bu dünyada değildi. Onun ölüm haberini alınca bir tür sevinç duydum içimde, yıllardan beri istediği şeydi bu, ve daha büyük bir güvenle yazmayı sürdürdüm, çünkü o harika ihtiyar sonunda Memé'ye kavuşmuştu ve ikisi birlikte omzumun üzerinden yazdıklarımı okuyorlardı. Anneannemin harikulâde yorumlarıyla Tata'nın alaycı kahkahaları her gece bana arkadaşlık ediyorlardı. Son bölüm en zoru oldu, kıvamını tutturamadan kaç kez yazdım onu, fazla duygusal oluyor, bazen de bir vaazı ya da siyasî bir broşürü andırıyordu; neyi anlatmak istediğimi biliyor, ama onu nasıl ifade edeceğimi çıkaramıyordum, sonunda hayaletler bir kez daha yardımıma koştular. Bir gece rüyamda büyükbabamı, gözleri kapalı olarak yatağında sırtüstü ya-

tar gördüm, tıpkı çocukluğumdaki o geceyarısı gümüş aynayı aşırmaya odasına girdiğim zamanki gibiydi. Rüyamda çarşafı kaldırıyor ve onun kravatı ve ayakkabılarıyla yas kılığında yattığını görerek, ölmüş olduğunu anlıyordum, bunun üzerine odasındaki o siyah mobilyaların arasında yanına oturup yeni yazdığım kitabı ona okumaya başlıyordum, sesim öyküyü anlattıkça mobilyalar açık renk tahtaya dönüşüyor, yatağın içine mavi renkli tüller doluşarak, pencereden içeri güneş giriyordu. Sabahın saat üçünde, çözümü bulmuş olarak bir sıçrayışta uyandım: Torunu Alba, büyükbabası Esteban Trueba'nın cesedinin yanıbaşında, onu defnetmek için sabah olmasını beklerken, ailenin öyküsünü yazar. Mutfağa gittim, makinenin başına oturarak iki saatten az bir süre içinde hiç duraksamadan on sayfalık son bölümü yazdım. Derler ki kitap hiç bitmezmiş, yalnızca yazar yenilgiyi kabul edermiş; bu kez de büyükbabamla anneannem, belki de anılarına öylesine ihanet edilmesinden rahatsız olarak, 'son' sözcüğünü koymak zorunda bıraktılar beni. İlk kitabımı yazmıştım. O sayfaların hayatımı değiştireceğini bilmiyordum, ama uzun bir durgunluk ve suskunluk döneminin sona erdiğini hissediyordum.

Kâğıt yığınını bir yıldır kullandığım aynı kurdeleyle bağladım ve onu çekine çekine anneme verdim; birkaç gün sonra, onları bana geri vererek, yüzünde bir dehşet ifadesiyle, aile sırlarımızı açıklamaya ve babamı, üstelik ona kendi soyadını vererek, bir dejenere gibi tanımlamaya nasıl cesaret edebildiğimi sordu. O sayfalarda, rastgele seçilmiş Bilbaire adında bir Fransız kontunu tanıtıyordum. Herhalde bu adı bir yerde duymuş ve belleğimin bir bölümünde unutulmuş olarak saklamıştım, kahramanımı yaratırken de, babamın ana tarafından soyadını kullandığımdan tamamen habersiz olarak ona bu adı vermiştim. Annemin bu tepkisi üzerine, babamla ilgili olarak çocukluğumda beni huzursuz etmiş olan birtakım kuşkular yeniden doğdu içimde. Annemi hoşnut etmek için bu soyadını değiştirdim ve uzun zaman aradıktan sonra, aynı aralığa rahatlıkla sığabilmesi için bir harfi eksik olan Fransızca bir sözcük buldum; metnin aslındaki Bilbaire adını düzeltme sıvısıyla silip üzerine Satigny adını yazabiliyordum; eseri sayfa sayfa gözden geçirip, her bir sayfayı portatif makinemin merdanesine takarak ve böylesine bir göznuru karşısında Cervantes'in Don Kişot'u bir kuş tüyü kalemle, mum ışığında, zindanda ve kalan tek eliyle yazdığı düşüncesiyle teselli bularak yaptığım bu iş, günlerimi al-

dı. Bu değişiklikten sonra annem kurgu oyununa hevesle girmiş, *Ruhlar Evi* adının seçimine katılmış, bazıları o tartışmalı kontla ilgili olmak üzere harika fikirler de getirmişti. O kahramanın biriktirdiği açık saçık fotoğrafların arasında bir tane de '*topal hizmetçi kızın üzerine binmiş içi doldurulmuş bir lama*' olması fikri, zayıf bir hayal gücüne sahip olan annemin aklına gelmişti. O zamandan beri annem benim editörüm ve kitaplarımı düzelten tek kişi olmuştur, çünkü böylesine olmayacak bir şeyi yaratabilen bir kişi tüm güvenime lâyıktır. Onu yayımlatmakta ısrar eden de annem oldu, Arjantinli, Şilili ve Venezuelalı yayımcılarla temas kurdu, sağa sola mektuplar yolladı ve kimse müsveddeyi okuma zahmetine girişmediği ya da yanıt vermediği halde umudunu hiç yitirmedi. Günün birinde, İspanya'da bize yardım edebilecek birinin adı geçti elimize. Ben edebiyat ajanslarının varlığından habersizdim, doğrusunu isterseniz, normal insanların büyük bir bölümü gibi, hiç eleştiri de okumamıştım; kitapların, gökkubbedeki yıldızları inceler gibi kitapların da üniversitelerde aynı ciddiyetle incelendiklerinden haberim yoktu. Bunu bilseydim, postanın Barselona'da Carmen Balcells'in yazı masasının üzerine ulaştırma işini üstlendiği, çorba ve düzeltme ilâcı lekeleri içindeki o kâğıt yığınını yayımlamaya cesaret edemezdim. Son otuz yılın en büyük Lâtin Amerikalı yazarlarının hemen hepsinin vaftiz annesi olan bu harika Katalan hanım, kitabımı okuma zahmetine girişti ve birkaç hafta sonra beni arayıp seve seve ajanım olabileceğini haber vererek, romanımı fena bulmadığı halde bunun hiçbir anlama gelmediği, herhangi birinin ilk kitabıyla başarı elde edebileceği, yalnızca ikincisinin benim bir yazar olduğumu kanıtlayabileceği konusunda beni uyardı. Altı ay sonra romanın yayımı için İspanya'ya davet edilmiştim. Yola çıkmadan bir gün önce annem, bu olayı kutlamak üzere bütün aileye bir ziyafet çekti. Sıra tatlıya geldiğinde, Ramón amcam bana bir paket uzattı ve onu açınca, hayranlık dolu bakışlarımın karşısında, kitabımın, görmüş geçirmiş bir iş adamı hokkabazlığıyla, yayımcılara yalvararak, her iki kıtadaki Büyükelçileri seferber ederek ve bana vaktinde ulaşabilmesi için diplomatik kuryeyi kullanarak getirttiği, baskıdan yeni çıkmış ilk nüshası belirdi. O anki heyecanımı tanımlamam mümkün değil; başka kitaplarımla, öldüklerini sandığım dillerdeki çevirileriyle ya da sinema ve tiyatroya uyarlamalarıyla bile bir daha asla duymadığım bir heyecan olduğunu söyleyeyim yeter; *Ruhlar Evi*'nin, üzerin-

de yeşil saçlı bir kadın olan kenarı pembe şeritli o nüshasının heyecanını yüreğimin derinliklerinde duydum. Kitabı bakmak isteyecek herkesin görebileceği biçimde bağrıma bastırarak, yanımda başarımdan annem kadar gurur duyan Michael'la birlikte Madrid'e doğru yola çıktım. İkisi de kitapçılara girerek kitabımın olup olmadığını soruyorlar, hayır derlerse kıyameti koparıyorlar, evet derlerse de neden satılmadı diye bir başka çıngar çıkarıyorlardı. Carmen Balcells, havaalanında bizi, mor bir kürke sarınmış olarak, boynunda da bir kuyrukluyıldızın baygın kuyruğu gibi yerlerde sürüklediği eflâtun bir atkıyla karşılayarak bana kollarını açtı, o andan sonra da benim koruyucu meleğim oldu. Beni İspanyol aydınlarına tanıştırmak için bir ziyafet verdi, ama ben öylesine korku içindeydim ki gecenin büyük bir bölümünü banyoya saklanarak geçirdim. O gece onun evinde, ömrümde ilk ve son kez olarak, konuklara çorba kaşıklarıyla sunulan bir kilo İran havyarı gördüm, haklı gösterilebilecek hiçbir yanı olmayan, firavunlara yaraşır bir savurganlıktı bu, çünkü ne olursa olsun ben bir hiçtim ve bu romanın katedeceği parlak yol o zamanlar onun da aklının kenarından geçmiyordu, ama herhalde benim ünlü soyadım ve taşralı görünüşüm onu etkilemişti. Günün en tanınmış edebiyat eleştirmeninin söyleşide bana sorduğu ilk soruyu hâlâ hatırlarım: Romanınızın çevrimsel yapısını açıklayabilir misiniz? Ne halttan söz ettiğini bilmediğimden ona aval aval bakmış olsam gerek, ben yalnızca inşaatların yapısı olduğunu ve repertuvarımdaki tek çevrimsel olayın da ay ve aybaşı olduğunu sanıyordum. Kısa bir süre sonra, Finlandiya'dan Yunanistan'a kadar en iyi yayımcılar çeviri hakkını satın almışlar ve böylece kitap bir göktaşı hızıyla başını alıp gitmişti. Her yazarın rüyası olan o ender mucizelerden biri gerçekleşmişti, ama ben, sırf Carmen Balcells'e yazar olduğumu kanıtlamak ve o bir kilo havyarın boşa gitmediğini göstermek için ikinci romanımı bitirmek üzere olduğum bir buçuk yıl sonrasına kadar bu şaşırtıcı başarının farkına varamamıştım.

İstifaya cesaret edemeden okulda günde on iki saat çalışmayı sürdürüyordum, çünkü Michael'ın, kısmen temizlikçi kadının mis kokulu sıvısı sâyesinde elde edilmiş olan milyonluk sözleşmesi suya düşmüştü. İnsana mecazî gibi görünecek kadar kusursuz bir rastlantı sonucu, onun bu işi, benim kitabımı Madrid'te tanıt-

tığım aynı gün yerle bir olmuştu. Karakas havaalanına indiğimizde, ortağı, kötü haberle birlikte bizi karşılamaya geldi; benim zaferimin sevinci silinmiş, onun yerini bu talihsizliğin kara bulutları almıştı. Yolsuzluk ve işi finanse eden bankaya rüşvet ihbarları, adalet mekanizmasını işe el koymak zorunda bırakmış, ödemeler durdurulunca inşaat felce uğramıştı. İhtiyatlılık, büroyu derhal kapatıp en kısa zamanda tasfiyeye çalışmayı gerektiriyordu, ama Michael, bankanın fazlasıyla kudretli olduğuna ve ortada, anlaşmazlığın sonsuza dek süremeyeceği kadar fazla siyasi çıkar bulunduğuna inanıyordu, bir süre için suyun yüzünde kalmayı başarabilirse her şeyin yoluna gireceği ve sözleşmenin yeniden kendisine verileceği sonucuna vardı. O arada, oyunun kurallarında ondan daha usta olan ortağı, onu işsiz ve artan bir borç batağına saplanmış bir halde bırakarak, paranın kendi payına düşeniyle birlikte ortadan kaybolmuştu. Sonunda kaygılar Michael'ı yiyip bitirmiş, ama o, günün birinde bayılıp yere yığılana kadar bu fiyaskoyu ve içinde bulunduğu bunalımı kabule yanaşmamıştı. Paula'yla Nicolás, babalarını kucaklayıp yatağına taşıdılar, ben de, filimlerde gördüğüm gibi, suyla ve tokatlayarak onu kendine getirmeye çalıştım. Daha sonra doktor kanda şeker olduğu tanısını koyarak, şeker hastalığının kova kova soğuk suyla iyileştirilemeyeceği yorumuyla beni alaya aldı. Michael, oldukça sık bayılır olmuş, sonunda hepimiz buna alışmıştık. Porfiri sözcüğünü hiç duymamıştık ve hiç kimse ondaki bu belirtileri o ender rastlanan metabolizma bozukluğuna yormadı; bir yeğenimiz çok hastalanıp da aylar süren yorucu tahlillerden sonra Kuzey Amerika'daki bir kliniğin doktorları bu hastalığın tanısını koyana kadar aradan üç yıl geçecekti; bunun üzerine bütün aile muayeneden geçmiş ve böylece Micahel'ın, Paula'nın ve Nicolás'ın bu özelliğe sahip olduklarını keşfetmiştik. O zamana kadar bizim evliliğimiz, tuzla buz olmaması için çok büyük bir özen göstermemiz gereken kristal bir kabarcığa dönüşmüştü; seremonili nezaket kuralları içinde bunu yerine getiriyor, yollarımız her geçen gün biraz daha ayrıldığı halde birlikteliğimizi inatçı bir çabayla sürdürüyorduk. Birbirimize karşı saygı ve sempati besliyorduk, ama bu ilişki omuzlarımın üzerinde bir çimento torbası varmışçasına ağır geliyordu bana; gördüğüm kâbuslarda, bir arabayı sürükleyerek çölde ilerliyordum ve attığım her adımda hem tekerlekler hem de ayaklarım kumlara gömülüyordu. İlk romanım Avrupa'da kendine yol açıp ilerler-

ken, ben Karakas'taki evimizin mutfağında geceleri yazı yazmayı sürdürüyordum, ama artık modernleşmiştim, elektrikli bir yazı makinesi kullanıyordum. *Aşktan ve Gölgeden*'e 8 Ocak 1983 günü başladım, çünkü o gün, *Ruhlar Evi*'yle bana şans getirmiş, böylece hâlâ koruduğum ve değiştirmeye cesaret edemediğim bir geleneği başlatmıştı; kitaplarımın ilk satırını hep o tarihte yazarım. O gün yalnız ve saatlerce sessizlik içinde kalmaya çalışırım; sokağın gürültüsünü kafamdan çıkarmak ve belleğimi hayatın düzensizliklerinden temizlemek için uzun zamana ihtiyacım vardır. Esin perilerini ve koruyucu ruhları çağırmak için mumlar yakarım, sıkıntıyı defetmek için yazı masamın üzerine çiçekler koyar, ozmoz[1] yoluyla beni esinlendirsinler umuduyla Pablo Neruda'nın bütün eserlerini bilgisayarın altına yerleştiririm; eğer bu makineler virüs kapıyorlarsa, şiirsel bir esintinin onları ferahlatmaması için bir neden yok. Gizli bir seremoni aracılığıyla, aklımı ve ruhumu bir trans halinde ilk tümceyi algılamaya veririm, böylece öte yana bir göz atmama ve beni bekleyen öykünün silik dış çizgilerini seçmeme olanak veren bir kapı aralanır. Onu izleyen aylar içinde, oraları keşfetmek üzere eşikten atlarım ve, şansım varsa, kahramanlar yavaş yavaş canlanır, gitgide daha belirgin ve gerçek bir hal alırlar, öykü de kendini bana açmaya başlar. Nasıl ve neden yazdığımı bilmiyorum; kitaplarım kafamın içinde doğmuyor, karnımın içinde hayat buluyorlar; kendilerine ait hayatları olan, her zaman bana ihanete hazır, kaprisli çocuklarım onlar benim. Konuya ben karar vermem, konu beni seçer; benim işim, tek başıma yazabilmek için ona yeterince vakit, yalnızlık ve disiplin ayırabilmekten başka bir şey değildir. İkinci romanımda da öyle oldu. 1978 yılında Şili'de, Santiago'nun birkaç kilometre uzağındaki Longuén denilen bir yerde, diktatörlük tarafından katledilerek, terk edilmiş bir kireç ocağına gizlenmiş on beş köylünün cesedi bulunmuştu. Bu bulguyu Katolik Kilisesi ihbar etmiş ve yetkililerin susturmalarına fırsat kalmaden skandal patlak vermişti; bazı kayıp kişilerin kalıntıları ilk kez ortaya çıkıyordu ve Şili adaletinin titrek parmağının Silâhlı Kuvvetleri göstermekten başka çaresi kalmamıştı. Pek çok jandarma eri mahkemeye çıkarılıp, bu cinayetlerden birinci derecede sorumlulukla suçlanarak mahkûm olmuşlar ve hemen arkasından da bir af yasası sâyesinde General Pi-

1. *ozmoz ya da geçişme*: (Fizikte) Sızdırıcı bir perde ile birbirinden ayrılmış olan iki sıvının bu perdeden süzülerek birbirine karışmaları olayı. (Çev.)

nochet tarafından salıverilmişlerdi. Bu haber bütün dünya basınında yer almış, ben de böylelikle olayı Karakas'ta öğrenmiştim. Artık o zamanlar kıtanın pek çok yerinde binlerce kişi kayboluyordu, Şili bir istisna değildi. Arjantin'de kayıpların anneleri Mayıs Meydanında kayıp çocuklarıyla torunlarının fotoğraflarıyla yürüyorlar, Uruguay'da mahkûm adları artıyor, cesetler eksik çıkıyordu. Longuén olayı mideme bir balyoz gibi inmişti, acısı yıllardır peşimi bırakmadı. Maureira adındaki aynı aileden beş erkek, o jandarmalar tarafından katledilmişlerdi. Bazen bir otoyolda dalgın dalgın araba sürerken, erkeklerini yıllarca arayan, başka yerlerde kendininkileri soruşturan binlerce ve binlercesi gibi, boş yere hapishanelere, toplama kamplarına, hastanelere, kışlalara soran Maureira kadınlarının acı görüntüsü geliyordu gözümün önüne. Onlar pek çoğundan daha talihliydiler, hiç değilse erkeklerinin öldüğünü öğrenmişlerdi, onlar için ağlayabilir, dua edebilirlerdi, gerçi onları defnedememişlerdi, çünkü askerler, oranın bir ziyaret ve ibadet yerine dönüşmesini engellemek için, cesetleri onlardan kaçırmışlar ve ocakları dinamitlemişlerdi. O kadınlar bir gün, derme çatma tezgâhların önünden yürüyüp geçerek, sergilenen kalıntıları, birkaç anahtarı, bir tarağı, mavi bir yelek parçasını, bir parça saçı ve birkaç dişi incelemişler ve işte bu benim kocam demişlerdi, bu benim kardeşim, bu benim oğlum. Onları düşündükçe, Şili'de terörün o ağır örtüsü altında yaşadığım zamanların, sansür ve özsansürün, ihbarların, sokağa çıkma yasağının, tanınmamak için yüzleri boyalı askerlerin, siyasi polisin koyu renk camlı otomobillerinin, sokakta, evlerde, bürolardaki tutuklamaların, izlenenler Büyükelçiliklere sığınsınlar diye koşuşturmalarımın, çatımızın altında saklanan biri olduğu için uykusuz geçirdiğimiz gecelerin, yurtdışına gizlice bilgi çıkarmak ve tutuklu ailelerine yardım parası toplamak için acemice taktiklerimizin anıları, acımasız bir berraklıkla geri geliyordu bana. İkinci romanım için konuyu düşünmek zorunda kalmamıştım, Maureira ailesinin kadınları, Mayıs Meydanının anneleri ve milyonlarca başka kurban beni yazmaya zorlayarak peşimi bırakmıyorlardı. Longuén ölülerinin öyküsü, 1978'den beri yüreğime kök salmıştı; o zamandan beri, adımlarımın beni edebiyata doğru götüreceği henüz aklıma bile gelmediğinden ne yapacağımı tam olarak bilemeden, elime geçen bütün gazete kupürlerini dosyalamıştım. 1983'te elimde kalın bir bilgi dosyası oluşmuştu ve daha fazla veriyi nerede aramam ge-

rektiğini biliyordum; yapacağım bütün iş, o ipleri tek bir halat olacak biçimde örmekti. Baş kahramanım için model olarak kullanmayı düşündüğüm Şili'deki arkadaşım Francisco'ya, Leal'ler için bir İspanyol cumhuriyetçi göçmen ailesine ve eskiden çalıştığım kadın dergisinde, İrene'nin kişiliğini esinleyen birkaç arkadaşıma güveniyordum. İrene'nin nişanlısı Gustavo Morante'yi, Şili'de 1974'ün bir sonbahar günü öğle vakti beni San Cristóbal tepesine kadar izleyen bir Kara Kuvvetleri subayından aldım. Annemin sık sık hava almaya çıkardığım İsviçre köpeğiyle birlikte bir ağacın altına oturmuş, yükseklerden Santiago'yu seyrederken, birkaç metre ötemde bir otomobil durarak içinden üniformalı bir adam inmiş ve bana doğru yürümüştü. Korkuyla donakalmıştım, bir an için koşarak kaçmayı düşündüm, ama herhangi bir kaçma girişiminin yararsızlığını hemen anlamıştım, korkudan sesim çıkmadan tir tir titreyerek durup onu bekledim. Subay, hiç ummadığım bir biçimde, bana herhangi bir tebliğde bulunmamış, şapkasını çıkarıp beni rahatsız ettiği için özür dileyerek, yanıma oturup oturamayacağını sormuştu. Ben hâlâ tek söz söyleyemiyordum, ama yalnız olduğunu görmek beni sâkinleştirmişti, tutuklamalar hep birkaç kişi tarafından gerçekleştiriliyordu. Otuz yaşlarında, uzun boylu ve yakışıklıydı, herhangi bir ifade taşımayan biraz safça bir yüzü vardı. Konuşmaya başlar başlamaz içindeki büyük acı dikkatimi çekti. Benim kim olduğumu bildiğini, makalelerimden bazılarını okuduğunu ve hoşuna gitmediğini, ama televizyon programlarımın kendisini eğlendirdiğini, sık sık o tepeye tırmandığımı gördüğünü, bana anlatacak bir şeyi olduğu için de o gün beni izlediğini söyledi. Çok dindar bir aileden geldiğini, dinin gereklerini yerine getiren bir Katolik olduğunu, gençliğinde rahip okuluna girme olanağını düşündüğünü, ama babasını hoşnut etmek için Askerî Okula yazıldığını anlattı. Çok geçmeden bu mesleğin hoşuna gittiğini anlamış ve zamanla ordu kendisi için gerçek bir yuvaya dönüşmüştü. Yurdum için ölmeye hazırım, dedi, ama onun uğruna adam öldürmenin ne kadar zor olduğunu bilmiyordu. İşte o zaman, uzun bir duraklamadan sonra, bana başından geçen ilk kurşuna dizme olayını, işkence görmekten ayakta duramadığı için bir iskemleye bağlamak zorunda kaldıkları siyasi bir mahkûmun infazının nasıl kendisine düştüğünü, sabahın saat beşinde kırağı yağmış o avluda nasıl ateş emrini verdiğini, mermi seslerinin gürültüsü yankılanırken adamın hâlâ canlı olduğunu ve artık kor-

kunun ötesine geçtiği için sâkin sâkin gözlerinin içine baktığını nasıl fark ettiğini anlattı.

–Mahkûmun yanına yaklaşarak tabancamı şakağına dayayıp tetiği çekmek zorunda kaldım... Bunu içimden söküp atamıyorum, uyuyamıyorum, bu anı peşimi bırakmıyor.

–Bunu neden bana anlatıyorsunuz? –diye sordum.

–Çünkü günah çıkardığım rahibe söylemek yetmedi, bunu belki kullanabilecek biriyle paylaşmak istiyorum. Ortalıkta söylendiği gibi, biz askerler hepimiz katil değiliz, pek çoğumuzun vicdanımız var. –Ayağa kalktı, hafif bir eğilmeyle beni selâmladı, şapkasını kafasına geçirerek otomobiline binip gitti.

Bundan birkaç ay sonra, bu kez sivil giyimli bir başka adam, buna benzer bir şey anlattı bana. Askerler, subaylar ölüm tetiğini çekip kendileri de kanla lekelenmek zorunda kalsınlar diye, mahkûmların bacaklarına ateş ediyorlar, dedi. Bu öyküleri dokuz yıl boyunca, bir kâğıda yazılmış olarak, *Aşktan ve Gölgeden*'de işime yarayana kadar, bir sandığın dibinde sakladım. Bazı eleştirmenler o kitabı duygusal ve fazla siyasi buldular; benim içinse büyüyle dolu bir kitap, çünkü bana kurgunun acayip gücünü gösterdi. Yazı yazmanın yavaş ve sessiz süreci boyunca, tıpkı anneannemin o üç ayaklı masasının başında yaptığı gibi, bazı görünmeyen tülleri çekerek görünmez olanı görebildiğim bir berraklık içine giriyorum. O sayfalarda ortaya çıkan önsezilerin ve rastlantıların hepsini saymak söz konusu değil, bir tanesini anlatmak yeterli. Elimde bol bol bilgi olmasına rağmen, öyküde büyük boşluklar vardı, çünkü askerî hükümlerin çoğu gizli kalmış, yayımlananlar da sansür tarafından çarpıtılmıştı. Üstelik çok uzaktaydım ve, başka durumlarda yapabileceğim gibi, olaylara karışan kişileri soruşturmaya, kalkıp Şili'ye gidemezdim. Gazetecilikte geçirdiğim yıllar, o kişisel röportajlarda öykünün anahtarlarının, gerekçelerinin, duygularının ele geçirildiğini, yüz yüze yapılan bir söyleşide birinci elden kazanılan verilerin yerini hiçbir kütüphane araştırmasının tutamayacağını öğretmiştir bana. O romanı, Karakas'ın o sıcak gecelerinde, kupür dosyamdaki malzemeyle, birkaç kitapla, Uluslararası Af Örgütünün bazı bant kayıtlarıyla ve kayıp insanların kadınlarının, yardımıma gelmek için uzaklıkları ve zamanı aşan, yorulmak bilmez sesleriyle yazdım. Bütün bunlara rağmen, o boşlukları doldurmak için hayal gücüme başvurmak zorunda kaldım. Özgün metni okuyunca annem, kendisine kesinlikle ola-

naksız görünen bir bölüme itiraz etti: kahramanlar, geceleyin, sokağa çıkma yasağı sırasında, bir motosikletle, askerler tarafından kapatılmış olan bir maden ocağına giderler, çiti aşarlar, yasak bir araziye girerler, kazma ve küreklerle madeni açarlar, katledilmiş bedenlerin kalıntılarını bulurlar, fotoğraflarını çekerler, kanıtlarla birlikte geri dönerek bunları Kardinale teslim ederler, o da sonunda mezarın açılması emrini verir. Bu mümkün değil, dedi annem, diktatörlüğün en hızlı zamanında hiç kimse bu tür tehlikelere atılmaya cesaret edemezdi. Sorunu çözümlemek için daha başka bir yol gelmiyor aklıma, bunu edebî bir özgürlük olarak kabul et, diye karşılık verdim. Kitap, 1984'te yayımlandı. Dört yıl sonra, Şili'ye dönme hakkı olmayan sürgünlerin listesi geçerliliğini yitirmişti, ben de, sonunda Pinochet'i deviren bir plebisitte oy kullanmak üzere, ilk kez olarak ülkeme geri dönmekte kendimi özgür hissettim. Bir gece annemin Santiago'daki evinin kapısı çalındı ve bir adam benimle özel olarak konuşmakta ısrar etti. Terasın bir köşesinde, kendisinin rahip olduğunu, Longuén'de gömülü olan cesetleri bir günah çıkartmanın gizliliği içinde öğrendiğini, sokağa çıkma yasağı sırasında motosikletiyle gidip o yasaklanmış madeni kazma kürekle açtığını, kalıntıların fotoğraflarını çekerek resimleri Kardinale götürdüğünü, onun da bir grup rahip, gazeteci ve diplomata o gizli mezarı açmaları emrini verdiğini anlattı.

–Bundan Kardinalle benim dışımda kimsenin haberi yok. O olaya katkımı ortalığa yaymış olsaydım, herhalde şimdi burada sizinle konuşuyor olamazdım, ben de ortadan kaybolmuş olurdum. Siz nasıl öğrendiniz bunu? –diye sordu bana.

–Ölüler fısıldadılar –diye karşılık verdim, ama bana inanmadı.

O kitap ayrıca Willie'yi de hayatıma soktu, bu yüzden ona minnettarım.

İlk iki romanım, Atlantiği aşmakta oldukça gecikmiş, ama sonunda Karakas'taki kitapçılara ulaşmıştı; kimi insanlar onları okudu, birkaç tane olumlu eleştiri yayımlandı, bu da hayatımın niteliğini değiştirdi. Daha önce içine giremediğim çevrelerin kapıları önümde açıldı, ilginç insanlar tanıdım, bazı basın organları kendileriyle işbirliği yapmamı istediler ve televizyon yapımcıları beni arayarak ön kapıdan girmemi önerdiler, ama artık o zamana ka-

dar o vaatlerin ne kadar güvenilmez olduğunu öğrenmiştim, okuldaki güvenli işimi bırakmak istemedim. Günlerden bir gün, yumuşak sesli, sözcükleri dikkatle telâffuz eden bir adam yanıma yaklaşarak, ilk romanımdan dolayı beni kutladı, başka nedenlerin yanı sıra, Salvador Allende hükümeti zamanında ailesiyle birlikte Şili'de yaşadığı ve Askerî Darbeye tanık olduğu için kendisini derinden etkilediğini söyledi. Daha sonra, o ilk günlerin ayrım gözetmeyen baskısı altında tutuklandığını da öğrendim, çünkü aksanından yanılgıya düşen komşuları, bir Küba ajanı olduğunu sanarak onu ihbar etmişlerdi. İşte İldemaro'yla olan dostluğum böyle başladı, keyif ve ciddi derslerin bir karışımı olarak hayatımın en anlamlı dostluğu oldu benim için. Onun yanında pek çok şey öğrendim; okumalarımı o yönlendirir, yazılarımın bazılarını o gözden geçirirdi, onunla politikayı tartışırdık; İldemaro'yu düşündükçe, onu, işaret parmağını bana dikerek Benedetti'nin bir eseri üzerinde bana ders verirken, ya da bilgili bir sosyalist vaazıyla beynimdeki sisleri yok ederken görür gibi oluyorum, ama tek görüntüsü bu değil, onu ayrıca ağırbaşlılığı şakalarla yok ettiğimizde gülmekten ölür ya da utançtan kıpkırmızı kesilir haliyle de hatırlıyorum. Bizi de ailesinin içine katmıştı ve uzun yıllar boyunca ilk kez bir klânın sıcaklığını yeniden hissetmiştik; Pazar öğle yemekleri yeniden başlamıştı, çocuklarımız birbirlerini akraba gibi görüyorlardı ve hepsinde her iki evin de anahtarı vardı. Meslekten doktor, ama daha çok kültüre eğilimi olan İldemaro, onu gücendirmemek için gittiğimiz bitmez tükenmez etkinliklere davetiyeler bulurdu bizim için. Başlangıçta Paula, onun yanında sanatın kutsal ineklerine gülmeye cesaret edebilen tek kişi olmuş, çok geçmeden biz geri kalanlar da onu kendimize örnek alarak, sonunda o kültür etkinliklerini ve dostumuzun entellektüel vaazlarını parodi haline getirmek amacıyla evde bir tiyatro grubu kurmuştuk, ama İldemaro, bizim tasarılarımızı boşa çıkarmanın kurnazca bir yolunu hemencecik bulmuş, kumpanyanın en etkin üyesi haline gelmişti. Onun yönetimi altında, bu acıya katlanan dost çemberinin sınırlarını aşan birtakım gösteriler sahneye koymuş, örneğin kıskançlık üzerine sunduğumuz bir konferansta, bu ciddi hastalığın kurbanlarında 'kıskançlık düzeyini' ölçmek üzere kendi buluşumuz olan bir makineyi tanıtmıştık. Bir psikiyatrlar derneği –Jung'cular[1]

1. *Jung, Carl-G.*: (1875-1961) İsviçreli psikalanizci ve psikolog. (Çev.)

mıydı yoksa Lacan'cılar[1] mıydı hatırlamıyorum– bizi ciddiye aldı, bir gösteri yapmaya davet edildik ve bir gece kalkıp o çılgınca konuşmalarımızı yapmak üzere Enstitünün merkezine gittik. Kıskançlık makinesi, yanıp sönen kaprisli birtakım ampulleri ve rakamlar yazan oynak bazı iğneleri olan bir kara kutuydu, akü kabloları aracılığıyla, deney kobayı rolünü cesaretle oynayan Paula'nın kafasındaki bir miğfere bağlanırken, Nicolás da bir manivelâyı çeviriyordu. Psikiyatrlar dikkatle dinleyip not alıyorlardı, bazıları biraz şaşırmış görünüyordu ama genelde hoşnut kalmışlardı ve ertesi gün gazetede konferansın doyurucu bir özeti çıktı. Paula, kıskançlık makinesinden sağ salim kurtulmuş ve İldemaro'dan o kadar hoşlanmıştı ki onu en gizli sırlarına ortak etmiş, mutlu olsun diye kumpanyanın tüm oyunlarında baş aktris rollerini kabul eder olmuştu. Şimdi İldemaro onu sormak için sık sık beni arıyor, ayrıntıları sessizce dinliyor ve bana umut değil ama cesaret vermeye çalışıyor, çünkü umut kendisinde de yok. O dönemde kızımın yazgısında böyle bir felâkete uğrayacağını gösteren hiçbir belirti yoktu, o zamanlar Paula, İldemaro her istediğinde sahneye çıkıp kendini gülünç duruma düşürmeye aldırmayan, neşeli, pırıl pırıl, yirmi yaşlarında güzel bir öğrenciydi. Ailenin peşinden Şili'yi terk edip sürgüne giden ve ömrünün yarısını bizim evde geçiren o yorulmak bilmez Hilda Nine, kıyafetler ve dekorlar ürettiğimiz dikiş makinesini yemek odasında sürekli olarak açık tutardı. Sağlığı ve hevesi çoğunlukla zikzaklar çizdiği halde, Michael da keyifle katılırdı bize. Sahne korkusu ve yabancılardan utanma duygusu çeken Nicolás, ışık, ses ve özel efektler gibi teknik montaj işlerini üstlenmişti, böylece kendini perdelerin arkasına gizleyebiliyordu. Dostlarımızın büyük bir bölümü yavaş yavaş bu tiyatroya katılmış ve seyircileri oluşturacak kimse kalmamıştı, ama oyunları hazırlamak oyuncular ve müzisyenler için o kadar eğlenceliydi ki temsilleri boş bir salona karşı gerçekleştirmek umurlarında değildi. Evimiz insanlarla, gürültüyle doluydu, sonunda geniş bir ailemiz olmuştu ve kendimizi o yeni anayurtta mutlu hissediyorduk.

Ama annemlere aynı şeyler olmuyordu. Ramón amcam, yetmiş yaşının yaklaşmakta olduğunu görüyor, ölmek için Şili'ye geri dönmeyi arzu ediyordu, oldukça dramatik bir hava içinde bize

1. *Lacan, Jacques*: (1901-1981) Fransız doktor ve psikanalizci, Freud kuramlarının yapısal yenileyicisi. (Çev.)

açıkladığı bu arzusu, onu ölümsüz bilen bizleri kahkahalara boğmuştu. Birkaç ay sonra bavullarını hazırladığını gördük, kısa bir süre sonra da, annemle birlikte, yıllardır ayak basmadığı ve hâlâ aynı generalin yönettiği bir ülkeye geri döndü. Kendimi öksüz hissetmiştim, onlar için korkuyor, bir daha aynı kentte yaşayamayacağımızı sezinliyordum; o eski gündelik mektup alışkanlığını yeniden başlatmaya hazırlandım. Annemleri uğurlamak için Şili yemekleriyle şarapları ve tiyatro kumpanyasının en son gösterisiyle onlara bir ziyafet çektik. Şarkılar, danslar, oyuncular ve kuklalarla, Paula'nın ve şeytanî takma kaşlarla donatılmış İldemaro'nun temsil ettikleri bir oyunda, annemle Ramón amcanın fırtınalı yaşamlarını ve gayrımeşru aşklarını anlattık. Bu kez seyircimiz de vardı, çünkü bizi o sıcak ülkede ağırlamış olan yakın dostlarımızın hemen hepsi oradaydılar. Şeref köşesinde de, o cömertçe verilmiş vizeleri bize Venezuela'nın kapılarını açmış olan Valentín Hernández oturuyordu. Bu onu son görüşümüz oldu, kısa bir süre sonra ani bir hastalıktan ölerek, karısıyla çocuklarını avutulamaz acılar içinde bıraktı. Tüm yakınlarını koruyucu kanatları altında barındıran dikkatli ve sevgi dolu aile babalarından biriydi. Ölmek ona ağır gelmişti, çünkü ailesini o korkutucu modern zamanların fırtınaları karşısında korumasız bırakmak istemiyor, kalbinin derinliklerinde belki de onları da birlikte götürmeyi hayal ediyordu. Aradan bir yıl geçtikten sonra, dul eşi, kocasının ölümünü onun hoşuna gidebilecek neşeli bir biçimde anmak için, kızlarını, damatlarını ve torunlarını bir araya topladı ve onları Florida'ya gezmeye götürdü. Uçak havada patladı ve o aileden geriye, ölülere ağlayacak ya da başsağlığı dileklerini kabul edecek hiç kimse kalmadı.

1987'nin Eylülünde İspanya'da üçüncü romanım *Eva Luna*[1] yayımlandı, yeni bir evin geniş çalışma odasında, bilgisayarın başında günışığında yazılmıştı. Daha önceki iki kitabım, ajanımı, benim edebiyatı ciddiye alma düşüncesinde olduğuma, beni de, kocam hâlâ iflâs durumundan kurtulmadığı ve henüz borçları ödemeyi bitiremediğimiz halde, işimi bırakma tehlikesini göze alarak kendimi yazıya vermeme değeceğine inandırmıştı. Okulun hisse

1. *Eva Luna*: Isabel Allende / roman / Can Yayınları. Türkçesi: Seçkin Selvi. (Yay.)

senetlerini sattım ve bir tepeye yaslanmış kocaman bir ev satın aldık; biraz haraptı, ama Michael onu yeniden elden geçirerek, ziyaretçilere, akrabalara ve dostlara bol bol yer bulunan ve Hilda Nine'nin dikiş atölyesini, benim de çalışma odamı rahatlıkla sığdırabildiğim, güneşli bir sığınak haline getirdi. Evin, tepenin yarı yüksekliğinde, temelleri arasında, ışıklı ve temiz havalı öyle büyük bir bodrumu vardı ki, tropikal bir bahçenin ortasına özlemlerimin unutmabenisinin yerini almış olan o ağaççığı da dikmiştik. Duvarlar kitaplarla tıklım tıklım dolu raflarla kaplıydı, tek mobilya olarak da odanın ortasında kocaman bir masamız vardı. O dönem, büyük değişiklikler dönemiydi. Bağımsız ve tutkulu gençlere dönüşmüş olan Paula'yla Nicolás, üniversiteye gidiyorlar, tek başlarına seyahat ediyorlardı ve artık bana ihtiyaçları olmadığı belliydi, ama üçümüzün arasındaki kafadarlık hiç değişmeden sürüyordu. Paula, genç Sicilyalıyla olan aşkları sona erdikten sonra, psikoloji ve cinsellik öğrenimini derinleştirmişti. Kumral saçları beline kadar iniyor, makyaj yapmıyordu, giydiği beyaz pamuklu dan uzun eteklerle sandaletler eldeğmemiş görünümünü büsbütün vurguluyordu. Güneş battıktan sonra polisin bile girmeyi göze alamadığı, en zorlu kenar mahallelerde gönüllü olarak çalışıyordu. O zamanlar artık suç ve şiddet Karakas'ta başını alıp gitmişti; evimiz kaç kez soyulmuştu; alışveriş merkezlerinde gözlerini oyup göz bankalarına satmak için kaçırılan küçük çocuklar, tren istasyonlarında tecavüze uğrayan kadınlar, sırf kol saatlerini çalmak için öldürülen insanlarla ilgili korkunç söylentiler dolaşıyordu ortalıkta. Paula, sırtında kitap çantasıyla, küçük otomobiline atlayarak çıkıp gidiyor, ben evde onun arkasından tir tir titriyordum. O sapa yerlere girmemesi için bin kez yalvardım ona, ama beni dinlemiyordu, çünkü kendini iyi niyetinin koruması altında hissediyor ve oralarda onu herkesin tanıdığına inanıyordu. Aklı başındaydı, ama bir kız çocuğunun duygusal düzeyini hâlâ koruyordu; uçakta o zamana kadar hiç adım atmadığı bir kentin plânını ezberleyen de, havaalanında bir otomobil kiralayarak hiç duraksamadan otele kadar süren de oydu, ya da ben üniversitede kendimi göstereyim diye dört saat içinde edebiyat hakkında bir kurs hazırlayabildiği halde, kendisine aşı yapılırken düşüp bayılıyor, vampir filimlerinde korkudan titriyordu. Psikoloji deneylerini Nicolás'la benim üzerimizde uygulardı, böylece kardeşinin zekâ düzeyinin dâhiliğe yakın olduğunu, buna karşılık annesinin

derin bir geri zekâlılık çektiğini ortaya çıkarmıştı. Testleri bana tekrar tekrar uygulamış ama sonuçlar değişmemişti, hep utanılacak bir zekâ göstergesi veriyordu. Neyse ki cinsellik seminerindeki gereçleri bizler üstünde denemeye hiçbir zaman kalkışmadı.

Sonunda *Eva Luna*'yla yolumun edebiyat olduğunun bilincine varmış ve ilk kez olarak 'ben yazarım' demeye cesaret edebilmiştim. Kitaba başlamak üzere makinenin önüne oturduğumda, daha önceki iki kitapta olduğum gibi bahaneler ve kuşkularla dolu olarak değil, irademi tümüyle kullanarak, hattâ içine belirli bir dozda kibir de katarak yaptım bu işi. Sonra bilgisayarı açtım ve ikinci kez düşünmeden ilk tümceyi yazdım: *Adım Eva, hayat anlamına geliyor...*

Annem, Kaliforniya'ya bizi ziyarete geldi. Havaalanında onu neredeyse tanıyamayacaktım, porselenden bir büyük büyükanneye benziyordu, yüzü acılarla ve Santiago'dan beri yirmi saatlik yolculuğun yorgunluğuyla yıpranmış, titrek sesli, siyahlar giyinmiş bir ihtiyarcıktı. Beni kucaklayınca ağlamaya başladı ve bütün yol boyunca da susmadı, ama eve varır varmaz doğruca banyoya girip bir duş aldı, neşeli renklerde giyindi ve Paula'yı görmeye güler yüzle indi. Daha beter görmeyi beklediği halde onu görünce duygulandı, en gözde torununun eskiden nasıl olduğunun anısı hâlâ canlıydı. Çocuk arafta, hanımcığım, vaftiz edilmeden ölen çocuklarla ve sırat köprüsünden geçip kurtulmuş öteki ruhlarla birlikte, diye bakıcılardan biri onu teselli etmeye çalıştı. Ne büyük kayıp, Tanrım, ne büyük kayıp! diye sık sık mırıldanıyor annem, ama hiçbir zaman Paula'nın önünde değil, çünkü onu duyabileceğini düşünüyor. Üzüntü ve dileklerinizi ona yöneltmeyin, hanımefendi, diye annemi uyardı doktor Shima, torununuzun önceki yaşamı sona erdi, şimdi bilincin başka bir aşamasında. Tahmin edileceği gibi annem doktor Shima'ya bayıldı. Yaşı belli olmayan, bedeni yıpranmış, yüzüyle elleri genç, koyu renk gür saçları olan bir adam, lâstik askılar takıp koltuk altlarına kadar çıkan pantolonlar giyiyor, hafifçe aksayarak yürüyor ve kabahat yaparken suçüstü yakalanmış bir çocuk gibi hınzırca bir ifadeyle gülüyor. Her ikisi de Paula için dua ediyorlar, annem, Hıristiyan, o, Budist inancıyla. Annemin durumunda söz konusu olan, umudun deneyim üzerindeki zaferi, çünkü on yedi yılını General Pinochet'in dünya değiştirmesi için dua etmekle geçirdi, oysa General, yalnızca hâlâ fevkalâde sağlıklı olmakla kalmıyor, aynı zamanda Şili'de dizginleri elinde tutmayı da sürdürüyor. Bunu ona hatırlatınca, Tanrı gecikir ama yerine getirir, diye karşılık veriyor, emin ol Pinochet mezara doğru gidiyor. Doğduğumuz andan başlayarak zaten hepimiz öyleyiz, yavaş yavaş ölüyoruz. Öğleden sonraları bu alaycı anneanne, torununun yanına oturup yün örüyor ve sözlerinin karşılaştığı uzay sessizliğine aldırmadan onunla konuşuyor, ona geçmişi anlatıyor, duyduğu en son fıkraları naklediyor, kendi hayatı üzerinde yorumlarda bulunuyor, bazen de sonuna kadar hatırladığı tek şarkı olan bir Meryem ilâhisini detone ederek okuyor. Pa-

ula'nın yattığı yerden küçük mucizeler gerçekleştirdiğine, bizi olgunlaşmaya zorladığına, bize acımanın ve bilgeliğin yollarını gösterdiğine inanıyor. Onun için de, benim için de acı çekiyor, engelleyemediği iki acısıyız biz onun.

–Acaba Paula, benim aracılığımla dünyaya gelmeden önce neredeydi? Öldüğünde nereye gidecek?

–Paula Tanrı'ya ulaştı bile. Tanrı *birleştiricidir*, hayatın dokusunu bir arada tutan şeydir, senin sevgi dediğinle aynı şey –diye karşılık verdi annem.

Ernesto, bir haftalık bir tatilden yararlanarak kalkıp geldi. Karısının, çok sınırlı da olsa, kendisiyle birlikte hayat sürebilecek kadar iyileşmesi hayalini hâlâ taşıyordu. Bir mucize olacağını, birdenbire onun uyanarak uzun uzun esneyeceğini, el yordamıyla kendi elini arıyacağını ve kullanılmamaktan kısılmış bir sesle neler olup bittiğini soracağını hayal ediyordu. Doktorların yanıldığı çok olur, akıl hakkında da çok az şey biliniyor, demişti bana. Buna rağmen bu kez onu görmeye coşkuyla değil, sanki korkuyormuş gibi sakınarak girdi. Paula'nın saçını güzelce taramış, daha önceki ziyaretlerinden birinde onun getirdiği bir giysiyi giydirmiştik. Bakıcılar duygulanarak mutfağa doğru kaçarlar ve annemle ben terasa sığınırken, korkunç bir sevecenlikle kucakladı onu. İlk günler, herhangi bir zekâ kıvılcımı arayarak Paula'nın tepkilerini incelemekle geçirdi saatlerini, ama yavaş yavaş bundan vazgeçti; hevesinin söndüğünü, içine kapandığını, sonunda geldiği zamanki iyimser havasının hepimizi sarmalayan bir karanlığa dönüştüğünü gördüm. Paula'nın artık onun eşi değil manevi kardeşi olduğunu, kendini ona bağlı hissetmemesi gerektiğini söyledim Ernesto'ya, ama sanki kutsal bir şeye küfür ediyormuşum gibi baktı yüzüme. Son gece umudu kırıldı ve ebedi sevgilisini ona geri verebilecek hiçbir mucizenin olamayacağının ve ne kadar ararsa arasın bomboş gözlerinin o korkunç uçurumunda hiçbir şey bulamayacağının sonunda farkına varabildi. Kötü bir rüyayla korku içinde uyanmış, terden ve gözyaşlarından sırılsıklam ve titreyerek, bunu bana anlatmaya karanlıkta odama gelmişti.

–Rüyamda Paula'yı teleskopik bir merdivenden çıkarken gördüm, tepeye varınca onu tutmama fırsat kalmadan kendini boşluğa atarak, beni umutsuzluk içinde bıraktı. Sonra onu bir masanın üzerinde ölmüş olarak gördüm, Paula orada hiç değişmeden uzun süre kalırken, hayat benim için geçip gidiyordu. Yavaş yavaş

ağırlığını kaybediyor, saçları dökülüyordu, sonunda birdenbire yerinden kalktı, bana bir şey söylemeye çalışıyordu, ama ben sözünü kesip beni terk ettiği için azarlıyordum. O da masanın üzerinde yeniden uykuya daldı; tümüyle ölmeden gitgide daha bozuluyordu. Sonunda ona yardım etmenin tek yolunun bedenini yok etmek olduğunun farkına vardım, onu kollarıma alıp ateşin üzerine yerleştirdim. O, küllere dönüşüyor, ben de avuç avuç alıp bir bahçeye serpiyordum. O sırada bütün aileyle vedalaşmak için hayaleti çıktı ortaya, son olarak bana dönüp beni sevdiğini söyledi ve hemen gözden kaybolmaya başladı...

–Bırak gitsin, Ernesto –diye yalvardım ona.

–Sen onunla vedalaşabilirsen, ben de yapabilirim –diye karşılık verdi.

İşte o zaman kadınların ezelden beri evlâtlarını kaybettiklerini, bunun insanlığın en eski ve kaçınılmaz acısı olduğunu düşündüm. Ben tek değilim, hemen hemen bütün anneler bu deneyimi geçirirler, kalpleri parçalanır ama yaşamayı sürdürürler, çünkü geri kalanları korumak ve sevmek zorundadırlar. Yalnızca son zamanlarda, sağlığa, karşılığını ödeyebilecek kimselerin erişebildikleri ileri ülkelerde, ayrıcalıklı bir grup kadın, bütün çocuklarının yetişkinlik yaşına ulaşabileceklerinden emin olabiliyor. Ölüm her zaman pusuya yatmış bekliyor. Ernesto'yla birlikte Paula'nın odasına gittik, kapıyı kapadık ve onunla başbaşa kısa bir veda töreni gerçekleştirdik. Onu ne kadar sevdiğimizi söyledik, yaşanmış o harikulâde yılları andık ve her zaman anılarımızda yaşayacağına yemin ettik. Bu dünyadaki son ânına kadar onun yanında olacağımıza ve gerçekte ayrılma diye bir şey olmadığı için öbür dünyada yeniden bulaşacağımıza söz verdik. Öl artık, aşkım, diye yalvardı Ernesto, yatağın yanına diz çökerek. Öl artık, kızım, diye sessizce ekledim ben de, çünkü sesim çıkmıyordu.

Willie, uykuda konuştuğumu ve gezindiğimi iddia ediyor, ama öyle değil. Geceleri, ruhları ve kedinin yemeğini yiyip bitirmek için usulca dolaşan kokarcaları rahatsız etmemek için çıplak ayakla, sessizce geziniyorum evin içinde. Ara sıra karşı karşıya geliyoruz, onlar o güzelim çizgili kuyruklarını, uzun tüylü tavuskuşları gibi kaldırıp, burunlarını titreterek bana bakıyorlar, ama artık varlığıma alışmış olsalar gerek, çünkü şimdiye kadar o pis kokulu

salgılarını evin içinde hiç bırakmadılar, bir tek bodrumda bırakıyorlar. Uyurgezer değilim ben, yalnızca hüzünle dolaşıyorum. Bir hap al da birkaç saat dinlenmeye çalış, diye bitkin bir halde yalvarıyor bana Willie, bir psikiyatra gitmelisin, sende bir saplantı haline gelmiş, Paula'yı onca düşünmekten sonunda hayal görmeye başlıyorsun. Kızımın geceleri odamıza gelmediğini yineliyor; zaten bu mümkün değil, kımıldayamaz ki, bunlar yalnızca benim kâbuslarım, bana gerçeklerden daha doğru gibi gelen pekçok başka kâbus gibi. Kimbilir... belki de yalnızca rüyalar değil, ruhsal iletişimin başka yolları da vardır ve Paula, o korkunç kötürümlüğü içinde, benimle konuşmanın bir başka yolunu bulmuştur. Duygularım, görünmeyeni algılayabilecek kadar keskinleşti, ama deli değilim. Doktor Shima çok sık geliyor, Paula'nın artık onun rehberi olduğunu iddia ediyor. Üç aylık vade sona erdi, ruhçular, ipnotizmacılar, falcılar, medyumlar yok oldular, artık yalnızca doktor Forrester'le doktor Shima bakıyorlar ona. Doktor Shima, ara sıra onun yanında birkaç dakikalığına meditasyon yapıyor, bazı zamanlar da onu titizlikle muyane ederek kemiklerini rahatlatmak için iğneler batırıp ona Çin ilâçları veriyor, sonra benimle oturuyor, birlikte çay içiyor ve çekinmeden konuşabiliyoruz, çünkü bizi kimse duymuyor. Ona Paula'nın geceleri beni ziyarete geldiğini söylemeye cesaret edebildim, bu ona hiç de acayip görünmedi, dediğine göre o da onunla konuşuyormuş.

–Sizinle nasıl konuşuyor, doktor?

–Geceyarısı onun sesiyle uyanıyorum.

–Onun sesi olduğunu nereden biliyorsunuz? Onu hiç duymadınız ki...

–Bazen onu net bir biçimde görüyorum. Bana acıyan yerlerini gösteriyor, ilâçlarda değişiklikler öneriyor, annesine bu deneyimde yardımcı olmamı istiyor, ne kadar acı çektiğinizi biliyor. Paula çok yorgun, artık gitmek istiyor, ama doğası çok güçlü, daha uzun zaman yaşayabilir.

–Daha ne kadar zaman, doktor Shima?

Doktor Shima, sihirli çantasından kadife bir torba içindeki küçük İ Ching[1] sopalarını çıkardı, gizli bir duaya daldı, sopaları

---

1. *İ Ching*: "Değişiklikler Kitabı" anlamında, Çinlilerin eski bir kehanet kitabı. Altışar düz ya da kırık çizgiden oluşan 64 adet şekil üzerine kuruludur. Bir soruya yanıt aramak üzere, civanperçemi saplarının bir arada tutulup atılmasıyla elde edilen şekil, kitaptaki şekillerle karşılaştırılarak yorumlanır. (Çev.)

kısa bir süre çalkaladıktan sonra masanın üzerine attı.

–Yedi...

–Yedi yıl mı?

–Ya da ay, ya da hafta, bilmiyorum, İ Ching çok belirsizdir.

Gitmeden önce bana gizemli birtakım otlar verdi; kaygı sonucu bedenin ve aklın savunmasının yok olduğuna, kanserle hüzün arasında doğrudan ilişki bulunduğuna inanıyor. Doktor Forrester de bana depresyona karşı bir ilâç yazdı, şişeyi kapalı olarak annemin mektuplarının durduğu sepette, uyku haplarının arasında saklıyorum, çünkü kendimi uyuşturucularla rahatlatmamaya karar verdim; bu, kan kaybederek katetmek zorunda olduğum bir yol. Celia'nın doğumdaki hali sık sık gözümün önüne geliyor; onu, dudaklarını ısırarak, ter içinde çırpınırken, o upuzun deneyimi sâkinleştiricilerin yardımı olmaksızın adım adım yaşayarak, soğukkanlı ve bilinçli bir biçimde kızının doğmasına yardım ederken görüyorum. O son çabası içinde onu, Andrea'nın kafası dışarı çıktığında bir yara gibi açılmış olarak görüyorum, o zafer çığlığını ve Nicolás'ın hıçkırığını duyuyorum ve şimdi Paula'nın yattığı bu odadaki o kutsal huzurun içinde hepimizin mutluluğunu algılıyorum yeniden. Belki de kızımın bu acayip hastalığı da o doğum gibidir; dişlerimi sıkıp, bu eziyetin sonsuza dek sürmeyeceğini, günün birinde bitmesi gerektiğini bilerek cesaretle direnmeliyim. Nasıl mı bitecek? Yalnızca ölümüyle olabilir bu... İnşallah Willie'nin sabrı beni beklemeye yeter, bu yol uzun olabilir, belki de İ Ching'in yedi yılı kadar sürer; bu koşullar altında bir aşkı sağlıklı tutmak zordur, her şey bizim mahremiyetimize karşı fesat çeviriyor; bedenim yorgun, ruhum benden uzakta dolaşıyorum. Willie, beni nasıl rahatlatacağını bilemiyor, ben de ondan ne isteyebileceğimi bilmiyorum; daha çok beni rahatsız etme korkusuyla yanıma yaklaşmaya cesaret edemiyor, ama aynı zamanda beni yalnız bırakmak da istemiyor; onun pragmacı zihniyetine göre en doğrusu Paula'yı bir hastaneye yatırmak ve hayatlarımızı sürdürmeye çalışmak olurdu, ama bu seçeneği benim yanımda ağzına almıyor, çünkü bizi geri dönülemeyecek biçimde birbirimizden ayıracağını biliyor. Üstündeki bu yükü kaldırmayı ve daha geniş olan kendi omuzlarımda taşımayı isterdim, diyor umutsuzlukla, ama onun kendi talihsizlikleriyle yükü zaten kendine yetiyor. Benim kızım kollarımda yavaş yavaş göçüp gidiyor, oysa onunki, körfezin öte yanındaki en iğrenç mahallelerde uyuşturucularla kendi-

ni öldürmekte, belki de aşırı dozdan, bir bıçak darbesiyle ya da Aids'den benimkinden daha önce ölür. Büyük oğlu ufak tefek hırsızlıklar ve olmadık malların ticaretini yaparak sokaklarda bir dilenci gibi başıboş dolaşıyor. Geceleyin telefon çalacak olsa Willie, kızının cesedinin limandaki bir çukurun içinde yattığı, ya da bir polis sesinin oğlunun işlediği yeni bir suçu haber vereceği biçiminde gizli bir önseziyle fırlıyor yatağından. Geçmişin gölgeleri hep onu gözlüyorlar ve ona öyle sık pençe atıyorlar ki, artık en kötü haberler bile onu yıkamıyor; dizleri üstüne düşüyor, ama ertesi gün yeniden ayağa kalkıyor. Kendi kendime sık sık nasıl olup da bu melodramın içine düştüğümü soruyorum. Annem bunu, acımasız öykülerden zevk almama yoruyor, Willie'nin benim için çekiciliğindeki ana maddenin bu olduğuna, aklı başında başka bir kadın olsa onca talihsizlik karşısında selâmeti kaçmakta bulacağına inanıyor. Onu tanıdığımda, hayatının bir kaos içinde olduğunu gizlemeye kalkışmadı; daha başından beri biliyordum suçlu çocukları olduğunu, borçlarını ve geçmişindeki felâketleri, ama yeni keşfedilen aşkın coşkulu ataklığı içinde, bizi yenebilecek hiçbir engelin olamayacağına karar verdim.

Michael'la Willie kadar birbirine taban tabana zıt iki insan düşünülemez. 1987'nin ortalarında, evliliğim artık daha fazla yürümüyordu, can sıkıntısı kesinlikle aramıza girip yerleşmişti ve aynı çarşafların altında aynı saatte birbirimizi uyanık bulmamak için eskisi gibi geceleri yazı yazma alışkanlığıma geri dönmüştüm. Michael, bunalım içinde, işsiz ve eve kapanmış olarak kötü bir dönem geçiriyordu. Onun sürekli varlığından kaçınmak için ara sıra kendimi dışarıya atıyor ve Karakas'ın karmaşık otoyollarında kaybolup gidiyordum. *Eva Luna*'nın pek çok sahnesini trafiğin içinde cebelleşirken çözümlemiştim ve daha başka öyküler de gelmişti aklıma. Otomobilin içinde, sıvı kurşun gibi bir sıcağın altında, birkaç saat sıkışıp kaldığım unutulmaz bir trafik tıkanıklığında, *İki Sözcük*'ü bir hamlede çek defterimin arkasına yazıvermiştim, öykünün ve dilin sanrılı gücü üzerine bir tür kinaye olan bu yazı, kısa bir sonra bir öykü derlemesi için anahtar olarak işime yarayacaktı. Kendimi o acayip yazarlık mesleğinde ilk kez güvende hissettiğim halde –daha önceki iki kitabımda, kaygan bir çamur deryasına kazara yumuşak iniş yaptığım izlenimini edinmiştim–, *Eva Luna* kendi kendine, neredeyse bana rağmen yazılıyordu. O çılgın öykünün üzerinde söz sahibi değildim, nereye doğru yöneldi-

ğinden ya da nasıl biteceğinden haberim yoktu; bu dolambaçtan çıkmak ve onların hepsinden birden kurtulmak için kahramanların tümünü bir çatışma içinde katletme raddelerine gelmiştim. Bu yetmiyormuş gibi, yolun yarısında erkek kahramansız kalmıştım. Sokakta yaşayan ve birbirine koşut sokaklarda büyümüş iki öksüz çocuk olan Eva'yla Huberto Naranjo'nun birbirlerine âşık olmalarını tasarlamıştım. Kitabın ortasında beklenen karşılaşma gerçekleşmiş, ama sonunda birbirlerine sarıldıklarında, Huberto'yu yalnızca devrimciliğinin ilgilendirdiği ve son derece duyarsız bir âşık olduğu anlaşılmıştı; Eva daha fazlasına lâyıktı, bunu böylece bildirmişti bana ve onu bunun tersine inandırmanın yolu yoktu. Kendimi bir çıkmaz sokakta bulmuştum, kadın kahraman can sıkıntısı içinde beklerken, erkek kahraman yatağın ayak ucunda oturmuş tüfeğini temizliyordu. O günlerde bir tanıtım turnesi için Almanya'ya gitmem gerekmişti. Frankfurt'a indim ve oradan ülkenin geri kalanına, kırağı kaplı otoyollarda ihtihar hızıyla uçan sabırsız bir sürücüyle birlikte otomobille devam ettim. Bir gece, kuzeydeki kentlerden birinde, konuşmamın sonunda bir adam yanıma yaklaşarak beni bira içmeye davet etti, çünkü dediğine göre bana anlatacak bir öyküsü vardı. Yarı karanlıkta ve sigara dumanı içinde birbirimizin yüzünü zorlukla görebildiğimiz küçük bir kahveye oturduğumuzda, bir yandan dışarda yağmur yağarken, tanımadığım bu adam bana geçmişini açmaya başladı. Babası Nazi ordusunda subaymış, karısıyla çocuklarına kötü davranan, savaşın, en acımasız içgüdülerini doyurma fırsatı verdiği, zalim bir adammış. Geri zekâlı kız kardeşini ve babasının, ırkçılığın gururuna kanıp, onu nasıl asla kabul etmediğini ve gözü görmesin diye nasıl bir masanın altında, üzeri beyaz bir örtüyle örtülü olarak, dört ayak üzerinde, hiç ses çıkarmadan yaşamaya mahkûm ettiğini anlattı. Bunların hepsini ve o gece bana bir armağan gibi verdiği daha pek çok şeyi bir kâğıt peçetenin üzerine not etmiştim. Vedalaşmadan önce bunları kullanıp kullanamayacağımı sordum, zaten bunun için bunları bana anlatmış olduğu karşılığını verdi. Karakas'a varınca kâğıt peçeteyi bilgisayara soktum ve gözlerimin önünde tam boy haliyle Rolf Carlé belirdi, romanın baş kahramanına dönüşen ve Huberto Naranjo'nun Eva Luna'nın kalbindeki yerini alan o Avusturyalı fotoğrafçı.

Karakas'ın o sıcak Haziran sabahlarından birinde, fırtınanın erken saatlerde tepelerde toplanmaya başladığı bir sırada, tam

Eva Luna, Rolf Carlé ve serüven arkadaşlarıyla Amazon ormanlarında kendimi kaybetmişken, Michael bana postayı getirmeye bodrumdaki çalışma odama indi. Kapının açıldığını duyunca başımı kaldırdım ve odanın çıplak genişliğini geçip gelen tanımadığım birini gördüm, uzun boylu, zayıf, kır sakallı ve gözlüklü, omuzları düşmüş, donuk bir kırılganlık ve melankoli havasına bürünmüş bir adamdı. Kocamı tanımakta birkaç saniye geciktim ve işte o zaman birbirimize ne kadar yabancılaştığımızı anladım; belleğimde yirmi yaşlarımdaki kaygısız aşkın sönmüş korlarını bulmaya çalıştım ama küllerine bile rastlayamadım, yalnızca doyumsuzlukların ağırlığıyla can sıkıntısı vardı. Artık ne beğendiğim, ne de arzu ettiğim bu adamın yanında günden güne yaşlanarak geçireceğim kupkuru bir geleceğin hayali belirdi gözümün önünde ve doğamın ta içinden kopup gelen bir isyan kükremesi hissettim. O anda yıllardır sert bir disiplin altında susturulmuş sözcükler, kendiminki olduğunu tanıyamadığım bir sesle dökülüverdi.

–Daha fazla dayanamayacağım, ayrılmak istiyorum –dedim, gözlerine bakmaya cesaret edemeyerek, ve bunu söylememle birlikte yıllardır yorgun bir öküz gibi omuzlarımda taşıdığım o belirsiz ağrı yok oluverdi.

–Uzun zamandan beri benden uzak olduğunu fark ediyorum. Herhalde artık beni sevmiyorsun, ayrılığı düşünmeliyiz –diye kekeledi.

–Düşünecek fazla bir şey yok, Michael. Bir kez söylendikten sonra, en iyisi onu hemen bugün gerçekleştirmek.

Öyle de oldu. Çocukları çağırdık, dostluğumuz eskisi gibi sürdüğü halde, bir karı koca olarak birbirimizi artık sevmediğimizi anlattık ve ortak yuvamızın bozulmasındaki uygulama ayrıntılarında bize yardımcı olmalarını istedik. Nicolás, çok güçlü bir duyguyu örtbas etmeye çalıştığında hep olduğu gibi kıpkırmızı kesildi; Paula ise, her zaman koruduğu babasına duyduğu acıyla ağlamaya başladı. Daha sonra bunun onlar için bir sürpriz olmadığını öğrendim, çoktandır bunu bekliyorlardı. Michael felce uğramış gibiydi, oysa ben ateş gibi oradan oraya koşuyordum; mutfaktan fincanlarla tabaklar, dolaplardan giyim eşyası, raflardan kitaplar çıkarmaya başlamıştım; sonra dışarı çıkıp, onu başka bir yere yerleştirmek üzere tencereler, kahve makinesi, duş perdesi, lâmbalar, yiyecek maddeleri, hattâ yeni bitkiler satın aldım; geri kalan enerjimle de, bir yatak örtüsü yapmak üzere, dikiş atölyesinde ku-

maş parçalarını birbirine dikmeye koyuldum; hayatımın ikinci bölümünü belirleyen o çılgınca saatlerin anısı olarak hâlâ bende durur. Çocuklarımız mallarımızı böldüler, bir kâğıdın üzerine basit bir anlaşma hazırladılar, dördümüz seremonisiz ve tanıksız olarak imzaladık; daha sonra Paula babası için bir apartıman dairesi, Nicolás da eşyalarımızın yarısını taşımak için bir kamyonet buldu. Birkaç saat içinde yirmi yıllık aşkımızla yirmi beş yıllık evliliğimizi, ne kapı çarpmalar, ne karşılıklı suçlamalar, ne de avukatlarla, yalnızca kaçınılamaz birkaç damla gözyaşıyla bozuverdik, çünkü herşeye rağmen birbirimize sevgi besliyorduk ve öyle sanıyorum ki hâlâ da belli bir biçimde besliyoruz. O gece, gün boyunca oluşmakta olan fırtına patlak vermiş, Karakas'ı genellikle bir felâket bölgesine çeviren, lâğımların tıkandığı, sokakları sellerin bastığı, trafiğin duran arabalardan upuzun yılanlara dönüştüğü ve çamurun tepelerdeki yoksul mahalleleri silip süpürdüğü o gökgürültülü ve şimşekli korkunç tropikal yağmurlardan biri inmişti. Sonunda boşanma kamyonu, peşinde babalarını yeni yuvasına yerleştirmeye giden çocuklarımın arabasıyla uzaklaşıp da evde yalnız kalınca, rüzgâr ve yağmur içeri girsin de geçmişi silip götürsün diye kapılarla pencereleri açtım ve dışarda cırcır böcekleriyle kurbağalar öter, içerde sel gibi yağmur yerlerden akıp, fırtına ölü yapraklarla kuş tüylerini bir veda ve özgürlük girdabı halinde sürükleyip götürürken, tüm kaybettiklerim için hüzünle ağlayarak ve tüm kazandıklarım için rahat bir nefes alıp gülerek, dans etmeye ve çılgın bir derviş gibi dönmeye başladım.

Kırk dokuz yaşımdaydım, ilerde yazgımın tek başıma yaşlanmak olduğunu tahmin ediyor, bunu onurlu bir biçimde yapmayı umuyordum. Evliliğin iptali formalitelerini yürütmesini istemek üzere Ramón amcamı aradım; iki taraf da kabul ederse ve bir avukat tutup yalan yere yemin etmeye hazır birkaç dost da bulunursa, basit bir işlemdi bu. Açıklamalardan kaçmak ve kendi suçluluk duygumu kandırmak için, bir düzine Kuzey Amerika kentinden geçerek beni İzlanda'dan Puerto Rico'ya kadar götürecek bir dizi konferans vermeyi kabul ettim. O iklim değişkenliği içinde tüm giysilerime ihtiyacım olacaktı, ama ben yalnızca en vazgeçilmez olanı götürüyordum, süs meraklı yanımdan bile geçmemişti; ister istemez tutkusuz bir olgunluğun içine yerleşmiş hissediyordum

kendimi, bu yüzden de ortada elde edilebilir bir kadın varsa çapkınların hiç eksik olmadığını görmek benim için hoş bir sürpriz olmuştu. Bolivya'dayken imzalamış olduğum ve Ramón amcama erkeklerle ilişki kurmayacağıma söz verdiğim bir belgedeki beyanımı geri almak üzere, yeni bir belgeyi üç kopya halinde yazarak, taahhütlü postayla Şili'ye yolladım. İnsanın verdiği sözden ara sıra dönmesinde yarar vardı... O iki ay içinde Reykjavik'te bir ozanın insanı kutup ayısı gibi saran kollarının, San Juan'ın yakıcı gecelerinde genç bir melezin arkadaşlığının ve daha başka unutulmaz buluşmaların keyfini çıkardım. Anılarımı süslemek için, başkalarının yaptıklarını sandığım, vahşi erotizm ritüelleri uydurmak geliyor içimden, ama bu sayfalarda dürüst olmaya çalışıyorum. Bazı anlarda sevgilinin ruhuna dokunabildiğimi sandım ve daha derin bir ilişki olanağının hayalini kurabildim, ama ertesi gün başka bir uçağa atlıyordum ve o coşku bulutlara karışıp eriyordu. Kaçamak öpücüklerden bıkmış olarak son hafta artık kendimi işime vermeyi kararlaştırdım, bundan ne çıkardı, nasıl olsa dünyada iffetli bir yaşam süren pek çok insan vardı. O delidolu yolculuğun sonunda beni Willie'nin beklediğini ve hayatımın yön değiştireceğini hayal bile edemezdim, önsezilerim bu kez bana hiç yardım etmemişlerdi.

Kaliforniya'nın, sondan bir önceki konferansım için kaldığım kuzeydeki bir kentinde, gençliğimde çevirilerini yaptığım o pembe romanlara malzeme oluşturabilecek kadar yapmacıklı bir aşk serüveni yaşamak varmış kısmetimde. Willie, *Aşktan ve Gölgeden*'i okumuş ve oradaki kahramanlara üzülmüş, o kitapta kendi istediği türde ama o zamana kadar karşısına çıkmamış bir aşkı bulduğuna inanıyormuş. Böyle bir aşkı nerede bulacağını bilmediğinden kuşkuluyum ya, çünkü ilk buluşmamızda bana içtenlikle anlattığına göre, o dönemde eş bulmak için gazetelere kişisel ilânlar veriliyormuş. Yanıt olarak aldığı bazı mektuplar hâlâ sandıklarda bir yerlerdedir, bir boa yılanına sarınmış çıplak bir hanımın, altında bir telefon numarasından başka hiçbir kayıt taşımayan büyüleyici fotoğrafı da bunların arasındadır. O yılana rağmen –belki de onun yüzünden–, Willie, beni tanımak için iki saat boyunca araba kullanmayı umursamamış. Beni davet eden üniversitenin profesörlerinden olan bir hanım, onu bana San Francisco'nun son heteroseksüel bekârı diye tanıştırdı. Sonunda bir İtalyan restoranında yuvarlak bir masanın çevresinde grup halinde akşam

yemeği yedik; o, elinde bir kadeh beyaz şarapla, suskun oturuyordu karşımda. İtiraf edeyim ki, İspanyolcayı Meksikalı bir haydut gibi konuşan ve sol elinde bir dövmesi olan, bu aristokrat görünümlü, ipek kravatlı Amerikalı avukat merakımı uyandırmıştı. Mehtaplı bir geceydi, Frank Sinatra'nın kadife sesi *Strangers in the Night*'ı söylerken bize ravioli servisi yapılıyordu; işte bu, edebiyatta yasaklanmış olan türde bir ayrıntı, kimse dolunayla Frank Sinatra'yı aynı kitapta bir araya getirmeye cesaret edemez. Kurgu romanda sorun, inanılır olmasındadır; oysa gerçek hayat pek ender olarak öyledir. Geçmişinde uzun boylu, sarışın kadınlar olan Willie'yi bende neyin çektiğini anlıyamıyorum, beni çeken şey ise, onun öyküsü olmuştu. Ayrıca, neden söylemeyeyim, ondaki zarafetle kabalık karışımı ve, daha sonra yazılarımda kullanmak için insanları gözleme merakım sâyesinde sezinlediğim, güçlü kişiliğiyle içindeki gizli yumuşaklığı da çekmişti beni. Başlangıçta pek konuşmuyor, yüzünde çözümlenemez bir ifadeyle masanın üzerinden bana bakmakla yetiniyordu. Salatadan sonra bana hayatını anlatmasını istedim, beni her zaman bir sohbet çabasından kurtaran hilemdir bu, konuştuğum kişi içini açarken benim aklım başka dünyalarda gezinir. Ama bu kez ilgileniyormuşum gibi yapmak zorunda kalmamıştım, konuşmaya başlar başlamaz, öykücüler tarafından pek beğenilen o ender bulunur cevherlerden biriyle karşılaştığımın farkına varmıştım: bu adamın hayatı bir romandı. O birkaç saat içinde bana verdiği örnekler iştahımı kabartmıştı, o gece otelde uyuyamadım, daha fazlasını öğrenmek ihtiyacındaydım. Talihim yaver gitti ve ertesi gün Willie, turnemin son etabı olan San Francisco'da kaldığım yeri bularak, beni bir dağın tepesinden körfezi seyretmeye ve evinde yemek yemeye davet etti. Golden Gate köprüsüne bakan ve kapısında bir kaktüs bulunan modern bir apartıman dairesinde, şampanyalı ve somonlu, romantik bir buluşma hayal ediyordum, ama bunların hiçbiri yoktu, evi de hayatı da bir gemi enkazını andırıyordu. İki kişinin zorlukla sığabildiği ve insanın dizleri kuaklarına yapışmış bir halde, arabanın arkası da asfalta sürünerek yolculuk yaptığı o spor arabalardan biriyle aldı beni, arabanın içi hayvan tüyleri, yassılmış gazoz tenekeleri, fosilleşmiş kızarmış patatesler ve oyuncak silâhlarla pislik içindeydi. Dağın tepesine doğru yapılan gezinti ve körfezin o muhteşem manzarası beni etkilemişti, ama çok geçmeden hiçbir şey hatırlamayacağımı düşünüyordum, fazlasıyla manzara gör-

müştüm ve Birleşik Amerika'nın batısına geri dönmeye hiç niyetim yoktu. Koca koca ağaçların arasındaki kavisli bir yoldan, radyoda bir konserto dinleyerek aşağı indik ve o ânı daha önce de yaşamışım, o yerde pek çok kez bulunmuşum, sanki oraya aitmişim gibi bir duyguya kapıldım. Nedenini sonradan anladım: Kaliforniya'nın kuzeyi Şili'ye çok benziyor, aynı dimdik kıyılar, aynı tepeler, aynı bitki örtüsü, aynı kuşlar, bulutların gökte aldığı aynı biçim.

Boyaları dökülmüş gri renkli, yassı çatılı, tek katlı evi, suyun kenarındaydı. Tek hoş yanı, martı yuvasına dönüşmüş bir sandalın dalgalandığı harap rıhtımıydı. Oğlu Harleigh bizi karşılamaya geldi, on yaşındaki bu çocuk öyle aşırı hareketliydi ki deliye benziyordu; bir yandan kapıları tekmeler ve bir tabancayla bana lâstik mermiler atarkan dilini çıkarıyordu. Bir rafın üzerinde kristal ve porselenden çirkin süs eşyaları durduğunu gördüm, ama yemek odasındakilerin dışında hemen hemen hiç mobilya yoktu. Noel çamının tutuşarak mobilyayı yaktığını anlattılar, o zaman on aydır birikmiş örümcekağlarının arasında hâlâ tavandan sallanan Noel topları kaldığını fark ettim. Ev sahibime yemeği hazırlamasına yardım etmeyi önerdim, ama âletler ve oyuncaklarla tıklım tıklım dolu o mutfakta ne yapacağımı bilemedim. Willie beni evin geri kalan sâkinleriyle tanıştırdı: garip bir rastlantı olarak Paula'yla aynı yılın aynı günü doğmuş olan büyük oğlu, uyuşturucuyla öyle kendinden geçmişti ki başını zor kaldırıyordu, yanında da aynı durumda bir kız vardı; bir geceliğine sığınacak bir yer arayarak gelen ve bütün bütün kalan bir Bulgar sürgünüyle küçük kızı; bir de, Willie'nin, annesinden boşandıktan sonra yanına aldığı ve insanca bir iletişim kurabildiğim tek kişi olan üvey oğlu Jason. Daha sonra, bugüne kadar yalnızca sık sık düştüğü hapishane ya da hastanede gördüğüm, eroin ve fuhşa batmış bir kızının da varlığını öğrendim. Kuyrukları çiğnenmiş ve kan revan içinde üç tane gri renkli fare bir kafesin içinde mecalsiz geziniyor, bulanık bir akvaryumda da içi geçmiş birkaç balık yüzüyordu; ayrıca iri bir köpek de vardı, salonun ortasına çişini yaptıktan sonra neşe içinde denize girmeye koşmuş, yemek üstüne tatlı saatinde kocaman bir kuşun çürümüş leşini sürükleyerek geri dönmüştü. Kaçıp otele dönmeme ramak kalmıştı, ama duyduğum merakın panikten baskın çıkmasıyla orada kaldım. Bulgar, dizlerinde uyuyan kızıyla televizyonda bir futbol maçı seyreder, uyuşturucu bağımlıları da

kendi cennetlerinde horul horul uyurlarken, bütün işi yapan Willie'ydi: yemek pişiriyor, çamaşır makinesine kucaklar dolusu çamaşır koyuyor, bir sürü hayvanı doyuruyor, Jason'ın yeni yazdığı ve bize yüksek sesle okuduğu gerçeküstü bir öyküyü sabırla dinliyor ve on yaşında bunu kendi kendine yapmayı beceremeyen küçük oğluna banyoyu hazırlıyordu. O zamana kadar annenin işlerini yüklenmiş bir baba görmek bana hiç nasip olmamıştı ve bu, beni kabul etmek istediğimden çok daha fazla duygulandırmıştı; bu kafadan kontak aileye karşı haklı bir tiksinti duygusuyla, analık eğilimleri içindeki bu adama karşı tehlikeli bir çekicilik arasında kendimi bölünmüş hissediyordum. Belki de o gece aklımdan *Sonsuz Düzen*'i yazmaya koyulmuştum bile. Ertesi gün beni yeniden aradı, çekiciliğin karşılıklı olduğu belliydi, ama bu duygunun bir geleceği olmadığını anlıyorduk, çünkü besbelli olan tüm sakıncaların dışında –çocuklar, maskotlar, dil, kültürel farklılıklar ve yaşam tarzları–, on saatlik uçak yolculuğu da ayırıyordu bizi. Bütün bunlara rağmen, iffetlilik niyetlerimi erteleyerek, kötü filimlerdeki gibi ertesi sabah sonsuza dek vedalaşacak olsak bile, onunla tek bir gece geçirmeye karar verdim. Bu tasarı, benim otelimin gizli atmosferi içinde değil, onun evinde gerçekleştirilebildi, çünkü küçük oğlunu Bulgarın, uyuşturucu bağımlılarının ve genç entellektüelin ellerinde bırakmaya cesaret edemiyordu. Hayvanların kokularının denizin tuzlu havasına ve fıçılara dikilmiş on yedi gül fidanının mis kokusuna karıştığı o acayip meskene, elimde eski püskü el çamtamla, orada unutulmaz bir gece geçirebileceğimi ve her ne olursa olsun kaybedecek bir şeyim olmadığını düşünerek gelmiştim. Harleigh kıskançlık krizine yakalanacak olursa sakın şaşırma, bu eve hiç kız arkadaş davet etmem, diye beni uyardı Willie, ben de ferahlayarak rahat bir nefes aldım, çünkü hiç değilse banyodaki havluların arasına çöreklenmiş boa yılanıyla karşılaşmayacaktım; ama çocuk ikinci bir kez bakmadan beni kabullenmişti, çünkü aksanımı duyunca, ilk temizlikten sonra dehşet içinde sonsuza dek ortadan kaybolan o sayısız Güney Amerikalı hizmetçilerden biriyle karıştırmıştı beni. Babasının yatağını paylaştığımı öğrendiğinde ise artık çok geçti, ben oraya kalmak üzere gelmiştim. O gece, küçüğün kapıya indirdiği insanı çileden çıkaran tekmelere, köpeğin ulumalarına ve öteki çocukların kavgalarına rağmen, Willie'ye ben seviştik. Odası o evde tek sığınılacak yerdi; pencereden bakan yıldızlarla rıhtımındaki sandal kalıntısı, huzur-

lu bir görüntü yaratıyordu. Büyük bir yatağın yanında tahta bir sandık, bir lâmbayla bir saat, biraz ötede de bir müzik seti gördüm. Dolapta gömleklerle iyi dikilmiş kostümler asılıydı, banyoda –tertemizdi– büyükbabamın kullandığı aynı İngiliz sabununa rastladım. İnanamıyarak burnuma götürdüm, bu lâvanta ve dezenfektan karışımını yirmi yıldan beri koklamamıştım, o unutulmaz ihtiyarın alaylı yüzü aynadan gülümsedi bana. İnsanın sevmeye başladığı bir erkeğin eşyalarına bakması çok hoş bir şey, bunlar onun alışkanlıklarını ve sırlarını ortaya koyar. Yatağı açıp bembeyaz çarşaflarla kuştüyü yorganı elledim, yerde yığılı kitapların adlarına baktım, ecza dolabındaki şişeleri karıştırdım ve bir allerji ilâcıyla köpeğin kurtları için bir haptan başka ilâç bulamadım, tütün ya da parfüm izleri taşımayan çamaşırlarını kokladım, birkaç dakika içinde onun hakkında çok şey öğrenmiştim. Onun bu kadın izleri bulunmayan dünyasına hakkım olmadığı halde girmiş hissediyordum kendimi, her şey basit, pratik ve erkekçeydi. Ayrıca kendimi güvende de hissettim. O sade oda, Michael'dan, Venezuela'dan ve geçmişten uzak olarak her şeye tertemiz, yeni baştan başlamaya çağırıyordu beni. Willie benim için yeni bir dilde ve farklı bir ülkede başka bir yazgıyı temsil ediyordu, yeniden doğmak gibi bir şeydi bu; kendimi, yalnızca bu erkek için, taptaze bir biçimde yeniden yaratabilirdim. Antenlerim bütün yönlere çevrili, tetikte bir hayvan gibi pürdikkat yatağın ayak ucuna oturarak, beş duyum ve önsezimle o yabancı mekânın sinyallerini incelemeye, en algılanamaz işaretleri, duvarlardaki, mobilyalardaki, eşyalardaki belli belirsiz bilgileri kaydetmeye koyulmuştum. Bana öyle geldi ki o tertemiz oda, evin geri kalanının verdiği o korkunç izlenimi siliyordu, Willie'nin ruhunda düzen ve inceliğe özlem duyan bir yer olduğunu anladım. Yıllardır hayatı paylaştığımız bugün ise, her şeyin üzerinde benim damgam var, ama onun o zamanlar kim olduğunu unutmuş değilim. Bazen gözlerimi yumarım, konsantre olurum ve kendimi yeniden o odada bulur, Willie'yi ben gelmeden önceki haliyle görürüm. Bedeninin ben dokunmadan önceki, birbirimize karışmadan ve aynı kokuyu paylaşmadan önceki kokusunu hatırlamak hoşuma gider. O bir yandan Harleigh'le cebelleşirken onun yatak odasında başbaşa geçirdiğimiz o kısa süre, hayatımda kesin bir dönüm noktası oldu; o dakikalar içinde kendimi koşulsuz olarak yeni bir aşk deneyimine teslim etmeye hazırlandım. Henüz bilmiyordum ama içimde temel-

den bir şey değişmişti. Madrid'teki o karmaşık zamanlardan beri, tutkulardan uzak duralı dokuz yıl geçmişti. Sihirli flütlü ozanla uğradığım başarısızlık, ihtiyatlılık konusunda bir ibret olmuştu bana. Gerçi o arada sevgililerim hiç eksik olmamıştı ama Willie'nin evindeki o geceye kadar çekincesiz olarak vermek ve almak üzere kendimi hiç böylesine açmamıştım; ruhumun bir parçası hep tetiktedir, romanlarımdaki erotik sahneleri esinleyen en içli dışlı ve özel buluşmalarda bile kalbimi hep koruma altında tutmuşumdur. Daha Willie odanın kapısını kapamadan, yalnız kalıp da önce sakınarak, sonra bizi bir yıldırım çarpmışçasına sarsan acayip bir tutkuyla birbirimize sarılmadan önce, bunun önemsiz bir serüven olmadığını sezinlemiştim bile. O gece, kapıdaki yumruklamalara ve köpeğin havlamalarına tümüyle kulak tıkayıp, o yolculuğa dünyanın tüm vaktini verebilirmişiz gibi haritaları ve yolları öğrenerek, hep bizim kendi Esperantomuz olarak kalacak olan inanılmaz bir İngilizce ve İspanyolca karışımı içinde alçak sesle konuşarak, okşamaların arasındaki duraklamalarda birbirimize geçmişten kıvılcımlar anlatarak, soğukkanlılıkla, ağır ağır seviştik. Bir an geldi bir sessizlik oldu, çünkü aşkın mırıltılarını, her bir sözcüğü, her bir solumayı net olarak hatırlıyorum. Körfezin uzak ışıklarının hafif aydınlığı geniş pencereden içeri süzülüyordu. Venezuela'nın sıcağına alışık olduğumdan, Willie'nin, tıpkı kucaklaması ve İngiliz sabununun kokusu gibi beni dizlerime kadar saran kaşmir bir hırkasını giydiğim halde, bu kalorifersiz odada soğuktan tir tir titriyordum. Hayatlarımız boyunca, belki de birbirimizi tanımamıza ve birbirimizin isteklerini tahmin etmemiz için gerekli olan içgüdüyü geliştirmemize yarayan deneyimleri biriktirmiştik, ama köpekler gibi beceriksizce davranmış olsaydık bile, öyle sanıyorum ki o gece her ikimiz için yine de bir dönüm noktası olacaktı. Onun için de benim için de yeni olan neydi? Bilmiyorum, ama birbirimizle karşılaşmamızın, birbirimizi tanımamızın ve sevmemizin alınyazımız olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor. Belki de farklılık, tutku ve sevecenlik gibi aynı derecede güçlü iki akıntı arasında seyretmemizdeydi. Benim neyi arzuladığımı düşünmüyordum, bedenim heyecanlanmadan, orgazmı aramadan, her şeyin iyi gittiğine güvenmenin sükûneti içinde hareket ediyordu. Bu ani sevdayla gevşemiş olarak, onu minnettarlıkla ve huzur içinde okşarken, gözlerimin yaşlarla dolu olduğunu fark etmek beni şaşırtmıştı. Onun yanında kalmayı istiyordum, ne çocuklar beni

korkutuyordu, ne de kendi dünyamı bırakıp ülke değiştirmek; bu aşkın bizi yenileyecek, bize belirli bir saflığı geri verecek, geçmişimizi yıkayıp, hayatlarımızın karanlık yönlerini aydınlatacak güçte olduğunu hissediyordum. Daha sonra, sanki hep birlikte olmuşuz gibi ve o zamandan beri de her gece yapmayı sürdüreceğimiz biçimde, bir kollar ve bacaklar düğümü halinde derin bir uykuya daldık.

Karakas'a gideceğim uçak çok erken kalkıyordu, saatin zili bizi uyandırdığında ortalık hâlâ karanlıktı. Ben, yorgunluktan ve unutulmaz izlenimlerden başım dönerek duş alırken, Willie de, beni gerçeklere geri döndürecek kadar koyu bir kahve hazırladı. Birkaç saat boyunca bize bir tapınak görevi yapan bu odayla, içimde çok yakında onu yeniden göreceğim yolunda acayip bir kuşkuyla vedalaştım. Havaalanı yolunda, gün ışımaya başlarken, Willie, açıklanamaz bir çekingelikle, benden *hoşlandığını* üstü kapalı bir biçimde söyledi bana.

–Bunun pek fazla bir anlamı yok. Dün gece olan şey benim şaşkın kafamın bir uydurması mıydı, yoksa gerçekten beni seviyor musun ve bir tür bağlantıya mı girdik, bunu bilmem gerekiyor.

Buna öyle çok şaşırdı ki, otoyoldan çıkıp otomobili durdurmak zorunda kaldı; bağlantı sözcüğünün bekâr bir Amerikalının önünde asla ağza alınmaması gerektiğinden haberim yoktu benim.

–İyi ama daha yeni tanıştık ve sen başka bir kıtada yaşıyorsun!

–Seni kaygılandıran şey uzaklık mı?

–Aralıkta Venezuela'ya seni ziyarete gelirim, o zaman konuşuruz.

–Ekim ayındayız, Ekimden Aralığa kadar ölmüş olabilirim.

–Hasta mısın ki?

–Hayır, ama hiç bilinmez... Bak Willie, bekleyecek yaşta değilim. Bu aşka bir fırsat verebilir miyiz, yoksa her şeyi unutmak daha mı iyi olur, bunu bana hemen şimdi söyle.

Beti benzi atmış olarak motoru yeniden çalıştırdı ve yolun geri kalanını hiç konuşmadan yaptık. Vedalaşırken beni ihtiyatla öptü ve yıl sonu tatilinde beni görmeye geleceğini yineledi. Uçak havalanır havalanmaz onu ciddi olarak unutmaya niyetlendim, ama başaramadığım besbelliydi, çünkü daha Karakas'a iner inmez Nicolás farkına vardı.

–Neyin var, anne? Bir tuhaf görünüyorsun.

–Bitkinim oğlum, iki aydır seyahat ediyorum, dinlenmem gerek, üstümü değişip saçımı da kesmeliyim.

–Bundan fazla bir şey olduğunu sanıyorum.

–Belki de âşık olduğumdandır...

–Senin yaşında mı? Kime? –diye kahkahalarla gülerek sordu.

Willie'nin soyadından emin değildim, ama elimde telefon numarasıyla adresi vardı; o Amerikalıyı kafamdan çıkarmak için Kaliforniya'da bir hafta geçirmem gerektiğini düşünen oğlumun önerisi üzerine, özel ulak postasıyla ona iki sütun olarak hazırlanmış bir sözleşme yolladım, birinde benim isteklerimin ayrıntıları, öbüründe de bir ilişkide ona neler sunmaya hazır olduğum yazılıydı. Birincisi ikincisinden çok daha uzundu ve, örneğin sadakat gibi, bazı temel noktalar içeriyordu, çünkü bunun tersinin aşkı mahvettiğini ve insanı çok yorduğunu deneyimlerim bana göstermişti; ayrıca evimizi kendi zevkime göre dekore etme hakkının bende saklı kalması gibi bazı komik maddeler de vardı. Sözleşme iyi niyete dayanıyordu: ikimiz de birbirimizi incitmek için bilerek bir şey yapmayacaktık, böyle bir şey olacak olursa, bu kötülükten değil yanlışlıkla olacaktı. Sözleşme Willie'nin o kadar hoşuna gitmişti ki, avukat olarak ihtiyatı elden bırakıp, şakayı sürdürme hevesiyle kâğıdı imzalayarak bana geri yolladı. Bunun üzerine bir torbaya biraz giyim eşyasıyla yanımdan hiç ayırmadığım fetişlerimi koydum ve oğlumdan beni havaalanına götürmesini istedim. Yakında görüşürüz anneciğim, birkaç güne kalmaz kuyruğun bacaklarının arasında geri dönersin, diye alay ederek uğurladı beni. Paula da, master yapmakta olduğu Virgina'dan telefon ederek, bu serüvenle ilgili kuşkularını iletti bana.

–Seni tanırım, ihtiyar, başını korkunç bir derde sokacaksın. Nicolás'ın sandığı gibi bu hevesin bir haftada geçmez. O adamı görmeye gidiyorsan, onunla kalmaya hazır olduğundandır; bunu yaparsan hapı yuttuğunu bil, çünkü onun tüm sorunlarını da üstlenmek zorunda kalacaksın –dedi, ama aklı başında uyarılar için artık çok geç olmuştu.

İlk zamanlar bir kâbustu. O zamana kadar Birleşik Amerika'yı, Latin Amerika'ya karşı uyguladığı o berbat dış politikası ve Şili'deki Askerî Darbeye katılımı nedeniyle kişisel düşmanım ola-

rak görmüştüm. Bu imprartorluğun karmaşıklığını anlamak, tanımak ve onu sevmeyi öğrenmek için orada yaşamak ve bir uçtan öbür uca katetmek gerekiyordu. İngilizcemi yirmi yıldan fazladır kullanmamıştım, restoranda mönüyü zorlukla deşifre edebiliyordum, ne televizyon haberlerini anlıyordum, ne de fıkraları, hele Willie'nin çocuklarının dilini hiç anlamıyordum. İlk kez olarak sinemaya gidip de, perdede manyağın biri bir buz kırma kancasıyla bir kızın göğüslerini parçalarken, kendimi karanlıkta, dizlerinin üzerinde bir torba dolusu patlamış mısır ve bir litre sodayla, kareli gömlekli, kovboy çizmeli bir sevgilinin yanında oturur bulunca, artık direncimin sonuna geldiğimi sandım. O gece, sık sık yaptığım gibi Paula'yla konuştum. Uyarısını yinelemek yerine, başından beri beni Willie'ye bağlayan derin duyguları hatırlattı bana ve enerjimi küçük şeylerle harcayacağım yerde dikkatimi asıl sorunlara vermemi tavsiye etti. Gerçekten de, evimizi işgal eden olmadık kimselerle kavgalardan tutun da, sekiz yıldır bekâr hayatı süren ve en istemediği şey, dediği dedik bir kadın olan Willie'nin tarzına ve temposuna uyum sağlamaya varana kadar, kovboy çizmelerinden ya da bir torba dolusu mısır patlağından çok daha ciddi sorunlar vardı. Yeni çarşaflar satın alıp onunkileri avludaki büyük bir ateşte yakmakla işe başlamıştım, Willie'nin aklına tek eşliliği yerleştirmeye yönelik simgesel bir törendi bu. Ne yapıyor bu kadın? diye sordu Jason, dumandan yarı boğulmuş bir halde. Meraklanma, ülkesindeki yerlilerin âdetlerinden biri olsa gerek, diye onu yatıştırdı Harleigh. Hemen arkasından evi öyle bir hararetle derleyip toplamaya ve temizlemeye koyulmuştum ki, bir dikkatsizlik ânımda bütün âlet edevat çöpe gitti. Willie'nin öfkeden bir volkan gibi patlamasına ramak kalmıştı, ama sözleşmemizin o temel maddesini hatırladı: bende bir kötülük yoktu, yalnızca bir yanılgıydı bu. Süpürge, o yıllanmış Noel süslerini, kristal biblo koleksiyonuyla uzun bacaklı sevgililerin fotoğraflarını ve Harleign'in dört karton dolusu tabancaları, mitralyözleri, bazukaları ve toplarını da önüne katıp götürmüş, onların yerine kitaplarla öğretici oyuncaklar konmuştu. Can çekişen balıklar kanalizasyondan çekip gitmişlerdi, fareleri de kafeslerinden salıvermiştim. Nasıl olsa o hayvanlar, birbirlerinin kuyruklarını karşılıklı çiğnemekten başka amaçları olmadan sefil bir yaşam sürüyorlardı. Çocuğa da, o zavallı kemiricilerin yöredeki bahçelerde kendilerine çok daha uygun etkinlikler bulacaklarını anlattım, ama aradan üç gün geçtik-

ten sonra kapıda hafif tırmalama sesleri duyduk ve kapıyı açtığımızda onlardan birini, sırt üstü yatmış, ateşten yanan gözlerle bize bakarak, iç parçalayıcı viyaklamalarla içeri girmek için yalvarır bulduk. Willie, fareyi kucağına aldı ve onu izleyen haftalarda, sağlığına kavuşana kadar yara bantlarıyla ve antibiyotiklerle iyileştirerek, odamızda onunla birlikte yattık. Bulgar, onca değişikliği görünce, kendine daha durağan bir yuva aramak üzere çekip gitti; büyük oğul da, babasının otomobilini çaldıktan sonra, sevgilisiyle birlikte ortadan kayboldu. Son bir yılı gündüzleri dinlenip geceleri eğlenmekle geçirmiş olan Jason'ın ise, erken kalkıp duş yapmaktan ve odasını toplayarak homurdana homurdana okula gitmekten başka çaresi kalmamıştı. Benim varlığımı kabullenen tek kişi Harleigh olmuş ve bu yeni kuralları keyifli bir hoşgörüyle karşılamıştı, çünkü ömründe ilk kez kendini güvende hissediyordu ve artık yalnız değildi; bu durumdan o kadar hoşnuttu ki, zamanla maskotlarının ve silâh deposunun esrarengiz kayboluşunu bile bağışladı. O zamana kadar hayatında hiçbir sınırlama olmamıştı, bir isyan krizinde camları yumruk darbeleriyle kırabilen küçük bir vahşi gibi davranmıştı hep. Kalbindeki boşluk öylesine derindi ki, onu dolduracak yeterince sevgi ve eğlence karşılığında, evini altüst etmeye ve babasının dikkatinin büyük bölümünü kendi üzerine çekmeye gelmiş olan bu yabancı üvey anneyi kabullenmeye razı oldu. Karakas'taki okulda dört yıldan fazla bir süreyle zor çocuklarla uğraşarak edindiğim deneyim Harleigh'le pek işime yaramamıştı; onun sorunları en uzman kişiyi aşacak, rahatsız etme azmi de en sabırlı insanı çileden çıkaracak nitelikteydi, ama şansımız varmış ki, birbirimize karşılıklı katlanmamıza yardım eden, sevgiye oldukça benzer, alaylı bir sempatiyi paylaşıyorduk.

Tanıştığımızın haftasına, benden kurtulmasının kolay olmayacağını artık anladığında,

–Seni sevmek zorunda değilim, demişti bana, meydan okuyan bir ifadeyle yüzünü buruşturarak.

–Ben de. Çaba gösterip birbirimizi sevmeye çalışabiliriz, ya da yalnızca terbiyeli bir biçimde birlikte yaşarız, hangisini istersin?

–Birbirimizi sevmeye çalışalım.

–Güzel, sonuç alamazsak, her zaman saygıya başvurabiliriz.

Çocuk, sözünü tuttu. Yıllarca sarsılmaz bir inatla benim sinirlerimi deneyden geçirdi, ama masal okumak için yatağıma da giri-

yor, en güzel resimlerini bana armağan ediyordu, en berbat tepinmelerinde bile karşılıklı saygı antlaşmamızı gözardı etmedi. Hayatıma yeni bir evlât gibi girmişti, tıpkı Jason'ın da yaptığı gibi. Şimdi onlar artık iki koca adam, biri üniversitede, öteki de çocukluğunun travmalarını atlattıktan sonra okulu bitirmekte; çöpü dışarı çıkarsınlar ve yataklarını toplasınlar diye ikisiyle de hâlâ kavga ediyorum, ama iyi arkadaşız ve geçmişteki o korkunç atışmalarımıza gülebiliyoruz. Öyle anlarım oldu ki, duyduğum korku daha yüzleşmeye başlamadan beni yenilgiye uğratıyordu, bazen de kendimi o kadar bıkkın hissediyordum ki eve varmamak için bahaneler arıyordum. İşte öyle anlarda Ramón amcamın en sevdiği sözü hatırlıyordum: *unutma ki ötekiler senden daha fazla korkuyorlar* ve yeniden dönüyordum savaşa. Onlarla bütün çarpışmaları kaybettim, ama savaşı mucizevi bir biçimde kazandım.

Kaliforniya Üniversitesiyle, yazar olmaya heveslenen bir grup gence öykü yazma dersleri vermek üzere bir sözleşme yaptığımda, henüz yerleşebilmiş değildim. Bir öyküyü anlatmanın dersi nasıl verilebilirdi? Paula, telefonda ipucunu verdi bana: onlara kötü bir kitap yazmalarını söyle, bu kolaydır, kim olsa yapar, diye alaylı bir tavsiyede bulundu. Biz de öyle yaptık, öğrencilerin her biri, içlerinde gizledikleri o Büyük Amerikan Romanı'nı yaratma hayalini unutarak, korkusuzca yazı yazmaya hevesle koyulmuştu. İlerledikçe hep birlikte ayarlamalar, düzeltmeler, kısaltmalar, cilâlamalar yaptık, pek çok tartışma ve gülüşmelerden sonra projelerinde ilerleme kaydettiler ve içlerinden biri kısa bir süre sonra New York'ta büyük bir yayıncı tarafından dehşetli övgüler ve şiltlerle yayımlandı. O gün bu gündür, ne zaman bir kuşku dönemine girsem, kendi kendime kötü bir kitap yazacağımı söylerim ve böylelikle içimdeki korku geçer. Willie'nin odasına bir masa taşımıştım, orada pencerenin önünde, şimdi bu anıları saptamak için kullandığıma benzer çizgili sarı bir bloknota yazıyordum. Birleşik Amerika'da çırpıntılı bir yaşamla geçen o yıl, derslerden, öğrencilerin ev ödevlerinden, Berkeley Üniversitesine yaptığım yolculuklardan, ev işlerinden ve Harleigh'in sorunlarından arta kalan boş zamanlarımda, neredeyse farkına bile varmadan, Karayip lezzetinde pek çok öykü çıktı elimden ve bunlar kısa bir süre sonra *Eva Luna Anlatıyor*[1] adı altında yayımlandı. Başka bir âlemden bana-

1. *Eva Luna Anlatıyor*: Isabel Allende / öyküler / Can Yayınları. Türkçesi: Eren Cendey. (Yay.)

gönderilen armağanlardı bunlar; tıpkı Karakas otoyolundaki o trafik tıkanıklığında aklıma geliveren *İki Sözcük* gibi, her birini ilk tümcesinden sonuncusuna kadar bir bütün olarak algılamıştım. Roman, içinde her şeyden önce direnç ve disiplinin rol oynadığı uzun soluklu bir tasarı; farklı renklerde pek çok iplikle karmaşık bir duvar halısı işler gibi bir şey; gözle görülür düğümler kalmasın diye ayrıntılara dikkat ederek ve yalnızca en sonunda, son iplik de kullanıldığında değerlendirilebilen belirsiz bir deseni izleyerek, sabırla, ilmik ilmik, tersinden çalışılır, sonra biten deseni görmek için halının yüzü çevrilir. Biraz şansla, bütünün büyüleyici güzelliği, işin kusurlarını ve beceriksizlikleri gözden saklar. Oysa bir öyküde bütün parçalar ortadadır, hiçbir şey artmamalı ya da eksik gelmemelidir, belirli bir uzunluk ve az süre vardır elinizde; çok fazla düzeltme yapılırsa, okuyucunun kanatlanıp uçmak için ihtiyaç duyduğu o temiz hava esintisi kaybolur. Tıpkı ok atmak gibidir, iyi bir okçunun içgüdüsü, el alışkanlığı ve keskin nişancılığı şarttır; yayı gerip atmak için güç, uzaklığı ve hızı ölçmek için göz, hedefi vurmak için şans gerekir. Roman, çalışmayla yaratılır, öykü, esinlenmeyle; benim için şiir kadar zor bir tür; bu *Eva Luna Anlatıyor*'dakiler gibi gökten inmedikçe, bir daha denemeye kalkışacağımı sanmıyorum. Bir kez daha anladım ki yazıyla başbaşa geçirdiğim saatler benim için büyülü zamanlar, sihirbazlık saatlerim benim, çevremde her şeyin yerle bir olma tehlikesi gösterdiği bir sırada beni kurtaran tek şey.

O derlemenin son öyküsü olan *Çamurdan Yapılmışız*,[1] 1985 yılında Kolombiya'da, Nevado del Ruiz volkanının şiddetli bir patlaması, dağın yamacından aşağı kayarak bir köyü tümüyle gömen erimiş kardan bir çığa neden olduğunda yaşanan trajedinin üzerine kurulu. Binlerce insan ölmüştü, ama dünya bu felâketi, her şeyden çok, çamurun içinde sıkışıp kalan on üç yaşındaki kız çocuğu Omaira Sánchez ile hatırlar. Oraya helikopterlerle gelmiş olan fotoğrafçıların, gazetecilerin ve televizyon kameramanlarının gözleri önünde, üç gün boyunca dehşet verici bir yavaşlık içinde can çekişmişti. Kızın ekranda gördüğüm gözleri, o gün bu gündür acı verir bana. Fotoğrafı hâlâ yazı masamın üzerinde durur, onun çektiği eziyetin ne anlama geldiğini kavramaya çalışarak tekrar tekrar uzun uzadıya seyretmişimdir onu. Aradan üç yıl

1. Bu öykü, Türkçeye *Beyaz Zambak* adıyla çevrildi. *Eva Luna Anlatıyor* adlı kitabın son öyküsü. / Can Yayınları. (Yay.)

geçtikten sonra, Kaliforniya'dayken o öyküyü anlatmakla bu kâbusu üzerimden atmaya çalıştım, diri diri gömülen o zavallı kızın çektiği işkenceyi tanımlamak istedim, ama yazdıkça öykünün esasının bu olmadığının farkına varmaya başladım. Acaba olayları o üç gün boyunca kızın yanından ayrılmayan o adamın duyguları açısından anlatabilir miyim diye öyküyü yeniden altüst ettim; ama bu yeni biçimini bitirdiğimde bunun da sözkonusu olmadığını anladım. Gerçek öykü, kızı tutan adamı bir ekranda seyreden bir kadının öyküsü –ve o kadın da benim–. Bu öykü, benim duygularım ve o çocuğun can çekişmesine tanık olurken geçirdiğim kaçınılamaz değişiklikler. Bir öykü kitabı içinde yayımlanmasıyla Omaira'ya olan borcumu ödediğimi sanmıştım, ama çok geçmeden bunun böyle olmadığını fark ettim, kendisini bana hiç unutturmayacak olan kalıcı bir melek o. Paula komaya girip de, onu bir yatağın içine hareketsiz hapsolmuş, bizlerin çaresiz bakışlarımız önünde yavaş yavaş öldüğünü görünce, aklıma Omaira Sánchez'in yüzü geldi. Tıpkı o kızın çamura saplandığı gibi, kızım da kendi bedeninin içine hapsolmuştu. Ancak o zaman anlayabildim neden onca yıl o kızı düşünerek yaşadığımı ve o simsiyah yoğun gözlerindeki mesajı sonunda çözebildim: ölümün karşısında sabır, cesaret, alınyazısına boyun eğme ve onurlu bir ağırbaşlılık. Bir şey yazsam, gerçekleşmesinden korkuyorum, birini fazlasıyla sevsem, onu kaybetmekten korkuyorum; yine de ne yazmaktan vazgeçebiliyorum, ne de sevmekten...

Süpürgemin her şeyi önüne katıp götüren gazabının o evin karmaşasıyla gerçekten baş edememesi karşısında, Willie'yi, başka yere taşınmanın orayı temizlemekten daha kolay olacağına inandırdım ve işte böylece sonunda bu ruhlar evine gelmiş olduk. O yıl Paula, Ernesto'yla tanıştı ve bir süre için birlikte Virginia'ya yerleştiler, o arada Karakas'taki koca evde tek başına kalan Nicolás da, kendisini terk ettiğimizden yakınıyordu. Kısa bir süre sonra ona bazı sırları öğretmek üzere hayatına Celia girmiş ve yeni keşfedilen aşkın güzelliği içinde ablasıyla annesi ikinci plâna atılmışlardı. Karmaşık üçlü telefon konuşmalarıyla birbirimize son serüvenlerimizi anlatıyor, her üçümüzün de aynı anda âşık olmamızın ne büyük bir rastlantı olduğu üzerinde keyifli yorumlar yapıyorduk. Paula, Ertesto'yla birlikte ortak yaşamlarının ikinci aşamasına başlayacakları İspanya'ya gidebilmek için öğrenimini bitirmeyi bekliyordu. Nicolás, nişanlısının Katolik Kilisesinin en

gerici tarikatine üye olduğunu anlatıyordu, evlenmeden aynı çatı altında yatmaları söz konusu olamazdı, bu yüzden de mümkün olduğu kadar erken evlenmeyi tasarlıyorlardı. Düşünceleri kendininkinden o kadar farklı olan bir kızla ortak neleri olduğunu anlamak zordu, ama o, son derece sâkin bir biçimde, Celia'nın geri kalan her şeyde bir harika olduğu ve ona baskı yapmayacak olursak dinsel bağnazlığını bırakacağından kuşkusu bulunmadığı yanıtını verdi. Bir kez daha zaman onu haklı çıkardı. Oğlumun yenilmez stratejisi, ayağını sağlam basıp, yararsız çatışmalardan kaçınarak dizginleri gevşetmek ve beklemektir. Uzun vadede karşısındakini bıktırarak galip gelir. Dört yaşındayken, yatağını toplamasını istediğimde, o yarım yamalak konuşmasıyla, onun dışında tüm ev işlerini yapmaya hazır olduğunu söylemişti. Onu zorlamaya çalışmak yararsızdı, önce Paula'yı tavlamış, sonra da Granny'ye yalvarmıştı, o da torununa yardım etmek için gizlice pencereden içeri girerken, sonunda bir gün onu suçüstü yakalayarak, hayatımızın ilk ve son kavgasını yapmıştık. Nicolás'ın inatçılığının sonsuza dek sürmeyeceğini sanmıştım, ama bir dilenci gibi köpeklerle birlikte yerlerde yatarak yirmi iki yaşını bitirdi. Artık nişanlısı olduğuna göre yatak toplama sorunu benden çıkmış oluyordu. Celia'yla birlikte aşk hayatına başlar ve üniversitede bilgisayar öğrenimi görürken, bir acil durum halinde kendini savunmak için karate ve kung-fu da öğreniyordu, çünkü Karakas'ın hırsız uğursuz takımı onun evini mimlemişti ve evi soymaya güpegündüz, büyük bir olasılıkla da polisin onayıyla giriyorlardı. Yorulmak bilmez mektuplaşmamız sâyesinde annem de Birleşik Amerika'daki serüvenimin ayrıntılarını öğrenmişti, ama yine de yeni yuvama beni ziyarete geldiğinde çok şaşırdı. Onda iyi bir izlenim yaratmak için örtüleri kolalamış, köpeğin bıraktığı lekeleri saksılarla gizlemiş, Harleigh'e bir insan gibi davranacağına, babasına da annemin önünde İspanyolca küfür etmeyeceğine yemin ettirmiştim. Willie, yalnızca sözcük dağarcığını cilâlamakla kalmadı, aynı zamanda kovboy çizmelerinden de vazgeçti ve elindeki dövmeyi lazer ışınıyla silsin diye bir cildiyeciye gitti, ama kolundaki kurukafayı bıraktı, çünkü onu yalnızca ben görüyorum. Evlilik sözünü ilk ağzına alan, tıpkı yıllar önce Michael'a da yaptığı gibi, annem oldu. Ne zamana kadar onun sevgilisi olarak kalmak niyetindesin? Bu felâketin içinde yaşayacaksan, hiç değilse evlen, böylece insanlar dedikodu yapamazlar ve doğru dürüst bir vize edinirsin, yoksa sonsuza kadar

gayrimeşru mu kalmak istiyorsun? diye sordu, o çok iyi bildiğim ses tonuyla. Bu öneri, benim varlığıma artık alışmış olan Harleigh'de hevesli bir coşkuya, arkasında iki boşanma ve fiyaskoyla sonuçlanmış bir dizi aşk bırakmış olan Willie'de ise paniğe yol açmıştı. Düşünmek için zaman istedi benden, buna benim de aklım yattı ve ona yirmi dört saatlik bir süre tanıdım, ya da Venezuela'ya geri dönecektim. Böylece evlendik.

O arada Şili'de annemler, diktatörlüğün geleceğine karar verecek olan plebisitte oy kullanmaya hazırlanıyorlardı. Pinochet'in kendisini Başkan olarak yasallaştırmak için yarattığı Anayasanın maddelerinden biri, Hükümetinin devamlılığına karar vermek için 1988'de halka danışılmasını öngörüyordu, reddedilecek olursa ertesi yıl demokratik seçimlere gidilecekti; General, kendi oyununda yenilebileceğini aklına bile getirmemişti. İktidarı sonsuza dek ellerinde tutmaya niyetli olan askerler, modernleşmeye ve ekonomik kalkınmaya rağmen, bütün o yıllar boyunca hoşnutsuzluğun artmış olduğunu ve halkın bazı acı dersler alarak örgütlendiğini hesaplamamışlardı. Pinochet, kitlesel bir propaganda kampanyasına girişmişti; buna karşılık muhalefet, herkesin uykuya daldığının umulduğu gecenin saat on birinde günde on beş dakika televizyona çıkma hakkını elde edebilmişti yalnızca. Belirtilen saatten birkaç dakika önce üç milyon saatin zilleri çalıyor ve Şilililer halk zekâsının dâhilik düzeyine ulaştığı o harikulâde çeyrek saati görmek için uykularını üzerlerinden atıyorlardı. HAYIR kampasının özellikleri, mizah, gençlik, uzlaşma ruhu ve umuttu. EVET kampanyası ise, askerî marşlar, tehditler, Generalin vatan amblemleriyle çevrili olarak verdiği söylevler ve halka Halk Birliği zamanında kuyruklarda beklemelerini gösteren eski belgesellerin parçalarından oluşan bir hilkat garibesiydi. Kararsızlar olduysa bile, HAYIR'ın kıvılcımı EVET'in iç karartıcı saçmalıklarını yenmiş ve Pinochet plebisiti kaybetmişti. O yıl, on üç yıllık bir ayrılıktan sonra, muhteşem bir ilkbahar günü, Willie'yle birlikte Santiago'ya indim. Hemen bir grup jandarma eri çevremi sardı ve korkudan yüreğimin hop ettiğini hissettim, ama çok geçmeden beni hapse götürmek için değil, adımı çağırarak beni selâmlamaya çalışan küçük bir kalabalığın saldırısından korumak için orada olduklarını şaşkınlıkla anladım. Beni, Salvador Allende'nin kızı olan ku-

zinim İsabel'le karıştırdıklarını sandım, ama pek çok kişi ellerinde imzalamam için getirdikleri kitaplarımla yanıma yaklaşmıştı. İlk romanım, sonunda kitapçılara ön kapıdan girebilene kadar, sansüre meydan okuyarak fotokopiler halinde elden ele dolaşmış ve böylece belki de sırf karşı gelme ruhuyla onu okuyan hoşgörülü okuyucuların ilgisini çekmişti. Daha sonra öğrendiğime göre gazeteci bir arkadaşım gelişimi radyoyla duyurmuş ve kimsenin öğrenmesini istemediğim bu ziyaret bir habere dönüşmüştü. Arkadaşım bana şaka yapmak için, ayrıca petrol kuyularının sahibi olan Teksaslı bir milyonerle evlendiğim haberini de yayınlamıştı ve böylelikle edebiyatla ulaşamayacağım bir saygınlık kazanmıştım. And dağlarının o muhteşem tepelerini aşıp vatanıma yeniden ayak bastığımda, vadinin o ılık havasını içime çektiğimde, kendi şivemizi duyduğumda ve Göçmen Bürosunda, bizim devlet memurlarının tipik özelliği olan, neredeyse bir uyarıya benzer o ciddi havalı selâmı aldığımda tattığım heyecanı tanımlayamam. Dizlerimin titrediğini hissettim, pasaport kontrolünden geçerken Willie beni tuttu, sonra kollarını bana açmış olan annemlerle Hilda Nineyi gördüm. Vatana o geri dönüşüm, benim için hayatımın son derece anlamlı bir cilvesini oluşturmuştur. Bulutlu bir kış akşamı korku içinde ve tek başıma kaçıp gitmiş, harika bir yaz sabahı kocamın kolunda zaferle geri dönmüştüm. Bugüne kadar hayatım tezatlardan oluşmuş, madalyonun her iki yüzünü de görmeyi öğrenmişimdir. En başarılı anlarımda, büyük acılarla dolu başka anların beni yol üstünde beklediklerini gözden kaçırmam, bir felâkete gömüldüğümde de ilerde güneşin çıkacağını umarım. O ilk yolculukta sevgi dolu ama çekingen bir karşılama yapıldı bana, çünkü diktatörlüğün yumruğu hâlâ sımsıkıydı. Pablo Neruda'nın evini ziyaret etmek için İsla Negra'ya gittim, yıllardır terk edilmiş olan bu evde yaşlı şairin hayaleti hâlâ denize karşı oturup ölümsüz dizeler yazıyor, martıları çağırmak için rüzgâr o kocaman denizci çanını çalıyordu. Bahçeyi çevreleyen tahta parmaklığın üzerinde yüzlerce mesaj vardı; pek çoğu, iklimin kaprisleriyle zaten silinmiş olan başka mesajların solgun gölgeleri üzerine kurşunkalemle yazılmış, bazıları da denizin tuzuyla çürümüş tahtanın üzerine bıçakla kazınmıştı. Hâlâ halkının kalbinde yaşayan ozan için umut mesajlarıydı bunlar. Arkadaşlarımla buluştum ve aradan geçen on üç yılda pek az değişmiş olan Francisco'yu yeniden gördüm. Onunla birlikte dünyayı yukardan seyretmek için San Cristó-

bal tepesine çıktık ve her günkü gaddarlıklardan kaçarak hiçbir zaman sözcüklere dökmeye cesaret edemeyeceğimiz kadar temiz bir aşkı paylaşmak için oraya sığındığımız o dönemi hatırladık. Michael'ı da ziyaret ettim, evlenip başka bir ailenin büyükbabası olmuş, babasının yaptığı eve yerleşerek, sanki o kayıplar, ihanetler, sürgün ve bütün öteki talihsizlikler, yazgısının kusursuz düzeninde yalnızca bir parantezmiş gibi, gençliğinde tasarladığı hayatı tam olarak yaşamaya koyulmuştu. Beni nezaketle karşıladı, eski mahallemizin sokaklarında dolaştık, Paula'yla Nicolás'ın büyükleri, samandan perukası ve penceresinin önündeki kiraz ağacıyla o gösterişsiz evin kapısını çaldık. Kapıyı açan güleryüzlü bir kadın, duygusal nedenlerimizi canıgönülden dinledikten sonra ses çıkarmadan bizi içeri alarak bütün evi gezdirdi. Yerde başka çocukların oyuncakları, duvarlarda başka yüzlerin fotoğrafları vardı, ama bizim anılarımız hâlâ içerdeki havada hissediliyordu. Neredeyse unutulmuş anıların o yumuşak pas tabakası altında her şey küçülmüştü sanki. Michael'la sokakta vedalaştım ve onu gözden kaybeder kaybetmez avutulamaz biçimde ağlamaya başladım. Birbirimizi içtenlikte sevdiğimiz ve bunun sonsuza dek süreceğini sandığımız o kusursuz ilk gençlik zamanlarımız, çocuklarımızın küçük olduğu ve onları her türlü kötülükten koruyabileceğimize inandığımız zamanlar için ağlıyordum. Ne olmuştu bize? Belki de dünyaya aşkı aramak ve onu defalarca bulup kaybetmek için geliyoruz. Her bir aşkla yeniden doğuyoruz, sona eren her aşkla da bizde yeni bir yara açılıyor. Benim her yanım bana gurur veren yara izleriyle dolu.

Aradan bir yıl geçtikten sonra, Askerî Darbeden beri yapılan ilk seçimlerde oy kullanmak üzere oraya yeniden döndüm. Plebisitte yenik düşen ve kendi Anayasasının ağlarına takılan Pinochet, seçimlere gitmek zorunda kalmıştı. Yenilenin küstahlığı içinde girdiği seçimlerde, muhalefetin kendisini devirebileceğini asla aklına getirmiyordu, çünkü Silâhlı Kuvvetlerin bölünmez gücüne, en kudretli ekonomik sektörlerin desteğine, milyonluk propaganda kampanyasına ve pek çoklarının özgürlüğe karşı duydukları korkuya güveniyordu. Siyasi partiler arasındaki uzlaşmaz tartışmalarla geçen zaman, onca kinle dolu bir geçmiş ve anlaşmayla sonuçlanması neredeyse olanaksız eski hesaplar da onun lehineydi; bütün bunlara rağmen, diktatörlüğe karşı duyulan nefret, ideolojik farklılıklardan daha ağır basmıştı; Hükümete karşıt partiler

arasında bir uyum sağlandı ve bunların adayı 1989'da seçimleri kazanarak, Salvador Allende'den sonraki ilk yasal Başkan oldu. Pinochet, başkanlık kurdelesiyle koltuğunu teslim edip bir adım geriye çekilmek zorunda kalmıştı, ama tümüyle çekilmedi, kılıcı Şili halkının boynunun üzerinde hâlâ asılı. Ülke on yedi yıllık bir uyuşukluktan uyanmış, General Pinochet'in Genelkurmay Başkanlığını sürdürdüğü demokrasiye geçiş döneminde ilk adımlarını atıyordu; Kongrenin bir bölümüyle Yüksek Mahkemenin tümü onun tarafından atanıyor, askerî ve ekonomik yapılar el sürülmeden bırakılıyordu. İşlenmiş olan suçlar için adalet yerini bulmuyordu; suçlular, kendi lehlerine kendilerinin çıkardıkları bir af yasasıyla korunuyorlardı. Askerlerimin saçının bir teline bile dokunulmasına izin veremem, diye tehdit savurdu Pinochet, ülke de yeni bir Darbe korkusundan onun koşullarını sessizce kabullendi. Baskının kurbanları, Maureira'lar ve binlerce başkası, acılarını bastırıp beklemeyi sürdürmek zorunda kaldılar. Belki de adalet ve gerçekler, Şili'nin derin yaralarının kapanmasına yardımcı olabilirdi, ama askerlerin azameti bunu engelledi. Demokrasi, bir yengeç gibi yavaş ve yan yan yürümek zorundaydı.

Paula dün gece yine geldi; üzerinde geceliği, ayağında terlikleriyle, hastalığın gazabına uğramadan önceki hafif adımları ve insanı duygulandıran zarafetiyle odama girdiğini hissettim; yatağıma çıktı ve ayakucuma oturarak sırlarımızı paylaştığımız ses tonuyla konuştu benimle: Dinle anneciğim, uyan, rüya gördüğünü sanmanı istemiyorum. Senden yardım istemeye geldim... ölmek istiyorum ve yapamıyorum. Önümde ışıklı bir yol görüyorum, ama kesin adımı atamıyorum, sıkışıp kalmışım. Yatağımda, günden güne çözülen, acılar içindeki bedenim var yalnızca, susuzluktan kurumuşum, huzur isteyerek sesleniyorum, ama kimse beni duymuyor. Çok yorgunum. Bütün bunlar neden? Sen ki *dost ruhlarla* konuşarak yaşarsın, onlara sor bakalım neymiş benim görevim, ne yapmalıyım? Herhalde korkacak bir şey yok; ölüm, tıpkı doğumdaki gibi, yalnızca bir eşik; belleğimi saklayamadığım için üzgünüm, ama zaten yavaş yavaş onu bıraktım, buradan gittiğimde çırılçıplak olacağım. Yanımda götürdüğüm tek anı, arkada bıraktığım sevgilerin anısı, sana herhangi bir biçimde hep bağlı kalacağım. Bu uzun geceye başlamadan önce sana mırıldanabildiğim son şeyi hatırlıyor musun? Seni seviyorum anneciğim, buydu sana söylediğim. Bunu sana şimdi de yineliyorum ve ömrün boyunca her gece rüyanda söyleyeceğim. Beni biraz durduran tek şey buradan yalnız gidiyor olmam, öbür yana senin elinden tutarak geçmek daha kolay olurdu, ölümün sonsuz yalnızlığı beni korkutuyor. Bir kez daha yardım et bana, anneciğim. Beni kurtarmak için bir dişi aslan gibi savaştın, ama gerçekler seni yeniyor, artık her şey yararsız, teslim ol, doktorları, büyücüleri, duaları bir yana bırak, çünkü artık hiçbir şey sağlığımı bana geri vermeyecek, hiçbir mucize olmayacak, kimse yazgımın yolunu değiştiremez, zaten bunu yapmak da istemiyorum, ben süremi artık tamamladım ve veda etme zamanı geldi. Bunu senin dışında ailede herkes anlıyor, beni özgür görecekleri zamanı iple çekiyorlar, asla eskisi gibi olamayacağımı hâlâ kabul etmeyen bir tek sen kaldın. Şu bozulan bedenime bak, kaçıp gitmeyi özleyen ruhumu ve onu tutan o korkunç düğümleri düşün. Ah, ihtiyar, bu benim için çok zor, biliyorum ki senin için de öyle... ne yapabiliriz? Şili'de anneannemle büyükbabam benim için dua ediyorlar, babam hayalî bir ki-

zın şiirsel anısına tutunuyor, o arada bu ülkenin öbür yanında Ernesto, beni sonsuza dek kaybettiğini hâlâ anlayamadan bir kararsızlıklar denizi için yüzüyor. Aslında dul kaldı bile, ama benim bedenim senin evinde soluk aldığı sürece o benim için ağlayamaz ya da başka bir kadını sevemez. Birlikte geçirdiğimiz o kısa süre içinde çok mutlu olduk; ona öyle güzel anılar bırakıyorum ki onları tüketmeye yıllar yetmez; Ernesto'ya söyle, onu asla terk etmeyeceğim, hiç yalnız kalmayacak, onun koruyucu meleği olacağım, tıpkı senin meleğin olacağım gibi. Seninle birlikte paylaştığımız o yirmi sekiz yıl çok mutlu yıllardı; neler olabilirdi de olmadı, neleri başka türlü yapabilirdin diye düşünerek kendi kendine acı çektirme, düşünme artık ihmalleri, yanılgıları... bunu kafandan çıkar! Benim ölümümden sonra, tıpkı büyüklerinle ve Granny'yle olduğun gibi ilişkimiz sürecek, kalıcı bir varlık gibi beni hep içinde taşıyacaksın, beni çağırdığında hemen geleceğim, hasta bedenimin perişan hali gözünün önünde olmadığında ve beni yine en iyi zamanlarımızda olduğum gibi görebildiğinde iletişim kurmamız daha kolay olacak. Toledo sokaklarında, su birikintilerinin üzerinden atlayarak ve siyah bir şemsiyenin altında yağmurda kahkahalar atarak nasıl *paso doble*[1] yaptığımızı hatırlıyor musun? Ya resimlerimizi çeken Japon turistlerin şaşkın yüzlerini? Bundan sonra beni öyle görmeni istiyorum: iki yakın dost, yağmura meydan okuyan iki mutlu kadın olarak. Evet... iyi bir yaşam sürdüm... Dünyadan ayrılmak ne kadar zor! Ama doktor Shima'nın sandığı gibi yedi yıl daha bu sefil yaşamı sürdüremem; kardeşim bunu biliyor, beni özgür bırakmak için yeterince cesareti olan tek kişi o, ben de onun için aynı şeyi yapardım. Nicolás eski kafadarlığımızı unutmadı, düşünceleri berrak, yüreği sâkin. Penceredeki ejderhanın gölgelerinden beni nasıl korurdu hatırlıyor musun? Bilsen birbirimizin ne kabahatlerini örtbas etmişizdir, birbirimizi karşılıklı korumak için seni ne kadar çok aldatmışızdır; bilsen birimizi öbürünün kabahati yüzünden ne çok cezalandırmışsındır da birbirimizi hiç suçlamamışızdır. Senden ölmeme yardım etmeni beklemiyorum, bunu senden kimse isteyemez, yalnızca beni daha fazla tutmamanı istiyorum. Nicolás'a bir fırsat ver. Sen beni hiç yalnız bırakmazken, elini bana nasıl uzatsın? Lütfen üzülme, anne...

Uyan, uykunda ağlıyorsun! Willie'nin çok uzaklardan gelen

---

1. *paso doble*: Marş temposunda bir İspanyol dansı. (Çev.)

sesini duyuyorum ve Paula gözden kaybolmasın diye gözlerimi aç madan karanlığa daha da gömülüyorum, çünkü belki de bu onun son ziyaretidir, belki de sesini bir daha asla duyamayacağım. Uyan, uyansana, kâbus görüyorsun... diye kocam sarsıyor beni. Bekle beni! Seninle gitmek istiyorum! diye bağırıyorum, o zaman Willie ışığı yakıyor ve beni kollarına almaya çalışıyor, ama onu sertçe itiyorum, çünkü Paula kapıdan bana gülümsüyor ve kanat gibi dalgalanan beyaz geceliğiyle, çıplak ayakları halıya belli belirsiz değerek koridorda uzaklaşmadan önce bana eliyle veda işareti yapıyor. Tavşan tüyünden terlikleri yatağımın yanında kalıyor.

Bir İlâhiyat Seminerine katılmak üzere, iki haftalığına Juan geldi. Tanrının gerekçelerini çözümlemekle son derece meşgûldü, ama benim ve Paula'nın yanında saatlerce kalmanın bir yolunu buldu. Kendini ilâhiyat çalışmalarına vermek üzere Marksist inançlarını bıraktığından beri, kesin olarak belirleyemediği bir şey görünümünü de değiştirmiş, başı hafifçe öne eğik, hareketleri daha ağır, bakışları daha merhamet dolu, kullandığı sözcükler daha özenli, artık eskiden olduğu gibi her sözünün sonunu bir küfürle bitirmiyor. Şu günlerde ondaki bu ağırbaşlı havayı dağıtsam iyi olacak, dinin onun mizah duygusunu öldürmesi eksikti bir tek. Kardeşim kendini bu rahip rolünde bir *acılar yöneticisi* olarak tanımlıyor, umutsuz kişileri avutup onlara yardım etmeye çalışarak, acı çekenler, uyuşturucu bağımlıları, fahişeler, terk edilmiş çocuklar ve insanlık denilen bu uçsuz bucaksız Mucizeler Krallığındaki öteki zavallılar için var olan pek az çareyi dağıtarak geçiriyor saatlerini, bu kadar çok derde yüreği dayanmıyor. Birleşik Amerika'nın en tutucu bölgesinde yaşadığı için Kaliforniya bir deliler ülkesi gibi görünüyor ona. Coşkulu bir Dionysos[1] şenliğini andıran bir eşcinseller geçit törenine tanık olma fırsatını buldu, Berkeley'de kürtaj lehine ve aleyhine öfkeli yürüyüşlere, üniversite kampüsünde siyasi çatışmalara ve öğretilerini, altmışlı yılların son kalıntıları olarak hâlâ boncuklu kolyeler takıp yanaklarına çiçek resimleri yapan eski hippilerle dilenciler arasında bağıra çağıra anlatan sokak vaizlerinin bir toplantısına da katıldı. Juan, Rahip Okullarında *Hula-Hup Teolojisi ve İncil'i alaya alarak*

1. Dionysos: Yunan mitolojisinde Şarap ve Sarhoşluk tanrısı. (Çev.)

hayatını kazanmanın yolları üzerine ders verildiğini öğrenince dehşete kapıldı. Benim bu sevgili kardeşim buraya her geldiğinde, bizi kimse görmesin diye evin en son köşesine gizlenerek Paula'nın yazgısına ağlıyoruz, ama dünyayı keşfetmekte olduğumuz ve kendimizi yenilmez sandığımız gençliğimizdeki gibi gülüyoruz da. Onunla en gizli şeyleri bile konuşabilirim. Ondan öğüt alırken, bir yandan da ona yeni yeni vejetaryen yemekleri ikram etmek üzere mutfakta tencere başında yemek karıştırıyorum, ama yararsız bir iş bu, çünkü birkaç kırıntıyı ancak gagalayıp, fikirler ve kitaplarla besleniyor. Paula'nın odasında tek başına saatler geçiriyor, onun yanında dua ettiğini sanıyorum. Artık iyileşeceği konusunda bahse tutuşmuyor; onun ruhunun, evin içinde, bizlere manevi yollar açıp hayatlarımızdaki önemsiz şeyleri süpürerek yalnızca temel olanı bırakan, çok güçlü bir varlık olduğunu söylüyor. Tekerlekli sandalyesinde bomboş gözleriyle hareketsiz ve solgun otururken, büyüklüğünü görelim diye tanrısal kapıları aralayan bir melekmiş o.

–Paula, bu dünyaya veda ediyor. Artık gücü tükenmekte, Juan.

–Ne yapmayı düşünüyorsun?

–Nasıl yapacağımı bilsem, onun ölmesine yardım ederdim.

–Sakın bunu aklına bile getirme! Ömrünün sonuna kadar suçluluk yükü altında ezilirsin.

–Onu bu eziyetin içinde bırakmakla kendimi daha fazla suçlu hissediyorum... Ya ben ondan önce ölürsem ne olacak? Benim olmadığımı düşün, kim bakar ona?

–Henüz o an gelmedi, acele davranmakla bir şey elde edemezsin. Hayatın da ölümün de kendi zamanı var. Tanrı, katlanacak gücü vermeden acıları yollamaz bize.

–Tıpkı bir rahip gibi bana vaaz veriyorsun, Juan...

–Paula sana ait değil. Onun hayatını yapay olarak uzatamazsın, ama kısaltamazsın da.

–Yapaylığın sınırı nedir ki? Aşağıya kurduğum hastaneyi gördün mü? Onun bedeninin her işlevini denetliyorum, içine aldığı suyu bile damlalıkla ölçüyorum, masasının üzerinde bir düzine şişeyle şırınga var. Midesindeki o borudan onu beslemesem, bir hafta içinde açlıktan ölür, çünkü yutamıyor bile.

–Onun yiyeceğini kesebilecek güçte mi hissediyorsun kendini?

–Hayır, asla. Ama onun ölümünü acı vermeden nasıl hızlandırabileceğimi bilseydim, herhalde bunu yapardım. Bunu ben yapmazsam, er ya da geç Nicolás'a düşecek bu görev; onun bu sorumluluğu yüklenmesi de haksızlık olur. Aylardan beri sakladığım bir avuç dolusu uyku hapım var, ama bunun yeterli olup olmadığını bilmiyorum.

–Ah, ablacığım... insan nasıl bu kadar acı çeker?

–Bilmiyorum. Keşke ona kendi hayatımı verip onun yerine ben ölebilseydim! Aklım iyice karıştı, kim olduğumu bilmiyorum, eskiden kim olduğumu hatırlamaya çalışıyorum, ama tanıyamadığım bir kadına ait kostümler, maskeler, görüntüler ve hayaller buluyorum yalnızca. Olduğumu sandığım o feminist miyim ben, yoksa arkasında devekuşu tüyleriyle televizyona çıkan o uçarı genç kadın mıyım? Saplantıya takılmış anne miyim, sadakatsiz eş miyim, gözüpek serüvenci miyim, yoksa ödlek kadın mıyım? İzlenen siyasileri barındıran kimse miyim, yoksa korkuya dayanamadığı için kaçıp giden mi? Çok fazla çelişki var...

–Bunların hepsisin, ama aynı zamanda şimdi ölümle savaşan bir samuraysın.

–Savaşıyordum, Juan. Artık yenik düştüm.

Bunlar çok zor zamanlar, öyle üzüntülü haftalar geçti ki artık kimseyi görmek istemiyorum, zorlukla konuşabiliyorum, pek az yemek yiyorum ve uyuyorum, bitmez tükenmez saatler boyu yazı yazıyorum. Gittikçe zayıflıyorum. Şimdiye kadar bu hastalığa karşı savaşmaya öylesine dalmıştım ki, kendimi aldatmayı ve bu devler savaşını kazanabileceğimi hayal etmeyi becerdim, ama artık Paula'nın gitmekte olduğunu biliyorum, çabalarım saçma, o tükendi artık, geceleri rüyalarımda bunu bana yineleyip duruyor, şafakta uyandığımda ve ormana yürüyüşe gittiğimde rüzgâr onun sözlerini bana taşıyor. Bu acil mesajlar dışında, görünürde her şey aşağı yukarı aynı sürüp gidiyor, gitgide zayıflayan sesi yardım istiyor benden. Paula'yı duyan bir tek ben değilim, ona bakan kadınlar da onunla vedalaşmaya başlıyorlar. Masajcı, seansları sürdürmeye değmeyeceğine karar verdi, çünkü çocuk zaten bir karşılık vermiyor, dedi; fizik tedavici telefon etti, kekeleyerek özür dileyip binbir dereden su getirdi ve sonunda bu onulmaz hastalığın kendi enerjisini etkilediğini itiraf etti. Paula'yla aynı yaşta bir kız olan

dişçi de geldi, aynı uzun saçları ve kalın kaşlarıyla gerçekten ona öyle benziyor ki kardeş oldukları sanılabilir. On beş günde bir, ona acı vermemek için büyük bir özenle dişlerini temizliyor, sonra da, yüzündeki duygulu ifadeyi gizlemeye çalışarak, bana görünmeden kaçıp gidiyor. Para almayı da reddediyor, bugüne kadar faturayı göndertmenin yolunu bulamadık. Onunla birlikte çalışıyoruz, çünkü Paula yüzüne dokunulduğu zaman kaskatı kesiliyor, yalnızca ben ağzını açıp fırçalayabiliyorum. Bu kez dişçiyi kaygılı gördüm, günlük temizliğine ne kadar özen gösterirsem göstereyim Paula'nın dişetlerinde bir sorun var. Doktor Shima, işinden dönerken sık sık uğruyor ve bana I Ching sopalarından mesajlar getiriyor. Yatağın yanında oturarak, ruhtan ve ölümü kabul etmekten söz ediyoruz. O bizi bırakınca büyük bir boşluk hissedeceğim, Paula'ya çok alıştım, hayatımda çok önemli bir yeri var, diyor bana. Doktor Forrester de huzursuz görünüyor, son muayeneden sonra tanısı üzerinde düşünürken uzun süre sessiz kaldı ve sonunda klinik görüş açısından pek az şeyin değiştiğini, yine de Paula'nın her defasında biraz daha uzaklaştığını, çok fazla uyuduğunu, bakışlarının cam gibi olduğunu, artık gürültülerle irkilmediğini ve beyin işlevlerinin azaldığını söyledi. Ama bütün bunlara rağmen güzelleşti, elleri ve bilekleri daha ince, boynu daha uzun, upuzun siyah kirpiklerinin iyice göze çarptığı yanakları solgun, yüzünde melek gibi bir ifade var, sanki sonunda kuşkularından arınıp o kadar çok aradığı o tanrısal pınara kavuşmuş gibi. Benden ne kadar farklı! Onda bana ait hiçbir şeyi tanıyamıyorum. Annemden ya da büyükbabamdan da bir şey yok, biraz da melankolik bakan kocaman kara gözlerinin dışında. Kim bu benim kızım? Kanın ve umudun en bilinmez boşluklarında bir kuşaktan ötekine seyreden hangi rastlantısal kromozomlar biçimlendirdi bu kadını?

Nicolás'la Celia bizi yalnız bırakmıyorlar, günün büyük bir bölümünü, artık pencereleri kapalı olan Paula'nın odasında birlikte geçiriyoruz. Yazın hastamız bir şemsiyenin altında dinlenirken, çocukları terasta, üstünde ölü sivrisineklerle şişmiş bisküvi parçalarının yüzdüğü plâstik bir havuzda yıkıyorduk, ama artık sonbahar da geçti ve kış başladı, ev kabuğuna çekildi, biz de onun odasına yerleştik. Celia, cömert ve kararlı, koşulsuz bir müttefik, aylardan beri bana sekreterlik yapıyor; işimi yapacak hevesim yok, o olmasaydı kâğıt yığınlarının altında ezilerek yok olur-

dum. Andrea'ya meme vermek üzere bluzunun düğmesi açık olarak, çocukları hep kucağında ya da kalçalarının üzerinde asılı taşıyor. Benim bu minik kız torunum hep mutlu, tek başına oynuyor, bir bezin ucunu emerek yerlerde uyuyor, öyle sessiz ki onu nereye koyduğumuzu unutuyoruz, bir dikkatsizlik ânında üzerine basabiliriz. Hüzne alışır alışmaz büyükannelik görevlerime başlayacağım, çocuklara masallar uyduracağım, kurabiyeler yapacağım, tiyatro sandığımızı doldurmak için kuklalarla gösterişli kostümler yaratacağım. Granny'nin eksikliğini hissediyorum, yaşasaydı yaklaşık seksen yaşında olacaktı, kafasında dört tel saçıyla yarı kaçık, ama torun çocukları yetiştirme yeteneği olduğu gibi duran, acayip bir ihtiyar olurdu herhalde.

Bu yıl son derece yavaş geçti, yine de saatlerimle günlerimin nereye gittiğini anlayamadım. Zamana ihtiyacım var. Kafamdaki belirsizlikleri çözümlemek, yaraları kapatıp kendimi yenilemek için zaman gerekiyor. Altmışımda nasıl olacağım acaba? Şimdiki kadın halimde, inatla dayanarak sürüp giden belleğimin dışında, çocukluğumdan tek bir hücre bile yok. Bu karanlık tüneli geçmek için ne kadar zamana ihtiyaç var? Yeniden ayağa kalkmam için ne kadar zaman gerekiyor?

Paula'nın mühürlü olarak bıraktığı mektubu, Memé'nin kutsal emanetlerinin bulunduğu aynı teneke kutuda saklıyorum. Özlemle beklediğim açıklamayı içerdiğini hayal ederek ve onu okumaya içim giderek, ama yine de boş bir korkuyla elim kolum bağlı, sanki kutsal bir eşyaymış gibi saygıyla sık sık onu oradan çıkarıyorum. Genç, sağlıklı ve sevdalı bir kadının, balayının ortasında, kâbuslarında gördüğü ölümünden sonra açılmak üzere neden oturup bir mektup yazdığını merak ediyorum... Kızımın hayatı ne gibi gizler saklıyor acaba? Eski fotoğrafları düzeltirken onu taptaze ve hayat dolu olarak buluyorum yeniden, hep kocasına, kardeşine ya da arkadaşlarına sarılmış, düğünündekiler dışında hepsinde blucinle sade bir bluz giymiş, saçı bir eşarpla bağlı, üzerinde hiçbir süs eşyası yok; onu hep böyle hatırlamalıyım, ama o güleryüzlü kızın yerini yalnızlığa ve sessizliğe gömülmüş melankolik bir insan almış. Açalım şu mektubu, diye beni bininci kez zorluyor Celia. Son günlerde Paula'yla iletişim kuramadım, artık beni ziyarete gelmiyor, eskiden odasına girmem yeterliydi susuzluğu-

nu, kramplarını, tansiyonun ve ateşinin inip çıkmalarını ta kapıdan anlayabilmem için, ama artık ihtiyaçlarına önceden yetişemiyorum. Pekâlâ, açalım mektubu, diye sonunda kabul ettim. Kutunun içini karıştırdım, ellerim titreyerek zarfı yırttım, onun okunaklı el yazısıyla yazılmış iki sayfa çıkardım ve yüksek sesle okudum. Apaçık sözcükleri başka bir zamandan gelip ulaştılar bize:

Bedenimin içine sıkışıp kalmak istemiyorum. Ondan kurtulursam, yeryüzünün dört bir yanına dağılmış olsalar bile, sevdiklerime daha yakın olabileceğim. Arkamda bıraktığım sevgileri, beni Ernesto'ya, annemle babama, kardeşime, anneannemle büyükbabama bağlayan duyguların derinliğini açıklamak zor. Beni hatırlayacağınızı biliyorum ve bunu yaptığınız sürece sizlerle birlikte olacağım. Yakılmak istiyorum, küllerimi de doğaya saçsınlar, herhangi bir yerde üzerinde adımla bir mezartaşı istemiyorum, yakınlarımın kalplerinde kalıp yeryüzüne geri dönmeyi yeğliyorum. Bir tasarruf hesabım var, onu eğitime ya da yiyeceğe ihtiyacı olan çocuklara burs olarak kullanın. Eşyalarımı benden bir anı isteyenlere dağıtın, aslında çok fazla bir şey yok. Lütfen üzülmeyin, ben sizlerle birlikte olmayı sürdürüyorum, hem de eskisinden daha da yakın olarak. Bir süre sonra ruh olarak birbirimize kavuşacağız, ama şimdilik beni hatırladığınız sürece birlikte olacağız. Ernesto... seni derin bir sevgiyle sevdim, hâlâ da seviyorum; olağanüstü bir insansın sen, ben gittiğimde de mutlu olacağından hiç kuşkum yok. Anneciğim, babacığım, Nico, anneanne, büyükbaba: bana nasip olabilecek en güzel ailesiniz siz. Beni unutmayın, yüzleriniz gülsün! Unutmayın ki biz ruhlar mutlu insanlara daha iyi yardım edebilir, hep yanlarında olup onları daha çok koruruz. Sizleri çok seviyorum. Paula.

Kış geri geldi, yağmur hiç durmuyor, hava soğuk ve sen günden güne eriyorsun. Seni bu kadar beklettiğim için bağışla beni, yavrum... Çok geciktim, ama artık kuşkum yok, mektubun her şeyi apaçık ortaya koyuyor. Bana güven, sana yardım edeceğime söz veriyorum, yalnız bana birazcık daha zaman ver. Benim için hiç bitmeyecek olan bu kış, senin odanın sessizliği içinde yanında oturuyorum, ikimiz yalnızız, bütün bu aylarda kaç kez olduğumuz gibi, ve artık hiçbir direnç göstermeden kendimi acıya açıyo-

rum. Başımı senin kucağına dayıyorum ve kalbinin düzensiz atışlarını, teninin sıcaklığını, göğsündeki havanın ağır temposunu duyuyorum, gözlerimi yumuyorum ve bir an için senin yalnızca uyuduğunu hayal ediyorum. Ama keder, bir fırtına hışmıyla içimde galeyana geliyor, toprağın derinliklerinden doğup benim bedenimin içinden bir mızrak gibi yükselen bir hıçkırık ağzımı doldururken, gözyaşlarım senin geceliğini ıslatıyor. Acı çekmediğini söylüyorlar bana. Nereden biliyorlar ki? Belki de sonunda felcin demirden zırhına alıştın ve kayısının tadının, ya da parmaklarını saçının arasından şöyle bir geçiriverme zevkinin nasıl olduğunu hatırlamıyorsun bile, ama ruhun sıkışıp kalmış ve özgürlüğüne kavuşmak istiyor. Bu saplantı beni rahat bırakmıyor, hayatımın en önemli savaşımında başarısızlığa uğradığımı anlıyorum. Yeter artık! Senden geriye ne kaldığına bir bak, kızım, Tanrı aşkına... Balayındaki o önsezinde gördüğün buydu işte, bunun için yazdın o mektubu. Paula artık bir azize, göğe çıktı, acı onun bütün günahlarını yıkadı, diyor Salvadorlu bakıcı İnés, hani şu her yanı yara izleriyle dolu olan, seni bir bebek gibi şımartan kadın. Nasıl da bakıyoruz sana! Yalnız değilsin, ne gece, ne gündüz; kalan azıcık esnekliğini korumak için yarım saatte bir seni kımıldatıyoruz, her damla suya, seni besleyen her bir grama dikkat ediyoruz, ilâçlarını tam saatinde alıyorsun, seni giydirmeden önce yıkıyoruz, tenini güçlendirmek için balsamlarla masaj yapıyoruz. Başardığınız iş inanılmaz, hiçbir hastanede bu kadar iyi olamazdı, diyor doktor Forrester. Yedi yıl dayanır, diye kehanette bulunuyor doktor Shima. Bunca çaba ne için? Masalda kristal lahdi içindeki uyuyan güzel gibisin, ama seni bir prensin öpücüğü kurtarmayacak, seni bu kesin uykudan kimse uyandıramaz. Tek çıkış yolun ölüm, yavrum, artık bunu düşünmeye, sana söylemeye ve sarı defterime yazmaya cesaret edebiliyorum. Boylu boslu büyükbabamı ve kâhin anneannemi çağırıyorum, eşiği atlamana ve öbür yanda doğmana yardım etsinler diye, özellikle de Granny'yi çağırıyorum, hani şu senden ayrılmak zorunda kalınca acısından ölen, saydam gözlü büyükanneni; gelip de seni bedenine bağlayan o sağlam ipi altın makasıyla kessin diye çağırıyorum onu. Bütün öteki koruyucu ruhlarınkiler gibi onun resmi de –yüzünde belli belirsiz bir gülümseme ve buğulu bakışlarıyla hâlâ genç olarak– yatağının yanında duruyor. Gel Granny, gel de torununu al, diye yalvarıyorum ona, ama korkarım kısmetime düşen bu derin acıyı hafifletmeye

ne o gelecek, ne de başka bir hayalet. Seni elinden tutup ölümün eşiğine kadar götürmek ve mümkün olursa onu seninle birlikte geçmek için tek başıma olacağım.

Acaba senin yerine ben yaşayabilir miyim? Senden çaldıkları elli ya da altmış yıl boyunca var olabilmen için seni kendi bedenimde taşıyabilir miyim acaba? Yapmak istediğim seni hatırlamak değil, senin hayatını yaşamak; benim içimde seven, duyan, yüreği çarpan sen olmak, benim her bir hareketim senin olsun; sesim, senin sesin olsun. Kendimi silmek, bana sahip olasın diye ortadan kaybolmak istiyorum, canım, senin o yorulmak bilmez, neşe dolu iyiliğin benim yıllanmış korkularımın, benim o zavallı tutkularımın, benim o tükenmiş kibrimin yerini alsın. Soluğum tükeninceye kadar bağırmak, üstümü başımı paralamak, saçlarımı avuç avuç yolmak, kendimi küllerle örtmek, bu yası böylesine acı çekerek yaşamak istiyorum, ama iyi davranış kurallarını elli yıldan beri uyguluyorum ben, öfkeyi yadsımakta, acıya katlanmakta uzman olmuşum, bağıracak sesim yok. Belki de doktorlar yanılıyorlar, belki makineler yalan söylüyor, belki de tümüyle bilinçsiz değilsin de benim halimi fark edersin, ağıtımla seni bunaltmamalıyım. İçimde bastırılmış acıyla boğuluyorum, terasa çıkıyorum, bunca hıçkırığıma hava yetmiyor, bunca gözyaşıma yağmur dayanmıyor. O zaman arabayı alıyorum ve kasabadan tepelere doğru uzaklaşıyorum, tek başıma düşünmek için onca kez sığınarak dolaştığım ormana neredeyse önümü hiç görmeden varıyorum. Kışın yürünmez hale getirdiği patikalardan geçerek ormana giriyorum, çocukluğumdaki ormanlara, hani şu büyükbabamın adımlarını izleyerek katır sırtında geçtiklerime benzer o engin bitki örtüsünün yemyeşil nemi içinde kendime yol açarak, dallara ve taşlara takıla takıla koşuyorum. Ayaklarım çamurlara bulanmış, üstüm başım sırılsıklam, ruhum kan revan içinde; hava kararıp da artık o kadar yürümekten, sendelemekten, kayıp düşmekten, yeniden ayağa kalkmaktan ve tökezleyerek yola devam etmekten daha fazla halim kalmayınca, sonunda dizlerimin üstüne düşüyorum, bluzumu çekiştiriyorum, düğmeler fırlıyor, kollarımı haç gibi iki yana açarak, çıplak göğsümle, adını haykırıyorum, yavrum. Yağmur koyu renk camdan bir örtü, kopkoyu bulutlar kapkara ağaçların tepeleri arasından görünüyor; rüzgâr göğüslerimi ısırıyor, kemiklerime işliyor, buz gibi elleriyle içimi yıkıyor. Ellerimi çamura gömüyorum, toprağı avuç avuç alıp yüzüme, ağzıma götürüyorum, çamu-

run tuzlu topaklarını çiğniyorum, funda toprağının acı kokusunu, okaliptüslerin şifalı rayihasını derin derin içime çekiyorum. Ey toprak, kabul et kızımı, al onu içine, sarmala, yardım et bize toprak ana, diye yakarıyorum ona; üstüme çöken gecenin içinde inlemeyi sürdürerek sana sesleniyorum, sesleniyorum. Orada uzaklardan bir yaban ördeği sürüsü geçiyor ve senin adını alıp güneye götürüyor: Paula, Paula...

SONSÖZ

Noel 1992

6 Aralık Pazar şafak vakti, gerçekleri gizleyen perdelerin iki yana açıldığı mucizevi bir gecede Paula öldü. Saat sabahın dördüydü. Hayatı, çırpınmadan, kaygı ya da acı duymadan, duruverdi, bu geçiş ânında yalnızca huzur ve biz yanında olanların kesin sevgisi vardı. Benim kollarımda, ailesiyle, orada olmayanların düşünceleriyle ve yardımına koşan atalarının ruhlarıyla çevrili olarak öldü. Hayatı boyunca tüm hareketlerinde var olan o aynı kusursuz zarafetle öldü.

Bir süreden beri sonun geldiğini hissediyordum; 1963'te bir gün yalnızca birkaç saatten beri karnımın içinde bir kız çocuğun hayat bulmakta olduğundan emin olarak uyandığım zamanki o aynı değişmez kesinlik içinde anladım bunu. Ölüm hafif adımlarla gelmişti. Paula'nın duyuları daha önceki haftalarda birer birer kapanmaya başlamıştı, öyle sanıyorum ki artık duymuyordu, hemen her zaman gözleri kapalıydı, ona dokunduğumuzda ya da onu kımıldattığımızda tepki göstermiyordu. Durdurulamaz bir biçimde uzaklaşıyordu. Keder ve rahatlama karışımı acayip bir duyguyla erken davranarak kardeşime bir mektup yazıp, başkaları için algılanamaz, ama benim için besbelli olan bu belirtileri tanımladım. Juan, tek bir tümceyle yanıt verdi bana: onun için de, senin için de dua ediyorum. Paula'dan ayrılmak dayanılmaz bir azaptı benim için, ama İ Ching sopalarının öngördüğü yedi yıl boyunca onun ağır ağır can çekiştiğini görmek benim için daha beterdi. O Cumartesi İnés erken geldi, her sabah yaptığımız gibi ona banyo yaptırıp saçını yıkamak için su leğenlerini, o günkü giysilerini ve temiz çarşafları hazırladık. Onu soymaya hazırlanırken, bir tür baygınlık gibi anormal bir uyuşukluk içine gömülmüş olduğunu fark ettik, sanki Granny'nin bahçesinde çiçek kopardığı o masum yaşına geri dönmüş gibi yüzünde çocukça bir ifadeyle solgun yatıyordu. İşte o zaman son serüveni için hazır olduğunu tahmin ettim ve acılarla geçen o yılki bütün şaşkınlığım ve korkum, Tanrının inayetiyle, bir an içinde yerini duru bir sükûnete bırakarak yok oldu. Sen git, İnés, onunla yalnız kalmak istiyorum, dedim. Kadın, Paula'nın üstüne kapanarak onu öptü, benim günahlarımı da yanında götür ve orada yukarda beni bağışlamalarını sağla, diye yalvarıyordu, onun kendisini duyduğuna ve ulak görevi yapma-

ya hazır olduğuna onu inandırıncaya kadar da ayrılmak istemedi. Gidip anneme haber verdim, alelacele giyinip Paula'nın odasına indi. Yanımızda anlaşılmaz amber gözlerini yatağa dikmiş bir köşede oturan kediyle, üçümüz baş başa kalıp beklemeye koyulduk. Willie, markette alışverişteydi, Celia'yla Nicolás da Cumartesileri gelmezler, o gün evlerini temizlerler; bu yüzden kesintiye uğramadan Paula'yla vedalaşmak için önümüzde pek çok saatimiz olduğunu hesapladım. Ama gelinim o sabah içinde bir önseziyle uyanmış ve tek söz etmeden ev işlerini kocasına bırakıp iki çocuğunu alarak bizi görmeye gelmişti. Annem yatağın bir yanında, ben öbür yanında, sessizce Paula'yı okşarken buldu bizi. Dediğine göre, odaya girer girmez havadaki hareketsizliği ve bizi sarmalayan o narin ışığı algılayarak, o kadar korkulan, ama aynı zamanda o kadar özlenen o ânın geldiğini anlamış. Alejandro tekerlekli sandalyenin üzerinde minik arabalarıyla oynar, Andrea da bezine sarılmış, halının üzerinde uyuklarken, Celia gelip bizim yanımıza oturdu. Birkaç saat sonra Willie'yle Nicolás da geldiler, onlar da bir açıklamaya gerek duymadılar. Şömineyi yaktılar ve Paula'nın en sevdiği müziği koydular, Mozart ve Vivaldi'nin konçertolarını, Chopin'in noktürnlerini. Ernesto'yu aramalıyız, diye karar verdiler, ama New York'taki telefonu yanıt vermiyordu, hâlâ Çin'den buraya uçmakta olduğunu hesapladık, onu bulmak olanaksızdı. Willie'nin son gülleri, komodinin üzerindeki ilâç şişeleriyle şıringaların arasında yapraklarını dökmeye başlamıştı. Nicolás, çiçek almaya çıktı ve az sonra, Paula'nın düğünü için seçtiklerine benzer kucak dolusu yabani çiçekle geldi; sümbülteberlerle süsenlerin mis kokusu bütün evin içine usulca yayılırken, gitgide daha yavaşlayan zaman, saatlerin içine kapalı kalmıştı.

İkindi vakti doktor Forrester çıkageldi ve hastanın durumunda bir değişiklik olduğunu doğruladı. Ne ateşi vardı, ne de acı belirtileri bulabilmişti, ciğerleri temizdi, yeni bir porfiri krizi de sözkonusu değildi, ama organizmasının karmaşık makineleri zorlukla işliyordu. Beyin kanamasına benziyor, dedi ve, ta başından beri onu bir daha hastaneye götürmemeyi kararlaştırdığımıza göre, bir hemşire çağırarak oksijen getirtmemizi önerdi, ama ben reddettim. Bunu tartışmamıza gerek kalmadı, bütün aile onun can çekişmesini daha fazla uzatmayıp yalnızca onu rahatlatmak düşüncesini paylaşıyorduk. Doktor hanım da, o eşsiz gecenin büyüsüne kapılarak, şöminenin yanına oturup sessizce beklemeye koyul-

du. Aslında hayat ne kadar basitti... O azap dolu bir yıl içinde her şeyden yavaş yavaş vazgeçmiştim, ilk önce Paula'nın zekâsıyla vedalaştım, sonra onun canlılığı ve arkadaşlığıyla, en sonunda da onun bedeninden ayrılmak zorundaydım. Her şeyi kaybetmiştim ve kızım gidiyordu, ama aslında bana en önemlisi kalıyordu: sevgi. En son anda bana kalan tek şey, ona verdiğim sevgiydi.

Geniş pencerelerden gökyüzünün karardığını gördüm. O saatte, oturduğumuz tepeden manzara olağanüstü olur, körfezin suları fosforlu bir çelik rengine dönüşür ve manzara gölgeler ve ışıklarla daha daha bir derinlik kazanır. Gece olurken bitkin düşen çocuklar, üzerleri bir battaniyeyle örtülü olarak yerde uyuyakalmışlardı, Willie de akşam yemeği için bir şeyler hazırlamak üzere mutfakta uğraşmaya koyuldu, bütün gün bir şey yemediğimizi ancak o zaman fark edebilmiştik. Kısa bir süre sonra elinde bir tepsi ve Paula'nın bu dünyaya uyanacağı an için bir yıldan beri saklamakta olduğumuz şampanya şişesiyle birlikte geri döndü. Bir yudum bile alamadım, ama öbür hayatında mutlu uyansın diye kızım için kadeh kaldırdım. Mumları yaktık, Celia gitarı alıp Paula'nın şarkılarını söyledi, toprağın içinden yükselir gibi kalın ve sıcacık bir sesi var, yengesini hep duygulandırırdı. Yalnız benim için söyle, derdi arasıra ona, alçacık sesle benim için söyle. Önsezilerim tertemiz, beş duyum ve varlıklarını bilmediğim daha başka duyularım tetikteyken, kafamın içindeki ulvi bir berraklık, o saatleri doyasıya yaşamamı sağladı. Mumların sıcacık alevleri, çocuğumun o ipek gibi tenini, cam gibi kemiklerini, sonsuza dek uyuyan kirpiklerinin gölgelerini aydınlatıyordu. Ona duyduğumuz sevginin yoğunluğu altında ezilerek ve hayatın temel âyinlerini gerçekleştiren kadınların o tatlı yardımlaşmaları içinde, annem, Celia ve ben, son seremonileri içimizden geldiği gibi yerine getirerek, bedenini bir süngerle yıkadık, kolonyalarla ovduk, üşümemesi için kalın bir giysi giydirdik, ayaklarına tavşan tüyünden terliklerini geçirdik ve saçını taradık. Celia, ellerinin arasına Alejandro'yla Andrea'nın fotoğraflarını koydu: yeğenlerini koru, diye yalvardı. Hepimizin adını bir kâğıda yazdım, anneannemin gelinlik portakal çiçekleriyle Granny'nin küçük gümüş kaşığını getirdim; yanında anı olarak götürsün diye, anneannemin gümüş aynasıyla birlikte onları da göğsünün üzerine koydum, çünkü elli yıl boyunca beni koruduysa, bu son yolculuğunda onu da kesinlikle korur diye düşündüm. Paula opal gibi olmuştu, bembeyaz, saydam...

ne kadar soğuktu! Ölümün soğukluğu, karın içinde yanan bir ateş gibi, insanın ta içinden geliyor; buz, ben onu öptükçe, beni yakarcasına dudaklarımda kalıyordu. Yatağın çevresinde toplanarak eski fotoğraflara yeniden baktık, Paula'nın doğmadan çok önce bana göründüğü o ilk rüyadan, Celia'yla Nicolás evlendiklerinde geçirdiği o gülünç kıskançlık krizine kadar, geçmişin en neşeli sahnelerini hatırladık; hayatı boyunca bize vermiş olduğu armağanları andık, sonra her birimiz onunla vedalaşıp kendine göre dua etti. Saatler geçtikçe, tıpkı o aynı odada Andrea doğduğunda olduğu gibi, ağır ve kutsal bir şey doldurdu havayı; her iki an da birbirine çok benziyor, doğum ve ölüm aynı malzemeden yapılmışlar. İçerdeki atmosfer gitgide daha duruldu, kalplerimizin huzurunu bozmamak için ağır ağır hareket ediyor, sanki tek beden olmuşuz gibi Paula'nın ruhuyla tıkabasa dolmuş hissediyorduk kendimizi; hayatla ölüm birleşmişti. Gerçeği, birkaç saatliğine, ruhun zamanı ve mekânı olmaksızın yaşadık.

Kızımın yanına yatağa girerek, küçükken yaptığım gibi onu bağrıma bastım. Celia, kediyi kaldırarak, bedenleriyle halalarının ayaklarını ısıtsınlar diye, uyuyan iki çocuğu yatırdı oraya. Nicolás, ablasının elini tuttu; Willie'yle annem, çevreleri semavi varlıklarla, geçmişin mırıltıları ve hafif kokularıyla, cinler ve perilerle, dostlar ve akrabalarla, ölüler ve dirilerle sarılı olarak iki yanına oturdular. Bütün gece, zor anları, ama her şeyden çok mutlu olanları anarak, öyküler anlatarak, biraz ağlayıp bol bol gülümseyerek, Paula'nın bizi aydınlatan ışığını saygıyla karşılayarak, sabırla beklerken, o, son uykusuna gitgide biraz daha gömülüyor, göğsü her defasında biraz daha yavaş bir yürek çarpmasıyla kalkıp iniyordu. Onun bu dünyadaki görevi, hayatından gelip geçenleri birleştirmek olmuştu; o gece biz de kendimizi, belki de meleklerin dolaştıkları o duru sessizliğin içine gömülmüş olarak, onun koruyucu kanatlarının altında toplanmış hissettik. Sesler mırıltılara dönüştü, eşyaların dış çizgileri ve aile bireylerinin yüzleri silinmeye başladı, siluetler birbirine karışıyor, belirsizleşiyordu; birdenbire daha kalabalık olduğumuzu farkettim, pamuklu giysisi, marmelât bulaşmış önlüğü, taptaze erik kokusu ve açık çivit mavisi renkli kocaman gözleriyle Granny de oradaydı; başında Bask beresi, elinde kabasaba bastonuyla Tata, yatağın yakınında bir iskemleye yerleşmişti; yanında yüz çizgileri Çingeneye benzeyen, ufak tefek, zayıf bir kadın seçebildim, bakışlarımız karşılaştığında gülüm-

süyordu, Memé'ydi herhalde, ama çekingen bir serap gibi kaybolmasın diye onunla konuşmaya cesaret edemedim. Odanın köşelerinde, elinde yünüyle Hilda Nineyi, Madrid'teki okulun rahibeleri ve çocuklarıyla birlikte dua eden kardeşim Juan'ı, genç haliyle kayınpederimi, Paula'nın çocukluğunda ziyaret ettiği huzurevindeki o iyi kalpli ihtiyarlardan bir grubu görür gibi oldum. Az sonra Ramón amcamın yanılgıya yer bırakmayan eli dokundu omzuma ve Michael'ın sesini net olarak duydum, sağımda da Paula'ya o her zamanki sevecenliğiyle bakan İldemaro'yu gördüm. Ernesto'nun büyük pencerenin camından geçerek maddeleşen varlığını hissettim, üzerinde *aikido* giysisiyle, çıplak ayaklı, bu belirgin beyaz siluet, havada uçarak içeri girdi ve karısının dudaklarından öpmek üzere yatağın üzerine eğildi. Yakında görüşürüz güzelim, öte yanda beni bekle, dedi ve her zaman taşıdığı haçı çıkararak onun boynuna taktı. Bunun üzerine, Paula'nın tam bir yıldır takmakta olduğum evlilik yüzüğünü çıkarak Ernesto'ya verdim, o da evlendikleri gün yaptığı gibi onu karısının parmağına geçirdi. İspanya'da o gelecekten haber veren rüyada gördüğüm, güvercinlerle dolu silo biçimindeki kulede buldum kendimi yeniden, ama artık kızım on iki yaşında değil, tam yirmi sekiz yaşındaydı; üzerinde kareli paltosu değil, beyaz geceliği vardı; saçları yarım at kuyruğu biçiminde toplanmış değil, arkasına açık bırakılmıştı. Yükselmeye başladı, giysisinin kumaşına asılı olarak ben de yukarı çıktım. Memé'nin sesini yeniden duydum: *Sen onunla gidemezsin, o ölüm iksirini içti...* Ama ben son gücümle atılarak, onu bir daha bırakmamak niyetiyle elinden yakalamayı başardım, yukarı varınca da damın açıldığını gördüm ve birlikte dışarı çıktık. Dışarda şafak söküyordu, gökyüzü koca koca fırça darbeleriyle altın rengine boyanmış, ayaklarımızın altındaki manzara yağmurla yeni yıkanmış olarak pırıl pırıl parlıyordu. Vadilerle tepelerin üzerinden uçtuk ve sonunda yaşlı sekoya ormanına indik, rüzgâr dalların arasında esiyor, gözüpek bir kuş tek başına söylediği şarkıyla kışa meydan okuyordu. Paula bana dereyi işaret etti, kıyıya atılmış taze gülleri ve suyun dibinde kireçleşmiş kemiklerden beyaz bir toz gördüm, ağaçların arasında fısıldaşan binlerce sesin müziğini duydum. O serin sulara gömüldüğümü hissettim ve acıların içinden geçerek yapılan bu yolculuğun derin bir boşluk içinde sona erdiğini anladım. Orada suya karışıp erirken, o boşluğun evrenin içerdiği her şeyle dolu olduğu gerçeğine eriştim. Hem hiçbir şey,

hem de her şey bu. Kutsal bir ışık ve dipsiz bir karanlık. O boşluk benim, var olan her şeyim ben, ormandaki her yapraktayım, her bir çiy tanesindeyim, suyun sürüklediği her bir kül zerreciğindeyim, Paula'yım ben ve aynı zamanda ben kendimim, hiçbir şeyim, hem de bu hayattaki ve öteki hayatlardaki her şeyim, ölümsüzüm.

Güle güle, Paula, kadın olarak elveda sana.
Merhaba, Paula, ruh olarak hoş geldin.

Isabel Allende

PAULA

Isabel Allende'nin her kitabı, başlı başına bir olay oluyor. *Paula* da öyle, ama bu kitabı öncekilerden oldukça farklı; ister istemez daha duygusal, daha kişisel bir kitap. Şilili yazar *Sonsuz Düzen* adlı romanının tanıtımı için İspanya'da bulunduğu sırada, orada yaşamakta olan yeni evli kızı *Paula* ağır bir hastalıkla hastaneye kaldırılır ve komaya girer. *Isabel Allende*, bir anne olarak, bitkisel hayata giren biricik kızının başucunda, hastalık sürecini kaygıyla izlerken, bir gün iyileşeceğini umduğu kızına okutmak amacıyla ailesinin ve kendi yaşamının kesitlerini bir deftere yazmaya koyulur. Kızının bitkisel yaşamı bir yıla yakın sürer ve sonunda yazarın tuttuğu bu notlar, yaşamının en gizli köşelerini açığa çıkaran tutku dolu bir kitaba dönüşür. Şili yönetimine Pinochet diktatörlüğünün gelişi, Başkan Salvador Allende'nin intiharı, aşklar, acılar, bir kadın duyarlığıyla öylesine ustaca işlenmiştir ki, kitap hemen dünyanın dört bir yanında büyük okur kitlelerinin ortak sevgisini kazanır. Bütün kitaplarını yayınladığımız *Isabel Allende*'nin, okurlarımızın yüreğinde ayrı bir yer edineceğine inandığımız bu son romanını da kıvançla sunuyoruz.

ISBN 975-510-666-9

Kapaktaki resim: FRANCO ACCORNERO

KDV İÇİNDEDİR

540.000 lira